ספרי' – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ
הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחֵיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִַם הַלְלוּיָהּ:

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיד, קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד"ה אשה כי תזריע
שבת פרשת תזריע, ראש חודש ניסן, ה'תשכ"ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת תזריע,
פרשת החודש, ראש חודש ניסן, ה'תשכ"ה ..... יג

ה) לקוטי שיחות – פרשת תזריע
(בלה"ק) כרך יז ..... טז

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... כ

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תזריע ..... כב

ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תזריע ..... כג

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תזריע ..... מה

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת תזריע ..... מו

יא) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן ..... נו

יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תזריע ..... נז

יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... ס

שיעורי רמב"ם

יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תזריע ..... סג

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תזריע ..... קמד

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת תזריע ..... קסח

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כג, משלי פרק ל ..... קעא

יח) משניות – מסכת ברכות
ביאור קהתי ..... קעג

יט) עין יעקב מסכת יומא ..... קעט

כ) מסכת קידושין עם ביאורים
מדף כג עד דף כט ..... קפ

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... רח

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ..... רח

כג) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן ..... ריא

כד) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי ..... ריב

כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... ריג

כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... ריג

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב ..... ריד

כח) ספר המאמרים תש"י
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רטז

כט) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהריי"צ ..... ריז

ל) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ ..... ריט

לא) חומש לקריאה לציבור לשבת פ' תזריע ..... רכא

לב) לוח זמנים לשבוע פרשת תזריע ..... רל

לג) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת תזריע, ראש־חודש ניסן, ה'תשכ"ה*

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר[1], וְאָמְרוּ רַז"ל[2] אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר, אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה, וּמֵבִיא אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן (בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' דְּבוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה[3]) דְּהַפִּלְסוֹפִים פֵּרְשׁוּ, דְּהַטַּעַם עַל זֶה שֶׁאִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה, טִפַּת הָאִישׁ בָּאָה בָּאַחֲרוֹנָה וְ'עִלָּאָה גָּבַר'. וְאוֹמֵר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן שֶׁפֵּרוּשָׁם הוּא דּוֹחֵק גָּדוֹל. וּמְפָרֵשׁ כִּדְמוּכָח מִפַּשְׁטוּת הַלָּשׁוֹן שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר בָּא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה (וְלֹא מִזֶּה שֶׁזֶּרַע הָאִישׁ בָּא לְבַסּוֹף). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁמֵּבִיא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' גַּם הַפֵּירוּשׁ דְּלֵידַת הַזָּכָר הוּא מִטִּפַּת הָאִישׁ (הַבָּאָה בָּאַחֲרוֹנָה, כִּי 'עִלָּאָה גָּבַר'), וִיתֵרָה מִזּוֹ, שֶׁמַּקְדִּים פֵּירוּשׁ זֶה לַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, הוּא[4] כִּי אִישׁ וְאִשָּׁה (בְּרוּחָנִיּוּת) הֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, דְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא בְּשֵׁם 'אִישׁ', וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם 'אִשָּׁה'[5]. וְיָדוּעַ בְּעִנְיַן אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא וְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא[6], שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ מַעֲלָה. דְּהַמַּעֲלָה בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא הִיא שֶׁהַהַמְשָׁכָה הַבָּאָה עַל־יָדָהּ הִיא מִפְּנִימִיּוּת הָאוֹר[7], וְהַמַּעֲלָה בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא מִצַּד־עַצְמָהּ הִיא שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא מִמָּקוֹם נַעֲלֶה יוֹתֵר שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם (אֶלָּא שֶׁהַהַמְשָׁכָה מִשָּׁם הִיא מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת). וְיֵשׁ

ביאור בדרך אפשר

בתחילת פרשת השבוע נאמר:

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר[1], וְאָמְרוּ רַז"ל[2] בגמרא אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר, אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה, וּמֵבִיא אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן (בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' דְּבוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה[3]) במאמר הפותח בפסוק דְּהַפִּלְסוֹפִים פֵּרְשׁוּ, דְּהַטַּעַם עַל זֶה שֶׁאִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר הוּא כִּי כְּשֶׁאִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה, טִפַּת הָאִישׁ בָּאָה בָּאַחֲרוֹנָה וְ'עִלָּאָה גָּבַר'. וְאוֹמֵר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן שֶׁפֵּרוּשָׁם של הפילוסופים הוּא דּוֹחֵק גָּדוֹל. וּמְפָרֵשׁ אדמו"ר הזקן את דברי חכמינו ז"ל "אשה מזרעת תחלה זכר" כִּדְמוּכָח כפי שמוכח מִפַּשְׁטוּת הַלָּשׁוֹן של חכמינו ז"ל שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר בָּא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה (וְלֹא מִזֶּה שֶׁזֶּרַע הָאִישׁ בָּא לְבַסּוֹף לאחר שקודם לכן 'אשה מזרעת תחלה', כפי שאומרים הפילוסופים).

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁמֵּבִיא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' גַּם הַפֵּירוּשׁ דְּלֵידַת הַזָּכָר הוּא מִטִּפַּת הָאִישׁ (הַבָּאָה בָּאַחֲרוֹנָה, כִּי 'עִלָּאָה גָּבַר') למרות דבריו שפירוש זה הוא דוחק גדול, וִיתֵרָה מִזּוֹ, לא זו בלבד שאדמו"ר הזקן מביא את הפירוש הזה אלא שֶׁמַּקְדִּים פֵּירוּשׁ זֶה לַפֵּירוּשׁ שאומר מיד אחר כך שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, הוּא[4] כִּי אִישׁ וְאִשָּׁה (בְּרוּחָנִיּוּת לפי המשמעות הפנימית הרוחנית של הדברים) הֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, דְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא בְּשֵׁם אִישׁ, וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל נקראת בְּשֵׁם 'אִשָּׁה'[5]. וְיָדוּעַ בְּעִנְיַן אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא התעוררות מלמעלה, כאשר אדם מתעורר להתקרב לאלקות כתוצאה מכך שנמשך ונשפע עליו אור מלמעלה וְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא[6] התעוררות מלמטה, כאשר אדם מתעורר להתקרב לאלקות מצידו, מלמטה, שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם הן ב'אתערותא דלתתא' והן ב'אתערותא דלעילא' יֵשׁ מַעֲלָה מיוחדת לעומת השני. דְּהַמַּעֲלָה והיתרון בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא לעומת 'אתערותא דלעילא' הִיא שֶׁהַהַמְשָׁכָה מלמעלה למטה וההתגלות הַבָּאָה עַל־יָדָהּ הִיא מִפְּנִימִיּוּת הָאוֹר[7], כי כאשר ההתעוררות היא מלמטה, מצד האדם, אזי האדם הכין והכשיר את עצמו לקבל את האור מלמעלה והוא כלי ראוי לקלוט את ההארה וההמשכה מלמעלה כך שתחדור ותאיר בו בפנימיות, וְהַמַּעֲלָה בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא מִצַּד־עַצְמָהּ לא מצד האופן שבו היא נקלטת באדם הִיא שֶׁהַהַמְשָׁכָה מלמעלה הִיא מִמָּקוֹם נַעֲלֶה יוֹתֵר מאשר המקום שממנו נמשך האור ב'אתערותא דלתתא' כי האור הנמשך ב'אתערותא דלעילא' לא מותאם לאופן ההתעוררות של האדם ולא מוגבל במידת ההכנה של האדם לקלוט אותו ולכן הוא נמשך ממקום נעלה כל כך שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם (אֶלָּא שֶׁהַהַמְשָׁכָה מִשָּׁם הִיא מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת ולא אור פנימי והוא אור 'מקיף' שאמנם מאיר לאדם אבל לא חודר בו בפנימיות). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּזֶּה המבואר לעיל

---

*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס ב' ניסן - תשמ"ט. 1) פרשתנו (תזריע) יב, ב. 2) נדה לא, סע"א. וש"נ. 3) ריש פרשתנו (יט, ג). 4) לכאורה הי' אפ"ל, דזה שמביא הפירוש הראשון הוא ע"ד שאמרו "למה מזכירין דברי היחיד בין המרובים לבטלן" (עדיות פ"א מ"ו). אבל, נוסף לזה שבדרושי חסידות (פנימיות התורה) אין זה רגיל כלל - הרי נקודת החילוק דשני הפירושים הוא, דלפירוש הפלסופים, ענינו של הראשון הוא בכדי לתת חיזוק בהבא אחריו, ולפירוש אדה"ז המעלה הוא בהראשון עצמו. ונמצא, שממאמר זה גופא [שמסיק כפירוש השני שהמעלה היא בהראשון עצמו], מוכח, שהכוונה בזה שמביא פירוש הראשון (פירוש הפלסופים) הוא לא בכדי (לבטלו ו)לחזק הפירוש שלאחריו, אלא מצד הענין והעילוי שבפירוש זה עצמו. 5) וראה גם לקו"ת פרשתנו (כ, א) ובכ"מ, דפירוש "אשה מזרעת תחלה" הוא שהאתערותא דלתתא היא לפני האתערותא דלעילא. 6) לקו"ת שה"ש כג, ד ואילך. 7) ראה גם לקו"ת פרשתנו כ, ב.

ביאור בדרך אפשר

על ההבדל בין ׳אתערותא דלעילא׳ ו׳אתערותא דלתתא׳ והמעלה שבכל אחד מהם, כפי שהם ברוחניות, בעבודת ה׳, **מִשְׁתַּלְשְׁלִים** יורדים ובאים למטה **שְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים בְּ״אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר״ כִּפְשׁוּטוֹ. דְּהַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִישׁ דְּ׳עִלָּאָה גְּבַר׳, מִשְׁתַּלְשֵׁל מֵהַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא**[8] שבה ועל ידה נמשך אור נעלה יותר. **וְהַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, מִשְׁתַּלְשֵׁל מֵהַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא** שבה ועל ידה נמשך אור פנימי. **וְלָכֵן מֵבִיא** אדמו״ר הזקן במאמר הנזכר ב׳לקוטי תורה׳ **גַּם הַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִישׁ (אַף שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת, פֵּירוּשׁ זֶה הוּא דְּלֹא כְּהַמַּסְקָנָא**, כפי שמובא לעיל), **בִּכְדֵי לְרַמֵּז שֶׁיֵּשׁ גַּם מַעֲלָה בְּאִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא** אף על פי שאין זו התעוררות מצד האדם עצמו.

ב) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּפָרָשַׁת תַּזְרִיעַ קוֹרְאִין (בְּכַמָּה שָׁנִים) בְּחֹדֶשׁ נִיסָן[9], כמו בשנת אמירת המאמר, תשכ״ה, וכן בשנה זו, תשע״ו, שפרשת תזריע היא בשבת פרשת החודש, בראש חודש ניסן **שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא**[10], כמבואר בחסידות שחודש תשרי, הבא בהמשך לעבודת התשובה של חודש אלול, עבודת ה׳ היא בעיקר ב׳אתערותא דלתתא׳ מצד האדם, ואילו בחודש ניסן, החודש של יציאת מצרים שהיתה התגלות מלמעלה („נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם״), עבודת ה׳ היא בעיקר ב׳אתערותא דלתתא׳ **וְלָכֵן מֵבִיא** אדמו״ר הזקן במאמר **פֵּירוּשׁ זֶה (שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִישׁ**, ׳עילאה גבר׳) **לִפְנֵי הַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה** (׳תתאה גבר׳), **כִּי הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא (עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ)** ואם כן

ביאור בדרך אפשר

לוֹמַר, שֶׁמִּזֶּה מִשְׁתַּלְשְׁלִים שְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים בְּ״אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר״ כִּפְשׁוּטוֹ. דְּהַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִישׁ דְּ׳עִלָּאָה גְּבַר׳, מִשְׁתַּלְשֵׁל מֵהַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא[8]. וְהַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, מִשְׁתַּלְשֵׁל מֵהַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא. וְלָכֵן מֵבִיא גַּם הַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִישׁ (אַף שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת, פֵּירוּשׁ זֶה הוּא דְּלֹא כְּהַמַּסְקָנָא), בִּכְדֵי לְרַמֵּז שֶׁיֵּשׁ גַּם מַעֲלָה בְּאִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא.

ב) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף, דְּפָרָשַׁת תַּזְרִיעַ קוֹרְאִין (בְּכַמָּה שָׁנִים) בְּחֹדֶשׁ נִיסָן[9], שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא[10], וְלָכֵן מֵבִיא פֵּירוּשׁ זֶה (שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִישׁ) לִפְנֵי הַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הוּא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, כִּי בְּחֹדֶשׁ נִיסָן, הַהַדְגָּשָׁה הִיא בַּמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא. וְזֶה שֶׁהַמַּסְקָנָא הִיא שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הִיא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, כִּי לְאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, גַּם בְּחֹדֶשׁ נִיסָן הַהַדְגָּשָׁה הִיא בְּמַעֲלַת עֲבוֹדַת הָאָדָם (אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא). וְכַמּוּבָן גַּם מֵהַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״הַחֹדֶשׁ״ שֶׁל אַדְמוֹ״ר (מְהוֹרָשַׁ״ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[11] בַּעַל הַהִילּוּלָא דְּב׳ נִיסָן, שֶׁמְּדַיֵּק שָׁם (בְּתְחִלַּת הַמַּאֲמָר[12]) ״לָמָּה צְרִיכִים עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ דַּוְקָא, וּמַה הַמַּעֲלָה בָּזֶה, וַהֲלֹא הָאַהֲבָה וְיִרְאָה הַבָּאִים מִלְּמַעְלָה הֵם גְּבוֹהִים הַרְבֵּה יוֹתֵר״, דְּזֶה שֶׁמְּדַיֵּק (מַהִי הַמַּעֲלָה בַּעֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ), אַף שֶׁבְּכַמָּה וְכַמָּה דְּרוּשִׁים מְבֹאָר (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל) הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא (עֲבוֹדָה בְּכֹחַ

בְּחֹדֶשׁ נִיסָן, הַהַדְגָּשָׁה הִיא בַּמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא ההמשכה וההשפעה מלמעלה. **וְזֶה שֶׁהַמַּסְקָנָא** בהמשך דברי אדמו״ר הזקן במאמר **הִיא שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הִיא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה**, אין הכוונה לשלול את עצם הענין של הדגשת המעלה והיתרון של ׳אתערותא דלעילא׳ לעומת ׳אתערותא דלתתא׳ אלא **כִּי לְאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה** לאחר שניתנה התורה לבני ישראל וניתנה להם השליחות לעסוק בתורה ולקיים את המצוות, **גַּם בְּחֹדֶשׁ נִיסָן** שבתחילה, ביציאת מצרים, בו באה לידי ביטוי המעלה המיוחדת של ׳אתערותא דלעילא׳ **הַהַדְגָּשָׁה** מצד העבודה המוטלת על האדם **הִיא בְּמַעֲלַת עֲבוֹדַת הָאָדָם (אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא). וְכַמּוּבָן גַּם מֵהַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק **״הַחֹדֶשׁ״** הזה לכם ראש חדשים (הפסוק המדבר על מעלת חודש ניסן) **שֶׁל אַדְמוֹ״ר (מְהוֹרָשַׁ״ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[11] בַּעַל הַהִילּוּלָא דְּב׳ נִיסָן,** שנסתלק ביום ב׳ ניסן (בשנת תר״פ) **שֶׁמְּדַיֵּק שָׁם (בְּתְחִלַּת הַמַּאֲמָר[12]) ״לָמָּה צְרִיכִים עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ** בכוחות הנפש של האדם עצמו **דַּוְקָא, וּמַה הַמַּעֲלָה** והיתרון **בָּזֶה** שהאדם עובד את ה׳ מצד עצמו, **וַהֲלֹא הָאַהֲבָה וְיִרְאָה** שיש לאדם אל ה׳ **הַבָּאִים מִלְּמַעְלָה** בכוח הארה והתגלות אלקית שיורדת אל האדם מלמעלה למטה **הֵם גְּבוֹהִים הַרְבֵּה יוֹתֵר** מהאהבה והיראה שהאדם מסוגל להגיע אליהם בכוחות עצמו״, **דְּזֶה שֶׁמְּדַיֵּק** הרבי הרש״ב במאמרו ושואל **(מַהִי הַמַּעֲלָה בַּעֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ), אַף שֶׁבְּכַמָּה וְכַמָּה דְּרוּשִׁים** מאמרי חסידות **מְבֹאָר (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל)** ואם כן

ושם, דזהו הטעם על זה שאשה מזרעת תחלה יולדת זכר, כי ההמשכה שע״י קדימת האתעדל״ת היא מפנימיות האור.

8) אלא שגם לפירוש זה, עיקר המעלה דאתערותא דלעילא היא כשהיא באה לאחרי קדימת אתעדל״ת, כדלקמן סעיף ד.

9) וגם בהשנים ששבת פ׳ תזריע הוא בחודש אייר - הקריאה דהתחלת הסדרה במנחת שבת, וכן הלימוד בשיעורים דחת״ת, הוא בחודש ניסן (בכמה שנים). 10) נסמן בלקו״ש חי״ז ע׳ 148 הערה 5. 11) דשנת תרס״ו. 12) המשך תרס״ו ריש ע׳ קנז.

ביאור בדרך אפשר

לכאורה לא מובן מהי התמיהה על כך, **יֵשׁ לוֹמַר, כִּי בְּמַאֲמַר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "הַחֹדֶשׁ"** העוסק בביאור ענינו של חודש ניסן **מוּדְגֶּשֶׁת הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא,** כמובא לעיל שבדרך כלל מבואר בחסידות ענינו של חודש ניסן כזמן שבו מודגשת המעלה של 'אתערותא דלעילא' (כפי שהיה בעת יציאת מצרים) **וְלָכֵן יֵשׁ מָקוֹם לִשְׁאֹלָה מַהִי הַמַּעֲלָה בַּעֲבוֹדָה** של האדם בכוח עצמו. **אֲבָל מִזֶּה שֶׁעִנְיָן זֶה (מַהִי הַמַּעֲלָה בַּעֲבוֹדָה) הוּא רַק שְׁאֵלָה** ואף שהדבר דורש ביאור אין הכוונה לשלול את עצם הקביעה שאכן לעבודה בכוח עצמו, 'אתערותא דלתתא' יש מעלה ויתרון על עבודה כתוצאה מגילוי מלמעלה, 'אתערותא דלעילא', **מוּבָן, שֶׁגַּם בְּחֹדֶשׁ נִיסָן** (הזמן השייך למאמר **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "הַחֹדֶשׁ"**), **שֶׁבּוֹ מוּדְגֶּשֶׁת מַעֲלַת הַהַמְשָׁכָה** ההתגלות האלקית **הַבָּאָה מִלְּמַעְלָה, הַמַּסְקָנָא הִיא שֶׁיֵּשׁ (גַּם) מַעֲלָה בַּעֲבוֹדָה בְּכֹחַ** האדם **עַצְמוֹ (אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא) לְגַבֵּי הָאַהֲבָה וְיִרְאָה הַבָּאִים** ונמשכים **מִלְּמַעְלָה (אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא). וִיתֵרָה מִזּוֹ, דְּעִנְיָן זֶה (הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא) הוּא עִקַּר הַמַּעֲלָה** אפילו בחודש ניסן, **שֶׁלְּכֵן, הַמַּסְקָנָא (בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה') הִיא שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הִיא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא** ולכן, בגלל שגם בחודש ניסן, יש לשים דגש על 'אתערותא דלתתא', גם במאמר הנזכר של אדמו"ר הזקן המסקנה היא שלידת הזכר היא מזרע האשה ('תתאה גבר'), להורות על המעלה והיתרון של עבודת האדם, 'אתערותא דלתתא'. והולך ומבאר את מעלתה של 'אתערותא דלתתא' שהיא חשובה כל כך שמדגישים אותה גם בחודש ניסן שבכללות הוא זמן של 'אתערותא דלעילא'.

**ג) וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא (שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ) הִיא שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא מִמָּקוֹם שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם, וְהַהַמְשָׁכָה הִיא מִצַּד "כִּי[13] חֶפֶץ חֶסֶד הוּא"[14]. וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ[15] בָּעִנְיָן "בְּמִי נִמְלַךְ בִּנְשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים"[16] ("וְעַמֶּךָ כֻּלָּם צַדִּיקִים"[17]), דְּזֶה שֶׁנִּתְעוֹרֵר כִּבְיָכוֹל לִהְיוֹת "חָפֵץ חֶסֶד" הוּא מִצַּד זֶה שֶׁעָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה (מַחֲשָׁבָה עַצְמִית, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי דְּ"חָפֵץ חֶסֶד") שֶׁעַתִּידִין יִשְׂרָאֵל לְקַיֵּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת וְלַעֲשׂוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים, מוּבָן, שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ דַּעֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר גַּם מֵהָעִנְיָן דְּ"חָפֵץ חֶסֶד". וְעַל־יְדֵי שֶׁהַגִּלּוּי דְּ"חָפֵץ חֶסֶד" נִתְעוֹרֵר וְנִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, מִתְוַסֵּף בּוֹ עִילּוּי נַעֲלֶה יוֹתֵר (מִכְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצִידוֹ וּבְחַסְדּוֹ רוֹצֶה לָתֵת וְלְהַשְׁפִּיעַ. וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ[15] בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת בָּעִנְיָן "בְּמִי נִמְלַךְ" הַתְּיַעַץ, כְּבִיכוֹל, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הָאֵם לְבָרוֹא אֶת הָעוֹלָם בִּנְשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים"[16] (וּבְאוֹפֶן כְּלָלִי הַכַּוָּנָה לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּכָתוּב "וְעַמֶּךָ כֻּלָּם צַדִּיקִים"[17]), דְּזֶה שֶׁנִּתְעוֹרֵר כִּבְיָכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת "חָפֵץ חֶסֶד" וּלְהַשְׁפִּיעַ הוּא מִצַּד זֶה שֶׁעָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה (מַחֲשָׁבָה עַצְמִית, עִנְיָן הַמַּחֲשָׁבָה כְּפִי שֶׁהוּא אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי דְּ"חָפֵץ חֶסֶד" כְּמְבֹאָר בְּחַסִּידוּת שִׁיעֵ לְהַבְחִין וּלְהַבְדִּיל בֵּין 'עַצְמָם', הַדְּבָר כְּפִי שֶׁהוּא בְּעַצְמָם מֵהוֹתוֹ, וּ'גִּילּוּיִים', הַיְינוּ הָאָרָה, הַתְּגַלּוּת וְהַהִתְפַּשְׁטוּת שֶׁל הַדְּבָר, וּבְעִנְיָנֵנוּ, קוֹדֶם הַתְּגַלּוּת הָרָצוֹן לָתֵת וּלְהַשְׁפִּיעַ מִצַּד "חָפֵץ חֶסֶד", יֵשׁ כְּבָר לְמַעְלָה מַחֲשָׁבָה עַצְמִית עַל הַבְּרִיאָה שֶׁהִיא הַמְקוֹר וְהַשֹּׁרֶשׁ לְ'חָפֵץ וְחֶסֶד', כְּתוֹצָאָה מִכָּךְ) שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְקַיֵּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת וְלַעֲשׂוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים, לְעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים מְקוֹם רָאוּי לְהִשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה, מוּבָן, שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ דַּעֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר גַּם מֵהָעִנְיָן דְּ"חָפֵץ חֶסֶד" כְּלוֹמַר, עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, מוּשְׁרָשֶׁת בְּמָקוֹם יוֹתֵר עָמוֹק וְנַעֲלֶה בְּאַלְקוּת מֵאֲשֶׁר הָרָצוֹן הָאֱלֹקִי לְהַשְׁפִּיעַ מִצַּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "חָפֵץ חֶסֶד". וְעַל־יְדֵי שֶׁהַגִּלּוּי דְּ"חָפֵץ חֶסֶד" נִתְעוֹרֵר וְנִמְשָׁךְ וּבְא לִידֵי גִּילּוּי וּבִיטּוּי עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, מִתְוַסֵּף בּוֹ בְּהַתְגַּלּוּת הָרָצוֹן מִצַּד "חָפֵץ חֶסֶד" עִילּוּי מַעֲלָה וְיִתְרוֹן נַעֲלֶה

ביאור בדרך אפשר

(שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ ללא הקדמה של עבודת האדם ב'אתערותא דלתתא') הִיא שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא מִמָּקוֹם מקור כל כך נעלה שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם, וְהַהַמְשָׁכָה הִיא לא בעקבות פעולה מסוימת מצד האדם אלא רק מִצַּד "כִּי[13] חֶפֶץ חֶסֶד הוּא"[14] כי הקדוש ברוך הוא מצידו ובחסדו רוצה לתת ולהשפיע.

---

13) לשון הכתוב - מיכה ז, יח. 14) לקו"ת שה"ש שם. 15) ראה בארוכה ד"ה זה היום ה'תשמ"ב ס"ה"ו (תורת מנחם - ספר המאמרים תשרי ע' מד ואילך), ובהמצויין שם. 16) ב"ר פ"ח, ז. רות רבא פ"ב א (ג). 17) ישעי' ס, כא.

ביאור בדרך אפשר

יוֹתֵר (מִכְּמוֹ שֶׁהוּא הענין של ״חפץ חסד״ **מִצַּד עַצְמוֹ, מִצַּד לְמַעְלָה), שֶׁנִּמְשָׁךְ בּוֹ מֵה׳מַּחֲשָׁבָה עַצְמִית׳ שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּלּוּי** וזו המעלה שבאה על ידי שההתעוררות היא כתוצאה מעבודת האדם, התגלות מה׳עצם׳ שמצד עצמו הוא למעלה מלבוא לידי גילוי.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר, דְּזֶה שֶׁבְּחֹדֶשׁ נִיסָן (שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא הַמִּשְׁכָּה וגילוי אלקות **מִלְּמַעְלָה** ׳אתערותא דלעילא׳) ואם כן היה מקום להדגיש את מעלת ההתעוררות וההמשכה מלמעלה **קוֹרְאִין ״אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר״ (הַהַדְגָּשָׁה בְּמַעֲלַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא) הוּא, כִּי עִקַּר הָעִילּוּי בַּהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה (וְהַגִּלּוּי דְּ״חָפֵץ חֶסֶד״)** שמצד עצמה אינה תלויה בעבודת האדם **הוּא כְּשֶׁהִיא** ההתעוררות מלמעלה עצמה **נִמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה** של האדם ב׳אתערותא דלתתא׳, כמבואר לעיל לגבי שורש ועיקר הרצון לבריאת העולם.

ד) וְהִנֵּה עִנְיָן זֶה (שֶׁ״אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר״ **מוֹרֶה עַל הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא) הוּא גַּם לְפִי הַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הִיא מִטִּפַּת הָאִישׁ הַבָּאָה בָּאַחֲרוֹנָה, דְּ׳עִלָּאָה גָּבַר׳. אֶלָּא שֶׁלְּפֵירוּשׁ זֶה, הַמַּעֲלָה בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא (זֶרַע הָאִשָּׁה) הִיא שֶׁהִיא סִבָּה שֶׁהָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא הַנִּמְשֶׁכֶת עַל־יָדָהּ תִּהְיֶה מִבְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר**[18] **(׳עִלָּאָה גָּבַר׳), וּלְפִי הַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הִיא מִזֶּרַע הָאִישׁ, הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא הִיא (גַּם) מִצַּד־עַצְמָהּ. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר הָרֶמֶז בַּסֵּדֶר דִּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים, דְּזֶה שֶׁמַּקְדִּים הַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הִיא מִזֶּרַע הָאִישׁ, אַף שֶׁהַמַּסְקָנָא הִיא שֶׁהִיא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, כִּי בִּתְחִלַּת הָעֲבוֹדָה, מַעֲלַת הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא הִיא שֶׁהָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא הַנִּמְשֶׁכֶת עַל־יָדָהּ הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלִּית אַחַר־כָּךְ הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא גוּפָא.**

וְיוּבָן זֶה עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[19] **שֶׁיֵּשׁ בְּחִינָה שְׁלִישִׁית בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא, שֶׁהִיא בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה.** שֶׁגַּם אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא זוֹ נִמְשֶׁכֶת מִמָּקוֹם שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא מַגַּעַת

ביאור בדרך אפשר

דִּלְתַתָּא הִיא (גַּם) מִצַּד־עַצְמָהּ ולא רק בתור גורם שעל ידו ה׳אתערותא דלעילא׳ נעלית יותר.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר הָרֶמֶז בַּסֵּדֶר דִּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים במאמר של רבנו הזקן ב׳לקוטי תורה׳, **דְּזֶה שֶׁמַּקְדִּים הַפֵּירוּשׁ שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הִיא מִזֶּרַע הָאִישׁ,** הפירוש שבו לא מודגשת בעיקר מעלת ה׳אתערותא דלתתא׳ מצד עצמה **אַף שֶׁהַמַּסְקָנָא הִיא שֶׁהִיא** לידת הזכר **מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, כִּי בִּתְחִלַּת הָעֲבוֹדָה,** כשהאדם נמצא בשלבים הראשונים של עבודת ה׳, **מַעֲלַת הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא הִיא שֶׁהָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא הַנִּמְשֶׁכֶת עַל־יָדָהּ** כתוצאה ממנה **הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלִּית אַחַר־כָּךְ הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא גוּפָא** עצמה. כלומר, המעלה שב׳אתערותא דלתתא׳ עצמה מבטאת ומדגישה יותר את היתרון שבה, ולכן היא המסקנה במאמר, ומכל־מקום ענין זה נזכר בפירוש השני ולא בפירוש הראשון כי סדר הדברים בעבודת האדם הוא כך שבתחילה ניכרת מעלתה של ה׳אתערותא דלתתא׳ כסיבה וגורם ל׳אתערותא דלעילא׳, ורק בשלב מאוחר יותר באה לידי ביטוי וגילוי המעלה של ה׳אתערותא דלתתא׳ עצמה.

וְיוּבָן זֶה עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[19] **שֶׁיֵּשׁ בְּחִינָה** מדריגה **שְׁלִישִׁית בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא, שֶׁהִיא בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה** כלומר, יש ׳אתערותא דלעילא׳ שנמשכת כתוצאה מ׳אתערותא דלתתא׳, יש ׳אתערותא דלעילא׳ נעלית יותר שלא נמשכת על ידי עבודת האדם אבל מטרתה וכוונתה היא לגרום ל׳אתערותא דלתתא׳, ויש דרגה שלישית בחינת ׳מתנה׳ הנמשכת ממקור פנימי ונעלה ביותר. **שֶׁגַּם אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא זוֹ נִמְשֶׁכֶת**

---

18) ולכאורה יש לומר שהוא ע״ד המבואר בלקו״ת פרשתנו ד״ה שוש תשיש, שהולדת האהבה שבבחינת ״זכר״ (אהבה רבה) באה בפועל מהאתערותא דלעילא, אלא שזה שהאתערותא דלעילא נמשכת מפנימיות האור (שלכן נולד ממנה אהבה רבה) הוא מפני שבאה ע״י קדימת האתערותא דלתתא. 19) שה״ש שם (כד, א).

ביאור בדרך אפשר

מִמָּקוֹם שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא מַגַּעַת שָׁם כְּלָל ואין בכוחה של ׳אתערותא דלתתא׳ לפעול ולהמשיך אותה, אֶלָּא שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגִּלּוּי שֶׁל אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא זוֹ, הנעלית ביותר, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַשְּׁלֵמוּת דְּמַעֲשֶׂה הַתַּחְתּוֹנִים, שהאדם יעשה את התלוי בו לעורר את הָאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא וְהָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יָדָהּ.

וְצָרִיךְ לְהָבִין, חֲרֵי הַכַּוָּנָה המטרה והתכלית של בריאת העולם דְּנִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[20] כאמור לעיל, היינו שהאדם יעשה את העולם הזה התחתון למקום ראוי לגילוי והשראת השכינה הִיא שֶׁעֲשַׂיַּת הַדִּירָה תִּהְיֶה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם והמטרה הזו אינה נשלמת על ידי גילוי אלקות מלמעלה, דְּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם גִּילּוּיִים של אלקות הֲכִי נַעֲלִים ממקור הכי נעלה, גַּם הָאוֹר האלקי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשַּׂיָּכוּת לַנִּבְרָאִים (שֶׁאֵין בְּכֹחַ הָאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא לְהַגִּיעַ לְשָׁם כי עבודת האדם, גם העבודה באופן נעלה, היא מוגבלת), וְעַד לְגִלּוּי הָעַצְמוּת[21] התגלות עצמותו ומהותו של הקדוש ברוך הוא בעצמו, נִמְשָׁכִים הֵם ויורדים ובאים מלמעלה למטה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם[22], וְאֵיךְ זֶה מַתְאִים עִם הַמּוּבָא לְעֵיל מִ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה של האדם נִמְשָׁךְ רַק מִבְּחִינָה שֶׁאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם, וְהַמְשָׁכַת הַבְּחִינוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִזֶּה - הִיא בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה מִלְּמַעְלָה ואינה תלויה בעבודת האדם.

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּזֶה שֶׁאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא מַגַּעַת רַק בָּאוֹר הַשַּׂיָּךְ לָעוֹלָמוֹת, הוּא מִצַּד עִנְיָן הַנִּבְרָאִים [אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת ׳תַּתָּא׳, הַנִּבְדָּל מִ׳עֵילָא׳]. אֲבָל מִצַּד כֹּחַ הָעַצְמוּת שֶׁיֶּשְׁנוֹ בַּעֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל [וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ג) בְּעִנְיַן ״בְּמִי נִמְלַךְ הקדוש־ברוך־הוא על בריאת העולם בִּנְשָׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים״, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל הוּא בַּ׳מַחֲשָׁבָה הָעַצְמִית׳ שֶׁבְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל הַגִּילּוּיִים, גַּם מֵהַגִּילּוּיִים הֲכִי נַעֲלִים], אֵין שַׂיָּךְ לְחַלֵּק בֵּין ׳תַּתָּא׳ לְ׳עֵילָא׳, דְּיִשְׂרָאֵל וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד. אֶלָּא שֶׁגִּילּוּי עִנְיָן זֶה (הַשֹּׁרֶשׁ דַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּ׳מַחֲשָׁבָה הָעַצְמִית׳) הוּא דַּוְקָא לְאַחֲרֵי

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא מַגַּעַת רַק בָּאוֹר הַשַּׂיָּךְ לָעוֹלָמוֹת, הוּא מִצַּד עִנְיָן הַנִּבְרָאִים [אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת ׳תַּתָּא׳, הַנִּבְדָּל מִ׳עֵילָא׳]. אֲבָל מִצַּד כֹּחַ הָעַצְמוּת שֶׁיֶּשְׁנוֹ בַּעֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל [וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ג) בְּעִנְיַן ״בְּמִי נִמְלַךְ הקדוש־ברוך־הוא על בריאת העולם בִּנְשָׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים״, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל הוּא בַּ׳מַחֲשָׁבָה הָעַצְמִית׳ שֶׁבְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל הַגִּילּוּיִים, גַּם מֵהַגִּילּוּיִים הֲכִי נַעֲלִים], אֵין שַׂיָּךְ לְחַלֵּק בֵּין ׳תַּתָּא׳ לְ׳עֵילָא׳, דְּיִשְׂרָאֵל וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד. אֶלָּא שֶׁגִּילּוּי עִנְיָן זֶה (הַשֹּׁרֶשׁ דַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּ׳מַחֲשָׁבָה הָעַצְמִית׳) הוּא דַּוְקָא לְאַחֲרֵי

ולמעלה מזה אין האדם המוגבל יכול ׳לגעת׳ הנבראים [אתערותא דלתתא׳ מגעת לשם, ועד להמשכת ה׳עצמות׳. אֶלָּא שֶׁגִּילּוּי עִנְיָן זֶה (הַשֹּׁרֶשׁ דַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּ׳מַחֲשָׁבָה הָעַצְמִית׳) ההמשכה שלו על האדם ובעולם הוּא דַּוְקָא לְאַחֲרֵי שֶׁנִּשְׁלַם שהגיע לשלמותו כָּל הַשַּׂיָּךְ

---

20) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. 21) שהרי ענין ה״דירה בתחתונים״ הוא דירה לעצמותו (המשך תרס״ו ס״ע ג. ובכ״מ - נסמן בתורת מנחם - ספר המאמרים שבט ע׳ שח). 22) וכמובן גם המבואר בתניא רפל״ז, שהגילויים דלעתיד תלויים ״במעשינו ועבודתינו.. כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה, כי בעשייתה ממשיך כו׳״, היינו, שהעשי׳ היא לא הקדמה וסיבה להמשכה הבאה מצד למעלה, אלא שהעשי׳ היא הממשכת.

ביאור בדרך אפשר

לַעֲבוֹדַת הָאָדָם, היינו הָעֲבוֹדָה עַצְמָהּ (אִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא) וְהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה (אִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא) שֶׁבָּאָה עַל־יָדָהּ ולאחר שהאדם עשה את התלוי בו בשלמות, בא השלב שבו בא לידי גילוי כוח ה׳עצמות׳ שנמצא בעבודת האדם. וְלָכֵן, תְּחִלַּת הַהַמְשָׁכָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה (לִפְנֵי שֶׁנִּתְגַּלָּה כֹּחַ הָעַצְמוּת שֶׁבָּהּ) עבודת האדם בשלב הראשון שלה הִיא רַק מֵהָאוֹר האלוקי המוגבל והמצומצם הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת, מָקוֹם שֶׁאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא מוגבלת, כפי כוח האדם מצד עצמו, מַגַּעַת לְשָׁם, אֲבָל לְאַחֲרֵי הַשְּׁלֵמוּת דְּהָעֲבוֹדָה (הֵן דְּהָעֲבוֹדָה עַצְמָהּ, וְהֵן דְּהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה שֶׁעַל־יָדָהּ שלימות בסיבה ושלימות בתוצאה), שֶׁאָז מִתְגַּלָּה הַ׳פְּנִימִיּוּת׳ שֶׁלָּהּ, העומק והפנימיות הנמצאים בתוך עבודת האדם שהיא הַ׳נַּחַת רוּחַ׳ וְהַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה באלקות שֶׁבַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל, כמאמר חכמינו ז״ל לגבי לשון הכתוב האמור בקרבנות, ״ריח ניחוח״, והענין נכון לגבי כל התורה המצוות, ״נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי״[23], דְּ׳נַחַת רוּחַ׳ וְתַעֲנוּג זֶה (שֶׁ״נַּעֲשָׂה רְצוֹנִי״ של הקדוש ברוך הוא בעצמו, עַל־יְדֵי יִשְׂרָאֵל) הוּא בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ (״נַחַת רוּחַ לְפָנַי״)[24] ולא רק בדרגות יותר נמוכות באלקות, עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה נִמְשָׁךְ על העבודה בתורה ומצוות גַּם הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת[25], וְעַד לְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת כמבואר לעיל.

ה) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַסֵּדֶר דִּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים בְּ״אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר״ שֶׁבִּתְחִלָּה (לִפְנֵי שֶׁנִּתְגַּלָּה הַ׳פְּנִימִיּוּת׳ דַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל), הָעֲבוֹדָה דִּ׳כְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל׳ וְהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים, וּבְמֵילָא הַהַמְשָׁכָה שֶׁבָּאָה עַל־יָדָהּ הִיא מֵהָאוֹר הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת (שֶׁהָאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם), וְהַמַּעֲלָה בְּהָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל אָז הִיא שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא סִבָּה שֶׁהַאִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא הַנִּמְשֶׁכֶת עַל־יָדָהּ תִּהְיֶה מִפְּנִימִיּוּת הָאוֹר - פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן: שֶׁזֶּרַע הָאִשָּׁה הִיא סִבָּה לְהִתְגַּבְּרוּת דְּזֶרַע הָאִישׁ (׳עִלָּאָה גְּבַר׳), וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלָּה הַפְּנִימִיּוּת דַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל, כֹּחַ הָעַצְמוּת שֶׁבָּהּ (מִצַּד זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד), וְכָל הַהַמְשָׁכוֹת הֵן עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה גּוּפָא (וְלֹא שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא רַק סִבָּה לַהַמְשָׁכָה) - פֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי: שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הִיא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, וּמַעֲלַת הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה (לֵידַת הַזָּכָר) הִיא (לֹא רַק הַמְשָׁכַת הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הָאוֹר הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת, אֶלָּא גַּם

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁנִּשְׁלַם כָּל הַשַּׁיָּךְ לַעֲבוֹדַת הָאָדָם, הָעֲבוֹדָה
2 עַצְמָהּ (אִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא) וְהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה
3 (אִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא) שֶׁבָּאָה עַל־יָדָהּ. וְלָכֵן,
4 תְּחִלַּת הַהַמְשָׁכָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה (לִפְנֵי
5 שֶׁנִּתְגַּלָּה כֹּחַ הָעַצְמוּת שֶׁבָּהּ) הִיא רַק מֵהָאוֹר
6 הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת, מָקוֹם שֶׁאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא
7 מַגַּעַת לְשָׁם, אֲבָל לְאַחֲרֵי הַשְּׁלֵמוּת דְּהָעֲבוֹדָה
8 (הֵן דְּהָעֲבוֹדָה עַצְמָהּ, וְהֵן דְּהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה
9 שֶׁעַל־יָדָהּ), שֶׁאָז מִתְגַּלָּה הַ׳פְּנִימִיּוּת׳ שֶׁלָּהּ,
10 הַ׳נַּחַת רוּחַ׳ וְהַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת
11 יִשְׂרָאֵל, ״נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה
12 רְצוֹנִי״[23], דְּ׳נַחַת רוּחַ׳ וְתַעֲנוּג זֶה (שֶׁ״נַּעֲשָׂה
13 רְצוֹנִי״, עַל־יְדֵי יִשְׂרָאֵל) הוּא בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ
14 (״נַחַת רוּחַ לְפָנַי״)[24], עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה נִמְשָׁךְ גַּם
15 הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת[25], וְעַד
16 לְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת.
17 ה) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר הַסֵּדֶר דִּשְׁנֵי
18 הַפֵּירוּשִׁים בְּ״אִשָּׁה מַזְרַעַת
19 תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר״, שֶׁבִּתְחִלָּה (לִפְנֵי שֶׁנִּתְגַּלָּה
20 הַ׳פְּנִימִיּוּת׳ דַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל), הָעֲבוֹדָה דִּ׳כְנֶסֶת
21 יִשְׂרָאֵל׳ וְהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים,
22 וּבְמֵילָא הַהַמְשָׁכָה שֶׁבָּאָה עַל־יָדָהּ הִיא מֵהָאוֹר
23 הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת (שֶׁהָאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא מַגַּעַת
24 לְשָׁם), וְהַמַּעֲלָה בְּהָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל אָז הִיא
25 שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא סִבָּה שֶׁהַאִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא הַנִּמְשֶׁכֶת עַל־יָדָהּ תִּהְיֶה מִפְּנִימִיּוּת
26 הָאוֹר - פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן: שֶׁזֶּרַע הָאִשָּׁה הִיא סִבָּה לְהִתְגַּבְּרוּת דְּזֶרַע הָאִישׁ
27 (׳עִלָּאָה גְּבַר׳), וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלָּה הַפְּנִימִיּוּת דַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל, כֹּחַ הָעַצְמוּת
28 שֶׁבָּהּ (מִצַּד זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד), וְכָל הַהַמְשָׁכוֹת הֵן
29 עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה גּוּפָא (וְלֹא שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא רַק סִבָּה לַהַמְשָׁכָה) - פֵּירוּשׁ
30 הַשֵּׁנִי: שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הִיא מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, וּמַעֲלַת הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה (לֵידַת
31 הַזָּכָר) הִיא (לֹא רַק הַמְשָׁכַת הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הָאוֹר הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת, אֶלָּא גַּם

ביאור בדרך אפשר

42 שֶׁבִּתְחִלָּה בשלב הראשון של עבודת ה׳ (לִפְנֵי שֶׁנִּתְגַּלָּה
43 הַ׳פְּנִימִיּוּת׳ דַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל והקשר שלה עם ה׳עצמות׳),
44 הָעֲבוֹדָה דִּ׳כְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל׳ וְהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה שנמשכת על
45 ידי עבודה זו הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים נפרדים, והיחס ביניהם הוא יחס של סיבה
46 ותוצאה, וּבְמֵילָא הַהַמְשָׁכָה
47 שֶׁבָּאָה עַל־יָדָהּ הִיא מֵהָאוֹר
48 הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת
49 (שֶׁהָאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא מַגַּעַת
50 לְשָׁם), וְהַמַּעֲלָה בְּהָעֲבוֹדָה
51 דְּיִשְׂרָאֵל אָז בשלב מוקדם זה
52 הִיא שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא סִבָּה
53 שֶׁהַאִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא
54 הַנִּמְשֶׁכֶת עַל־יָדָהּ תִּהְיֶה
55 מִפְּנִימִיּוּת הָאוֹר ולא רק
56 מהחיצוניות והמקיף - פֵּירוּשׁ
57 הָרִאשׁוֹן: שֶׁזֶּרַע הָאִשָּׁה
58 התחתון המקבל הִיא סִבָּה
59 לְהִתְגַּבְּרוּת דְּזֶרַע הָאִישׁ העליון
60 המשפיע (׳עִלָּאָה גְּבַר׳), וְעַל־
61 יְדֵי־זֶה מִתְגַּלָּה הַפְּנִימִיּוּת
62 דַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל, כֹּחַ הָעַצְמוּת
63 שֶׁבָּהּ (מִצַּד זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל
64 וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד
65 כמבואר לעיל), וְכָל הַהַמְשָׁכוֹת
66 הֵן עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה גּוּפָא
67 עצמה (וְלֹא שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא רַק
68 סִבָּה לַהַמְשָׁכָה) - פֵּירוּשׁ
69 הַשֵּׁנִי: שֶׁלֵּידַת הַזָּכָר הִיא
70 מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, וּמַעֲלַת
71 הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה (לֵידַת
72 הַזָּכָר) הִיא (לֹא רַק הַמְשָׁכַת
73 הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הָאוֹר הַשַּׁיָּךְ
74 לָעוֹלָמוֹת שגם הפנימיות שלו היא

23) תו״כ (הובא בפירש״י) עה״פ ויקרא א, ט. ספרי (הובא בפירש״י) עה״פ פינחס כח, ח. 24) ראה גם ד״ה זה היום שבהערה 15. 25) להעיר מהמבואר בהמשך תרס״ו ע׳ קלא, ובסה״מ ה׳תש״ה ע׳ 53, דהטעם על זה שהמשכת האור

ביאור בדרך אפשר

1 ענין של גילוי ויש לו הגבלה, **אֶלָּא גַּם) הַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה**
2 **מִשַּׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת, וְעַד לְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת** שלמעלה מכל
3 הגדרים של 'מעלה' ו'מטה', כמבואר לעיל.
4 **ו) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם יוֹם הַשֵּׁנִי בְּנִיסָן** שלמחרת שבת זו, **דִּלְפִי**
5 **הַדֵּעָה[26] שֶׁבְּנִיסָן נִבְרָא**
6 **הָעוֹלָם, הַיְנוּ שֶׁבְּרִיאַת הָאָדָם**
7 שנברא ביום השישי לבריאה **הָיְתָה**
8 **בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וּבְרִיאַת**
9 **הָעוֹלָם הָיְתָה בְּכ"ה אֲדָר[27],**
10 **יוֹם הַשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹן** בבריאת
11 העולם **הָיָה בְּשֵׁנִי בְּנִיסָן. וְעַל־**
12 **פִּי הַיָּדוּעַ[28]** בתורת החסידות
13 **בְּתִיּוּוּךְ שְׁתֵּי הַדֵּעוֹת בִּזְמַן**
14 **הַבְּרִיאָה[26],** האם בניסן נברא
15 העולם או בתשרי נברא העולם שלא
16 תהיה מחלוקת ביניהם, **שֶׁהַבְּרִיאָה**
17 **בְּפוֹעַל הָיְתָה בְּתִשְׁרֵי** (ולפי זה
18 תחילת הבריאה היתה ביום **כ"ה**
19 **אֱלוּל[29]) וְהַמַּחֲשָׁבָה לִבְרוֹא**
20 **אֶת הָעוֹלָם הָיְתָה בְּנִיסָן** (ולפי
21 זה תחילת הענין היתה ביום כ"ה
22 **אֲדָר), יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבַּבְּרִיאָה**
23 **בְּפוֹעַל שֶׁהָיְתָה בְּתִשְׁרֵי, נִכְלָל**
24 **גַּם הַגִּלּוּי דְ"חָפֵץ חֶסֶד"[30]**
25 השפעה מצד הקדוש־ברוך־הוא שאינה
26 תלויה במעשי האדם. **וְזֶה שֶׁבְּנִיסָן**
27 **הָיְתָה הַמַּחֲשָׁבָה לִבְרוֹא, יֵשׁ**
28 **לוֹמַר דְּמַחֲשָׁבָה זוֹ הִיא עַל־**
29 **דֶּרֶךְ הַמַּחֲשָׁבָה דְ"בְמִי**
30 **נִמְלַךְ", הַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית**
31 **דְּהַבְּרִיאָה שֶׁלֹּא נִמְשְׁכָה בְּגִלּוּי**
32 **בַּבְּרִיאָה[31]** ונמשכת לאחר שעבודת

ביאור בדרך אפשר

1 הַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת, וְעַד
2 לְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת.
3 ו) **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר זֶה עִם יוֹם הַשֵּׁנִי בְּנִיסָן, דִּלְפִי
4 הַדֵּעָה[26] שֶׁבְּנִיסָן נִבְרָא הָעוֹלָם, הַיְנוּ
5 שֶׁבְּרִיאַת הָאָדָם הָיְתָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וּבְרִיאַת
6 הָעוֹלָם הָיְתָה בְּכ"ה אֲדָר[27], יוֹם הַשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹן
7 הָיָה בְּשֵׁנִי בְּנִיסָן. וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ[28] בְּתִיּוּוּךְ שְׁתֵּי
8 הַדֵּעוֹת בִּזְמַן הַבְּרִיאָה[26], שֶׁהַבְּרִיאָה בְּפוֹעַל הָיְתָה
9 בְּתִשְׁרֵי (כ"ה אֱלוּל[29]) וְהַמַּחֲשָׁבָה לִבְרוֹא אֶת
10 הָעוֹלָם הָיְתָה בְּנִיסָן (כ"ה אֲדָר), יֵשׁ לוֹמַר,
11 שֶׁבַּבְּרִיאָה בְּפוֹעַל שֶׁהָיְתָה בְּתִשְׁרֵי, נִכְלָל גַּם
12 הַגִּלּוּי דְ"חָפֵץ חֶסֶד"[30]. וְזֶה שֶׁבְּנִיסָן הָיְתָה
13 הַמַּחֲשָׁבָה לִבְרוֹא, יֵשׁ לוֹמַר דְּמַחֲשָׁבָה זוֹ הִיא
14 עַל־דֶּרֶךְ הַמַּחֲשָׁבָה דְ"בְמִי נִמְלַךְ", הַכַּוָּנָה
15 וְהַתַּכְלִית דְּהַבְּרִיאָה שֶׁלֹּא נִמְשְׁכָה בְּגִלּוּי
16 בַּבְּרִיאָה[31]. וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, ב' בְּנִיסָן, נַעֲשָׂה
17 הַשְּׁלֵמוּת דְּהַמַּחֲשָׁבָה. וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה, גַּם עִם זֶה שֶׁיּוֹם ב' נִיסָן הוּא יוֹם
18 הַהִילּוּלָא שֶׁל אַדְמוֹ"ר (מְהוֹרַשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, וְיוֹם שֶׁבּוֹ הוּכְתַּר כְּבוֹד־
19 קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר (בְּנוֹ יְחִידוֹ שֶׁל בַּעַל הַהִילּוּלָא) בְּכֶתֶר הַנְּשִׂיאוּת[32],
20 כִּי הַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית דְּהַבְּרִיאָה הִיא שֶׁיִּהְיֶה בָּעוֹלָם הַגִּלּוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף
21 שֶׁלְּמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), דְּגִלּוּי זֶה הוּא (בְּעִקָּר) עַל־יְדֵי
22 הַלִּימוּד וְהַהֲפָצָה דְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. דְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה מִצַּד־עַצְמָהּ הִיא לְמַעְלָה
23 מִגִּלּוּי (סָתִים דְּאוֹרַיְתָא), וְעַל־יְדֵי הַלִּימוּד דְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה,

33 האדם מצד עצמו וההמשכה שעל ידה הגיעו לשלמותם. **וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת,**
34 **ב' בְּנִיסָן, נַעֲשָׂה הַשְּׁלֵמוּת דְּהַמַּחֲשָׁבָה.**
35 **וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה, גַּם עִם זֶה שֶׁיּוֹם ב' נִיסָן הוּא יוֹם הַהִילּוּלָא**
36 **שֶׁל אַדְמוֹ"ר (מְהוֹרַשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן** שנסתלק בשנת תר"פ,
37 **וְיוֹם שֶׁבּוֹ הוּכְתַּר כְּבוֹד־**
38 **קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר**
39 **(בְּנוֹ יְחִידוֹ שֶׁל בַּעַל**
40 **הַהִילּוּלָא) בְּכֶתֶר הַנְּשִׂיאוּת[32],**
41 **כִּי הַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית** המטרה
42 **דְּהַבְּרִיאָה הִיא שֶׁיִּהְיֶה בָּעוֹלָם**
43 **הַגִּלּוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף**
44 **שֶׁלְּמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת**
45 **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל)** ואינו מוגדר בגדרי
46 והגבלות העולמות, **דְּגִלּוּי זֶה הוּא**
47 **(בְּעִקָּר) עַל־יְדֵי הַלִּימוּד**
48 **וְהַהֲפָצָה דְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה.**
49 **דְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה מִצַּד־עַצְמָהּ**
50 **הִיא לְמַעְלָה מִגִּלּוּי (סָתִים**
51 **דְּאוֹרַיְתָא** החלק הסתום והנעלם של
52 התורה), **וְעַל־יְדֵי הַלִּימוּד**
53 **דְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בַּהֲבָנָה**
54 **וְהַשָּׂגָה, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי**

שלמעלה מהשתלשלות (הגם שהוא בדרך מתנה מלמעלה) הוא לאחרי שלימות העבודה דוקא, הוא* כי נתינת מתנה היא דוקא כשעביד לי' נייחא לנפשי' (ראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א). ויש לומר הכוונה בזה, שע"י שלימות העבודה מתגלה ה'נחת רוח' והתענוג העצמי שבעבודת ישראל, כנ"ל בפנים. 26) ר"ה י, סע"ב ואילך. וש"נ. 27) תוד"ה לתקופות - ר"ה ח, א. 28) ראה גם ד"ה החודש דכ"ה אדר ה'תשל"ט ס"ח (תורת מנחם - ספר המאמרים אדר ע' קח) וש"נ. 29) תוד"ה הנ"ל שם. ועוד. - נסמן בתורת מנחם - ספר המאמרים שם הערה 40. 30) להעיר גם מלקו"ת נצבים מז, ב. נח, ב. ועוד. 31) ראה גם ד"ה החודש הנ"ל שם. ובד"ה זה היום ה'תשמ"ב ס"ו (תורת מנחם - ספר המאמרים תשרי ח"א ע' מה) דמחשבה זו לא נמשכה (בגילוי) בענין דחפץ חסד. 32) להעיר מזה ש"אין מושחין מלך בן מלך אא"כ היתה שם מחלוקת" (רמב"ם הל' מלכים ספ"א), ובבן יחיד אין זה שייך.

---

*) בלקו"ת שה"ש שם (כד, סע"א ואילך) "אינה שורה ומתגלה אלא כשיש שלימות במעשה התחתונים", היינו, שהשלימות דמעשה התחתונים היא בכדי שהתחתון יהי' כמו כלי להשראת וגילוי האור [וע"ד קוב"ה לא שריא אלא באתר שלים (ראה זח"ג צ, ב)]; אבל בהמשך תרס"ו ובסה"מ ה'תש"ה שם, שהשלימות דמעשה התחתונים היא (גם) בשביל ההמשכה מלמעלה, נתינת המתנה מצד הנותן.

ביאור בדרך אפשר

הֲפָצָתָהּ חוּצָה (וְעַד ׳חוּצָה׳ בְּתַכְלִית כפי שהרבי מתבטא פעמים רבות ׳חוצה שאין חוצה הימנו׳), היינו על ידי גילוי עניני פנימיות התורה הן בתוך האדם, כך שיהיו מובנים ומושגים בשכל, והן ׳חוצה׳, מַמְשִׁיכִים הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת, וְעַד לְעֶצֶם הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּלּוּי, שֶׁיִּהְיֶה בְּגִלּוּי בָּעוֹלָם כשם שפנימיות התורה שלמעלה מגילוי באה בגילוי.

וְזוֹהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּב׳ נִיסָן, הַשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹן דְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית בַּמַּחֲשָׁבָה (שֶׁבּוֹ ביום זה הָיְתָה הַשְּׁלֵמוּת דְּהַמַּחֲשָׁבָה בעת בריאת העולם) לְבַעַל הַהִילּוּלָא וְלִבְנוֹ יְחִידוֹ מְמַלֵּא מְקוֹמוֹ[33], כִּי עַל־יְדֵי הַדְּרוּשִׁים מאמרי החסידות שֶׁל בַּעַל הַהִילּוּלָא שֶׁהוּא הָרַמְבַּ״ם דְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת[34] תואר שניתן לו בשל העובדה שבמאמרי החסידות שלו ענינים יסודיים בתורת החסידות באים בצורה מבוארת ומסוכמת היטב ובבהירות כמו מביאור וסיכום הלכות התורה ברמב״ם (דְּבָרִים הַמִּתְבָּאֲרִים, וְעַד שֶׁתְּהֵא סִדּוּרָהּ בְּפִי הַכֹּל[35]), וּבִכְפָרָט, עַל־יְדֵי הַהִתְיַסְּדוּת דְּ׳תּוֹמְכֵי תְּמִימִים׳, הוּתְחַל שָׁלָב בַּהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת, וּלְאַחֲרֵי־זֶה עַל־יְדֵי כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמו״ר, נַעֲשָׂה הַהַפָּצָה עוֹד בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עוֹז. שֶׁזּוֹ (הֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה) הִיא הַהֲכָנָה וְהַכְּלִי לְ״אָתִי מַר מְשִׁיחָא״[36] זה מלך המשיח, כדברי הבעל־שם־טוב שבעת ׳עליית נשמה׳ עלה להיכל המשיח ועל שאלתו אימתי קא אתי מר׳ (מתי יבוא אדוני) ענה לו מלך המשיח – לכשיפוצו מעינותך (מעיינות הבעל־שם־טוב, היינו תורת החסידות) חוצה (שֶׁאָז כאשר ׳אתי מר׳, בביאת המשיח, תּוּשְׁלַם הַכַּוָּנָה[37] המטרה שבשבילה נברא העולם דְּ״דִירָה בְּתַחְתּוֹנִים״[38]), בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

הַכֹּל[35] כלשון הרמב״ם אודות ספרו ׳משנה תורה׳), וּבִכְפָרָט, עַל־יְדֵי הַהִתְיַסְּדוּת דְּ׳תּוֹמְכֵי תְּמִימִים׳ הישיבה שיסד הרבי הרש״ב בעל הילולא שבה לימוד החסידות, פנימיות התורה, הוא חלק מסדרי הלימוד הקבועים, הוּתְחַל שָׁלָב חָדָשׁ בַּהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת של פנימיות התורה שיגיעו גם ׳חוצה׳, וּלְאַחֲרֵי־זֶה עַל־יְדֵי כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמו״ר, נַעֲשָׂה הַהַפָּצָה של מעיינות החסידות עוֹד בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עוֹז. שֶׁזּוֹ (הֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה) הִיא הַהֲכָנָה וְהַכְּלִי לְ״אָתִי מַר מְשִׁיחָא״[36] זה מלך המשיח, כדברי הבעל־שם־טוב שבעת ׳עליית נשמה׳ עלה להיכל המשיח ועל שאלתו אימתי קא אתי מר׳ (מתי יבוא אדוני) ענה לו מלך המשיח – לכשיפוצו מעינותך (מעיינות הבעל־שם־טוב, היינו תורת החסידות) חוצה (שֶׁאָז כאשר ׳אתי מר׳, בביאת המשיח, תּוּשְׁלַם הַכַּוָּנָה[37] המטרה שבשבילה נברא העולם דְּ״דִירָה בְּתַחְתּוֹנִים״[38]), בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

---

33) ראה גם לקו״ש ח״ד ע׳ 1293. אלא שהביאור שם הוא מצד המעלה דשבת הראשון, שענין זה הוא גם בשני בתשרי, משא״כ להביאור שבפנים. 34) לקו״ד ח״ב רצו, א. וראה ספר השיחות ה׳תש״א ע׳ 160. 35) לשון הרמב״ם בהקדמתו לספרו. וראה בארוכה לקו״ש ח״ז ע׳ 209 בנוגע להמאמרים דבעל ההילולא. 36) אגה״ק דהבעש״ט הידועה - נדפסה גם בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ״מ. 37) דיש לומר שזוהי המחשבה (לברוא) שהיתה בניסן, כנ״ל בפנים. ויש לומר שזהו גם הקשר דניסן עם גאולה העתידה - ״בניסן עתידין ליגאל״ (ר״ה יא, א. שמו״ר פט״ו, יא) - כי אז תושלם כוונה ומחשבה זו. 38) תניא פל״ו.

המשך ביאור מסכת קידושין ליום ראשון עמ׳ א

ידי עצמו, דְּתַנְיָא – וכפי ששנינו בברייתא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף בִּשְׁטָר עַל יְדֵי אֲחֵרִים וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שאין גיטו וידו באים כאחד, וכל שכן בכסף שמשתחרר רק על ידי אחרים, שלדעתו אין קנין לעבד בלא רבו ואין לו כסף שיוכל להשתחרר בו לחירות. ובמשנה נאמרו שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר – שלש דעות החולקות בדין שחרור עבד כנעני. לרבי מאיר העבד משתחרר בכסף על ידי אחרים ואפילו שלא מדעתו, ולא ע״י עצמו, ובשטר ע״י עצמו ולא ע״י אחרים שלא מדעתו. ולדברי חכמים העבד משתחרר בכסף ובשטר בין על ידי עצמו ובין על ידי אחרים. ולדברי רבי שמעון בן אלעזר המובאים בסיפא שמשתחרר ׳בשטר על ידי אחרים׳, כן הדין בין בכסף ובין בשטר, שיוצא על ידי אחרים, אבל על ידי עצמו.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי שמעון בן אלעזר: אָמַר רַבָּה, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר האומר שאין גיטו וידו באין כאחד, ולכן אין משתחרר בשטר על ידי עצמו, גָּמַר – לפי שלמד בגזירה שוה ׳לָהּ׳ ׳לָהּ׳ עבד מֵאִשָּׁה, מָה אִשָּׁה אינה מתגרשת עַד שֶׁיּוֹצִיא הבעל את הַגֵּט לִרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, שנאמר (דברים כד א) ׳וְנָתַן בְּיָדָהּ׳, ומאחר והיא אינה קנויה לו, כשנתן את הגט בידה הוציאו מרשותו, אַף עֶבֶד נַמִּי אינו משתחרר עַד שֶׁיּוֹצִיא רבו את גֵּט השחרור לִרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, ואם נתן את השטר לידי העבד כשעדיין הוא עבדו וידו כיד רבו, אינו משתחרר בכך, ולכן אין מועיל שטר שחרור אלא על ידי אחרים.

הגמרא ממשיכה לדון בדברי רבי שמעון בן אלעזר: כְּעֵי רַבָּה– הסתפק רבה,

בס"ד. שיחת ש"פ תזריע, פרשת החודש, ראש חודש ניסן, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת פרשתנו מעתיק רש"י את התיבות "אשה כי תזריע", ומפרש: "אמר ר' שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף".

ולכאורה הפירוש בזה - שבפשוטו של מקרא אינו מובן מדוע נאמרו דיני אשה בפרשת תזריע, לאחרי דיני בהמה חיה ועוף שנאמרו בפרשת שמיני, וכדי לתרץ זאת, מביא רש"י מאמרו של ר' שמלאי.

אבל על־פי־זה צריך להבין:

א) ברוב המקומות אין דרכו של רש"י להזכיר שם בעל המאמר, כי, בלימוד פשוטו של מקרא לא נוגע מי הוא בעל המאמר. - בחלק ההלכה שבתורה נוגע מי הוא בעל המאמר, בכדי לידע אם הלכה כמותו, או שאזיל לשיטתיה במקום אחר, וכיוצא בזה; אבל בלימוד על־דרך הפשט אין זה נוגע. ואם כן, מדוע כאן מזכיר רש"י שם בעל המאמר - "אמר ר' שמלאי"?

ב) אם כוונת רש"י לתרץ מדוע נאמרו דיני אשה לאחרי דיני בהמה חיה ועוף, היה צריך להעתיק מהפסוק רק תיבת "אשה", ולמה העתיק גם התיבות "כי תזריע"?

ג) הדיוק בסדר הענינים בשתי פרשיות - שייך בחלק ההלכה שבתורה (וכן בחלק הרמז דרוש וסוד), כיון שדרשינן סמוכים (במשנה תורה - לכל הדעות, ולפי דעה אחת - גם בד' הספרים שלפני זה)[1], אבל בחלק הפשט שבתורה - אין מקום לקושיא מדוע נאמרה תחילה פרשה זו ואחר־כך פרשה זו (אלא־אם־כן אין זה בהתאם לסדר הזמנים), ולכן לא הביא רש"י בפירושו כמה וכמה מאמרי חז"ל שמבארים סדר הפרשיות.

ובנדון דידן: בשלמא בחלק ההלכה, יש מקום לשאלה - שכיון שהאדם הוא קדום במעלה, וכל המובחר והמקודש קודם, היתה תורתו צריכה להתפרש לפני תורת בהמה חיה ועוף; אבל בחלק הפשט - אין מקום לשאלה כזו. וכפי שמצינו בפירוש הראב"ע שכתב בפשטות "אחר שהשלים תורת הטהור והטמא בנאכלין, הזכיר טמא אדם", מבלי להביא את מאמרו של ר' שמלאי. ואם כן אינו מובן: למה הוצרך רש"י להביא את מאמר ר' שמלאי?

ב. ויש לומר הביאור בזה:

הקושי בפשוטו של מקרא הוא: מדוע נאמרו דיני טומאת "אשה כי תזריע" לפני דיני טומאת נדה (שנאמרו בפרשה שלאחרי זה[2]), דלכאורה, כיון שסדר הדברים הוא שתחילה ישנה טומאת נדה, ורק לאחרי הטהרה מטומאת נדה, אזי יכול להיות "אשה כי תזריע" - היתה התורה צריכה לומר תחילה דיני טומאת נדה, ואחר כך "אשה כי תזריע"?

ואף שנתבאר לעיל שבדרך הפשט אין להקשות על סדר הענינים בשתי פרשיות, הרי בנדון דידן הקושיא גדולה יותר - שהרי בהמשך הכתוב נאמר "כימי נדת דוותה תטמא", "כסדר כל טומאה האמורה בנדה כו'"[3], ועדיין לא נתפרש בתורה דין טומאת נדה?!

ואף שמצינו על־דרך־זה בכמה מקומות, שבתחילה מזכירה התורה דין מסויים בדרך כלל, ורק לאחרי זה מבארת התורה פרטי הדברים - הרי סוף־כל־סוף אין זה מחוור לגמרי.

וכדי להבהיר זאת, מביא רש"י "א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף" - שלכן נתפרשה תורתו של אדם בנוגע ליצירתו

1) ברכות כא, ב. וש"נ.
2) מצורע טו, יט ואילך.
3) פרש"י עה"פ.

("אשה כי תזריע") מיד לאחר תורת בהמה חיה ועוף (בפרשת שמיני), מבלי להפסיק באמצע בדיני טומאת נדה.

ולכן מעתיק רש"י גם את התיבות "כי תזריע" - כיון שהקושי בפשוטו של מקרא (שמתורץ על־ידי מאמרו של ר' שמלאי) הוא מדוע נאמר דין טומאת לידה ("אשה כי תזריע") לפני דין טומאת נדה.

והטעם שרש"י מביא זאת מדברי ר' שמלאי הוא - כי, רש"י מצד עצמו לא היה מוכרח לפרש דבר, כיון שבדרך הפשט אין הכרח כל־כך לתרץ קושיא כזו (למה נאמר דין טומאת לידה לפני דין טומאת נדה), אלא, כיון שישנו פירוש שאמר ר' שמלאי, מביא רש"י את דבריו, כיון שעל־פי־זה יתחוור יותר גם בדרך הפשט.

ולכן כותב רש"י "אמר (ר' שמלאי)", ולא דרש, אף שמאמרו של ר' שמלאי הוא דרוש - כיון שעל־פי־זה מתחוור ענין גם בפשטי הכתובים.

והטעם שרש"י מזכיר שם בעל המאמר "ר' שמלאי", ולא כותב סתם בשם רבותינו זכרונם לברכה - כי, בלאו הכי צריך רש"י לומר שישנו מאמר מסויים שעל־ידי־זה יתוסף ביאור גם בפשטות הכתובים (בכדי להדגיש שאין הכרח לבאר ענין זה בדרך הפשט), ולכן כותב "אמר ר' שמלאי", כיון שהזכרת בעל המאמר אינה הוספה ואריכות הלשון לגבי "אמרו רבותינו".

ג. המשך הביאור במאמר ר' שמלאי, "כשם כו' כך כו'" - שטעם יצירתו[4] של אדם לבסוף הוא (לא מפני מעלת האדם, שיכנס לסעודה מיד, אלא אדרבה) מפני החסרון של האדם ("יתוש קדמך"[5]) שיכול להתאוות לדברים אסורים, ולכן גם תורתו נתפרשה[6] לבסוף, כיון שסדר הלימוד הוא מן הקל אל הכבד, ובירור האדם קשה יותר מבירור שאר בעלי חיים. והשייכות לר' שמלאי - שלא היה מיוחס[7], ולכן הדגיש

---

4) "יצירתו" דייקא, היינו, כפי שהנבראים הם בגילוי; אבל מצד הבריאה, היינו, תחילת ההתהוות, כפי שהיא מצד הכוונה - האדם קודם ובאין ערוך לכל הנבראים, כמארז"ל (ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג) "במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים, כמ"ש (דברי הימים־א ד, כג) עם המלך במלאכתו ישבו שם", וכל כוונת הבריאה אינה אלא בשביל האדם, כפירוש רש"י על הפסוק (בראשית א, א) "בראשית ברא גו'", "אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני .. בשביל ישראל שנק' ראשית" ("ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו כו'", עד "נעשה אדם" שבא באחרונה - שהרי נאמר "בראשית ברא", תחילת וכוונת ההתהוות, ומצד הכוונה קודם האדם לכל הבריאה).

5) סנהדרין לח, א. ועוד.

6) דיוק הלשון "נתפרשה" - כי, גם תורת בהמה חי' ועוף היא חלק מתורת ועבודת האדם, כיון שאינם יכולים להתברר בעצמם, אלא ע"י האדם (ואפילו המלאכים שנקראים בשם "חיות", אינם יכולים להתעלות למדריגה עליונה יותר ממה שנתהוו, והבירור ועלי' שלהם היא רק ע"י עבודת האדם, ולכן אמרו רז"ל (חולין צא, ב) ש"אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה, שנאמר (איוב לח, ז) ברן יחד כוכבי בקר והדר ויריעו כל בני אלקים"), אלא שבפרשה זו "נתפרשה" תורתו של אדם - בנוגע לבירור האדם עצמו (וראה לקמן הערה 9).

7) כמסופר בגמרא (פסחים סב, ב. נתבאר בארוכה בלקוטי לוי"צ על פסוקי תנ"ך ומחז"ל ע' קיג ואילך) "רבי שמלאי אתא לקמי' דרבי יוחנן, אמר לי', ניתני לי מר ספר יוחסין, אמר לי' מהיכן את, אמר לי' מלוד, והיכן מותבך, בנהרדעא, אמר לי' אין שונין לא ללודים ולא לנהרדעים, וכל שכן דאת מלוד ומותבך בנהרדעא", ובפירוש רש"י: "לדחוי' איכוון, לישנא אחרינא, לפי שאינן מיוחסין".

ויש לבאר בנוגע לפירוש הראשון - דלכאורה אינו מובן: בשלמא פירוש השני, "לפי שאינן מיוחסין" - הרי זה ע"ד שמצינו שהמחוסר אבר רח"ל אין לקרותו לתורה בפרשה שמדברת אודות חסרון זה, משום "לועג לרש" (ראה ס"ח ר"ס תשסח. הובא במג"א סו"ס קלח). ואף שבנדו"ד, שר"ש בעצמו ביקש מר"י שילמד עמו ספר יוחסין, לא שייך הטעם דלועג לרש - יש טעם נוסף: ר"י חשש שמפני שר"ש אינו מיוחס, יש אצלו נטי' למעט במעלת היוחסין, ולכן ילמד ספר יוחסין שלא כדבעי, ולכן לא רצה ללמדו, מצד "ולפני עור לא תתן מכשול" (קדושים יט, יד); אבל הפירוש הראשון, "לדחוי' איכוון" - אין לו הבנה כלל, ולכאורה, גם אם לא רצה לומר לו הטעם האמיתי, הי' צריך לומר לו איזה טעם אחר שיונח אצלו, ולא לדחותו בקש?!

ויובן בהקדם מארז"ל (ע"ז יט, א) "לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ" - שלמרות שמדובר אודות ענין שכלי ששייך למוח שבראש, הנה כאשר לבו חפץ בזה, אזי הרצון מושל ושולט על כח השכל, ואז נעשית פעולת כח השכל באופן אחר לגמרי, וכפי שרואים במוחש (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ז ריש ע' 123. וש"נ).

[ואין זה בסתירה למארז"ל "כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר כו'" (שבת ל, ב), ו"זרוק מרה בתלמידים" (כתובות קג, ב), והרי "לבו חפץ" הוא היפך הכיווץ והביטול - כי, תנועת הכיווץ והביטול היא רק הקדמה לקבלת הלימוד מהרב, ואילו קבלת הלימוד מהרב, שענינה הוא התפשטות כח שכלו של התלמיד בהסברא שקיבל, הרי זה תלוי בחפץ לבו].

וכשם שהדברים אמורים בנוגע לתלמיד המקבל, כן הוא גם בנוגע לרב המשפיע - שאמיתית ההשפעה היא דוקא כאשר הרב הוא בתנועה של התקשרות אל המקבל, מתוך אהבה ורצון, וכמו עד"מ בהשפעת הטיפה כו', כמבואר באגה"ק (סט"ו).

את מעלת העבודה בכח עצמו, ולא את המעלות שבאים במתנה מלמעלה (בניגוד לר' יוחנן, שהיה מיוחס[8], שמדגיש את מעלת האדם משעת יצירתו), ומצד ענין העבודה מודגש תחילה החסרון של האדם, ואילו מעלתו תבוא לאחרי זה - על־ידי העבודה, שמאדם שנוצר מן האדמה נעשה אדם מלשון אדמה לעליון, מציאות חדשה[9], ועל־ידי־זה מתגלה כח העצמות. וזהו ש"תורת האדם" נקראת בשם "תזריע"[10], שמורה על העבודה באופן של אתערותא דלתתא שיש בה מעלת ההתחדשות - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 74 ואילך.

* * *

ד. כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א הורה שכל אלו שסיימו את לימוד ה'לקוטי תורה' השבועי יאמרו "לחיים"[11].

ואחר כך אמר מאמר (כעין שיחה) דבור המתחיל אשה כי תזריע (הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א)[12].

* * *

ה. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "וכובס שנית", "לשון טבילה, תרגום של כבוסין שבפרשה זו לשון לבון, ויתחוור, חוץ מזה שאינו ללבון אלא לטבול, לכך תרגומו ויצטבע, וכן כל כבוסי בגדים שהן לטבילה מתורגמין ויצטבע" - שבטעם כיבוס הבגד לאחרי ש"סר .. הנגע" י"ל בב' אופנים: (א) כיון שהסרת הנגע היתה על־ידי כיבוס לשם הסגר, ולא לשם טהרה, (ב) גם לאחרי הסרת הנגע צריך כיבוס כדי לטהר את התפשטות הטומאה בכל הבגד. ומזה שנאמר "וכובס שנית", מוכח, שגם הכיבוס הראשון פעל טהרה (ולא רק לשם הסגר) - טהרה מהנגע עצמו, ונוסף לזה צריך להיות כיבוס שני לטהר גם התפשטות הטומאה. ודוגמתו בענין החטאים - שעל־ידי התשובה נמחל לו לגמרי, ואילו התענית שלאחרי זה, כדי שיהיה מרוצה וחביב כו', הוא ענין של טבילה, תשובה עילאה - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ז' עמוד 92 ואילך.

[ואף שהשפעת השכל יכולה להיות גם בדרך הכרח (ורק בגשמיות הרי זה באופן ש"אין קישוי אלא לדעת" (יבמות נג, ב), משא"כ בענינים רוחניים), וכפי שמצינו ברבי עקיבא, שאף שלכתחילה לא הסכים ללמד תורה, הנה כאשר איימו עליו שימסרוהו למלכות, אזי לימד תורה (ראה פסחים קיב, א) - מ"מ, ההשפעה שבהכרח אינה דומה ואינה בערך כלל להשפעה שברצון].

ועפ"ז יש לומר בנוגע לב' הפירושים שברש"י - ששניהם אמת, אלא שמדברים בשתי מדריגות - שבתחילה (שזהו הפירוש הראשון) הי' אצלו רק רצון וכוונה לדחותו (שלא רצה ללמדו ולהשפיע לו), ולאחרי כן (שזהו "לישנא אחרינא") נמשך ובא רצון זה גם בטעם ושכל - "לפי שאינן מיוחסין" (מצד "לפני עור", כנ"ל).

8) ולהעיר מהמסופר בגמרא (ברכות כז, סע"ב) שהחליטו למנות את ר' אלעזר בן עזרי' לנשיא בגלל ש"אית לי' זכות אבות", ולא את ר' עקיבא "דלית לי' זכות אבות", אף שמצד עבודתו גדלה ביותר מעלת ר"ע, עד כדי כך, שאפילו משה רבינו לא הי' יכול להשיג את דברי ר"ע (ראה מנחות כט, ב. וראה גם תוד"ה דחשיב - כתובות קה, א).

9) שזוהי המעלה בתורת האדם עצמו לגבי עבודתו בתורת בהמה חי' ועוף (ראה לעיל הערה 6) - כי, עבודת האדם "להבדיל בין הטהור ובין הטמא" בבהמה חי' ועוף, הנה אפילו בהעלאת הטוב שבנוגה (נוסף על דחיית האסור והרע) ע"י אכילת המאכל שנעשה דם ובשר כבשרו של האדם, ועי"ז שמברך עליו בתחילה ובסוף ה"ה מתעלה למעלה יותר, הרי נוסף לכך שגם קודם הבירור יש למאכל ערך אל האדם להיותו ראוי למאכל אדם, הנה כיון שזהו רק דברי הרשות (שנעשים "לשם שמים", ועד ש"בכל דרכיך דעהו"), ולא מצוה, אין בזה גילוי רצון העליון; ואילו ע"י תורת האדם בעצמו, שזהו"ע קיום המצוות, נעשית העלי' לבחי' רצון העליון, שזהו עילוי שבאין ערוך, כריחוק הנברא מן הבורא.

10) כמדובר כמ"פ (ראה תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 264 ואילך. ועוד) ששמות הסדרות שבתורה אינם לשם סימן בלבד, אלא הם מורים על תוכן הסדרה, כמו כללות ענין השמות.

וכדמוכח גם בנגלה דתורה - מדיני גיטין, שכאשר יש טעות בשם, הנה גם כאשר לאחרי הטעות יודעים בבירור מי הוא המגרש (כגון שיש לו כמה שמות, והוחזק בשם אחד, וכתבו בגט את כל שאר השמות, מלבד השם שהוחזק בו), אזי הגט פסול (ראה שו"ע אה"ע סקכ"ט ס"ב), ועכצ"ל, שהשם אינו סימן בעלמא, שהרי לא יתכן שטעות בענין חיצוני תפסול את הגט.

ובפרט ע"פ המבואר בקבלה וחסידות (נסמן בתורת מנחם שם), שע"י השם נמשך חיות הדבר, הרי בודאי שהשם קשור ומורה על תוכן הדבר הנקרא בשם זה.

11) ראה גם לעיל ע' 127. וש"נ.

12) נדפס לעיל ע' 130 ואילך. עוד ענינים מהמאמר - נדפסו בלקו"ש חי"ב ע' 65 ואילך, וע' 70 ואילך.

לקוטי שיחות פרשת תזריע כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

א.

מילה רק ביום - דין שנתחדש לאחר מ"ת

על הפסוק[1] "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" דורשים חז"ל ב"תורת כהנים"[2] (ובגמרא[3]) "ביום ולא בלילה". לפי זה יוצא שהדין שאין מלין בלילה[4] נתחדש לאחר מתן תורה, אך לפני מתן תורה יכלה המילה להיעשות גם בלילה.

אף לפי המקור האחר לדין זה, במסכת שבת[5], שלומדים זאת מ"ובן שמונת ימים..." — פסוק הנאמר בפרשת לך־לך[6] (ובמיוחד לפי דברי ה"תוספות"[7] האומר שדין זה נלמד בעיקר מפסוק זה), הרי זה רק בקשר למילה בזמנה, אך לגבי מילה שאיננה בזמנה, לומדים שהיא צריכה להיעשות ביום[8] מן הוא"ו של "וביום השמיני..." — בפרשתנו, כהסבר ה"תוספות"[9], וזה ודאי נתחדש לאחר מתן תורה.

ב.

מדוע לא גרם הקב"ה לכך שימולו עצמם ביום?

כדי להסביר את הדברים יש להבין תחלה את דברי המדרש[10], שבהיותם במצרים "הרבה מהן (מבני ישראל) לא היו מקבלים עליהם למול, אמר הקב"ה שיעשו הפסח, וכיוון שעשה משה את הפסח, גזר הקב"ה לד' רוחות העולם... הלכו ונדבקו באותו פסח... נתכנסו כל ישראל אצל משה אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך... היה אומר... אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלים... מיד נתנו עצמן ומלו...".

ממדרש זה יוצא שבני ישראל מלו עצמם בליל פסח[11], יתר על כן משתמע מן המדרש, ובמיוחד כפי שהוא מובא בשיר השירים רבה, שמשה רבנו כלל לא מסר לבני ישראל את הציוי "וכל ערל לא יאכל בו", עד הלילה, כאשר באו בני ישראל לבקש ממנו "האכילנו מפסחך"[12].

אין מובן איפוא: אמנם אפשר היה למול בלילה, כי זה היה לפני מתן תורה, אך בכל זאת, ולפחות בפנימיות הענינים, דורש הענין הסבר: כיון שבני ישראל ("הרבה מהן") לא נימולו אז מעצמם, אלא מפני ש"גזר הקב"ה לד' רוחות...", והריח גרם להם שירצו לאכול מפסחו של משה, הרי יכול היה הקב"ה לעשות דבר זה, או דבר בדומה לו, לפני החשיכה, כך שמשה ימסור אז לבני ישראל את הציווי "וכל ערל לא יאכל בו"[13], ובני ישראל ימולו את עצמם ביום[14]?

ג.

סברת ה"יפה תואר" - המילה הזאת היתה ביום, וסתירתה

ה"יפה תואר"[15] מציע סברה, שהיה זה לפני חשיכה, והוא טוען שהכרחי לומר כך מפני שתי סיבות: (א) משחשכה הוא יום טוב, ומילה שאיננה בזמנה איננה דוחה יום־טוב[16], (ב) אין מלין בלילה[17].

אך אי אפשר לומר כך, כיוון שמהסיפור המובא בשיר השירים רבה[18] (על הפסוק[19] "עד שהמלך במסבו") ברור שהיה זה בלילה. שם כתוב במפורש שהדבר ארע "עד שהמלך במסבו" — "עד שמשה

---

1) פרשתנו יב, ג.
2) עה"פ.
3) מגילה כ, א.
4) מגילה שם (במשנה).
5) קלב, א.
6) יז, יב.
7) שבת שם ד"ה ההיא. מגילה שם ד"ה דכתיב.
8) תו"כ כאן. יבמות עב, ב.
9) יבמות שם ד"ה מר.
10) שמו"ר פי"ט, ה. ועד"ז בשהש"ר פ"א, יב (ג). פ"ג, ו (ד). וכדלקמן בפנים.
11) וראה גם פרש"י בא יב, ו. בעל הטורים שם, יג.
12) ראה שהש"ר פ"א שם, דבתחילה א"ל "כל בן נכר גו'", ואח"כ — "וכל עבד איש מקנת כסף גו'", ורק אח"כ — "כל ערל לא יאכל בו". וראה בהמצויין בהערה 10 דכשא"ל משה דכך אמר לי הקב"ה כל ערל לא יאכל בו "מיד" מלו עצמם.
13) בא יב, מח.
14) וראה גם משכיל לדוד לפרש"י בא שם.
15) שמו"ר שם. וכן תירץ גם בשו"ת תורת חסד או"ח סכ"ה אות ו.
16) שבת שם, ב.
ולהעיר דאברהם נימול ביוהכ"פ (פדר"א פכ"ט), או בט"ו ניסן — יו"ט דפסח (ראה תוד"ה אלא — ר"ה יא, א) — אף שקיים כה"ת עד שלא ניתנה. וי"ל דמכיון שאז נצטווה על המילה — דבו ביום שצוהו מל (תוס' שם. רש"י לך יז, כג) — ה"ז כמו מילה בזמנה ובמילא — דוחה שבת (ויו"ט). וראה לקמן הערה 48.
17) וגם במילה שלא בזמנה קיי"ל כת"ק ביבמות (שם, סע"א) דאין נימולין אלא ביום. ודוחק לומר (כמ"ש בתורת חסד שם) דאתי כראב"ש (ביבמות שם) דמילה שלא בזמנה נימולין בלילה.
18) פ"א שם.
19) שה"ש א, יב.

וישראל מסובין ואוכלין פסחיהם במצרים", והרי אכילת פסח היא "בלילה הזה"[20], בליל ט"ו ניסן (ולא "קודם חשיכה"[21]).

ואין הכרח לסברתו של ה"יפה תואר" מן הסיבות שהוא מביא, כמוסבר להלן:

א) כפי שצויין כבר, נתחדש הדין, שאין מילה (שלא בזמנה) בלילה, לאחר מתן תורה[22].

ב) בדומה לכך, אין אנו מוצאים איסור מלאכה ביום טוב בפסח מצרים[23]: למרות שהפסוק "וביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם..." כתוב בפרשת בא[24], הרי בכל זאת הכרחי לומר שפסוק זה אינו אמור אודות פסח מצרים, כי פסח מצרים הוא יום אחד בלבד[25], ובפסוק זה כתוב "וביום השביעי מקרא קודש...".

חלוקת פסוק זה לשני ענינים שונים שאינם קשורים זה בזה: (א) "וביום הראשון מקרא קודש", שהיה גם בפסח מצרים, (ב) "וביום השביעי מקרא קודש" שקשור רק לפסח דורות – איננה מתקבלת, מפני הסיבות הבאות:

א) בפסוק כתוב "כל מלאכה לא יעשה בהם". כלומר, איסור מלאכה ביום הראשון וביום השביעי נכללים באותו ציווי. ב) על "כל מלאכה לא יעשה בהם" כתוב במכילתא: "אין לי אלא יום טוב האחרון שהוא אסור בעשיית מלאכה, יום טוב הראשון מנין, תלמוד לומר ביום הראשון מקרא קודש". יוצא איפוא, שעיקר האיסור כתוב על "ביום השביעי", ובאמצעותו לומדים גם "ביום הראשון". וכיוון שבפסח מצרים לא היה עיקר האיסור ("ביום השביעי"), מובן שגם האיסור הנוסף ("ביום הראשון") אינו אמור לגבי פסח מצרים. ג) בפסח מצרים לא היה בכלל "יום הראשון", אלא "יום אחד".

ד.

הם מלו עצמם בצורה המותרת מן התורה בשבת

גם לפי דעת הר"ן[26], שבפסח מצרים היה קיים איסור מלאכה, ניתן ליישב את הקושי על המדרש לגבי דחיית יום טוב על־ידי מילה שלא בזמנה.

לשם כך יש להבין תחלה את הדיוק בלשון המדרש בשיר השירים[27]: "כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו[28], שבשעה שאמר להם משה... מיד כל אחד ואחד נטל חרבו על ירכו ומל עצמו" – שהרי לכאורה קשה: א) מדוע חשוב לציין שהם מלו את עצמם בחרב – העיקר הוא שהם מלו את עצמם "מיד"? ב) לשם מה מודגש "חרבו" – חרב שלו – מדוע חשוב אם זו חרב שלו או של אחר?

אלא שבכך מתורצת השאלה שצויינה לעיל: מילה היא מלאכה אסורה ביום טוב כאשר היא נעשית כדרכה – באיזמל[29]. אבל מילה בחרב היא מלאכה שלא כדרכה, המותרת בשבת מן התורה[30]. ולכן מודגש במדרש (ובפסוק שהוא מצטט), שהם נימולו בחרב.

אם היה כתוב חרב סתם, היינו יכולים עדיין לחשוב שהכוונה היא לחרב שמלין בה, כפי שכתוב[31] "עשה לך חרבות צורים ושוב מול את בני ישראל שנית", לכן מודגש בפסוק "חרבו" – חרב שלו: חרב של "מלומדי מלחמה" שאיננה חרב שמלין בה.

ולפי זה, שבפסח מצרים נימולו בלילה, נשארה השאלה בעינה: מדוע לא גרם הקב"ה לכך שבני ישראל ימולו ביום, לפני חשיכה?

---

20) בא יב, ח.

21) זבחים נו, ב (במשנה). שם נז, ב. פסחים מא, ב. וראה תוספתא פסחים ספ"ב (הובא בתוד"ה עד שתחשך – פסחים צט, ב).

22) וכ"כ ברש"ש לשהש"ר פ"א שם.

23) כמ"ש בתויו"ט פסחים פ"י מ"ה. ועוד (ראה הדיעות בתו"ש מילואים לפ' בא (כרך י־יא) סכ"ו). וכן תירץ בשו"ת יד אליהו (אמשטרדם, תעב) סנ"א (ע"פ המהרי"ט). רש"ש לשהש"ר שם. וראה תורת חסד שם.

24) יב, טז.

25) פסחים צו, ב. וראה לקו"ת צו יא, ד. סידור ד"ה והגדת (רצו, ג). אוה"ת וארא (ב' תקסט). שם ד"ה והגדת (ויקרא כרך ג' ע' תשלא ואילך)*.

26) לפסחים קטז, א. וראה עוד דיעות בזה בתו"ש שם. וכן מסיק בתורת חסד שם (אות ד').

וכן צ"ל בהערות לסידור דף סב (שעב): דאי אכילת חמץ הי' רק יום אחד הוא ט"ס.

27) פ"ג שם. ועד"ז בפ"א שם.

28) שה"ש ג, ח.

29) כל' הש"ס – שבת קל, סע"א. ובכ"מ. וברע"ב כלים (פי"ג מ"ד): איזמל – תער קטן שמלין בו את התינוק, ולהעיר מרמב"ם (הל' מילה פ"ב ה"א. נעתק בטושו"ע יו"ד סרס"ד): ונהגו כל ישראל בסכין.

30) שהרי הענין ד"תקוני גברא" (ראה שבת קו, א ובפרש"י שם ד"ה מה לי) מצד עצמו [גם את"ל דבזה לא שייך הפטור דלא כדרכה] הוא רק שבות – ראה מנחת חינוך מוסף השבת (מלאכת מכה בפטיש). וראה השקו"ט בחמדת ישראל בקונט' נר מצוה (נט, ד ואילך) ומסיק דלא כהמנ"ח.

31) יהושע ה, ב. ובתרגום (ופרש"י) שם: אזמלון.

*) ומ"ש באוה"ת שם: ומ"ש בסידור שבשאר הימים היו אוכלין חמץ הוא ט"ס – בא בהמשך למש"כ לפני זה דמפני שלא הספיק בצקת כו' גם אז לא אכלו חמץ כל ז' הימים, אף דאיסורו הי' רק יום אחד.

ה.
לליל יציאת מצרים היה דין של יום, לגבי מצות מילה

כדי להבין את הענין יש להקדים ולציין תירוץ נוסף שמובא באחרונים[32] על הקושי, כיצד מלו ישראל את עצמם בלילה. תירוץ זה אומר, שליל יציאת מצרים היה, כפי שכתוב בזוהר[33], באופן של "ולילה כיום יאיר"[34], ולפיכך היה לו דין של "יום".

על כך מקשים[35]: אם ללילה של יציאת מצרים היה דין של יום, כיצד קיימו בני ישראל אז את המצוות הקשורות לליל (אכילת פסח[36], מצה[37], מרור וכדו')[38]?

הכרחי איפוא לומר, שליל יציאת מצרים היה בגדר של "יום" רק לגבי מצות מילה, ולא לגבי המצוות האחרות. וההבדל מובן בפשטות: היה על כך ציווי מפורש[39]: "ואכלו את הבשר בלילה הזה... מתניכם חגורים...".

ו.
ההסבר בפנימיות הענינים

הביאור בפנימיות הענינים[40] ליחודה של מצות מילה, שלגביה היה לילה זה "כיום יאיר": ענין יציאת מצרים היה כולו בדרך של "פסח" – דילוג[41], למעלה מהגבלות הטבע, כי בדרך הטבע לא יכלו בני ישראל לצאת ממצרים, בין בגשמיות – "לא היה עבד יכול לברוח ממצרים"[42], ובין ברוחניות – בני ישראל היו שקועים במ"ט שערי טומאה ר"ל[43].

הגבלות ומדידות הטבע למטה יכולות להתבטל על־ידי שמתבטלות המדידות וההגבלות (מצרים – גבולים[44]) של כל "סדר השתלשלות"[45], דבר הנגרם על־ידי כך שמאיר אור נעלה לגמרי מכל מדידה והגבלה, מכל סדר השתלשלות[46].

כיוון שכל הענינים צריכים לבוא באמצעות התורה[47], הם צריכים תחלה להיות בתורה, הרי גם ענין זה צריך להיות תחלה בתורה: בתורה נמשכת השפעה ממקור נעלה יותר מן הדרגה של התורה כשלעצמה, כביכול, נעלה יותר מהגבלות התורה.

לפיכך גרם הקב"ה לכך שמשה רבנו לא ימסור את הציווי ש"וכל ערל לא יאכל בו" קודם חשיכה, אלא דוקא בלילה, כדי שמילת בני ישראל תתבצע בלילה, ולא כפי שלאחר מתן תורה יורד הענין למדידות והגבלות התורה[48]. כי גילוי האור שהאיר בלילה זה, היה באופן הנעלה מכל סדר ההשתלשלות עד כדי כך שזה נעלה מהגבלות התורה, כביכול. ולכן נתבטלו על ידי כך ההגבלות של סדר השתלשלות – המשכת האור היתה בדרך דילוג: היתה השפעת אלקות בארץ מצרים כמות שהיא מלאה בגילולים[49], השפעה שלפי סדר השתלשלות אין לה כל מקום, וכך נתבטלו כל הגבלות הטבע גם כאן למטה – היה פסח, דילוג – ונגרמה יציאת מצרים שהיא בניגוד לטבע.

ז.
מצות מילה - ביטול ההגבלות בעבודתם הרוחנית של בני ישראל

כשם שהיה צורך שענין ה"דילוג" יהיה בתורה, כדי שתוכל להתבצע יציאת מצרים, כך היתה צריכה להיות אצל בני ישראל עבודה מסוג של "דילוג" – למעלה מהשתלשלות שבאדם.

לפיכך היתה ההכנה ליציאת מצרים דם פסח ודם מילה[50], כי שתי מצוות אלו – פסח ומילה, הן עבודות שמעבר להגבלות[51]: "פסח הוא מלשון דילוג[52], ומילה

---

32) שו"ת יד אליהו שם. שמחת הרגל (להחיד"א) פיסקא מעשה בר"א כו'. אר"א בן עזרי' כו'. ועוד.

33) ח"ב לח, א. וראה בהנסמן בנצוצי זהר שם.

34) תהלים קלט, יב.

35) שו"ת תורת חסד שם.

36) נסמן לעיל הערה 20.

37) בא יב, ח. יח. תוספתא שבהערה הנ"ל.

38) אבל ראה שמחה"ר שם (פיסקא אר"א ב"ע כו') דלילה כיום יאיר היינו "כחשכה כאורה שקולים.. ונמצאת לילה זו שתיים עלתה לה כו'.

39) הטעם לציווי באופן זה י"ל כי מצוות אלו אינן תלויין בגדר דלילה, כ"א בהזמן דהתחלת (ליל) טו ניסן, זמן החפזון לכאו"א כדאית לי' (ברכות ט, א), ולכן אע"פ שאז הי' "לילה כיום יאיר" בכ"ז הי' הזמן דחפזון.

40) ובפרט שענין החפזון ה"ה תלוי בלילה דוקא, וכמחז"ל שמו"ר ס"פ בא (ס"פ יח, פי"ט, ו). וראה אוה"ת בא ד"ה וככה. וככה תרל"ז בתחלתו. ובכ"מ.

41) ראה רש"י בא יב, יא. מכילתא (ובפרש"י) שם, יג. וראה לקו"ת צו יג, סע"ד. תו"ח שמות קצא, א ואילך.

42) מכילתא יתרו יח, יא. פרש"י שם, ט.

43) ז"ח ר"פ יתרו.

44) תו"א עא, ג. ועוד.

45) ראה תו"א שם דכל סדר ההשתלשלות נק' בשם מצרים.

46) ראה לקו"ת שם. ובכ"מ.

47) ראה ב"ר בתחילתה.

48) ולהעיר מהמובא לעיל (הערה 16) דאברהם נימול ביוהכ"פ (או ביו"ט דפסח) ע"פ הדבור – דלא כפי המדידה ע"פ תורה (לאחר מ"ת). ואף את"ל (כבהערה הנ"ל) דמכיון שכן הי' הציווי ה"ז כמילה בזמנה – הרי זה גופא הי' רק מצד הציווי, וכמו בנדו"ד שנצטוו באכילת פסח וכו' בלילה כיום יאיר.

49) ראה מכילתא בא יב, א. תנחומא שם ה. שמו"ר פי"ב, ה. פרש"י וארא ט, כט.

50) ראה תיב"ע בא (יב, יג), פדר"א פכ"ט וזח"ב לה, ב דגם מדם מילה נתנו לאות על הבתים. וראה פדר"א שם, מכילתא (והובא ברש"י) בא שם, ו (וראה גם שמו"ר כאן) דבזכות קיום ב' מצות אלו נגאלו ממצרים.

51) ראה גם לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 121 ואילך.

52) נסמן לעיל הערה 40.

ענינה "ברית עולם"[53] עם הקב"ה – קשר נצחי בלי שום הגבלות[54].

בכך יובן מדוע בפסח ובמילה, שלא כבשאר מצוות עשה, יש חיוב כרת[55]: כאשר מדובר אודות ענינים שלמעלה מהשתלשלות, לא קיימות דרגות ביניים. קיים אחד מהשניים: או התקשרות עם הקב"ה בברית עולם, למעלה משינויי הזמן – בלי גבול, או לאו – ואז "ונכרתה..." – אין לו שום קשר לאלקות.

[זאת בדומה לכלל הענין של יציאת מצרים, כפי שהוסבר לעיל: יש הכרח בביטול ההגבלות, גם הגבלות של תורה, כביכול, ואם לא – נשארים שקועים במצרים, ארץ מלאה גילולים].

לפיכך היה צריך להיות קשר בין הגילוי של "ולילה כיום יאיר" ביציאת מצרים, לבין מצות מילה, כי הענין של "ולילה כיום יאיר" בגילוי אור שלמעלה, קשור עם "ולילה כיום יאיר" בעבודת בני ישראל, וזוהי עבודת דם מילה[56].

ח.

ההבדל בין מצות מילה לפני מ"ת ולאחריו

לפי האמור לעיל מובן ההבדל במצות מילה שלפני מתן תורה ולאחרי מתן תורה:

הענין האמיתי של דילוג במצות מילה הוא דוקא במצות מילה שלפני מתן תורה[57]. אז מביאה המצוה ל"דילוג" עצום, יותר מאשר מן הקצה אל הקצה: הדבר הביא ליציאת בני ישראל מרשות ה"קליפה" – הטומאה, ולכניסתם לרשות הקדושה, ובמעבר זה עצמו: ממ"ט שערי טומאה, ל"נגלה עליהם הקב"ה בכבודו ובעצמו"[58], דברים הרחוקים זה מזה באין ערוך לגמרי, ולכן אין כאן שום מדידות והגבלות, ולפיכך אין כל הבדל בין יום ללילה[59].

אך לא כן לאחר מתן תורה: אז נכנסו בני ישראל לתחום של "סדר" בקדושה[60], ו"ברית עולם" שעל־ידי מצות מילה, אף היא ב"סדר" של קדושה, ולכן היא הפכה לעבודה שלפי מדידות והגבלות, שבה קיימים הבדלים בין יום ללילה וכו'.

ט.

ההוראה: יציאה מהגבלות

ההוראה מכך בעבודת ה' בפועל:

עבודה מסוג יציאת מצרים קיימת וצריכה להיות בכל דור ודור ובכל יום ויום[61], כי כל דרגה בעבודת ה' הרוחנית היא בבחינת מצרים (מלשון מצרים וגבולים[62]) לגבי דרגה נעלית יותר ממנה[63]. וכאשר צריך "לצאת ממצרים", יש לדעת שאין קיימים בכך שום מדידות והגבלות, ואפילו לא מדידות של תורה, כביכול.

זאת בדומה למוסבר בתניא[64], שכאשר מדובר על עבירה על רצון העליון ח"ו, בבחינת גלות מצרים, הרי אין כאן כל הבדל בין קלה שבקלות לחמורה שבחמורות[65], כי מצד רצון העליון, הנעלה מהבנה, מטעם ודעת, ואפילו מטעם ודעת שלמעלה – כל המצוות שוות. דבר זה מעורר אפילו אצל קל שבקלים את הנכונות למסור נפשו אפילו על דקדוק קל של דברי סופרים ללא שום שיקולים וחישובים.

ובודאי אין בעבודה מסוג זה הגבלות של יום ולילה: אין הוא מתחשב אם יש בסביבתו אור או חושך, אין הוא מתחשב בעייפותו, ברצונות ותאוות וכדומה. הוא שולף בגבורה (למעלה מטעם ודעת) את חרבו ומל את עצמו מיד, מתקשר אל ה' באמצעות קיום רצונו בבחינת יסוד, "ברית עולם" עם הקב"ה.

(משיחת אחש"פ תשכ"ה)

---

53) לך יז, יג.

54) ראה ג"כ לקו"ת פרשתנו ד"ה למנצח על השמינית.

55) משנה כריתות בתחילתה. וראה אוה"ת יתרו (כרך ז' ע' ב' תרצז־ח) בביאור למ"ש "בהשמטות זח"א כו' מ"ט פסח ומילה כו' ואית בהו כרת". לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 88 הערה 23.

56) להעיר מאוה"ת שם (מזהר שם) דמילה (ופסח) הוא "ע"ד" התכללות מדת יום בלילה". ושם (ע' ב'תרח"צ) דעי"ז "נמשך מבחי' ישת חושך סתרו כו'", עיי"ש.

ומה שהקרבת הפסח היתה ביום י"ד ולא בליל ט"ו – י"ל, דאי"ז משום שההקרבה אז היתה צ"ל ביום ולא בלילה, כ"א מפני שצ"ל בי"ד ניסן (ולא בט"ו) – ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 113.

57) ויש לקשר זה עם הענין ד"ואשביעך" בנקיטת חפץ הי' אפשרי רק ע"י "שים נא ידך תחת ירכי" – "חפץ" היחידי אז (ח"ש כד, ב. תוס' שבועות לח, סע"ב).

58) מלכות דאין סוף ועצמות דא"ס שלפני הצמצום (סה"מ אעת"ר ע' עה).

59) וי"ל הטעם שמילה בזמנה הוא רק ביום גם קודם מ"ת – כי לפני מ"ת הי' צ"ל ע"י מילה פעולה בעולם – לבטל יראת הגוים והליצנים והאויבים וכו', וכמש"נ: בעצם היום הזה, ולא בלילה (לך יז, כג. פרש"י שם).

ועוד: מילה בזמנה מורה על עבודה הקשורה בזמן (ע"פ) סדר (וטו"ד) וענינה ה"ה גילוי מ(הערלה ו)הסתר ולכן הוא רק ביום, משא"כ מילה שלא בזמנה היא עבודה שלא ע"פ סדר, ע"ד בחי' דילוג.

60) ראה לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ. וראה בארוכה לקו"ש חי"א ע' 5 ואילך.

61) תניא פמ"ז. ובכ"מ.

62) נסמן לעיל הערה 43.

63) ראה ג"כ לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 52 ואילך.

64) פכ"ד־כה.

65) כמרז"ל בתנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. יל"ש יתרו רמז חצר. ועוד.

בראשית כח, יג: וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ:

ו

יעקב (בחי' תפארת) נוטה ומתייחס לחסד (בחי' אברהם), כי פעולת התפארת הוא לרחם כמו פעולת החסד, ולכן דוקא באברהם כתוב אביך"

יעקב מתייחס לאברהם ביחוד, שהוא לו לבן ואברהם לו לאב כמ"ש אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק, שעל אברהם[1] — חסד, אמר אביך דיעקב — [2]תפארת, ולא על יצחק — [3]גבורה, כי תפארת[4] נוטה ומתייחס לחסד, כי פעולת התפארת הוא לרחם כמו פעולת החסד, וכתיב[5] ליעקב אשר פדה את אברהם, א"כ יעקב תפארת הנוטה ושייך לחסד.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע' קלב

ז

טעם שרק באברהם כתוב בפסוק אביך", ולא ביצחק

צד החסדים — קו הימין.

צד הגבורות — קו השמאל.

ומצד קו האמצעי, הכולל ומחבר קו הימין חסדים וקו השמאל גבורות גם יחד, מ"מ הוא נוטה[6] יותר לקו הימין חסדים, מלקו השמאל גבורות.

כמו שיעקב[7] קו האמצעי, נוטה יותר לאברהם[8] חסדים קו הימין, מליצחק קו השמאל[9] גבורות. וכמו שביעקב נאמר על אברהם אביך, משא"כ על יצחק לא נאמר אביך, בפרשת ויצא.

וכמו בהג' הדסים[10] שהם לנגד חסד גבורה תפארת, ההדס האמצעי שלנגד תפארת, צריך להיות נוטה[11] וסמוך יותר להדס הימיני, מלהדס השמאלי.

וכן בסדר הא"ב, הנה הא"ב בסדר ישר[12] שהוא בדרך מוסיף והולך, כי ב' יותר מא', וכן הלאה, הוא מצד החסדים. והא"ב בסדר למפרע, תשר"ק[13] שפוחת והולך הוא מצד[14] הגבורות.

כי מוסיף והולך הוא מצד החסדים, ופוחת והולך מצד הגבורות. והראי' מפלוגתת בית שמאי ובית הלל בנרות חנוכה[15]. שב"ה שבחינתו חסדים[16] ס"ל שמוסיף והולך, וב"ש שבחינתו גבורות ס"ל שפוחת והולך.

והא"ב דסדר א"ת[17] ב"ש כו' — שהוא מוסיף והולך מן א' עד כ', ובדרך פוחת והולך מן ת' עד ל' — הוא מצד קו האמצעי, הכולל חסדים וגבורות גם יחד.

ומ"מ האותיות בסדר ישר דמוסיף והולך, הן קודמין בו להאותיות דסדר למפרע דפוחת והולך, כי הא"ב הוא בסדר אתב"ש, לא ת"א ש"ב כו'.

והיינו, כשכתוב כל הא"ב מא' עד ת', הנה אם מתחילין מימין חסדים אז הוא הסדר דאבג"ד כו', בדרך מוסיף והולך, ואם מתחילין מצד השמאל גבורות, אז הוא הסדר דתשר"ק כו', בדרך פוחת והולך.

---

1) אברהם בחי' חסד: כמ"ש (מיכה ז, כ) חסד לאברהם". ראה גם זהר ח"א בראשית דף מז, ב. תניא — אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

2) יעקב בחי' תפארת: ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן עמוד ה, ב. ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויחי כט, ג. מובא לקמן סימן טז הערה 6.

3) יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד. לקוטי שיחות חלק ה' עמוד 357 ואילך. חלק כ' עמוד 101 ואילך.

4) ראה עוד בזה לעיל סימן ה. לקמן סימן ז, ח. ילקוט לוי יצחק עה"ת פרשת בראשית סימן סב. עט. קטז. קכג. ר. רא הערה 21.

5) ישעי' כט, כב.

6) ראה עוד עד"ז לעיל סימן ה. ו. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן סב. עט. קטז. קכג. ר. רא הערה 21.

7) שיעקב קו האמצעי: ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן עמוד ה, ב. לקמן סימן טז הערה 6.

8) אברהם בחי' חסד: כמ"ש (מיכה ז, כ) חסד לאברהם". ראה גם זהר ח"א בראשית דף מז, ב. תניא — אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

9) מליצחק . . גבורות: ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד. לקוטי שיחות חלק ה' עמוד 357 ואילך. חלק כ' עמוד 101 ואילך.

10) ראה פרי עץ חיים שער הלולב פ"א.

11) ראה סידור עם דא"ח מאדמו"ר הזקן עמוד ריד דיני לולב" וז"ל . . ויהיו ג' הדסים אחד בימינו ואחד בשמאלו ואחד באמצע השדרה נוטה קצת לימין".

12) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' בראשית־תולדות סוף סימן רג.

13) ראה תורת מנחם התוועדויות חלק לז (ה'תשכ"ג ח"ג) ע' 253. שיחות קודש ה'תש"ל ריש פרשת חיי שרה. ה'תשל"ד פ' תולדות סעיף ב'. ספר המאמרים ה'תשל"ז ד"ה החודש. תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ב חלק א' עמוד 98.

14) ראה גם לקמן סימן סט.

15) ראה שבת כא:

16) בית הלל בחי' חסדים, ובית שמאי גבורה: ראה תניא — אגרת הקודש סימן יג (עמוד קיט, א). לקוטי תורה שיר השירים עמוד מח, ג. ספר הליקוטים דא"ח מהצמח צדק" אות ב' עמוד רטו ואילך. תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א חלק ג' עמוד 278 ואילך, ובעיקר שם סעיפים יג. טז.

17) פירוש: (ראה שבת קד.) האל"ף בי"ת בסדר א"ת ב"ש הוא כזה: א"ת, ב"ש, ג"ר, ד"ק, ה"ץ, ו"פ, ז"ע, ח"ס, ט"נ, י"מ, כ"ל.

ואם מתחילין מימין ומשמאל יחדיו, (ומ״מ מקדימין ימין לשמאל, כי קו האמצעי נוטה יותר לימין כנ״ל), אז הוא הסדר דאתב״ש כו׳ בדרך מוסיף והולך ופוחת והולך גם יחד.

וכמו כן בשם ע״ב, היוצא מג׳ פסוקים[18] ויסע ויבא ויט.

הנה האותיות שבשם ע״ב היוצאים מפסוק ויסע שלנגד אברהם חסדים, הוא בסדר ישר.

והאותיות שבו היוצאים מפסוק ויבא שלנגד יצחק גבורות, הוא בסדר הפוך, למפרע.

והאותיות שבו היוצאים מפסוק ויט שלנגד יעקב תפארת קו האמצעי הם גם כן בסדר ישר.

הרי שמצד בחי׳ חסדים קו הימין הוא בסדר ישר, וכן מצד תפארת קו האמצעי הוא גם כן בסדר ישר. ומכל מקום בו יתכן לומר גם בסדר הפוך, ומצד בחי׳ גבורות הוא רק בסדר למפרע.

לקוטי לוי יצחק, לקוטים על פסוקי תנ״ך ומאחז״ל עמוד נא

18) שמות יד, פסוקים יט, כ, כא. ראה סוכה דף מה ע״א רש״י ד״ה אני והו. קהלת יעקב ערך ע״ב. דיש בכל הג׳ פסוקים אלו ע״ב אותיות, סך הכל רי״ו אותיות, ומצרפין ג׳ אותיות ביחד — אות א׳ מכל פסוק — וחושבין האותיות בפסוק יט ויסע״ בסדר ישר (בחי׳ חסד), ובפסוק כ׳ ויבא״ חושבין האותיות למפרע (בחי׳ גבורה), ובפסוק כא ויט״ בסדר ישר (בחי׳ תפארת), ומצרפין כל ג׳ אותיות ביחד (מפסוקים יט, כא בסדר ישר, ופסוק כ׳ למפרע) ונעשה ע״ב שמות ע״ש. ראה גם תורת מנחם — ספר המאמרים ה׳תשח״י ע׳ שיא־ב. תורת מנחם התוועדויות ה׳תשמ״ח חלק א׳ עמוד 591 הערה 45.

המשך ביאור מסכת קידושין ליום שני עמ׳ ב

שאינו יכול לאכול בשן זו, **עֶבֶד יוֹצֵא בְּהֶן לְחֵירוּת**, אף שלא נפלה השן ולא נתעוור לגמרי. **תַּנְיָא אִידָּךְ, חֵרֵי שֶׁהִיְּתָה עֵינוֹ** של העבד **כְּהִיָּה** שאינו רואה בה כראוי אף קודם שהכהו רבו, **וְסַמָּאָה** האדון לגמרי, או שהיתה **שִׁינּוֹ נְדוּדָה** [־מתנדנדת] **וְהִפִּילָהּ** האדון, **אִם יָכוֹל** היה העבד **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּבָר** קודם שהכהו האדון, **עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת**, מאחר והאדון ביטל שימושם, **וְאִם לָאו** שאף קודם שהכהו האדון, לא היה יכול העבד להשתמש בהם, **אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת**, ואף בלא שהכהו אדונו לא היו השן והעין ראויות לשימוש. **וּצְרִיכָא** – צריך לשנות את שתי הברייתות, **דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן הַךְ קַמַּיְיתָא** – שאם היה התנא משמיענו את הברייתא הראשונה, היינו סבורים שרק כאשר האדון מכהה עין בריאה, יוצא העבד לחירות, **מִשּׁוּם דְּמַעִיקְרָא נְחוֹרָא כַּרְיָא וְהַשְׁתָּא נְחוֹרָא כְּחִישָׁא** – משום שמתחילה היה העבד בעל ראיה טובה ועתה ראייתו כחושה, **אֲבָל הָכָא** – אבל כאן, במקרה האמור בברייתא השניה, שסימא עין כזו, **דְּמַעִיקְרָא נַמִּי נְחוֹרָא כְּחִישָׁא** – שבתחילה גם היתה ראייתו כחושה, **אֵימָא לֹא** יוצא בכך לחירות, לפיכך הוצרכה הברייתא השניה, ללמדנו שעבד יוצא לחירות גם בהכאה כזו. **וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָא** – ואם היה התנא משמיענו רק את הברייתא השניה, היינו סבורים שרק באופן זה יוצא לחירות, **מִשּׁוּם דְּסַמְיָא** – עיוורו **לְגַמְרֵי, אֲבָל הָתָם** – אבל שם בברייתא הראשונה, **דְּלֹא סַמְיָא לְגַמְרֵי** אלא רק הכהה את עינו, **אֵימָא לֹא** יצא בהכאה זו לחירות, **צְרִיכָא** – לפיכך צריכים את שתי הברייתות, ואין די באחת מהן.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בהפלת שן ועין שנעשתה בלא כוונה: **תָּנוּ רַבָּנָן, חֵרֵי שֶׁהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא וְאָמַר לוֹ** העבד לאדונו הרופא **לְכַחוֹל לוֹ עֵינוֹ** – להניח לו בעינו סם לרפואה, ועשה כן האדון **וְסַמָּאָה** לעינו. או שאמר לו העבד לאדונו **לְחַתּוֹר לוֹ שִׁינּוֹ** – לנקות ולגרר את הלכלוך מסביב למקום מושב השן, והאדון עשה כן **וְהִפִּילָהּ** לשן, **שֶׁחֵק כָּאָדוֹן** – העבד שחק והערים על האדון בבקשה זו, **יָצָא לְחֵירוּת**, אף שלא כיוון האדון אלא לרפאותו. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, נאמר בתורה ׳וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו **וְשִׁחֲתָהּ** לחפשי ישלחנו תחת עינו׳, ויש ללמוד מכך, שאינו יוצא לחירות **עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּין** האדון **לְשַׁחֲתָהּ**, אבל אם התכוון לרפואתו ובשגגה שיחת את עינו, אינו יוצא לחירות. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנַן**, הסוברים שגם בהפלת שן ועין בלא כוונה יוצא העבד לחירות, **הַאי ׳וְשִׁחֲתָהּ׳ מַאי עָבְדֵי לֵיהּ** – מה דורשים הם מתיבת ׳ושחתה׳. מיישבת הגמרא: **מִיבָּעֵי לְהוּ** – נצרך פסוק זה **לְכִדְתַנְיָא** – לדין זה ששנינו בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, חֵרֵי שֶׁהוֹשִׁיט** האדון את **יָדוֹ לְמֵעֵי שַׁפְחָתוֹ** המעוברת בכדי להוציא את עוברה, **וְתוך כדי כך סִימֵּא** בלא כוונה את עינו של **הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ, פָּטוּר**, ואין העובר יוצא לחירות, **מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא ׳וְשִׁחֲתָהּ׳, עַד שֶׁיְּכַוֵּין לְשַׁחֲתָהּ**, והואיל ולא נתכוין האדון לשחת את עינו של העובר אין יוצא לחירות בכך. אבל אם כיוון לכחול את העין ולבסוף סימאה, יוצא העבד לחירות, מפני שכיוון לעין עצמה. שואלת הגמרא, **וְאִידָּךְ** רבן שמעון בן גמליאל, מהיכן הוא לומד שאין העבד יוצא לחירות אף כשהאדון נתכוין לעין אלא שלא היה בדעתו להפילה. משיבה הגמרא, **מִ׳וְשִׁחֲתָהּ׳ ׳שַׁחֲתָהּ׳ נַפְקָא** – שאם היה כתוב ׳ושחת׳, והיינו לומדים שאם לא התכוין לעין כלל אין העבד יוצא בכך, ומכך שנאמר ׳ושחתה׳ אנו לומדים דבר נוסף, שאף כאשר הוא עסוק בה, עליו להתכוון לשחת את העין, ואם התכוון רק לרפואתה, אין העבד יוצא לחירות. **וְאִידָּךְ** – וחכמים, ׳שחת׳ ׳שחתה׳ **לֹא דָּרִישׁ** – אין דורשים שתי דרשות מתיבת ושיחתה.

רב ששת מחדש דין נוסף בהפלת עין: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, חֵרֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ** של העבד **סְמוּיָה** כבר **וְחַטָּטָהּ** האדון והוציאה החוצה לגמרי, **עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת. מַאי טַעְמָא**, מכיון שכבעת העבד **מְחוּסַּר אֵבֶר הוּא**, ואף שבעין זו לא ראה כלל מקודם לכן, מכל מקום עקירת האבר, מוציאתו לחירות. **וְתָנָא תּוּנָא** – וגם התנא שנה לנו דין זה בברייתא, **תַּמּוּת וְזִכְרוּת כַּבְּהֵמָה**, הדין שאין להקריב לעולה אלא זכר תמים שאין בו מום, אינו נוהג אלא אם מקריב בהמה לעולה, **וְאֵין תַּמּוּת וְזִכְרוּת בְּעוֹפוֹת**, אבל המקריב עוף לעולה יכול להביא בעל מום ונקבה. **יָכוֹל** – הייתי אומר שגם אם **יָבְשָׁה נַפָּהּ** – כנף העוף, או **נִקְטְעָה רַגְלָהּ**, או **נֶחְטְמָה עֵינָהּ** – שהיתה עין הבהמה סמויה ויצאה לחוץ, תהיה כשרה למזבח, שכשם שמום אינו פוסל בה אף חסרון אבר לא יפסול עוף מלהקריבו לעולה, **תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְאִם מִן הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַה׳׳** (ויקרא א יד), ו׳מן העוף׳ נדרש, שרק מקצת העופות ראוי להקריבם לעולה, **וְלֹא כָּל הָעוֹף** – שאין כל העופות כשרים לעולה, ומחוסר אבר פסול הוא להקרבה. ומבריתא זו למד רב ששת שהוצאת עין סמויה לחוץ ועשיית העבד למחוסר אבר, מום גדול הוא, ולפיכך כאשר האדון עשה כן לעבדו, יוצא בכך לחירות.

הגמרא מביאה דין נוסף באבר שהעבד יוצא בו לחירות: **אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, הָיְתָה לוֹ** לעבד

יב, ב – דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא

ביאור המחלוקת (ר"ה יא.) אם בניסן עתידין ליגאל או בתשרי, ומפרש בזה מאחז"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש מזריע תחלה יולדת נקבה וכו'

אשה כי תזריע וילדה זכר. אשה מזרעת תחילה יולדת זכר, איש מזריע תחילה יולדת נקבה (ברכות ס.). ובו יבואר הפלוגתא חד אמר בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל, וחד אמר בניסן נגאלו ובתשרי עתידין ליגאל (ר"ה יא.).

הכלל יש שהקדוש ברוך הוא בעצמו ברוב רחמיו מרחם על עמו ישראל, בלי שום התעוררות התחתונים. ויש שהקדוש ברוך הוא מרחם עצמו על עמו ישראל מחמת מעשה התחתונים מעמו ישראל, במעשיהם הנאים במה שעושים ומקיימים מצותיו, והבחינה הב' יותר טוב לפני עמו ישראל.

וזהו הרמז, כי הקדוש ברוך הוא המשפיע חיות בכל עת ורגע על כל העולמות נקרא בשם "איש", והעולמות המקבלים חיות מאתו בכל עת ורגע נקראים בבחינת "אשה".

וזהו אשה מזרעת תחילה, דהיינו כשהשפע בא מחמת מעשה התחתונים, יולדת זכר, מרמז כשהשפע בא מחמת מעשה התחתונים, אין בו שום קטרוג ח"ו, וזהו יולדת זכר, על הרמז כאיש גבורתו (שופטים ח, כא). איש מזריע תחילה, דהיינו כשהקב"ה בעצמו מעורר השפע על עמו ישראל, זהו הרמז יולדת נקבה, על הרמז תש כחו כנקבה (ברכות לב.), כי שם ח"ו יש קטרוג.

וזהו הרמז בגמרא, ולא פליגי, כי כשיהי' אי"ה הגאולה במהרה בימינו מחמת התעוררות התחתון, אז יהי' הגאולה בתשרי, אפילו שהחודש הזה מורה על הדין, כיון שהגאולה יהי' אי"ה מחמת התעוררות התחתון, אבל כשיהי' הגאולה מחמת רוב רחמיו, אז יהי' דווקא בניסן, בעת שאין דינין שורה כלל, כי על זה רומז שהחודש ניסן נקרא חודש אביב, אל"ף בי"ת כסדר, ותשרי הוא אותיות תשר"ק (זוה"ק ח"ב קפו.), כי ניסן הוא אור הישר מורה על חסד, ותשרי הוא אור החוזר מורה על דין (זוה"ק שם)[1].

קדושת לוי

גאולה האחרונה בחי' "שיר לשון זכר" וזהו "וילדה זכר", וקודם לזה יהי' ד' גליות, המרומז בפ' – "וטמאה שבעת ימים" (גלות בבל), "כימי נדת" (גלות מדי), "דותה" (גלות יון), "תטמא" (גלות אדום), ואח"כ גאולה שלימה

אשה כי תזריע וילדה זכר. הנה הגאון של"ה במסכת פסחים כתב על הא דאמרו חז"ל תורה וארץ ישראל ועולם הבא ביסורין, שקודם קבלת התורה הי' יסורין של מצרים, וקודם ארץ ישראל הי' יסורין של עיכוב במדבר ארבעים שנה, וקודם עוה"ב הם ד' גליות כדי שיזדככו, וזהו (קהלת ב) כיתרון האור מן החושך, למען שיקבלו ישראל עול תורה כנגד עול מצרים, ועול מצות כנגד מדבר, ועול יראת הרוממות כנגד ד' גליות שהוא עיקר עוה"ב, שישיגו יראה ואהבה בשלימות, שיהיו מרכבה כמו האבות מרכבה בחייהם שנאמר (בראשית יז) ויעל אלקים מעל אברהם.

הגאולה האחרונה יהי' בבחינת זכר שאין אחריו גלות, ויהי' שיר חדש ל' זכר, וכתיב וזרעתי לי בית ישראל, שעיקר פיזור הגלות להוסיף גרים על ישראל לקבץ נפוצות הניצוצות.

וזהו שכתוב אשה כי תזריע, אשה היא כנסת ישראל שנקרא הכל בלשון נקיבה, שהגאולות הראשונות יש אחריהם גלות, ואמר כי תזריע, שיהיו זרועים בארבע כנפות הארץ. וילדה זכר, שהיא גאולה אחרונה שהוא בחינת זכר שאין אחריו גלות. רק צריך לזכות מאוד שיזכו לגאולה אחרונה שהוא עוה"ב חיות הנצחיות, ובזה צריך לד' גליות.

והנה בגלות בבל היו ישראל בטומאת ארץ העמים, ובגלות מדי ויון היו ישראל בארץ ישראל, ובתחלת מלכות פרס היו ישראל בבבל קודם בנין בית המקדש ואח"כ היו בארץ ישראל, לכך כתיב וטמאה שבעת ימים, רמז על גלות בבל שהיו בארץ טמאה שבעת ימים, היינו שבעין שנין.

כימי נדת, רמז על גלות מדי, שבתחלתם היו בבבל ואחר כך בארץ ישראל, וז"ש כימי נדת לרמז על טומאה, ולא נכתב טומאה בפירוש.

דותה מרמז על גלות יון, שהיו בא"י רק שצרות גדולות היו בימי יון, לכך פירש רש"י דותה לשון מדוה וחולה ולא לשון טומאה.

תטמא מרמז על גלות אדום, לכך כתיב תטמ"א ר"ת 'תהיה 'טמאה 'מגלות 'אדום.

ואח"כ יהי' גאולה שלימה במהרה בימינו, לכך כתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו, שלא ישאר ערל וטמא, ויום השמיני מרמז על בחינת מדה השמינית שהוא עוה"ב שאז יהי' גאולה שלימה בב"א.

גנזי יוסף

---

1) ראה [קדושת לוי] פר' בא ד"ה היום אתם יוצאים.

◆ יום ראשון כ"ד אדר ב' ◆

יב (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא:**

א **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

ב **מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אִתְּתָא אֲרֵי תְּעַדֵּי וּתְלִיד דְּכָר וּתְהֵי מְסָאֲבָא שִׁבְעַת יוֹמִין כְּיוֹמֵי רִחוּק סוֹבְתַהּ תְּהֵי מְסָאֲבָא:**

רש"י ◄ **אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ •** (ויקרא רבה) אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי: כְּשֵׁם שֶׁיְּצִירָתוֹ שֶׁל אָדָם אַחַר כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, כָּךְ תּוֹרָתוֹ נִתְפָּרְשָׁה אַחַר תּוֹרַת בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. **כִּי תַזְרִיעַ •** (נדה כז) לְרַבּוֹת שֶׁאֲפִלּוּ יְלָדָתוּ מָחוּי, שֶׁנִּמְחָה וְנַעֲשָׂה כְּמִין זֶרַע, אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה. **כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא •** כְּסֵדֶר כָּל טֻמְאָה הָאֲמוּרָה בְּנִדָּה, מִטַּמְּאָה בְּטֻמְאַת לֵדָה, וַאֲפִלּוּ נִפְתַּח הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם. **דְּוֹתָהּ •** לְשׁוֹן דָּבָר הַזָּב מִגּוּפָהּ. לָשׁוֹן אַחֵר: לְשׁוֹן מַדְוֶה וְחֹלִי, שֶׁאֵין אִשָּׁה רוֹאָה דָּם שֶׁלֹּא תֶּחֱלֶה רֹאשָׁהּ, וְאֵבָרֶיהָ כְּבֵדִין עָלֶיהָ.

(~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום כ"ח אייר)

אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה, אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר (ברכות ס)

בְּאַחַד הַחֲזִיּוֹנוֹת לַיְלָה שָׁרָאָה הַ"צֶּמַח צֶדֶק" אֶת רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים לְהִסְתַּלְּקוּתוֹ, אָמַר לְפָנָיו הַמַּאֲמָר "עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד". אַחֲרֵי הַמַּאֲמָר, אָמַר לוֹ: "אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה" - זוֹהִי אִמְּךָ (הָרַבָּנִית דְּבוֹרָה־לֵאָה, בִּתּוֹ שֶׁל אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן). "אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר" - זֶהוּ אַתָּה.

(~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך א, עמ' 732)

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ (יב, ב)

"אִשָּׁה" - רֶמֶז לִתְשׁוּקַת הַנְּשָׁמָה לַחֲזוֹר אֶל שָׁרְשָׁהּ הָאֱלֹקִי, שֶׁכֵּן הַשֵּׁם אִשָּׁה הוּא עַל שֵׁם **מְקוֹרָהּ** שֶׁל הָאִשָּׁה, "כִּי מֵאִישׁ לוּקֳחָה" (בראשית ב).

"כִּי תַזְרִיעַ" - הַזְּרִיעָה אֵינָהּ אֶפְשָׁרִית אֶלָּא בָּאָרֶץ. לוֹמַר לְךָ, כִּי לַמְּרוֹת הַתְּשׁוּקָה הָאֲמוּרָה, אֵין אָדָם רַשַּׁאי 'לִבְרוֹחַ' מִן הָעוֹלָם, אֶלָּא עָלָיו לַעֲבוֹד עִם הָעוֹלָם וּבְתוֹכוֹ - לְבָרְרוֹ וּלְהַעֲלוֹתוֹ.

(~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ז, עמוד 74 – מתוך 'לקראת שבת')

טַעַם הַקְּדִּימַת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה לְתוֹרַת הָאָדָם

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר

אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי, כְּשֵׁם שֶׁיְּצִירָתוֹ שֶׁל אָדָם אַחַר כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, כָּךְ תּוֹרָתוֹ נִתְפָּרְשָׁה אַחַר תּוֹרַת בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. (יב, ב. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה הַשַּׁיָּכוּת בֵּין יְצִירָתוֹ שֶׁל אָדָם בְּסוֹף מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית – לְבֵין זֶה שֶׁנִּתְפָּרְשָׁה תּוֹרָתוֹ אַחַר בְּהֵמָה וָעוֹף, דְּעַל־זֶה אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי "כְּשֵׁם כו' כָּךְ כו'", הַיְינוּ שֶׁבּ' עִנְיָנִים אֵלּוּ שָׁוִים הֵם.

וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל־פִּי דִּבְרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא, שֶׁהָאָדָם נָחוּת מִכָּל הַנִּבְרָאִים בְּזֹאת שֶׁהוּא בַּעַל בְּחִירָה וּבִיכָלְתּוֹ לַחֲטֹא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּשֶׁאָר הַנִּבְרָאִים שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לַעֲבוֹר כְּלָל עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַיְינוּ שֶׁהַהֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם הוּא לֹא רַק בְּמַעֲשֵׂה הַחֵטְא בְּפוֹעַל אֶלָּא גַּם בָּאֶפְשָׁרוּת לַחֲטֹא, שֶׁאֶצְלָם אֵין בִּכְלָל הָאֶפְשָׁרוּת לַחֲטֹא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בָּאָדָם.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יב (ב־ה) **אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ. כִּי תַזְרִיעַ** תְּחִלָּה, אָז **וְיָלְדָה זָכָר**, **וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד**, כְּלוֹמַר **וְאִם** יַזְרִיעַ הָאִישׁ תְּחִלָּה אָז **נְקֵבָה תֵּלֵד**, וְזֶהוּ לְשׁוֹן **וְאִם**, וּמִכָּאן אָמְרוּ זַ"ל (נדה לא.) אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר, אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמָּצְאוּ בְּסֵפֶר הַטֶּבַע שֶׁיֵּשׁ בָּאִשָּׁה שִׁבְעָה נְקָבִים, שְׁלֹשָׁה מִיָּמִין וּשְׁלֹשָׁה מִשְּׂמֹאל וְאֶחָד בָּאֶמְצַע, אִם נִכְנַס הַזֶּרַע בְּאוֹתוֹ שֶׁל יָמִין תֵּלֵד זָכָר, וְאִם בְּשֶׁל שְׂמֹאל תֵּלֵד נְקֵבָה, וְאִם בָּאֶמְצַע תֵּלֵד טוּמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס. כְּשֶׁהִיא שׁוֹכֶבֶת עַל יָמִין נִכְנָס הַזֶּרַע בְּאוֹתָן שֶׁל יָמִין וְתֵלֵד זָכָר, וּמְמַהֶרֶת הַטּוּמְאָה לָצֵאת, וּלְפִיכָךְ אֵינָהּ טְמֵאָה כִּי אִם שִׁבְעָה, וְטָהֲרָתָהּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה. וּכְשֶׁהִיא שׁוֹכֶבֶת עַל שְׂמֹאל יוֹלֶדֶת נְקֵבָה, וְאֵין הַטּוּמְאָה מְמַהֶרֶת לָצֵאת וּלְכָךְ טְמֵאָה שְׁבוּעִים. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שיר השירים ב ו) שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי, לְהוֹלִיד זְכָרִים: תורה ו

וּמִזֶּה נָבוֹא גַּם כֵּן לְבֵאוּר סֵדֶר פָּרָשׁוֹתֵיהֶם בַּתּוֹרָה, דְּהַסֵּדֶר הוּא מֵהַקַּל אֶל הַכָּבֵד, דְּתִחְלָּה נִשְׁנִית תּוֹרַת הַבְּהֵמָה כוּ', שֶׁהַבֵּרוּר וְהָעִילּוּי דִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף – שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לַחֲטֹא, הוּא בְּנָקֵל יוֹתֵר מֵהַבֵּירוּר דְּהָאָדָם – שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֶפְשָׁרוּת לַחֲטֹא, וְלָכֵן רַק לְאַחֲרֵי־זֶה נִשְׁנִית תּוֹרַת הָאָדָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א עמ' 236)

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ (יב, ב) **יִרְמֹז . . עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל . . שֶׁנִּקְרֵאת אִשָּׁה . . הַזְרָעַת מִצְוֹות** (אור החיים) הַקָּבָּ"ה נִקְרָא 'אִישׁ', וְעַל שְׁמוֹ נִקְרֵאת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם 'אִשָּׁה' – "כִּי מֵאִישׁ לֻקָּחָה זֹאת". הַשֵּׁם אִשָּׁה מְבַטֵּא, אִפּוֹא, יִהוּדִי שֶׁקָּשׁוּר לַה', וְכָל רְצוֹנוֹ הוּא לְהִתְקָרֵב אֵלָיו. וְהִנֵּה, אָדָם כָּזֶה עָלוּל לְהַגִּיעַ לִ'כְלוֹת הַנֶּפֶשׁ', שְׁאִיפָה לְהִנָּתֵק מֵהַגּוּף וְהָעוֹלָם. מְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁגַּם הוּא חַיָּב 'לִזְרֹעַ' מִצְוֹת גַּשְׁמִיּוֹת וְאַרְצִיּוֹת (כְּשֵׁם שֶׁזְּרִיעָה כִּפְשׁוּטָהּ הִיא בָּאָרֶץ, וְרַק כָּךְ הִיא מְבִיאָה לִידֵי צְמִיחָה).

(ג) **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ:** ג **וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יִגְזַר בִּסְרָא דְּעָרְלָתֵהּ:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ל"ה עמוד 57 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁל מוֹהֵל

בְּקֶשֶׁר לַפָּסוּק "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ" (יב, ג), יֶשְׁנָהּ הֲלָכָה בְּ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ' "מִילָה בִּזְמַנָּהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ - בַּיּוֹם, וַאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת" (שו"ע אדה"ז תחילת סימן שלא).

עִנְיָן זֶה שֶׁל מִילָה בְּשַׁבָּת, יֵשׁ בּוֹ דָּבָר פֶּלֶא. דְּבִשְׁלָמָא אִם הָאָב הוּא שֶׁמָּל אֶת בְּנוֹ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת - מוּבָן, שֶׁהֲרֵי זוֹ הִיא מִצְוָה דִּידֵיהּ; אֲבָל כַּאֲשֶׁר בָּא מוֹהֵל אַחֵר וּמָל אֶת הַבֵּן - וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּרוּבָּא דְּרוּבָּא - הֲרֵי לִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַמִּצְוָה מוּטָלֶת עָלָיו בְּדַוְקָא, לָמָּה לוֹ לְהַכְנִיס עַצְמוֹ בָּזֶה וְלַעֲשׂוֹת פְּעוּלָה הֵיפֶךְ מִשְּׁמִירַת הַשַּׁבָּת?

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאַדְּרַבָּה, בְּזֶה בָּא לִידֵי בִּיטּוּי עִנְיָן הַמִּילָה לַאֲמִיתָּתוֹ. דְּהִנֵּה מְבֹאָר בִּסְפָרִים שֶׁעִנְיָן הַמִּילָה מַדְגִּישׁ אֶת עִנְיָן הַ'מְסִירוּת נֶפֶשׁ', שֶׁיְּהוּדִי מוּכָן לִמְסוֹר אֶת נַפְשׁוֹ לְהַקָּבָּ"ה בְּלִי שׁוּם חֶשְׁבּוֹנוֹת, וַאֲפִילּוּ כְּשֶׁעַל־פִּי הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּזֶה שְׁאֵלוֹת וּסְפֵקוֹת (וע"ד מעשה פינחס - ראה ירושלמי סנהדרין פ"ט ה"ז). וְהַיְנוּ, כִּי מְסִירוּת־נֶפֶשׁ זוֹ הִיא מִצַּד דַּרְגַּת יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם לְמַעְלָה אֲפִילּוּ מֵהַתּוֹרָה, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל מַחְשַׁבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר, גַּם לְמַחְשֶׁבֶת הַתּוֹרָה (ראה ב"ר פ"א, ד. תדבא"ר פי"ד).

וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָן הַמִּילָה הוּא גִּילּוּי הָ'עֶצֶם' דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה, לָכֵן הֲרֵי זֶה מוּדְגָּשׁ בִּפְעוּלַת הַמִּילָה, שֶׁמּוּכָן הַמּוֹהֵל לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּרוּחָנִיּוּת, לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה שֶׁל חִלּוּל שַׁבָּת - וְלָמוּל אֶת הַתִּינוֹק.

וּמוֹהֵל שֶׁאֵינוֹ מוּכָן לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ וְלָמוּל בְּשַׁבָּת - אֵינוֹ יָכוֹל לָמוּל גַּם בְּחוֹל; כִּי הֲרֵי עַל־יְדֵי הַמִּילָה נַעֲשֵׂית תְּחִילַת כְּנִיסַת נֶפֶשׁ זוֹ הַקְּדוֹשָׁה (שו"ע אדה"ז או"ח מהד"ת סוס"ד), וְהַיְנוּ הִתְקַשְּׁרוּת הָעַצְמִית דְּיִשְׂרָאֵל בְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה, וְדָבָר זֶה אֶפְשָׁרִי אִם תְּכוּנָה זוֹ נִרְאֵית בַּמּוֹהֵל הַבָּא לָמוּל אֶת הַתִּינוֹק וּלְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִית.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 46)

וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ (יב, ג) **מִכָּאן, שֶׁהָאָב מְצֻוֶּה עַל בְּנוֹ לָמוּלוֹ** (ירושלמי) בְּבַבְלִי נִלְמֶדֶת חוֹבָה זוֹ מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ". וְיֵשׁ לְבָאֵר: **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי** – הַמִּצְוָה מָטֻלָּת עַל הַבֵּן (שֶׁהֲרֵי לֹא נִזְכָּר בַּכָּתוּב שֶׁהִיא מָטֻלָּת עַל הָאָב), אֶלָּא שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהַתִּינוֹק אֵינוֹ יָכוֹל לְקַיְּמָהּ, הִטִּילָה אוֹתָהּ הַתּוֹרָה עַל הָאָב. **וַיָּמָל אַבְרָהָם** – הַמִּצְוָה מָטֻלָּת מִלְּכַתְּחִלָּה עַל הָאָב. וְאֵיכָא בֵּינַיְיהוּ, כַּאֲשֶׁר הַבֵּן הִגִּיעַ לְבַגְרוּת וְלֹא נִמּוֹל: הָאִם מָטֻלָּת הַמִּצְוָה עָלָיו אוֹ עַל הָאָב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ על־פי לקוטי־שיחות כרך ל, עמוד 53 – מתוך 'לקראת שבת')

בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ

וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: (יב, ג)

לָמוּל אֶת הַבֵּן שֶׁנֶּאֱמַר וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ (רמב"ם ספר היד, במנין המצוות)

מִצְוָה רִטּוּ הִיא שֶׁצִּוָּנוּ לָמוּל אֶת הַבֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְ' לְאַבְרָהָם הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר. (ספר המצוות מצוה רטו)

וְצָרִיךְ לְהָבִין טַעַם הַשִּׁנּוּי בֵּין סֵפֶר הַמִּצְוֹת לְסֵפֶר הַ"יָּד", דִּבְסֵפֶר הַמִּצְוֹת לָמַד זֹאת מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר (בִּפְרָשָׁתֵנוּ) "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ", וּבְסֵפֶר הַ"יָּד" לָמַד זֹאת מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ "הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר"?

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת (חולין סוף פרק ז) "כָּל מַה שֶּׁאָנוּ מַרְחִיקִים אוֹ עוֹשִׂים הַיּוֹם אֵין אָנוּ עוֹשִׂין אֶלָּא בִּמְצִוַּת הַקָּבָּ"ה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, לֹא שֶׁהַקָּבָּ"ה אָמַר זֶה לְנְבִיאִים שֶׁלְּפָנָיו, כְּגוֹן . . אֵין אָנוּ מָלִין מִפְּנֵי שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם מָל עַצְמוֹ וְאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהַקָּבָּ"ה צִוָּה אוֹתָנוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁנִּמּוֹל כְּמוֹ שֶׁמָּל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם".

הֵינוּ שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת עַתָּה - אַף הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עֲלֵיהֶם קוֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה, הוּא אַף וְרַק מִפְּנֵי צִוּוּי הַקָּבָּ"ה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ הֶבְדֵּל בֵּין מִצְוַת מִילָה לִשְׁאָר הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ עֲלֵיהֶם אַף קוֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁמִּצְוַת מִילָה אַף לְאַחַר מַתַּן־תּוֹרָה, תּוֹכְנָהּ הוּא "לְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ", דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁחִיּוּב הַמִּצְוָה הוּא מִפְּנֵי שֶׁצִּוָּינוּ הַקָּבָּ"ה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וְלֹא בִּגְלַל הַצִּוּוּי לְאַבְרָהָם, עִם כָּל זֶה תּוֹכְנָהּ וּמַהוּתָהּ הוּא "בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ", כִּי מִתְקַשְּׁרִים בְּאוֹתוֹ בְּרִית שֶׁנִּכְרְתָה עִם אַבְרָהָם.

וְזֶהוּ טַעַם הַשִּׁינּוּי בֵּין סֵפֶר הַמִּצְוֹת לְסֵפֶר הַ"יָּד": שֶׁסֵּפֶר הַ"יָּד" הוּא סֵפֶר הֲלָכָה, וְלָכֵן מֵבִיא מְקוֹר הַחִיּוּב דְּהַמִּצְוָה שֶׁהוּא בְּפָרָשַׁת תַּזְרִיעַ (לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה), וְסֵפֶר הַמִּצְוֹת שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא פֵּרוּשׁ הַמִּצְוֹת (תּוֹכְנָם וְהֲלִכוֹתֵיהֶם), מֵבִיא הַכְּתוּבִים הַמְבָאֲרִים מַהוּתָהּ וְגִדְרָהּ שֶׁל הַמִּצְוָה, הַכְּתוּבִים אֵצֶל אַבְרָהָם אָבִינוּ.

(ד) וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהָרָהּ בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־מְלֹאת יְמֵי טָהָרָהּ:

ד וּתְלָתִין וּתְלָתָא יוֹמִין תֵּיתֵב בְּדַם דְּכוּ בְּכָל קוּדְשָׁא לָא תִקְרַב וּלְמִקְדְּשָׁא לָא תֵעוֹל עַד מִשְׁלַם יוֹמֵי דָכוּתַהּ:

רש"י◄ **תֵּשֵׁב** • אֵין "תֵּשֵׁב" אֶלָּא לְשׁוֹן עַכָּבָה, כְּמוֹ: (דברים א) "וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ", (בראשית יג) "וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא". **בִּדְמֵי טָהָרָה** • אַף־עַל־פִּי שֶׁרוֹאָה, טְהוֹרָה. **בִּדְמֵי טָהֳרָה** • לֹא מַפִּיק הֵ"א, וְהוּא שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ 'טֹהַר'. **יְמֵי טָהָרָה** • מַפִּיק הֵ"א – יְמֵי טֹהַר שֶׁלָּהּ. **לֹא־תִגָּע** • אַזְהָרָה לָאוֹכֵל, כְּמוֹ שֶׁשְּׁנוּיָה בִּ"יבָמוֹת" (דף עה). **בְּכָל־קֹדֶשׁ** • (מכות יד. יבמות שם) לְרַבּוֹת אֶת הַתְּרוּמָה, לְפִי שֶׁזּוֹ טְבוּלַת יוֹם אָרֹךְ, שֶׁטְּבָלָהּ לְסוֹף שִׁבְעָה וְאֵין שִׁמְשָׁהּ מַעֲרִיב לְטַהֲרָהּ עַד שְׁקִיעַת הַחַמָּה שֶׁל יוֹם אַרְבָּעִים, שֶׁלְּמָחָר תָּבִיא אֶת כַּפָּרַת טָהֳרָתָהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח"ז ע' 90. ע"פ ביאורי החומש)

תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהָרָה (יב, ד) **בִּדְמֵי טָהָרָה: אַף־עַל־פִּי שֶׁרוֹאָה טְהוֹרָה. בִּדְמֵי טָהֳרָה: לֹא מַפִּיק הֵ"א, וְהוּא שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ טֹהַר** (רש"י) תַּפְקִידוֹ שֶׁל הָאָדָם לַהֲפֹךְ אֶת חֹשֶׁךְ הָעוֹלָם לְאוֹר בְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. אַךְ לְכֹל־לְרֹאשׁ עָלָיו לְוַדֵּא שֶׁאֵין הַחֹשֶׁךְ מַשְׁפִּיעַ עָלָיו, וְרַק אָז יָכוֹל לַהֲפֹךְ אֶת הַחֹשֶׁךְ לְאוֹר. עִנְיָן זֶה נִרְמָז בְּסֵדֶר פֵּרוּשׁ רַשִּׁ"י: "אַף־עַל־פִּי שֶׁרוֹאָה טְהוֹרָה" - גַּם כְּשֶׁאָדָם רוֹאֶה סְבִיבוֹ דָּם (שֶׁרוֹמֵז עַל הַטֻּמְאָה), הוּא אֵינוֹ מִתְחַשֵּׁב וּמְשְׁפָּע מִזֶּה, אֶלָּא נִשְׁאָר טָהוֹר. וְעַל־יְדֵי־זֶה מַגִּיעַ לְדַרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר - "וְהוּא שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ טֹהַר", לֹא רַק שֶׁהָאָדָם טָהוֹר, אֶלָּא הוּא הוֹפֵךְ וּמְשַׁנֶּה אֶת טִבְעוֹ שֶׁל הַ"דָּם" לְ"דַּם טֹהַר".

(ה) וְאִם־נְקֵבָה תֵּלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי טָהָרָהּ:

ה וְאִם נְקוּבְתָא תְּלִיד וּתְהֵי מְסָאֲבָא אַרְבְּעָה עֲסַר כְּרְחוּקַהּ וְשִׁתִּין וְשִׁתָּא יוֹמִין תֵּיתֵב עַל דַּם דְּכוּ:

(ו) וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהָרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן:

ו וּבְמִשְׁלַם יוֹמֵי דָכוּתַהּ לִבְרָא אוֹ לִבְרַתָּא תֵּיתִי אִמַּר בַּר שַׁתַּהּ לַעֲלָתָא וּבַר יוֹנָה אוֹ שַׁפְנִינָא לְחַטָּאתָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כַּהֲנָא:

(ז) וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ לַנְּקֵבָה:

ז וִיקָרְבִנֵּהּ קֳדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלַהּ וְתִדְכֵּי מִסּוֹאֲבַת דְּמָהָא דָּא אוֹרַיְתָא דְּיַלֻּדְתָּא לְדוּכְרָא אוֹ לְנֻקּוּבְתָא:

רש"י◄ **וְהִקְרִיבוֹ** • (זבחים יט. סנהדרין פג) לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין מְעַכֵּבָה לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם. וְאֵי זֶה הוּא? זֶה חַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה", מִי שֶׁהוּא בָּא לְכַפֵּר, בּוֹ הַטָּהֲרָה תְּלוּיָה. **וְטָהֲרָה** • מִכְּלָל שֶׁעַד כָּאן קְרוּיָה טְמֵאָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ז) **וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ.** מַאי קָאָמַר, וַהֲלֹא אֲפִילּוּ רוֹאָה כָּל יְמֵי טָהֳרָה דָּמֶיהָ טְהוֹרִין, וַאֲפִילּוּ אִם תִּמְצָא לוֹמַר אַדְּמֵי טוּמְאָה קָאֵי, מִכָּל מָקוֹם לֹא הָיָה לוֹ לְהַזְכִּיר **דָּמֶיהָ**, כִּי אֵין הַדָּבָר תָּלוּי בְּדָמִים, דַּאֲפִילּוּ בְּלִידָה יְבֵישְׁתָּא טְמֵאָה. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָכִי קָאָמַר, **וְטָהֲרָה** מִדִּין **מְקוֹר דָּמֶיהָ** שֶׁדִּינָם לִהְיוֹת טְמֵאִים, וְאַף עַל גַּב (דקיי"ל [דְּקָיְימִינַן] בִּדְמֵי טָהֳרָה שַׁיָּיךְ לוֹמַר בּוֹ לְשׁוֹן **וְטָהֲרָה**, לְפִי שֶׁלֹּא הָיְתָה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה וּבְקָדָשִׁים: תורה ח

(ח) וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֲרָה: פ

ח וְאִם לָא תַשְׁכַּח יְדַהּ כְּמִסַּת אִמְּרָא וְתִתַּב תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה חַד לַעֲלָתָא וְחַד לְחַטָּאתָא וִיכַפַּר עֲלַהּ כַּהֲנָא וְתִדְכֵּי:

רש"י◄ אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת• לֹא הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא לְמִקְרָאָהּ, אֲבָל לְהַקְרָבָה – חַטָּאת קוֹדֶם לְעוֹלָה, כָּךְ שָׁנִינוּ בִּ'זְבָחִים' בְּפֶרֶק 'כָּל הַתָּדִיר' (דף צ' ע"א)◆.

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר:

(ב) אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים:

ב אֱנָשׁ אֲרֵי יְהֵי בְּמִשַׁךְ בִּסְרֵהּ עַמְקָא אוֹ עַדְיָא אוֹ בַהֲרָא וִיהֵי בְּמִשַׁךְ בִּסְרֵהּ לְמַכְתַּשׁ סְגִירוּ וְיִתְּתֵי לְוָת אַהֲרֹן כַּהֲנָא אוֹ לְוָת חַד מִבְּנוֹהִי כָּהֲנַיָּא:

רש"י◄ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת וְגוֹ'• (נגעים פ"א) שְׁמוֹת נְגָעִים הֵם, וּלְבָנוֹת זוֹ מִזּוֹ. בַּהֶרֶת• חֲבַרְבּוּרוֹת טייא"ר בְּלַעַ"ז, וְכֵן (איוב לז): "בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים". אֶל אַהֲרֹן וְגוֹ'• גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, שֶׁאֵין טֻמְאַת נְגָעִים וְטָהֳרָתָן אֶלָּא עַל־פִּי כֹּהֵן (ת"כ)◆.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך י עמ' 25)

וְהוּבָא אֶל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים (יג, ב)

כָּל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ (נגעים פ"ב)

"כָּל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה" - כָּל 'נֶגַע' וּמוּם רוּחָנִי שֶׁאָדָם רוֹאֶה, "חוּץ" - בַּחוּץ, אֵצֶל זוּלָתוֹ, עָלָיו לָדַעַת שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא "מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ" - הוּא רוֹאֶה אוֹתָם בַּחֲבֵרוֹ, מִכֵּיוָן שֶׁהוּא עַצְמוֹ לָקוּי בְּמוּמִים אֵלּוּ. וּכְתוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַיְדוּעָה, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָדָם רוֹאֶה רַע בְּזוּלָתוֹ, הֲרֵי זוֹ הוֹכָחָה שֶׁמַּעֲיִן אוֹתוֹ רַע - נִמְצָא בּוֹ עַצְמוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א ב עמ' 492)

וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת (יג, ב) **רַק פְּסֹלֶת שֶׁבְּסוֹף לְבוּשָׁיו עֲדַיִן לֹא נִתְבָּרֵר, לָכֵן נוֹלְדוּ בִּבְשָׂרוֹ . . בְּחִיצוֹנִיּוּת** (לקוטי תורה) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף: **כִּי יִהְיֶה** – אֵין זֶה דָּבָר הֶרְגֵּיל, אֶלָּא מִקְרֶה נִקְרֵית. **בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ** – הַנֶּגַע אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְעֶצֶם הָאָדָם וְאַף לֹא לִבְשָׂרוֹ, כִּי אִם לְעוֹרוֹ בִּלְבַד. **נֶגַע צָרַעַת** – נֶגַע גַּם מִלְּשׁוֹן נְגִיעָה; הַנֶּגַע אֵינוֹ שַׁיָּךְ אֲפִלּוּ לְחִיצוֹנִיּוּתוֹ, אֶלָּא רַק נוֹגֵעַ בּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 65)

וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת (יג, ב) **רַק פְּסֹלֶת שֶׁבְּסוֹף לְבוּשָׁיו עֲדַיִן לֹא נִתְבָּרֵר, לָכֵן נוֹלְדוּ בִּבְשָׂרוֹ . . בְּחִיצוֹנִיּוּת** (לקוטי תורה) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי נְגָעִים בָּאִים עַל לְשׁוֹן הָרַע, שֶׁהוּא עָוֹן חָמוּר בְּיוֹתֵר. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה לְמִי שֶׁמְּדַבֵּר לְשׁוֹן הָרַע מִתּוֹךְ חֹסֶר שִׂימַת לֵב, לְלֹא כַּוָּנָה רָעָה. וְנִמְצָא, שֶׁהָרַע אֵינוֹ בְּנֶפֶשׁ הַדּוֹבֵר, בִּפְנִימִיּוּתוֹ, אֶלָּא רַק בְּדִבּוּרוֹ, הַיְינוּ בְּחִיצוֹנִיּוּתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 89)

וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת (יג, ב) **רַק פְּסֹלֶת שֶׁבְּסוֹף לְבוּשָׁיו עֲדַיִן לֹא נִתְבָּרֵר, לָכֵן נוֹלְדוּ בִּבְשָׂרוֹ . . בְּחִיצוֹנִיּוּת** (לקוטי תורה) לְפִי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ, מַדּוּעַ כֹּהֵן שֶׁחָשַׁךְ מְאוֹרוֹ אֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים. דְּהִנְּה, אֵצֶל אָדָם כָּזֶה אוֹר הָרְאִיָּה הוּא בְּתֹקֶף גָּדוֹל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְצַמְצֵם בִּרְאִיָּה גַּשְׁמִית (שֶׁלְּכֵן נִקְרָא הַסּוּמָא 'סָגִי נְהוֹר'); וְעִנְיָנוֹ בְּרוּחָנִיּוּת הוּא, שֶׁרוֹאֶה רַק אֶת הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הָאָדָם, שֶׁכֻּלָּהּ טוֹב. וְלָכֵן אֵין הוּא רוֹאֶה אֶת הַנֶּגַע - פְּסֹלֶת חִיצוֹנִית.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ח) **וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן.** יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן נְקִיּוֹן, כְּמוֹ הַהוּא דִּכְפַר יְדֵיהּ בְּגִלִּימָא דְּחַבְרֵיהּ (ב"מ כד.), וְכֵן וְכִפֶּר עַל הַמִּטַּהֵר (להלן יד יט) דִּמְצוֹרָע, וְכֵן וְכִפֶּר עַל הַבַּיִת (שם פסוק נג) דִּנְגָעִים, וְכֵן וְכִפֶּר עָלָיו (להלן טו טו) דְּזַבִּי זָב, דִּבְכָל אֵלּוּ לָאו כַּפָּרָה מַמָּשׁ דְּחַטָּא שַׁיָּיךְ בְּהוּ, אַף עַל גַּב דְּעַל עֲבֵירוֹת נְגָעִים בָּאִין, מִכָּל מָקוֹם הָא אִיכַּפַּר בִּנְגָעִים. וְיוֹלֶדֶת אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (נדה לא:) שֶׁחוֹטֵאת, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לְיַלֵּד נוֹדֶרֶת שֶׁלֹּא תִּזָּקֵק עוֹד לְבַעְלָהּ, מִכָּל מָקוֹם לְפִי פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא לָא מַשְׁמַע שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנָהּ בָּא עַל חֵטְא, וְאֵין **וְכִפֶּר** אֶלָּא נְקִיּוּת, כְּמוֹ וְחִטֵּא אֶת הַבַּיִת (להלן יד נב): תורה א

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לז עמ' 34)

וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת (יג, ב) **נְגָעִים . . הֵם אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים . . דִּינָא קַשְׁיָא דִּקְדֻשָּׁה** (לקוטי תורה) גְּבוּרָה בְּשָׂרְשָׁהּ אֵינָהּ צִמְצוּם, מְנִיעַת הַשֶּׁפַע, אֶלָּא **תִּגְבֹּרֶת** הַשֶּׁפַע, שֶׁלְּמַעְלָה מִכְּלֵי הַמְקַבֵּל, וְלָכֵן מִשְׁתַּלְשֵׁל מִמֶּנָּה צִמְצוּם וְדִין כִּפְשׁוּטוֹ. וְאַף כָּאן: נֶגַע בְּשָׂרוֹ הוּא **תִּגְבֹּרֶת** שֶׁל קְדֻשָּׁה, "אוֹרוֹת **עֶלְיוֹנִים**", אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּלְשֵׁל מֵהֶם דִּינִים קָשִׁים, וּמֵהֶם מִשְׁתַּלְשֵׁל מַרְאֶה נֶגַע טָמֵא. וְהַדָּבָר בָּא לִידֵי בִּטּוּי גַּם בְּנֶגַע כִּפְשׁוּטוֹ – בְּמַרְאֶה טָהוֹר מִלְּכַתְּחִלָּה: אֲמִירַת הַכֹּהֵן 'טָהוֹר' אֵינָהּ טָהֲרָה מִן הַטֻּמְאָה, אֶלָּא הַמְתָּקַת הַגְּבוּרָה וַהֲפִיכָתָהּ לְחֶסֶד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א ב עמ' 493)

וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת (יג, ב) **נְגָעִים . . הֵם אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים . . דִּינָא קַשְׁיָא דִּקְדֻשָּׁה** (לקוטי תורה) "אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים" הַיְינוּ אוֹרוֹת דְּתוֹהוּ, אוֹרוֹת שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לְהִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים. וּבַעֲבוּדַת הָאָדָם הַיְינוּ 'רָצוֹא בְּלִי שׁוּב', הַתְּשׁוּקָה לָצֵאת מִכְּלֵי הַגּוּף וְלִכְלֵל בְּאוֹר ה', 'כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ'. וּמִזֶּה יָכוֹל לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, "כְּמוֹ שֶׁאַחַר הַהִתְלַהֲבוּת בִּתְפִלָּה, אִם אֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, יוּכַל לְהִתְהַוּוֹת . . בְּחִינַת דִּינִים, קְפֵּידָא וְכַעַס". וְיֵשׁ לְהָעִיר מִ'תּוֹרַת לֵוִי יִצְחָק': הַמְצוֹרָ"ע - בְּגִימַטְרִיָּא תּוֹה"וּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א ב עמ' 495)

וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת (יג, ב) **נְגָעִים . . הֵם אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים . . דִּינָא קַשְׁיָא דִּקְדֻשָּׁה** (לקוטי תורה) לְפִי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמְצֹרָע "בָּדָד יֵשֵׁב" **לְמַעֲלֵיתָא**, וְהַיְינוּ, שֶׁמִּדְּבָר בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, שֶׁמְּבַדֶּלֶת לְגַמְרֵי מִשְּׁאָר הַדְּרָגוֹת. וּלְהָעִיר, שֶׁגַּם מָשִׁיחַ, שֶׁנִּקְרָא 'מְצוֹרָע', מְבֻדָּל לְגַמְרֵי מִכָּל הָעָם, כַּכָּתוּב בּוֹ "הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד" (לְמַעְלָה מֵהָאָבוֹת וּלְמַעְלָה מִמּוֹשֶׁה רַבֵּנוּ).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ על־פי לקוטי־שיחות כרך כז, עמוד 88 – מתוך 'לקראת שבת')

טוּמְאַת הַנְּגָעִים – עַל־יְדֵי אִישׁ הַחֶסֶד

אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת . . וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים: (יג, ב).

אַף־עַל־פִּי שֶׁהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת נְגָעִים – הַטּוּמְאָה וְהַטָּהֲרָה תְּלוּיָה בַּכֹּהֵן. כֵּיצַד, כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִרְאוֹת, הֶחָכָם רוֹאֵהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ, אָמוֹר טָמֵא, וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר טָמֵא (רמב"ם הלכות טומאת צרעת פרק ט הלכה ב)

דִּין זֶה הוּא דָּבָר פָּלֵא: דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהַכֹּהֵן הוּא קָטָן אוֹ שׁוֹטֶה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת הַדִּין וְהַהֲלָכָה (וְלָכֵן סוֹמֵךְ עַל דִּבְרֵי הֶחָכָם), אוֹמֶרֶת הַתּוֹרָה דְּדַוְקָא הוּא יִהְיֶה מִי שֶׁיִּפְסוֹק הַדִּין וְיֹאמַר לְפוֹעֵל 'טָמֵא'.

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ וַעֲבוֹדַת הָאָדָם, דִּבְטָמְאַת צָרַעַת יֵשׁ חוּמְרָא שֶׁאֵינָהּ בִּשְׁאָר טוּמְאוֹת: "בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ", שֶׁהַמְצוֹרָע נִשְׁלָח מִחוּץ לְג' מַחֲנוֹת, וְגַם שָׁם הוּא צָרִיךְ לָשֶׁבֶת לְבַד "בָּדָד", אֲפִילוּ לֹא עִם טְמֵאִים אֲחֵרִים. וּכְמוֹ כֵן בְּרוּחָנִיּוּת, הַצָּרַעַת הִיא טוּמְאָה חֲמוּרָה כָּל־כָּךְ, עַד שֶׁלְּמִי שֶׁנִּטְמָא עַל־יָדָהּ אֵין לוֹ כָּל שַׁיָּכוּת לְמַחֲנֵה הַקְּדוּשָׁה "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ".

וְעַל־זֶה מְלַמֶּדֶת הַתּוֹרָה שֶׁדָּבָר חָמוּר כָּל־כָּךְ, אִי־אֶפְשָׁר לְהַעֲשׂוֹת אֶלָּא עַל־יְדֵי כֹּהֵן, שֶׁעִנְיָנוֹ "לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה". רַק אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל בֶּאֱמֶת יָכוֹל לִפְסוֹק כָּזֶה דִּין חָמוּר עַל יְהוּדִי. כִּי רַק עָלָיו אֶפְשָׁר לִסְמוֹךְ שֶׁלֹּא יָנוּחַ וְלֹא יִשְׁקוֹט, וִיחַפֵּשׂ אֶת כָּל הַטְּעָמִים עַל־פִּי תּוֹרָה לְהַתִּיר, וְרַק כְּשֶׁלֹּא יִמְצָא, יְטַמֵּא אֶת הַנֶּגַע. וְהַנִּמְשָׁל בְּחַיֵּי הַיּוֹם־יוֹם מוּבָן.

(ג) **וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ׀ לָבָן וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ:**

ג **וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת מַכְתָּשָׁא בְּמִשַׁךְ בִּסְרָא וְשֵׂעָר בְּמַכְתָּשָׁא אִתְהֲפִיךְ לְמֵיחְוַר וּמֶחֱזֵי מַכְתָּשָׁא עַמִּיק בְּמִשַׁךְ בִּסְרֵהּ מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הוּא וְיֶחֱזִנֵּהּ כַּהֲנָא וִיסָאֵב יָתֵהּ:**

רש"י◄ **וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ לָבָן** • מִתְּחִלָּה שָׁחוֹר וְהָפַךְ לְלָבָן בְּתוֹךְ הַנֶּגַע; וּמִעוּט שֵׂעָר שְׁנַיִם (ת"כ). **עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ** • (ת"כ) כָּל מַרְאֶה לָבָן עָמֹק הוּא, כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. **וְטִמֵּא אֹתוֹ** • יֹאמַר לוֹ: 'טָמֵא אַתָּה', שֶׁשֵּׂעָר לָבָן סִימַן טֻמְאָה הוּא, גְּזֵרַת הַכָּתוּב.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יג (ג) **וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע.** פֵּירוּשׁ, שֵׂעָר שָׁחוֹר שֶׁהָיָה בּוֹ קוֹדֶם שֶׁנּוֹלַד בּוֹ הַנֶּגַע נֶהְפַּךְ לְלָבָן, טָמֵא הוּא, שֶׁהַשֵּׂעָר שֶׁנִּתְלַבֵּן סִימָן הוּא שֶׁנֶּחֱלַשׁ הַבָּשָׂר, שֶׁהַנֶּגַע מֵמִית הַבָּשָׂר, כִּדְכְתִיב גַּבֵּי מִרְיָם (במדבר יב יב) אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת, וְגַם הַזְּקֵנִים כְּשֶׁנֶּחֱלָשִׁים שֵׂעָר שֶׁלָּהֶם מִתְלַבֵּן. אֲבָל אִם הַשֵּׂעָר לָבָן קָדְמָה לַנֶּגַע, אָז אֵינוֹ סִימָן טוּמְאָה שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְלַבֵּן מֵחֲמַת הַנֶּגַע, וְכֵן אָמְרוּ זַ"ל (נגעים פ"ד מי"א) בַּהֶרֶת קוֹדֶמֶת לְשֵׂעָר לָבָן טָמֵא, שֵׂעָר לָבָן קוֹדֵם לַבַּהֶרֶת טָהוֹר: תורה ד

(ד) וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶהָ מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה לֹא־הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים:

ד וְאִם בַּהֶרָא חִוָּרָא הִיא בִּמְשַׁךְ בִּסְרֵהּ וְעַמִּיק לֵית מֶחֱזָהָא מִן מַשְׁכָּא וּשְׂעָרָא לָא אִתְהַפִּיךְ מֵיחִוָּר וְיַסְגַּר כַּהֲנָא יָת מַכְתָּשָׁא שִׁבְעָא יוֹמִין:

רש"י ◄ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶהָ. לֹא יָדַעְתִּי פֵּרוּשׁוֹ. וְהִסְגִּיר. יַסְגִּירֶנּוּ בְּבֵית אֶחָד, וְלֹא יִרְאֶה עַד סוֹף הַשָּׁבוּעַ, וְיוֹכִיחוּ סִימָנִים עָלָיו.

(ה) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית:

ה וְיֶחֱזֵנֵהּ כַּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא מַכְתָּשָׁא קָם כַּד הֲוָה לָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בְּמַשְׁכָּא וַיַסְגְּרֵנֵהּ כַּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין תִּנְיָנוּת:

רש"י ◄ בְּעֵינָיו. בְּמַרְאֵהוּ וּבְשִׁעוּרוֹ הָרִאשׁוֹן. וְהִסְגִּירוֹ. שֵׁנִית. הָא אִם פָּשָׂה בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, טָמֵא מֻחְלָט.

◆ יום שני כ"ה אדר ב' ◆

(ו) וְרָאָהּ הַכֹּהֵן אֹתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֵׁנִית וְהִנֵּה כָּהָה הַנֶּגַע וְלֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן מִסְפַּחַת הִוא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר:

ו וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָתֵהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תִּנְיָנוּת וְהָא עָמְיָא מַכְתָּשָׁא וְלָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בְּמַשְׁכָּא וִידַכְּנֵהּ כַּהֲנָא עֲדִיתָא הִיא וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִדְכֵּי:

רש"י ◄ כָּהָה. הֵכְהָה מִמַּרְאִיתוֹ; הָא אִם עָמַד בְּמַרְאִיתוֹ אוֹ פָּשָׂה – טָמֵא. מִסְפַּחַת. שֵׁם נֶגַע טָהוֹר. וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר. הוֹאִיל וְנִזְקַק לְהֶסְגֵּר, נִקְרָא טָמֵא וְצָרִיךְ טְבִילָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ד) **וְהִסְגִּיר.** כִּי אָז יַכִּיר הַפִּשְׁיוֹן, כִּי אָדָם הָרוֹאֶה דָּבָר תָּדִיר בְּכָל יוֹם וְהוּא גָּדֵל מְעַט מְעַט אֵינוֹ מַכִּחִין בְּגִדּוּלוֹ. וְגַם נוֹחַ הִמְתִּין שִׁבְעַת יָמִים בִּשְׁלִיחוּת הַיּוֹנָה (בראשית ח י) כְּדֵי לְהַכִּחִין בְּחֶסְרוֹן הַמַּיִם. וְלֵיכָּא לְמֵימַר הָכָא שֶׁיַּעֲשֶׂה סִימָן סְבִיב הַנֶּגַע וְיִבְחִין בִּפְשִׁיוֹן, דְּשֶׁמָּא בַּעַל הַנֶּגַע יִמְחוֹק הַסִּימָן וְיַעֲשֶׂנּוּ בְּרָחוֹק כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה שֶׁלֹּא פָּשָׂה וִיטַהֲרֶנּוּ. אֲבָל בְּנָתָק עוֹשֶׂה סִימָן מִן הַשֵּׂעָר דִּכְתִיב וְהִתְגַּלָּח (להלן יג לג), לְפִי שֶׁהוּא סִימָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף:

וְעָמֹק. נִמְצָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פסוק ל), דִּלְכָךְ נֶאֱמַר **וְעָמֹק אֵין מַרְאֶהָ מִן הָעוֹר**, לְגַלּוֹת עַל קְרָא דִּלְעֵיל, שֶׁלֹּא תֹּאמַר דְּהָא כְּתִיב לְעֵיל **עָמֹק מִן הָעוֹר** אָז הוּא טָמֵא, אֲבָל אִם הַנֶּגַע נִשְׁוֶה לַבָּשָׂר לֹא, לְכָךְ נֶאֱמַר **וְעָמֹק אֵין מַרְאֶהָ**, דַּאֲפִילּוּ אֵין עָמוֹק [אֶלָּא] נִשְׁוֶה לַבָּשָׂר וְנִרְאֶה (בעמוק) שֶׁהוּא כְּמוֹ לָבָן גּוֹרֵם טוּמְאָה וְצָרִיךְ הֶסְגֵּר. וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּבֵּי שְׁחִין דִּכְתִיב (פסוק כ) מִתְּחִילָּה וְהִנֵּה (אין) מַרְאֶהָ שָׁפָל מִן הָעוֹר וגו' וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (פסוק כא) וּשְׂפָלָה אֵינֶנָּה מִן הָעוֹר, דְּמַשְׁמַע דְּגוֹרֵם טוּמְאָה וְצָרִיךְ הֶסְגֵּר. וְכֵן יֵשׁ לְיַישֵׁב כָּל הַמִּקְרָאוֹת שֶׁבַּסֵּדֶר הַזֶּה. אֲבָל לְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י, **עָמֹק**, כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמוּקָה מִן הַצֵּל, לָא נִיחָא כָּל כָּךְ. מִיהוּ מַשְׁכַּחַתְּ לֵיהּ בְּאָדָם גְּרוֹמְנִי שֶׁהוּא לָבָן בִּיוֹתֵר וְאָז אֵין מַרְאֵה הַנֶּגַע עָמוֹק מִן הָעוֹר, כִּי הָעוֹר יוֹתֵר לָבָן מִן הַנֶּגַע. מר"ם שֶׁשָּׁמַע מֵאָבִיו הָרַב יַעֲקֹב הַלֵּוִי זַ"ל. וְלִכְאוֹרָה דּוֹחֵק הוּא, דְּהָא אָמְרוּ זַ"ל (נגעים פ"א מ"א) בַּהֶרֶת עַזָּה כַּשֶּׁלֶג, וְאִם כֵּן הֵיאָךְ יוּכַל לִמְצוֹא אָדָם לָבָן יוֹתֵר מִשֶּׁלֶג: תורה ה

(ה) **עָמַד בְּעֵינָיו.** פֵּירוּשׁ **בְּעֵינָיו** שֶׁל כֹּהֵן, שֶׁלְּפִי רְאוֹת עֵינָיו שֶׁל כֹּהֵן עָמַד וְלֹא פָּשָׂה. אַךְ לְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י דְּפֵרֵשׁ דְּקָאֵי אַנֶּגַע, הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב עוֹמֵד בְּעֵינָיו: תורה ו

(ו) **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֵׁנִית וגו'.** מִשֶּׁמַע שֶׁלֹּא יִטְהַר הַנֶּגַע אֶלָּא אִם כֵּן יִמְעַט. וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י, **כֵּהָה**, שֶׁהוּכְהָה מִמַּרְאִיתוֹ, הָא אִם עָמַד בְּמַרְאִיתוֹ אוֹ פָּשָׂה טָמֵא. וְהַלָּכָה רוֹוַחַת הִיא כִּי עָמַד בְּעֵינוֹ בְּשָׁבוּעַ שְׁנִיָּה אִם לֹא פָּשָׂה שֶׁהוּא טָהוֹר, וְהָכִי תְּנַן בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים (פ"א מ"ג) אַרְבַּע מַרְאוֹת מִצְטָרְפוֹת זֶה עִם זֶה לְהֶסְגֵּר וְלִפְטוֹר וּלְהֶחְלֵט. פֵּירוּשׁ, לְהֶסְגֵּר, אֶת הָעוֹמֵד בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹנָה. לִפְטוֹר, הָעוֹמֵד בְּשָׁבוּעַ שְׁנִיָּה בַּסּוֹף. וְהוּא הַדִּין דְּאִם הָיָה כַּשֶּׁלֶג תְּחִילָּה וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ כְּסִיד הַהֵיכָל, דְּלָא חֲשִׁיב כֵּהָה אֶלָּא עוֹמֵד עַד שֶׁיִּתְמַעֵט מִמַּרְאוֹת נְגָעִים. וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְהָכִי נָקַט הָכָא **וְהִנֵּה כֵּהָה**, [לָאו לְמֵימְרָא] הָא אִם עָמַד בְּמַרְאִיתוֹ מַמָּשׁ (דטהור) [דְּטָמֵא], אֶלָּא לְרִבּוּתָא נָקְטֵיהּ שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁאִם נִשְׁתַּנָּה לְסִיד אוֹ מִסִּיד לְשֶׁלֶג דִּכְנֶגַע חָדָשׁ הוּא וּבְעֵי הֶסְגֵּר כְּבַתְּחִילָּה, קָא מַשְׁמַע לָן דִּכְעוֹמֵד הָוֵי וּפָטוּר. דָּבָר אַחֵר, דִּלְהָכִי נָקַט **וְהִנֵּה כֵּהָה**, אִם נִשְׁתַּנָּה אֲפִילּוּ שׁוּב פָּשָׂה לֹא יִטְמָא, לְכָךְ נֶאֱמַר אִם **כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא פָּשָׂה**, לוֹמַר הָא אִם פָּשָׂה טָמֵא אֲפִילּוּ כֵּהָה, שֶׁהָרֵי אִם פָּשָׂה תִּפְשֶׂה דְּבַתְרֵיהּ (פסוק ז) אַכֵּהָה דִּלְעֵיל קָאֵי: תורה ז

(ז) וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר אַחֲרֵי הֵרָאֹתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן לְטַהֳרָתוֹ וְנִרְאָה שֵׁנִית אֶל־הַכֹּהֵן:

ז וְאִם אוֹסָפָא תּוֹסֵף עֲדִיתָא בְּמַשְׁכָּא בָּתַר דְּאִתַּחֲזֵי לְכַהֲנָא לְדַכּוּתֵהּ וְיִתַּחֲזֵי תִּנְיָנוּת לְכַהֲנָא:

(ח) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשְׂתָה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן צָרַעַת הִוא: פ

ח וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא אוֹסְפַת עֲדִיתָא בְּמַשְׁכָּא וְיִסְאֲבִנֵּהּ כַּהֲנָא סְגִירוּתָא הִיא:

רש"י◄ וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן • וּמִשֶּׁטִּמְּאוֹ הֲרֵי הוּא מֻחְלָט, וְזָקוּק לְצִפֳּרִים וּלְתִגְלַחַת וּלְקָרְבָּן הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה". צָרַעַת הִוא • הַמִּסְפַּחַת הַזֹּאת. צָרַעַת, לְשׁוֹן נְקֵבָה. נֶגַע, לְשׁוֹן זָכָר.

(ט) נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן:

ט מַכְתֹּשׁ סְגִירוּ אֲרֵי תְהֵי בַּאֲנָשָׁא וְיִתֵּתֵי לְוָת כַּהֲנָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 81)

נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן (יג, ט) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ נָקַט סִגְנוֹן שֶׁל עִנְיָן חָדָשׁ, וְהֲרֵי הַהַקְדָּמָה לְדִינֵי צָרַעַת כְּבָר אֲמוּרָה לְעֵיל. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לְהַלָּן נֶאֱמַר "כָּלוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הוּא", וּבְדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֵינָהּ גְּזֵרַת הַכָּתוּב אֶלָּא סְבָרָא - תּוֹפְעָה זוֹ מוֹכִיחָה שֶׁאֵין זֶה חֹלִי אֶלָּא טֶבַע הַגּוּף. הֲרֵי שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ כָּאן דִּין כְּלָלִי: כַּאֲשֶׁר כָּלוֹ הָפַךְ לָבָן, אֵין כָּאן חֲלוּת "נֶגַע צָרַעַת", וְלָכֵן אֵין כָּאן "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן".

(י) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־לְבָנָה בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת:

י וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא עַמְקָא חִוְרָא בְּמַשְׁכָּא וְהִיא הַפְכַת שֵׂעָר לְחִוָּר וְרִשְׁם בִּסְרָא חַיְתָא בְּעַמְקְתָּא:

רש"י◄ וּמִחְיַת • שנימינ"ט בְּלַעַ"ז, שֶׁנֶּהְפַּךְ מִקְצָת הַלֶּבֶן שֶׁבְּתוֹךְ הַשְּׂאֵת לְמַרְאֵה בָּשָׂר, אַף הוּא סִימַן טֻמְאָה - שֵׂעָר לָבָן בְּלֹא מִחְיָה, וּמִחְיָה בְּלֹא שֵׂעָר לָבָן; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה מִחְיָה אֶלָּא בַּ"שְּׂאֵת", אַף בְּכָל הַמַּרְאוֹת וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן הוּא סִימַן טֻמְאָה.

(יא) צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן לֹא יַסְגִּרֶנּוּ כִּי טָמֵא הִוא:

יא סְגִירוּת עַתִּיקָא הִיא בִּמְשַׁךְ בִּסְרֵהּ וְיִסְאֲבִנֵּהּ כַּהֲנָא לָא יַסְגְּרִנֵּהּ אֲרֵי מְסָאֵב הוּא:

רש"י◄ צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִיא • מַכָּה יְשָׁנָה הִיא תַּחַת הַמִּחְיָה, וְחַבּוּרָה זוֹ נִרְאִית בְּרִיאָה מִלְּמַעְלָה וְתַחְתֶּיהָ מְלֵאָה לֵחָה; שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְעָלְתָה מִחְיָה — אֲטַהֲרֶנָּה.

(יב) וְאִם־פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל־עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן:

יב וְאִם מִסְגָּא תִּסְגֵּי סְגִירוּתָא בְּמַשְׁכָּא וְתַחֲפֵי סְגִירוּתָא יָת כָּל מְשַׁךְ מַכְתָּשָׁא מֵרֵישֵׁהּ וְעַד רַגְלוֹהִי לְכָל חֵיזוּ עֵינֵי כַּהֲנָא:

רש"י◄ מֵרֹאשׁוֹ • שֶׁל אָדָם וְעַד רַגְלָיו. לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן • פֵּרֵט לְכֹהֵן שֶׁחָשַׁךְ מְאוֹרוֹ.

(יג) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנֶּגַע כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הוּא:

יג וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא חָפַת סְגִירוּתָא יָת כָּל בִּסְרֵהּ וִידַכֵּי יָת מַכְתָּשָׁא כֻּלֵּהּ אִתְהַפִּיךְ לְמֶחֱוַר דְּכֵי הוּא:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ז) **וְנִרְאָה שֵׁנִית.** מִן הַדִּין הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב שְׁלִישִׁית, דִּלְגַבֵּי רְאִיּוֹת הִיא שְׁלִישִׁית: תורה ח

(ח) **צָרַעַת הִיא.** גַּבֵּי צָרַעַת כָּתוּב **הִיא** לְשׁוֹן נְקֵבָה, אַף כְּשֶׁהוּא כָּתוּב גַּבֵּי נֶגַע (פסוק ג) הוּא לְשׁוֹן זָכָר: תורה ט

(יא) **צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת.** כָּאן לֹא דִּקְדֵּק רַשִׁ"י זַ"ל כָּל הַצּוֹרֶךְ. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים מַסִּיק שֵׂעָר לָבָן סִימַן טוּמְאָה, וּמִחְיָה סִימַן טוּמְאָה, מְלַמֵּד שֶׁמִּטַּמְּאָה מִחְיָה בְּלֹא הָפְכָה, וְהָא דָּרְשִׁינַן מִדִּכְתִיב **הִיא**: תורה יב

(יד) **וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא:**

יד וּבְיוֹמָא דְּאִתְחַזֵּי בֵּהּ בִּסְרָא חַיָּא יְהֵי מְסָאֲב:

רש"י◄ **וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי•** אִם צָמְחָה בּוֹ מִחְיָה, חֲרֵי כְּבָר פֵּרַשׁ שֶׁהַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה?! (ת"כ) אֶלָּא חֲרֵי שֶׁהָיָה הַנֶּגַע בְּאֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵין מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה לְפִי שֶׁאֵין נִרְאֶה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ כְּאֶחָד שֶׁשּׁוֹפֵעַ אֵילֹךְ וְאֵילָךְ, וְחָזַר רֹאשׁ הָאֵבָר וְנִתְגַּלָּה שִׁפּוּעוֹ עַל־יְדֵי שׁוּמָן, כְּגוֹן שֶׁהִבְרִיא וְנַעֲשָׂה רָחָב וְנִרְאֵית בּוֹ הַמִּחְיָה, לִמְּדָנוּ הַכָּתוּב שֶׁתְּטַמֵּא. **וּבְיוֹם•** מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְלַמֵּד, יֵשׁ יוֹם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה בּוֹ וְיֵשׁ יוֹם שֶׁאֵין אַתָּה רוֹאֶה בּוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: חָתָן, נוֹתְנִין לוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, לוֹ, וּלְאַצְטַלִּיתוֹ, וּלְכִסּוּתוֹ וּלְבֵיתוֹ. וְכֵן בָּרֶגֶל, נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמֵי הָרֶגֶל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לז, עמוד 37 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

גֶּדֶר הַ"יוֹם שֶׁאִי אַתָּה רוֹאֶה בּוֹ"

וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא: (יג, יד)

אִיתָא בַּגְּמָרָא (מועד קטן ז, ב): "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ, יֵשׁ יוֹם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה בּוֹ, וְיֵשׁ יוֹם שֶׁאִי אַתָּה רוֹאֶה בּוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, חָתָן שֶׁנּוֹלַד בּוֹ נֶגַע, נוֹתְנִין לוֹ ז' יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה כוּ', דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ. חֲרֵי הוּא אוֹמֵר וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת, אִם מַמְתִּינִים לוֹ לִדְבַר הָרְשׁוּת, כָּל־שֶׁכֵּן לִדְבַר מִצְוָה".

וְנִרְאֶה, שֶׁחֲלוּקִים רַבִּי וְרַבִּי יְהוּדָה בְּגֶדֶר הַדִּין שֶׁאֵין רוֹאִים נְגָעִים בְּיָמִים מְסוּיָמִים, דְּיֵשׁ לוֹמַר בִּשְׁנֵי אוֹפַנִּים: א. שֶׁדּוֹחִים רְאִיַּת הַנֶּגַע לְיָמִים אֲחֵרִים. ב. שֶׁהוּפְקְעוּ יָמִים אֵלּוּ מִדִּינֵי רְאִיַּת נְגָעִים, וְלֹא חָלִים עֲלֵיהֶם כְּלָל.

[וְהַ'נִּפְקָא־מִינָהּ' בֵּין שְׁנֵי הָאוֹפַנִּים הוּא, אִם עָבַר הַכֹּהֵן וְרָאָה אֶת הַנֶּגַע בְּיָמִים אֵלּוּ, דְּאִם אוֹמְרִים שֶׁדּוֹחִים אֶת רְאִיַּת הַנֶּגַע, הִנֵּה אִם לֹא דָּחָה הַכֹּהֵן, וְרָאָה אֶת הַנֶּגַע בֵּין כָּךְ, חֲרֵי זֶה טָמֵא. אַךְ אִם אוֹמְרִים כָּאוֹפָן הַב', שֶׁהוּפְקְעוּ יָמִים אֵלּוּ מִדִּינֵי רְאִיַּת הַנֶּגַע, הִנֵּה גַּם אִם רָאָה אֶת הַנֶּגַע, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם].

וְזֶהוּ טַעַם הַמַּחֲלֹקֶת בֵּין רַבִּי לְרַבִּי יְהוּדָה. דְּרַבִּי הַלּוֹמֵד אֶת הַדִּין מִ"וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת", מַשְׁמַע דִּסְבִירָא־לֵיהּ שֶׁהוּא בְּגֶדֶר דְּחִיָּה, שֶׁ"מַמְתִּינִים לוֹ" עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כֵּלָיו מֵהַבַּיִת, וְדוֹחִים אֶת רְאִיַּת הַנֶּגַע לִזְמַן מַה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְרַבִּי יְהוּדָה הַלּוֹמֵד מֵהַפָּסוּק "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ" דְּ"יֵשׁ יוֹם שֶׁאִי אַתָּה רוֹאֶה בּוֹ", אֵין זֶה רַק שֶׁדּוֹחִים אֶת רְאִיַּת הַנֶּגַע, אֶלָּא שֶׁיּוֹם זֶה הוּפְקַע מֵרְאִיַּת נְגָעִים, וְלֹא חָלִים עָלָיו דִּינִים אֵלּוּ כְּלָל.

(ויעויין במקור הדברים, שנתבארה שם לפי־זה מחלוקת רבי ורבי יהודה, אם ממתינים גם לדבר הרשות).

(טו) **וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַבָּשָׂר הַחַי וְטִמֵּאוֹ הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא צָרַעַת הוּא:**

טו וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת בִּסְרָא חַיָּא וִיסָאֲבִנֵּהּ בִּסְרָא חַיָּא מְסָאֲב הוּא סְגִירוּת הוּא:

רש"י◄ **צָרַעַת הוּא•** הַבָּשָׂר הַהוּא. בָּשָׂר, לְשׁוֹן זָכָר.

(טז) **אוֹ כִי יָשׁוּב הַבָּשָׂר הַחַי וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן וּבָא אֶל־הַכֹּהֵן:**

טז אוֹ אֲרֵי יְתוּב בִּסְרָא חַיָּא וְיִתְהַפֵּיךְ לְמֶחֱוַר וְיֵתֵי לְוָת כַּהֲנָא:

(יז) **וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ הַנֶּגַע לְלָבָן וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע טָהוֹר הוּא: פ**

יז וְיֶחֱזֵנֵּהּ כַּהֲנָא וְהָא אִתְהַפֵּיךְ מַכְתְּשָׁא לְמֶחֱוַר וִידַכֵּי כַּהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא דְּכֵי הוּא:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יד) **וּבְיוֹם הֵרָאוֹת.** פֵּירַשׁ רַשִׁ"י, אַף עַל פִּי שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּקִידּוּשִׁין (כה.) שֶׁאֵין נֶגַע וְלֹא מִחְיָה מְטַמְּאִין בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רָאשֵׁי אֵבָרִים מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן (פסוק יב), וַאֲתָא קְרָא לְמֵימַר שֶׁאִם פָּרַח בָּהֶם נֶגַע עַד שֶׁנִּתְגַּלָּה וְנִרְאָה לְהֶדְיָא, כְּגוֹן שֶׁהִבְרִיא בְּשׁוּמָן וְנַעֲשָׂה רֹאשׁ הָאֵבָר רָחָב, שֶׁהוּא טָמֵא. וְלֹא דִּקְדֵּק, דִּלְכְאוֹרָה לָאו בְּנִתְגַּלָּה מַיְירֵי, אֶלָּא מִחְיָה אוֹ נֶגַע מְטַמְּאִין בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים בִּלְבָד גְּזֵרַת מֶלֶךְ הוּא שֶׁהוּא סִימַן טוּמְאָה, כְּמוֹ בִּשְׂאָר שֶׁרְאוּיָה לְטַמֵּא בִּנְגָעִים שֶׁאִם נִתְגַּלָּה בּוֹ שֶׁחוֹזֵר לְטוּמְאָה, וְכֵן מַשְׁמַע בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: תורה טו

◆ יום שלישי כ"ו אדר ב' ◆

(יח) וּבָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בּוֹ־בְעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא:

יח וּבִסְרָא אֲרֵי יְהֵי בֵּהּ בְּמַשְׁכֵּהּ שְׁחָנָא וְיִתַּסִי:

רש"י◄ שְׁחִין • (חולין ח) לְשׁוֹן חִמּוּם, שֶׁנִּתְחַמֵּם הַבָּשָׂר בְּלִקּוּי הַבָּא לוֹ מֵחֲמַת מַכָּה, שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הָאוּר. וְנִרְפָּא • הַשְּׁחִין הֶעֱלָה אֲרוּכָה, וּבִמְקוֹמוֹ עָלָה נֶגַע אַחֵר.

(יט) וְהָיָה בִּמְקוֹם הַשְּׁחִין שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת וְנִרְאָה אֶל־הַכֹּהֵן:

יט וִיהֵי בַּאֲתַר שְׁחָנָא עַמְקָא חִוָּרָא אוֹ בַהֲרָא חִוָּרָא סַמְקָא וְיִתַּחֲזֵי לְכַהֲנָא:

רש"י◄ אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת • שֶׁאֵין הַנֶּגַע לָבָן חָלָק, אֶלָּא פָּתוּחַ וּמְעֹרָב בִּשְׁנֵי מַרְאוֹת – לָבָן וְאָדֹם.

(כ) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה מַרְאֶהָ שָׁפֵל מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָהּ הָפַךְ לָבָן וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע־צָרַעַת הִוא בַּשְּׁחִין פָּרָחָה:

כ וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא מֶחֱזָהָא מַכִּיךְ מִן מַשְׁכָּא וּשְׂעָרֵהּ אִתְהַפִּיךְ לְמֶחֱוַר וִיסָאֲבִינֵהּ כַּהֲנָא מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הִיא בְּשַׁחֲנָא סְגִיאַת:

רש"י◄ מַרְאֶהָ שָׁפֵל • וְאֵין מַמָּשָׁהּ שָׁפֵל, אֶלָּא מִתּוֹךְ לַבְנִינוּתוֹ הוּא נִרְאֶה שָׁפֵל וְעָמֹק כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל.

(כא) וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִיא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים:

כא וְאִם יֶחֱזִנַּהּ כַּהֲנָא וְהָא לֵית בַּהּ שֵׂעָר חִוָּר וּמַכִּיכָא לֵיתָהָא מִן מַשְׁכָּא וְהִיא עָמְיָא וַיַסְגְּרִנַּהּ כַּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין:

(כב) וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע הִוא:

כב וְאִם אוֹסָפָא תּוֹסֵף בְּמַשְׁכָּא וִיסָאֵב כַּהֲנָא יָתֵהּ מַכְתָּשָׁא הִיא:

רש"י◄ נֶגַע הִוא • הַשְּׂאֵת הַזֹּאת אוֹ הַבַּהֶרֶת.

(כג) וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא פָשְׂתָה צָרֶבֶת הַשְּׁחִין הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן: ס

כג וְאִם בְּאַתְרָהָא קָמַת בֶּהַרְתָּא לָא אוֹסִפַת רִשְׁם שְׁחָנָא הִיא וִידַכְּנֵהּ כַּהֲנָא:

רש"י◄ תַּחְתֶּיהָ • בִּמְקוֹמָהּ. צָרֶבֶת הַשְּׁחִין • כְּתַרְגּוּמוֹ 'רִשְׁם שְׁחָנָא', אֵינוֹ אֶלָּא רִשְׁם הַחִמּוּם הַנִּכָּר בַּבָּשָׂר. כָּל "צָרֶבֶת" לְשׁוֹן רְגִיעָה, עוֹר הַנִּרְגָּע מֵחֲמַת חִמּוּם, כְּמוֹ (יחזקאל כא ג): "וְנִצְרְבוּ־בָהּ כָּל־פָּנִים". רייטרי"ר בְּלַעַ"ז. צָרֶבֶת • רייטרישמענ"ט בְּלַעַ"ז.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יח) **וְנִרְפָּא.** צָרִיךְ עִיּוּן תֵּיבָה זוֹ לְמַאי אֲתָא, אָמְנָם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרִישׁ פֶּרֶט וְזֶהוּ שְׁחִין יָכוֹל וכו' תַּלְמוּד לוֹמַר **וְנִרְפָּא.** פֵּירוּשׁ שֶׁאִם הוּכָּה בְּדָבָר שֶׁמֵּבִיא לִידֵי שְׁחִין כְּגוֹן לָקָה בְּעֵץ אוֹ בְּאֶבֶן, וְתָפַח הַבָּשָׂר בִּמְקוֹם הַהַכָּאָה וְאַחַר כָּךְ פָּרַח בּוֹ שְׁחִין, שֶׁלֹּא יְהֵא טָמֵא אֶלָּא אִם כֵּן נִרְפָּא וְחָזַר הַבָּשָׂר בִּמְקוֹם הַהַכָּאָה וּפָרַח בּוֹ הַשְּׁחִין: תורה יט

(יט) **אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרִישׁ מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמֵּא בְּפָתוּחַ. פֵּירוּשׁ מְעוֹרָב בְּלוֹבָן וְאוֹדֶם: תורה כ

◆ יום רביעי כ"ז אדר ב' ◆

(כד) אֹו בָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת־אֵשׁ וְהָיְתָה מִחְיַת הַמִּכְוָה בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אֹו לְבָנָה׃

כד אוֹ בִסְרָא אֲרֵי יְהֵי בְּמַשְׁכֵּהּ כְּוָאָה דְנוּר וּתְהֵי רִשְׁמָא כְּוָאָה בַּהֲרָא חִוָּרָא סַמְקָא אוֹ חִוָּרָא׃

רש"י◄ מִחְיַת הַמִּכְוָה• שנימני"ט בְּלַעַז. כְּשֶׁחִיְּתָה הַמִּכְוָה נֶהֱפְכָה לְבַהֶרֶת פְּתוּכָה, אוֹ לְבָנָה חֲלָקָה; וְסִימָנֵי מִכְוָה וְסִימָנֵי שְׁחִין שָׁוִים הֵם. (חולין ח) וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב? לוֹמַר, שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה: נוֹלַד חֲצִי גְּרִיס בַּשְּׁחִין וַחֲצִי גְּרִיס בַּמִּכְוָה, לֹא יִדּוֹנוּ כְּגְרִיס.

(כה) וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ שֵׂעָר לָבָן בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶהָ עָמֹק מִן־הָעֹור צָרַעַת הִוא בַּמִּכְוָה פָּרָחָה וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת הִוא׃

כה וְיֶחֱזֵי יָתֵהּ כַּהֲנָא וְהָא אִתְהַפִּיךְ שֵׂעָר חִוָּר בְּבַהֲרְתָּא וּמֶחֱזָהָא עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא סְגִירוּתָא הִיא בִּכְוָאָה סְגִיאָה וִיסָאֵב יָתֵהּ כַּהֲנָא מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הִיא׃

(כו) וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעֹור וְהִוא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים׃

כו וְאִם יֶחֱזֵנַּהּ כַּהֲנָא וְהָא לֵית בְּבַהֲרְתָּא שֵׂעָר חִוָּר וּמַכִּיכָא לֵיתָהָא מִן מַשְׁכָּא וְהִיא עָמְיָא וַיַסְגְּרִנַּהּ כַּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין׃

(כז) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעֹור וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע צָרַעַת הִוא׃

כז וְיֶחֱזֵנַּהּ כַּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אִם אוֹסָפָא תּוֹסֵף בְּמַשְׁכָּא וִיסָאֵב כַּהֲנָא יָתֵהּ מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הִיא׃

(כח) וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא־פָשְׂתָה בָעֹור וְהִוא כֵהָה שְׂאֵת הַמִּכְוָה הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן כִּי־צָרֶבֶת הַמִּכְוָה הִוא׃

כח וְאִם בְּאַתְרָהָא קָמַת בַּהֲרְתָּא לָא אוֹסְפַת בְּמַשְׁכָּא וְהִיא עָמְיָא עַמִּיק כְּוָאָה הִיא וִידַכְּנַהּ כַּהֲנָא אֲרֵי רִשְׁמָא כְּוָאָה הִיא׃

◆ יום חמישי כ"ח אדר ב' ◆

(כט) וְאִישׁ אֹו אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בֹו נֶגַע בְּרֹאשׁ אֹו בְזָקָן׃

כט וּגְבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְהֵי בֵּהּ מַכְתָּשָׁא בְּרֵישָׁא אוֹ בִדְקָן׃

רש"י◄ בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן• בָּא הַכָּתוּב לְחַלֵּק בֵּין נֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם שֵׂעָר לְנֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם בָּשָׂר, שֶׁזֶּה סִימָנוֹ בְּשֵׂעָר לָבָן וְזֶה סִימָנוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כח) לֹא פָשְׂתָה בָעֹור וְהִיא כֵהָה. הָא אִם פָּשְׂתָה אֲפִילוּ נִשְׁתַּנָּה טָמֵא: תורה כט

(ל) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנָּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא:

ל וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא וְהָא מֶחֱזוֹהִי עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא וּבֵהּ שֵׂעָר סָמָק דַּעְדָּק וְיִסָּאֵב יָתֵהּ כַּהֲנָא נִתְקָא הוּא סְגִירוּת רֵישָׁא אוֹ דִקְנָא הוּא:

רש"י◄ וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב • שֶׁנְּהְפַּךְ שֵׂעָר שָׁחוֹר שֶׁבּוֹ לְצָהֹב. נֶתֶק הוּא • כָּךְ שְׁמוֹ שֶׁל נֶגַע (ת"כ) שֶׁבִּמְקוֹם שֵׂעָר.

(לא) וְכִי־יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנֵּה אֵין־מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים:

לא וַאֲרֵי יֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת מַכְתַּשׁ נִתְקָא וְהָא לֵית מֶחֱזוֹהִי עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא וְשֵׂעָר אֲפָם לֵית בֵּהּ וְיַסְגַּר כַּהֲנָא יָת מַכְתַּשׁ נִתְקָא שִׁבְעַת יוֹמִין:

רש"י◄ וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ • הָא אִם הָיָה בּוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר – טָהוֹר וְאֵין צָרִיךְ לְהַסְגִּיר, שֶׁשֵּׂעָר שָׁחוֹר – סִימַן טָהֳרָה הוּא בִּנְתָקִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׂעָר שָׁחֹר צָמַח־בּוֹ וְגוֹ'".

(לב) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק וְלֹא־הָיָה בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב וּמַרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן־הָעוֹר:

לב וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא לָא אוֹסִיף נִתְקָא וְלָא הֲוָה בֵּהּ שֵׂעָר סָמָק וּמֶחֱזֵי נִתְקָא לֵית עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא:

רש"י◄ וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה וְגוֹ' • הָא אִם פָּשָׂה, אוֹ הָיָה בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב – טָמֵא.

(לג) וְהִתְגַּלָּח וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֶּחַ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית:

לג וְיִגַּלַּח סָחֲרֵי נִתְקָא וּדְעַם נִתְקָא לָא יְגַלַּח וְיַסְגַּר כַּהֲנָא יָת נִתְקָא שִׁבְעָא יוֹמִין תִּנְיָנוּת:

רש"י◄ וְהִתְגַּלָּח • סְבִיבוֹת הַנֶּתֶק. וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ • (ת"כ) מַנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָמוּךְ לוֹ סָבִיב כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִכָּר אִם פָּשָׂה, שֶׁאִם יִפְשֶׂה יַעֲבוֹר הַשְּׂעָרוֹת וְיֵצֵא לִמְקוֹם הַגִּלּוּחַ.

(לד) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר וּמַרְאֵהוּ אֵינֶנּוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְטִהַר אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר:

לד וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת נִתְקָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא לָא אוֹסִיף נִתְקָא בְּמַשְׁכָּא וּמֶחֱזוֹהִי לֵיתוֹהִי עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא וִידַכֵּי יָתֵהּ כַּהֲנָא וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִדְכֵּי:

(לה) וְאִם־פָּשֹׂה יִפְשֶׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ:

לה וְאִם אוֹסָפָא יוֹסִיף נִתְקָא בְּמַשְׁכָּא בָּתַר דָּכוּתֵהּ:

רש"י◄ אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ • אֵין לִי אֶלָּא פּוֹשֶׂה לְאַחַר הַפִּטּוּר, מְנַיִן אַף בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "פָּשֹׂה יִפְשֶׂה".

(לו) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא:

לו וְיֶחֱזֵנֵהּ כַּהֲנָא וְהָא אוֹסִיף נִתְקָא בְּמַשְׁכָּא לָא יְבַקַּר כַּהֲנָא לְשֵׂעָר סָמָק מְסָאֵב הוּא:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לו) **וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר וגו' טָמֵא הוּא.** תֵּימַהּ הַאי קְרָא לָמָּה לִי, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (פסוק לד) וְהִנֵּה לֹא פָשָׂה הַנֶּתֶק וגו' וְטִהַר אֹתוֹ. וְשֶׁמָּא יֵשׁ לוֹמַר דְּאִי לָאו הַאי קְרָא הָיְיתִי מְפָרֵשׁ קְרָא דְּוְהִנֵּה לֹא פָשָׂה הַנֶּתֶק הָכִי, כְּלוֹמַר אִם (לא) פָּשָׂה וְגַם שֵׂעָר שָׁחוֹר אֵין בּוֹ טָמֵא, אֲבָל מִפִּשְׁיוֹן בִּלְבָד לֹא יִטְמָא, תַּלְמוּד לוֹמַר **וְהִנֵּה פָּשָׂה** דְּמִפִּשְׁיוֹן בִּלְבָד טָמֵא: תורה לז

(לז) וְאִם־בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׂעָר שָׁחֹר צָמַח־בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן: ס

לז וְאִם כַּד הֲוָה קָם נִתְקָא וְשֵׂעָר אֶכָּם צְמַח בֵּהּ אִתַּסִּי נִתְקָא דְּכֵי הוּא וִידַכְּנֵהּ כַּהֲנָא:

רש"י◄ **וְשֵׂעָר שָׁחֹר•** מִנַּיִן אַף הַיָּרֹק וְהָאָדֹם שֶׁאֵינוֹ צָהֹב? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשֵׂעָר". וּלְשׁוֹן "צָהֹב" דּוֹמֶה לְתַבְנִית הַזָּהָב, "צָהֹב", כְּמוֹ "זָהֹב", אורפל"א בְּלַעַ"ז. **טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן•** הָא טָמֵא שֶׁטִּהֲרוֹ הַכֹּהֵן, לֹא טָהוֹר (מו"ק ז).

(לח) וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת בֶּהָרֹת לְבָנוֹת:

לח וּגְבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְהֵי בִּמְשַׁךְ בִּסְרְהוֹן בַּהֲרָן בַּהֲרָן חִוְרָן:

רש"י◄ **בֶּהָרֹת•** חֲבַרְבּוּרוֹת.

(לט) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת כֵּהוֹת לְבָנוֹת בֹּהַק הוּא פֹּרֵחַ בָּעוֹר טָהוֹר הוּא: ס

לט וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא בִּמְשַׁךְ בִּסְרְהוֹן בַּהֲרָן עָמְמָן חִוְרָן בָּהֲקָא הוּא סָגֵי בְּמַשְׁכָּא דְּכֵי הוּא:

רש"י◄ **כֵּהוֹת לְבָנוֹת•** שֶׁאֵין לְבָן שֶׁלָּהֶן עַז אֶלָּא כֵּהֶה. **בֹּהַק•** כְּמִין לֹבֶן הַנִּרְאֶה בִּבְשַׂר אָדָם, שֶׁקּוֹרִין רוש"ו, בֵּין חֲבַרְבּוּרוֹת אַדְמִימוּתוֹ, קָרוּי בֹּהַק, כְּאִישׁ עַדְשָׁן שֶׁבֵּין עֲדָשָׁה לַעֲדָשָׁה מַבְהִיק הַבָּשָׂר בְּלֹבֶן צַח.

◆ יום שישי כ"ט אדר ב' ◆

(מ) וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר הוּא:

מ וּגְבַר אֲרֵי יַתַּר שְׂעַר רֵישֵׁהּ קְרַח הוּא דְּכֵי הוּא:

רש"י◄ **קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר הוּא•** טָהוֹר מִטֻּמְאַת נְתָקִין, שֶׁאֵינוֹ נִדּוֹן בְּסִימָנֵי רֹאשׁ וְזָקָן, שֶׁהֵם מְקוֹם שֵׂעָר, אֶלָּא בְּסִימָנֵי נִגְעֵי עוֹר בָּשָׂר: בְּשֵׂעָר לָבָן, וּמִחְיָה וּפִשְׁיוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 93)

שֶׁאֵינוֹ נִדּוֹן בְּסִמָנֵי רֹאשׁ וְזָקָן . . אֶלָּא בְּסִמָנֵי נִגְעֵי עוֹר בָּשָׂר (רש"י יג, מ) אֵינוֹ מְפָרֵשׁ שֶׁבָּא לְלַמֵּד שֶׁ"יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ" אֵינוֹ מְטַמֵּא. וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: עַל "נֶתֶק הוּא" מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י "כָּךְ שְׁמוֹ שֶׁל נֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם שֵׂעָר", הַיְינוּ שֶׁהַנֶּגַע אֵינוֹ נוֹצֵר מִנְּשִׁירָה דַּוְקָא (וּדְלֹא כְּהָרַמְבַּ"ן, שֶׁכָּתַב "שֶׁנִּתַּק מִשָּׁם הַשֵּׂעָר", הַיְינוּ שֶׁנֶּגַע בָּרֹאשׁ אוֹ בַּזָּקָן עִנְיָנוֹ נְשִׁירַת שֵׂעָר). וּמִכֵּיוָן שֶׁנְּשִׁירַת שְׂעָרוֹת אֵינָהּ נֶגַע, אֵין סְבָרָא לוֹמַר שֶׁ"יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ" הוּא סִמָּן טֻמְאָה, וְאֵין צֹרֶךְ לִשְׁלֹל אֶת זֶה; אֶלָּא הַכָּתוּב מְלַמֵּד דִּינוֹ שֶׁל **נֶגַע** שֶׁנּוֹלַד בְּמָקוֹם זֶה.

(מא) וְאִם מִפְּאַת פָּנָיו יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ גִּבֵּחַ הוּא טָהוֹר הוּא:

מא וְאִם מִלְּקָבֵל אַפּוֹהִי יַתַּר שְׂעַר רֵישֵׁהּ גְּלוּשׁ הוּא דְּכֵי הוּא:

רש"י◄ **וְאִם מִפְּאַת פָּנָיו•** מִשִּׁפּוּעַ קָדְקֹד כְּלַפֵּי פָּנָיו, קָרוּי "גַּבַּחַת", וְאַף הַצְּדָדִין שֶׁמִּכָּאן וּמִכָּאן בַּכְּלָל, וּמִשִּׁפּוּעַ קָדְקֹד כְּלַפֵּי אֲחוֹרָיו קָרוּי "קָרַחַת".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לז) **וְאִם בְּעֵינָיו.** וְצָרִיךְ עִיּוּן מַה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר אִם לֹא פָּשָׂה טָהוֹר (ראה פסוק לד), וְשָׁמָּא דִּין דְּשֵׂעָר שָׁחוֹר צָמַח בּוֹ בָּא לְלַמְּדֵנוּ בְּפֵירוּשׁ: **וְשֵׂעָר שָׁחֹר.** סִימָן אַחֵר שֶׁל טָהֳרָה. וְיֵשׁ לִשְׁאוֹל אִם בָּא זֶה בְּלֹא זֶה מַהוּ. וְאוֹמֵר הָרַב בְּכוֹר שׁוֹר שֶׁזֶּה תְּלוּי בִּבְפֻלוּגְתָּא דְּרַבִּי נָתָן וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה (סנהדרין סו.), לְמַאן דְּאָמַר מַשְׁמַע (זה בלא זה ומשמע) שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד בָּעֵי שְׁנֵי סִימָנִין, וּלְמַאן דְּאָמַר מַשְׁמַע כָּל אֶחָד בִּבְפֵנֵי עַצְמוֹ סַגִּי בְּחַד סִימָן: תורה לח

(מב) וְכִי־יִהְיֶה בַקָּרַחַת אוֹ בַגַּבַּחַת נֶגַע לָבָן אֲדַמְדָּם צָרַעַת פֹּרֵחַת הִוא בְּקָרְחָתוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ׃

מב וַאֲרֵי יְהֵי בְּקָרְחוּתֵהּ אוֹ בִּגְלוּשׁוּתֵהּ מַכְתַּשׁ חִוָּר סַמּוֹק סְגִירוּת סָגְיָא הִיא בְּקָרְחוּתֵהּ אוֹ בִּגְלוּשׁוּתֵהּ׃

רש"י◄ **נֶגַע לָבָן אֲדַמְדָּם** • פְּתוּחַ. מִנַּיִן שְׁאָר הַמַּרְאוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר" — כְּמַרְאֵה הַצָּרַעַת הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת 'עוֹר בָּשָׂר': "אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ". וּמַהוּ אָמוּר בּוֹ? שֶׁמְּטַמֵּא בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת וְנִדּוֹן בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, וְלֹא כְּמַרְאֵה צָרַעַת הָאָמוּר בִּשְׁחִין וּמִכְוָה, שֶׁהוּא נִדּוֹן בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, וְלֹא כְּמַרְאֵה נְתָקִין שֶׁל מְקוֹם שֵׂעָר, שֶׁאֵין מְטַמְּאִין בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת: שְׁאֵת וְתוֹלַדְתָּהּ, בַּהֶרֶת וְתוֹלַדְתָּהּ.

(מג) וְרָאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־הַנֶּגַע לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת בְּקָרְחָתוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר׃

מג וְיֶחֱזֵי יָתֵהּ כַּהֲנָא וְהָא עַמִּיק מַכְתָּשָׁא חִוָּרָא סַמְקָא בְּקָרְחוּתֵהּ אוֹ בִּגְלוּשׁוּתֵהּ כְּמֶחֱזֵי סְגִירוּתָא מְשַׁךְ בִּסְרָא׃

(מד) אִישׁ־צָרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ׃

מד גְּבַר סְגִיר הוּא מְסָאֵב הוּא סָאֲבָא יְסָאֲבִנֵּהּ כַּהֲנָא בְּרֵישֵׁהּ מַכְתָּשֵׁהּ׃

רש"י◄ **בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ** • אֵין לִי אֶלָּא נְתָקִין, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר הַמְנַגְּעִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ", לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן. עַל כֻּלָּן הוּא אוֹמֵר: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְגוֹ'".

(מה) וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא ׀ טָמֵא יִקְרָא׃

מה וּסְגִירָא דִּי בֵהּ מַכְתָּשָׁא לְבוּשׁוֹהִי יְהוֹן מְבַזְּעִין וְרֵישֵׁהּ יְהֵי פְרִיעַ וְעַל שָׂפָם כַּאֲבֵלָא יִתְעַטָּף וְלָא תִסְתַּאֲבוּן וְלָא תִסְתַּאֲבוּן יְקָרֵי׃

רש"י◄ **פְּרֻמִים** • קְרוּעִים. **פָרוּעַ** • מְגֻדָּל שֵׂעָר. **וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה** • כְּאָבֵל. **שָׂפָם** • שְׂעַר הַשְּׂפָתַיִם, גְּרִינוּ"ן בְּלַעַ"ז. **וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא** • מַשְׁמִיעַ שֶׁהוּא טָמֵא, וְיִפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ (מו"ק ה).

(מו) כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ׃ ס

מו כָּל יוֹמֵי דִּי מַכְתָּשָׁא בֵהּ יְהֵי מְסָאֵב מְסָאֵב הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי יֵיתֵב מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא מוֹתְבֵהּ׃

רש"י◄ **בָּדָד יֵשֵׁב** • שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁאָר טְמֵאִים יוֹשְׁבִים עִמּוֹ. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: מַה נִּשְׁתַּנָּה מִשְּׁאָר טְמֵאִים לֵישֵׁב בָּדָד? הוֹאִיל וְהוּא הִבְדִּיל בְּלָשׁוֹן הָרָע בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וּבֵין אִישׁ לְרֵעֵהוּ, אַף הוּא יִבָּדֵל. **מִחוּץ לַמַּחֲנֶה** • חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת (פסחים סז).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לז ענ' 39)

הוֹאִיל וְהוּא הִבְדִּיל בְּלָשׁוֹן הָרָע . . אַף הוּא יִבָּדֵל (רש"י יג, מו) כָּתַב בְּסֵפֶר 'מְאוֹר עֵינַיִם': הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ מְקַבֵּל תַּעֲנוּג מִכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ מֵרָשָׁע גָּדוֹל . . וּכְשֶׁמְּדַבֵּר לְשׁוֹן הָרַע עַל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ כְּשֶׁאוֹמֵר אֱמֶת, הוּא מְבַטֵּל תַּעֲנוּג הַבּוֹרֵא . . וּמֵבִיא בּוֹ מִדַּת עַצְבוּת כִּבְיָכוֹל . . וּמְהַפֵּךְ מֵעֹנֶג לְנֶגַע. לָכֵן שְׂכָרוֹ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה - נְגָעִים בָּאִים עָלָיו.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(מו) **בָּדָד יֵשֵׁב.** לְפִי שֶׁאוֹתוֹ חוֹלִי מִתְפַּשֵּׁט בִּבְנֵי אָדָם הָרְגִילִין אֶצְלוֹ, וְגַם אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה לְפִי שֶׁהוּא קָשֶׁה לוֹ (ויק"ר טז א): תורה מז

(מז) וְהַבֶּגֶד כִּי־יִהְיֶה בוֹ נֶגַע צָרַעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים׃

מז וּלְבוּשָׁא אֲרֵי יְהֵי בֵּהּ מַכְתֵּשׁ סְגִירוּ בִּלְבוּשׁ עֲמַר אוֹ בִּלְבוּשׁ כִּתָּן׃

(מח) אוֹ בִשְׁתִי אוֹ בְעֵרֶב לַפִּשְׁתִּים וְלַצֶּמֶר אוֹ בְעוֹר אוֹ בְּכָל־מְלֶאכֶת עוֹר׃

מח אוֹ בְשִׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָּא לְכִתָּנָא וּלְעַמְרָא אוֹ בְמַשְׁכָּא אוֹ בְּכָל עֲבִיד מְשָׁךְ׃

רש"י◄ לַפִּשְׁתִּים וְלַצֶּמֶר • שֶׁל פִּשְׁתִּים, אוֹ שֶׁל צֶמֶר. אוֹ בְעוֹר • זֶה עוֹר שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בּוֹ מְלָאכָה. אוֹ בְּכָל־מְלֶאכֶת עוֹר • זֶה עוֹר שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ מְלָאכָה.

(מט) וְהָיָה הַנֶּגַע יְרַקְרַק ׀ אוֹ אֲדַמְדָּם בַּבֶּגֶד אוֹ בָעוֹר אוֹ־בַשְׁתִּי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר נֶגַע צָרַעַת הוּא וְהָרְאָה אֶת־הַכֹּהֵן׃

מט וִיהֵי מַכְתָּשָׁא יָרוֹק אוֹ סַמּוֹק בִּלְבוּשָׁא אוֹ בְמַשְׁכָּא אוֹ בִשְׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָּא אוֹ בְּכָל מַאן דִּמְשַׁךְ מַכְתֵּשׁ סְגִירוּתָא הוּא וְיִתַּחֲזֵי לְכַהֲנָא׃

רש"י◄ יְרַקְרַק • יָרֹק שֶׁבִּירֵקִין. אֲדַמְדָּם • אָדֹם שֶׁבַּאֲדָמִים.

(נ) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִסְגִּיר אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים׃

נ וְיֶחֱזֵי כַהֲנָא יָת מַכְתָּשָׁא וְיַסְגַּר יָת מַכְתָּשָׁא שִׁבְעַת יוֹמִין׃

(נא) וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כִּי־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְׁתִּי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בָעוֹר לְכָל אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה הָעוֹר לִמְלָאכָה צָרַעַת מַמְאֶרֶת הַנֶּגַע טְמֵא הוּא׃

נא וְיֶחֱזֵי יָת מַכְתָּשָׁא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אֲרֵי אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בִּלְבוּשָׁא אוֹ בִשְׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָּא אוֹ בְמַשְׁכָּא לְכֹל דִּי יִתְעֲבֵד מַשְׁכָּא לְעַבִּידָא סְגִירוּת מְחַזְרָא מַכְתָּשָׁא מְסָאֲב הוּא׃

רש"י◄ צָרַעַת מַמְאֶרֶת • לְשׁוֹן "סִלּוֹן מַמְאִיר" (יחזקאל כח) פויינט"ש בְּלַעַ"ז. וּמִדְרָשׁוֹ: 'תֵּן בּוֹ מְאֵרָה, שֶׁלֹּא תֵהָנֶה הֵימֶנּוּ'.

(נב) וְשָׂרַף אֶת־הַבֶּגֶד אוֹ אֶת־הַשְּׁתִי ׀ אוֹ אֶת־הָעֵרֶב בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים אוֹ אֶת־כָּל־כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה בוֹ הַנֶּגַע כִּי־צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף׃

נב וְיוֹקִיד יָת לְבוּשָׁא אוֹ יָת שִׁתְיָא אוֹ יָת עַרְבָּא בְּעַמְרָא אוֹ בְכִתָּנָא אוֹ יָת כָּל מַאן דִּמְשַׁךְ דִּי יְהֵי בֵּהּ מַכְתָּשָׁא אֲרֵי סְגִירוּת מְחַזְרָא הִיא בְּנוּרָא תִּתּוֹקַד׃

רש"י◄ בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים • שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתִּים, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: יָכוֹל יָבִיא גִּזֵּי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן וְיִשְׂרְפֵם עִמּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" — אֵינָהּ צְרִיכָה דָּבָר אַחֵר עִמָּהּ. אִם־כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים"? לְהוֹצִיא אֶת הָאִמְרִיּוֹת שֶׁבּוֹ, שֶׁהֵן מִמִּין אַחֵר (פסחים סח). אִמְרִיּוֹת, לְשׁוֹן שָׂפָה, כְּמוֹ אִמְרָא.

(נג) וְאִם יִרְאֶה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ בַשְּׁתִי אוֹ בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר׃

נג וְאִם יֶחֱזֵי כַהֲנָא וְהָא לָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בִּלְבוּשָׁא אוֹ בִשְׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָּא אוֹ בְּכָל מַאן דִּמְשַׁךְ׃

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(נב) **צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִיא.** כְּשֶׁתִּרְאֶה הַצָּרַעַת מְאִירָה שְׂרֵפֵהוּ, סוֹפוֹ שֶׁתִּפְשׁוֹט הַנֶּגַע: תורה נג

(נד) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְכִבְּסוּ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע וְהִסְגִּירוֹ שִׁבְעַת־יָמִים שֵׁנִית:

נד וִיפַקֵּד כַּהֲנָא וִיחַוְּרוּן יָת דִּי בֵּהּ מַכְתְּשָׁא וְיַסְגְּרִנֵּהּ שִׁבְעַת יוֹמִין תִּנְיָנוּת:

רש״י◄ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע • יָכוֹל מְקוֹם הַנָּגַע בִּלְבַד? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע״. יָכוֹל כָּל הַבֶּגֶד כֻּלּוֹ טָעוּן כִּבּוּס? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״הַנָּגַע״. הָא כֵּיצַד? יְכַבֵּס מִן הַבֶּגֶד עִמּוֹ.

◆ יום שבת קודש א׳ ניסן ◆

(נה) וְרָאָה הַכֹּהֵן אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה לֹא־הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינוֹ וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׂה טָמֵא הוּא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ פְּחֶתֶת הִוא בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ:

נה וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא בָּתַר דְּחַוְּרוּ יָת מַכְתְּשָׁא וְהָא לָא שְׁנָא מַכְתְּשָׁא מִן כַּד הֲוָה וּמַכְתְּשָׁא לָא אוֹסִיף מְסָאֵב הוּא בְּנוּרָא תּוֹקְדִנֵּהּ תַּבְרָא הִיא בִּשְׁחִיקוּתֵהּ אוֹ בְּחַדָּתוּתֵהּ:

רש״י◄ אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס • לְשׁוֹן הֲעָשׂוֹת. לֹא־הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינוֹ • לֹא הֵכְהָה מַמַּרְאִיתוֹ. וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׂה • שֶׁמַּעְנוּ, שֶׁאִם לֹא הָפַךְ וְלֹא פָשָׂה, טָמֵא. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לֹא הָפַךְ וּפָשָׂה. הָפַךְ וְלֹא פָשָׂה, אֵינִי יוֹדֵעַ מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְהִסְגִּיר אֶת הַנֶּגַע״, מִכָּל־מָקוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בְּ׳תוֹרַת כֹּהֲנִים׳, וּרְמַזְתִּיהָ כָּאן לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל אָפְנָיו. פְּחֶתֶת הִוא • לְשׁוֹן גֵּמָא, כְּמוֹ (שמואל ב יז): ״בְּאַחַת הַפְּחָתִים״, כְּלוֹמַר שְׁפָלָה הִיא, נֶגַע שֶׁמַּרְאָיו שׁוֹקְעִין. בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ • כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּשִׁחִיקוּתֵהּ אוֹ בְחַדָּתוּתֵהּ. קָרַחְתּוֹ • שְׁחָקִים יְשָׁנִים. וּמִפְּנֵי הַ׳מִּדְרָשׁ׳ שֶׁהֵצַרְתִּי לִ׳גְזֵרָה־שָׁוָה׳: מִנַּיִן לִפְרִיחָה בִּבְגָדִים שֶׁהִיא טְהוֹרָה? נֶאֱמְרָה ״קָרַחַת וְגַבַּחַת״ בְּאָדָם, וְנֶאֱמְרָה ״קָרַחַת וְגַבַּחַת״ בִּבְגָדִים. מַה לְּהַלָּן פָּרַח בְּכֻלּוֹ — טָהוֹר, אַף כָּאן פָּרַח בְּכֻלּוֹ — טָהוֹר, לְכָךְ אָחַז הַכָּתוּב לְשׁוֹן ״קָרַחַת וְגַבַּחַת״. וּלְעִנְיַן פֵּרוּשׁוֹ וְתַרְגּוּמוֹ, זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ: קָרַחַת - לְשׁוֹן יְשָׁנִים, וְגַבַּחַת - לְשׁוֹן חֲדָשִׁים, כְּאִלּוּ נִכְתַּב בְּאַחֲרִיתוֹ אוֹ בְּקַדְמוּתוֹ, שֶׁהַקָּרַחַת לְשׁוֹן אֲחוֹרַיִם וְהַגַּבַּחַת לְשׁוֹן פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: ״וְאִם מִפְּאַת פָּנָיו וְגוֹ׳״, וְהַקָּרַחַת, כָּל שֶׁשּׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִן הַקָּדְקֹד וּלְאַחֲרָיו, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּ׳תוֹרַת כֹּהֲנִים׳.

(נו) וְאִם רָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס אֹתוֹ וְקָרַע אֹתוֹ מִן־הַבֶּגֶד אוֹ מִן־הָעוֹר אוֹ מִן־הַשְּׁתִי אוֹ מִן־הָעֵרֶב:

נו וְאִם חֲזָא כַּהֲנָא וְהָא עָמְיָא מַכְתְּשָׁא בָּתַר דְּחַוְּרוּ יָתֵהּ וּבְזַע יָתֵהּ מִן לְבוּשָׁא אוֹ מִן מַשְׁכָּא אוֹ מִן שְׁתְיָא אוֹ מִן עַרְבָּא:

רש״י◄ וְקָרַע אֹתוֹ • יִקְרַע מְקוֹם הַנֶּגַע מִן הַבֶּגֶד וְיִשְׂרְפֶנּוּ.

(נז) וְאִם־תֵּרָאֶה עוֹד בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְּכָל־כְּלִי־עוֹר פִּרְחַת הִוא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע:

נז וְאִם תִּתְחֲזֵי עוֹד בִּלְבוּשָׁא אוֹ בִשְׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָּא אוֹ בְכָל מַאן דִּמְשַׁךְ סָגְיָא הִיא בְּנוּרָא תּוֹקְדִנֵּהּ יָת דִּי בֵּהּ מַכְתְּשָׁא:

רש״י◄ פִּרְחַת הִוא • דָּבָר הַחוֹזֵר וְצוֹמֵחַ. בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ • אֶת כָּל הַבֶּגֶד.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(נה) **פְּחֶתֶת הִיא.** פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ הוּא, וּלְכָךְ **בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ**, וְלֹא סַגִּי לִקְרוֹעַ מְקוֹם הַצָּרַעַת מִן הַבֶּגֶד: **בְּקָרַחְתּוֹ [אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ].** בֵּין בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ שֵׂעָר בֵּין בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׂעָר:

חסלת פרשת תזריע

(נח) **וְהַבֶּגֶד אוֹ־הַשְּׁתִי אוֹ־הָעֵרֶב אוֹ־כָל־כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר תְּכַבֵּס וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע וְכֻבַּס שֵׁנִית וְטָהֵר:**

נח **וּלְבוּשָׁא** אוֹ **שְׁתְיָא** אוֹ **עַרְבָּא** אוֹ **כָּל מַאן דִּמְשַׁךְ** דִּי **יִתְחַוַּר וְיֶעְדֵּי מִגְּהוֹן מַכְתְּשָׁא וְיִצְטַבַּע תִּנְיָנוּת וְיִדְכֵּי:**

רש״י ◂**וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע•** אִם כְּשֶׁכִּבְּסוּהוּ בַּתְּחִלָּה עַל־פִּי כֹּהֵן, סָר מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע לְגַמְרֵי. **וְכֻבַּס שֵׁנִית•** לְשׁוֹן טְבִילָה. תַּרְגּוּם שֶׁל ׳כִּבּוּסִין׳ שֶׁבְּפָרָשָׁה זוֹ לְשׁוֹן לִבּוּן: ״וְיִתְחַוַּר״. חוּץ מִזֶּה, שֶׁאֵינוֹ לְלִבּוּן אֶלָּא לִטְבֹּל, לְכָךְ תַּרְגּוּמוֹ ׳וְיִצְטַבַּע׳. וְכֵן כָּל כִּבּוּסֵי בְּגָדִים שֶׁהֵן לִטְבִילָה, מְתַרְגְּמִין ׳וְיִצְטַבַּע׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז, עמ׳ 99)

וְהַבֶּגֶד אוֹ הַשְּׁתִי... אֲשֶׁר תְּכַבֵּס וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע וְכֻבַּס שֵׁנִית וְטָהֵר (יג, נח)

וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע: אִם כְּשֶׁכִּבְּסוּהוּ בִּתְחִלָּה עַל־פִּי כֹּהֵן, סָר מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע לְגַמְרֵי. וְכֻבַּס שֵׁנִית: לְשׁוֹן טְבִילָה (רש״י)

בֵּאוּר עִנְיַן "וְכֻבַּס שֵׁנִית" בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

"כְּשֶׁכִּבְּסוּהוּ בִּתְחִלָּה" - כְּשֶׁאָדָם שָׁב בִּתְשׁוּבָה עַל חֵטְא שֶׁחָטָא, "סָר מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע לְגַמְרֵי" - "נִמְחָל לוֹ לְגַמְרֵי מַה שֶּׁעָבַר עַל מִצְוַת הַמֶּלֶךְ" (אגרת התשובה פ״ב), "וְכֻבַּס שֵׁנִית" - "אָמְנָם שֶׁיִּהְיֶה לְרָצוֹן לִפְנֵי ה'... הָיָה צָרִיךְ לְהָבִיא קָרְבָּן... וְעַכְשָׁו... הַתַּעֲנִית הוּא בִּמְקוֹם קָרְבָּן" (שם).

"לְשׁוֹן טְבִילָה" - כְּדֵי לִהְיוֹת "לְרָצוֹן לִפְנֵי ה'" - עַל הָאָדָם לִהְיוֹת "כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה", עַל־יְדֵי טְבִילָה בְּ׳מִי הַדַּעַת הַטָּהוֹר׳ שֶׁל הַתּוֹרָה. וְכַמְּבֹאָר בְּ׳אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה׳ (פרק ט) שֶׁ״כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה" הַיְנוּ ׳תְּשׁוּבָה עִלָּאָה׳, הַנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הָעֵסֶק וְהַשְּׁקִידָה בַּתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ׳ 93)

לְשׁוֹן טְבִילָה (רש״י יג, נח) אֶפְשָׁר לְבָאֵר אֶת הַמַּטָּרָה שֶׁל כִּבּוּס זֶה בִּשְׁנֵי פָּנִים. **א.** הֶסְרַת **הַנָּגַע**, וּלְפִי זֶה מַשְׁמָעוּתָהּ – לִבּוּן. **ב.** הֶסְרַת **טָמְאַת** הַנָּגַע שֶׁהִתְפַּשְּׁטָה בְּכָל הַבֶּגֶד, וְאָז מַשְׁמָעוּתָהּ – טְבִילָה. וּמִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "וְכֻבַּס **שֵׁנִית**" מַשְׁמַע שֶׁהוּא בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לָרִאשׁוֹן וְיֵשׁ לָהֶם תּוֹכֶן דּוֹמֶה. לָכֵן מְפָרֵשׁ לְשׁוֹן ׳טְבִילָה׳, הַיְנוּ שֶׁשְּׁנֵיהֶם מְטַהֲרִים אֶת הַבֶּגֶד: הָרִאשׁוֹן מֵסִיר אֶת הַנֶּגַע, וְהַשֵּׁנִי אֶת הַטָּמְאָה. אַךְ אִם הוּא לְשׁוֹן ׳לִבּוּן׳ – נִמְצָא שֶׁהָרִאשׁוֹן כְּלָל לֹא טִהֵר אֶת הַבֶּגֶד, רַק הַשֵּׁנִי.

(נט) **זֹאת תּוֹרַת נֶגַע־צָרַעַת בֶּגֶד הַצֶּמֶר וְאוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָל־כְּלִי־עוֹר לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ: פפפ**

נט **דָּא אוֹרַיְתָא דְּמַכְתֵּשׁ סְגִירוּ בִּלְבוּשׁ עֲמַר אוֹ כִתָּנָא אוֹ שְׁתְיָא אוֹ עַרְבָּא אוֹ כָּל מַאן דִּמְשָׁךְ לְדַכָּיוּתֵהּ אוֹ לְסַאֲבוּתֵהּ: פ פ פ**

ס״ז פסוקים, בני״ה סימן. חסלת פרשת תזריע

שי למורא

מב) מִבַּעַל שָׁלִשָׁה, שֵׁם מָקוֹם בְּדָרוֹם הָאָרֶץ. לְאִישׁ הָאֱלֹהִים, לַנָּבִיא אֱלִישָׁע. לֶחֶם בִּכּוּרִים, לֶחֶם הֶעָשׂוּי מִקָּצִיר רִאשׁוֹן שֶׁנִּקְצַר אַחַר הָעֹמֶר. עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׂעוֹרִים, וְהָיוּ בְּמִסְפַּר עֶשְׂרִים לֶחֶם מִקֶּמַח שְׂעוֹרִים. וְכַרְמֶל בְּצִקְלוֹנוֹ, וְשִׁבֳּלִים רַכִּים וּמְלֵאִים כְּפִי שֶׁהֵם עֲדַיִן בְּקִלְפּוֹתֵיהֶם. "בְּצִקְלוֹנוֹ", בְּקִלְפּוֹתוֹ וּבְכִסּוּיוֹ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "בְּצִקְלוֹנוֹ", מִין שַׂק שֶׁבּוֹ נָשָׂא אֶת הַדְּבָרִים שֶׁנִּזְכְּרוּ בַּפָּסוּק. לָעָם, לַתַּלְמִידִים שֶׁהָיוּ עִם הַנָּבִיא אֱלִישָׁע. מג) מָה אֶתֵּן זֶה, הֲלֹא מְעַט הוּא. אָכוֹל וְהוֹתֵר,

עטרת מרים

מב וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה שֵׁם מָקוֹם וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים מִן הַשְּׁעוֹרִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁקָּצְרוּ עֶשְׂרִים־לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל שִׁבֳּלִים רַכּוֹת וּמְלֵאוֹת בְּצִקְלֹנוֹ בִּקְלִיפּוֹתֵיהֶן, וְהָאִישׁ חָשַׁב שֶׁיֹּאכְלֵם אֱלִישָׁע, אֲבָל אֱלִישָׁע צִוָּה וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם לַתַּלְמִידִים שֶׁהָיָה שָׁם וְיֹאכֵלוּ כִּי בָּאָה בָּהֶם בְּרָכָה בְּדֶרֶךְ נֵס, עַד שֶׁכָּל הַלֶּחֶם הִסְפִּיק לְמֵאָה אִישׁ: מג וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ הֲלֹא מְעַט הַמָּה וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָכוֹל יִהְיֶה דֵּי לֶאֱכוֹל

הפטרה לפרשת תזריע לשנים מקרא ואחד תרגום מלכים־ב ד

ד מב וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים־לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ: מג וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָכוֹל וְהוֹתֵר:

מד וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתְרוּ כִּדְבַר יְהוָה:
ה א וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו וְנִשֵּׂא פָנִים כִּי־בוֹ נָתַן־יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע: ב וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן: ג וַתֹּאמֶר אֶל־גְּבִרְתָּהּ אַחֲלֵי אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ: ד וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לַאדֹנָיו לֵאמֹר כָּזֹאת וְכָזֹאת דִּבְּרָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: ה וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־אֲרָם לֵךְ־בֹּא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ עֶשֶׂר כִּכְּרֵי־כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת בְּגָדִים: ו וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ אֶת־נַעֲמָן עַבְדִּי וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ: ז וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר וְכִי הָאֱלֹהִים אָנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת כִּי־זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ־דְּעוּ־נָא וּרְאוּ כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי מִבַּקֵּשׁ עֲלִילָה ׀ בְּדֵי שֶׁיִּלָּחֵם עִמִּי: ח וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֱלִישָׁע אִישׁ־הָאֱלֹהִים כִּי־קָרַע מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יָבֹא־נָא אֵלַי וְיֵדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל: ט וַיָּבֹא נַעֲמָן בְּסוּסָיו וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד פֶּתַח־הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע: י וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישָׁע מַלְאָךְ שְׁלֹחַ לֵאמֹר הָלוֹךְ וְרָחַצְתָּ שֶׁבַע־פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן וְיָשֹׁב בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר מִן הַצָּרַעַת: יא וַיִּקְצֹף נַעֲמָן וַיֵּלֶךְ וַיֹּאמַר הִנֵּה

עטרת מרים

וְהוֹתֵר וְעוֹד יִהְיֶה מוֹתָר: **מד וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתְרוּ כִּדְבַר יְהוָה:**
א וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל חָשׁוּב לִפְנֵי אֲדֹנָיו וְנִשֵּׂא פָנִים כוּלָּם כִּבְּדוּ אוֹתוֹ **כִּי־בוֹ נָתַן־יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר חַיִל** חָשֵׁק לָדֶרֶת **לַמִּלְחָמָה, אֲבָל הָיָה מְצֹרָע** וְזֶה מָנַע אוֹת:
ב וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים קְבוּצוֹת קְטַנּוֹת לִשְׁלוֹל **וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן:** **ג וַתֹּאמֶר אֶל־גְּבִרְתָּהּ אַחֲלֵי** עִם בַּקָּשַׁת **אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף** יִרְפָּא **אֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ:** **ד וַיָּבֹא** נַעֲמָן **וַיַּגֵּד לַאדֹנָיו מֶלֶךְ אֲרָם לֵאמֹר כָּזֹאת וְכָזֹאת דִּבְּרָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:** **ה וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־אֲרָם לֵךְ־בֹּא אֶל הַנָּבִיא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא יְצַוֶּה** אֶת הַנָּבִיא עַל זֹאת **וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ** מִנְחָה לַנָּבִיא **עֶשֶׂר כִּכְּרֵי־כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת בְּגָדִים:** **ו וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ אֶת־נַעֲמָן עַבְדִּי וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ:** **ז וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר הַאֱלֹהִים אָנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת כִּי־זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ־דְּעוּ־נָא וּרְאוּ כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי:** **ח וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֱלִישָׁע אִישׁ־הָאֱלֹהִים כִּי־קָרַע מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יָבֹא־נָא אֵלַי וְיֵדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל:** **ט וַיָּבֹא נַעֲמָן בְּסוּסָיו וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד פֶּתַח־הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע:** **י וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישָׁע מַלְאָךְ שְׁלֹחַ לֵאמֹר הָלוֹךְ וְרָחַצְתָּ שֶׁבַע־פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן וְיָשֹׁב בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר מִן הַצָּרַעַת:** **יא וַיִּקְצֹף נַעֲמָן וַיֵּלֶךְ וַיֹּאמַר הִנֵּה**

שי למורא

בַּמֶּה שֶׁהוּבָא יִהְיֶה דַּי לֶאֱכֹל, וְעוֹד יִהְיֶה מוֹתָר. **א) אִישׁ גָּדוֹל** וגו׳, כְּלוֹמַר, חָשׁוּב לְפָנָיו. **וּנְשׂוּא פָנִים,** וְהַכֹּל הָיוּ נוֹשְׂאִים לוֹ פָּנִים לְכַבְּדוֹ. **כִּי בוֹ נָתַן ה׳ תְּשׁוּעָה לַאֲרָם,** כִּי עַל יָדוֹ בָּאָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם. **גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע,** וּמִפְּנֵי צָרַעְתּוֹ הָיָה נִמְנָע הַרְבֵּה מִלֶּלֶכֶת לְמִלְחֲמוֹתָיו, וְהָיָה מֻצַּר עַל כָּךְ. **ג) אַחֲלֵי אֲדוֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא,** אִם בַּקָּשַׁת אֲדוֹנִי תִּהְיֶה לִפְנֵי הַנָּבִיא. **יֶאֱסֹף אוֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ,** רְפוּאַת הַמְּצֹרָע נִקְרֵאת אֲסִפָּה, לְפִי שֶׁבְּעוֹדוֹ בְּצָרַעְתּוֹ הָרֵי מוֹשָׁבוֹ מְחוּץ לַמַּחֲנֶה, **וַכַּאֲשֶׁר יִתְרַפֵּא יֶאֱסֹף וְיִכָּנֵס אֶל הַמַּחֲנֶה. ד) וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לַאדוֹנָיו,** נַעֲמָן סִפֵּר הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. **ה) לֵךְ בֹּא,** הָבָה (הִתְכּוֹנֵן) וּבוֹא אֶל הַנָּבִיא. **סֵפֶר,** אִגֶּרֶת. **זָהָב,** מַטְבְּעוֹת זָהָב. (לְהָבִיא מִנְחָה לַנָּבִיא). **ו) וְעַתָּה,** לֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב מַה שֶּׁכָּתַב בְּרֹאשׁ הָאִגֶּרֶת, כִּי מוּבָן שֶׁכָּתַב כְּפִי הַמִּנְהָג לְפָקְדוֹ בְּשָׁלוֹם, וּבְסוֹף דְּבָרָיו כָּתַב "וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר וגו׳. **וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ,** כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יְצַוֶּה אֶת הַנָּבִיא לְאָסְפוֹ מִצָּרַעְתּוֹ. **ז) לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת,** כִּי אֵין מִי שֶׁיּוּכַל לְרַפֵּא הַמְּצֹרָע, אֶלָּא מִי שֶׁבְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת. **וְאַחְאָב בְּהִיותוֹ רָשָׁע,** לֹא הֶאֱמִין בַּנָּבִיא, **וְחָשַׁב שֶׁמֶּלֶךְ אֲרָם** מִתְכַּוֵּן שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ יְרַפְּאֵהוּ. **מִתְאַנֶּה הוּא לִי,** כַּוָּנָתוֹ לִמְצֹא עִלָּה לְהִתְעַלֵּל וּלְהִלָּחֵם בִּי. **ח) וְיֵדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל,** לֹא לְמַעַנְךָ אֲרַפֵּא אוֹתוֹ, אֶלָּא לְמַעַן קְדֻשַּׁת ה׳. **יא) אֲלַי יֵצֵא** וגו׳, חָשַׁבְתִּי שֶׁלִּכְבוֹדִי יֵצֵא

שי למורא

אֵלַי וְיַעֲמֹד לְפָנַי, כְּדֶרֶךְ הַכָּבוֹד שֶׁעוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם לַשָּׂרִים הַגְּדוֹלִים. וּלְעִנְיַן הָרְפוּאָה, חָשַׁבְתִּי שֶׁיִּקְרָא בְּשֵׁם ה׳ וינוֹפֵף יָדוֹ אֶל מְקוֹם הַצָּרַעַת לְהַשְׁפִּיעַ שָׁם אֶת הָרְפוּאָה עַל פִּי גַּם וְתִתְרַפֵּא הַצָּרַעַת. יב) הֲלֹא טוֹב וגו׳, כְּלוֹמַר, בְּזֶה שֶׁאָמַר הַנָּבִיא שֶׁיִּרְחַץ שֶׁבַע פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן, אִם כֵּן נִרְאֶה שֶׁאָמַר דִּבְרֵיו עַל דֶּרֶךְ רְפוּאָה טִבְעִית, וְהֲלֹא בְּוַדַּאי אֵין בִּדְבָרָיו מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק טוֹבִים יוֹתֵר מִכָּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּתְמִיד אֲנִי לְהִתְרַחֵץ בָּהֶם לֹא הוֹעִילוּ לִי לְהִטַּהֵר מִצָּרַעְתִּי. יג) אָבִי, כְּמוֹ "אֲדוֹנִי". דָּבָר גָּדוֹל, דִּבֵּר טֹרַח גָּדוֹל. וְאַף כִּי אָמַר, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁאָמַר. יד) וַיִּטְהָר, וְהִתְרַפֵּא. טו) וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו, כְּעֶבֶד לִפְנֵי הָאָדוֹן. בְּרָכָה, מִנְחַת שָׁלוֹם. כְּמוֹ "קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי" (בראשית לג,יא). יז) וָלֹא, לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, כְּמוֹ "הַלְוֹאי". מַשָּׂא צֶמֶד פְּרָדִים אֲדָמָה, עָפָר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁעוּר מַשָּׂא שֶׁל שְׁנֵי פְּרָדִים. בִּשְׁבִיל לְמַלֵּא מֵהֶם מִזְבַּח לִזְבֹּחַ עָלָיו לַה׳. וְלֹא רָצָה לַעֲשׂוֹת כֵּן מִבְּלִי שֶׁהַנָּבִיא יִתֵּן לוֹ רְשׁוּת לָזֶה. יח) בֵּית רִמּוֹן, בֵּית עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁשָּׁמָּה רִמּוֹן. וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי בֵּית רִמּוֹן, וּבְעַל־כָּרְחִי אֶשְׁתַּחֲוֶה גַּם אֲנִי עִמּוֹ. יט) כִּבְרַת אָרֶץ, מִדַּת קַרְקַע, וְהוּא שְׁעוֹר מִיל.

עטרת מרים

אָמַרְתִּי סָבוּר הָיִיתִי אֵלַי | יֵצֵא יָצוֹא הַנָּבִיא וְעָמַד וַיַּעֲמוֹד וְקָרָא בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר שָׁם הַצָּרַעַת לְהַשְׁפִּיעַ שָׁם הָרְפוּאָה עַל פִּי גַּם וְאָסַף הַמְּצֹרָע בְּאוֹפֶן זֶה: יב הֲלֹא טוֹב אֲמָנָה וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא בְּכָל יוֹם ־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהַרְתִּי בִּתְמִיָּה, אִם לֹא יוֹעִילוּ נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק אֵיךְ יוֹעִיל הַיַּרְדֵּן? וַיֵּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה: יג וַיִּגְּשׁוּ עֲבָדָיו וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי אֲדוֹנִי, אִם דָּבָר גָּדוֹל דִּבֶּר טוֹרַח גָּדוֹל הָיָה הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ הֲלוֹא תַעֲשֶׂה וְכִי לֹא תַעֲשֵׂהוּ וְאַף כִּי מִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁדִּבֶּר קַל, ־אָמַר אֵלֶיךָ רְחַץ וּטְהָר: יד וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כִּבְשַׂר נַעַר קָטֹן וַיִּטְהָר מִן הַצָּרַעַת: טו וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו כְּעֶבֶד לִפְנֵי אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח־נָא בְרָכָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ: טז וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם־אֶקָּח וַיִּפְצַר־בּוֹ לָקֶחַת וַיְמָאֵן: יז וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וָלֹא יֻתַּן־נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד־פְּרָדִים אֲדָמָה כִּי לוֹא־יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עֹלָה וָזֶבַח לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם־לַיהוָה: יח לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח יְהוָה לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית־רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא | נִשְׁעָן עַל־יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח־נָא יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה: יט וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ: בֵּית רִמֹּן אַחַר כָּךְ לְבַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ הַמֶּלֶךְ שֶׁכָּפַרְתִּי בַּעֲבוֹדָה־זָרָה יִסְלַח־נָא יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁיּוֹדַע שֶׁיְּחַדְּתִּי אֵלָיו, וְהַהִשְׁתַּחֲוָיָה הַשֵּׁנִיָּה הִיא רַק מִיְּרֵאַת הַמֶּלֶךְ: יט וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם נָתַן לוֹ בַּקָּשָׁתוֹ בְּמַה שֶׁבִּקֵּשׁ לוֹ לַעֲבוֹד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ מִיל:

וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי | יֵצֵא יָצוֹא וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם וְאָסַף הַמְּצֹרָע: יב הֲלֹא טוֹב אֲמָנָה וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהַרְתִּי וַיֵּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה: יג וַיִּגְּשׁוּ עֲבָדָיו וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי דָּבָר גָּדוֹל הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ הֲלוֹא תַעֲשֶׂה וְאַף כִּי־אָמַר אֵלֶיךָ רְחַץ וּטְהָר: יד וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כִּבְשַׂר נַעַר קָטֹן וַיִּטְהָר: טו וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח־נָא בְרָכָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ: טז וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם־אֶקָּח וַיִּפְצַר־בּוֹ לָקֶחַת וַיְמָאֵן: יז וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וָלֹא יֻתַּן־נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד־פְּרָדִים אֲדָמָה כִּי לוֹא־יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עֹלָה וָזֶבַח לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם־לַיהוָה: יח לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח יְהוָה לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית־רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא | נִשְׁעָן עַל־יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח־נָא יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה: יט וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ:

הפטרת שבת ראש חודש לשנים מקרא ואחד תרגום בישעיהו פרק סו

סו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ
הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה
מָקוֹם מְנוּחָתִי: ב וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה
וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־
עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי: ג שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר
מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה
דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה
בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה:
ד גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא
לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאַיִן עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ
וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ:
ה שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ
אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד
יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ: ו קוֹל
שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם
גְּמוּל לְאֹיְבָיו: ז בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלְדָה בְּטֶרֶם

עטרת מרים

א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי אִינִי צָרִיךְ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלָּכֶם וְהָאָרֶץ הֲדֹם עֵגֶן שִׁרְפְּרַף רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם תִּרְצוּ לְיַחֵד בְּעֵת מְנוּחָתִי לְהִשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי, אֵינוֹ כְּדַאי לִי: ב וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ יָדִי עָשָׂתָה וְרַק אַחֲרֵי כֵן וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְאֵינָם קְדוּמִים כָּמוֹנִי נְאֻם־יְהוָה וְעִם שֶׁאֲנִי רָם עַל רָמִים, עִם כָּל זֶה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ שֶׁרוּחוֹ נִשְׁבֶּרֶת בַּעֲבוּר הַצַּעַר וְהַיָּגוֹן, וּבְכָל זֹאת וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי נִזְהָר לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹלִי: ג אֲבָל עַתָּה אֵין לִי חֵפֶץ בָּכֶם, שֶׁהֲרֵי שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר הוּא מַכֵּה־אִישׁ אֶת בְּעָלָיו שֶׁל הַשּׁוֹר וּגְזֵלוֹ מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה דּוֹמֶה לְפָנַי כְּעֹרֵף כֶּלֶב וְהַמַּעֲלֶה מִנְחָה הֲרֵי הוּא לְפָנַי כְּדַם־חֲזִיר מַזְכִּיר וְהַמַּקְטִיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אוֹתִי אָוֶן בְּתִשְׁוּרַת אוֹנֶם, גַּם־הֵמָּה שֶׁשּׁוֹחֲטִים הַשּׁוֹר וְזוֹבְחִים הַשֶּׂה, גַּם הֵמָּה כְּמוֹ עוֹרֵף כֶּלֶב וּמַעֲלֶה דַּם חֲזִיר הוֹאִיל כִּי בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפְצָה: ד לָכֵן גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם לְהִתְעוֹלֵל בָּהֶם בַּהֲבָאַת הָרָעוֹת וּמְגוּרֹתָם וְדָבָר אֲשֶׁר הֵם יְרֵאִים אָבִיא לָהֶם יַעַן בַּעֲבוּר קָרָאתִי אֲלֵיהֶם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים לְהַזְהִירָם לְיַשֵּׁר דַּרְכָּם וְאַיִן עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ: ה שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה אַתֶּם הַצַּדִּיקִים הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ בֶּאֱמֶת, אָמְרוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל הַצְּבוּעִים שֶׁמִּתְדַּמִּים שֶׁהֵם אֲחֵיכֶם וְהֵם בֶּאֱמֶת שֹׂנְאֵיכֶם הַשּׂוֹנְאִים אֶתְכֶם מְנַדֵּיכֶם וּמְנַדִּים אֶתְכֶם, אֵלֶּה אוֹמְרִים לָכֶם לֵאמֹר רַק לְמַעַן בַּעֲבוּר פִּרְסוּם שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה עַל יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת, מַשִּׁיב לָהֶם הַנָּבִיא, לֹא כֵן הוּא כְּדִבְרֵיהֶם כִּי בְּעֵינֵינוּ וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם הָרְשָׁעִים יֵבֹשׁוּ וְיִרְאוּ כִּי לֹא יִרְצֶה ה' בְּחוֹנַף רַק בַּעֲבוֹדַת הַלֵּב בֶּאֱמֶת, וְכָךְ בָּא כְּבוֹד לַה': ו אָז לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ יֵצֵא קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר יְרוּשָׁלַיִם עַל גּוֹג וּמָגוֹג קוֹל מֵהֵיכָל יֵצֵא קוֹל יְהוָה הַיּוֹצֵא לְאֵיתָן עַל עכו"ם וכו' מְשַׁלֵּם ה' גְּמוּל לְאֹיְבָיו וְנִלְחָם בַּגּוֹיִם: ז עַל צִיּוֹן יֹאמַר בְּטֶרֶם תָּחִיל מִתְחִילִים כְּאֵבֵי לִידָה כְּבָר יָלְדָה יִתְקַבְּצוּ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּטֶרֶם יָבוֹא לְאֹיְבָיו, לְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו, הֵם גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁיִּלָּחֲמוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְיָצָא ה' וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם" (זכריה יד,ג). ז) בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלְדָה, בְּטֶרֶם תָּחִיל צִיּוֹן חֲבָלֵי הַלֵּדָה תֵּלֵד, כְּלוֹמַר יִתְקַבְּצוּ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ כְּאִלּוּ יָלְדָה אוֹתָם זֶה עַתָּה, מִבְּלִי פַּחַד וְחֲבָלֵי לֵדָה, כִּי כָּל הָאֻמּוֹת יְבִיאוּם לְתוֹכָהּ.

שי למורא

א) הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, כְּלוֹמַר, מִן הַשָּׁמַיִם תִּבָּאנָה הַגְּזֵרוֹת עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵמֵלַךְ בְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסְאוֹ תֵּצֵאנָה הַגְּזֵרוֹת מִלְּפָנָיו. וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, כְּלוֹמַר, כָּל הָעוֹלָם הוּא שֶׁלִּי וּבִרְשׁוּתִי. אֵי זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי, אִם כֵּן מַה שַּׁיָּךְ לִבְנוֹת לִי בַּיִת וּמְקוֹם מְנוּחָה. ב) וְאֶל זֶה אַבִּיט, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וכו', אַבִּיט וְאָשִׂים עֵינַי אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ. וְחָרֵד עַל דְּבָרִי, מְזַדְּרֵז לַעֲשׂוֹת אֶת מִצְוֹתַי. ג) שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה אִישׁ, כְּלוֹמַר, קָרְבְּנוֹת הָרְשָׁעִים אֵינָם מְקֻבָּלִים לְפָנַי, וְהַשּׁוֹחֵט אֶת הַשּׁוֹר לְקָרְבָּן אֵין קָרְבָּנוֹ מְרֻצֶּה לְפָנַי, וְעוֹד נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ מַכֵּה אִישׁ. זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עוֹרֵף כֶּלֶב, אִם הֵבִיא שֶׂה לְקָרְבָּן, הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב לְפָנַי כְּאִלּוּ עוֹרֵף כֶּלֶב. מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם חֲזִיר, אִם הוּא מַעֲלֶה קָרְבַּן מִנְחָה, הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הֶעֱלָה דַּם חֲזִיר. מַזְכִּיר לְבוֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן, אִם הוּא מַקְטִיר לְבוֹנָה, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ מֵבִיא דְּבַר אָוֶן. "מְבָרֵךְ", מֵבִיא מַתָּנָה, כְּמוֹ "קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי" (בראשית לג,יא). ג) גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם, כְּלוֹמַר, הוֹאִיל וְגַם הֵם בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם הָרָעִים מִתּוֹךְ רְצוֹן, וְלֹא שֶׁכָּפָה הִזְדַּמֵּן לָהֶם. ד) אֶבְחַר בְּתַעֲלוּלֵיהֶם, אֶבְחַר לְהִתְעַלֵּל בָּהֶם. וּמְגוּרֹתָם, מַה שֶּׁהֵם מִפַּחֲדִים פֶּן יָבוֹא. יַעַן קָרָאתִי, מִשּׁוּם שֶׁקָּרָאתִי לָהֶם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים. וְאַיִן עוֹנֶה, כְּלוֹמַר, אֵין מְקַבֵּל דְּבָרַי. ה) הַחֲרֵדִים אֶל דְּבָרוֹ, הַצַּדִּיקִים הַמְזַדְּרִים לַעֲשׂוֹת אֶת דְּבַר ה'. אָמְרוּ אֲחֵיכֶם, אָמְרוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אֲחֵיכֶם וכו'. שׂוֹנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם, הַשּׂוֹנְאִים אֶתְכֶם (וּמְנַדִּים) וּמַרְחִיקִים אֶתְכֶם. לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד ה', כָּל אֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר, בִּגְלַל פִּרְסוּם שְׁמִי בָּא כָּבוֹד לַה', כִּי אֲנִי קָרוֹב אֵלָיו וְהוּא מִתְכַּבֵּד בִּי. וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ, וְהַנָּבִיא אוֹמֵר לַחֲרֵדִים אֶל דְּבַר ה', לֹא כֵן הוּא כְּדִבְרֵי פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִרְאֶה בְּעֵינֵינוּ בְּשִׂמְחַתְכֶם שֶׁלָּכֶם הַחֲרֵדִים אֶל דְּבַר ה', וְהָרְשָׁעִים הָהֵם יֵבֹשׁוּ, כִּי הָלְכוּ אַחֲרֵי הַהֵיכָל. ו) קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר, קוֹל רַעַשׁ יֵצֵא אִז מֵעִיר צִיּוֹן. קוֹל מֵהֵיכָל, קוֹל מֵהַהֵיכָל הָעוֹמֵד בְּצִיּוֹן. מְשַׁלֵּם גְּמוּל

יָבוֹא חֵבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר: ח מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אָרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ: ט הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ: י שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ: יא לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֻצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ: יב כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשֹׁעָשָׁעוּ: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ: יד וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה: יז הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־

שי למורא

ח) מִי שָׁמַע כָּזֹאת, מִי שָׁמַע דָּבָר פֶּלֶא כַּשְּׁמוּעָה הַזֹּאת. הֲיוּחַל אָרֶץ בְּיוֹם אֶחָד, הַאִם מֵעוֹלָם בָּאוּ חֲבָלֵי לֵדָה לְכָל נְשֵׁי הָאָרֶץ בְּיוֹם אֶחָד. אִם יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת, הַאִם מֵעוֹלָם נוֹלְדָה אֻמָּה שְׁלֵמָה בְּפַעַם אַחַת. כִּי חָלָה גַּם יָלְדָה, כִּי זֶה הַפֶּלֶא נַעֲשָׂה בְּצִיּוֹן, שֶׁהַתְּכוּנָה לַלֵּדָה וְגַם הַלֵּדָה הָיוּ בְּיַחַד בְּבֵת אַחַת וְיָלְדָה אֶת בָּנֶיהָ. כְּלוֹמַר, כֻּלָּם כְּאֶחָד בָּאוּ מְגֻלּוּתָם לְצִיּוֹן. ט) הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד, הַאִם אֲנִי אָבִיא אֶת אִשָּׁה עַל הַמִּשְׁבָּר וְלֹא אֶפְתַּח רַחְמָהּ שֶׁתֵּלֵד. כְּלוֹמַר, וְכִי אֲנִי אַתְחִיל בְּדָבָר וְלֹא אוּכַל לִגְמֹר. אִם אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי, אֲנִי הוּא הַמּוֹלִיד אַרְצוֹת הַגּוֹיִם עַד הַזְּמַן הַהוּא, וְאָז אֶעֱצֹר אוֹתָם מִלֶּדֶת, כִּי הַגְּדֻלָּה וְהַכָּבוֹד יִהְיוּ לְיִשְׂרָאֵל לְבַדָּם. י) שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, אַתֶּם הַבָּאִים מִן הַגּוֹלָה, שִׂמְחוּ עִם יְרוּשָׁלַיִם בְּבוֹאֲכֶם אֵלֶיהָ. כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ, כָּל אֵלּוּ שֶׁהִתְאַבְּלוּ עָלֶיהָ בְּעֵת חֻרְבָּנָהּ. יא) לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ, מַה שֶּׁהִתְאַבַּלְתֶּם עָלֶיהָ הֵבִיא לָכֶם שֶׁתִּרְאוּ בְּשִׂמְחָתָהּ וְתִינְקוּ וְתִשְׂבְּעוּ מִשְּׁדֵי תַּנְחוּמֶיהָ. תָּמֻצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם, וְתִהְיוּ מוֹצְצִים וּמִתְעַנְּגִים. מִזִּיז כְּבוֹדָהּ, מֵהַכָּבוֹד הַגָּדוֹל הַזֶּה וּמְמַשְׁמֵשׁ לְבוֹא לָהּ. יב) עַל צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל בִּרְכַּיִם תְּשֹׁעָשָׁעוּ, יְכַבְּדוּכֶם הַגּוֹיִם מְאֹד. וְהִמְשִׁיל הַכָּבוֹד שֶׁיַּעֲשׂוּ לָהֶם כְּמוֹ שֶׁנּוֹשְׂאִים הַתִּינוֹק עַל הַזְּרוֹעַ בְּצַד הַגּוּף, וּמְשַׁעֲשְׁעִים אוֹתוֹ עַל הַבִּרְכַּיִם לְשַׂמְּחוֹ. יג) אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ, דֶּרֶךְ הָאֵם לְנַחֵם אֶת בְּנָהּ יוֹתֵר מִן הָאָב. וּבִירוּשָׁלַיִם תְּנֻחָמוּ, כָּל הַתַּנְחוּמִים שֶׁלָּכֶם יִהְיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כִּי שָׁם תִּקְבְּלוּ הַרְבֵּה טוֹבָה וְזֶה יֵחָשֵׁב לְנִחוּמִים עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ. יד) וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם, כַּאֲשֶׁר תִּרְאוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּבִנְיָנָהּ יָשִׂישׂ לִבְּכֶם. וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִּפְרַחְנָה, כְּלוֹמַר יִתְחַזְּקוּ בִּבְרִיאוּת. וְנוֹדְעָה יַד ה' אֶת עֲבָדָיו, אָז יֵדְעוּ עֲבָדָיו אֶת כֹּחַ גְּבוּרַת ה'. טו) בָּאֵשׁ יָבוֹא, לְאַבֵּד אֶת חֵיל גּוֹג וּמָגוֹג. וְכַסּוּפָה מַרְכְּבוֹתָיו, כְּלוֹמַר גְּזֵרוֹתָיו הַיּוֹרְדוֹת מִן הַשָּׁמַיִם, יֵרְדוּ עֲלֵיהֶם כְּרוּחַ סוּפָה. לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ, לְהָשִׁיב לְצָרָיו גְּמוּל בְּאַף וּבְחֵמָה רַבָּה. טז) נִשְׁפָּט, מִתְוַכֵּחַ. וְרַבּוּ חַלְלֵי ה', הַחֲלָלִים שֶׁיִּפְּלוּ בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. יז) הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים

עטרת מרים

חֵבֶל לָהּ שֶׁהִיא מִלְּחֲמוֹת גּוֹג וּמָגוֹג וְהִמְלִיטָה הַלֵּדָה זָכָר וְאָז יַתְחִיל הַקִּבּוּץ הַגָּדוֹל הַכְּלָלִי: ח מִי־שָׁמַע פֶּלֶא כָּזֹאת מִי רָאָה פֶּלֶא כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל הָאָם מֵעוֹלָם בָּא חִיל יוֹלֶדֶת לְכָל נְשֵׁי אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד הַאִם מֵעוֹלָם אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת הַאִם כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ כּוּלָּם כְּאֶחָד יָצְאוּ מִמְּקוֹם גָּלוּתָם וּבָאוּ לְצִיּוֹן: ט הַאֲנִי אַשְׁבִּיר אָבִיא אֶת אִשָּׁה עַל הַמַּשְׁבֵּר - מְקוֹם מוֹשַׁב הַיּוֹלֶדֶת - וְלֹא אוֹלִיד וְלֹא אֶפְתַּח רַחְמָהּ שֶׁתֵּלֵד, רוֹצֶה לוֹמַר: שֶׁמָּא אַתְחִיל בְּדָבָר וְלֹא אוּכַל לִגְמוֹר יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי בְּתִכְמִיָּה אָמַר אֱלֹהָיִךְ: י אַתֶּם הַבָּאִים מִן הַגּוֹלָה שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם בְּבוֹאֲכֶם אֵלֶיהָ וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ כָּל מִי שֶׁתְּאֵב לִרְאוֹתָהּ בְּבִנְיָנָהּ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ בְּעֵת חוּרְבָּנָהּ: יא הַתְּאַבְּלֶתֶם עָלֶיהָ לְמַעַן שֶׁתִּרְאוּ בְּשִׂמְחָתָהּ וְתֵינְקוּ מִלְּשׁוֹן יְנִיקָה וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד מִשְּׁדֵי תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֻצוּ תִּהְיוּ מוֹצְצִים וְהִתְעַנַּגְתֶּם וּמִתְעַנְּגִים מִזִּיז מִמִּשְׁעַן כְּבוֹדָהּ שֶׁיִּהְיֶה אַחַר הַגְּאוּלָּה: יב כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ אַטֶּה אֶל יְרוּשָׁלַיִם שָׁלוֹם הַרְבֵּה כְּנָהָר כְּמֵי נָהָר שָׁלוֹם אַטֶּה לָהּ לְבוֹא בִּמְרוּצָה וּכְנַחַל שוֹטֵף אֶת כְּבוֹד גּוֹיִם עֹשֶׁרָם וִינַקְתֶּם תִּהְיוּ יוֹנְקִים אֶת הָעוֹשֶׁר הַזֶּה עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ כְּתִינוֹק הַיֹּנֵק שֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ עַל הַזְּרוֹעַ בְּצַד הַגּוּף וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשֹׁעָשָׁעוּ מְשַׁעֲשְׁעִים אוֹתוֹ: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תְּנֻחָמוּ עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיכֶם כִּי שָׁמָּה יֵרָאֶה כְּבוֹדִי עֲלֵיכֶם: יד בַּעֲשׂוֹתוֹ נְקָמוֹתָיו וְנוֹרְאוֹתָיו וּרְאִיתֶם וְתִרְאוּ יְרוּשָׁלַם בְּבִנְיָנָהּ וְשָׂשׂ יָשִׂישׂ לִבְּכֶם וַעֲצָמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִּפְרַחְנָה יִתְחַזְּקוּ בִּבְרִיאוּת אָז וְנוֹדְעָה כֹּחַ גְּבוּרַת יַד־יְהוָה אֶת עַם עֲבָדָיו לְטוֹבָה גַּם יֵדְעוּ אֲשֶׁר וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא לְאַבֵּד בּוֹ אֶת חֵיל גּוֹג וּמָגוֹג וְכַסּוּפָה כְּסַעֲרָה יָבוֹאוּ מַרְכְּבֹתָיו גְּזֵרוֹתָיו לְהָשִׁיב לְצָרָיו גְּמוּל בְּחֵמָה אַפּוֹ רַבָּה וְגַעֲרָתוֹ תִּהְיֶה בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט יִהְיֶה מִתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם וּבְחַרְבּוֹ אִישׁ בְּאָחִיו יְהַמֵּם אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ וְיִתְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה (ע' יחזקאל יג יא): יז הַמִּתְקַדְּשִׁים הַמְּזֻוָּגִים יַחַד וְהַמִּטַּהֲרִים עִצְמָם לְלֶכֶת אֶל הָעִכּוּ"ם הָעוֹמְדוֹת אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת קְבוּצָה אַחַר קְבוּצָה בַּתֶּוֶךְ בְּאֶמְצַע

הַגִּנָּה מְקוֹם מַעֲמַד הָעִכּוּ"ם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו כְּולָּם יַחַד יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה: יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל בַּעֲלֵי זֹאת הָאֱמוּנָה וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם וֶאֱמוּנָתָם הַנִּפְסֶדֶת בָּאָה כְּדֵי לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת אֶל יְרוּשָׁלַיִם (זכריה יד), לְהוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם הֵבֵל, וְאָז וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי אַחֲרוּת ה' כִּי נִשְׁגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ: יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת בְּכָל הַבָּאִים אֶשִּׂים אוֹת וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְעֵינָיו תִּמְּקֹנָה בְּחוֹרֵיהֶן וכו' (זכריה יד) וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם | פְּלֵיטִים כִּי רֻבָּם יָמוּתוּ סָבִיב יְרוּשָׁלַיִם, לָלֶכֶת אֶל־הַגּוֹיִם הַיּוֹשְׁבִים בְּתַרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי הַמְלוּמָדִים לִירוֹת חִצִּים בֶּקֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן וְאֶל הַיּוֹשְׁבִים הָאִיִּים הָרְחוֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ מֵעוֹלָם אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֵלֶּה הַפְּלִיטִים אֲשֶׁר בָּהֶם אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם כִּי יִרְאוּ אֶת הָאוֹתוֹת שֶׁשַּׂמְתִּי בָהֶם: כ כְּשִׁשְׁמְעוּ הַפֶּלֶא הַגָּדוֹל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמָּקוֹם בְּמַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָרְחוֹקִים שֶׁלֹּא עָלוּ עַל אֲחֵיהֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם | יָבִיאוּ אוֹתָם הָעִכּוּ"ם לְמִנְחָה | לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב בַּמֶּרְכָּבוֹת וּבַצַּבִּים עֲגָלוֹת מְכוּסּוֹת וְכֵן עֲגָלוֹת צָב (במדבר ז') וּבַפְּרָדִים הֵם הַנּוֹלָדִים מִן הַסּוּס וְהַחֲמוֹר וּבַכַּרְכָּרוֹת בְּרִקּוּדִים שֶׁל שִׂמְחָה עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר כֵּן יָבִיאוּ הָעִכּוּ"ם אֶת יִשְׂרָאֵל בִּבְגָדִים טְהוֹרִים וְנָאִים עַד בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם מֵהַמּוּבָאִים מִכָּל הַגּוֹיִם, אַף אִם מֵהֶם נִשְׁתַּכַּח יִחוּסָם אֶקָּח לִהְיוֹת לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה כִּי לְפָנַי גְּלוּי מִי הָיָה מִמִּשְׁפַּחַת כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה: כב כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי כִּי אֲנִי סִבַּת קִיּוּמָם וַעֲמִידָתָם בְּחִדּוּשָׁם נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם וְשִׁמְכֶם כָּל יְמֵי עוֹלָם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ כִּי לְעוֹלָם לֹא יֹאבַד שֵׁם יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מֵאַרְצָם: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר כָּל בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ מְעֹרָבִים בֵּין הַגּוֹיִם בְּאֹנֶס, וּלְפָנַי גְּלוּיִים הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם שֶׁבָּהֶם, וְאֶבְרֹר אוֹתָם מֵהֶם וְיִהְיוּ מְשַׁמְּשִׁים לְפָנַי. אָמַר ה', וְהֵיכָן אָמַר, "הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ" (דברים כט.כח). כב) הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים, קָרְאָם חֲדָשִׁים, כִּי הֵם עוֹמְדִים תָּמִיד בְּחִדּוּשָׁם כְּמוֹ שֶׁנִּבְרְאוּ וְלֹא יִבְלוּ. וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה, שֶׁהָאָרֶץ עוֹמֶדֶת בְּחִדּוּשָׁהּ תָּמִיד כְּמוֹ שֶׁנִּבְרְאָה וְלֹא תִּבְלֶה, אֶלָּא שֶׁתּוֹלִדוֹתֶיהָ בְּלִים. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה "דּוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת" (קהלת א.ד). עֹמְדִים לְפָנַי, שֶׁאֲנִי סִבַּת קִיּוּמָם וַעֲמִידָתָם. כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, בְּאוֹתָהּ הַטּוֹבָה שֶׁתִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה בִּימֵיכֶם, כֵּן יַעֲמֹדוּ גַּם זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם כָּל יְמֵי עוֹלָם, וְלֹא תִּגְלוּ עוֹד מֵאַרְצְכֶם כְּפִי שֶׁחָשְׁבוּ אֵלּוּ הַגּוֹיִם שֶׁבָּאוּ עִם גּוֹג לְהִלָּחֵם עַל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁחָשְׁבוּ לְהַגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְאַבֵּד אֶת שְׁמָם, אֶלָּא לְעוֹלָם יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם. כג) מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, בְּכָל חֹדֶשׁ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, בְּכָל שָׁבוּעַ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. כָּל בָּשָׂר, כָּל בְּנֵי

עטרת מרים

שי למורא

הַגִּנָּוֹת אַחַר אַחַת בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה: יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם | פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם: כ וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | מִכָּל־הַגּוֹיִם | מִנְחָה | לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכַּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלִַם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה: כב כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר

שי למורא

אָדָם, וַאֲפִלּוּ שְׁאָר הָעַמִּים. לְפָנַי, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. כד) וַיָּצָאוּ וָרָאוּ אוֹתָם הַגּוֹיִם שֶׁבָּאוּ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה׳, **בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי,** יָצְאוּ מִירוּשָׁלַיִם לְעֵמֶק יְהוֹשָׁפָט, וְיִרְאוּ אֶת פִּגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁפָּשְׁעוּ בַּה׳ וְחָשְׁבוּ לַעֲשׂוֹת פְּגָרוֹ לְהַגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָם. (וְזֶה יִהְיֶה בְּתוֹךְ שִׁבְעָה חֳדָשִׁים כְּשֶׁעוֹד לֹא יַסְפִּיקוּ לִקְבֹּר אֶת הַחֲלָלִים). **תּוֹלַעְתָּם,** הָרִמָּה הָאוֹכֶלֶת אֶת בְּשָׂרָם. **וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה,** הָאֵשׁ הַבּוֹעֶרֶת בָּהֶם לֹא תִּכָּבֶה. **וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר,** פִּגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג יִהְיוּ לְחֲרָפָה וּלְבִזָּיוֹן בְּעֵינֵי כָּל בָּשָׂר הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי ה׳. כג) **מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ,** בְּכָל חֹדֶשׁ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. **וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ,** בְּכָל שָׁבוּעַ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. **כָּל בָּשָׂר,** כָּל בְּנֵי אָדָם, וַאֲפִלּוּ שְׁאָר הָעַמִּים. **לְפָנַי,** בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

עטרת מרים

אֲפִילּוּ שְׁאָר הָעַמִּים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ **אָמַר יְהוָה:** כד **וְיָצְאוּ** מִירוּשָׁלַיִם לְעֵמֶק יְהוֹשָׁפָט **וְרָאוּ** הָעכו״ם הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי ה׳ **בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי** בְּפִגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג **כִּי תוֹלַעְתָּם** הָרִמָּה הָאוֹכֶלֶת בְּשַׂר הַהֲרוּגִים הָהֵם **לֹא תָמוּת** הַגַּם **וְאִשָּׁם** וְהָאֵשׁ הַבּוֹעֵר בָּהֶם **לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ** פִּגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג **דֵרָאוֹן** לְחֶרְפָּה וּלְבִזָּיוֹן **לְכָל־בָּשָׂר:** כג **וְהָיָה** מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ **וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר** כָּל בְּנֵי אָדָם **לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי** בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ **אָמַר יְהוָה:**

לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה: כד וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

הפטרה לפרשת החודש לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור נדפסה בעמוד רכו

אגרות קודש

ב״ה כ״ז אדר, תשכ״א
ברוקלין.

ברכה ושלום!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבה מיו״ד אדר, וכבקשתה נשלח המכתב מבלי לחכות על התור.

בו כותבת אודות בעיות בנה הבכור שי׳, ואיך להשפיע עליו וכו׳,

והנה מובן שאין כללים קבועים במצב כגון זה, כיון ששונה הוא מאחד לחבירו, שאין דיעותיהם שוות ואין תכונות נפשם שוות. וכן תלוי בעד היכן הגיעו הדברים [בהתדברות שבין שני האישים], אבל הצד השוה בכל מצב שיהי׳, שבדרכי נועם - ברוב המכריע מצליחים יותר מאשר בשיטה ובדרך הפכית. ועוד שכריכת שני ענינים ביחד [נשואים וחינוך לחיים דתיים, כוונתי לשנות השקפת עולם של הצד השני ביחד עם הנשואין עמו] הרי זו קשה ביותר. ועכ״פ - מוכרח שתתנהג בהנהגה דתית בחיי היום יומים - משך זמן לפני הנשואין, בכדי שתדע עכ״פ את הנטל שבדבר, והקישוים שבזה שלא הורגלה בזה מלפנים, ובסגנון חז״ל אין אדם מקנה ומתחייב בענין שאינו יודע מהותו וטבעו.

בעת רצון יזכירו את כל אלה שכותבת אודותם - על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע מתאים לתוכן כתבה, ויהי רצון שתבשר טוב בהנוגע לכאו״א.

ועלי החובה להעיר [אף שבלתי נעים זה, ובפרט שכבר רמזתי אודות זה במכתבי לפנים לבעלה שי׳, והוא], שתופעה האמורה וכן עוד כגון זו שהזכירה במכתבה, קרוב לודאי שזה תוצאה מהמצאו בבתי ספר חינוכים **שלא** לפי המקווה ממנה ומבעלה שי׳.

המשך בעמוד נט

שיעורי תהלים לשבוע פרשת תזריע

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ד אדר ב' מפרק קיג עד סוף פרק קיח	**יום רביעי - כ"ז אדר ב'** מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום שני - כ"ה אדר ב' מפרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	**יום חמישי - כ"ח אדר ב'** מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום שלישי - כ"ו אדר ב' פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	**יום שישי - כ"ט אדר ב'** מפרק קמ עד סוף פרק קנ
שבת קודש - א' ניסן פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ד אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 100, כי בגוף הגשמי... עד עמ' 100, ושכלו בו ית'.

כִּי בַּגּוּף הַגַּשְׁמִי - וב"עצם" חי, וְהַדּוֹמֵם מַמָּשׁ כַּאֲבָנִים וְעָפָר - שלא נראות בהם חיות ורוחניות, גם של צמיחה מקטן לגדול – הנה בהם הַהֶאָרָה הִיא בִּבְחִינַת צְמָצוּם גָּדוֹל אֲשֶׁר אֵין כָּמוֹהוּ, וְהַחַיּוּת שֶׁבּוֹ - בגוף ובדומם, שגם בו ישנה חיות, היא מוּעֶטֶת כָּל כָּךְ, עַד שֶׁאֵין בּוֹ אֲפִלּוּ כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ, וּבַצּוֹמֵחַ - הַהֶאָרָה אֵינָהּ בְּצִמְצוּם גָּדוֹל כָּל כָּךְ. - שכן, בצומח נראית על־כל־פנים תנועה מסויימת של חיות, בכך שהוא גדל מקטן לגדול, ואין הוא חומר סתמי כמו דומם. וְדֶרֶךְ כְּלָל נֶחְלָקוֹת - כל הנבראים של העולם הזה, לְאַרְבַּע מַדְרֵגוֹת: דּוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר - "דומם" ־דברים שאין בהם חיים ולא כוח לצמוח ולנבוט, "צומח" – כל דבר שצומח ונובט, "חי" – ברואים חיים, "מדבר" – המציין את האדם שיש בו שכל, והן: כְּנֶגֶד ד' אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁמִּמֶּנּוּ מֶשְׁפָּעִים. - כל ארבעת סוגי הנבראים, מקבלים השפעתם וחיותם מארבע אותיות שם הוי' ברוך הוא, כל סוג מאות אחרת. וּכְמוֹ שֶׁאֵין עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן הַהֶאָרָה וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת שֶׁבְּדוֹמֵם וְצוֹמֵחַ, לְהַהֶאָרָה וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּחַי וּמְדַבֵּר, - וכשם שאינה דומה ההארה שבכל אחד מן הסוגים האלה זו לזו, אַף שֶׁבְּכֻלָּן - בכל ארבעת הסוגים האמורים, אוֹר אֶחָד שָׁוֶה - וההשוואה מתבטאת, בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים, - שפנימיות האור מוסתרת בכולם, וּמְלֻבָּשׁ בִּלְבוּשׁ אֶחָד בְּכֻלָּן שֶׁהוּא לְבוּשׁ נֹגַהּ - ובכל זאת, אין ההארה והמשכת החיות שבדומם וצומח שווה, להארה ולהמשכת האור שבחי ומדבר. שכן, בחי ובמדבר רואים במוחש שהם חיים, רק שלא ניכר שהחיות היא אלקות, כפי שלמדנו לעיל בפירוט, וכשם שהחיות וההארה האלקית שבדומם ובצומח אין להן ערך ודמיון כלל לחיות ולההארה האלקית שבחי ובמדבר – כָּךְ אֵין עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּין הָאָרַת וְהַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּלִי הֶסְתֵּר פָּנִים וּלְבוּשׁ כְּלָל, הַמְאִירָה וּמְלֻבֶּשֶׁת בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת מַמָּשׁ, וְכֵן בְּמִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּדִבּוּר וְכִטּוּי שְׂפָתַיִם בְּלִי כַּוָּנָה, שֶׁהוּא - הדיבור, נֶחְשָׁב כְּמַעֲשֶׂה מַמָּשׁ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, - הארה והמשכה זו, מפנימיות רצון העליון, הנמשכת במצוות המעשיות ובמצוות שבדיבור, כשהן נעשות בלי כוונה, אין להן ערך ודמיון כלל, לְגַבֵּי הַהֶאָרָה וְהַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְאִירָה וּמְלֻבֶּשֶׁת בְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁהָאָדָם מִתְכַּוֵּן בַּעֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לְדַבְּקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל־יְדֵי קִיּוּם רְצוֹנוֹ, שֶׁהוּא וּרְצוֹנוֹ אֶחָד. וְכֵן בְּכַוָּנַת הַתְּפִלָּה וּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ וּשְׁאָר בְּרָכוֹת, שֶׁבְּכַוָּנָתוֹ בָּהֶן - מְדַבֵּק מַחֲשַׁבְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ בּוֹ יִתְבָּרֵךְ. - שזו המשמעות של הרעיון שהמעשה (והדיבור) נחשב לגוף ואילו הכוונה לנשמה – שההבדל הוא במדת ההארה שבהם.

ליקוטי אמרים

כי בגוף הגשמי והדומם ממש כאבנים ועפר ההארה היא בבחי' צמצום גדול אשר אין כמוהו והחיות שבו מועטת כל כך עד שאין בו אפי' כח הצומח ובצומח ההארה אינה בצמצום גדול כל כך. ודרך כלל נחלקות לארבע מדרגות דומם צומח חי מדבר כנגד ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה שממנו מושפעים וכמו שאין ערך ודמיון ההארה והמשכת החיו' שבדומם וצומח להארה והמשכת החיות המלובש' בחי ומדבר אף שבכולן אור אחד שוה בבחי' הסתר פנים ומלובש בלבוש אחד בכולן שהוא לבוש נוגה כך אין ערך ודמיון כלל בין הארת והמשכת אור א"ס ב"ה שהוא פנימיות רצונו ית' בלי הסתר פנים ולבוש כלל המאירה ומלובשת במצות מעשיות ממש. וכן במצות התלויות בדבור וביטוי שפתים בלי כוונה שהוא נחשב כמעשה ממש כנ"ל לגבי ההארה והמשכת אור א"ס ב"ה המאירה ומלובשת בכוונת המצות מעשיות שהאדם מתכוין בעשייתן כדי לדבקה בו ית' ע"י קיום רצונו שהוא ורצונו אחד וכן בכוונת התפלה וק"ש וברכותיה ושאר ברכות שבכוונתו בהן מדבק מחשבתו ושכלו בו ית'

יום שני כ"ה אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 100, ולא שדביקות המחשבה... עד עמ' נא, חי ומדבר.

ליקוטי אמרים

ולא שדביקות המחשבה ושכל האדם בו ית' היא מצד עצמה למעלה מדביקו' קיום המצות מעשיו' בפועל ממש כמ"ש לקמן אלא מפני שזהו ג"כ רצונו ית'

וְלֹא שֶׁדְּבֵקוּת הַמַּחֲשָׁבָה וְשֵׂכֶל הָאָדָם בּוֹ יִתְבָּרֵךְ הִיא מִצַּד עַצְמָהּ לְמַעְלָה מְדֵבְקוּת קִיּוּם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּפֹעַל מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן, - שהדביקות בהקב"ה, בנפשו של יהודי, על ידי

קיום מצוות מעשיות, היא דביקות כזו שאומרים עליה "**קדשנו** במצוותיו", שזה, למשל, כמו כשמקדשים אשה להתאחד אתה ביחוד גמור – כך הוא יחודו של יהודי עם הקב"ה על ידי קיום מצוות. יחוד זה אינו נעשה בכוחו ועבודתו של יהודי בלבד. שכן, בעבודתו העצמית בלבד, לא היה אף פעם מגיע לדביקות כזו בהקב"ה; אלא יש בכך משום צדקה וחסד מהקב"ה שציוונו לקיים מצוות, ובכך גופא נתן בנו הכוח להתייחד ולהתאחד אתו יתברך על ידי המצוה. הרי, מובן, שהעבודה של דביקות, במחשבה ושכל, בכוונת המצוות או בשאר ענינים הנזכרים, אי אפשר שתהיה לה מעלה עליונה יותר מהדביקות בקיום המצוות, הבאה, כאמור, בנתינת כוח מהקב"ה. אך העדיפות בכוונת המצוות לגבי קיומן בלי כוונה, מתבטאת (לא בעצם הדביקות, כי אם) בהארת הרצון העליון (שכן, כמו **במעשה** המצוות, כך גם **בכוונת** המצוות, קיים רצונו של הקב"ה) – ההארה של הרצון העליון המאירה ב(דביקות של) **כוונת** המצוות, היא למעלה בהרבה מאשר הארת הרצון העליון המאירה **בקיום** המצוות כשלעצמו (בלי כוונה). עליונות זו דומה לעליונות הנשמה על הגוף. אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן **רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לְדַבְּקָה** - עם הקב"ה, **בְּשֵׂכֶל וּמַחֲשָׁבָה וְכַוָּנַת הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת וּבְכַוָּנַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה וּשְׁאָר בְּרָכוֹת,** - נמשכת, הרי, גם בכוונה זו, הארה מהרצון העליון – **וְהָאָרַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן הַזֶּה הַמְּאִירָה וּמְלֻבֶּשֶׁת בְּכַוָּנָה זוֹ, הִיא גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ לְמַעְלָה מַעֲלָה מֵהָאָרַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמְּאִירָה וּמְלֻבֶּשֶׁת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת עַצְמָן** - שהוא מקיים **בְּמַעֲשֶׂה וּבְדִבּוּר בְּלִי כַּוָּנָה,** - והעליונות שבהארת הרצון העליון שב"כוונה", לגבי ההארה שבמעשה בלבד, היא: **כְּגֹדֶל מַעֲלַת אוֹר הַנְּשָׁמָה עַל הַגּוּף, שֶׁהוּא כְּלִי וּמַלְבּוּשׁ הַנְּשָׁמָה, כְּמוֹ גּוּף הַמִּצְוָה עַצְמָהּ שֶׁהוּא כְּלִי וּמַלְבּוּשׁ לְכַוָּנָתָהּ.** - לכן, מדמים את **מעשה** המצוה – ל"גוף", ואת **הכוונה** – ל"נשמה", ואומרים ש"מצוה בלא כוונה היא כגוף בלא נשמה". **וְאַף שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן, בַּמִּצְוָה וּבְכַוָּנָתָהּ, מְלֻבָּשׁ רָצוֹן אֶחָד** - הרצון העליון, **פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת, בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי וְרִבּוּי חֵם־וְשָׁלוֹם,** - ואם כן, הרי לא שייך לומר שבכך ישנו יותר או פחות מהרצון העליון, **וּמְיֻחָד** - הרצון, **בְּמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד - אַף־עַל־פִּי־כֵן הַהֲאָרָה** - וההתגלות בנפש, **אֵינָהּ שָׁוָה בִּבְחִינַת צִמְצוּם וְהִתְפַּשְּׁטוּת.** - שביחס לקיום המצוה, ההארה היא בצמצום, ואינה מתבטאת באופן גלוי בדביקות נפש האדם בהקב"ה. ואילו, בכוונת המצוות, ההארה היא בהתפשטות ובהתגלות יתר, בדביקות מחשבתו ושכלו אתו יתברך. **הגהה** (בהגהה הבאה, מסביר רבנו הזקן, שבשורש, בספירות העליונות, **כוונת** המצוות היא במדריגת "אור", ואילו **גוף** המצוות – בבחינת "כלים". שכן, בספירות ישנם הרי אורות וכלים, האור הוא פשוט ובלי גבול לגבי הכלי, שהוא כבר מוגדר בגדר של חכמה או חסד וכדומה. כדי להיות בגדר חכמה וחסד וכו' – יש צורך בענין הצמצום. הרי, ש"אור" הוא בבחינת התפשטות, ו"כלי" בבחינת צמצום. כך גם ביחס **לכוונת** המצוות **ולגוף** המצוות – וכך מוסבר בהגהה: *(**וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים', שֶׁכַּוָּנַת הַמִּצְוֹת וְתַלְמוּד תּוֹרָה הִיא בְּמַדְרֵגַת אוֹר, וְגוּף הַמִּצְוֹת הֵן מַדְרֵגוֹת וּבְחִינוֹת כֵּלִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת צִמְצוּם, שֶׁעַל־יְדֵי צִמְצוּם הָאוֹר נִתְהַוּוּ הַכֵּלִים, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵ"ן**): - חכמה נסתרה, כך גם ההבדל בין **כוונת** המצוות לבין **גוף** המצוות, ביחס לצמצום והתפשטות). על כל פנים, למדנו שכשם שאינה דומה החיות שבדומם וצומח לחיות שבחי ובמדבר, כך אינה דומה הארת הרצון העליון המאירה **בגוף** המצוה, להארת הרצון העליון המאירה **בכוונת** המצוה. עתה נלמד שכשם שבמשל ישנם ארבעה סוגים: דומם, צומח, חי ומדבר, וארבעה סוגים אלה מחולקים לשני חלקים כלליים: א) דומם וצומח ב) חי ומדבר – כך גם בנמשל של מצוות וכוונת המצוות – כדלהלן: **וְנִחְלֶקֶת** - מצוות וכוונת המצוות, **גַּם כֵּן לְאַרְבַּע מַדְרֵגוֹת, כִּי גּוּף הַמִּצְוֹת עַצְמָן מַמָּשׁ** - הֵן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, שֶׁהֵן **מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת מַמָּשׁ** - שלא על ידי דיבור, שהרי הדיבור רק **נחשב** כמעשה, **וּמִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת** - בקיומן, **בְּדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ תַּלְמוּד תּוֹרָה וּקְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן** - שמן התורה, **וּשְׁאָר בְּרָכוֹת;** - שמדרבנן, שתי מדריגות אלו במצוות – מעשה מחד, ודיבור ומחשבה מאידך – הן שתיהן

ליקוטי אמרים

לדבקה בשכל ומחשבה וכוונת המצות מעשיו' ובכוונ' ק"ש ותפלה ושאר ברכות והארת רצון העליון הזה המאירה ומלובשת בכוונה זו היא גדולה לאין קץ למעלה מעלה מהארת רצון העליון המאירה ומלובשת בקיום המצות עצמן במעשה ובדבור בלי כוונה כגודל מעלת אור הנשמה על הגוף שהוא כלי ומלבוש הנשמה כמו גוף המצוה עצמה שהוא כלי ומלבוש לכוונתה ואף שבשתיהן במצוה ובכוונתה מלובש רצון אחד פשוט בתכלית הפשיטות בלי שום שינוי וריבוי ח"ו ומיוחד במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד אף על פי כן ההארה אינה שוה בבחינת צמצום והתפשטות* ונחלקת גם כן לארבע מדרגות כי גוף המצות עצמן ממש הן ב' מדרגות שהן מצות מעשיות ממש ומצות התלויות בדבור ומחשבה כמו תלמוד תורה וק"ש ותפלה וברכת המזון ושאר ברכות. וכוונת המצות לדבקה בו ית' שהיא כנשמה לגוף נחלקת ג"כ לשתי

הגה"ה

(וכמ"ש בע"ח שכוונת המצות ותלמוד תורה היא במדרגת אור וגוף המצות הן מדרגות ובחי' כלים שהם בחי' צמצום שע"י צמצום האור נתהוו הכלים כידוע לי"ח):

בסוג של **גוף** המצוות; **וְכַוָּנַת הַמִּצְוֹת לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, - בַּגּוּף הַחֻמְרִי, שֶׁהֵן: חַי וּמְדַבֵּר.** - כך גם **בכוונת** המצוות, ישנה כוונה שהיא, למשל, כנשמה של בעל חי, וישנה כוונה עליונה יותר, שהיא כנשמה של מדבר שהוא בר־שכל – וכפי שיתבאר להלן:

ליקוטי אמרים

מדרגות כמו שתי מדרגות הנשמה שהן בגוף החומרי שהן חי ומדבר.

יום שלישי כ"ו אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נא, כי מי שדעתו... עד עמ' 102, בנפשותינו כנז"ל.

כִּי מִי שֶׁדַּעְתּוֹ יָפָה לָדַעַת אֶת ה' וּלְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּלְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ יִרְאָה עִלָּאָה בְּמֹחוֹ וְאַהֲבַת ה' בַּחֲלַל הִימָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ, – בו משכן הנפש האלקית ואהבתה הגלויה להקב"ה, **לִהְיוֹת נַפְשׁוֹ צְמֵאָה לַה', לְדָבְקָה בּוֹ עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן** – התורה והמצוות, **הַמְשָׁכַת וְהֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל נַפְשׁוֹ - לְדָבְקָה בּוֹ,** – כלומר: כוונתו לרצות להתדבק בהקב"ה, על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, באה מכך, שהתבונן תחילה בגדלות ה'. התבוננות זו יצרה בו יראה ואהבה – צמאון להיות דבוק בהקב"ה; ומכיוון שהדרך להתדבקות בה' היא רק על ידי לימוד תורה וקיום מצוות – לכן הוא רוצה ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך כוונה להתדבק עם הקב"ה, **וּבְכַוָּנָה זוֹ הוּא לוֹמֵד וּמְקַיֵּם הַמִּצְוֹת, וְכֵן בְּכַוָּנָה זוֹ מִתְפַּלֵּל וּמְבָרֵךְ - הֲרֵי כַּוָּנָה זוֹ, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ נִשְׁמַת הַמְדַבֵּר, שֶׁהוּא** – ה"מדבר", **בַּעַל שֵׂכֶל וּבְחִירָה וּבְדַעַת יְדַבֵּר.** – כך גם ה"כוונה" שלו, להיות דבוק בהקב"ה – באה מדעתו ובחירתו. שכן, הרי בשכלו הוא יצר בנפשו את הרצון והתשוקה להיות דבוק בהקב"ה. **וּמִי שֶׁדַּעְתּוֹ קְצָרָה לֵידַע וּלְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, לְהוֹלִיד הָאַהֲבָה מִבִּינָתוֹ בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ,** – מי שאינו מסוגל להוליד אהבה לה' בלבו כתוצאה מהתבוננות בגדולתו יתברך, שכן דעתו קצרה לשם כך; **וְכֵן** – אין הוא יכול ליצור את **הַיִּרְאָה בְּמֹחוֹ וּפַחַד ה' בְּלִבּוֹ,** – כי שכלו קצר מכדי לעורר על ידי התבוננותו, רגשי אהבה ופחד בלבו (ויראה במוחו) – כיצד, איפוא, אדם כזה מקיים תורה ומצוות, הרי, שלימות קיומה של מצות־עשה, היא דוקא על ידי אהבת ה', ושלימות ההישמרות מלעבור על מצות־לא־תעשה, באה על ידי יראת ה'? – מסביר רבנו הזקן, שקיומו תורה ומצוות בא לאדם כזה מהאהבה המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה. אהבה מסותרת זו, כוללת בקרבה גם יראה (כפי שלמדנו בפרק י"ח ובפרק י"ט). כלומר: הוא מקיים תורה ומצוות, על ידי שהוא מעורר בתוכו את האהבה המסותרת. ולמרות שאין הוא יכול להביא את האהבה המסותרת ולהפכה לאהבה גלויה בלבו – אבל היא מתגלה במוחו, ופירוש הדבר שבמוחו קיים רצון גלוי להתדבק בהקב"ה. דבר זה מביא אותו ללמוד תורה ולקיים מצוות, כדי שתהיה לו, על ידי כך, דביקות בהקב"ה. ומכיוון שרצון זה וכוונה זו אינם באים אצלו משכלו והתבוננותו, אלא על ידי התעוררות האהבה הטבעית (המסותרת) שבנשמתו – הרי זה, משום כך, למשל, כנשמת בעל חי, שאינו בעל שכל, ואהבתו ויראתו הן טבעיות (ולא "נולדות" משכלו) – זוהי משמעות הדברים שזה עתה למדנו – שמי שדעתו קצרה להוליד בתוכו, על ידי התבוננותו, אהבה "בהתגלות לבו" ו"יראה במוחו ופחד ה' בלבו" – **רַק שֶׁזּוֹכֵר וּמְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ, וּמוֹצִיאָהּ מֵהַהֶעְלֵם וְהַסְתֵּר הַלֵּב אֶל הַגִּלּוּי כְּמֹחַ עַל־כָּל־פָּנִים,** – אם אין בכוחו להביא להרגשת אהבה גלויה להקב"ה בלבו, הרי, על־כל־פנים הרי במוחו הוא מגלה אהבה זו, **שֶׁיְּהֶא רְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ וְתַעֲלֻמּוֹת לִבּוֹ מַסְכִּים וּמִתְרַצֶּה בְּרִצּוּי גָּמוּר בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, לִמְסֹר נַפְשׁוֹ בְּפֹעַל מַמָּשׁ עַל יִחוּד ה',** – כלומר, מבחינת ההנחה שלו במוחו, וכן מן הבחינה של תעלומות לבו, של האהבה המסותרת שבלב, נוצר רצון כן ואמיתי למסור נפשו על יחוד ה'. וזאת – **כְּדֵי לְדָבְקָה בּוֹ נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וּלְבוּשֶׁיהָ,** – מחשבה, דיבור ומעשה, **וּלְכַלְּלָן בְּיִחוּדוֹ**

ליקוטי אמרים

כי מי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדולתו ית' ולהוליד מבינתו יראה עילאה במוחו ואהבת ה' בחלל הימני שבלבו להיות נפשו צמאה לה' לדבקה בו ע"י קיום התורה והמצות שהן המשכת והארת אור א"ס ב"ה על נפשו לדבקה בו ובכוונה זו הוא לומד ומקיים המצות וכן בכוונה זו מתפלל ומברך הרי כוונה זו על ד"מ כמו נשמת המדבר שהוא בעל שכל ובחירה ובדעת ידבר ומי שדעתו קצרה לידע ולהתבונן בגדולת א"ס ב"ה להוליד האהבה מבינתו בהתגלות לבו וכן היראה במוחו ופחד ה' בלבו רק שזוכר ומעורר את האהבה הטבעית המסותרת בלבו ומוציאה מההעלם והסתר הלב אל הגילוי במוח עכ"פ שיהיה רצונו שבמוחו ותעלומות לבו מסכים ומתרצה בריצוי גמור באמת לאמיתו למסו' נפשו בפועל ממש על יחוד ה' כדי לדבק' בו נפשו האלהית ולבושיה ולכללן ביחודו ואחדותו

וְאַחְדוּתוֹ, שֶׁהוּא רָצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמִּלְבָּשׁ בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, – כי על ידי לימוד תורה וקיום מצוות – מתאחדים הנפש האלקית ולבושיה עם הקב"ה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל;** – שהיות ורצון הנשמה הוא להיות דבוק בהקב"ה, ולא להיות נפרד ממנו, הרי בשעה שמעוררים ומגלים את האהבה המסותרת, היא מביאה ללימוד התורה ולקיום המצוות, כדי לבצע את רצונו, להיות דבוק בהקב"ה; **וְגַם הַיִּרְאָה** – הנדרשת כדי להישמר מלעבור על מצות־לא־תעשה, **כְּלוּלָה בָּהּ,** – באהבה מסותרת זו, **לְקַבֵּל** – על עצמו, עול **מַלְכוּתוֹ שֶׁלֹּא לִמְרֹד בּוֹ חַס־וְשָׁלוֹם;** – על ידי עבירה של מצות־לא־תעשה; **וּכְכַוָּנָה זוֹ** – הבאה מהאהבה והיראה הטבעיות שבנשמת כל יהודי, **הוּא סָר מֵרָע** – הוא שומר עצמו מלעבור עבירה, **וְעוֹשֶׂה טוֹב,** – בקיום מצות־עשה, **וְלוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל וּמְבָרֵךְ בְּפֵרוּשׁ הַמִּלּוֹת לְבַדּוֹ, בְּלֹא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – בלי שתהיה לו יראה ואהבה, **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וּמֹחוֹ** – שכן, אם היו לו יראה ואהבה בלבו ובמוחו, היו אז לימודו ותפילתו לא רק בפירוש המלות, אלא גם בהרגש החיות של אהבה ויראה – **הֲרֵי כַּוָּנָה זוֹ** – שיש לו בשעת לימוד התורה וקיום המצוות, כדי להתדבק עם הקב"ה, שרצון זה וכוונה זו אינם באים אצלו, כאמור, מתוך אהבה ויראה שמצד השכל וההתבוננות, אלא מן האהבה המסותרת, הרי זה **עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ נִשְׁמַת הַחַי שֶׁאֵינוֹ בַּעַל שֵׂכֶל וּבְחִירָה, וְכָל מִדּוֹתָיו,** – של הבעל חי, **שֶׁהֵן יִרְאָתוֹ מִדְּבָרִים הַמַּזִּיקִים אוֹתוֹ וְאַהֲבָתוֹ לַדְּבָרִים הַנֶּאֱהָבִים אֶצְלוֹ, הֵן** – המדות הללו, **רַק טִבְעִיִּים אֶצְלוֹ** – אצל בעל חי, **וְלֹא** – ואינן באות **מִבִּינָתוֹ וְדַעְתּוֹ; וְכֵן הֵן עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הַיִּרְאָה וְהָאַהֲבָה הַטִּבְעִיּוֹת הַמְסֻתָּרוֹת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל,** – גם הן אינן "תוצר" של שכל ובחירה, אלא קיימות באופן טבעי בנשמתו של כל אחד מישראל, **כִּי הֵן יְרֻשָּׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, וּכְמוֹ טֶבַע בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** – בפרק י"ח, שהאבות הורישו לכל אחד מילדיהם ("עד עולם") – נשמה של קדושה, ובאותה נשמה ישנה האהבה (המסותרת והכוללת בתוכה גם יראה) להקב"ה. ומכיוון שאהבה זו אינה שכלית, אלא טבעית, לכן היא נמשלת לנשמה של בעל־חי. הרי, שבגוף המצוות, ישנן שתי מדריגות: מצוות מעשיות ומצוות שבדיבור ומחשבה, המשולות לדומם ולצומח; ובכוונת המצוות גם כן שני ענינים: חי ומדבר. הכוונה הבאה מן השכל וההתבוננות היא כמו נשמתו של "מדבר", שהוא בעל שכל ובחירה, והכוונה הבאה מן האהבה המסותרת (ובה כלולה גם יראה) – היא, על־דרך־משל, כמו נשמתו של בעל־חי.

ליקוטי אמרים

שהוא רצון העליון המלובש בת"ת ובקיום המצות כנ"ל וגם היראה כלולה בה לקבל מלכותו שלא למרוד בו ח"ו ובכוונה זו הוא סור מרע ועושה טוב ולומד ומתפלל ומברך בפירוש המלות לבדו בלא דחילו ורחימו בהתגלות לבו ומוחו הרי כוונה זו עד"מ כמו נשמת החי שאינו בעל שכל ובחירה וכל מדותיו שהן יראתו מדברים המזיקים אותו ואהבתו לדברים הנאהבים אצלו הן רק טבעיים אצלו ולא מבינתו ודעתו וכך הן על ד"מ היראה והאהבה הטבעיות המסותרות בלב כל ישראל כי הן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע בנפשותינו כנז"ל:

יום רביעי כ"ז אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 102, פרק לט. ומפני... עד עמ' 104, היא מצוה עצמה.

פֶּרֶק לט. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, מדוע חכמינו ז"ל, מדמים את **עשיית** המצוה ל"גוף", ואת **כוונת** המצוה – ל"נשמה". כן הסביר שישנן שתי מדריגות בכוונת המצוות, כשם שישנן שתי מדריגות של נשמה בעצמים חיים: הנשמה שבבעל־חי והנשמה שבאדם. כשהכוונה והרצון במצוה, להיות דבוק בהקב"ה על ידי עשיית המצוה, נוצרו באדם על ידי שכלו והתבוננותו בגדלות ה', בעוררם בו את האהבה בגילוי בלבו, ורצון להתאחד עם הקב"ה על ידי תורה ומצוות – הרי כוונה זו ורצון זה, הם, למשל, כנשמה של אדם, "מדבר", שהוא בעל שכל ובחירה; ואילו, אם שכלו קצר מדאי ואין בכוח ה"התבוננות" שלו, לעורר אהבה כזו ורצון כזה – ורצונו וכוונתו (כלומר: ה"נשמה" שבקיום המצוות שלו), באים מהתעוררות ה"אהבה מסותרת" שבו, אותה אהבה טבעית ומסותרת להקב"ה שבירושה מהאבות בכל אחד מישראל – הרי רצון זה וכוונה זו, הם, למשל, כנשמה של בעל־חי, שכל מדותיו, אהבתו ויראתו, אינן "נולדות" משכל והבנה, אלא טבעיות. בפרק זה, אותו אנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן, שמפני אותו טעם, הרי גם מלאכים – שאהבתם ויראתם הן טבעיות ולא נוצרות מהשכל – נקראים בשם חיות ובהמות.

ליקוטי אמרים

פרק לט ומפני זה ג"כ נקראים המלאכים בשם חיות ובהמות כדכתי' ופני אריה אל הימין וגו' ופני שור מהשמאל וגו' לפי שאינם

וּמִפְּנֵי זֶה גַּם כֵּן נִקְרָאִים הַמַּלְאָכִים בְּשֵׁם חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת, כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[1]: **"וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין וְגוֹ' וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאל" וְגוֹ',** – המדובר ב"פני אריה" ו"פני שור" שב"מרכבה" העליונה. הרי שהמלאכים נקראים "אריה" ו"שור". ואלה הם שמות של חיות ובהמות. וכל כך למה? – **לְפִי שֶׁאֵינָם** – "חיות הקודש" – המלאכים אינם **בַּעֲלֵי בְּחִירָה,** –

---

1. יחזקאל א, י.

אין להם הבחירה החפשית הקיימת באדם, לבחור בטוב או ברע, **וְיִרְאָתָם וְאַהֲבָתָם** – להקב"ה, **הִיא טִבְעִית לָהֶם,** – ואין הם צריכים לעורר אותן, על ידי הבנתם השכלית בגדלות ה', **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"רַעְיָא מְהֵימְנָא" פָּרְשַׁת פִּינְחָס.** – ומכיוון שיראתם ואהבתם קבועות בהם בטבע, לכן הם משולים למדותיהן הטבעיות של חיות ובהמות. **וְלָכֵן מַעֲלַת** – ומדריגת, **הַצַּדִּיקִים גְּדוֹלָה מֵהֶם,** – מהמלאכים[2], **כִּי מְדוֹר נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים הוּא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וּמְדוֹר הַמַּלְאָכִים בְּעוֹלָם הַיְצִירָה.** – ו"עולם הבריאה" הוא למעלה מ"עולם היצירה", כפי שיוסבר להלן, שהאהבה והיראה הבאות מן השכל, שייכות ל"עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה וההבנה: ואילו אהבה ויראה טבעיות שייכות ל"עולם היצירה", שהוא עולם המדות. ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן, שמה שלמדנו שהמלאכים הם ב"עולם היצירה", המדובר במלאכים סתם. אך, ישנם גם מלאכים שמקומם ב"עולם הבריאה", כי אופן עבודתם, הוא באהבה ויראה הבאות מהבנתם הגדולה בגדלות ה'. **הגהה** *(**וְהֵינוּ** – מה שלמדנו שהמלאכים הם ב"עולם היצירה", המדובר הוא: **בְּסָתָם מַלְאָכִים, אֲבָל יֵשׁ מַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה** – היינו מאלה **שֶׁעֲבוֹדָתָם בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ שִׂכְלִיִּים,** – יראה ואהבה שכליות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"רַעְיָא מְהֵימְנָא" שָׁם, שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי מִינֵי חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ: טִבְעִיִּים** – שעבודתם היא מתוך אהבה ויראה טבעיות, **וְשִׂכְלִיִּים,** – שעבודתם היא מתוך אהבה ויראה שכליות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים'):** – עד כאן למדנו, שמקומן של נשמות הצדיקים, שעבודתם באהבה ויראה שכליות, הוא ב"עולם הבריאה"; ומקום המלאכים, שאהבתם ויראתם "טבעיות", הוא ב"עולם היצירה". להלן – תוסבר השייכות של אהבה ויראה שכליות, ל"עולם הבריאה", ושייכות אהבה ויראה טבעיות, ל"עולם היצירה": **וְהַהֶבְדֵּל שֶׁבֵּינֵיהֶם** – בין "עולם הבריאה" ל"עולם היצירה", **הוּא, כִּי בְּעוֹלָם הַיְצִירָה מְאִירוֹת שָׁם מִדּוֹתָיו שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְבַדָּן,** – ולא בחינות חכמה־בינה־דעת של אין־סוף ברוך־הוא, **שֶׁהֵן** – המדות: **אַהֲבָתוֹ וּפַחְדּוֹ וְיִרְאָתוֹ כו',** – אהבה, פחד ויראה, הן מדות של "חסד" ו"גבורה". כך מאירות שם גם שאר המדות של אין־סוף ב"ה. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב [בְּתִקּוּנִים** – ב"תיקוני זוהר", **וְ'עֵץ חַיִּים'] דְּשִׁית סְפִירִין מְקַנְּנִין בִּיצִירָה.** – שש הספירות, מ"חסד" עד "יסוד" מקננות, מאירות, ב"עולם היצירה", כי ארבעה הפרצופים של "עולם האצילות", כלומר, עשר הספירות כפי שהן מתחלקות לארבעה חלקים כלליים – (א) חכמה, (ב) בינה, (ג) "זעיר אנפין" (=מדות), (ד) מלכות – מאירות בארבעת העולמות: "אצילות", "בריאה", "יצירה", "עשיה", והם מהווים האלקות שבכל עולם: ב"עולם האצילות" מאירה ספירת ה"חכמה" – ולכן, תכלית הביטול לאלקות, היא ב"עולם האצילות", כי שם מורגש שאין־סוף ברוך־הוא, הוא לבדו ואין זולתו. הרגשה זו באה מ"חכמה", כפי שלמדנו בהגהה בפרק ל"ה; ב"עולם הבריאה", הנקרא "עולם הכסא", מאירה ספירת ה"בינה", ולכן הוא עולם ההשגה, שהנשמות והמלאכים **שבאותו** עולם הם בעלי השגה גדולים; ב"עולם היצירה", מאירות שש הספירות של "עולם האצילות", "זעיר אנפין", ולכן עבודת הנבראים של "עולם היצירה" – היא עבודת המדות; ב"עולם העשיה", מאירה ספירת ה"מלכות", והעבודה שם באה מתוך קבלת עול מלכות שמים. – הרי, שב"עולם היצירה" מאירות המדות של אין־סוף ברוך־הוא. **וְלָכֵן, זֹאת הִיא עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים** – שמקומם ב"עולם היצירה": **תָּמִיד, יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁקֹטוּ, לַעֲמֹד בְּיִרְאָה וָפַחַד וְכו',** – לפני הקב"ה, **וְהֵינוּ כָּל מַחֲנֵה גַּבְרִיאֵל שֶׁמִּהַשְּׂמֹאל,** – שמבחינת ה"גבורה" הנקראת "שמאל" – שמחנה גבריאל עובד עבודתו מתוך יראה ופחד; **וַעֲבוֹדַת מַחֲנֵה מִיכָאֵל הִיא הָאַהֲבָה כו'.** – ועבודת מחנה מיכאל, היא תמיד מתוך אהבה להקב"ה. שכן, כאמור, ב"עולם היצירה" מאירות מדותיו של אין־סוף ברוך הוא, ולכן, גם עבודתם של הנבראים והמלאכים של "עולם היצירה", היא תמיד בענין המדות. **אֲבָל בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה מְאִירוֹת שָׁם חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – בחינות חכמה־בינה־דעת של "עולם האצילות", **שֶׁהֵן** – חכמה־בינה־

ליקוטי אמרים

בעלי בחירה ויראתם ואהבתם היא טבעית להם כמ"ש בר"מ פ' פנחס ולכן מעלת הצדיקים גדולה מהם כי מדור נשמות הצדיקים הוא בעולם הבריאה ומדור המלאכי' בעולם היצירה* וההבדל שביניהם הוא כי בעולם היצירה מאירות שם מדותיו של א"ס ב"ה לבדן שהן אהבתו ופחדו ויראתו כו'. וכמ"ש [בתיקונים וע"ח] דשית ספירין מקננין ביצירה ולכן זאת היא עבודת המלאכים תמיד יומם ולילה לא ישקוטו לעמוד ביראה ופחד וכו' והיינו כל מחנה גבריאל שמהשמאל ועבודת מחנה מיכאל היא האהבה כו'. אבל בעולם הבריאה מאירות שם חכמתו ובינתו ודעתו של א"ס ב"ה שהן מקור

הגה"ה

(והיינו בסתם מלאכים אבל יש מלאכים עליונים בעולם הבריאה שעבודתם בדחילו ורחימו שכליים כמ"ש בר"מ שם שיש שני מיני חיות הקדש טבעיים ושכליים וכמ"ש בע"ח):

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מבאר כאן בנוגע למלאכים - שאי"ז כלל מענין סש"ב - בכדי להדגיש גודל מעלת העובדים בדו"ר שכליים שהם גדולים אפילו ממלאכים וחיות הקודש. וי"ל בדא"פ שעוד ענין למדנו - במעלת העובדים בדו"ר טבעיים [שזה נוגע יותר לסש"ב, שנקודתו לבאר איך שקרוב אליך - לכאו"א] שלא נטעה לומר שהדו"ר שלהם אינן בתוקף כמו הדו"ר שכליים [ובמילא גם ה"לעשותו" שלהם (שנמשכת מהדו"ר - כנ"ל פ"ד) אינו בתוקף וכו'] - ולזה מבאר שדו"ר טבעיים ה"ז מדרי' המלאכים דהמרכבה דפני ארי' כו'. ומובן תוקף עבודתם (אלא שזהו עבודת המדות ולא דמוחין) כו'. ומזה מובן דקרוב אליך לכאו"א בלבבך

דעת, **מְקוֹר הַמִּדּוֹת וְאֵם וְשֹׁרֶשׁ לָהֶן,** – למדות, כפי שלמדנו בפרק ג'. **וְכִדְאִיתָא בַּתִּקּוּנִים** – וכמו שכתוב ב"תיקוני זוהר": **דְּאִימָא עִלָּאָה** – ספירת "בינה" דאצילות, **מְקַנְּנָא** – מקננת ומאירה ב"עולם הבריאה", הנקרא "כורסיא", עולם הכסא, **בְּתֶלֶת סְפִירָן בְּכַרְסַיָּא, שֶׁהוּא עוֹלָם הַבְּרִיאָה.** –

ואלו הן חכמה־בינה־דעת שב"אצילות". **וְלָכֵן** – מפני שב"עולם הבריאה" מאירות בחינות חכמה־בינה־דעת של אין־סוף, לכן **הוּא** – "עולם הבריאה", **מְדוֹר נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים, עוֹבְדֵי ה' בְּדַחְילוּ וּרְחִימוּ,** – ביראה ואהבה, **הַנִּמְשָׁכוֹת מִן הַבִּינָה וְדַעַת דִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,**

המדות ואם ושרש להן וכדאיתא בתיקונים דאימא עילאה מקננא בתלת ספירן בכרסיא שהוא עולם הבריאה ולכן הוא מדור נשמות הצדיקים עובדי ה' בדחילו ורחימו הנמשכות מן הבינה ודעת דגדולת א"ס ב"ה שאהבה זו נקרא רעותא דלבא כנ"ל ומרעותא דלבא נעשה לבוש לנשמה בעולם הבריאה שהוא גן עדן העליון כדלקמן וכמ"ש בזהר ויקהל אך היינו דווקא נשמות ממש שהן בחי' מוחין דגדלות א"ס ב"ה אבל בחי' הרוח של הצדיקים וכן שאר כל נשמות ישראל שעבדו את ה' בדחילו ורחימו המסותרות בלב כללו' ישראל אין עולות לשם רק בשבת ור"ח לבד

שֶׁאֲהֲבָה זוֹ נִקְרָא "רְעוּתָא דְּלִבָּא", – רצון שמן הלב, שנתעורר על ידי השכל, ושלא כמו הרצון שלמעלה מהשכל, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל; וּמֵ"רְעוּתָא דְּלִבָּא" נַעֲשֶׂה לְבוּשׁ לַנְּשָׁמָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁהוּא גַּן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, כְּדִלְקַמָּן,** – כפי שיתבאר להלן, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֹהַר** – פרשת **וַיַּקְהֵל.** – הרי, שהנשמות שעבודתם מתוך אהבה ויראה הבאות מן השכל וההתבוננות בגדלות ה' – מקומן ב"עולם הבריאה", שהוא "גן עדן העליון", כי "גן עדן התחתון" הוא ב"עולם היצירה", ו"גן עדן העליון" – ב"עולם הבריאה", וכפי הידוע, ענינו של "גן עדן" הוא, ש"יושבין ונהנין מזיו השכינה". תענוג זה בא מהבנתם והשגתם גדלות ה' – וזהו השכר עבור העבודה הקשורה בהשגה והתבוננות בגדלות ה'. להלן, מסביר רבנו הזקן, שבכך מתכוונים לאותן נשמות שהן במדריגת **נשמה ממש** – אלה שהשגתם הנעלה ביותר מתוארת כבחינת "מוחין דגדלות"; ולא רק השגתם ושכלם יש להם שייכות ל"עולם הבריאה", אלא גם מדותיהם, אהבתם ויראתם, יש להן שייכות ל"עולם הבריאה". כי, גם מדותיהן נכללות במוחין ובשכל שלהם, עד **שכל** עבודתם מתוארת כ"עבודת מוחין". ואילו, נשמות שהשגתם איננה נעלה כזו, הרי למרות שאהבתן ויראתן באות על ידי התבוננות ושכל, הרי זה רק שהשכל משמש לעורר וליצור את מדות האהבה והיראה, אבל עיקר עבודתן היא "עבודת המדות" – ולכן, שייכות נשמות אלו, ל"עולם היצירה", שהוא עולם המדות. ומכל־שכן שאותן נשמות שעבודתן היא מתוך "אהבה מסותרת" – המדות הטבעיות, שאינן באות מן השכל ומן המוחין, בודאי ובודאי שמקומן הוא ב"עולם היצירה"; רק בזמנים מסויימים עולות גם נשמות אלו ב"גן עדן העליון", ב"עולם הבריאה". **אַךְ** – מה שלמדנו, ש"מדור" נשמות הצדיקים, הוא ב"בריאה", **הֵינוּ דַּוְקָא נְשָׁמוֹת מַמָּשׁ,** – ו"נשמה" היא הרי ענין השכל, כמו שכתוב[3]: "ונשמת שדי תבינם", **שֶׁהֵן בְּחִינַת מֹחִין דְּגַדְלוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – השגתן היא באופן של "מוחין דגדלות", שהן מבינות אלקות כמו שהוא, בלי לבושי השגה ובלי משלים של הסברה, ולכן עבודתן היא "עבודת המוחין", שיש לה שייכות ל"עולם הבריאה", ול"גן עדן העליון" שב"עולם הבריאה". **אֲבָל בְּחִינַת הָרוּחַ שֶׁל הַצַּדִּיקִים,** – שעבודתם היא עבודת ה"רוח", עבודת המדות. שכן, גם השגתם בגדלות ה', אינה מגיעה לאופן ההשגה של אלה שהם בדרגה של "נשמה", כך שכל עבודתם מתוארת כ"עבודת המדות", כי גם המוחין שלהם שייכים למדות, בשמשם כמעוררי המדות. **וְכֵן שְׁאָר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבְדוּ אֶת ה' בְּדַחְילוּ וּרְחִימוּ** – ביראה ואהבה, **הַמְסֻתָּרוֹת בְּלֵב כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל** – ולא מתוך אהבה ויראה הבאות מן השכל – **אֵין עוֹלוֹת לְשֵׁם,** – ל"גן עדן

(דו"ר) - הוא לא רק שבכאו"א יש דו"ר, אלא שבכאו"א קרוב שיהי' דו"ר בתוקף כו' וגם לעשותו בתוקף כו'". כלומר: לכאורה אינו מובן: מדוע מתעכב כאן רבנו הזקן בענין עבודת המלאכים? הרי אין זה **כלל** ענינו של ספר ה"תניא', "ספר של בינונים", להסביר ענין עבודת המלאכים. ענינו של ספר ה"תניא" הוא להסביר את העבודה ששייכת לבני ישראל ולכל אחד מישראל. אלא הענין הוא, שהכוונה היא להדגיש את המעלה המעולה של עבודת קיום התורה והמצוות מתוך חיות של אהבה ויראה שכליות, שהיא למעלה אף מעבודת המלאכים וחיות הקודש. כך מובנים הדברים בפשטות. ואילו לאמיתו של דבר - ממשיך הרבי שליט"א - אפשר לומר, שרבנו הזקן מלמד אותנו בכך ענין נוסף: להדגיש מעלתם של **אלה** שעבודתם היא מתוך אהבה ויראה **טבעיות**, מתוך האהבה המסותרת - דבר זה כבר נוגע באופן ממשי לתוכנו של "ספר של **בינונים**", שנקודתו ומטרתו הן להסביר כיצד "קרוב אליך", כיצד קרוב לכל אחד מישראל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", ברגשי הלב ובחיות של אהבת ה' ויראת ה': שאדם לא יטעה לחשוב **שאהבתו ויראתו** - אהבה ויראה טבעיות, אינן באותו תוקף כמו האהבה והיראה השכליות, וממילא ה"לעשותו" שלו, כלומר, קיומו תורה ומצוות, הבא מ"בלבבך", מהאהבה והיראה הטבעיות, אינו גם כן באותו תוקף - לכן מסביר כאן רבנו הזקן ומדגיש שעבודה זו של אהבה ויראה טבעיות היא עבודתם של המלאכים וחיות המרכבה. שמכאן מובן גדלותה ותוקפה של עבודה זו: אלא - זוהי עבודה של מדות ולא של מוחין, וממילא מובן, ש"קרוב אליך - בלבבך", שלכל אחד קרוב הענין של אהבה ויראה - לא זו בלבד שבכל אחד ואחד **ישנן** אהבה (מסותרת) ויראה. אלא שלגבי כל אחד ואחד "קרוב הדבר", שהאהבה והיראה תהיינה **בתוקף**, שכן, האהבה והיראה הטבעיות בבני ישראל הן על דרך האהבה והיראה של המלאכים וחיות הקודש שבמרכבה, וממילא יכול גם ה"לעשותו" להיות בתוקף, שכל אחד מישראל יקיים תורה ומצוות בחיות וברגש פנימי של אהבת ה' ויראת ה'. **3.** איוב לב, ח.

ליקוטי אמרים

דרך העמוד שמג"ע התחתון לג"ע העליון שהוא עולם הבריאה הנקרא ג"ע העליון להתענג על ה' וליהנות מזיו השכינה כי אין הנאה ותענוג לשכל נברא אלא במה שמשכיל ומבין ויודע ומשיג בשכלו ובינתו מה שאפשר לו להבין ולהשיג מאור א"ס ב"ה ע"י חכמתו ובינתו ית' המאירות שם בעולם הבריאה ומה שזוכות נשמות אלו לעלות למעלה מהמלאכים אף שעבדו בדחילו ורחימו טבעיים לבד היינו מפני שע"י דחילו ורחימו שלהם אתכפיא ס"א המלובשת בגופם בין בבחי' סור מרע לכבוש התאוות ולשברן ובין בבחי' ועשה טוב כנ"ל והם היו בעלי בחירה לבחור ברע ח"ו ובחרו בטוב לאכפיא לס"א לאסתלקא יקרא דקב"ה כו' כיתרון האור כו' כנ"ל והנה כל זה הוא במדור הנשמות ומקום עמידתן אך תורתן ועבודתן נכללות

1 העליון" שב"עולם הבריאה", **רַק בְּשַׁבָּת וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ לְבַד,** –
2 שבת וראש חודש הם הזמן לעליית כל העולמות, ככתוב (בסוף
3 ספר ישעיה): "והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו, יבוא
4 כל בשר להשתחוות וגו'" – בזמנים אלה עולות גם נשמות אלו
5 ל"גן עדן העליון", **דֶּרֶךְ**
6 **הָעָמוּד שֶׁמִּגַּן־עֵדֶן**
7 **הַתַּחְתּוֹן לְגַן עֵדֶן**
8 **הָעֶלְיוֹן**[4], **שֶׁהוּא עוֹלָם**
9 **הַבְּרִיאָה הַנִּקְרָא גַּן־עֵדֶן**
10 **הָעֶלְיוֹן, לְהִתְעַנֵּג עַל ה'**
11 **וְלֵהָנוֹת מִזִּיו הַשְּׁכִינָה,** –
12 התענוג והתנאה מאלקות
13 הם בעיקר ב"גן־עדן
14 העליון" שב"עולם
15 הבריאה" – עולם ההשגה.
16 שכן, התענוג שיש לנשמה
17 מאלקות, בא מהשגתה
18 והבנתה אלקות, עד כמה
19 שאפשר להשיג – ; **כִּי אֵין**
20 **הֲנָאָה וְתַעֲנוּג לְשֵׂכֶל**
21 **נִבְרָא אֶלָּא בְּמַה**
22 **שֶׁמַּשְׂכִּיל וּמֵבִין וְיוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ וּבִינָתוֹ,** – "משכיל",
23 "מבין", "ויודע" – מכוונות לכוחות חכמה־בינה־דעת, **מַה**
24 **שֶּׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – ומה
25 שנשמות אלו מבינות בשכל ומשיגות אור אין־סוף ברוך־הוא
26 ב"גן־עדן העליון" שב"עולם הבריאה", בא: **עַל־יְדֵי חָכְמָתוֹ**
27 **וּבִינָתוֹ יִתְבָּרֵךְ** – על ידי ספירות ה"חכמה" וה"בינה" של "עולם
28 האצילות", הנקראות חכמתו ובינתו, **הַמְּאִירוֹת שָׁם בְּעוֹלָם**
29 **הַבְּרִיאָה.** – ב"עולם הבריאה" מאירות, כאמור, ספירות
30 "חכמה" ו"בינה" ד"אצילות", ולכן הנשמות שב"גן עדן העליון"
31 מבינות ומשיגות אור אין־סוף ברוך־הוא, ומזה בא ה"תענוג"
32 שלהן. ובשבת וראש חודש עולות גם שאר הנשמות ל"גן עדן
33 העליון", כדי שגם הן יהיה להן התענוג הבא מהשגה. **וּמַה**
34 **שֶּׁזּוֹכוֹת נְשָׁמוֹת אֵלּוּ** – שעבדו את השי"ת מתוך מדות אהבה
35 ויראה טבעיות, **לַעֲלוֹת לְמַעְלָה מֵהַמַּלְאָכִים,** – מקומם של
36 המלאכים הוא, כאמור, ב"עולם היצירה", בגלל עבודתם
37 במדות טבעיות, ואין אנו אומרים שאי־פעם הם עולים ל"עולם
38 הבריאה" – **אַף שֶׁעָבְדוּ** – אותן נשמות, **בְּדִחִילוּ וּרְחִימוּ** –
39 ביראה ואהבה, **טִבְעִיִּים לְבַד,** – באותו סוג אהבה ויראה
40 טבעיות כמו המלאכים – מדוע, איפוא, ביחס לנשמות אלו, אנו
41 אומרים שהן עולות בזמנים מיוחדים ל"עולם הבריאה"? אלא –
42 **הֵינוּ, מִפְּנֵי שֶׁעַל־יְדֵי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ שֶׁלָּהֶם** – יראה ואהבה
43 של אותן נשמות, **אִתְכַּפְיָא** – נכפתה, **סִטְרָא־אָחֳרָא הַמְלֻבֶּשֶׁת**
44 **בְּגוּפָם, בֵּין בִּבְחִינַת "סוּר מֵרָע"** – להימנע מלעשות רע, ועל
45 ידי כך, **לִכְבֹּשׁ הַתַּאֲוֹת וּלְשַׁבְּרָן,** – התאוה נשברת כשלא
46 נותנים לה לבוא לידי פועל במעשה, בדיבור או אפילו במחשבה
47 של עבירה – דבר שבא כתוצאה מהיראה שלהן, **וּבֵין בִּבְחִינַת**
48 **"וַעֲשֵׂה טוֹב"** – לעשות מצוות ומעשים טובים כנגד הטבע
49 והרצון של הנפש
50 הבהמית, שהיא נפש של
51 "סִטְרָא־אָחֳרָא". ענין
52 ה"ועשה טוב" בא להן
53 בעיקר מאהבתן להקב"ה,
54 **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְהֵם** –
55 הנשמות בהיותן בעולם
56 הזה, **הָיוּ בַּעֲלֵי בְּחִירָה**
57 **לִבְחֹר בְּרַע חַס־וְשָׁלוֹם**
58 **וּבָחֲרוּ בְּטוֹב, לְאַכְפְּיָא**
59 **לְסִטְרָא־אָחֳרָא** – לכפות
60 את ה"סטרא־אחרא",
61 **לְאִסְתַּלְּקָא יְקָרָא**
62 **דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כוּ',**
63 – שיתרומם כבודו של
64 הקב"ה, כביכול, בכל
65 העולמות, **כְּיִתְרוֹן הָאוֹר**
66 **כוּ',** – כיתרון האור הבא מן החושך דוקא, שכן על ידי שבירתן
67 את החושך של ה"סִטְרָא־אָחֳרָא", המשיכו יתרון באור הקדושה,
68 **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – הרי, למרות שהאהבה ויראה, באותן נשמות,
69 היו טבעיות ולא שכליות, אך, כיון שקיומן תורה ומצוות
70 באהבתן ויראתן, בא להן על ידי בחירה, לכן עבודתן היא
71 למעלה מעבודתם של המלאכים שאינם בעלי בחירה. ומכאן
72 זכותן לעלות, בזמנים מסויימים, ב"גן עדן העליון", דבר שאין
73 המלאכים זוכים לו. להלן, יסביר רבנו הזקן, שמה שלמדנו
74 שמקומן של הנשמות בעלות האהבה והיראה השכליות, הוא
75 **בעולם** הבריאה, ומקומן של הנשמות בעלות האהבה והיראה
76 הטבעיות, הוא **בעולם** היצירה – מדובר ביחס לנשמות עצמן.
77 ואילו, התורה והעבודה של הנשמות, נכללות בעשר **הספירות,**
78 של העולם בו עלו אותה תורה ואותה עבודה. עשר הספירות
79 הן אלקות, ועל ידי העליה בעשר הספירות של העולם – הן
80 מתאחדות באין־סוף ב"ה ממש. ואילו מקומן של הנשמות הוא
81 ב"היכלות" של העולמות, שהם ענין של "עולם" ולא של
82 אלקות, ותענוגן הוא מזיו השכינה בלבד של אותו עולם –
83 כלומר: מתגלה לאותן נשמות "זיו" מהתורה שהן למדו
84 ומהמצוות שהן קיימו בהיותן למטה בעולם הזה. והן מבינות
85 אותו "זיו" בהשגה אמיתית, הן מבינות את מהות ההארה, וזה
86 יוצר בהן את התענוג הנפלא של "גן עדן". ובלשון ה"תניא":
87 **וְהִנֵּה, כָּל זֶה הוּא בִּמְדוֹר הַנְּשָׁמוֹת וּמְקוֹם עֲמִידָתָן,** –
88 לפעמים במקום שלמעלה ממקום עמידתן הקבוע – כמו בשעת

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה איך אפשרית שייכות בין חי (געה"ת) ומדבר (געה"ע) אלא שהוא ע"י עמוד (ומזה גם ראי' דעכצ"ל דאף שהן ב' מדריגות אפשרית עלי' כו'". כלומר: דברי רבנו הזקן שהעליה היא על ידי ה"עמוד", מסלקות קושי שיש להקשות לכאורה, כיצד אפשרית העליה מ"חי" (גן עדן התחתון) ל"מדבר" (גן עדן העליון) - ואומר רבנו הזקן שהעליה היא על ידי ה"עמוד"; ומכאן גם ראיה שמן ההכרח לומר שאם כי הם שתי מדריגות - אפשרית העליה מאחת לשניה.

עלייתן ב"עולם הבריאה" בימי שבתות וראשי חדשים. **ובלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מקום עמידתן – שזהו לפעמים לא במדורן (וכמו בשבת ור"ח דעולות לבריאה אף שמדורן ביצירה)". **אַךְ תּוֹרָתָן וַעֲבוֹדָתָן נִכְלָלוֹת מַמָּשׁ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁהֵן** – עשר הספירות, **בְּחִינַת אֱלָהוּת, וְאוֹר אֵין־סוֹף מִתְיַחֵד בָּהֶן** – בעשר הספירות, **בְּתַכְלִית הַיִּחוּד;** – האור האין־סוף המאיר בעולם, מתאחד עם הספירות של אותו עולם בתכלית היחוד; **וְהֵינוּ** – מה שאנו אומרים שהתורה והעבודה עולות ונכללות בעשר הספירות, הרי זה **בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ שִׂכְלִיִּים,** – יראה ואהבה שכליות. כשהתורה והעבודה נעשות מתוך אהבה ויראה שכליות, הן נכללות אז בעשר הספירות של "עולם הבריאה", **וּבְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּיצִירָה עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ טִבְעִיִּים;** – יראה ואהבה טבעיות, כשהתורה והעבודה נעשות מתוך אהבה ויראה טבעיות, הן נכללות אז בעשר הספירות של "עולם היצירה", **וּבְתוֹכָן מְלֻבָּשׁוֹת עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת וּמְיֻחָדוֹת בָּהֶן בְּתַכְלִית,** – עשר הספירות של "עולם האצילות", מתלבשות ומתאחדות בתכלית, בעשר ספירות "עולם הבריאה", ועל ידן גם בעשר ספירות "עולם היצירה", **וְי' סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת מְיֻחָדוֹת בְּתַכְלִית בְּמַאֲצִילָן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.** – שהאציל וגילה את עשר ספירות "עולם האצילות" – כמו שאומרים לגבי נבראים ובוראם, כך אומרים לגבי נאצלים ומאצילם – שעשר ספירות "עולם האצילות" מאוחדות בתכלית עם מאצילן, הרי, שהתורה והעבודה של הנשמות בהיותן בעולם הזה, על ידי שהן נכללות בעשר ספירות "עולם היצירה", או "עולם הבריאה" – הן מתאחדות עם האין־סוף ברוך הוא. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנְּשָׁמוֹת,** – כשלעצמן, ולא תורתן ועבודתן, **אֵינָן נִכְלָלוֹת בֶּאֱלָהוּת דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, אֶלָּא עוֹמְדוֹת בְּהֵיכָלוֹת וּמְדוֹרִין דִּבְרִיאָה אוֹ יְצִירָה,** – "היכלות" ו"מדורים" הם ענין של "עולם" ו"יש", ואינם בבחינת ביטול והתאחדות כמו הספירות, **וְנַהֲנִין** – הנשמות, **מִזִּיו הַשְּׁכִינָה, הוּא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְיֻחָד בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה אוֹ דִּיצִירָה,** – "זיו השכינה" ממנו הן "נהנין" – הוא אור אין־סוף ברוך־הוא המאוחד בעשר ספירות "עולם הבריאה" או בעשר ספירות "עולם היצירה", **וְהוּא זִיו תּוֹרָתָן וַעֲבוֹדָתָן מַמָּשׁ** – הזיו של תורתן ועבודתן של אותן נשמות, [**עַיֵּן זֹהַר וַיַּקְהֵל דַּף רי**], **כִּי שֵׁכֶר מִצְוָה - הִיא מִצְוָה עַצְמָהּ:** – שמהתורה והמצוות שאדם קיים, ושמאוחדות עם אין־סוף ברוך־הוא, נמשך ומתגלה "זיו", לנשמה בגן עדן – והתענוג הוא השכר של קיום התורה והמצוות. מכאן אפשר להבין גדלותה ויקרותה של מצוה שיהודי מקיים בעולם הזה, ושל לימודו תורה ועבודתו את הקב"ה – אם מזיו והארה בלבד של תורה ועבודה, יש לנשמה תענוג נפלא כזה בגן עדן! גדלות התענוג אנו למדים ממה שחכמינו ז"ל אומרים בנוגע ל"אחר", שמוטב שידונו אותו בגיהנום, כדי שיוכל לבוא ל"עלמא דאתי", לעולם הבא – לשכר של "גן עדן". כלומר: כדאים כל יסורי גיהנום (עליהם אומר הרמב"ן שכל יסורי איוב במשך שבעים שנה, אין להם ערך כלל ליסורי הנפש בגיהנום אפילו שעה אחת (וכדלקמן "אגרת התשובה" פרק י"ב)), ובלבד שיוכלו לאחר מכן להגיע לתענוג הנפלא שב"גן עדן". וכאמור, מתבטא תענוג זה בכך, שהנשמה נהנית מ"זיו" ו"הארה" של התורה והעבודה. שכן, את עצם התורה והמצוה לא היה בכוח הנשמה לקלוט ב"גן עדן", היא היתה מתבטלת לגמרי לעומתן. ה"עצם" של התורה והמצוות שהנשמה קיימה בעולם הזה, יתגלה רק לעתיד לבוא. ב"גן עדן" מאיר, כאמור, זיו והארה בלבד. בכך מובן מאמר חכמינו ז"ל[5]: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", כי בעולם הבא, ב"גן עדן", נהנית הנשמה מזיו והארה בלבד של תורתה ועבודתה. ואילו, בהיותה בעולם הזה, יש לה את ה"עצם" של התורה והעבודה, שעל ידו היא מתאחדת עם הקב"ה עצמו. המעלה שבגן עדן מתבטאת רק בכך ששם היא קולטת את ה"זיו" בהשגה אמיתית, היא משיגה שם את מהותו של הזיו – והשגת המהות של אלקות, גורמת תענוג נפלא. זהו פירוש מאמר חכמינו ז"ל: "יפה שעה אחת של **קורת רוח** בעולם הבא מכל חיי עולם הזה" – כולל, קורת הרוח מהתורה והעבודה בעולם הזה – שכן, קורת הרוח והתענוג האמיתי קיים ב"גן עדן" דוקא, שם הנשמה משיגה ומבינה אלקות בהשגת המהות. אחרי שרבנו הזקן הסביר, ש"עולם הבריאה" הוא מקום הנשמות שעבודתן היא מתוך אהבה ויראה שכליות, ו"עולם היצירה" – מקום הנשמות שעבודתן היא מתוך אהבה ויראה טבעיות – הוא ממשיך להסביר ש"עולם האצילות" הוא מקום הנשמות של צדיקים גדולים שעבודתם למעלה גם מאהבה ויראה שכליות. עבודתם של אותם צדיקים היא בבחינת "מרכבה", שכל עניניהם היו בתכלית הביטול להקב"ה, ולא היה קיים בהם רצון אחר כלל, אלא מה שהוא רצון העליון בלבד.

ליקוטי אמרים

ממש בי"ס שהן בחי' אלהות ואור א"ס מתייחד בהן בתכלית היחוד והיינו בי"ס דבריאה ע"י דחילו ורחימו שכליים ובי"ס דיצירה ע"י דחילו ורחימו טבעיי' ובתוכן מלובשות י"ס דאצי' ומיוחדות בהן בתכלית וי"ס דאצי' מיוחדות בתכלית במאצילן א"ס ב"ה משא"כ הנשמו' אינן נכללות באלהות די"ס אלא עומדות בהיכלות ומדורין דבריאה או יצירה ונהנין מזיו השכינה הוא אור א"ס ב"ה המיוחד בי"ס דבריאה או דיצי' והוא זיו תורתן ועבודתן ממש [ע' זהר ויקהל דר"י] כי שכר מצוה היא מצוה עצמה:

---

5. אבות ד, יז.

יום חמישי כ"ח אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 104, ועולם האצילות... עד עמ' 104, אלקות ממש.

וְעוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהַשָּׂגָה וַהַהַבָּנָה לְשֵׁכֶל נִבְרָא, – שכן, גם נברא רוחני, כמו למשל נשמה של "עולם הבריאה", הוא בכל זאת "נברא", ו"עולם האצילות" הוא למעלה גם מהשגתו. טעמו של דבר: כִּי חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְיֻחָדוֹת שָׁם בּוֹ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, בְּיִחוּד עָצוּם וְנִפְלָא, בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז לְאֵין קֵץ מִבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה. כִּי שָׁם בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, יָרְדוּ לְהָאִיר בִּבְחִינַת צִמְצוּם, – חכמה־בינה־דעת של "עולם האצילות", הנקראות "חכמתו ובינתו ודעתו של אין־סוף ברוך הוא", מאירות ב"עולם הבריאה", רק אחרי שהצטמצמו במדה כזו, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ שְׁכָלִים נִבְרָאִים – השכל של הנשמות והמלאכים של "עולם הבריאה", לְקַבֵּל מֵהֶן – ענין של, חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת, לֵידַע אֶת ה', וּלְהָבִין וּלְהַשִּׂיג אֵיזוֹ הַשָּׂגָה בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כְּפִי כֹּחַ שְׂכָלִים הַנִּבְרָאִים, שֶׁהֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ בְּמְצִיאוּתָם, – בלי הצמצום האמור, ויתירה מזו[6]: וְלֹא יִהְיוּ בְּגֶדֶר נִבְרָאִים כְּלָל, רַק יַחְזְרוּ לִמְקוֹרָם וְשָׁרְשָׁם שֶׁהוּא בְּחִינַת אֱלֹהוּת מַמָּשׁ. – אילו ספירות חכמה־בינה־דעת של "עולם האצילות", היו מאירות ב"עולם הבריאה", בלי צמצום, והנבראים של "עולם הבריאה" היו מקבלים מהן השגה להבין אלקות כפי שהיא מצד ספירות "עולם האצילות" כמו שהן בעצם – היו אז אותם נבראים בטלים במציאות, כי אין בכוח השגתם "לקלוט" אור נעלה כזה. לכן היה הצמצום בתהליך ירידת והארת חכמה־בינה־דעת של "אצילות", ב"עולם הבריאה". ורק על ידי הצמצום, יש בכוח שכלו של הנברא, לקבל ולקלוט שכל והבנה באור אין־סוף ברוך־הוא, עד כמה ששכל של נברא יכול להשיג ולהבין אור אין־סוף.

ליקוטי אמרים

ועולם האצילות שהוא למעלה מהשכל וההשגה וההבנה לשכל נברא כי חכמתו ובינתו ודעתו של א"ס ב"ה מיוחדות שם בו בתכלית היחוד ביחוד עצום ונפלא ביתר שאת ויתר עז לאין קץ מבעולם הבריאה כי שם ירדו להאיר בבחי' צמצום כדי שיוכלו שכלים נבראי' לקבל מהן חב"ד לידע את ה' ולהבין ולהשיג איזו השגה באור א"ס ב"ה כפי כח שכלים הנבראים שהם בעלי גבול ותכלית שלא יתבטלו במציאותם ולא יהיו בגדר נבראים כלל רק יחזרו למקורם ושרשם שהוא בחי' אלהות ממש.

יום שישי כ"ט אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 104, והנה צמצום זה... עד עמ' נג, זאת עבודתם.

אך, ב"עולם האצילות", בו ספירות חכמה־בינה־דעת הן, כמו שהן בעצם – אין בכוח שכלם של נבראים לקבל מהן השגה באור אין־סוף ברוך־הוא – ובלשון רבנו הזקן: וְהִנֵּה, צִמְצוּם זֶה – מה שספירות חכמה־בינה־דעת של "אצילות" נצטמצמו, כדי להאיר ב"עולם הבריאה", הִיא סִבַּת הַהֶאָרָה שֶׁמְּאִירוֹת שָׁם חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – חכמה־בינה־דעת של "עולם האצילות", לִנְשָׁמוֹת אֵלּוּ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, – שכן, בגלל שהאור בא על ידי צמצום – יכולות הנשמות לקבל ממנו, שתהיה להן השגה באור אין־סוף ברוך הוא. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּאֲצִילוּת, שֶׁאֵינָם – ספירות חכמה־בינה־דעת שב"אצילות", אינן בִּבְחִינַת צִמְצוּם כָּל כָּךְ – כפי שהדבר ב"עולם הבריאה". שהרי, בכל זאת, בהיותן ענין של "ספירות", יש כבר בכך משום צמצום מסויים, אלא לא צמצום כזה כמו שהוא ב"עולם הבריאה", ולכן אִי אֶפְשָׁר לִשְׁכָלִים נִבְרָאִים לְקַבֵּל מֵהֶן, – מהספירות שב"אצילות". וְלָכֵן לֵית מַחֲשַׁבְתָּא דִּילְהוֹן תְּפִיסָא שָׁם כְּלָל. – אין ל"מחשבה" של הנבראים "תפיסה" (השגה) שם כלל. המחשבה וההשגה של נבראים אינן יכולות כלל "לקלוט" את האור המאיר ב"אצילות". לָכֵן הוּא – "עולם האצילות", מָדוֹר לַצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים, שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה אֲפִלּוּ מִבְּחִינַת דְּחִילוּ וְרְחִימוּ – יראה ואהבה, הַנִּמְשָׁכוֹת מִן הַבִּינָה וָדַעַת בְּגָדְלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁעוֹלָם הָאֲצִילוּת הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת בִּינָה וָדַעַת לְשֵׂכֶל

ליקוטי אמרים

והנה צמצום זה היא סבת ההארה שמאירות שם חב"ד של א"ס ב"ה לנשמות אלו בעולם הבריאה. משא"כ באצילות שאינם בבחי' צמצום כ"כ א"א לשכלים נבראים לקבל מהן ולכן לית מחשבתא דילהון תפיסא שם כלל לכן הוא מדור לצדיקי' הגדולים שעבודתם היא למעלה מעלה מבחי' דחילו ורחימו הנמשכות מן הבינה ודעת בגדולתו ית' כמו שעולם האצילות הוא למעלה מעלה מבחי' בינה ודעת לשכל

---

6. ולא שזה (ש"לא יהיו בגדר נבראים כלל") הוא תוצאה (ממה שיתבטלו ממציאותן), (כ"א הוא הוספה על זה, דהיינו שיתבטלו ממציאותן, ויתירה מזו... הם לא יהיו... גדר נבראים), וכדלקמן "וליבטל כו' וליכלל" ע"פ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

נִבְרָא, – כך גם עבודתם היא הרבה למעלה מהאהבה והיראה הבאות מן השכל; **אֶלָּא עֲבוֹדָתָם הָיְתָה** בִּבְחִינַת **מֶרְכָּבָה מַמָּשׁ לְאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְלִבְטֵל אֵלָיו בִּמְצִיאוּת, וּלְהִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם, עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ:** – חכמינו ז"ל[8]: **"הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה", וְהַיְנוּ** – מה שהאבות מתוארים כ"מרכבה", הוא: **לְפִי שֶׁכָּל יְמֵיהֶם הָיְתָה זֹאת עֲבוֹדָתָם.** – האבות היו תמיד בהתבטלות של "מרכבה": על ידי קיומם תורה ומצוות, הם יוצרים, על עצמם ועל כל עניניהם את דרגת ההתבטלות העליונה ביותר להקב"ה, כך שאין להם רצון אחר כלל, אלא רק מה שהוא רצון ה' – ולכן מקומם של צדיקים אלה הוא ב"עולם האצילות", בו מורגש אותו סוג של ביטול.

ליקוטי אמרים

נברא אלא עבודתם היתה בבחי' מרכבה ממש לא"ם ב"ה וליבטל אליו במציאות ולהכלל באורו ית' הם וכל אשר להם ע"י קיום התורה והמצות ע"ד שאמרו האבות הן הן המרכבה והיינו לפי שכל ימיהם היתה זאת עבודתם.

יום שבת קודש א' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נג, אך מי ששרש... עד עמ' נג, כידוע לי"ח]:

אַךְ מִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ קָטָן מֵהָכִיל עֲבוֹדָה תַּמָּה זוֹ, – של בחינת "מרכבה", **לִבְטֵל וְלִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּקִבְיעוּת,** – לעמוד **תמיד** בביטול והתכללות באורו יתברך, **רַק לִפְרָקִים וְעִתִּים שֶׁהֵם עֵת רָצוֹן לְמַעְלָה, וּכְמוֹ בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שֶׁהִיא בַּאֲצִילוּת,** – שכן ארבעת השלבים שבסולם התפילה, הם כנגד ארבעת העולמות: חלק התפילה עד "ברוך שאמר", הוא בבחינת "עולם העשיה"; "פסוקי דזמרה" – בבחינת "עולם היצירה"; "קריאת שמע" – בבחינת "עולם הבריאה": "שמונה עשרה" – בבחינת "עולם האצילות", **וּבִפְרָט בְּהִשְׁתַּחֲוָאוֹת שֶׁבָּהּ,** – כשכורעים בשמונה־עשרה, **שֶׁכָּל הִשְׁתַּחֲוָאָה הִיא בִּבְחִינַת אֲצִילוּת [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ'פְרִי עֵץ חַיִּים' בְּקַבָּלַת שַׁבָּת** – שהשתחוואות הן בבחינת "אצילות"], **כִּי הִיא** – ההשתחוואה היא, **עֵנְיַן בִּטּוּל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִהְיוֹת חָשִׁיב כַּמַּיִם כְּלָא מַמָּשׁ,** – להיות חשוב לפני הקב"ה, כלא ממש; **אַיִן גַּם כֵּן** – כשעומד בבחינת ביטול גמור רק "לפרקים ועתים", כמו למשל בשעת "שמונה עשרה" בכלל, ובהשתחוואות שב"שמונה עשרה" בפרט, **עִקַּר קְבִיעוּת נִשְׁמָתוֹ הוּא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה** – שכן, מדובר כאן בקשר לנשמה, ששייכותה היא ל"עולם הבריאה", [**רַק לִפְרָקִים בְּעֵת רָצוֹן תַּעֲלֶה נִשְׁמָתוֹ לַאֲצִילוּת בִּבְחִינַת "מַיִן נוּקְבִין", כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵ"ן]:** – רק בשעת רצון, תעלה נשמתו ל"עולם האצילות", על ידי התעוררות מלמטה, כפי הידוע ללומדי תורת הקבלה. עד כאן למדנו על שלשה הבדלים בקשר למקומן של הנשמות, בהם הן מקבלות את שכר עבודתן. להלן, מסביר רבנו הזקן, שמהשכר שהנשמות מקבלות עבור עבודתן, נבין את מהות העבודה עצמה:

ליקוטי אמרים

אך מי ששרש נשמתו קטן מהכיל עבודה תמה זו ליבטל וליכלל באורו ית' בעבודתו בקביעות רק לפרקים ועתים שהם עת רצון למעלה וכמו בתפלת שמונה עשרה שהיא באצילות ובפרט בהשתחוואו' שבה שכל השתחוואה היא בבחי' אצילות [כמ"ש בפרע"ח בקבל' שבת] כי היא ענין ביטול באורו ית' להיות חשיב קמיה כלא ממש אזי ג"כ עיקר קביעות נשמתו הוא בעולם הבריאה [רק לפרקים בעת רצון תעלה נשמתו לאצילות בבחי' מ"נ כידוע לי"ח]:

---

7. "לכאורה צ"ל 'היא' וכלפני זה" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **8.** בראשית רבה מז, ו. זהר ח"א רי, ב.

אגרות קודש

[אדר ה'תשל"ב]

כיון שכבר נמצא כאן – ינצל זה לחזק בריאותו ולהתקדם ככל האפשרי בתומ"צ.

כיון שרק שנה א' נשארה לקבלת ב.א. – כדאי להשתדל בזה.

כן כדאי לברר אולי יכול לגמור זה כאן בהקדם (ע"י שיקחו בחשבון לימודיו בארץ ישראל).

מובן שאין לדחות החתונה לזמן ארוך.

2) מנהגי יום הולדת.

אזכיר עה"צ.

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מי"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר היהי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

שבת קודש, ר"ח ניסן

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם: וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים: וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלַת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר עֶגְלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם: אֵת | שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם: וְאֵת | אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ: וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה: וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּאִיר הַיּוֹם בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נִשְׁמָתִין קַדִּישִׁין דְּמִתְחַדְּשִׁין כְּצִפֳּרִים וּמְצַפְּצְפִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְצַלְּאִין עַל עַמָּא קַדִּישָׁא יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִים וּתְעַיֵּל הַנָּךְ צִיפָּרֵי קַדִּישֵׁי לַאֲתַר קַדִּישָׁא דְּאִיתְמַר עֲלֵיהּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁבְּאִם אֲנִי עַבְדְּךָ מִשֵּׁבֶט

ליום שבת קודש ר"ח ניסן

יְהוּדָה

שֶׁקָּרָאתִי בְּתוֹרָתְךָ פָּרָשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם אֲזַי יָאִירוּ נָא עָלַי כָּל נִצּוֹצִין קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בִּקְדֻשַּׁת זֶה הַשֵּׁבֶט לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּתוֹרָתְךָ וּבְיִרְאָתֶךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

יום ראשון

יום רביעי — כד אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: כי בגוף . . . 100 בו ית'.

בַּאֲמִירַת "אָנָּא בְּכֹחַ" צָרִיךְ לִרְאוֹת – אוֹ לְצַיֵּר בַּמַּחְשָׁבָה – הַשֵּׁמוֹת, שֶׁהֵם הָרָאשֵׁי תֵבוֹת, אֲבָל לֹא לְאָמְרָם.

יום שני

יום חמישי — כה אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: ולא שדבקות . . . נא חי ומדבר.

החסיד ר' מרדכי האראדאקער סיפר: פתגם הראשון ששמענו מרבינו הזקן כשבאנו לליאזנא הי': וואָס מען טאָר ניט טאָר מען ניט, און וואָס מען מעג דארף מען ניט. – כשלש ארבע שנים עבדנו בזה עד שהבאנו אופן זה בעניני חיינו, ורק אז נכנסנו ליחידות לשאול דרך בעבודה.

הֶחָסִיד ר' מָרְדְּכַי מֵהאָראָדאָק סִפֵּר: פִּתְגָּם הָרִאשׁוֹן שֶׁשָּׁמַעְנוּ מֵרַבֵּנוּ הַזָּקֵן כְּשֶׁבָּאנוּ לְלִיאָזְנָא הָיָה: "הָאָסוּר – אָסוּר, וְהַמֻּתָּר – מֻתָּר". כְּשָׁלֹשׁ אַרְבַּע שָׁנִים עָבַדְנוּ בָּזֶה, עַד שֶׁהֵבֵאנוּ אֹפֶן זֶה בְּעִנְיְנֵי חַיֵּינוּ, וְרַק אָז נִכְנַסְנוּ לִיחִידוּת לִשְׁאֹל דֶּרֶךְ בַּעֲבוֹדָה.

יום שלישי

יום ששי — כו אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: כי מי . . . בנפשותינו כנז"ל.

כָּל הַקְּדוֹשׁ בְּעַם אֶלְקֵי אַבְרָהָם וִיסוֹד בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּהַעֲמָדַת דּוֹר יְשָׁרִים וְחִנּוּכָם, בְּכַשְׁרוּת הָאֹכֶל, וַאֲצִילוּת טֹהַר קְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת, מָסַר וְנָתַן הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא עַל יְדֵי נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְשָׁמְרָם וּלְעָבְדָם.

הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תְּמַלֵּא חוֹבָתָהּ וּתְעוּדָתָהּ בְּחַיֵּי הַמִּשְׁפָּחָה, בְּהַנְהָגַת הַבַּיִת וּבְחִנּוּךְ עַל פִּי הַתּוֹרָה, עָלֶיהָ הַכָּתוּב אוֹמֵר "חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ".

יום רביעי

שבת — כז אדר שני, פרשת החדש — ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.
הַפְּטוֹרָה: כֹּה אָמַר – עוֹלַת תָּמִיד.

שיעורים. חומש: שמיני, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: פרק לט. ומפני . . . 104 מצוה עצמה.

משיחת אאמו"ר: חטא בני אהרן הי' בקרבתם לפני ה' וימותו. רצוא בלי שוב. דער אמת איז אז מ'קומט לפני ה' דארף זיין תטהרו, ריין און קלאָהר, עס מוז זיך דערהערען אין מעשה בפועל, כל הגבוה גבוה ביותר יורד למטה מטה ביותר, ורצוא בלי שוב, היא מיתה. ועל זה בא ציווי ה' אל משה (ויקרא טז ב) שיאמר לאהרן, אותיות נראה, ובכחות הנפש הוא השכלה, לאמר, בשביל לבוא אל הקדש גם מבית לפרוכת שהוא לפני הצמצום, דארף מען וויסען אז על הארן, אותיות נראה, השכלה,

היום יום . . .

איז פאראן א כפורת, א כוונה פון א פארשטעל, וואָס דאָס איז דער פני הכפורת, אשר על כן ולא ימות, זאָל מען ניט בלייבען באם רצוא אליין, כי בענן אראה על הכפורת, דער צמצום הראשון איז כוונתו הגילוי, און דער מבוא צו דעם איז דער ואל, ביטול עצמי, טאָן וואָס חסידות הייסט, ניט דאָס וואָס דער שכל זאָגט, דאן איז יבוא אל הקדש.

מִשִּׂיחַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ]: חֵטְא בְּנֵי אַהֲרֹן הָיָה "בִּקָּרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמוּתוּ". 'רָצוֹא' בְּלִי 'שׁוּב'. הָאֱמֶת הִיא, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִגָּשִׁים "לִפְנֵי ה'" צָרִיךְ לְהַקְדִּים "תִּטְהָרוּ" - נָקִי וָזָךְ. חַיָּבִים לְהַפְנִים בְּמַעֲשֶׂה בְּפֹעַל, שֶׁכָּל הַגְּבֹהַּ גָּבֹהַּ בְּיוֹתֵר יוֹרֵד לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, וְ'רָצוֹא' בְּלִי 'שׁוּב' הִיא מִיתָה. וְעַל זֶה בָּא צִוּוּי ה' אֶל מֹשֶׁה (וַיִּקְרָא טז ב), שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן - אוֹתִיּוֹת נִרְאָה - וּבְכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא הַשְׂכָּלָה, לֵאמֹר: בִּשְׁבִיל לָבוֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ גַּם מִבֵּית לַפָּרֹכֶת, שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, יֵשׁ לָדַעַת שֶׁעַל הָאָרֹן - אוֹתִיּוֹת "נִרְאֶה", הַשְׂכָּלָה, יֶשְׁנָה "כַּפֹּרֶת", כַּוָּנָה שֶׁל הַסְתָּרָה, שֶׁזֶּהוּ "פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת", אֲשֶׁר עַל כֵּן [הָאַזְהָרָה] "וְלֹא יָמוּת", שֶׁלֹּא לְהִשָּׁאֵר בִּ'רָצוֹא' בִּלְבַד, "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת", הַצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן כַּוָּנָתוֹ הַגִּלּוּי, וְהַמְּבוֹא לְכָךְ הוּא הַ"וְאַל", בִּטּוּל עַצְמִי, לְבַצֵּעַ אֶת מַה שֶׁהַחֲסִידוּת מוֹרָה, לֹא אֶת מַה שֶׁהַשֵּׂכֶל אוֹמֵר. אוֹ אָז - "יָבֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ".

יום חמישי

יום ראשון — **כח אדר שני** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: ועולם . . . 104 אלקות ממש.

"הָרַחֲמָן" דִּבְרִית מִילָה – אוֹמְרִים.

(משיחה בסעודת ברית מילה): בברית מילה אומרים כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ונוהגים אצלנו, אז מען גיט דמי קדימה אז דער אינגעל זאָל לערנען – (ונתן כ"ק אדמו"ר שליט"א סכום מסוים באמרו): – דאָס איז פאר דער ישיבה.

(מִשִּׂיחָה בִּסְעוּדַת בְּרִית מִילָה): בִּבְרִית מִילָה אוֹמְרִים, "כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית, כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים". וְנוֹהֲגִים אֶצְלֵנוּ, שֶׁנּוֹתְנִים דְּמֵי קְדִימָה שֶׁהַיֶּלֶד יִלְמַד (וְנָתַן כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר שְׁלִיטָ"א [אַדְמוֹ"ר מְהוֹרַיַּי"צ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן] סְכוּם מְסֻיָּם בְּאָמְרוֹ): זֶה עֲבוּר הַיְשִׁיבָה.

יום שישי

יום שני — **כט אדר שני** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, שני עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: והנה צמצום . . . נג עבודתם.

באחת ההתועדות אמר אאמו"ר: הקב"ה ברא את העולם וכל הדברים הגשמיים מאין ליש, און אידען דארפען מאַכען מיש לאין, פון די גשמיות מאַכען רוחניות. די עבודה מאַכען פון גשמיות רוחניות און דעם גשמי מאַכען א כלי פאר רוחניות, דאָס איז א חובת גברא, אין דעם איז מחויב כל אחד ואחד בפרט.

בְּאַחַת הַהִתְוַעֲדוּיוֹת אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ]: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּרָא אֶת הָעוֹלָם וְכָל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים מֵאַיִן לְיֵשׁ, וִיהוּדִים צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת מִ"יֵּשׁ" לְ"אַיִן", מֵהַגַּשְׁמִיּוּת לַעֲשׂוֹת רוּחָנִיּוּת. הָעֲבוֹדָה לַעֲשׂוֹת מִגַּשְׁמִיּוּת רוּחָנִיּוּת וְאֶת הַגַּשְׁמִי לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְרוּחָנִיּוּת - זוֹהִי מַטָּלָה אִישִׁית. בָּזֶה מְחֻיָּב כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְרָט.

שבת קודש יום שלישי **א ניסן, ר"ח** ה'תש"ג

כָּל הַחֹדֶשׁ אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.
אַחַר אֲמִירַת הַנָּשִׂיא אוֹמְרִים "יְהִי רָצוֹן" הַנִּדְפָּס בְּסִדּוּר תּוֹרָה אוֹר, וְגַם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם אוֹמְרִים אוֹתוֹ.

שיעורים. חומש: תזריע, שלישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: אך מי . . . נג לי"ח.

אֲדֹנָי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] צִוָּה לְגִיסוֹ הָרַב מֹשֶׁה הוֹרְנְשְׁטֵיין הַכֹּהֵן לֵאמֹר הַ"יְהִי רָצוֹן" שֶׁאַחַר הַנָּשִׂיא, וְאָמַר לוֹ כִּי אֲפִלּוּ כֹּהֵן וְלֵוִי צָרִיךְ לְאָמְרוֹ, כִּי זֶה שַׁיָּךְ לְעִבּוּר.

המשך מעמוד מד

ולצערנו - בטבע האדם ורגילה **ביותר** השגיאה - שכשמקוים מילדים רמה ידועה בהשקפת עולם ובהנהגתם דתית, מחנכים אותם באופן, וכמעט בהקפדה, שלא יבואו לרמה יותר גבוה ואעכו"כ לרמה יותר גבוה מאשר מעמד ומצב ההורים. ואין מביאים כלל וכלל בחשבון - שבאם בגיל העמידה מתקיים האדם במעמד דתי במדה מסוימה - הוא רק הודות לזה שבימי הנערות והבחרות עמד ברמה יותר גבוה, שאז אף שקושי החיים ומלחמת החיים (והסביבה ג"כ) הפחיתו את רמת ימי הבחרות, נשאר עכ"פ ברמה דימי העמידה. שמזה מובן - שהאיש שבימי הבחרות יעמוד ברמה מופחתה - הרי טבעי שלאחרי איזה שנים ירד ממדריגתו וימצא בדרגא למטה מהמקווה.

המורם מהאמור - שכשהי' ברצונם (שלה ושל בעלה שי') שיראת שמים בפועל של ילידיהם תהי' בשווה ליראת שמים שלהם, צריכים היו הילדים להתחנך במוסד חינוך הדורש מתלמידיו אותה מדת היראת שמים שדרשה מאביהם הישיבה תומכי תמימים, אבל כשמתחנכים הילדים במוסד חינוך כהמוזכר במכתבה, שכפי השמועה דרגת היר"ש הנדרשת בו - היא פחותה **בכמה** דרגות מאותה מדת היר"ש שדרשה ישיבת תומכי תמימים ודוגמתה, הרי מה פלא כשיורדים לדרגא שלמטה מזה ויש אפשריות למאורעות אלו שכותבת.

מובן שאין כוונתי להטפת מוסר כ"א בהנוגע לשאר הילדים - שיחיו - שלהם שעדיין ברשותם הם, שפשוט שצריכים ללמוד ולהתחנך בד' אמות של מוסד כזה הדורש מתלמידיו מדת יר"ש שלימה, ואז יש לדרוש ולקוות מהילדים כל עניני התורה והמצוה, כיון שההורים נתנו להם כל האפשרית לזה ומעולם לא נמצאו בסביבה שהיחס שלה יחס פושרי וכו'.

והרי בשנים האחרונות הנה באה"ק ת"ו כמה מההורים שינו יחסם ופועלים בכיוון האמור, ז. א. להכניס בניהם ובנותיהם לישיבה שלומדים בה אך ורק לימודי קדש ולבית יעקב ובית רבקה וכיו"ב, ומזמן לזמן הולכת תנועה זו ומתפשטת. ואם בהנוגע לכ"א - האמור לעיל צודק הוא, עאכו"כ בהנוגע לאלה (לה ולבעלה שי') שרואים במוחש תוצאות החינוך בבתי ספר ממלכתים ואפילו בבתי ספר שבדרגא אחת למעלה מהם וכו'. ואין עניני להאריך בדבר המצער ואינו מדבר בטובתן של ישראל.

פשוט שכל האמור לעיל גם לבעלה שי' הדברים מכוונים, וכן תקותי חזקה שלא יקפידו על מה שכופל הנני עוה"פ את הנ"ל, והטעם - שמרגיש הנני חובתי שלא לעבור בשתיקה, כיון שכתבו המצב אלי.

בברכה לבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

ז"ע נתקבל מכ' בעלה שי' והמענה נכלל בהנ"ל.

מתי יש טורח לעלות לירושלים? יום ראשון כ"ד אדר ב' ה'תשע"ו

הלכות מעשר שני פרק ו, הלכה יד: אִם נִתְעָרְבוּ בִּירוּשָׁלַיִם – אֲסוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן כְּמִנְיָן; הוֹאִיל וְהוּא בִּירוּשָׁלַיִם, הֲרֵי הוּא כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין; וְיֹאכֵל הַכֹּל בְּטָהֳרָה.

מקור ההלכה הוא בדברי המשנה (בכורים פ"ב מ"ב) שפירות מעשר שני וביכורים שנתערבו בפירות חולין, אסורין בכל שהן. אולם נחלקו מפרשי המשנה בדין זה.

לדעת הרמב"ם (בפירוש המשניות) המשנה מדברת כשהפירות נתערבו בירושלים דווקא, והתערובת אינה בטלה "לפי שנאמר לבעליו, כיון שאתה בירושלים והוא מקום אכילת המעשר .. אכול הכל בתורת מעשר" והרי זה דבר שיש לו מתירין שאינו בטל אפילו באלף. ואם הפירות נתערבו מחוץ לירושלים, "אינן אוסרין בכל שהוא, הואיל ויש טורח להעלותן, לא מקרי דבר שיש לו מתירין" (הרע"ב שם).

אך לדעת הר"ש (שם) המשנה מדברת גם בתערובת מחוץ לירושלים, ומכל־מקום נחשבת התערובת דבר שיש לו מתירין כי אפשר להעלותה לירושלים ולאכלה שם כמעשר.

והקשה ה'פרי חדש' (יו"ד סי' קב סק"ח):

בהלכה זו הרמב"ם פוסק כשיטתו בפירוש המשנה וכתב "אם נתערבו בירושלים אסורין בכל שהן", אך בסוף הפרק (הט"ז) כתב: "מעשר שני בטל ברוב, באיזה מעשר אמרו, במעשר שנכנס לירושלים ויצא ונפלו מחיצות, שהרי אין שם מחיצות להחזירו לשם, ואי אפשר לפדותו מאחר שנכנס...". ומזה יש לדייק שדווקא כאשר "אין שם מחיצות להחזירו לשם" המעשר בטל, אבל אם היו מחיצות המאפשרות לאכול את המעשר בירושלים, היו מטריחים אותו להעלות ולאכול את התערובת בירושלים, ואם כן גם חוץ לירושלים נקראת התערובת דבר שיש לו מתירין!

ותירץ (ע"פ דברי התוספות, ב"מ נג,א):

כאשר התערובת נמצאת במרחק מועט מירושלים, הרי זה נחשב דבר שיש לו מתירין מחמת האפשרות להעלות לירושלים, אבל ברחוק הרבה מירושלים ויש טורח גדול להעלות לירושלים נקרא דבר שאין לו מתירין. ולפי זה מבאר גם שאין מחלוקת בין מפרשי המשנה, אלא "מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי", כי הרמב"ם מדבר במרחק גדול מירושלים (ואז התערובת בטלה), ואילו הר"ש מדבר במרחק מועט מירושלים (ואז הרי זה דבר שיש לו מתירין).

שלש שנים לערלה יום שני כ"ה אדר ב' ה'תשע"ו

הלכות מעשר שני פרק ט, הלכה ט: ...הַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה – עָלְתָה לוֹ שָׁנָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין פֵּרוֹת הַנְּטִיעָה הַזֹּאת מֻתָּרוֹת בְּעֶרְלָה אֶלָּא בְּרִבִיעִית עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט, שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאִילָנוֹת.

מבואר בגמרא (ר"ה י, א) שהנוטע שלושים יום קודם ראש השנה (בנוסף לי"ד יום קודם לכן, עבור הקליטה באדמה) – נחשבים שלושים הימים לשנה אחת, והפירות יהיו אסורים משום ערלה רק לשנתיים נוספות. ומכל מקום, גם בהגיע השנה הרביעית, הפירות יהיו אסורים משום ערלה עד ט"ו בשבט. "שאף־על־פי שתשרי ר"ה לנטיעה – ט"ו בשבט ר"ה לאילן, וזו כבר נעשית אילן, לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מידי ערלה עד חמשה עשר בשבט" (רש"י שם ד"ה ופרות).

אך אם נטע פחות משלושים יום קודם ראש השנה, אין ימים אלו נחשבים לשנה, אלא ספירת שלש השנים מתחילה מראש השנה. ונחלקו ראשונים האם גם כאן עליו להמתין עד ט"ו בשבט של השנה הרביעית.

לדעת הרמב"ם (להלן הי"א) יש למנות מראש השנה שלש שנים רצופות, אך מיד לאחר ראש השנה הפירות אינם אסורים משום ערלה, כי "דווקא בנטיעה שהקלנו עליה בתחילתה, שעלו לה שלשים יום לשנה תמימה – לפיכך מחמרינן עליה בסופה להמשיך שנתה עד חמשה עשר בשבט שהוא ר"ה לאילן" (ר"ן על הרי"ף – ר"ה ב, ב ד"ה והא) אבל בנטיעה זו שמונים לה שלש שנים מלאות, אין להחמיר ולהמתין עד ט"ו בשבט.

אך לדעת הרז"ה בכל מקרה יש להמתין עד ט"ו בשבט של השנה הרביעית: "דהא מילתא בטעמא תלייא ולא משום חומרא בעלמא.. דכיון שאילן גדל על רוב מים של שנה שעברה, וכל שהוא חונט בין תשרי לט"ו בשבט היינו מחמת יניקת מים שלפני ראש השנה ומאותה יניקה חנטו פירות הללו.. וכיון דהיינו טעמא מילתא ליכא לאיפלוגי בין נטעה שלשים יום לפני ראש השנה או פחות" (ר"ן שם).

והרא"ש (הלכות קטנות, הלכות ערלה סי' ט) הביא את שתי הדעות וכתב: "יראה דהאידנא אין חנטה בשום אילן קודם ט"ו בשבט, ולכן אין נזהרין אלא שלש שנים".

כיצד מתוודים? יום שלישי כ"ו אדר ב' ה'תשע"ו

הלכות מעשר שני פרק יא, הלכה ה: וְדוּי זֶה נֶאֱמַר בְּכָל לָשׁוֹן... וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמְרוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאִם רָצוּ רַבִּים לְהִתְוַדּוֹת כְּאֶחָד – מִתְוַדִּין.

מהי כוונת הרמב"ם בדבריו 'כל אחד ואחד אומרו בפני עצמו'?

מבאר ה'מנחת חינוך' (מצוה תרז):

בשונה משאר מצוות שבדיבור, כגון קידוש או ברכת המזון, שאדם יכול לצאת ידי חובתו על ידי שמיעה מחבירו מדין 'שומע כעונה', כאן אינו יוצא בשמיעה מחבירו אלא עליו להתוודות בעצמו.

אך לפירוש זה, קשה המשך דברי הרמב"ם: 'ואם רצו רבים להתוודות כאחד מתוודין', ולפי האמור הרי אין הכוונה שאחד מוציא את כולם ידי חובתם, שהרי זה אינו מועיל, אלא שכולם יאמרו ביחד, ואם כן מה החידוש בכך?

ולכן יש לפרש את כוונת הרמב"ם באופן אחר:

לגבי וידוי ביכורים תיקנו חז"ל שלא יאמר כל אחד את הוידוי בעצמו אלא יצא ידי חובה בשמיעה מאחר (ביכורים פ"ג מ"ז), כי בזמנם היו אנשים שלא ידעו לקרוא ומחמת הבושה נמנעו מלהביא ביכורים, ולכן תיקנו שכולם יצאו על ידי שמיעה וכך לא יוכלו להכיר מי אינו יודע לקרוא.

ועל כך כותב הרמב"ם כאן כי למרות שלגבי ביכורים אין לקרוא את הוידוי בעצמו, אך בוידוי מעשרות יכול כל אחד לקרוא, כי וידוי זה אינו נאמר לפני הכהן אלא בינו לבין עצמו ולכן אין חשש בושה, ומי שיודע יקרא ומי שאינו יודע לא יקרא.

ועל כך ממשיך הרמב"ם וכותב: "ואם רצו רבים להתוודות כאחד מתוודין". כלומר, אף שבוידוי מעשרות יכול כל אחד לקרוא בעצמו, אין זו חובה אלא אפשר גם לצאת ידי חובה על ידי שרבים ישמעו מאחד ויוצאים ידי חובתם מדין 'שומע כעונה'.

(להורות נתן ח, סי' פג)

תערובת שיש לה מתירין לגבי אחרים

יום רביעי כ"ז אדר ב' ה'תשע"ו

הלכות בכורים פרק ד, הלכה טו: הַבִּכּוּרִים.. אִם נִתְעָרְבוּ בְּחֻלִּין כִּירוּשָׁלַיִם – אֲסוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן בְּמִינָם, כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקוֹם אֲכִילָתָן, עֲשָׂאוּם כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין.

תערובת ביכורים בחולין אינה בטילה, כי היא נחשבת כ'דבר שיש לו מתירין'. ולמרות שהביכורים מותרים באכילה רק לכהנים בירושלים, ולישראל אסור לאוכלם בכל מקום ולגביהם הרי זה 'דבר שאין לו מתירין', אין התערובת בטלה אף לגבי ישראל, כי "כיון דחל על התערובת שם ביכורים... ליאסר לאכלן חוץ לירושלים, חל נמי לענין זה ליאסר לאכול לזרים" (רע"ב, ביכורים פ"ב מ"ב).

והנה, "המבשל בשבת במזיד אסור לו לעולם, ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד" (או"ח סי' שיח ס"א). וכתב ה'מגן אברהם' (שם סק"ב) שאם התבשיל שנתבשל בשבת נתערב עם מאכלים מותרים התערובת אסורה, כי כיון שלאחרים (המותרים באכילת התבשיל במוצאי שבת) התבשיל הוא 'דבר שיש לו מתירין', גם למבשל אין התערובת בטילה, והביא ראיה מהלכה זו שאם נתערבו הביכורים בחולין הרי הם אסורים גם לזרים, אף שלגביהם הרי זה 'דבר שאין לו מתירין', כי לכהנים הוא דבר שיש לו מתירין.

ויש שחלקו עליו (חוות־דעת ופרי־מגדים, יו"ד סוף סי' קב), ולדעתם מותר למבשל לאכול את התערובת אפילו בשבת, כי כיון שלגביו 'אין לו מתירין מכל וכל', התבשיל מתבטל. ומה שלענין ביכורים נחשבת התערובת ל'דבר שיש לו מתירין' אף לגבי הזרים, מבאר ה'פרי מגדים', שזו חומרא מיוחדת בביכורים ומעשר שני, כלשון הרמב"ם כאן "עשאום כדבר שיש לו מתירין", כי "נתנו תערובת אלו השני דברים [מעשר שני וביכורים] בירושלים בלבד כדבר שיש לו מתירין, כיון שיכול לאכלו שם בקדושה" (פיה"מ לרמב"ם ביכורים שם).

ואדמו"ר הזקן (או"ח שם ס"ד) פסק כה'מגן אברהם', שתבשיל שנתבשל בשבת במזיד ונתערב אינו מתבטל, כי כיון "שבו ביום חל עליו שם דבר שיש לו מתירין לגבי אחרים שאין בטל להם ברוב, חל עליו שם דבר שיש לו מתירין גם לגבי המבשל".

האם מותר להיפטר ממצוה?

יום חמישי כ"ח אדר ב' ה'תשע"ו

הלכות בכורים פרק ו, הלכה טז: אָסוּר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר, כְּדֵי לְפָטְרָהּ מִן הַחַלָּה.

האם מותר לבשל חתיכות לחם או מצה בחלב כאשר בכך משתנית ברכתם מ'המוציא' ל'מזונות'?

בהלכה זו מבואר שאסור לאדם לחלק את העיסה לחלקים קטנים ולאפותה כדי שתיפטר מחיוב חלה, הרי שאסור לעשות מעשה הגורם להפקיע ממצוה, ולפי זה לכאורה ייאסר לבשל את הלחם, מאחר שבכך מפקיעו מברכת 'המוציא' וברכת המזון מהתורה.

אך למעשה מפורש בדברי הראשונים שמותר לעשות כן לכתחילה (ראה תוספות ברכות לז, ב ד"ה אמר רבא), ובביאור החילוק יש לומר:

טעם האיסור לגבי חלה הוא משום שאם תמיד יעשו כן, לבסוף תישכח לחלוטין תורת חלה (ב"י יו"ד סי' שכד), אבל בנידון דידן בוודאי אין לחוש שיפסיקו לחלוטין לאפות לחם שהוא עיקר מזון האדם.

ועוד יש לומר:

קיים הבדל מהותי בין חובת הפרשת חלה לחובת ברכת המזון: חיוב ברכת המזון חל רק כתוצאה מהאכילה, וממילא אין איסור לגרום לשינוי ברכתו של המאכל על ידי מעשה המוציא אותו מתורת לחם, כי כל עוד אין האדם אוכל לחם אין כל סיבה לחייבו בברכת המזון, אבל חיוב הפרשת חלה חל מצד עצם העיסה ואינו תלוי באכילת האדם, אלא מיד בלישת העיסה הרי היא 'טבל' וחייבת בחלה, וכאשר אדם עושה את העיסה פחות מכשיעור הפרשת חלה הרי הוא מפקיע אותה מהמצוה השייכת לעיסה זו, ולכן אסור לעשות כן.

(שו"ת קנה בושם ח"ג, ט).

ברכת שהחיינו על פדיון הבן ועל פרי חדש

יום שישי כ"ט אדר ב' ה'תשע"ו

הלכות בכורים פרק יא, הלכה ה: הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ – מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ.

בברכת 'שהחיינו' על פרי חדש, יש אומרים שמברכים אותה לאחר ברכת הנהנין של הפרי (באר היטב שו"ע או"ח סי' רכה סק"ו), ולדעת אדמו"ר הזקן (סדר ברה"נ פי"א הי"ב) וה'פרי מגדים' (א"א ש"ע שם סק"ז) מברכים אותה לפניה.

וכתב ה'חתם סופר' (בהגהות לש"ע שם ס"ג) שמהלכה זו יש להוכיח כדעה הראשונה, שהרי מבואר כאן שאת ברכת שהחיינו על פדיון הבן מברכים לאחר ברכת על פדיון הבן, ולכאורה יש ללמוד מזה שגם את ברכת שהחיינו על פרי חדש מברכים לאחר ברכת הפרי.

אך למעשה כתב שהוא נוהג כמנהג רבו (רבי נתן אדלר) שבירך שהחיינו קודם ברכת הנהנין, אף שאינו יודע את טעמו.

וה'כתב סופר' (שו"ת או"ח סי' כה) כתב לחלק בין הדינים, כי בטעמו של הרמב"ם שיש להקדים את ברכת פדיון הבן לברכת שהחיינו יש לבאר שזהו משום שיש אופנים שבהם אין מברכים שהחיינו, כגון אם מת הבן, וכן אם נעשה הפדיון על ידי שליח, כדברי הרמב"ם בהלכות ברכות (פי"א ה"י) ששליח העושה מצוה לאחרים אינו מברך שהחיינו, ואילו את ברכת 'על פדיון הבן' מברכים תמיד, ונמצא שברכה זו תדירה יותר מברכת שהחיינו ולכן יש להקדימה.

אך בברכת שהחיינו על פרי חדש, בכל מקרה שמברך ברכת הפרי מברך גם ברכת שהחיינו, ולכן אין טעם להקדים את ברכת הפרי לברכת שהחיינו. ואדרבה, יש לברך ברכת שהחיינו קודם ברכת הנהנין כדי להסמיך את ברכת הנהנין לאכילה ככל האפשר (ולא להפסיק ביניהם בברכת שהחיינו).

שביתת הארץ או שביתת האדם

שבת קודש א' ניסן ה'תשע"ו

הלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁבֹּת מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וַעֲבוֹדַת הָאִילָן... וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ אוֹ הָאִילָנוֹת בְּשָׁנָה זוֹ – בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל 'לֹא תַעֲשֶׂה'.

כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה קיב):

שביעית חמורה משבת ויום־טוב בענין זה שהעושה מלאכה בשבת ויום־טוב עובר עליה מן התורה רק אם הוא עושה את המלאכה בעצמו, ואם יעשה אותה על ידי גוי לא יעבור עליה (ואסור משום 'שבות' מדרבנן), ואילו בשביעית - גם העושה מלאכה בשדה על ידי גוי, עובר על איסור ה'עשה', כי המצוה היא שהארץ תשבות, ככתוב "שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כה, ד) וכן "ושבתה הארץ" (שם). וגם אם ישכיר את הקרקע לאחר יעבור המשכיר בעל השדה על אי שביתת הקרקע, אך על איסורי ה'לא תעשה' לא יעבור (מן התורה) כי חיובם הוא על ה'גברא' שהרי האיסור נאמר בלשון 'נוכח' - "שדך לא תזרע..." (ויקרא שם).

ומביא ראיה מהגמרא (ע"ז טו, ב) המשווה דין שביתת בהמה בשבת לדין שביתת השדה בשביעית, וכשם שבשביתת בהמה בשבת האיסור הוא גם אם אדם אחר עושה מלאכה בבהמה, ולכן "אסור להשאיל בהמתו לנכרי לעשות המלאכה, מפני שהנכרי עושה בה מלאכה בשבת" (ש"ע אדה"ז א"ח סי' רמו ס"ז) - כך גם בשביתת השדה בשביעית, בעל השדה עובר אף על מלאכה שאדם אחר עושה בשדהו.

וכן כתב גם בספר 'פנים יפות' (שמות כג, יב): "יש בקדושת שביעית מה שאין בשבת, דהיינו אמירה לנכרי לחרוש ולזרוע שדה של ישראל... הזהיר על שביתת הארץ, כדכתיב ושבתה הארץ שבת לה', שאפילו על ידי נכרי אסור".

והגר"י פערלא (סהמ"צ לרס"ג ח"א עמ' רסג, ג) תמה מהי שיטת הרמב"ם:

במנין המצוות כאן (בתחילת הלכות שמיטה ויובל) כתב: "א. שתשבות הארץ ממלאכתה בשביעית. ב. שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה זו". והדברים מדויקים: במצוות ה'עשה' כתב 'שתשבות הארץ', ואילו בלאו כתב 'שלא יעבוד עבודת הארץ...', כי הלאו חל על ה'גברא' ואם אדם אחר יעשה מלאכה בשדהו אינו עובר, ואילו ה'עשה' הוא שהשדה תשבות ממלאכה ואף אם ישכור גוי לעבוד בשדהו, בעל השדה עובר על ה'עשה' של שביתת הארץ.

ואילו בהלכה עצמה כתב: "מצות־עשה לשבות... מעבודת הארץ ועבודת האילנות... וכל העושה מלאכה... בשנה זו, ביטל מצות־עשה ועבר על לא־תעשה". וכאן השווה את ה'עשה' והלאו, ומשמע שבשניהם האזהרה היא על ה'גברא' ואין חובה שהקרקע תשבות!

אגרות קודש

[ט' ניסן, ה'תשל"ב]

ת"ח על הקורת רוח וכו' מביקורו כאן בימים אלו.

ויה"ר שיהא ג"כ לתועלת הרבים (נוסף על שכל יחיד – עולם **מלא** הוא).

אזכיר עה"צ להנ"ל ולחה"פ כשר ושמח.

ודאי נת' מכתב הברכה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ד אדר־ב' – א' ניסן תשע"ו

יום א' כ"ד אדר ב' ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שהפודה מעשרו לעצמו מוסיף חומש, ואם האשה חייבת בו. מעשר שאין בחומשו שווה פרוטה. והפודה מעשר ביותר על דמיו. סלע בסלע בעה"ב קודם. ואם מותר להערים בפדיון מעשרו. אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני. והפודה מעשר שני לעצמו ולא נתן את החומש. מעות מעשר שני אם צורפים בדינרי זהב. ואם יחלל כסף מעשר עם פירות מעשר על הכסף.

א. הַפּוֹדֶה מַעֲשְׂרוֹ לְעַצְמוֹ[2] - בֵּין שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ[3], בֵּין שֶׁנָּפַל לוֹ בִּירֻשָּׁה[4], בֵּין שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּטִבְלוֹ מַתָּנָה[5] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ. אִם הָיָה שָׁוֶה אַרְבָּעָה - נוֹתֵן חֲמִשָּׁה[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ, חֲמִשִׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו.

2) רוצה לומר שגם המעות, שהוא מחלל עליהן, הן שלו, ומחלל לעצמו, שלעולם אינו מוסיף חומש אלא אם גם הפירות וגם הפדיון (= המעות) הם שלו. 3) שהפרישו מפירות שדהו. ואף על פי שאין המעשר קנוי לו, שהרי ממון גבוה הוא, אלא, חידוש הוא שחידשה התורה שעשאתו כשלו, לעניין פדיון והוספת חומש. 4) כלומר, המעשר עצמו (לא בטבלו). ואף על פי שממון גבוה הוא - חידשה התורה שלעניין פדיון היורש קונה את המעשר, והרי הוא כשלו, כשם שחידשה בבעל השדה. 5) במשנה שם: "שנותן לו במתנה". ואמרו בקידושין נד: שלרבי מאיר הסובר שמעשר שני ממון גבוה הוא, המדובר "כגון דיהיב ניהליה בטבליה". 6) היינו "חומש מלבר" וכן אמרו בבבא מציעא נג: "אבעיא להו, חומשא מלגיו (=מבפנים, כלומר על חמישה מוסיף אחד), או חומשא מלבר (=מבחוץ, כלומר על ארבעה מוסיף אחד)", ובמסקנא החליטו: "חומשא מלבר".

ב. וְאִשָּׁה[7] שֶׁפָּדְתָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהּ לְעַצְמָהּ[8] - אֵינָהּ מוֹסִיפָה חֹמֶשׁ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ - וְלֹא אִשָּׁה[9]. וְכֵן[10] אִם[11] פָּדָה פִּדְיוֹן פֵּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר[12] לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[13].

7) קדושין כד. "בזוזי דידה ומעשר דידה, איש אמר רחמנא ולא אשה". 8) כלומר: גם הפירות וגם המעות שלה, שהאיש מוסיף חומש באופן זה. 9) ואם הפירות של הבעל, והיא פודה בשבילו - מוסיפה חומש, ששלוחו של אדם כמותו. 10) כלומר, כשם שהפודה פירות מעשר שני מוסיף חומש, כמו כן הפודה פדיון המעשר, מוסיף חומש. 11) ברייתא במנחות פב. "המתפיס מעות מעשר שני לשלמים, כשהוא פודן מוסיף עליהן שני חומשין, אחת לקודש, ואחד למעשר". 12) כלומר, מעות מעשר שני, שפדה פירות המעשר, עליהן. 13) על הקרן, ולא על החומש הראשון.

ג. פָּדָה פֵּרוֹת מַעֲשְׂרוֹ וְהוֹסִיף חֹמֶשׁ, וְחָזַר וּפָדָה הַפִּדְיוֹן לְעַצְמוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[14] - מוֹסִיף חֹמֶשׁ שֵׁנִי עַל הַקֶּרֶן בִּלְבַד, וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל הַחֹמֶשׁ[15].

14) שהוא מוסיף חומש. 15) בניגוד לאוכל תרומה בשוגג, שמוסיף חומש על חומש.

ד. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[16] שֶׁאֵין בְּחֻמְשׁוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה[17] - אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ[18]. וְכֵן מַעֲשֵׂר שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין[19] - דַּיּוֹ שֶׁיֹּאמַר[20]: הוּא וְחֻמְשׁוֹ מְחֻלָּל עַל הַסֶּלַע הַזֶּה[21]. וְכָל[22] מַעֲשֵׂר שֶׁהוּא אֵינוֹ פּוֹדֵהוּ מִשֶּׁלּוֹ[23] - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[24]. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ[25].

16) שם נג: "תנו רבנן אם גאל יגאל איש ממעשרו, ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה. איתמר רב אמי אמר אין בו (= אין שווה פרוטה במעשר שני עצמו), רב אסי אמר אין בחומשו". ופסק רבינו כרב אסי. ופירש רש"י שם, שאם אין בחומש שווה פרוטה, אינו בר פדיון. אבל בירושלמי מפורש: "מעשר שני שאין בחומשו שווה פרוטה, אינו מוסיף חומש". וכן פסק רבינו. 17) כשהמעשר עצמו אינו שווה ארבע פרוטות. והחומש הוא מלבר (= מבחוץ). 18) אבל הוא עצמו קדוש מדבריהם. ועיין בהלכה הסמוכה, שאם יש לו מעות שחילל עליהן מעשר שני אחר - אומר: "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות". 19) ואפשר שאין בו ארבע פרוטות, שאז אין בחומשו שווה פרוטה, ואינו אלא מדבריהם. 20) כלומר, ואין צריך לפדותו על פי שלושה תגרים, כמו למעלה בפרק ד הלכה יט, ששם מדובר כשהמעשר מן התורה, כגון שיש בו וודאי ארבע פרוטות, שאז אינו אלא מדבריהם - הקלו בפדיונו. וכן אין צריך להמתין עד שיהא לו עוד מעשר שני, שיצטרף עם זה, ויהא בחומשם שווה פרוטה. 21) כלומר, על סלע שכבר חיללו עליו, מעשר שני אחר. 22) ירושלמי שם ראש הלכה ג: "אמר ר' יוחנן, כל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו אינו מוסיף חומש. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' חנינא, טעמא דר' יוחנן, ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו (כלומר, חמישית משלו) יוסיף עליו, כדי שיהא הוא ופדיונו משלו". 23) בכתב־יד מעשה רוקח: "שאינו הוא ופדיונו משלו", וכלשון הירושלמי. 24) אבל עיקר הפדיון חל מן התורה. 25) כיוון שהחומש אינו מעכב. ובירושלמי דמאי שם: "בדין היה מעשר שני של דמאי, שיפריש עליו חומש (כשהוא פודה אותו כדרך שמפריש כשאוכל תרומת מעשר של דמאי), ולמה אמרו שלא יפריש, מפני גדירו (כלומר, גזרה) שאם את אומר לו

שיפריש, אף הוא אינו מפריש [פודה] כל עיקר "ויאכלנו חוץ לירושלים בלא פדיון".

ה. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהָיָה לוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחֵר שֶׁלֹּא נִפְדָּה, אִם אֵין בְּחֻמְשׁוֹ[26] שָׁוֶה פְּרוּטָה - דַּיּוֹ שֶׁיֹּאמַר[27]: הוּא וְחֻמְשׁוֹ מְחֻלָּל עַל מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת; לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְצַמְּצֵם אֶת מְעוֹתָיו.

26) של המעשר שלא נפדה. 27) כלומר, "ולא אמרינן ימתין עד שיעלה לירושלים, או ימתין עד שיצרפנו עם אחר".

ו. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר בְּיוֹתֵר עַל דָּמָיו[28] - לֹא נִתְפְּסָה הַתּוֹסֶפֶת לְמַעֲשֵׂר.

28) כלומר, הדמים, שעליהם הוא פודה, שווים יותר מהפירות. ירושלמי מעשר שני פרק ד הלכה ב: "אמר ר' יוחנן הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל, מעשר שני שפדאו יותר על דמיו לא תפס את הכל. מה בין הקדש מה בין מעשר שני? אמר רבי אימי, שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו (כיוון שהוא נותנו לגזבר, אבל מעשר שני שנאכל לבעליו, אף שהוא ממון גבוה אינו פודהו אלא על שוויו)".

ז. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר[29] בְּסֶלַע[30], וְאַחֵר[31] אוֹמֵר בְּסֶלַע - בַּעַל הַבַּיִת קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר בְּסֶלַע, וְאַחֵר אוֹמֵר בְּסֶלַע וּפְרוּטָה[32] - הָאַחֵר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן[33].

29) שהרי כופין אותו לפתוח ראשון. 30) לפדיון המעשר. 31) ראה להלן פרק ט הלכה ז ובכסף משנה שם, שאחר יכול לחלל שלא מדעת בעל הפירות. 32) במשנה שם: "בסלע ואיסר". 33) ובירושלמי שם: "ואין חומשו של זה (בעל־הבית) מרובה על תוספתו של זה? אמר רבי אבין שנייא היא שהוא יכול להערים עליו (על המעשר) ולפוטרו מן החומש".

ח. מֵתֶר לְהַעֲרִים[34] עַל פִּדְיוֹן מַעֲשְׂרוֹ. כֵּיצַד? אוֹמֵר אָדָם לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וּלְעַבְדּוֹ הָעִבְרִי[35]: הֵא לְךָ[36] אֶת הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ וּפְדֵה לְךָ בָּהֶן הַמַּעֲשֵׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹסִיף חֹמֶשׁ. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: פְּדֵה לִי בָּהֶן[37]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: פְּדֵה לִי מִשֶּׁלְּךָ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[38].

34) "תחבולת ההיתר תיקרא הערמה, ושאינו להיתר, תיקרא מרמה". 35) "עבד עברי אין גופו קנוי, אלא מעשה ידיו בלבד. והוא כמו שכיר, כמו שאמר השם יתברך כי משנה שכר שכיר וכו'". [ולא הזכירו כאן "אשתו", שכיוון שאין זו מתנה גמורה אלא על מנת להחזיר - קנתה והבעל אוכל פירות. ומה שאמרו "במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות", אין זה אלא במתנה גמורה שהנותן בעין יפה הוא נותן, ובמתנה על מנת להחזיר לא אמרו כן. ובפרק א מהלכות עירובין הלכה כ, הזכירו "אשתו", לפי ששם מדובר במתנה גמורה]. 36) [נראה מדברי רש"י בגיטין סה. שזו היא מתנה על מנת להחזיר]. 37) שאין זו לשון מתנה אלא לשון שליחות וחייב בחומש. 38) כלומר: הא לך מעות ופדה פירות מעשר שני שלי על המעות שלך. שכיוון שאמר לו: "על המעות שלך" - הרי זו מתנה.

ט. אֲבָל לֹא יִתֵּן הַמָּעוֹת לִפְדּוּת[39] לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַקְּטַנִּים[40] וּלְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן כְּיָדוֹ[41]. נָתַן לְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִיָּה, אִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי זֶה מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מֵעֲצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - דְּבָרָיו קַיָּמִין; שֶׁאָמָּה הָעִבְרִיָּה קְטַנָּה הִיא, וְאֵין הַקָּטָן זוֹכֶה לַאֲחֵרִים[42] אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם[43].

39) עליהן. 40) לדעת התוספות, המדובר בשהגיעו לעונת נדרים, שתרומתם תרומה והוא הדין שפדיונו פדיון. 41) ונמצא שהמעות ברשותו, וחייב בחומש. 42) כלומר, אף על פי שהוא זוכה לעצמו מן התורה, כיוון שדעת אחרת מקנה להן - אינו יכול להקנות לאחרים. וכמו כן לפדות מעשר שני של אחרים. 43) אבל לא בדבר שהוא מן התורה.

י. וְכֵן מַעֲרִים וְנוֹתֵן הַמַּעֲשֵׂר מַתָּנָה כְּשֶׁהוּא בְּטִבְלוֹ[44], וְאוֹמֵר הַנּוֹתֵן: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל מָעוֹת שֶׁבַּבַּיִת[45].

44) קודם שהפריש מן הכרי, ולא לאחר מכן, שכיוון שמעשר שני ממון גבוה הוא, אינו נקנה במתנה. 45) "בראשונה היו עושין כן במעות (כלומר, היה מקנה המעות לחבירו, והלה פודה הפירות על מעותיו) היו נוטלין אותן (את המעות) ובורחין, התקינו שיהו עושין כן בפירות [שאינם נוחים כל כך לתפיסה ובריחה]".

יא. שְׁנֵי אַחִין אוֹ שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, [אָב וּבְנוֹ[46]] - פּוֹדִין זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹסִיף חֹמֶשׁ. אִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה לְבַעְלָהּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, הוֹאִיל וְהוּא מָמוֹן גָּבוֹהַּ כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרֻנוֹ - לֹא קָנָה בַּעַל. לְפִיכָךְ, אִם פָּדָהוּ[47] - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[48].

46) ואף שכבר כתב רבינו (למעלה הלכה ח), שבן פודה לאביו, הוסיף וכתב כאן, שאף האב פודה לבנו, אף על פי שהבן קרוב ללב אביו, יותר משהאב קרוב לבנו. 47) על מעות שלו. 48) וכמו כן אם פדתה האשה, אינה מוסיפה חומש.

יב. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[49] לְעַצְמוֹ, וְנָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב וְהֲרֵי נִתְחַלֵּל - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּתֵּן הַחֹמֶשׁ, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִפְשַׁע וְלֹא יִתֵּן.

49) שהוא מוסיף חומש.

יג. מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אִם רָצָה לְצָרְפָם[50] בְּדִינָרֵי זָהָב כְּדֵי לְהָקֵל מַשָּׂאן - מְצָרְפָן. וְאִם צֵרְפָן לְעַצְמוֹ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ, שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ פְּדִיָּה.

50) לפרטם.

יד. הַפּוֹרֵט סֶלַע מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[51], בֵּין

בִּירוּשָׁלַיִם בֵּין חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - לֹא יְצָרְפֶנָּה[52] כֶּלֶה מְעוֹת נְחוּשֶׁת[53], אֶלָּא בְּשֶׁקֶל מְעוֹת כֶּסֶף וּבְשֶׁקֶל מְעוֹת נְחוּשֶׁת[54].

51) כלומר: יש לו סלע של מעשר שני ורוצה לפרטו על מעות של נחושת. 52) יפרטנה. 53) שכיוון שאינו מוציא כל הכסף בבת אחת, לא התירו לפרוט כולו במעות נחושת, שכבוד הוא למעשר כשהוא מחולל על כסף. 54) וצריך לומר, שמדובר כאן בשעת הדחק, שהרי אין מחללין כסף על נחושת אלא בשעת הדחק. וכשמחלל כסף על נחושת התירו גם לחלל כסף על כסף, אף שאין מחללין כסף על כסף אפילו בשעת הדחק. ולכן לא נמנתה משנה זו בעדיות פרק א, בין הדברים שבית הלל לחומרא ובית שמאי לקולא, כיוון שיש בדברי בית הלל קולא, שהתירו לחלל כסף על כסף בשעת הדחק, אגב חילול כסף על נחושת.

טו. מֻתָּר לְחַלֵּל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר עִם פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַכֶּסֶף[55]. וְהוּא[56] שֶׁיִּהוּ בַּפֵּרוֹת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה דִּינָר[57]; אֲבָל אִם הָיָה בָּהֶן שָׁוֶה דִּינָר[58] - לֹא יְחַלְּלֵם עִם הַכֶּסֶף[59], אֶלָּא בִּפְנֵי עַצְמָן. כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שָׁוֶה דִּינָר וּשְׁלִשָׁה דִּינָרִין שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵינוֹ מְחַלֵּל הַכֹּל עַל סֶלַע אַחַת; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חֲצִי דִּינָר פֵּרוֹת וַחֲצִי דִּינָר מָעוֹת - מְחַלֵּל שְׁנֵיהֶם עַל דִּינָר אֶחָד.

55) אף שכסף מעשר לבדו אין מחללין על כסף - ביחד עם הפירות, מותר. 56) ירושלמי שם: "רבי שמעון בן לקיש אוקמה פליגין רבי מאיר ורבנן, בפירות שאין בהן כדי כסף (כלומר, שאינם שווים כדי חילולם על מטבע כסף חשובה), אבל בפירות שיש בהם כדי כסף אף רבנן מודו (שאין מחללין כסף עמהם). חצי דינר כסף וחצי דינר פירות, מותר, דינר כסף ודינר פירות, אסור, כל שכן שני דינרי כסף ושני דינרי פירות שאסור". 57) שקשה לחללם בפני עצמם. 58) שאפשר לחללם בפני עצמם. 59) שאין מחללים כסף על כסף.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר מעות חולין ומעות מעשר שנתפזרו ולקט מכאן ומכאן. סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו. האומר לבנו מעשר בזוית זו ונמצא בזוית אחרת. מי שנשתתק או מי שאמרו לו בחלום מעשר שני של אביך במקום פלוני. האומר לבניו אל תגעו בזוית פלונית או טמן מעות בפניהם ואמר של פלוני הם. המוציא כלי וכתוב עליו מ' או ד' או ט' או ת' או ק'. ומעות הנמצאות בירושלים. ודין תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר שני, ומעשר של ודאי ושל דמאי שנתערבו. הזורע מעשר שני אחר שנכנס לירושלים.

א. מְעוֹת[2] חֻלִּין וּמְעוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ, וְלִקֵּט מִכָּן וּמִכָּן[3] - מַה שֶׁלִּקֵּט לִקֵּט לְמַעֲשֵׂר[4], עַד שֶׁיַּשְׁלִים[5], וְהַשְּׁאָר חֻלִּין[6]. וְאִם בָּלַל וְחָפַן[7] אוֹ[8] שֶׁלִּקֵּט מִצַּד אֶחָד[9] וּמָצָא חָסֵר - הֲרֵי זֶה לְפִי חֶשְׁבּוֹן. כֵּיצַד? הָיוּ מָאתַיִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמֵאָה חֻלִּין, נִתְפַּזְּרוּ וּבְלָלָן וְחָפַן הַכֹּל, נִמְצְאוּ מָאתַיִם וְשִׁבְעִים[10] - הֲרֵי מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מֵהֶן מַעֲשֵׂר, וְתִשְׁעִים חֻלִּין. זֶה הַכְּלָל: הַמִּתְלַקְּטִין[11] - לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהַנִּבְלָלִין[12] - לְפִי חֶשְׁבּוֹן. מַתְנֶה[13] וְאוֹמֵר: אִם אֵלּוּ שֶׁבְּיָדִי הֵן הַמַּעֲשֵׂר - הַשְּׁאָר חֻלִּין[14]; וְאִם הֵן חֻלִּין[15] - הֲרֵי מְעוֹת הַמַּעֲשֵׂר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן מְחֻלָּלִין עֲלֵיהֶם[16].

2) מעשר שני פ"ב משנה ה. 3) ירושלמי שם: "אמר רבי יונה, והוא (זה שאמרו במשנה: "מה שלקט לקט למעשר") שליקט מכאן ומכאן (שכיון שאינו מלקט ממקום אחד, ייתכן שעלו בידו מעות המעשר. ומכל־מקום צריך להתנות, כדלהלן, שהרי אין הדבר ברור, ואולי מעות חולין בידו, ומעשר על גבי הקרקע), אבל אם לקט על אומן (כלומר, בשורה, מצד אחד) כבולל וחופן הוא". 4) ירושלמי שם: "אמר רבי זעירא כדי לשכר שני (כלומר, מה שאמרו "לקט למעשר", הוא כדי שמעשר שני ישתכר), שמא יאבדו השאר (שלא לקט עדיין) ויהיו אלו שבידו תפוסין על השני (כלומר, וינהוג בהן כבמעשר שני, וראה להלן). 5) "מנין - של מעשר שני" (פירוש המשנה). 6) "ואם נאבד מהן דבר, של חולין נאבד" (שם). 7) כלומר, עירבן יחד ולקטן מלא חפניו. 8) ראה בירושלמי שהוא למעלה. 9) שוודאי שחפן מחולין וממעשר שני ביחד. 10) שאבדו שלשים. 11) מכאן ומכאן, כנ"ל. 12) או שנלקטו מצד אחד, כנ"ל. 13) ירושלמי שם. ונראה מדברי רבינו, שזה מוסב גם על המתלקטים וגם על הנבללים (מעשה רוקח ומראה הפנים, ועיין רע"ב). 14) כלומר, ממילא הן חולין. 15) כולן או חלקן. 16) צריך עיון: הרי אין מחללים כסף על כסף או נחושת על נחושת, אף בשעת הדחק, כמפורש למעלה פ"ד הלכות ה־ז (תוספות יום־טוב). [ושמא התירו כאן מפני שהדבר ספק, שמא אלו שבידו הן המעשר, כשם שהתירו בדמאי, כמפורש שם הלכה ח]. ומעשה רוקח כתב שלא אסרו אלא לכתחילה. וכאן הרי זה בדיעבד. ועיין תוספות בביצה י: ד"ה חולין.

ב. סֶלַע[17] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְשֶׁל חֻלִּין שֶׁנִּתְעָרְבוּ - מֵבִיא בְּסֶלַע מָעוֹת[18], וַאֲפִלּוּ מְעוֹת נְחֹשֶׁת[19], וְאוֹמֵר: סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא מְחֻלֶּלֶת עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ; וְאַחַר כָּךְ בּוֹרֵר אֶת הַיָּפָה שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן[20] וּמְחַלֵּל הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת עָלֶיהָ, וְתַחֲזֹר הַסֶּלַע הַיָּפָה לְמַעֲשֵׂר.

17) שם משנה ו. 18) של כסף. וראה בהלכה הקודמת משום מה התירו כאן לחלל כסף על כסף. ואינו יכול לקחת סלע אחד משני הסלעים הנ"ל ולחלל בתנאי - גזירה שמא ישכח ויקח בלי תנאי (רע"ב). ובהלכה הקודמת, שנתערבו הרבה מעות, לא חששו שמא ישכח, מכיון שיש לו שם טירחא רבה ללקט הרבה מעות - ייזכר (תוספות יום־טוב). 19) נראה שעל מעות של כסף יותר קל, וזה צריך עיון, שהרי אדרבה כסף על כסף אין מחללים אפילו בשעת הדחק, ואילו כסף על נחושת מחללין בשעת הדחק (למעלה פ"ד הלכות ו־ז). וראה בר"י קורקוס. 20) שמא היא היתה של מעשר שני.

ג. הָאוֹמֵר[21] לִבְנוֹ: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּזָוִית זוֹ, וְנִמְצָא בְּזָוִית אַחֶרֶת - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[22]. אָמַר לוֹ: הֲרֵי שָׁם

מָנֶה, וְנִמְצָא מָאתַיִם - הַשְּׁאָר חֻלִּין[23]. הֲרֵי שָׁם מָאתַיִם, וְנִמְצָא מָנֶה - הֲרֵי הוּא חֻלִּין[24]. הִנִּיחַ[25] מָנֶה מַעֲשֵׂר וְנִמְצָא מָאתַיִם, מָאתַיִם וְנִמְצָא מָנֶה, אֲפִלּוּ[26] הֵן[27] בִּשְׁנֵי כִּיסִין - הַכֹּל חֻלִּין[28].

21) שם פ"ד משנה יב. 22) שאני אומר פירות מעשר נלקחו, ואלו אחרים הם. 23) שאנו אומרים: יודע היה האב שיש שם עוד מנה חולין, אבל לא הוצרך להזכיר לו אלא המנה של מעשר שני, בכדי להזהירו שיאכלו בקדושה, מה־שאין־כן בהניח מנה ונמצא מאתים, דלהלן, שוודאי אחרים הן, והכל חולין. 24) במשנה שלפנינו שם: "הכל מעשר", ועל־פי־זה השיגו הראב"ד. אבל בכתב־יד מינכן שם: "הכל חולין, (תוספתא כפשוטה), וכחכמים בתוספתא שם, ודלא כרבי שאמר: "מנה מונח ומנה מוטל", וראה למעלה. 25) תוספתא שם וביצה שם. 26) בביצה שם: "דרבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר בשני כיסין מחלוקת (רבי וחכמים), אבל בכיס אחד דברי הכל חולין (שכיון שנטל הכיס, נטלו שניהם, ואלו אחרים הם). וחד אמר בכיס אחד מחלוקת, אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל". ופסק רבינו כמאן־דאמר הראשון, שהמחלוקת בשני כיסין, וכחכמים, שאפילו באופן זה הכל חולין. ואף שרב אשי שם העמיד התוספתא בכיסים מקושרים, דעת רבינו שלא אמר רב אשי זאת אלא לתרץ מה שהקשו שם על האומר בכיס אחד מחלוקת. וכן הוא ברש"י ובמאירי, ולא כהר"ח. וראה בפ"ב מהלכות יו"ט הלכה ו, שאף שם לא הזכיר רבינו "מקושרים", ובבית־יוסף אורח־חיים סי' יג. 27) שני המנים. 28) שלא כרבי שם, שאמר במנה ומצא מאתים - "חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה" (וראה למעלה, וצריך עיון), ובמאתים ומצא מנה - "מנה מונח ומנה מוטל", אלא כחכמים שאמרו בשני האופנים הנ"ל: "הכל חולין", שאני אומר: של מעשר ניטלו, ואלו אחרים הם.

ד. אָמַר[29] לוֹ אָבִיו: כִּיס מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[30] לִי בַּבַּיִת, הָלַךְ וּמָצָא שָׁם שְׁלֹשָׁה כִּיסִים - הַגָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן מַעֲשֵׂר[31], וְהַשְּׁאָר חֻלִּין. וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא יֹאכַל מִן הַקְּטַנִּים עַד שֶׁיְּחַלְּלֵם עַל הַגָּדוֹל[32].

29) תוספתא שם פ"ה הלכה ה. 30) פירות מעשר שני, וראה להלן. 31) שהרי באב המצווה לבנו, אין אומרים, שמא מה שהיה ניטל, ואלו אחרים הם (בהלכה הקודמת), אלא אומרים, ודאי הוסיף על המעשר שהניח מתחילה. ואם כן, כשאומר סתם "כיס מעשר לי בבית", ודאי לגדול הוא מתכוין. 32) מלשון זה נראה, שמחלל בלא תנאי, ואינו אומר "ואם כיס זה אינו מעשר, יהיו הללו מחוללים עליו" כיון שקרוב לוודאי שהגדול הוא המעשר, וראה בתוספתא כפשוטה.

ה. מִי[33] שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[34], וְאָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלְּךָ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[35], וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים[36], כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[37], וַהֲרֵי דְּבָרָיו קַיָּמִין[38].

33) שם הלכה ח. 34) כלומר, ניטל ממנו כח הדיבור, אבל הוא שומע. 35) כלומר, בלשון שאלה. 36) "שירמוז בראשו וכו' תשובה נכונה לשאלה" (פירוש המשנה לגיטין פ"ז משנה א). 37) פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. וראה גם בפכ"ט מהלכות מכירה הלכה ג. 38) כלומר, אם עמד בבדיקות.

ו. אָמְרוּ[39] לוֹ בַּחֲלוֹם[40]: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל אָבִיךָ שֶׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ הֲרֵי הוּא בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא שָׁם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר לוֹ - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר[41]. דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין[42].

39) תוספתא שם, הלכה ט (הובאה בסנהדרין ל.). 40) ראה בתוספתא כפשוטה. 41) ואוכלו לכתחילה בלי חילול. 42) "שפועלת המדמה אף־על־פי שצודקת במקצת, הרבה פסולת מתערב עמו, ואין חוששין לו עד שיתברר" (מאירי לסנהדרין עמוד 821). וראה בפ"י מהלכות זכיה ומתנת הלכה ז, וביו"ד סי' רנט סעיף ו בהגהות הרמ"א, ובפתחי תשובה שם.

ז. הָאוֹמֵר[43] לְבָנָיו: אֲפִלּוּ אַתֶּם מֵתִים[44] אַל תִּגְּעוּ בְּזָוִית זוֹ, וְנִמְצְאוּ שָׁם מָעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[45]. טָמֵן[46] מָעוֹת מִפְּנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם: שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, אוֹ שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן, אִם כְּמַעֲרִים[47] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִדְבָרָיו, וְאִם כְּמִתְכַּוֵּן[48] - דְּבָרָיו קַיָּמִין[49].

43) תוספתא שם, הלכה י. 44) כלומר, ברעב (תוספתא כפשוטה). 45) שהוא כמערים (ראה להלן), אף־על־פי שאינו נראה כן, שאם היו המעות מעשר, היה לו לפרש זאת, וראה להלן. 46) שם, הלכה יא. 47) "שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר, או כדי שלא יקחו בניו" (הגהות מרדכי לבבא בתרא פ"א סוף סי' תרנח). 48) למסור להם עדות. 49) וראה בתוספתא כפשוטה, ובהלכה זכיה ומתנת שם, הלכה ה. וצ"ע, מדוע לא כתב רבינו כאן, מה שכתב שם בהלכה ו.

ח. הַמּוֹצֵא[50] כְּלִי[51] וְכָתוּב עָלָיו מ' - הֲרֵי מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[52]. ד' - דְּמַאי. ט' - טֶבֶל. ת' - תְּרוּמָה. ק' - קָרְבָּן[53]. וְאִם[54] הָיָה שֶׁל מַתֶּכֶת ? הוּא וּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ קָרְבָּן[55]. שֶׁכֵּן[56] הָיוּ כּוֹתְבִין אוֹת אַחַת מִן הַשֵּׁם בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה[57].

50) מעשר שני פ"ד משנה יא, ותוספתא שם פ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. 51) של חרס. וראה להלן. 52) ואין לומר שהכוונה למעשר ראשון או למעשר שני, שהרי הם מותרים לזרים ומדוע יכתוב עליו כלל. ואם משום תרומת מעשר שבו, היה כותב ת"מ. אלא ודאי הכוונה למעשר שני, ומפני החשש שמא יכשל בו באכילה מחוץ לירושלים כתבו כן (תוס' אנשי שם). 53) אבל הכלי עצמו, חולין. ש"דמי מה שבתוכו יותר מדמי הכלי, והוא אצל בני אדם גרוע כל כך, שאין מקדיש אותם שום אדם לבדק הבית. ומה שחלקו (חכמים) על רבי יהודה (שם משנה י), הוא בכלי של מתכת (אבל לא בכלי חרס שמודים בו שהוא חולין" - פירוש

המשנה). 54) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. 55) שכלי של מתכת דרך בני אדם להקדיש. 56) שם משנה יא. וזה מוסב על כל ההלכה. 57) שגזרו על המצוות ופחדו לכתוב במפורש, ולכן כתבו רק ברמז. "ומשום שעת הסכנה הורגלו בכך לעולם, לכתוב אות אחת מן השם" (משנה ראשונה).

1 **ט. מָעוֹת[58] הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם[59], אֲפִלּוּ דִּינְרֵי זָהָב**
2 **עִם הַכֶּסֶף וְעִם הַמָּעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[60], הוֹאִיל[61]**
3 **וְשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם מִתְכַּבְּדִין בְּכָל יוֹם[62]. מָצָא[63] בְּתוֹכָן**
4 **חֶרֶס וְכָתוּב בּוֹ מַעֲשֵׂר - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[64]. בַּמֶּה**
5 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[65] בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה[66]; אֲבָל**
6 **בָּרֶגֶל[67] - הַכֹּל מַעֲשֵׂר[68].**

58) שם משנה ט, ופירשה רבינו בירושלים, על פי שקלים פ"ז משנה ב, ובקצת נוסחאות כתוב כן במשנתנו (מלאכת שלמה). 59) "בכל השווקים" (פירוש המשנה לשקלים שם), ולא לפני סוחרי בהמה, דלהלן. 60) ירושלמי מעשר שני שם: "שלא תאמר הואיל ואין דרך בני אדם לעשות כן (לערב מינים שונים של מטבעות) יהא (מעשר) שני, לפום כן (לפיכך) צריך מימר, חולין" ("ולא נחוש ונאמר שמא אלו המעות חזר וחיללן על הכסף הזה או על הזהב" - ומעות מעשר הן שנשתיירו כאן משעת הרגל - פירוש המשנה למעשר שני שם), וראה להלן. 61) פסחים ז. ובבא מציעא כו. בשם רבי שמעיא בר זירא. 62) ולכן אומרים: "קמאי קמאי (מעות המעשר שנפלו ברגל) אזלי (כבר נתכבדו) והני אחריני נינהו" (שם ושם). ודעת רבינו היא, שלא הוצרך רב שמעיא לטעם "הואיל ושווקי ירושלים מתכבדים בכל יום", אלא כדי לומר, אם מצא דינרי זהב עם כסף ועם מעות, שהם חולין, אף שיש מקום לומר שהם מעשר (ראה למעלה), אבל אם מצא סתם מעות, פשוט שהולכין אחר הרוב, ואין צורך לטעם הנ"ל. ולא כדעת רש"י והמאירי בפסחים שם. וראה להלן בהלכה יא. 63) מעשר שני שם. 64) "ולא נאמר שמא הן חולין, וזה החרס הוא מכלי שהיה בו מעשר נתון בתוכו וכתבו עליו מעשר" - כבהלכה הקודמת (פירוש המשנה שם). 65) שקלים שם. וקאי על הרישא. 66) שרוב המעות שבעיר חולין הן. 67) "שכל ישראל עולין לרגל, וכל מי שיש אצלו מעות מעשר שני, מעלה אותן עמו" (פירוש המשנה). 68) כלומר, אף כשלא היה חרס שכתוב עליו: "מעשר", בין המעות, ואף המעות שבתערובת. וראה למעלה הערה נב בשם פירוש המשנה על הירושלמי.

7 **י. מָעוֹת[69] הַנִּמְצָאוֹת לִפְנֵי סוֹחֲרֵי בְּהֵמָה בִּירוּשָׁלַיִם**
8 **- לְעוֹלָם[70] מַעֲשֵׂר; שֶׁחֶזְקַת רֹב הָעָם מְבִיאִין מְעוֹת**
9 **מַעֲשֵׂר וְקוֹנִין בּוֹ בְּהֵמוֹת[71]. וְהַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבַּיִת -**
10 **לְעוֹלָם[72] חֻלִּין[73]; שֶׁחֶזְקָתָן[74] מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה**
11 **שֶׁחִלְּלוּם הַגִּזְבָּרִין עַל בְּהֵמָה[75].**

69) שקלים שם. 70) אף בשאר ימות השנה. 71) שנאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וגו'". וראה ברש"י ובר"ח לפסחים ז. ובמנחות פב. וברבינו גרשום שם. "וכל מה שימצא לפני סוחרי הבהמות בקר וצאן, נאמר שמא (לשון ספק, וכאן משמע שהן מעשר ודאי) ממעות מעשר שני נפלו מיד הקונה (קודם שקנו הבהמות ונתחללה קדושת המעות על הבהמות)" - פירוש המשנה. וראה בבבא מציעא כו. בתוס' ד"ה לעולם. 72) אף ברגל. 73) ואין אומרים: יהא הקדש קונה המעות מדין חצר, שאין חצר להקדש (רשב"ם ותוספות בבבא בתרא עט. וראה בקצות־החושן סימן ר סעיף א). 74) ירושלמי שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שאין הכהן מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללן על הבהמה". 75) ומזה שלא כתב רבינו, שהמעות באו מבני אדם שהכניסום בצינעא להר הבית (פסחים ובבא מציעא שם ברש"י ותוספות ד"ה בהר הבית), נראה שמה שכתב בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ב, "לא יכנס אדם להר הבית וכו' במעות הצרורין לו בסדינו", כוונתו בין בפרהסיא ובין בצינעא. וראה בירושלמי סוף מסכת ברכות, ובמשנת מכון הערי פישל שם עמ' 67 הערה נוספת 1 של הגרמי"ל זק"ש.

12 **יא. תֵּבָה[76] שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ חֻלִּין וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְנִמְצָא**
13 **בְּתוֹכָהּ מָעוֹת: אִם רֹב מַנִּיחִין מַעֲשֵׂר[77] - הֲרֵי הַמָּעוֹת**
14 **מַעֲשֵׂר[78]; וְאִם רֹב מַנִּיחִין חֻלִּין - חֻלִּין; מֶחֱצָה[79]**
15 **לְמֶחֱצָה[80] - חֻלִּין[81].**

76) תוספתא מעשר שני פ"ב, והובאה בפסחים שם. 77) כלומר, רוב בני אדם המניחין בתיבה זו, מניחין בה מעות מעשר. וראה ברש"י שם ד"ה אם רוב חולין. 78) אף־על־פי שהמניח חולין, מניח יותר מהמניח מעשר, מכל־מקום כיון שרוב מכניסין מעשר, מן הסתם רוב המעות מעשר. 79) פיסקא זו אינה בברייתא. 80) כלומר, מחצית המשתמשים, מניחין חולין, ומחציתם מעשר. 81) כיון שרוב המעות חולין. וראה ברדב"ז כאן, ובסוף ההלכה הסמוכה. וכן הגירסא בכל כתבי־היד בדברי רבינו, וכן גרס בדברי רבינו, המאירי לפסחים שם. ברם המהרי"ק כתב: "מצאתי השגות ישנות כתוב בהן מחצה על מחצה חולין. אמר אברהם (הראב"ד) ספרים אחרים, מעשר (כלומר, כך הגירסא בדברי רבינו - תוספתא כפשוטה שם), ובוודאי שהיא הנוסחא האמיתית וכו'". ובפסחים שם, הקשו מברייתא זו לנאמר שם, שהולכים אחר אחרון, ולא אחר הרוב, והעמידו הברייתא באוקימתות שונות, ורבינו השמיטן, וצריך עיון למה (כסף־משנה).

16 **יב. מָצָא[82] פֵּרוֹת בֵּין פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר לְפֵרוֹת תְּרוּמָה -**
17 **יִפְּלוּ לַקָּרוֹב[83]. מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - יֵאָכְלוּ כְּחֻמְרֵי**
18 **שְׁנֵיהֶן: אֲסוּרִין לְזָרִים וּטְעוּנִין רְחִיצַת יָדַיִם[84] וְהֶעֱרֵב**
19 **שֶׁמֶשׁ - כִּתְרוּמָה[85]; וַאֲסוּרִים לְאוֹנֵן וּטְעוּנִים הַבָּאַת**
20 **מָקוֹם - כְּמַעֲשֵׂר[86]. וְכֵן[87] הַמָּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בֵּין חֻלִּין**
21 **לְמַעֲשֵׂר[88].**

82) תוספתא שם. 83) אין המדובר כשנפלו הפירות מאחת הערימות ואין אנו יודעים מאיזה מהן, שאם לא כן לא היה רבינו פוסק שהולכים אחר הקרוב, שהרי רוב וקרוב הולכים אחר הרוב (פ"ט מהלכות רוצח הלכות ו־ז, ופט"ו מהלכות גזילה הלכה יח), אלא המדובר באופן שרצו להוסיף פירות

על הערימות הללו ונפלו מידו של זה, ואין אנו יודעים מה היו בידו אם מעשר שני, ואם־כן רצה לתת אותם על ערימת מעשר שני, או תרומה, ורצה להוסיפם על ערימת התרומה, ולכן פסקו בזה ללכת אחר הקרוב ולא אחר הרוב. וכן נראה מפירוש המשנה לשקלים פ"ז מ"א (שכתב רבינו בסוף הלכה זו) שכתב שם: "לפי שזכר (התנא) הספק הנולד בין השופרות (כלומר, מעות שנמצאו בין שופרות השקלים לנדבה), זכר גם כן כשנפל כיוצא בו לאדם בין מעות חולין ובין מעות מעשר שני באיזה מקום שיהיה". וראה ברדב"ז ובתוספתא כפשוטה שם. 84) פי"א מהלכות תרומות הלכה ז. 85) שם פ"ז הלכה ב. 86) למעלה פ"ב הלכה א, ופ"ג הלכה ה. 87) שקלים פ"ז סוף משנה א. 88) ראה למעלה בהערה פב.

1 **יג. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[89] שֶׁל דְּמַאי וְשֶׁל וַדַּאי שֶׁנִּתְעָרְבוּ[90] -**
2 **יֵאָכְלוּ כֻּחֲמוּר שֶׁבָּהֶן[91].**

89) תוספתא שם. 90) באופן שאין באחד מהם לבטל את חבירו. 91) (לא כתב רבינו כאן: "כחומרי שניהן" כמו שכתב בהלכה הקודמת, אלא "כחמור שבהן", לפי שכאן אין חומר בשניהם אלא אך ורק במעשר שני של ודאי, וחומרתו בזה שאינו נאכל באנינות (למעלה פ"ג שם), בניגוד למעשר שני של דמאי שהוא קל ונאכל באנינות (שם הלכה ח, וראה בתוספתא כפשוטה). וכעין זה גם בפ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב, בחתיכות של קדשי קדשים שנתערבו בחתיכות קדשם קלים, או הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני ימים, שיאכלו כחמור שבהן - שגם שם הכוונה לאכלו כקדשי קדשים או כנאכלין ליום אחד, ולא כחמור שבשניהם, שהרי בקדשים קלים אין שום חומר שאינו בקדשי קדשים, ובנאכלים לשני ימים אין שום חומר שאינו בנאכלין ליום אחד).

3 **יד. פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּפְרוֹת חֵלִין[92] - יֵאָכֵל**
4 **הַכֹּל בְּטָהֳרָה[93] בַּמָּקוֹם[94] אוֹ יִפְדֶּה אֶת הַמַּעֲשֵׂר.**
5 **לְפִיכָךְ[95], אִם[96] נִתְעָרְבוּ[97] בִּירוּשָׁלַיִם - אֲסוּרִין בְּכָל**
6 **שֶׁהֵן כְּמִנְיָן[98]; הוֹאִיל וְהוּא בִּירוּשָׁלַיִם[99], הֲרֵי הוּא**
7 **כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[100]; וְיֵאָכֵל הַכֹּל בְּטָהֳרָה.**

92) חוץ לירושלים. ובאופן שאין באחד לבטל את חבירו, כנ"ל. אבל אם יש בחולין כדי לבטל את המעשר, הרי הוא מבטלו, שכיון שהמעשר אסור באכילה מחוץ לירושלים, הרי הוא כדבר שאין לו מתירין, שהוא מתבטל. ואף שהוא עומד להעלותו לירושלים, ושם הוא מותר באכילה, כיון שיש טורח בהעלאתו, אין זה קרוי "יש לו מתירין" (רע"ב לביכורים פ"ב משנה ב, על־פי דברי רבינו בפירוש המשנה שם). ומשום שאפשר לפדותו, אינו כדבר שיש לו מתירין, כיון שאין מצוה בפדייתו (תוספות אנשי שם, שם). וראה להלן. 93) ראה למעלה פ"ג הלכה א. 94) כלומר, בירושלים (למעלה פ"ב הלכה א). 95) כלומר לפי שהמעשר נאכל בירושלים. 96) ביכורים שם. 97) פירות מעשר בפירות חולין כנ"ל. 98) בדפוס רומי: "במנין". וצ"ל: "במינן", וכן כתב להלן בפ"ד מהלכות ביכורים הלכה טו. וכן פסק בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב, שמה שאמרו: דבר שיש לו מתירין אינו בטל, אין זה אלא במין במינו (תוספות יום־טוב שם, ומשנה־למלך כאן). 99) שהוא מקום אכילתו. אבל אם נתערבו חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ראה למעלה. ועיין להלן. 100) שאוסר תערובתו במין במינו (הלכות מאכלות אסורות שם).

8 **טו. הַזּוֹרֵעַ[101] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחַר שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם -**
9 **הַגִּדּוּלִים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[102]. זְרָעוֹ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס - הַגִּדּוּלִין**
10 **חֻלִּין[103], וַאֲפִלּוּ[104] בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה. וּפוֹדִין[105]**
11 **אוֹתוֹ[106] בִּשְׁעַת זְרִיעָתוֹ[107].**

101) ביכורים שם. 102) אפילו בדבר שזרעו כלה, ראה בירושלמי שם. 103) בירושלמי שם הלכה ב: "אתא חד סב שאל וכו' תמן (תרומות פ"ט משנה ד) את אמר גידוליהן (של מעשר שני) מותרין, והכא (בכורים שם) את אמר גידוליהן אסורין וכו' רבי ירמיה רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש, הן דתימר גידוליהן אסורין איסור מחיצה (כשנכנס לירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרין, היתר זרות (קודם שיכנס לירושלים)" - כסף־משנה. וטעמם של דברים הוא, כמבואר למעלה, שבירושלים דינו של מעשר שני כדבר שיש לו מתירין, אבל חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ומתבטל הזרע בגידולין. 104) ירושלמי ביכורים שם, ובתרומות שם הלכה ב. 105) תרומות שם. 106) את המעשר. 107) כלומר, לכתחילה צריך לפדותו בשעת הזריעה, שאם לא כן, הרי הוא בכלל "מבטל איסור לכתחילה" שאסור (פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב). אולם אם בדיעבד לא פדה - הגידולין חולין, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהלכות מעילה הלכה יא, לענין הקדש, שהרי דין מעשר שני ודין הקדש, נשנו יחד בענין זה במסכת תרומות שם.

12 **טז. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[108] בָּטֵל בְּרֹב. בְּאֵיזֶה מַעֲשֵׂר אָמְרוּ?**
13 **בְּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם וְיָצָא, וְנָפְלוּ מְחִיצוֹת[109].**
14 **שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם מְחִיצוֹת לְהַחֲזִירוֹ לְשָׁם[110], וְאִי אֶפְשָׁר**
15 **לִפְדּוֹתוֹ מֵאַחַר שֶׁנִּכְנַס[111] וְאַף עַל פִּי[112] שֶׁאֵין בּוֹ[113]**
16 **שָׁוֶה פְּרוּטָה; וְנִמְצָא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין, וּבָטֵל**
17 **בְּרֹב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[114].**

108) ברייתא בבבא מציעא נג. 109) שם: במסקנת הגמרא, שלא חילקו חכמים בין אם ישנן מחיצות לבין אם אינן, אלא לעולם נקלט הוא במחיצות ואינו נפדה שוב. 110) המדובר כשיצא רק פסיעה אחת מירושלים, שאין טורח להחזירו, ואף־על־פי־כן אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שנפלו מחיצות, ואי אפשר להחזירו. אבל אם לא נפלו מחיצות, הרי הוא דבר שיש לו מתירין. ואם הוציאוהו למקום רחוק, אפילו אם לא נפלו מחיצות, אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שיש טורח רב בהעלאתו, כמו שכתבנו למעלה בהלכה יד, וראה בפרי־חדש ליו"ד סימן קב ס"ק ח. 111) משמע שאם יכול לפדותו, דינו כדבר שיש לו מתירין. וזה צריך עיון, שהרי למעלה שם, נראה מדברי רבינו שחוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, לא מצד אפשרות של העלאה ולא מצד אפשרות של פדייה, לפי

שאין מצוה בפדייתו, וראה בספר היובל לרב"מ לוין מעמוד מו ואילך. 112) שם: "לא מיבעיא יש בו (בחומשו שוה פרוטה) דאורייתא, דקלטן ליה מחיצות, אבל אין בו (בחומשו) דרבנן (שאין המעשר אלא מדבריהם), אימא לא קלטו מחיצות, קא־משמע־לן". וראה למעלה פ"ב הלכה ט. ובהערות שם. 113) כלומר, בחומשו, כנ"ל. 114) פט"ו.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר חומר הלקוח מכסף מעשר מפירות עצמם, ושאין לוקחים בכסף מעשר אלא מאכל אדם. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר וכיוצא בזה. הלוקח פירות או בהמה חוץ לירושלים בכסף מעשר. ואם לקח בהמה לשלמים ונפל בה מום. האוכל מעשר שני בתורת חולין.

1 **א. פֵּרוֹת[2] הַנִּלְקָחוֹת[3] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵינָן נִפְדִּין[4]**
2 **בְּרִחוּק מָקוֹם, אֶלָּא אִם כֵּן[5] נִטְמְאוּ בְּאַב הַטֻּמְאָה[6];**
3 **אֶלָּא יַעֲלוּ[7] הֵן עַצְמָן וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[8].**

2) מעשר שני פ"ג מ"י, ופ"א מ"ה. 3) חוץ לירושלים, ואסור לעשות כן, ראה למעלה פ"ד ה"ו, ולהלן הט"ו. 4) מדרבנן, כדלהלן. 5) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. 6) במשנה שם: "הלקוח בכסף מעשר שנטמא, ייפדה". ופירש אותה רבינו באב הטומאה, ראה בסוף ההלכה הסמוכה. 7) אם לא נטמאו. 8) במשנה שם: אמר להם (רבי יהודה לחכמים): לא, אם אמרתם במעשר שני שהוא נפדה בטהור (כשהוא טהור) בריחוק מקום, תאמרו בלקוח בכסף מעשר שאינו נפדה בטהור בריחוק מקום". ופירש רבינו שם: "וזה לדברי הכל", וראה בפסחים לח, א – ב'תוספות' סוף ד"ה רבי יהודה, ובגליון הש"ס שם. וראה עוד למעלה פ"ד ה"ח. וטעמו של דבר: כיון שפדה פירות המעשר על כסף, היה לו להעלות הכסף לירושלים, וכיון שלא עשה כן אלא לקח בכסף פירות, עשאום חכמים כאילו קנאם בירושלים (וראה בהלכה הסמוכה), ולא התירו לו לפדותם שוב. וראה ברדב"ז, וב'חזון איש' פ"ד ה"ד, ד"ה ובלקוח.

4 **ב. זֶה[9] הֹמֶר[10] בְּלָקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[11] מִפֵּרוֹת מַעֲשֵׂר**
5 **עַצְמָן[12]. וְאִם[13] נִטְמָא[14] בְּוֶלֶד הַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם[15] -**
6 **יִפְּדוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[16].**

9) כלומר, בדין הנזכר למעלה. שאין פירות הנלקחים בכסף מעשר נפדין בריחוק מקום, וכן בדין הנזכר להלן. 10) בלשון זה, כיוון רבינו למה שאמרו בזבחים מח, ב: "אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אהבה, כלום מצינו טפל חמור מן העיקר, אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא, והרי מעשר דהוא נפדה (בריחוק מקום כנ"ל בפ"ד), ואילו לקוח בכסף מעשר אינו נפדה וכו'" ('אור שמח'). 11) שהוא טפל. 12) שהם כעיקר לו. 13) 'ירושלמי' שם סוף ה"ה: "רבי יונה בעי, אף ללוקח כן (כלומר, האם בלוקח פירות בכסף מעשר, שאינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, חילקו בין אם נטמאו באב הטומאה, שנפדים ונאכלים בכל מקום, לבין אם נטמאו בוולד הטומאה, שאז יפדו ויאכלו בירושלים, כמו שחילקו בפירות מעשר עצמן, כנ"ל בפ"ב הי"ב, או לא). אמר רבי מנא, מחיצה תופסת (מדבריהם, כנ"ל שם ה"ט) והלוקח תופס (מדבריהם, שעשאוהו כאילו לקח הפירות בירושלים, ראה למעלה), כשם שנאמר במחיצה (שאינה תופסת, אלא-אם-כן נטמאו פירות המעשר באב הטומאה), כך נאמר בלוקח". וראה ב'אור שמח' וברידב"ז. 14) הפירות שלקח בכסף מעשר. 15) בדפוס רומי, ליתא מילה זו. ולגירסא שלפנינו הכוונה, שאין ולד הטומאה (כלומר: ראשון לטומאה), עושה שני לטומאה אלא מדרבנן, וראה בפ"ב הי"ב-יג, ובהערות. 16) שכיון שמן התורה הפירות טהורים, ופירות טהורים אינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, החמירו חכמים אף בטומאה שלהם, שיפדם ויאכלם בקירוב מקום.

7 **ג. אֵין[17] נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר אֶלָּא מַאֲכַל אָדָם[18]**
8 **שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ[19], אוֹ גִּדּוּלֵי גִדּוּלָיו[20] מִן הָאָרֶץ,**
9 **כְּגוֹן הַפֶּרֶט[21] הַמְּפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה: בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן**
10 **וּבַשֵּׁכָר.**

17) ברייתא בעירובין כז, ב: "ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך, כלל. בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט. ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל. כלל ופרט כלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש, פרי מפרי (כלומר, גידולי גידולין) וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע". 18) שהרי הפרט המפורש בתורה (= בקר וצאן יין ושכר) הם מאכל אדם. וראה למעלה פ"ג הי"א, שמעשר שני שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו, ואם כן קל-וחומר הוא שאין ליקח אותו בכסף מעשר שני ולקדשו בקדושתו, ועי' בפירוש המשנה (שביעית פ"א מ"ה). וכן הוא ב'ספרי זוטא' (הובא ב'ילקוט שמעוני' פ' שלח, רמז תשמח) "ראשית עריסותיכם כו' של חיה אינה חייבת וכו' עיסת הכלבים שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה וכו' ונקחית בכסף מעשר ומטמא טומאת אוכלין, ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה וכו'". [וכן אמרו בנדה נא, ב - שלקיחה במעות מעשר תלויה בדין טומאת אוכלין, שהמיטמא בטומאת אוכלין, נלקח בכסף מעשר, ושאינו מיטמא בטומאת אוכלין, אינו נלקח בכסף מעשר (וראה ב'תוספות' שם ד"ה אם). והרי אינו מיטמא בטומאת אוכלין אלא מאכל אדם, ולא מאכל בהמה, ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א, ובפ"ב הי"ד]. 19) שניזונים מן הקרקע, כמו בהמות, שאוכלות מן המחובר. 20) הוא "פרי מפרי", הנזכר בברייתא הנ"ל. 21) הרי שרבינו פסק כהברייתא הנ"ל, שדרשו "כלל ופרט וכלל", ולא "ריבוי ומיעוט וריבוי" (כברייתא קודמת בגמרא שם. וראה להלן ה"ח.

11 **ד. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר מַיִם וָמֶלַח[22],**
12 **כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת[23], לְפִי שֶׁאֵין גִּדּוּלֵיהֶם מִן הָאָרֶץ[24].**
13 **וְלֹא[25] פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע, וְלֹא פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן**
14 **יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם[26], לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִין לְבָקָר**
15 **וָצֹאן[27].**

22) משנה, עירובין כו, ב. וכן במס' מעשר שני פ"א מ"ה. והכוונה אף כשהמים והמלח מעורבין (רדב"ז), ראה להלן בסוף ה"י ובהערות. 23) אף שהם מאכל, שהרי מברכים

עליהם (ברכות מ:). 24) 'ספרא' תחילת פרשת ויקרא (הלכה ז) "כלל ופרט וכלל וכו', אין לי אלא כל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגידולי קרקע, יצאו כמהין ופטריות". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני פ"א ה"ג לדעת רבי ישמעאל. ולדעת הגר"א מפורש כן גם בעירובין כז, א. עיי"ש בהגהות מהר"ב רנשבורג. אבל צ"ע שהרי ב'ירושלמי' שם מפורש שדגים דינם ככמהין ופטריות, וכן הוא במסקנת הגמרא בבבלי שם כח, א - שאין מערבים בהם, ורבינו השמיט זאת ('משנה ראשונה' ו'אור שמח'). [ומה שכתב להלן ה"ח שמערבין במוריים, שהוא ציר שמעורבים בו קרבי דגים, היינו כשמעורב בו גם יין, ראה בחולין ו, א. ועבודה זרה כט, ב]. 25) מס' מעשר שני, שם. 26) אלא ירקבו בדרך. 27) שגדלים מן הארץ, והם תלושים ובני קיימא. ואף שלא נזכר בשום מקום שזה טעם משנתנו (ראה ב'תוספות אנשי שם'), למד זאת רבינו, ממה שנסמכה במשנה זו גם הדין של "הלוקח מים ומלח", ובעירובין שם למדו זאת מכלל ופרט וכלל, אם כן, זהו גם טעם ליתר המנויים במשנה. ועיי"ש בפירוש המשנה.

1 **ה. הַדְּבַשׁ[28] וְהַבֵּיצִים וְהֶחָלָב - הֲרֵי הֵן כְּבָקָר וָצֹאן;**
2 **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן גִּדּוּלֵי קַרְקַע, הֲרֵי הֵן גִּדּוּלֵי**
3 **גִּדּוּלֶיהָ.**

28) כן מפורש בתוספתא מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב הי"ח. וכתב הרדב"ז שהטעם הוא לפי שהדבורים כונסין את הדבש מן העשבים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכוורת, ואינו מתמצית גופן, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מאכלות אסורות ה"ג. וחוץ מזה, הרי גם הדבורים אוכלים מן המחובר לקרקע, והרי הם כבקר וצאן, וכן נראה מדברי רבינו.

4 **ו. הַתֶּמֶד[29], עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ - אֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף**
5 **מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַיִם[30]; וּמִשֶּׁהֶחְמִיץ - נִלְקָח**
6 **כְּיַיִן וּכְשֵׁכָר[31]. לְקָחוֹ[32] עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ וְהֶחְמִיץ -**
7 **קָנָה מַעֲשֵׂר.**

29) מס' מעשר שני שם, מ"ג. "התמד, היא פסולת הענבים שנותנין עליהם מים, ומניחים אותם זמן ידוע ונעשה חומץ" (פירוש המשנה). 30) שם. 31) בעירובין כז, ב - למדו זאת מייתור המילה "ובשכר". 32) חולין שם: "אמר רבה בר אבוה, תמד שלקחו בכסף מעשר ולבסוף החמיץ - קנה מעשר, מאי טעמא: איגלאי מילתא למפרע דפירא הוא (שנכנס במים כח החרצנים, אלא שעדיין לא נגמר, וחילול טוב הוא, שאם לא היה יין בחרצנים לא היה מחמיץ לעולם - רש"י)".

8 **ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[33] בְּנָתַן[34] שְׁלֹשָׁה מַיִם[35]**
9 **וּמָצָא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה[36]; אֲבָל אִם נָתַן שְׁלֹשָׁה**
10 **וְהוֹצִיא אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה כְּיַיִן מָזוּג וְנִלְקָח בְּכֶסֶף**
11 **מַעֲשֵׂר[37].**

33) שתמד עד שלא החמיץ, אינו נלקח בכסף מעשר. 34) בבא-בתרא צו, ב. ודף צז, א. 35) שלש מדות מסוימות של מים. 36) ואף-על-פי שמצא יותר ממה שנתן, ויש בו טעם יין, אין זה אלא "קיוהא", ולא יין. 37) אף שלא החמיץ. וראה בפ"ב מהל' מעשר ה"ז.

12 **ח. לוּלְבֵי[38] זְרָדִין[39] וְהֶחָרוּבִין[40], עַד שֶׁלֹּא יַמְתִּיקוּ[41]**
13 **- אֵין נִלְקָחִין[42]; אַחַר שֶׁיַּמְתִּיקוּ[43] - נִלְקָחִין[44]. אֲבָל[45]**
14 **הַלּוּף[46] וְהַחַרְדָּל וְהַתֶּרְמוֹסִין[47] וּשְׁאָר כָּל הַנִּכְבָּשִׁים,**
15 **בֵּין מִשֶּׁיַּמְתִּיקוּ בֵּין עַד שֶׁלֹּא הִמְתִּיקוּ - נִלְקָחִין[48].**
16 **וְהַקּוֹר[49] - נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[50].**

38) תוספתא מעשר שני פ"א הי"ג. 39) קצוות הענפים הרכים של הזרדים, והם מין קנה. והיו אוכלים אותם ע"י כבישה בחומץ או במי מלח. וראה בפירוש המשנה לעוקצין פ"ג מ"ד. 40) כלומר, הלולבים של החרובים. 41) "טעמם (של הלולבים) בכבישה (כלומר, בידי אדם. אבל מעצמם אינם מתמתקים), ותסור עפיצותן" (פירוש המשנה, שם). וראה להלן. 42) שמחמת מרירותם אינם ראויים לאכילה, וכל זה דוקא בלולבים של החרובים. אבל החרובים עצמם, מאכל אדם הם, ונלקחים בכסף מעשר. וראה למעלה פ"א ה"ג. 43) בידי אדם, כנ"ל. 44) לא כתב רבינו כאן "לקחם עד שלא המתיקו והמתיקו, קנה מעשר", כמו שכתב למעלה סוף ה"ו לענין תמד, שלא אמרו כן אלא בתמד, שנתברר הדבר למפרע שעמד להחמיץ, אלא שעדיין לא נגמר הדבר, אבל כאן שאינם מתמתקים אלא בידי אדם, לא שייך לומר "איגלאי מילתא למפרע". ובפי"ח מהל' שבת ה"ו, כתב רבינו לפי התוספתא במס' שבת פ"ט (לפי ד' צוקרמנדל פ"ח עמ' 120) "לולבי זרדין והחרובין עד שלא ימתיקו — כגרוגרת, ומשימתיקו כמלא פי גדי". הרי כתב להיפך ממה שכתב כאן: עד שלא ימתיקו הם אוכל אדם ששיעורו כגרוגרת (שם ה"א) ומשימתיקו הרי הם כאוכל בהמה ששיעורו כמלא פי גדי (שם ה"ג). [וראה בהקדמת ספר 'מעשה רוקח' שהביא מפירוש אנונימי (ברמב"ם הוצאת "פרדס ישראל" קבעו שזהו מהר"י בי רב) שעל דברי רבינו שם (הובא קצת בהערה עה שם), וזה לשונו שם: "החרובין בתחילתם אינן מתוקים, ואינן ראויין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואפשר שהם ראויים לרפואה, לפיכך שיעורם כגרוגרת. ואחר שימתיקו, אף-על-פי שהם ראויין למאכל אדם, הואיל ואין אוכל אותם ברוב אלא הבהמות, לפיכך שיעורן כמלא פי גדי". ולפי זה אין כל סתירה בדברי רבינו, ומה שכתב כאן שמשימתיקו נלקחין בכסף מעשר, היינו משום שהם ראויים גם למאכל אדם. ובספר הרמב"ם כת"י ששון, כתוב שם: "עד שלא ימתקו כגרוגרת, ומי שלא ימתקו כמלא פי גדי", כלומר "עד שלא ימתקו", אבל ראויים להמתקה, הרי הם כאוכל אדם, וחייבים עליהם בכגרוגרת, "ומי שלא ימתקו", כלומר, אלה שאינם ראויים להמתקה - "כמלא פי גדי". ואם כן, סוף הדברים אינם סותרים לדברי רבינו כאן, אבל תחילת הדברים קשה ליישב, שאין לומר שלענין קנייה בכסף מעשר צריך שבשעת קנייה יהא אוכל, ולא שיהיה ראוי לאחר המתקה, שהרי זה נסתר ממה שכתבנו להלן בסוף הלכה זו בענין "קור". וראה ב'תוספתא כפשוטה' מס' מעשר שני, שם]. 45) תוספתא, שם. 46) "מין בצל" (פירוש המשנה, שביעית פ"ז מ"א, ועוקצין שם).

47) "מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמעה קטנה, והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב עד שיאכל למטעמים בקינוח סעודה" (רש"י ביצה כה: ד"ה תורמוס). 48) כן הוא לענין שבת (הל' שבת, שם), ולענין טומאת אוכלין (הל' טומאת אוכלין שם הט"ו).
49) משנה, עוקצין פ"ג מ"ד: "הקור הרי הוא כעץ לכל דבר, אלא שהוא נלקח בכסף מעשר". וכן הוא בתוספתא מס' מעשר שני שם ה"יד. והקור "הוא ראש דקל, והוא עץ לבן רך, כורתין אותו מעלי הדקל בדמות גבינה יבשה ואוכלין אותו בני אדם" (פירוש המשנה, שם). 50) ואף-על-פי שאינו מקבל טומאה, ש"הרי הוא כעץ לכל דבר" (ראה למעלה) - כיון שעל-ידי שליקה וטיגון הוא ראוי לאכילה (ראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"י), אינו גרוע מבקר וצאן, שאף הם אינם ראויים לאכילה אלא על-ידי שחיטה ובישול, ונלקחים בכסף מעשר (פירוש הרא"ש, שם). וראה למעלה בהלכה זו לענין לולבי זרדין וחרובין.

1 **ט. הַכַּרְכּוֹם[51] - אֵינוֹ נִלְקָח[52], שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְמַרְאֶה[53].**
2 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ מִנּוֹתְנֵי רֵיחַ וּמַרְאֶה וְטַעַם, הוֹאִיל[54]**
3 **וְאֵינָן לַאֲכִילַת גּוּפָן, אֶלָּא לְטַעַם שֶׁנּוֹתְנִין - אֵינָן**
4 **נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. לְפִיכָךְ, רָאשֵׁי בְּשָׂמִים[55]**
5 **וְהַפִּלְפְּלִין וְהַקִּשְׁטָ[56] וְהַחִלְתִּית[57] וְחַלּוֹת חָרִיעַ[58] וְכֹל**
6 **כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - אֵינָן נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר.**

51) תוספתא שם. והוא מה שנאמר בשיר השירים (ד, יד) "נרד וכרכום". וקוראים לו זאפראן. 52) בכסף מעשר.
53) משתמשים בו כדי לתת צבע לאוכלין ('תוספתא כפשוטה'), או שנותנים אותו באגרטל לנוי. ובתוספתא: "לפי שאין בו טעם, אלא למראה". והשמיט רבינו את הרישא, כיון שלדעתו, אפילו דבר שהוא לטעם ולא לאכילה, אינו נלקח בכסף מעשר, כמו שכתב להלן.
54) מדרש תנאים לפרשת ראה (סוף עמוד 78): "יכול שאני מרבה הקושט וכו' וחלות חריע והפלפלין, תלמוד-לומר: בבקר ובצאן וכו', מה אלו לאכילת גופו, [אף כל לאכילת גופו]. יצאו אלו שאינן לאכילת גופן, אלא לטעם או ריח שבהן". וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 55) "צמחי הבושם נקראים ראשי בשמים. רצונו לומר, קצות הבושם, וזה כגון הקנה והקנמון ואגוז הבושם ונרד וכו' וכיוצא באלו הצמחים" (פירוש המשנה, שם). 56) מין בושם, והוא נזכר בברייתא בכריתות ו, א. 57) מין פרי חריף. וראה בעבודה זרה פ"ב מ"ו, ובפירוש המשנה שם.
58) "זה שמוציאין לבו (= תוכו) ושוחקין אותו ועושין ממנו עוגות ומשתמשים בו בטעמם" (פירוש המשנה, עוקצין שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. ורבינו פסק כרבי יוחנן בן נורי בעוקצין שם מ"ה, ולא כרבי עקיבא, וכמו שנמנו וגמרו בנדה נא, ב. וראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"ו.

7 **י. הַשֶּׁבֶת[59], אִם לִתֵּן טַעַם בִּקְדֵרָה - אֵינָהּ נִלְקַחַת**
8 **בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[60]; וְאִם[61] לְקָמְחָ[62] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהוּא**
9 **אוֹכֶל גּוּפָהּ - נִלְקַחַת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. עֵרֶב[63] מַיִם**
10 **וָמֶלַח, אִם נָתַן לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן - הֲרֵי הֵן כְּמוּרְיָס[64],**
11 **וְלוֹקֵחַ מֵהֶן בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[65]. וּמַבְלִיעַ דְּמֵי הַמַּיִם**
12 **וְהַמֶּלַח בִּדְמֵי הַשֶּׁמֶן[66].**

59) הוא "אניס", ראה בפט"ו מהל' תרומות הי"ב.
60) נדה, שם. ככל אלו הנזכרים בהלכה הקודמת.
61) נדה, שם. 62) הוא מאכל הנעשה מתערובת לחם ומי חלב, ונקרא גם "כותח". ראה ב'ערוך' ערך כמך.
63) עירובין כז, ב. מימרא של רב יוסף. 64) הנזכר בתוספתא (מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב הי"ח), שלוקחין אותו בכסף מעשר (וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם). [וראה למעלה בהערה כג שכתבנו, שאין הדברים אמורים אלא אם עירב בו יין]. 65) אבל בלי שמן אינו לוקח מהם, אף כשהם מעורבים, וראה למעלה ה"ד, ובהערות שם.
66) "פירוש, ששוה השמן לבדו חצי איסר, ואומר לו, הריני קונה מאצלך השמן לבדו באיסר, והמים והמלח בחינם" (ר"ח עירובין, שם).

13 **יא. אֵין[67] לוֹקְחִין[68] תְּרוּמוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי**
14 **שֶׁהוּא מְמַעֵט אֲכִילָתוֹ[69] וַאֲכִילָתָהּ[70]. שֶׁאֵין[71] אוֹכְלִין**
15 **אוֹתָהּ אֶלָּא כֹּהֲנִים מְעֹרְבֵי שֶׁמֶשׁ[72], וּמֵתֶרֶת לְאוֹנֵן[73],**
16 **וְנֶאֱכֶלֶת בְּכָל מָקוֹם; וְהַמַּעֲשֵׂר מֻתָּר לְזָרִים וְלִטְבוּל**
17 **יוֹם[74], וְאָסוּר לְאוֹנֵן[75], וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם[76];**
18 **נִמְצָא מְמַעֵט אֲכִילַת מַעֲשֵׂר וַאֲכִילַת הַתְּרוּמָה[77].**

67) מעשר שני פ"ג מ"ב, כת"ק ולא כרבי שמעון.
68) אפילו כהנים (רש"י זבחים עו. ד"ה אין, וה'משנה ראשונה' כתב כן מדעתו). וראה להלן. 69) של המעשר.
70) של התרומה. והנה במשנה שם לא אמרו אלא: "מפני שהוא ממעט אכילתו", אבל ב"ירושלמי' שם אמרו: "וכשם שהוא ממעט באכילתו, כך הוא ממעט באכילתה וכו'. אשכח תני, מפני שהוא ממעט מאכילתו ומאכילתה". וראה ב'מלאכת שלמה' במשנה שם. 71) "ירושלמי' שם.
72) אחר טבילתם. ראה למעלה פ"ז מהל' תרומות ה"ב.
73) פי"ב מהל' אבות הטומאות הט"ו. 74) שטבל ולא העריב שמשו, ראה למעלה פ"ג סוף ה"ד. 75) שם ה"ה.
76) למעלה פ"ב ה"א. 77) וכשם שאין מביאין קדשים לבית הפסול, כן אין ממעטין באכילתן. וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין סוף הי"ב.

19 **יב. לוֹקְחִין[78] בְּהֵמָה לְזִבְחֵי הַשְּׁלָמִים מִכֶּסֶף**
20 **הַמַּעֲשֵׂר[79], שֶׁהַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים לְזָרִים[80]. בָּרִאשׁוֹנָה[81]**
21 **הָיוּ לוֹקְחִין בְּהֵמוֹת לְאָכְלָן חֵלִין מִכֶּסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי,**
22 **כְּדֵי לְהַבְרִיחָם מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ[82]; גָּזְרוּ בֵּית דִּין, שֶׁאֵין**
23 **לוֹקְחִין בְּהֵמָה מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר אֶלָּא לִשְׁלָמִים. אֲבָל**
24 **חַיָּה וָעוֹף - לוֹקְחִין[83], שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁלָמִים[84].**

78) שהרי אמרה תורה (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך ושמחת אתה וביתך", ואמרו על זה ב'ספרי' שם (לפי 'ילקוט שמעוני' שם רמז תתצז): "נאמר כאן שמחה, ונאמר להלן (שם כז, ז) שמחה (= "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלקיך"). מה שמחה האמורה להלן - שלמים, אף שמחה האמורה כאן - שלמים", וכן הוא במעשר שני שם.

ובפ"ב מ"ד, שנינו שאין לוקחין בהמה לבשר תאוה אלא לזבחי שלמים, כדלהלן בדברי רבינו. ומדובר בלוקח בירושלים, אבל מחוצה לה אין קונים בהמה וחיה, מטעם אחר, ראה למעלה פ"ד ה"ו ולהלן הט"ד. 79) וחלו על הבהמה שתי הקדושות: קדושת השלמים וקדושת המעשר. וראה להלן הי"ט. 80) ונמצא שאינו ממעט אוכלי המעשר. ומה שהאימורים נקטרים על גבי המזבח, אין זה מיעוט, אלא מבליע הוא דמי האימורים בבשר, כעירב מים ומלח ושמן (למעלה ה"י), וכקונה בקר על גב עורו (להלן פ"ח ה"א – 'תפארת ישראל' פ"ג שם). אבל צ"ע, הרי השלמים אינם נאכלים אלא לשני ימים ולילה אחד, ואם כן הרי הוא ממעט זמן אכילת המעשר, כבפירות שביעית דלהלן. וראה ב'מלאכת שלמה' שם. 81) 'ירושלמי' שם פ"א סוף ה"ב: "בראשונה היו אומרין לוקחין בהמה לבשר תאוה, והיו מבריחין אותה מעל גבי המזבח. חזרו לומר לא יקחו אפילו חיה אפילו עופות וכו', רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק גזרו אותן (חיה ועופות) שלא ירעו אותן עדרים עדרים (מחוץ לירושלים, כנ"ל פ"ד ה"ו, אבל בירושלים קונים חיה ועוף כדלהלן)". וראה ב'כסף משנה' וב'מראה הפנים' שם. 82) שלא יפסידו מתנות כהונה שצריכין ליתן כשמקריבים על המזבח. 83) לאכלן חולין. וכדעת ברייתא אחת בעירובין כח, א - שלוקחים עופות בכסף מעשר שני. 84) ואינם בכלל הגזירה, הנ"ל.

1 **יג. אֵין**[85] **לוֹקְחִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, לְפִי**
2 **שֶׁהוּא חַיָּב לְבַעֵר**[86]**, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**[87]**.**

85) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ב. 86) את פירות השביעית בשנה שלאחר שנת השמיטה. ואילו כסף מעשר שני אינו מתבער אלא בשנה הרביעית (להלן פי"א ה"ג). 87) בפ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"א. ונמצא ממעט אכילת המעשר.

3 **יד. הַלּוֹקֵחַ**[88] **מַיִם וָמֶלַח, אוֹ פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין, אוֹ פֵּרוֹת**
4 **שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם**[89] **- לֹא קָנָה**
5 **הַמַּעֲשֵׂר**[90]**, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ הַמָּעוֹת לְחֻלִּין**[91]**.**

88) מס' מעשר שני פ"א מ"ה. 89) שכל אלה אינם נלקחים בכסף מעשר, כנ"ל ה"ד. ואף-על-פי שגם כמהין ופטריות דינם ככל אלה (שם) - כתב רבינו כלשון המשנה והשמיטם. 90) כלומר, לא חלה עליהם קדושת המעשר. 91) כלומר, שנתחללו המעות על המים והמלח, אלא שפקעה הקדושה מהם, כיון שאינם כפרט המפורש בתורה, כנ"ל שם ('חזון איש'). ולמד רבינו כן, שהמעות יצאו לחולין, מלשון המשנה, שם: "לא קנה מעשר", ולא אמרו: "יחזרו דמים למקומם", כמו בבא השניה שם, משמע שאין הדמים חוזרים, ואף-על-פי-כן לא קנה המעשר, והמעות חולין. והסוגיא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ג) שנראה ממנה שהדמים חוזרים למקומם, אינה סובבת על "הלוקח מים ומלח וכו'", אלא על הסיפא "לוקח פירות וכו'" (רדב"ז).

6 **טו. הַלּוֹקֵחַ**[92] **פֵּרוֹת חוּץ לִירוּשָׁלַיִם בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר:**
7 **בְּשׁוּגֵג**[93] **- כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לְהַחֲזִיר הַדָּמִים**
8 **לַבְּעָלִים**[94]**, וְהֵן**[95] **מַעֲשֵׂר כְּמוֹת שֶׁהָיוּ**[96]**; בְּמֵזִיד**[97] **-**
9 **יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם**[98]**. וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ**[99]
10 **- יַנִּיחֵם עַד שֶׁיֵּרָקְבוּ**[100]**.**

92) משנה, שם: "הלוקח פירות שוגג, יחזרו דמים למקומן". ומפרש אותה רבינו בלוקח חוץ לירושלים, שהרי בירושלים זהו עיקר המצוה, לקנות פירות (רדב"ז). וכתב רבינו "הלוקח" לשון דיעבד, מפני שלכתחילה אסור לעשות כן, כמו שכתב למעלה פ"ד ה"ו. 93) "שלא ידע שהן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). 94) "ויקח [המוכר] פירותיו שמכר" (שם). 95) המעות. 96) שהוא כמקח טעות, שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר, לא היה לוקח בהם הפירות הללו (רע"ב שם). 97) "שהוא יודע שאלו המעות הן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). 98) שלא הפקיעו חכמים המקח, אבל אסור לפדותם (למעלה ה"א), אלא יעלו ויאכלו בירושלים. 99) כלומר, מזבח ('מעשה רוקח'). וראה למעלה פ"ב ה"א. 100) משנה, שם. וראה למעלה שם ה"ד.

11 **טז. וְכֵן אֵין**[101] **לוֹקְחִין בְּהֵמָה**[102] **בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר חוּץ**
12 **לִירוּשָׁלַיִם**[103]**. וְאִם**[104] **לָקַח: בְּשׁוּגֵג**[105] **- יַחֲזִרוּ**
13 **הַדָּמִים לִמְקוֹמָן**[106]**; בְּמֵזִיד תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם.**
14 **וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ - תִּקָּבֵר הִיא וְעוֹרָהּ**[107]**.**

101) לשון הברייתא בקידושין נח, ב. 102) בהמה תמימה לזבחי שלמים (ראה למעלה הי"ב). ובזה אין חשש שמא יגדל עדרים עדרים (ראה למעלה פ"ד ה"ו), ולפיכך אם עשה כן במזיד - תעלה ותאכל בירושלים. 103) כשם שאסור לקנות פירות חוץ לירושלים (בהלכה הקודמת). 104) שם, מ"ו. 105) ברוב הדפוסים הישנים וכתבי-היד, הגירסא כאן "במזיד", ולהלן "בשוגג", וכן היתה הגירסא לפני 'המאירי' (קידושין עמ' 270), וטעות סופר היא, וצריך להיות כמו שהוא לפנינו בדפוס (כסף-משנה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 727 הערה 73). 106) שהמקח היה בטעות, כנ"ל. 107) במשנה: "ואם אין מקדש, תקבר על ידי עורה". ופירש שם רבינו: "ענינה, שתקבר בעורה אם מתה, כדי שלא יהנה אדם בעורה".

15 **יז. לָקַח**[108] **עֲבָדִים**[109] **וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה**[110]**, בֵּין**
16 **בְּמֵזִיד בֵּין בְּשׁוּגֵג**[111]**, אִם**[112] **בָּרַח הַמּוֹכֵר - הֲרֵי זֶה**
17 **יֹאכַל**[113] **כְּנֶגֶד אוֹתָן הַמָּעוֹת**[114] **בִּירוּשָׁלַיִם בְּתוֹרַת**
18 **מַעֲשֵׂר**[115]**. זֶה הַכְּלָל**[116]**: כֹּל שֶׁהוּצִיא חוּץ לַאֲכִילָה**
19 **וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה**[117] **מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר**[118]**, וּבָרַח הַמּוֹכֵר אוֹ**
20 **מֵת**[119] **- יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ**[120]**; וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר קַיָּם**[121] **-**
21 **יַחֲזִרוּ הַדָּמִים לִמְקוֹמָן**[122]**. וְכֵן**[123] **אִם הֵבִיא עוֹלוֹת**[124]
22 **וְחַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר - יֹאכַל כְּנֶגְדָּן**[125]**.**

108) שם, מ"ז. 109) במשנה שלפנינו שם, גם: "ושפחות". אבל בכמה נוסחאות איננה, וראה בחילופי גרסאות שם וב'מלאכת שלמה'. 110) שאין ליקח אותם בכסף מעשר, לפי שאינם ניתנים למאכל, ראה למעלה פ"ג ה"י. 111) שהרי לא חילקו כאן בין שוגג ומזיד, כמו במשניות הקודמות. וראה להלן. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, וראה ב'תוספות חדשים'. 112) קידושין נו, ב:

"אמר מר (במשנתנו), אם לקח יאכל כנגדן. ואמאי, יחזרו דמיו למקומם, כי התם (כלומר, כמו שאמרו בתוספתא שם פ"א סוף הט"ו: "אם היתה בהמה בעלת מום, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם. אם היו פירות טמאין, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם", ועיי"ש בהגהות הגר"א) אמר שמואל כשברח". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני שם ה"ג. 113) הלוקח. 114) של המעשר, שביד המוכר. 115) ואף שלא נתחללו המעות על העבדים, אפילו אם היה המקח במזיד, ש"הרי בהמה טמאה ועבדים וקרקעות דאדם יודע שאין מעות מעשר שני מתחללין עליהן", ואין הוא יכול לחלל המעות שביד המוכר על מעות שבידו כיון שאינן ברשותו (למעלה פ"ד הי"א), מכל-מקום אוכל כנגדן, שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יבואו להקל בכך. וראה בפ"ג ה"ח-ט, מה שהעירונו בשם ה'חזון איש'. 116) משנה, שם. 117) כגון עבדים וכיוצא בהם. 118) בין בשוגג בין במזיד, כנ"ל. 119) אין זה בגמרא שם, והוסיפו רבינו מדעתו. ומדובר כשאין המעות בידם, שאם הן בידם - כופים אותם להחזיר, ועי' 'משנה ראשונה' שם. 120) כנ"ל. 121) לפנינו ולא ברחו. 122) בין בשוגג ובין במזיד. בשוגג, משום שהוא מקח טעות, כנ"ל. ובמזיד, אמרו בקידושין נו, ב: "וטעמא דברח (שאוכל הלוקח כנגד המעות). הא לא ברח, קנסינן למוכר. ונקנסיה ללוקח (שיאכל כנגדן בירושלים) וכו', מסתברא כל היכא דאיכא איסורא (מעות המעשר) התם, קנסינן". וכל זה כשהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה, אבל אם לקח פירות ובהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים, כנ"ל בהלכות הקודמות, שהם ראויים לאכילה, אלא שאסור לקחת אותם מסיבה אחרת, כנ"ל, לא החמירו לחייב את הלוקח לאכול כנגד המעות, כשברח המוכר והמקח היה בשוגג, וכן אם המוכר לפנינו, לא קנסו אותו להחזיר הדמים למקומם, כשהמקח היה במזיד. 123) משנה, שם. 124) שם: "אין מביאין קיני זבים וקיני זבות (כשנטהרו), וקיני יולדות, חטאות ואשמות מדמי מעשר שני, ואם הביא יאכל כנגדם". ופירש רבינו שם: "הם (הקינים) שתי תורים או שני בני יונה, שאלו (הזבים והיולדות) הם חייבים בהם, והם אחד לחטאת ואחד לעולה. וכל אלו אין אוכלים אותם בעליהם, אבל העולה נשרפות, והכהנים אוכלין החטאת, וכמו כן האשם אוכלין אותו הכהנים, וכבר ביארנו, שאין קונים במעות מעשר שני אלא דבר הראוי לאכילה ולשתיה וכו'". וכיון שאחד התורים הוא חטאת, הרי הוא בכלל חטאות, והשני עולה הוא, ולכן כתב כאן "עולות". 125) כשברח המוכר או מת, אבל אם הוא קיים, יחזרו הדמים למקומם, כנ"ל.

1 **יח. לָקַח[126] חַיָּה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים[127], וּבְהֵמָה[128] לִבְשַׁר**
2 **תַּאֲוָה[129] - הֲרֵי זֶה[130] כְּמִי שֶׁקָּנָה שׁוֹר לַחֲרִישָׁה[131],**
3 **וְלֹא קָנָה[132] שְׁלָמִים[133]. לָקַח[134] בְּהֵמָה לִשְׁלָמִים[135]**
4 **וְנָפַל בָּהּ מוּם - פָּקְעָה מִמֶּנָּה קְדֻשַּׁת מַעֲשֵׂר[136],**
5 **וּפוֹדֶה אוֹתָהּ[137] וְאֵין[138] הַדָּמִים מַעֲשֵׂר. וְאַף עַל פִּי**
6 **כֵּן[139], אִם פְּדָאָהּ לְעַצְמוֹ[140] - מוֹסִיף חֹמֶשׁ.**

126) שם, מ"ד. 127) "וזה אסור, כי הקרבן אינו בא מן החיה, למאמר השם יתברך (ויקרא א, ב) מן הבקר ומן הצאן" (פירוש המשנה). 128) תמימה הראויה לשלמים. 129) שאסור לעשות כן (למעלה הי"ב). 130) מנחות פב, א - בשם רבה. 131) בכסף מעשר שני, שכיון שאין לעשות כן, לא אמרו בו "יצא העור לחולין" (וקדוש בקדושת מעשר שני), שלא אמרו "יצא העור לחולין", אלא בלוקח בהמה לזבחי שלמים או חיה לבשר תאוה (שם מ"ג), שבשני אלה עשה כדין וכתורה, אבל בלוקח שלא כדין, כלוקח שור לחרישה, או חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאוה, קנסוהו חכמים שלא "יצא העור לחולין", וראה רדב"ז ו'משנה ראשונה' שם. 132) אולי צ"ל "ולא קנו". 133) מנחות, שם. וזה מוסב על "חיה לזבחי שלמים". 134) 'ירושלמי' שם פ"ג סוף ה"ב: "שלמים שלקחן בכסף מעשר, פקע מהן קדושת מעשר", ומפרש אותה רבינו כשקנה בהמת חולין מכסף מעשר לעשותה שלמים, ראה להלן. ומדובר כשהוממה, כדלהלן. 135) כלומר, לקח בהמת חולין מכסף מעשר, וחלו עליה שתי קדושות: קדושת מעשר וקדושת שלמים. 136) [שלא קנה אותה אלא על דעת להקריבה שלמים, אבל לא על דעת לפדותה ולאכלה חולין, ולכן פקעה קדושת המעשר ממנה]. 137) מקדושת שלמים, כדין שלמים שהוממו. 138) שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שלמים שלקחן בכסף מעשר שני הוממו ופדאן, עוד אין חוזרין (= המעות) לכמות שהיו להיעשות שני", שקדושת המעשר פוקעת לאחר שנפל בה מום, אף קודם פדיה, כנ"ל. 139) כלומר, אף-על-פי שאין מוסיפין חומש אלא בהקדש ראשון ולא בהקדש שני (פ"ז מהל' ערכין ה"ד, כרבי יהושע בן לוי ב'ירושלמי' שם), והיה מקום לומר שקדושת השלמים שחלה ביחד עם קדושת המעשר, הרי היא כהקדש שני, קא-משמע-לן שכיון שקדושת המעשר פקעה, נמצאת קדושת השלמים כהקדש ראשון (ראה ב'מראה הפנים' שם ד"ה שלמים). 140) אבל אם פודה לאחר, אינו מוסיף חומש, ראה בהל' ערכין שם.

7 **יט. הַמַּתְפִּיס[141] מְעוֹת מַעֲשֵׂר לִשְׁלָמִים[142] - לֹא קָנוּ**
8 **שְׁלָמִים[143]; שֶׁקְּדֻשַּׁת שְׁלָמִים אֵינָהּ חָלָה עַל קְדֻשַּׁת**
9 **מַעֲשֵׂר, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא[144]. וְאֵין צָרִיךְ**
10 **לוֹמַר, אִם הִתְפִּיס הַמַּעֲשֵׂר עַצְמָן[145] לִשְׁלָמִים - שֶׁלֹּא**
11 **קָנוּ שְׁלָמִים[146].**

141) מנחות פב, א. כרבי אלעזר ורבי אמי ולא כרבי יוחנן. וראה ב'כסף משנה'. 142) כלומר, הקדישן לשם שלמים. 143) ויכול לקנות בהן כל מה שירצה. 144) מנחות, שם. וראה בפ"ג הי"ז. [ומכאן שאף מעות מעשר שני הן ממון גבוה, והצל"ח בפסחים ז, א - לא הביא דברי רבינו אלה]. 145) כלומר, הפירות שעדיין לא פדום. ומכאן נראה, שהפדיה גורעת ומקלישה את קדושת המעשר. וכן כתב ה'חזון איש' פ"ד ה"ב, סוף ד"ה ולקוח. 146) ודוקא כשהתפיס מעות המעשר לשלמים, שאז אינו רוצה שקדושת המעשר תפקע, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה בכסף מעשר, לשלמים, כיון שפוקעת קדושת המעשר, שוב יכולה קדושת השלמים לחול. ועוד, שכשהוא מתפיס, אזי

שתי הקדושות צריכות לחול זו אחר זו, וזה לא ייתכן, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה לשלמים, ששתי הקדושות חלות בבת אחת, קנו השלמים. וראה ברדב"ז.

כ. הָאוֹכֵל[147] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּתוֹרַת חֵלִין[148], אֲפִלּוּ בְּמֻזִיד[149]: אִם פֵּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר עַצְמָן אָכַל - יָצָא יְדֵי שָׁמַיִם[150]; וְאִם כֶּסֶף מַעֲשֵׂר אָכַל[151] - יַחְזְרוּ דָמִים לִמְקוֹמָם וְיַעֲלוּ וְיֹאכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[152], אוֹ יֹאכַל כְּנֶגְדָּן בִּירוּשָׁלַיִם, אִם אֵין יָכוֹל[153] לְהַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים.

147) תוספתא מעשר שני פ"ג ה"ט, הובאה ב'ירושלמי' שם פ"א ה"א. 148) כלומר, חוץ לירושלים. 149) 'ירושלמי' שם: "רבי זריקא בשם חזקיה, הלכה כרבי במעות (שהאוכל מעות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יחזרו דמים למקומן), וכרבן שמעון בן גמליאל בפירות (שהאוכל פירות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יצעק לשמים). 150) ב'ירושלמי' ותוספתא שם: "יצעק לשמים", וכן הנוסחא בספרים מדוייקים בדברי רבינו (מהר"י קורקוס) ובכמה כתבי-יד ('תוספתא כפשוטה'). וכך היא הגירסה הנכונה (כסף-משנה), וכן הגיה הראב"ד. (וראה בדפוס רומי). ורוצה לומר: יבקש מהשי"ת שימחול לו, אבל תקנה אחרת אין לו, שהרי הפירות כבר אינם בעולם, ואם כסף מעשר אכל, שהמעות עדיין בעין, קנסוהו, כדלהלן. 151) שקנה בכסף פירות ואכלם בתורת חולין, או ששילם בכסף חוב ולא יצאו המעות לחולין (ספר הניר על ה'ירושלמי' שם). ובשני האופנים הנ"ל ישנן המעות בעולם, אלא שבאופן הראשון - נתחללו, ובאופן השני - לא נתחללו, ולפיכך קנסוהו חכמים. ראה להלן. ומדובר בין בשוגג בין במזיד, ראה למעלה. 152) באופן שקנה פירות בכסף המעשר, שנתחללו המעות, יש כאן קנס כפול: א) שיחזרו לקדושת מעשר שני; ב) שיעלום ויאכלום בירושלים כמעשר שני. ואם שילמם בחוב, שלא נתחללו (ראה למעלה), שדין הוא שהם קודם, אין כאן אלא קנס אחד: שיעלם לירושלים. 153) בדפוס רומי, בטעות: "אם יכול".

יום שני כ"ה אדר ב' ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הלוקח בהמה לשלמים ממי שאינו תגר. והלוקח כדי יין סתומות במקום שדרכן להמכר כך. מי שהיה לו יין של מעשר שני והשאיל קנקניו לאותו מעשר. צבי שלקחו בכסף מעשר ומת. והמניח דינר מעשר להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחולין. הלוקח פירות של מעשר ומשך הפירות ולא נתן הסלע עד שהוקרו. מי שהיו לו פירות חולין בירושלים ומעות מעשר חוץ ממנה. אם מותר לחלל מעשר שני על פירות ע"ה או על מעותיו. טמאים וטהורים שהיו אוכלים או שותים כאחד בירושלים.

א. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה לִזְבְחֵי שְׁלָמִים וְחַיָּה לִבְשַׂר תַּאֲוָה[2] מִמִּי[3] שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר וְאֵינוֹ מְדַקְדֵּק[4] - יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין[5], אֲפִלּוּ הָיוּ דְמֵי הָעוֹר מְרֻבִּין עַל דְּמֵי הַבָּשָׂר[6]. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר - לֹא יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין[7].

2) וכדין וכתורה עשה. 3) ירושלמי שם הלכה א: "אמר רבי זעירא, הדא דתימא (שיצאו העור והקנקן לחולין) כשהיה המוכר הדיוט (שאינו יודע בסחורה, כי אינו חושב שמכר, אלא הבשר והיין בלבד, ואינו מקפיד על העור והקנקן). ולפיכך יצאו לחולין, לפי שלא קנאם במעות מעשר שני). אבל אם היה המוכר אומן (סוחר, שיודע דמי הבשר והעור), נעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (ולא יצאו לחולין)". 4) כלומר, אינו מקפיד על העור. 5) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור המחובר לגוף הבהמה, כדין חביות סתומות. 6) שנבלעים דמי העור בדמי הבשר. 7) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה.

ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ כַּדֵּי יַיִן סְתוּמוֹת[8] מִמָּקוֹם שֶׁדַּרְכָּם לְהִמָּכֵר סְתוּמוֹת[9] מִמִּי שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר - יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[10]. לְפִיכָךְ[11] צָרִיךְ[12] הַמּוֹכֵר לִפְתֹּחַ רָאשֵׁי הַכַּדִּים[13], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[14]. וְאִם רָצָה[15] לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִמְכֹּר בְּמִדָּה[16] - יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[17].

8) אבל פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 9) אבל הלוקח במקום שדרכם להימכר פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 10) שאז אינו מקפיד עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו. 11) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר סתומות ובמקום שדרכם להימכר סתומות, יצאו הקנקנים לחולין. 12) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמרו: "מפתח (=פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית שמאי שהצריכו גם לערות את היין. 13) ומדובר במקום שדרכה להימכר סתומות כנ"ל, ובזה שהוא מוכרם פתוחות, הוא מגלה דעתו שהוא מקפיד עליהם, והלוקח משלם בכסף המעשר גם עבור הכדים. 14) וכל זה כדי שיתרבה המעשר, שהרי יאכל בקדושה כנגד הקנקן, ונראה שהוא הדין במוכר בהמה, שיאמר בפירוש שהוא מוכר העור בפני עצמו, כדי שלא יצא לחולין. 15) המוכר שאינו תגר. 16) כלומר, למדוד את היין בדיוק, כדי שלא יבוא להונות את חבירו (כשהוא מוכר לו בבת אחת), ולמכור לו פחות יין ממה שהוא משלם עבורו. 17) אף על פי שהוא פותח את ראשי הכדים כדי למדוד את היין, שבנידון זה אין פתיחת ראשי הכדים הוכחה לכך שהוא מקפיד על הקנקנים.

ג. לְקָחָן פְּתוּחוֹת[18] אוֹ סְתוּמוֹת[19] בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְהִמָּכֵר פְּתוּחוֹת[20], אוֹ שֶׁלָּקַח מִן הַתַּגָּר שֶׁמְּדַקְדֵּק בִּמְכִירָתוֹ - לֹא יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[21]. לָקַח סַלֵּי תְּאֵנִים וַעֲנָבִים עִם הַכֵּלִי[22] - לֹא יָצְאוּ דְּמֵי הַכֵּלִי לְחֻלִּין[23].

18) שאז נמכר הקנקן לחוד. 19) והמוכר אינו תגר. 20) שמכירתן פתוחות, היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני עצמו. 21) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור הקנקן, וצריך לאכול כנגדו בירושלים. 22) שמניחים הסלים בתוכו. 23) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו אף

אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות פתוחות. אבל הסלים יצאו לחולין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר.

1 **ד. לָקַח אֱגוֹזִים וּשְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - יָצְאוּ קְלִפָּתָן**
2 **לְחֻלִּין[24]. לָקַח חוֹתָל[25] שֶׁל תְּמָרִים - יָצָא הַחוֹתָל**
3 **לְחֻלִּין[26]. קֻפָּה שֶׁל תְּמָרִים, אִם דְּרוּסוֹת[27] - יָצְאוּ**
4 **הַקֻּפּוֹת[28] לְחֻלִּין[29], וְאִם לָאו - לֹא יָצְאוּ לְחֻלִּין[30].**

24) שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. 25) סל. 26) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי תאנים וענבים. 27) שאז הן מחוברות לקופה מחמת דריכתן, וצריכות לו. 28) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. 29) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד עליהן. 30) ודינן כדין הכלי של סלי התאנים הנזכר בסוף ההלכה הקודמת.

5 **ה. מִי שֶׁהָיָה לוֹ יַיִן[31] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[32], וְהִשְׁאִיל**
6 **קַנְקַנָּיו לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂר[33], אַף עַל פִּי שֶׁסָּתַם אֶת פִּיהֶם[34]**
7 **- לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[35]. כָּנַס הַיַּיִן[36] לְתוֹכָן**
8 **סְתָם[37], אִם קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר[38] עַד שֶׁלֹּא סָתַם**
9 **אֶת פִּיהֶם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[39]; וְאִם**
10 **מִשֶּׁסָּתַם פִּיהֶן קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר - קָנָה מַעֲשֵׂר**
11 **אֶת הַקַּנְקַן[40]. הִכְפִּיד לְתוֹךְ הַקַּנְקַן רְבִיעִית חֻלִּין[41], אוֹ**
12 **שֶׁכָּנַס[42] לְתוֹכָן שֶׁמֶן[43] אוֹ חֹמֶץ אוֹ צִיר[44] אוֹ דְּבַשׁ שֶׁל**
13 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי סְתָם[45], בֵּין[46] מִשֶּׁסָּתַם[47] בֵּין עַד שֶׁלֹּא**
14 **סָתַם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[48].**

31) דווקא יין. 32) שעשאו מעשר שני על יין אחר. 33) אמר במפורש שהם מושאלים להוליך בהם מעשר שני. 34) של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם ייפתחו הקנקנים. 35) כיוון שפירש שהוא רק משאילם, ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי אינו פודה אלא כנגד הפרי גרידא והרי כאן תרתי לגריעותא. 36) שהוא עתה יין מעשר שני. 37) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים, ולא קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני. 38) על יין אחר. 39) אף שלאחר הסתימה צריך היין לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם. 40) שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם הקליפה. אבל פשוט הוא שאין הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין יישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא מקליפות שנקלפו מן הפירות. 41) כלומר, טבל (שלבסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר שסתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. 42) בתוספתא שם: "במי דברים אמורים (שקנה המעשר את הקנקן), בשל יין (שהיין צריך לקנקן, כנ"ל) אבל של ציר, של חומץ, של מוריס, של שמן, של דבש, בין גפם בין שלא גפם קנה מעשר". 43) בכתובות קח: אמרו: "רימון בלי קליפתו לא מינטר (אינו נשמר), שמן מינטר בלא קנקנים". 44) הוא שמן דגים. ואינו חייב כלל במעשר, ולא נזכר בתוספתא שם אלא באשגרה מפרק א שם (תוספתא כפשוטה). או שעירבו בו שמן זית. 45) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים ולא קרא שם עדיין. 46) שקרא שם. 47) את פי הקנקנים. 48) שכל אלו אינם כיין הצריך לקנקן, אלא נשמרים בלעדו, ואינם כמפריש פרי בקליפתו.

15 **ו. צְבִי שֶׁלְּקָחוֹ[49] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר וָמֵת - יִקָּבֵר**
16 **בְּעוֹרוֹ[50]. לְקָחוֹ חַי וּשְׁחָטוֹ[51] וְנִטְמָא - הֲרֵי זֶה**
17 **יִפְדֶּה כִּשְׁאָר פֵּרוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ[52]. הַמַּנִּיחַ דִּינָר מַעֲשֵׂר**
18 **שֵׁנִי לִהְיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[53] עַד שֶׁיֵּצֵא לְחֻלִּין[54],**
19 **וְהָיָה הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשְׂרִים מָעָה[55], אָכַל עָלָיו**
20 **בְּעֶשֶׂר מָעָה[56] וְהוּזְלוּ[57] הַמָּעוֹת לְאַחַר זְמַן וַהֲרֵי**
21 **הַדִּינָר יוֹצֵא בְּאַרְבָּעִים מָעָה[58] - צָרִיךְ לֶאֱכֹל[59]**
22 **עָלָיו בְּעֶשְׂרִים מָעָה וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא לְחֻלִּין[60].**
23 **הוּקְרוּ הַמָּעוֹת וַהֲרֵי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשֶׂר מָעִין -**
24 **אוֹכֵל עָלָיו בְּחָמֵשׁ מָעִין[61] וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא לְחֻלִּין.**

49) לבשר תאווה. 50) "שאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח חיה לבשר תאווה ממי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. 51) שראוי לאכילה, ואינו פודה להאכיל לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. 52) שהם נפדים. 53) כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבדינר על הפירות. 54) כלומר, כשיאכל פירות בשוויו של כל הדינר. 55) כלומר, היו עשרים מעות בדינר. 56) ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו. 57) במשנה שם: "והלך למקום אחר וכו'". ולפי ששם מדובר באיסור של חולין וחוץ לירושלים, ואילו דברי רבינו בדינר של מעשר שני בירושלים, ולפיכך השמיט בבא זו שהרי אסור להוציאו חוץ לחומת ירושלים. 58) והשאלה היא אם יאכל רק כנגד עשר מעות שנותרו בדינר, וכפי שהיה שווה לפני שחלל עליו את פירות המעשר, או שיאכל כנגד כ' מעות, וכפי שהוא שווה עתה, ונמצא המעשר נפסד. 59) שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין. 60) שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. 61) ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך", כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז יימצא שאכל חולין בתורת מעשר.

25 **ז. הַלּוֹקֵחַ[62] פֵּרוֹת[63] בְּסֶלַע שֶׁל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, וּמְשַׁךְ**
26 **הַפֵּרוֹת[64] וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן הַסֶּלַע[65] עַד שֶׁהוּקְרוּ**
27 **הַפֵּרוֹת וְעָמְדוּ בִּשְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סֶלַע**
28 **בִּלְבַד[66]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ - בִּנְתִינַת**
29 **הַכֶּסֶף קוֹנֶה[67], וְהַשָּׁכָר לַמַּעֲשֵׂר[68].**

62) והמדובר בלוקח בירושלים. 63) של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. 64) ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדין מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. 65) ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. 66) כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שגבי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדין כל המטלטלין, ובזה נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. 67) קידושין נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. 68) כלומר, כל הפירות, ששווים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר.

1 **ח. מָשַׁךְ פֵּרוֹת בִּשְׁתֵּי סְלָעִים, וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן**
2 **הַמָּעוֹת עַד שֶׁהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת וְעָמְדוּ בְּסֶלַע - אֵינוֹ**
3 **מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[69] מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶלָּא סֶלַע**
4 **אַחַת[70], וּמוֹסִיף עָלֶיהָ סֶלַע שְׁנִיָּה מִן הַחֵלִּין[71] וְנוֹתֵן**
5 **לַמּוֹכֵר[72]. וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר עַם הָאָרֶץ[73] - הֲרֵי זֶה**
6 **מֵתֵר לִתֵּן סֶלַע שְׁנִיָּה מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל[74]**
7 **דְּמַאי[75]. נָתַן לוֹ[76] סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק**
8 **לִמְשֹׁךְ הַפֵּרוֹת עַד שֶׁעָמְדוּ בִּשְׁתַּיִם - מַה שֶּׁפָּדָה**
9 **פָּדָה[77], וְהַדִּין בֵּינֵיהֶן[78].**

69) כלומר, אינו מחלל עליהם. 70) שהרי עתה, בשעת החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. 71) אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששוויו פחות משוויו של חולין. 72) שהרי לעניין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. 73) אבל לחבר הנזהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. 74) "לפי שעם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מזלזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמציא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא בפירות עצמן, אבל לא במעות. 75) אבל של וודאי לא, לפי שאין מוסרין מעות מעשר שני של וודאי לעם הארץ. 76) הלוקח למוכר. 77) כלומר, השכר למעשר, כי הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדיית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו. 78) כלומר, לעניין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים.

10 **ט. נָתַן לוֹ סְלָעִים שְׁתַּיִם שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק**
11 **לִמְשֹׁךְ הַפֵּרוֹת עַד שֶׁחָזְרוּ לִהְיוֹת בְּסֶלַע - מַה שֶּׁפָּדָה**
12 **פָּדָה[79], וּמִדַּת הַדִּין בֵּינֵיהֶם. שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי - פְּדִיָּתוֹ**
13 **הִיא מְשִׁיכָתוֹ[80].**

79) כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. 80) כלומר: נתינת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין.

14 **י. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת חֵלִין בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ לוֹ מְעוֹת**
15 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[81] - אוֹמֵר: הֲרֵי הַמָּעוֹת**
16 **הָהֵם מְחֻלָּלִין עַל הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ; וְיֹאכְלֵם שָׁם[82]**
17 **בְּטָהֳרָה, וְיֵצְאוּ אוֹתָן הַמָּעוֹת לְחֻלִּין בִּמְקוֹמָן[83].**

81) במשנה: "פירות בירושלים ומעות במדינה". ופירש רבינו שם: "מדינה נקראת, כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ ישראל לבד מירושלים". 82) בירושלים. 83) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול.

18 **יא. הָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, וְיֵשׁ לוֹ**
19 **פֵּרוֹת[84] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - אוֹמֵר[85]: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ**
20 **מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָהֵם; וְיֵצְאוּ הַמָּעוֹת לְחֻלִּין, וְיַעֲלוּ**
21 **הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[86]. שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת**
22 **הַמָּעוֹת וְהַפֵּרוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד בִּשְׁעַת הַחִלּוּל.**

84) חולין. 85) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו' ונתת את הכסף וגו' בבקר ובצאן", שאינו אלא בקירוב מקום (=בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. 86) ודווקא כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין שבירושלים ולא שמחוצה לה.

23 **יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר בִּירוּשָׁלַיִם וְצָרִיךְ**
24 **לָהֶם[87], וְיֵשׁ לַחֲבֵרוֹ פֵּרוֹת חֵלִין[88] שֶׁרוֹצֶה לְאָכְלָן[89]**
25 **- אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל**
26 **פֵּרוֹתֶיךָ. וְנִמְצְאוּ אוֹתָם הַפֵּרוֹת לְקוּחוֹת בְּכֶסֶף**
27 **מַעֲשֵׂר, וְיֹאכַל אוֹתָם חֲבֵרוֹ בְּטָהֳרָה[90] וְלֹא הִפְסִיד**
28 **כְּלוּם[91], וְיֵצְאוּ הַמָּעוֹת לְחֻלִּין.**

87) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מעות מעשר שני. 88) בין בירושלים ובין מחוצה לה. 89) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפיסם בקדושת מעשר שני שאינו עומד אלא לאכילה. 90) כדין פירות שנקנו בכסף מעשר שני. 91) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[92]? בְּשֶׁהָיָה חֲבֵרוֹ בַּעַל הַפֵּרוֹת חָבֵר[93]; שֶׁאֵין מוֹסְרִין פֵּרוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל וַדַּאי אֶלָּא לְחָבֵר[94]. לְפִיכָךְ[95], אִם הָיוּ הַמָּעוֹת שֶׁל דְּמַאי - אוֹמֵר כֵּן אַף לְעַם הָאָרֶץ[96]. וּמֻתָּר לְחַלֵּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[97] עַל פֵּרוֹת[98] עַם הָאָרֶץ וְעַל מְעוֹתָיו[99], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שֶׁמָּא שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵם[100].

92) שהתירו לחלל מעות מעשר שלו, על פירות חולין של חבירו. 93) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של וודאי. 94) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת טומאה. 95) לפי שלא אסרו לומר לחבירו, אלא כשהמעות של מעשר וודאי. 96) כלומר, מחלל על פירותיו. 97) פירות ומעות מעשר שני של דמאי. 98) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. 99) במשנה שם: "בראשונה היו אומרים, מחללין (מעות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מעותיו". 100) "ואין קודש פודה קודש".

יד. הַמַּנִּיחַ דִּינָר שֶׁל מַעֲשֵׂר לִהְיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[101] וְהוֹלֵךְ - כֵּיוָן שֶׁאָכַל עָלָיו עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ אֶלָּא פָּחוֹת מִפְּרוּטָה יָצָא לְחֻלִּין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁל דְּמַאי[102]; אֲבָל בְּשֶׁל וַדַּאי - לֹא יָצָא לְחֻלִּין עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אַחַר שֶׁמּוֹסִיפִין אֶת הַחֹמֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה חֲמִשֵּׁי שָׁוֶה פְּרוּטָה[103].

101) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. 102) שאינו מוסיף עליו חומש. 103) אבל אם יש בו ארבעה חומשי שווה פרוטה, יכול לאכול כנגדו עוד פירות בשיווי פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבר, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל ביחד, פרוטה שלמה.

טו. טְמֵאִין וּטְהוֹרִין שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹ שׁוֹתִין[104] כְּאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם, וְרָצוּ הַטְּהוֹרִין לִהְיוֹת אוֹכְלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם - מַנִּיחִין סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְאוֹמְרִין: כֹּל שֶׁהַטְּהוֹרִים אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין - סֶלַע זוּ מְחֻלָּל עָלָיו. וְתֵצֵא הַסֶּלַע לְחֻלִּין, שֶׁהֲרֵי אָכְלוּ וְשָׁתוּ בְּשָׁוְיָהּ בְּטָהֳרָה[105]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגְּעוּ הַטְּמֵאִים בְּמַאֲכָל, שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּהוּ.

104) המדובר כשהמעשר בכד של חרס, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים שמטמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכד אל הכלי שלו, והחילול תופש כשמערה מן הכד אל הכלי שלו. [וצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד זה מעשר שני טהור, וזה חולין טמאים]. 105) [מכאן שאם חילל מעות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו אסורים באכילה, כדין מעשר שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזרו הדמים למקומן].

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שנטע רבעי הוא קודש, והיכן דינו להאכל, ואם פודים אותו במחובר. אם משנים אותו מברייתו ואם מפרישין ממנו תרומה ומעשרות. שמהלך יום מעלים כרם רבעי לירושלים. וכיצד פודין אותו. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה או בשני הערלה. אימתי הוא ר"ה לערלה ולרבעי, ומאימתי מונין להם. העלין והלולבין והגפנים אם מותרין בערלה וברבעי.

א. נֶטַע רְבָעִי[2] - הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיְיָ. וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם[3] לְבָעָלָיו[4], כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[5]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּסוּרְיָא[6], כָּךְ אֵין נֶטַע רְבָעִי בְּסוּרְיָא[7]. וּבְנֶטַע רְבָעִי הוּא אוֹמֵר: וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ; שֶׁאֵין לְךָ קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ דִּינוֹ בַּתּוֹרָה לְמִי שֶׁהוּא[8] חוּץ מִנֶּטַע רְבָעִי[9].

2) נטיעה בת ארבע שנים (פרה פ"א משנה א). ובברכות לה. אמרו: "רבי חייא ורבי שמעון ברבי: חד תני כרם רבעי, וחד תני נטע רבעי (כל פירות האילן בתורת רבעי - רש"י) ופסק רבינו כמאן־דאמר "נטע רבעי". וראה במראה הפנים לברכות, ראש פ"ו ד"ה רבי חייא. 3) כן הוא בספרי פרשת נשא (לבמדבר ה, י), וראה במעשר שני פ"ה משנה ב. 4) כן הוא בספרי שם, ובספרא פרשת קדושים פרשה ג הלכה ט. וראה בספר המצוות, עשה קיט. 5) למעלה פ"ב הלכה א. כן הוא בספרי שם. 6) ראה למעלה פ"א הלכה יד. 7) שהרי הוקש למעשר שני (ירושלמי פאה פ"ז הלכה ה, ומעשר שני פ"ה הלכה ב). 8) כלומר, למי שהוא צריך להנתן. 9) בספר המצוות שם, כתב רבינו: "ולשון ספרי, ואיש את קדשיו לו יהיו, משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהן, ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי, שיהיו לבעלים".

ב. הָרוֹצֶה לִפְדּוֹת נֶטַע רְבָעִי - פּוֹדֵהוּ, כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[10]. וְאִם פָּדָהוּ לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[11]. וְאֵין פּוֹדִין[12] אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר; שֶׁנֶּאֱמַר: לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ - עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה תְּבוּאָה. וְאֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ בִּמְחֻבָּר[13], כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[14]. וַהֲרֵי הוּא מָמוֹן גָּבוֹהַּ[15], כְּמַעֲשֵׂר[16]. לְפִיכָךְ[17] אֵינוֹ נִקְנֶה בְּמַתָּנָה[18], אֶלָּא אִם נְתָנוֹ בֹּסֶר[19]. וְדִינוֹ בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים - לְעִנְיַן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּפִדְיָה - כְּמַעֲשֵׂר[20].

10) ספרי שם. 11) מעשר שני פ"ה משנה ג, כבית־הלל ולא כבית־שמאי. וראה למעלה בפ"ה הלכה א. 12) ספרא שם הלכה י: "תבואתו, מלמד שאין נפדין אלא תבואה. מכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שיבוא לעונת המעשרות". וראה למעלה פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג־ה. ובירושלמי ערלה סוף פרק א: "תני, פרי אתה פודה, ואין אתה פודה לא בוסר ולא פגים". ובוסר הם ענבים שאין החרצן שלהם נראה מבחוץ (למעלה שם - 'תוספות יום־טוב' מעשר שני שם, משנה ה בסוף דבריו). או כל זמן שלא הגיעו לכפול הלבן (שם בתחילת דבריו, וראה בפ"ה

מהלכות כלאים הלכה יד). 13) תוספתא מעשר שני פ"ה סוף הלכה יט: "הכל מודים (בית־שמאי ובית־הלל), שאין פודין (נטע רבעי) במחובר לקרקע". וכן משמע בירושלמי שם הלכה ב. 14) שאינו במחובר, כמפורש בתרומות פ"א משנה ה, ובביכורים פ"ב משנה ד. ואם כן, אפילו בדיעבד אינו פדוי, ולא כדעת הר"ש במעשר שני שם משנה ה. 15) מע"ש שם, כבית־הלל. 16) ראה למעלה פ"ג הלכה יז. 17) כלומר, לפי שהוא ממון גבוה. 18) ראה למעלה שם. 19) בקידושין נד: "תא שמע, הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חמישיתו, בין משלו בין שניתן לו במתנה. מני, אילימא רבי מאיר (הסובר, מעשר שני ממון גבוה הוא), מי מצי יהיה ליה (במתנה), והא גמרי קודש קודש ממעשר, וכו'. לעולם רבי מאיר, והכא במאי עסקינן, כגון דיהיב כשהוא סמדר (כשהענבים ניכרים, לאחר שנפל הפרח - רש"י)". הרי שרק סמדר אינו פרי, אבל בוסר שהוא גדול מסמדר הרי הוא פרי. ורבינו סמך על הירושלמי והספרא שהובאו למעלה. וראה להלן הלכה יג וצ"ע. ועיין מאירי לקידושין שם (עמ' 862) ובכסף־משנה וחזון־איש. 20) שהרי הוקשו זה לזה, כנ"ל.

1 **ג. וְהַפּוֹדֶה[21] כֶּרֶם רְבָעִי - רָצָה פּוֹדֵהוּ עֲנָבִים[22], רָצָה**
2 **פּוֹדֵהוּ יַיִן. וְכֵן הַזֵּיתִים[23]. אֲבָל[24] שְׁאָר הַפֵּרוֹת - אֵין**
3 **מְשַׁנִּין אוֹתָן מִבְּרִיָּתָן[25].**

21) תוספתא מעשר שני שם. 22) כבית־הלל, ולא כבית־שמאי, שאין פודים אותו ענבים אלא יין, שגם שומת הענבים ידועה, ולא יבואו לזלזל בשומא שלהם. וראה בתוספתא כפשוטה. 23) שהרי מותר לעשות מזיתים, שמן, כמפורש בתרומות פי"א משנה ג. 24) תרומות שם. 25) "שאסור לו להחזיר האוכל משקה, כשהאוכל אוכל של תרומה (פי"א מהלכות תרומות הלכה ב) או של מעשר שני, אלא הזיתים והענבים בלבד, למאמר השם יתברך, כל חלב דגן תירוש ויצהר. ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית, כמו שקרא הביכורים ראשית וחייב אותה בתרומה, ולפיכך מותר להוציא מהם משקה בין שיהיו תרומה או מעשר שני" (פירוש המשנה שם). ולמדו נטע רבעי ממעשר שני בגזירה־שוה, כנ"ל.

4 **ד. כֶּרֶם רְבָעִי[26] - אֵין לוֹ לֹא שִׁכְחָה[27] וְלֹא פֵּאָה[28]**
5 **וְלֹא פֶּרֶט[29] וְלֹא עוֹלְלוֹת[30]. וְאֵין מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ**
6 **תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת[31], כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין מִמַּעֲשֵׂר**
7 **שֵׁנִי[32]; אֶלָּא כֵּלוּ עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם, אוֹ נִפְדֶּה וְיַעֲלוּ**
8 **הַדָּמִים וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמַעֲשֵׂר.**

26) מעשר שני שם, ופאה פ"ז משנה ו, כבית־הלל ולא כבית־שמאי. 27) ראה בפ"ה מהלכות מתנות עניים. 28) ראה שם פ"א. 29) שם פ"ד הלכה טו. 30) שם הלכה יז. ונקט רבינו "כרם רבעי", מפני שבכרם ישנן ארבע מתנות אלו לעניים, ראה שם פ"א הלכה ז. 31) "לפי שהוא ממון גבוה" (פירוש המשנה). וראה בירושלמי שם סוף הלכה ב, ובמשנה: "בית־שמאי אומרים יש לו (לכרם רבעי) פרט ויש לו עוללות, והעניים פודין לעצמן. ובית הלל אומרים, כולו לגת". ואף־על־פי שלא נזכר במשנה אלא שכרם רבעי פטור מפרט ועוללות, כיון שאמרו בית־הלל: "כולו לגת", משמע שפטור מכל המתנות כמעשר שני (תוספות אנשי שם, לפאה שם). 32) שהקדימו בשבלים שפטור מן התרומות ומן המעשרות, ראה בר"ש לתרומות פ"א משנה ה.

9 **ה. עֲנָבִים[33] שֶׁל כֶּרֶם רְבָעִי[34] - הִתְקִינוּ בֵּית דִּין[35],**
10 **שֶׁיִּהְיוּ עוֹלִין[36] לִירוּשָׁלַיִם מַהֲלַךְ יוֹם לְכָל צַד, כְּדֵי**
11 **לְעַטֵּר[37] שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּפֵרוֹת[38]. וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית**
12 **הַמִּקְדָּשׁ[39] - נִפְדֶּה אֲפִלּוּ סָמוּךְ לַחוֹמָה. וּשְׁאָר כָּל**
13 **הַפֵּרוֹת[40] - אֲפִלּוּ בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִפְדִּין סָמוּךְ**
14 **לַחוֹמָה.**

33) שם משנה ב, ותוספתא שם הלכה יד, והדגיש רבינו "ענבים", מפני שביתר הפירות לא תקנו, ראה להלן בסוף ההלכה. 34) לא התקינו אלא ברבעי ולא במעשר שני, ראה להלן בסוף ההלכה. 35) בביצה ה: "והא כרם רבעי דרבנן (זה שהוצרך להעלות הפירות עצמן - רש"י)". 36) הפירות עצמם, ולא יפדם במעות. 37) שם. ותוספתא מעשר שני שם. 38) כלומר, ימכרו אותם לבעלי החנויות והם ימכרו אותם בשוק. ואף־על־פי שמעשר שני אסור במכירה (למעלה פ"ג הלכה יז) והוא־הדין לרבעי (וכן מפורש בקידושין נד: שאפילו במתנה אסור, וראה במשנה ראשונה שם) - כל זה אינו אלא למכרם בקדושתם, אבל לפדותם ולעשותם חולין אינו אלא איסור מדרבנן. ראה בבבא מציעא נג: ש"מחיצה לקלוט - דרבנן". ומשום עיטור שוקי ירושלים בפירות, התירו חכמים (תוספתא כפשוטה). ועיין רע"ב שם. 39) והעיר ניתנה ביד האויבים - לא חששו לעטרה בפירות (פירוש המשנה). והנה במשנה: "ומשרבו הפירות (בירושלים) התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה (כלומר, החזירו את הדין לקדמותו, שאין צורך להעלות הפירות עצמם לירושלים) וכו'. רבי יוסי אומר, משחרב בית המקדש היה התנאי הזה וכו'". והביא רבינו כרבי יוסי והשמיט דברי תנא־קמא, ועיין תוספות יום־טוב שם, ומראה הפנים לירושלמי שם הלכה ב ד"ה כרם. 40) בתוספתא (שם פ"ה הלכות יד־טו): "ושאר כל האילן, הרי זה נפדה סמוך לחומה - ושאר כל האילן נטע רבעי כמעשר שני". וטעם החילוק בין שאר הפירות לענבים, מצאנו בירושלמי שם: "אמר רב הילא, בראשונה היו עושין יין בטהרה לנסכים, ולא היו ענבים מצויות, התקינו שיהו עולין (הענבים) לירושלים מהלך יום לכל צד וכו'". הרי שמיעוט הפירות בירושלים, היה מחמת הנסכים. ואם כן, אין זה אלא בענבים ולא בשאר הפירות. ומה שלא התקינו כן גם במעשר שני, הוא, מפני שענבים שסתמם עומדים ליין, אין מפרישים מהם תרומות ומעשרות, לכתחילה, אלא לאחר שייעשו יין ותיגמר מלאכתם (ראה למעלה פ"ה מהלכות תרומות, הלכות ד, ו, יח). ואין עיטור שוקי ירושלים אלא בפירות, ולא ביין, ראה צל"ח לביצה שם.

15 **ו. כֵּיצַד[41] פּוֹדִין נְטַע רְבָעִי? מַנִּיחַ אֶת הַסַּל[42] עַל פִּי**
16 **שְׁלֹשָׁה[43], וְאוֹמְדִין[44] כַּמָּה[45] אָדָם רוֹצֶה לִפְדּוֹת לוֹ**
17 **בְּסֶלַע[46] עַל מְנָת שֶׁיּוֹצִיא יְצִיאוֹת הַשּׁוֹמְרִים**
18 **וְהַחַמָּרִים וְהַפּוֹעֲלִים מִבֵּיתוֹ. וְאַחַר שֶׁקּוֹצְבִין אֶת**

הַשַּׁעַר[47], מַנִּיחַ אֶת הַמָּעוֹת וְאוֹמֵר: כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה[48] מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת אֵלּוּ[49] מִשַּׁעַר כָּךְ וָכָךְ סְלָעִים בְּסֶלַע[50]. וּבַשְּׁבִיעִית[51] פּוֹדֵהוּ[52] בְּשָׁוִיו[53], שֶׁאֵין שָׁם לֹא שׁוֹמְרִים וְלֹא פּוֹעֲלִים[54]. וְאִם[55] הָיָה הֶפְקֵר[56] - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכַר לְקִיטָה בִּלְבַד.

41) שם משנה ד. 42) עם פירות רבעי, לשער בו, כדלהלן. ויש מפרשים סל ריק, ומשערים על פי כמה הוא שוה, אם הוא מלא (תפארת ישראל). 43) אנשים, הבקיאים בשומא. ויש אומרים שבענין זה אין סומכים על שלשה תגרים ואחד גוי וכו', כמו שאמרו במעשר שני, ראה למעלה פ"ד הלכה כ (ר"י קורקוס). ולא חלק רבינו בין אם דמי הפירות ידועים או אינם ידועים, כמו שחילק למעלה שם לענין מעשר שני. וטעם הדבר הוא, שמעשר שני כיון שאין מפרישין אותו במחובר, ואף בתלוש אין חיובו חל אלא־אם־כן ראה פני הבית, ולכן כל ההוצאות על השומרים, החמרים והפועלים, אינם על חשבון המעשר, שם הלכה כב, אבל פירות נטע רבעי, שקדושים בעודם מחוברים באילן אין ההוצאות על חשבון המלקט, אלא על חשבון הפירות, כדלהלן (ראה בר"י קורקוס, תוספות יום־טוב ומשנה ראשונה). ומה שאמרו במשנה (סנהדרין ב.): "נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועים" - אין התנאי הזה (= "אין דמיו ידועים") אלא במעשר שני, ולא בנטע רבעי (ועיין תוספות שם יד: ד"ה נטע). וכן מוכיח לשון המשנה שאמרו: "שאין דמיו" (בלשון יחיד), ולא: "שאין דמיהם". ורש"י שם ב. גרס "שאין דמיהן". 44) בדפוס רומי: "ואומרין", ובמשנה שם "ואומר". ראה ב"משנה ראשונה" שם. 45) כלומר, כמה סלים עם פירות. 46) כלומר, אלו היה אדם פודה את הפירות כשהם מחוברים, לפני שהוציאו עליהם את ההוצאות דלהלן, כמה פירות היה פודה, בהתחשב עם ההוצאות שעליו להוציא (שם). 47) כלומר, כמות הפירות עבור סלע אחד. 48) משדה זו. 49) במשנה שם: "האלו". 50) כפי שאמדו מתחילה לסלע אחד, כן לכל סלע וסלע, כמספר הסלים שישנם. 51) שם משנה ה, שהארץ אינה נעבדת ואינה נשמרת (פירוש המשנה שם). 52) את נטע הרבעי, אם חלה השנה הרביעית של הפירות, בשביעית. 53) כלומר, בלי ניכוי ההוצאות הנ"ל. 54) שהרי אין קוצרין בשביעית כדרך שקוצרין כל השנים, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל (פ"ד מהלכות שמיטה הלכה א). וגם שכר לקיטה אין כאן, לפי שכל אחד מלקט לעצמו (פירוש המשנה שם). וראה במשנה ראשונה שם. [ומכאן ששביעית נוהגת בפירות של הקדש, שהרי נטע רבעי הוא ממון גבוה (למעלה הלכה ב) וכן הוא בתוספתא פאה פ"ג, וביר‍ושלמי שם פ"ז הלכה ז שהנוטע להקדש חייב בשביעית. וראה בתוספות מנחות פד. ד"ה שומרי]. 55) שם. 56) כלומר: פירות רבעי שבשאר השנים (לא בשנת השמיטה) שהיו הפקר.

ז. מִי שֶׁהָיָה לוֹ[57] נֶטַע רְבָעִי[58] בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה[59], שֶׁיַּד הַכֹּל שָׁוָה[60] - צָרִיךְ לְצַיְּנוֹ[61] בְּקוּזְזוֹת אֲדָמָה[62], כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ בּוֹ וְלֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּפְּדוּהוּ[63]. וְאִם הָיָה[64] בְּתוֹךְ שְׁנֵי עָרְלָה[65] - מְצַיְּנִין אוֹתוֹ בַּחֲרָסִים[66], כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ[67]. שֶׁאִם צִיְּנוּ בְּקוּזְזוֹת אֲדָמָה, שֶׁמָּא יִתְפָּרְרוּ[68]; שֶׁאֲסוּר עָרְלָה חָמוּר הוּא, שֶׁהִיא[69] אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה[70]. וְהַצְּנוּעִין[71] הָיוּ מַנִּיחִין אֶת הַמָּעוֹת[72] בִּשְׁנַת שְׁמִטָּה[73] וְאוֹמְרִין: כָּל הַנִּלְקָט[74] מִפֵּרוֹת רְבָעֵי אֵלּוּ מְחֻלָּל[75] עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ; שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לִפְדּוֹתוֹ בִּמְחֻבָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76].

57) שם, משנה א. 58) במשנה: "כרם רבעי", ורבינו פסק (למעלה הלכה א) כמאן־דאמר "נטע רבעי". 59) שם, כרבן שמעון בן גמליאל. 60) שכל הפירות הפקר. אבל בשאר השנים, שהנוטל מן הפירות הוא גזלן, אין צורך לציין, אלא "הלעיטהו לרשע וימות" (בבא קמא סט.), כלומר: "אין לנו לעשות תקנה לגזלן שלא יבוא לידי מכשול, לפי שעוון הגזלנות יותר גדול" (פירוש המשנה). 61) לסמנו. 62) "תלותיות [גושים של עפר] מן האדמה" (פירוש המשנה). 63) שעד אז אסור הוא באכילה, אף־על־פי שעוד לא נכנס לירושלים, ראה למעלה פ"ב הלכה ו, שלוקה על זה מכת מרדות, ושיש אומרים שעבר גם בעשה. 64) שם. 65) בשלש השנים הראשונות לנטיעות. 66) "הוא הטיט השרוף" (פירוש המשנה). 67) כלומר, מן נטע הערלה. 68) [מקורו בירושלמי (מעשר שני פ"ה הלכה א) "כרם רבע מציינים אותו בקזוזות אדמה שהוא לשעה (ומפרש רבינו שהציון אינו אלא לשעה, שהוא עשוי להתפרר), ושל ערלה בחרסית בחיוורא שהוא יותר מיכן" (כלומר, הציון הזה מחזיק יותר), וראה במפרשים]. ובבבלי בבא קמא סט. אמרו בזה: "כרם רבעי היו מציינין אותו בקזוזות אדמה. סימנא כי אדמה, מה אדמה איכא הנאה מינה, אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנויי מינה". אבל יש אומרים כי אין זה מגוף הגמרא, אלא הוספה היא מבעל הלכות גדולות (העמק שאלה לשאילתות פרשת קדושים שאילתא ק אות טז). 69) כלומר, הערלה. 70) למעלה פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה י, ולהלן פ"י הלכה כ. ורוצה למעט איסור נטע רבעי שהוא קל ממנו, שאינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה (כמפורש בפירוש המשנה לערלה פ"א משנה ח - שער המלך להלכות מאכלות אסורות שם הלכה טז). [ומה שכתבו התוספות (קידושין לח. ד"ה והוא־הדין) שרבעי אסור בהנאה - אינו אלא ביחס לאיסור חדש, שאינו אסור אלא באכילה אבל מותר הוא בכל ההנאות שבעולם. ואילו רבעי, שדינו כמעשר שני (למעלה הלכה א), אסור להוציאו בשאר צרכיו, כגון ליקח בו כלים ובגדים ועבדים, כשם שאסור במעשר שני (למעלה פ"ג הלכה י), ואין הבדל בזה בין אם נמצא בירושלים ובין אם הוא חוצה לה. וראה בשער המלך שם, ובהעמק שאלה שם). 71) משנה שם. והם "בני אדם שהם מדקדקים על עצמם בדת" (פירוש המשנה). 72) כלומר, מעות חולין. ולא היו מסתפקין בקזוזות אדמה - שמא יתפררו. 73) שיד הכל שוה, אבל בשאר שני שבוע - "הלעיטהו לרשע וימות", כנ"ל, וראה בבבא קמא שם בתוס' ד"ה והצנועין. 74) בינוני נפעל, שהוא מתפרש גם הווה גם עתיד וגם עבר. וכאן הפירוש, עתיד. כלומר, כל מה שיילקט. וראה במבוא לנוסח המשנה להרי"נ אפשטיין

עמוד 145. 75) כשיתלקט. ולפיכך אין לזה שום ענין לדין "ברירה", שאינו אלא לברר הדבר למפרע (רדב"ז). 76) בהלכה ב. ובבבא קמא שם אמרו: "אמר רבי יוחנן, גזל ולא נתייאשו הבעלים, שניהם אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן, כרם רבעי וכו' (כלומר, משנתנו. והרי הצנועין מחללים את הפירות לכשילקטו, אז אינם ברשותם), ורבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח וכו' (וסמך עליה, נגד משנתנו)". ונראה שסמך רבינו על מה שאמרו שם: "אמר רבא, אי לאו דאמר רבי יוחנן וכו' הוא אמינא, מאן תנא צנועין רבי מאיר היא, לאו אמר רבי מאיר מעשר ממון גבוה הוא, ואפילו הכי לעניין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה (שיכול אדם לפדות מעשר שני שלו) וכו', כרם רבעי נמי גמר קדש קדש ממעשר וכו', אע"ג דלאו ממון דידיה הוא לענין אחולי (לחלל דבר שאינו ברשותו, כמו בצנועין הנ"ל) אוקמיה רחמנא ברשותיה, דהא כי איתיה ברשותיה, נמי הא לאו דידיה הוא (שהרי ממון גבוה הוא, כמעשר) והא מצי אחיל, משום הכי מצי אחיל (אף כשאינו ברשותו)". ואף שלא אמר כן רבא אלא אלמלא דברי רבי יוחנן, יתכן כי לא אמר כן אלא לכבודו של ר' יוחנן, אבל לאמיתו של דבר חולק הוא על ר' יוחנן. וראיה לכך מירושלמי מעשר שני שם, שגם שם אמרו כסברא של רבא, שיש לחלק בין גזל שלא נתייאשו הבעלים, לחילול כרם רבעי. וזה לשון הירושלמי שם סוף הלכה א: "אמר רבי ירמיה, עד דאת מקשי לי, למאן דאמר בשחרית (כלומר, שחילולם של הצנועין חל מיד בשחרית, אף שהפירות מחוברים) קשייתה למאן דאמר לעיתותי ערב (לכשילקטו, הרי אין הפירות ברשותם). אמר ליה, מאן דאית ליה לעיתותי ערב, לית ליה לאילין קשייתא" שהרי אין הפירות מחוברים, ויש לחלק בין חילול לגזל, כנ"ל. אבל להאומר, שהחילול חל מיד בשחרית, יש להקשות הרי אין פודין במחובר - פני משה). וראה בכסף־משנה, ובחזון־איש.

1 **ח. בְּאֶחָד[77] בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְעָרְלָה[78] וְלִרְבָעִי[79].**
2 **וּמֵאֵימָתַי מוֹנִין לָהֶם[80]? מִשְׁעַת נְטִיעָה[81]. וְאֵינוֹ מוֹנֶה**
3 **מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה[82], אֶלָּא[83] שְׁלֹשִׁים יוֹם**
4 **בְּשָׁנָה חֲשׁוּבִין שָׁנָה. וְהוּא שֶׁתִּקָּלֵט הַנִּטִּיעָה קֹדֶם[84]**
5 **שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכַמָּה הוּא סְתָם[85] הַקְּלִיטָה לְכָל**
6 **הָאִילָנוֹת? שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת[86].**

77) משנה בראש השנה ב. "באחד בתשרי ראש השנה וכו' לנטיעה" - "למנין שני ערלה" (רש"י). והוא־הדין לרבעי, שבא מיד לאחר שנות הערלה. ומה שאמרו: "טו בשבט הוא ראש השנה לאילנות" (למעלה פ"א הלכה ב) - אין זה אלא באילנות, ואלו אינן אלא נטיעות (רש"י שם י.). 78) לשלש שנות הערלה, שמונים אותן מראש השנה במקרים מסוימים, כדלהלן בהלכות י־יא. 79) לשנה רביעית הבאה לאחריהן. 80) לשנות הערלה, כשנוהגים שלש שנים שלמות, כדלהלן בהלכה יב. 81) תוספתא בתחילת מסכת ערלה (לפי כ"י ווין, ראה בתוספתא כפשוטה) וספרא פ' קדושים פרשה ג הלכה ג. ובא ללמד שמונין משעת נטיעה ולא משעה שמוציא פירות (רבינו בתשובה, הוצאת פריימן סימן קלז, וכן כתב רב נתן אב הישיבה בשביעית עמ' כב). 82) כלומר, אין אומרים שהנוטע מאמצע השנה, ימנה שלש שנים שלמות מראש השנה הבא. 83) ראש השנה ט: "תנו רבנן, אחד הנוטע וכו' שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (למנין שני ערלה - רש"י)". 84) "וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח בביתא דמיא (כאילו מונחת הנטיעה בבית), כל זמן שלא קלטה" (רש"י שם י: ד"ה שלשים). 85) בכ"י: "זמן" (מעשה רוקח). 86) כלומר, שני שבועות = ארבעה עשר יום. שם י: "ר"י אומר, כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים, שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, שתי שבתות. ואמר רב נחמן בר אבוה וכו', לדברי האומר שתי שבתות, צריך (כדי שתעלה לנטיעה שנה, כנ"ל), שתי שבתות (לקליטה) ושלשים יום". וביבמות פג. "אמרי בי רב משמיה דרב, הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס (פ"ב מהלכות אישות הלכה כד) ובהרכבה". ובהרכבה היינו לענין הרכבה שלפנינו (תוספות שם ד"ה לדברי, ובראש השנה שם ד"ה שלשים). ואף־על־פי שלכאורה דברי ר' יוסי, כדברי ר' יהודה שם, בהרכבה - סובר רבינו, שאין לחלק בין הרכבה לנטיעה, וראה בספר "זמנים" להגרמי"ל זק"ש מע' קט ואילך.

7 **ט. נִמְצֵאתָ לָמֵד[87], שֶׁהַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם[88]**
8 **קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עָלְתָה לוֹ שָׁנָה. וְאַף עַל פִּי כֵן,**
9 **אֵין[89] פֵּרוֹת הַנִּטִּיעָה הַזֹּאת[90] מֻתָּרוֹת בְּעָרְלָה[91] אֶלָּא**
10 **בִּרְבִיעִית[92] עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[93], שֶׁהוּא רֹאשׁ**
11 **הַשָּׁנָה לָאִילָנוֹת[94].**

87) מההלכה הנ"ל, ששלשים יום בשנה חשובים כשנה. 88) מעת לעת. היינו: שתי שבתות של קליטה ושלשים של שנה ראשונה. והוא־הדין כשנטע מטו בשבט עד מד יום קודם ראש השנה. וראה בשו"ע יו"ד סימן רצד, בביאור הגר"א אות יג. 89) ראש השנה שם. "ופירות נטיעה זו אסורין עד טו בשבט, אם לערלה (בתוך שני ערלה) ערלה, אם לרבעי - רבעי. מנא הני מילי, אמר ר' חייא בא אבא אמר ר' יוחנן, וכו', אמר קרא, ובשנה הרביעית (וי"ו מוסיף על ענין ראשון, יהיה לכם ערלים, אף בתוך שנה רביעית - רש"י) ובשנה החמישית (אף כאן וי"ו מוסיף על ענין ראשון, ראה שם), פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה, ופעמים בחמישית ועדיין אסורה משום רבעי". 90) דווקא זאת, לפי שישנה נטיעה אחרת המותרת מיד, בראש השנה, כדלהלן הלכה יא. 91) מאיסור ערלה. 92) בשנה ברביעית. ובדפוס רומי: "אלא ברבעי". וטעות היא, וצ"ל: "או (תיבה זו נשתבשה לאלא) ברבעי" (ראה בגליון הרמב"ם בשם ספרים אחרים). ובכתב־יד: "וברבעי" (מעשה רוקח). וכן הוא בברייתא שם, וכן נראה מדברי רבינו להלן. 93) כלומר, אם נחנטו (ראה בהלכה הסמוכה) מטו בשבט (וטו בשבט בכלל) ואילך. 94) למעלה פ"א הלכה ב. ואף־על־פי שבתחילת נטיעתו הלכו בו אחר אחד בתשרי, כיון שגדל הרי הוא כאילן (רש"י בראש השנה שם). ובירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ב "מאי כדון (כלומר, למה אסרו עד טו בשבט). אמר רב

מנא, מכיון שהוא עומד בתוך שנתו של אילן (שהיא מטו בשבט לטו בשבט), משלים שנתו".

י. כֵּיצַד[95]? הַנּוֹטֵעַ אִילָן מַאֲכָל[96] בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב[97] מִשָּׁנָה עֲשִׂירִית בַּיּוֹבֵל - הֲרֵי הוּא[98] בְּתוֹךְ שְׁנֵי עָרְלָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא[99] הָאִילָן בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הוּא עָרְלָה[100], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ[101] לְאַחַר כַּמָּה יָמִים[102]. וּמֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[103] מִשְּׁנַת שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה בַּיּוֹבֵל עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה - הוּא נֶטַע רְבָעִי[104], וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא[105] בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הוּא רְבָעִי וְצָרִיךְ פִּדְיוֹן. וְאִם[106] נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה - נִתְעַבְּרָה לְעָרְלָה[107] אוֹ לִרְבָעִי.

95) כלומר, באיזה אופן אסורות הן עד טו בשבט, כנ"ל. 96) כמו שנאמר (ויקרא יט, כג): "ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו, שלש שנים וגו' ובשנה הרביעית וגו' קודש". וצריך גם שייטע למאכל (להלן פ"י הלכה ב). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט. 97) כלומר, אפילו בסוף היום, שישנם ארבעים וארבעה ימים מעת לעת (= ארבעה עשר יום לקליטה, ושלשים יום שיחשבו שנה, כנ"ל) לפני האחד בתשרי, היינו מסוף טו באב עד סוף טז בו, יום אחד, עד סוף יז - שני ימים, וכן הלאה: יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט, הרי ארבעה עשר לקליטה. עד סוף ל באב (שחודש אב לעולם מלא = שלשים יום) הרי אחד, א באלול, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט (שהרי חודש אלול לעולם חסר, ואין בו אלא עשרים ותשעה ימים), הרי שלושים יום לפני ראש השנה (ועיין ש"ך ליורה־דעה סימן רצד, סעיף קטן ח). 98) האילן. 99) שהגיעו הפירות לעונת המעשרות. וכן למעלה בפ"א הלכה ב (לענין מעשר שני), ולהלן בפ"ד בהלכות שמיטה הלכה ט (לענין שביעית), פירש רבינו שחנטה היא, כשהגיעו הפירות לעונת המעשרות, וראה להלן. ודברי החזון־איש כאן צ"ע. 100) ואסור בהנאה לעולם (הלכות מאכלות אסורות שם). 101) שהגיעו לעונת המעשרות. 102) כלומר, לאחר טו בשבט. 103) כלומר, מה שיוציא האילן מטו בשבט. 104) ראה למעלה הערה צא. 105) כלומר, שיגיעו לעונת המעשרות, שהרי נטע רבעי הוקש למעשר שני, ובמעשר שני, חנטה פירושה, עונת המעשרות כנ"ל. 106) ירושלמי ראש השנה שם: "אמר ליה ואין כיני, ואפילו נטעו שלשים יום לפני ראש השנה, יהא אסור עד שלשים יום לפני ראש השנה (כלומר, לאחר שלש שנים שלמות, והרי אין שלש שנים שאין שנה מעוברת ביניהן)". ובירושלמי ביכורים פ"ב ה"ד: "רבי יוחנן שאל לרבי יונתן, כסדרן של שנים (כפי שאנו מונים) או כסדרן של תקופות. אמר ליה כסדרן של שנים, ואפילו שנה מעוברת". וראה בפני־משה. 107) כלומר, אין נגרע משלש שנים שלמות, כולל חדש העיבור.

יא. נְטָעוּם[108] בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מִשְּׁנַת עֶשֶׂר[109] - לֹא עָלְתָה לוֹ שְׁנַת עֶשֶׂר[110], אֶלָּא הֲרֵי הוּא עָרְלָה שְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כֻּלָּהּ[111]; וַהֲרֵי הוּא נֶטַע רְבָעִי מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה עַד סוֹפָהּ.

108) את אילן המאכל. 109) ביובל, כנ"ל. 110) שהרי לאחר יד יום של קליטה, לא ישארו שלשים יום של גידול בשנה זו. 111) למד זאת רבינו מירושלמי ראש השנה שם: "אמר רבי בא בר ממל קומי (= לפני) רבי זעירא, נראים דברים (שהפירות אסורים עד טו בשבט), בשנטע שלשים יום לפני ראש השנה, אבל אם נטע פחות משלשים יום לפני ראש השנה, שנה שלימה מונין לו" (כגירסת הראב"ד. ונמצא לפי זה, שכשמונה שלש שנים שלמות, אין מוסיפין לו יותר - שם. וראה בביאור הגר"א ביו"ד סימן רצד אות יג). וראה בראב"ד ראיות נוספות לדברי רבינו.

יב. נָטַע הַנִּטִּיעָה מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מוֹנֶה לָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם[112] לְעָרְלָה, וּמִיּוֹם לְיוֹם לִרְבָעִי. וְרָאִיתִי לִגְאוֹנִים[113] דְּבָרִים בְּחֶשְׁבּוֹן עָרְלָה וּרְבָעִי, אֵין רָאוּי לְהַאֲרִיךְ וּלְהָשִׁיב עֲלֵיהֶן, וּבְוַדַּאי טָעוּת סוֹפְרִים הֵם, וְהָאֱמֶת כְּבָר בֵּאַרְנוּ דַּרְכָּהּ.

112) משעת הנטיעה ממש, אף קודם הקליטה. וראה למעלה בהלכה ח ובהערות. וכן הוא בתורת כהנים: "מאימתי הוא מונה לו, משעת נטיעתו", וכן הוא בירושלמי ערלה פ"א (ביאור הגר"א שם אות א, יג). ואין מחסרין ימי קליטה אלא כשחושבין ל יום לשנה, כנ"ל בהלכה י. וצ"ע, שבהלכה הקודמת, כשאין חושבין יום לשנה, אבל מונים ג' שנים שלמות, מדוע אין מונים מיום ליום. וראה בחזון־איש. 113) ראה בתוס' ראש השנה י. ד"ה ופירות, בשם בה"ג (כסף־משנה). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכות טו, יח.

יג. הָעֲלִין[114] וְהַלּוּלָבִין[115] וּמֵי גְפָנִים[116] וְהַסְּמָדַר[117] - מֻתָּרִין בָּעָרְלָה וּבְרִבְעִי[118]. וְהָעֲנָבִים[119] שֶׁשָּׁרְפָם הַקָּדִים[120] וְהִפְסִידָן[121], וְהַחַרְצַנִּים[122] וְהַזַּגִּין[123] וְהַתֶּמֶד שֶׁלָּהֶן[124], וּקְלִפֵּי רִמּוֹן[125] וְהַגֵּץ[126] שֶׁלּוֹ, וּקְלִפֵּי אֱגוֹזִים[127] וְהַגַּרְעִינִים[128] - אֲסוּרִין בָּעָרְלָה[129], וּמֻתָּרִין בִּרְבָעִי[130]. וְהַנּוֹבְלוֹת[131] - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת[132].

114) ערלה פ"א משנה ז. 115) "הם הענפים הרכים היוצאים בראשי הבדים הקשים, והם רכים מאד" (פירוש המשנה שם). 116) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעין וחותכין הגפן או הזמורות בימי ניסן" (שם). 117) "הוא הפרח שממנו יהיה הפרי (ופסק רבינו כתנא־קמא ולא כרבי יוסי), אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור, והשם יתברך אמר (ויקרא יט, כג) וערלתם ערלתו את פריו, ואמר בספרא: פריו, פרט לעלים ולולבים ומי גפנים וסמדר ("שאינם פרי" - פירוש המשנה שם). ונראה שחזר בו רבינו מפירושו למשנה, ודעתו שאף בוסר אינו פרי (כנ"ל בהלכה ב), וכתב כאן: "סמדר", ולא "בוסר", משום שנקט לשון המשנה. ובמשנה רצו לחדש שלרבי יוסי אף סמדר קרוי פרי, אבל

אין הכי נמי שלתנא־קמא, אף בוסר אינו פרי, כנ"ל. 118) "שמותר לאכול כל אלו הדברים מנטע רבעי בלא פדיון, לפי שהשם אמר בו (שם): יהיה כל פריו קודש הולולים לה', ואלו אינם פרי" (שם). 119) שם משנה א: "ענקוקלות". ובירושלמי: "רבי זעירא וכו' בשם רב, ענבים שלקו, עד שלא הביאו שליש (וכן פירש רבינו שם) אמר רבי יוסי בי רבי בון, אפילו לקו משהביאו שליש". 120) רוח מזרחית המפסדת את האילנות. 121) בין קודם שהביאו שליש ובין לאחר מכן, כרבי יוסי בירושלמי (רדב"ז). 122) "הם הגרעינים" (של הענבים, וראה להלן - פירוש המשנה). 123) "הקליפות שהם על גרגירי הענבים" (שם). ופסק כרבי יוסי בנזיר פ"ו משנה א. וראה בפ"ה מהלכות נזירות הלכה ב, ובהערות שם. 124) "השריית החרצנים והזגים במים" (שם). 125) כלומר, אפילו "קליפתו החיצונה" (שם). 126) "הפרח" (שם). 127) ולא כתב: "והנץ שלהם", לפי שאין להם פרח. וראה בשו"ע יו"ד שם סעיף א, ובביאור הגר"א אות ד, וש"ך אות ג. 128) "שבתוך הפרי, מכל דבר שיש לו גרעינים, כגון התמרים והזיתים והאפרסקים ודומיהן" (פירוש המשנה שם). ולמעלה הזכיר רבינו את גרעיני הענבים בפני עצמם. ולא כללם בכלל כל הגרעינים, כיון שבענבים אף הזגים והתמד בכלל. 129) "וטעם איסור כל אלו הדברים וכו', בערלה וכו', לא מפני שהם פרי, אלא לפי שהם ראויים לצבוע (ואלו שאינם ראויים לצביעה, ראויים להנאה אחרת), ואסור לצבוע בערלה, ואמר בספרי: "לא יאכל, אין לי אלא שלא יאכל, מנין שלא יצבע ולא יהנה, תלמוד לומר, וערלתם ערלתו ערלים, לרבות את כולם" (שם). וטעם איסורם של כל הקליפות הנ"ל, שנאמר: "וערלתם ערלתו את פריו", ודרשו: "את, לרבות הטפל לפרי", כלומר, הקליפות. 130) "לפי שנטע רבעי אינו אסור בהנאה, אבל הוא כמעשר שני ונאכל לבעליו, וכו', ולא יתקדש בו אלא פרי הראוי לאכילה" (שם). 131) כלומר, הנופלות "מן האילנות מן הפרי, קודם שיגמר בישולו" (שם). וראה שם סוף משנה ז, בביאור המלה "פגין", ובפ"ח מהלכות ברכות הלכה ח. 132) "אסורות בכל, רצונו לומר, בערלה וברבעי וכו'" (פירוש המשנה שם). וטעם הדבר, לפי שהם נקראים פרי, אף שעדיין לא נגמר בישולם. וראה בביאור הגר"א שם אות ט, ובש"ך אות ה.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר שכל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי. הנוטע אילן מאכל לסייג או נטעו לסייג וחשב עליו למאכל. הנוטע לרבים בתוך שדהו, והנוטע בר"ה. ונכרי או גזלן שנטעו. הנוטע למצוה, או הקדישו ואח"כ נטעו, או איפכא. גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק. הנוטע גרעינה או ייחור מן האילן ממקומו לעניין ערלה. ילדה פחותה מטפח. ודין נוטעין ייחור של ערלה ולא אגוז ערלה. ודין עבר ונטע אגוז של ערלה.

1 **א. כֹּל[2] שֶׁהוּא חַיָּב[3] בְּעָרְלָה - יֵשׁ לוֹ רְבָעִי[4], וְכֹל**
2 **שֶׁפָּטוּר מִן הָעָרְלָה - אֵינוֹ חַיָּב בִּרְבָעִי[5]; שֶׁנֶּאֱמַר[6]:**
3 **שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים וְגוֹמֵר, וּבַשָּׁנָה**
4 **הָרְבִיעִת.**

2) ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "אמר רבי יוחנן, דברי רבי ישמעאל, כל שאין לו ערלה אין לו רבעי". 3) כלומר, כל אילן שחייב בערלה, יש לו רבעי. אבל אין כוונת רבינו לומר, שכל מקום שחייב בערלה חייב ברבעי, שהרי ערלה נוהגת אף בחוץ לארץ על-פי הלכה למשה מסיני, ורבעי אינו נוהג שם כלל (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י וט"ו). וכן אין כוונתו לומר, שכל האסור בערלה, אסור ברבעי, שהרי למעלה בפ"ט הי"ג, נזכרו דברים שאסורים בערלה ומותרים ברבעי. 4) כלומר, ממילא יש לו רבעי, שרבעי אינו אלא המשך לשלש שנות הערלה, אלא שדיניהם שונים: ערלה אסורה בהנאה, ורבעי נפדה או נאכל בירושלים. 5) לא כתב רבינו "פטור מרבעי", וכן למעלה: "חייב ברבעי", כיון שאין רבעי דין נפרד מערלה, אלא המשך לו כנ"ל, ולכן אם חייב בערלה ממילא יש כאן דין רבעי, וכן אם פטור מערלה לא שייך חיוב רבעי כלל. 6) ב'ירושלמי' שם לא למדו זאת מן הפסוק.

5 **ב. הַנּוֹטֵעַ[7] אִילַן מַאֲכָל[8] וְדַעְתּוֹ עָלָיו[9] שֶׁיִּהְיֶה סִיָּג**
6 **לְגִינָה, אוֹ שֶׁנְּטָעוֹ[10] לְקוֹרוֹת לֹא לְפֵרוֹת - הֲרֵי זֶה**
7 **פָּטוּר מִן הָעָרְלָה. נְטָעוֹ[11] לְסִיָּג וְחָזַר[12] וְחָשַׁב עָלָיו**
8 **לְמַאֲכָל, אוֹ שֶׁנְּטָעוֹ לְמַאֲכָל וְחָזַר וְחָשַׁב עָלָיו לְסִיָּג**
9 **- כֵּיוָן[13] שֶׁעֵרֵב בּוֹ[14] מַחֲשֶׁבֶת חִיּוּב חַיָּב[15]. נְטָעוֹ[16]**
10 **שָׁלֹשׁ שָׁנִים לְסִיָּג, וּמִכָּאן וְאֵילֵךְ לְמַאֲכָל[17] - אֵין לוֹ**
11 **רְבָעִי[18]; שֶׁכֹּל שֶׁאֵין לוֹ עָרְלָה[19] - אֵין לוֹ רְבָעִי[20].**

7) ערלה פ"א מ"א. ופירש רבינו שם: "אמר השם יתברך, ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו. ולפיכך, כשנתכוון בנטיעתו לאכילה, אז יתחייב בערלה, אבל אם נתכוון בשעת נטיעת האילן שיהיה סייג (גדר לגינה), או ליקח ממנו קורות (לבנין) או עצים (להסקה — 'תוספות יום טוב'), אינו חייב בערלה". וכל זה ב'ירושלמי' שם. 8) שאין ערלה נוהגת אלא באילנות מאכל, שנאמר (ויקרא יט, כג) "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו את פריו". וראה בהל' מאכלות אסורות שם ה"ט. 9) בשעת נטיעה, כנ"ל. 10) כלומר, לא היתה עיקר נטיעתו בשביל אכילת הפירות, שבאופן כזה אף אם חישב גם לעצים - חייב ('בית יוסף' ל'טור' יורה-דעה סי' רצד, ד"ה הנוטע עץ מאכל). וראה להלן ה"ז בדברי ה'ירושלמי'. 11) 'ירושלמי' שם. 12) לאחר זמן, תוך שלש שנים לנטיעתו. 13) שם. 14) באילן. 15) בערלה. ומונה לו משעת נטיעתו ('ספרא' פ' קדושים פ"ג ה"ג), שכיון שחשב למאכל תוך שלש השנים הראשונות, חל חיוב הערלה למפרע בשעת נטיעה (ועי' בלשון המחבר בשו"ע יו"ד שם סעיף כג. וראה ב'חזון איש'). 16) 'ירושלמי' שם. 17) כלומר, ולאחר שלש שנים חזר וחישב עליו למאכל, כנ"ל ('חזון איש'). 18) בשנה הרביעית. אבל אם חשב עליו למאכל בתוך שלש שנים, יש לו רבעי, שהרי אנו אומרים אז שמתחייב למפרע משעת נטיעה, כנ"ל, וראה שם. 19) שהרי מחשבת החיוב באה לאחר שלש שנים ראשונות, ואין לחיוב ערלה על מה

לחול. ועי' בלשון המחבר שם. 20) כנ"ל, בראש ההלכה הקודמת.

1 **ג. נָטַע[21] אִילָן וְחָשַׁב שֶׁיִּהְיֶה הַצַּד הַפְּנִימִי שֶׁלּוֹ**
2 **לְמַאֲכָל[22] וְהַחִיצוֹן לִסְיָג, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה[23] הַצַּד הַתַּחְתּוֹן**
3 **לְמַאֲכָל[24] וְהָעֶלְיוֹן לִסְיָג - זֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכָל**
4 **חַיָּב בְּעָרְלָה, וְזֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לִסְיָג אוֹ לְעֵצִים**
5 **פָּטוּר; שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בְּדַעְתּוֹ שֶׁל נוֹטֵעַ. וְהַצָּלָף[25] -**
6 **חַיָּב בְּעָרְלָה הָאֲבִיּוֹנוֹת[26] בִּלְבַד, אֲבָל הַקַּפְּרִיסִין[27] -**
7 **מֻתָּרוֹת[28].**

21) משנה שם, כרבי יוסי. ואף שנראה מלשון המשנה, שבא לחלוק על חכמים, פסק רבינו כמותו, כיון ששקלו-וטרו בדבריו ב'ירושלמי' שם. וראה ב'כסף משנה' וברדב"ז, ובביאור הגר"א ליו"ד שם אות נט, וב'תוספות יום טוב' שם. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, שכתב שם: "ואין הלכה כרבי יוסי". 22) והוא-הדין להיפך, שהחיצוני לסייג והפנימי למאכל, אלא שאין דרך לעשות כן. וראה בשו"ע שם. 23) 'ירושלמי' שם: "ר"ש בן יקים, בעא קומי רבי יוחנן, נטעו צד תחתון לסייג והעליון למאכל, צד התחתון למאכל והעליון לסייג. אמר ליה, היא הדא היא הדא (כלומר, דין זה כדין הנוטע וחשב צד הפנימי למאכל והחיצוני לסייג, הנ"ל וכו'". ואף ששם הקשה ר' זעירא: "צד תחתון למאכל והעליון לסייג, גדל מתוך איסור, ואת אמרת הכין וכו'", פסק רבינו כרבי יוחנן, כיון שלא עלו דבריו בתיובתא. וראה ברשב"ם בבא-בתרא נב, ב - ד"ה ופסק, ובביאור הגר"א שם אות ס. ואף שבפ"ה מהל' כלאים ה"ד, ולהלן הט"ז, כתב רבינו שהיתר הגדל מאיסור, הרי הוא איסור – זה אינו אלא במקום שמה שגדל והולך שייך בו האיסור, אבל כאן שמה שיגדל עשוי לסייג ואינו אילן מאכל, לא שייך בו איסור ערלה. וראיה לדבר, שרבי יוחנן שהוא בעל המימרא של הלכה זו, הוא בעל המימרא שכתב רבינו להלן בהט"ז ('חזון איש'). 24) כלומר, אפילו באופן שכזה שיש מקום לאסור, כיון שההיתר גדל מן האסור, ראה למעלה וב'ירושלמי' שם: "כיצד הוא יודע (היכן מסתיים התחתון), אמר רבי יונה, מביא זמורה ומסיים, עד כאן לסייג, מכאן ואילך למאכל". 25) מין עץ. 26) "הצלף וכו' יש ממנו עלין והוא הנקרא קפריסין, ויש ממנו פרי מבושל כל צרכו וכו' והוא הנקרא אביונות" (פירוש המשנה, מעשרות פ"ד מ"ו). 27) עלין, כנ"ל. וראה בפ"ח הי"ג. 28) מעשרות שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. ואף שבברכות לו, א - פסק רב כרבי עקיבא רק בחוץ-לארץ, שהמיקל בארץ הלכה כמותו בחוץ-לארץ, אבל בארץ אף הקפריסין אסורות - רבינו פסק כמר בר רב אשי שם, שנראה כסובר כרבי עקיבא אף בארץ. וראה בשו"ע שם ס"ג ובביאור הגר"א אות יא.

8 **ד. הַנּוֹטֵעַ[29] לְרַבִּים[30] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[31] - חַיָּב בְּעָרְלָה;**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּנְטַעְתֶּם - אֲפִלּוּ לָרַבִּים[32]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
10 **אֲמוּרִים?[33] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ -**
11 **פָּטוּר[34].**

29) ערלה פ"א מ"ב, כחכמים ולא כרבי יהודה. 30) "ענינו שיהא אדם נוטע אילנות בתוך שלו ולא לעצמו, אלא כוונתו שיאכלוהו בני אדם כולם, וכאילו הפקיר אותו הפרי הצומח באותו אילן שנטע" (פירוש המשנה, שם). 31) 'ירושלמי' שם: "הנוטע לרבים חייב, בנוטע בתוך שלו". אבל בנוטע לרבים ברשות הרבים, אף לחכמים פטור מערלה, כדלהלן. 32) בפסחים כב, ב ודף כג, א - למדו כן מהמילה "לכם" (יהיה לכם ערלים), שכן אמרו שם: "ונטעתם, ליחיד משמע (שאין דרך רבים לנטוע - רש"י), לרבים לא משמע. כתב רחמנא "לכם", לרבות את הנטוע לרבים". וכן הוא ב'ספרא' פ' קדושים (פ"ג ה"ד). וראה בפירוש המשנה. 33) שחייב בערלה. 34) שהרי רבי יהודה פוטר גם בארץ ישראל (משנה שם), "וכל המיקל בארץ, הלכה כמותו בחוץ-לארץ" (ברכות לו.). וראה ב'חזון איש' וב'אור שמח' הל' שכנים פ"ד, וכן הוא ב'מאירי' לפסחים שם. וראה בסוף ההלכה הקודמת.

12 **ה. הַנּוֹטֵעַ[35] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[36] אוֹ בִּסְפִינָה[37], וְהָעוֹלֶה**
13 **מֵאֵלָיו[38] בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[39], וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּטַע, בֵּין**
14 **לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעַצְמוֹ[40], וְהַגַּזְלָן שֶׁנָּטַע[41] - חַיָּבִין**
15 **בְּעָרְלָה וּבִרְבָעִי.**

35) משנה, שם. 36) לצורך עצמו. אבל לצורך הרבים פטור מערלה, שאין דרך לנטוע כן. וראה בהלכה הקודמת. 37) אף שאינה גוששת בקרקע, שלענין זרעים דינה כדין עציץ שאינו נקוב (ראה בפ"א מהל' תרומות הכ"ג) - לענין אילן, הרי היא כעציץ נקוב, כדלהלן ה"ח. 38) "הצומח מאליו, שלא נטעו שום אדם" (פירוש המשנה). 39) שאז האילן של בעל השדה, אבל העולה מאליו ברשות הרבים, פטור מערלה, שהפקר אינו חייב בערלה. וזוהי כוונת ה'ספרא' שם (ה"ב): "ונטעתם, פרט לעולה מאליו", היינו ברשות הרבים, כנ"ל (כסף-משנה). וראה בתוספתא שם, וב'תוספתא כפשוטה'. 40) שהרי בערלה שם, לא פטרו אלא אילנות שניטעו על ידי גויים לפני שנכנסו ישראל לארץ, משמע שמה שנטעו הגויים משבאו לארץ, חייב בערלה. וראה להלן ה"ט, וכן מפורש ב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"ז): "רבי יונה בעי קומי רבי יוסי, ולמה לא תנינן אף החלה עמהן (כלומר, עם ערלה וכלאים שנוהגים בחוץ לארץ), אמר ליה לא אתינן מתניתא אלא דבר שהוא נוהג בישראל ובגויים וכו'". הרי שערלה נוהגת גם בשל גויים. וכן הוא בתוספתא (תרומות פ"ב הי"ג). וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם, ובשו"ע שם ס"ח, ובביאור הגר"א שם אות לא, וב'חזון איש'. וחזר בו רבינו ממה שכתב בפירוש המשנה, שגוי שנטע לעצמו פטור. 41) בין אם נתייאשו הבעלים מן השתיל שגזל, שהוא שלו, ובין אם לא נתייאשו, שהוא של הבעלים.

16 **ו. הָעוֹלֶה[42] מֵאֵלָיו בִּמְקוֹם טְרָשִׁים[43] - פָּטוּר[44]. אֲפִלּוּ**
17 **הַנּוֹטֵעַ[45] בִּמְקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָשׁוּב[46] - פָּטוּר. וְהוּא שֶׁלֹּא**
18 **יִהְיֶה[47] עוֹשֶׂה[48] כְּדֵי טִפּוּל[49] שֶׁמְּטַפֵּל בְּפֵרוֹתָיו עַד**
19 **שֶׁמְּבִיאָן לְיָשׁוּב[50]; אֲבָל אִם הָיָה עוֹשֶׂה כְּדֵי טִפּוּלוֹ**
20 **- חַיָּב בְּעָרְלָה.**

42) 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "רבי יוחנן בשם רבי שמעון

בן יוצדק, גפן שעלתה במקום חורשין (ויתכן כי רבינו גרס שם "טרשין" - ר"י קורקוס), פטורה מן הערלה. אמר רבי יוסי, אפילו נטעה. והתנינן, העולה מאליו חייב בערלה, תמן בשנטעה במקום יישוב, ברם הכא שנוטעה במקום חורשין. אמר רבי ליעזר, הדא דתימר, כשאינה עושה כדי טפילתה, אבל אם היתה עושה כפי טפילתה, חייבת". וראה להלן. 43) כלומר, במקום שאין בו ישוב, אף שהמקום שלו. שאילו ברשות הרבים - פטור העולה מאליו, אפילו אם הוא מקום ישוב, כנ"ל (רדב"ז). וה'כסף משנה' הביא בלשון רבינו "חורשין", היינו יערות. וכן הגיה רדב"ז. וראה למעלה בלשון ה'ירושלמי'. 44) שכיון שאין הקרקע טובה, אין האילנות מגדלים אלא פירות מועטים שאין כדאי להתעסק בהם, והרי הוא כנוטע אילן שאינו למאכל ('חזון איש'). 45) 'ירושלמי' שם. 46) כלומר, במקום טרשים, או חורשין, כנ"ל. 47) האילן. 48) פירות. 49) כלומר, שיהא כדאי לטפל בו. 50) ואף שהנוטע מתעסק גם בפירות המועטים שגדלו, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין אילן זה קרוי אילן מאכל.

1 **ז. הַנּוֹטֵעַ[51] לְמִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁנָּטַע אֶתְרוֹג[52] לְלוּלָב[53] אוֹ**
2 **זַיִת[54] לַמְּנוֹרָה[55] - חַיָּב בְּעָרְלָה[56]. הִקְדִּישׁ[57] וְאַחַר כָּךְ**
3 **נָטַע - פָּטוּר מִן הָעָרְלָה[58]; נָטַע וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ -**
4 **חַיָּב בְּעָרְלָה[59].**

51) 'ירושלמי' שם: "חזר רב הונא ואמר, אתרוג שנטעו למצוותו חייב בערלה וכו', מה בינו למשמר פירותיו לעצים (שאינו חייב בערלה), כשם שהוא רוצה בפריו, כך הוא רוצה (בעצמו) [בעצו] (כלומר: אין עיקר נטיעתו בשביל הפירות, ראה למעלה ה"ב), ברם הכא רוצה הוא בפריו (האתרוג), ואינו רוצה (בעצמו) [בעצו]" (כלומר, עיקר נטיעתו בשביל הפירות). 52) כלומר, עץ אתרוג. 53) כלומר, לאגודה של ארבעת המינים, שהלולב העיקר שבהם וכולם נקראים על שמו, שכן מברכים עליהם "על נטילת לולב" (סוכה לז:). [והרא"ש (הלכות ערלה פ"א) כתב: "נטעו למצוה ללולב ולאתרוג, חייב" ויתכן כי כן גרס בדברי רבינו: "הנוטע למצוה, כגון שנטע [ל]אתרוג [ו]לולב". ואף-על-פי שהלולב אינו אלא כעץ (ראה סוכה מ.), אינו כנוטע לעצים, שהרי אין אדם יוצא ידי חובתו בלולב אלא אם הדקל עושה פירות, משום שנאמר (ויקרא כג, מ) "כפות תמרים", כמו שכתב ה'צפנת-פענח' (פ"ז מהל' לולב ה"א), ואם כן הרי הוא כנוטע עצים ולפירות, ואף-על-פי שגם באופן זה אינו חייב (ראה למעלה שם) - כיון שהפירות האלו הם כתנאי לקיום המצוה, הרי זה כעיקרו לפירות. ראה מש"כ בספרי "זמנים" עמ' עה, ו"אור המזרח" שנה ב חוברת א' עמ' 21-31]. 54) 'ירושלמי' שם. 55) לשמן המנורה בבית המקדש. 56) אף שאינו אוכל את האתרוג ואינו שותה את השמן, כיון שעיקר נטיעתו לפרי ולא לעצים, אף שאינו רוצה לאכלו, חייב בערלה. 57) 'ירושלמי' שם ה"ג, ותוספתא שם פ"א ה"ד. 58) שהקדש אינו חייב בערלה, משום שנאמר (שם יט, כג) "יהיה לכם ערלים", והקדש אינו "לכם" (ר"י קורקוס). 59) שאין כח בהקדש להפקיע חיוב הערלה שחל בשעת הנטיעה. וראה בפי"ד מהל' שחיטה ה"ג, וב'אור שמח' ו'תוספתא כפשוטה'.

5 **ח. הַנּוֹטֵעַ[60] בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - חַיָּב בְּעָרְלָה. אַף**
6 **עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כָּאָרֶץ לִזְרָעִים[61], הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ**
7 **לְאִילָנוֹת[62].**

60) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. 61) שאין בכוחם לינוק מהארץ אלא בעציץ נקוב. 62) שם: "רבי יוסי אמר, מפני שהשרשין מפעפעין אותו". והכוונה, שהאילנות יונקים מן הארץ. וכן למעלה בה"ה, לענין ספינה.

8 **ט. אִילָן[63] שֶׁנִּטְעוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - חַיָּב בְּעָרְלָה. זֶה[64]**
9 **שֶׁנִּטְעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לָאָרֶץ**
10 **- פָּטוּר[65]; אֲבָל מִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ[66], אַף מַה שֶּׁנִּטְעוּ**
11 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - חַיָּב[67]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ**
12 **וּנְטַעְתֶּם - מִשְּׁעַת בִּיאָה[68].**

63) 'ירושלמי' שם: "רבי יוחנן בשם רבי ינאי, אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה, ופטור מן המעשרות. דכתיב, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה [אבל בערלה לא נזכר "שדה" כלל, ולכן אף הנטוע בבית חייב]". וראה בפ"א מהל' מעשר ה"י. 64) שם פ"א מ"ב. 65) [ונפקא-מינה גם בדורנו, שכשיתקבצו כל גליות ישראל ויבואו לארץ ישראל וימצאו נטוע מקודם, לפני ביאת כולם, אינו חייב בערלה מן התורה, כי כן דעת רבינו (בפ"א מהל' תרומות הכ"ו), שבמקום שנאמר "כי תבואו", הכוונה ל"ביאת כולכם". ויתכן כי גם מהלכה למשה מסיני אינו חייב, אף-על-פי שחוצה לארץ חייב בערלה מהלכה למשה מסיני (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י), שיתכן כי חוצה לארץ אינה חייבת מצד ההלכה, אלא כשארץ ישראל חייבת מן התורה, ואם כן לפני ביאת כולכם שארץ ישראל אינה חייבת מן התורה, וחוצה לארץ אינה חייבת מההלכה, גם ארץ ישראל אינה חייבת אלא מדרבנן. וראה 'מנחת חינוך' מצוה רמו אות ח, וב'תפארת ישראל' כאן]. 66) אפילו קודם שכבשו וחילקו. 67) ראה למעלה בה"ה. 68) ועל כרחנו שהפסוק מדבר גם על גויים שנטעו לאחר שבאו ישראל לארץ, שאם לא בא לחייב אלא ישראל שנטע, למה הוצרך לכתוב "כי תבואו", וכי איך יטעו קודם שיבואו? ('שנות אליהו' שם). וב'ספרא' (פ' קדושים פ"ג ה"ב) דרשו: "ונטעתם, פרט לשנטען גויים עד שלא באו לארץ. או יכול שאני מוציא את שנטעו גוים משבאו לארץ. תלמוד לומר, כל עץ, מכאן אמרו: (עד) [עת] שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע - פטור, נטעו אף-על-פי שלא כיבשו - חייב".

13 **י. עוֹבֵד כּוֹכָבִים[69] שֶׁהִרְכִּיב אִילָן מַאֲכָל עַל גַּבֵּי אִילַן**
14 **סְרָק[70] - חַיָּב בְּעָרְלָה[71]. וְיֵשׁ[72] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נָטַע[73]**
15 **רְבָעִי. שֶׁאִם בָּא לִנְהֹג[74] בְּמִצְוָה זוֹ - הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ**
16 **כְּנֶטַע רְבָעִי[75] שֶׁל יִשְׂרָאֵל.**

69) 'ירושלמי' שם. 70) אבל בסרק על מאכל, לא שייך ערלה, שהרי סרק אין לו פירות. 71) כמבואר להלן הי"ד, שהרכבה היא כנטיעה חדשה. והנה ב'ירושלמי' שם אמרו:

"גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק, אף-על-פי שאין ישראל ראוי לעשות כן - חייב בערלה", ורבינו השמיט בהל' כלאים (פ"א ה"ה) ולא כתב איסור הרכבת אילן מאכל באילן סרק, בישראל, הנאמר ב'ירושלמי' שם, אלא הרכבת אילן סרק באילן מאכל, הנאמר ב'ירושלמי' כלאים (פ"א ה"ז), ואם דעתו להיתר בשני אלה, הרי שמה שכתב כאן "גוי" הוא לאו דוקא, ולשון ה'ירושלמי' נקט. 72) תרומות פ"ג מ"ט, כחכמים ולא כרבי יהודה. 73) שם: "כרם רבעי". ושינה רבינו מלשון המשנה, כיון שפסק (למעלה פ"ט ה"א) "נטע רבעי". 74) ראה בפ"י מהל' מלכים ה"י. 75) שכל שהוא חייב בערלה, יש לו רבעי (למעלה ה"א).

יא. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ גַּרְעִינָה[76] אוֹ יִחוּר[77] מִן הָאִילָן, אוֹ שֶׁעָקַר אֶת כָּל הָאִילָן מִמְּקוֹמוֹ[78] וּנְטָעוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר[79] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּעָרְלָה[80]. וּמוּנֶה מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ. זִעְזְעוֹ[81] וְלֹא עֲקָרוֹ[82] וְאַחַר כָּךְ מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו עָפָר[83]: אִם יָכוֹל לִחְיוֹת אִלּוּ לֹא מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[84]; וְאִם לַאו - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָקַר וְנָטַע, וְחַיָּב.

76) גרעין. ומדובר בארצות החמות, שעושה פרי בתוך שלש שנים (רדב"ז). 77) ענף. וב'ספרא' שם: "אין לי אלא שנטע אגוז ושקד, נטע ייחור מנין, תלמוד-לומר: כל עץ". 78) ולא נשאר ממנו אפילו שורש אחד מחובר לקרקע, כבהלכה הסמוכה, וכשלא נשאר אתו הסלע, כדלהלן שם. 79) צ"ע, הרי אף אם נטעו במקומו, חייב, כדלהלן. וראה ב'משנה ראשונה' ערלה פ"א מ"ג. 80) שהיא כנטיעה חדשה. 81) שם בסוף המשנה. 82) שאם עקרו, פשוט הוא שחייב בערלה, אם חזר ונטעו, כנ"ל. 83) כדי לכסות הבקעים שנוצרו מן הזעזוע. 84) שהרי הוא כאילו לא זעזעו כלל, אלא נטוע כשהיה.

יב. וְכֵן[85] אִילָן שֶׁנֶּעֱקַר וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ שֹׁרֶשׁ אֶחָד, אֲפִלּוּ כְּמַחַט[86] שֶׁמְּלַפְּפִין עָלָיו הָרוֹקְמִין אֶת הַשָּׁנִי, וְהֶחֱזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ וּנְטָעוֹ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִחְיוֹת[87]. נֶעֱקַר[88] כֻּלּוֹ וְנֶעֱקְרָה הַסֶּלַע[89] שֶׁשָּׁרָשָׁיו בָּהּ עִמּוֹ, וְחָזַר וּנְטָעוֹ כְּמָה שֶׁהוּא[90] בְּכָל הָאֲדָמָה שֶׁסְּבִיבוֹת שָׁרָשָׁיו: אִם הָיָה יָכוֹל לִחְיוֹת מֵאוֹתָהּ אֲדָמָה אִלּוּ לֹא נָטַע[91] - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נֶעֱקַר[92]; וְאִם לָאו - חַיָּב.

85) שם, מ"ד. 86) במשנה, שם: "כמחט של מיתון". ופירש רבינו שם: "אצל האורגים קנה או עץ, בשתי קצותיו שני ברזלים ארוכים, ויש לכל אחד מהם כמו שניים דקים כמחט, ומותחין בו רוחב הבגד כשאורגין אותו וכו'". 87) אף אם לא היה נוטעו. 88) שם, מ"ג. 89) "העפר המתעבה על עיקר האילן, קורין אותו סלע, והם קראו זה השם, לפי שהעפר הקשה היוצא אחר שמעמיק אדם לחפור, נקרא סלע אצלם, וממנהג האילנות שיימשכו שרשיהם בארץ הרבה, ויתעבה עליהם העפר, עד שיהיה סביב האילן כמו האבן, אפילו אחר עקירתו" (פירוש המשנה, שם).

90) כלומר, בלא למלא סביבותיו בעפר. 91) כלומר, לא חזר ונטע. 92) ופטור.

יג. אִילָן[93] שֶׁקִּצְּצוֹ מֵעִם הָאָרֶץ וְהֶחֱלִיף[94] - חַיָּב בְּעָרְלָה[95]. וּמוֹנִין לוֹ מִשְּׁעַת קְצִיצָה[96].

93) 'ירושלמי' שביעית סוף פ"א: "דאמר רבי שמואל בר נחמן וכו' בשם רבי אליעזר בן יעקב, הגומם (הקוצץ) את כרמו, פחות מטפח (אם נשתייר כך), חייב בערלה, מפני מראית העין. דברי חכמים (כלומר, וחכמים אומרים) עד שיגום מעם הארץ (כלומר, עד פני הקרקע, אין חוששין למראית העין ופטור מערלה)". ופסק רבינו כחכמים. 94) שחזר האילן וגדל. 95) שהרי הוא כנטוע מחדש. ומדובר ביוצא האילן החדש מן השרשים, כדלהלן בהי"ט. 96) שהיא כנטיעתו. ואף-על-פי שבפ"ג מהל' שמיטה ה"ח, פסק רבינו כרבי שמעון בשביעית שם, שאף אם נשתייר פחות מטפח הרי הוא כנטיעה - שם לענין שביעית, כיון שהוא נמוך מאד לאחר קציצה ונקרא נטיעה, דינו כנטיעה לגבי חרישה בשביעית, ואין עליו שם אילן. אבל לענין ערלה אין לחייב אלא-אם-כן היא נטיעה חדשה, ונטיעה חדשה - אינה. וראה בגליון הש"ס על ה'ירושלמי' שם, וב'חזון איש' להל' שמיטה שם.

יד. אֶחָד[97] הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב - חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחָתַךְ בַּד[98] אֶחָד מִן הָאִילָן וְהִבְרִיכוֹ בָּאָרֶץ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר; אֲבָל אִם מָתַח[99] בַּד אֶחָד מִן הָאִילָן הַזָּקֵן וְהִבְרִיךְ בָּאָרֶץ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר, וְעִקַּר הַבַּד מְעֹרֶה בָּאִילָן הַזָּקֵן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[100].

97) כן הוא בראש השנה ט, ב: "תנו רבנן, אחד הנוטע ואחד המבריך (כופף את הזמורות בארץ ומכסהו בעפר והוא משריש בארץ) ואחר המרכיב (אילן בחבירו), שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (כלומר שנת ערלה)". 98) ענף. 99) ערלה פ"א מ"ה: "סיפוק הגפנים, וסיפוק על גבי סיפוק, אף-על-פי שהבריכן בארץ, מותר (כלומר, פטור מערלה)". ופירש רבינו שם: "הוא, שיקח אדם ענף מזו הגפן, וימתח אותו עד שיגיע בגפן אחרת, וירכיב קצתו בה. אפילו הטמינו בארץ, רצונו לומר, אפילו לקח הענף וטמנו בארץ. וסיפוק על גבי סיפוק הוא שירכיב קצת ענף זה האילן בזה האילן האחר, וקצץ ענף זה האילן בזה האילן, וכל זה הענין פטור מן הערלה. ואמר ב'ספרא': ונטעתם, פרט למבריך ולמרכיב וכו', מכאן אמרו, סיפוק הגפנים וכו', מותר. וזו ההברכה וההרכבה שזכר ב'ספרא', שאין חייבין בערלה וכו'. אבל אם פסק ענף והרכיבו באילן או הטמינו בארץ, הרי זה חייב בערלה". וראה בר"ן לראש השנה שם, ובביאור הגר"א ליו"ד סי' רצד אות מח. 100) שכיון שהוא מחובר לאילן הזקן, אין זו נטיעה חדשה.

טו. גָּדֵל[101] זֶה הַיֶּלֶד[102] שֶׁהִבְרִיךְ וְעָשָׂה פֵּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ פָּסַק עִקָּרוֹ שֶׁהוּא מְעֹרֶה בָּאִילָן הַזָּקֵן - מוּנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק[103]. וְאוֹתָן הַפֵּרוֹת - מֻתָּרִין, מִפְּנֵי

שֶׁגְּדָלוּ בְּהֶתֵּר[104]. וְאִם[105] הִנִּיחָן אַחַר שֶׁנִּפְסַק הָעִקָּר עַד שֶׁהוֹסִיפוּ בְּמָאתַיִם[106] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[107].

101) ערלה שם: "וכן בריכה (ענף שהבריך בקרקע) שנפסקה (מן האילן הזקן), והיא מלאה פירות". "וזהו חוזר על מאמרם בתחילת ההלכה מונה משעה שנפסקה" (פירוש המשנה, שם). 102) הבד שמתח מן האילן הזה, שכתבו רבינו בסוף ההלכה הקודמת. [וכן הוא נקרא בתורה (בראשית מט, כב) "בן פורת יוסף" - "ענף פורה וגו'", ראה ב'תורה שלמה' שם סי' רצב]. 103) אף-על-פי שלא נטעו עכשיו, כיון שעשאו על ידי פסיקה זו לאילן בפני עצמו, הרי הוא כנטיעה חדשה, וראה להלן בהי"ז. 104) בהיותם מחוברים לאילן הזקן. 105) שם. 106) כלומר, חלק אחד ממאתיים ממה שהיו הפירות בשעת פסיקת העיקר, וראה בפ"ה מהל' כלאים הכ"ב, כיצד משערין שיעור זה. 107) ואין אומרים: קמא קמא (ראשון, ראשון) בטיל. אבל בפחות ממאתיים לא נאסר, ראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ד, שזהו שיעור האוסר בערלה.

טז. יַלְדָּה[108] שֶׁסִּבְּכָהּ[109] בִּזְקֵנָה[110], וְהָיוּ פֵּרוֹת[111] בַּיַּלְדָּה, אֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ[112] מָאתַיִם[113] - הֲרֵי אֵלּוּ הַפֵּרוֹת שֶׁל יַלְדָּה אֲסוּרִין[114], שֶׁאֵין גִּדּוּלֵי הֶתֵּר מַעֲלִין אֶת הָעִקָּר הָאָסוּר[115].

108) מימרא של רבי אבהו בשם רבי יוחנן בנדרים נז, ב. והכוונה שעדיין לא מלאו לה שלש שנים. 109) שהרכיבה. 110) שמלאו לה שלש שנים. 111) של ערלה. אבל אם לא היו בה פירות, בטילה היא לגבי הזקנה, ראה להלן. 112) הפירות שבילדה, לאחר שסיבכוה. 113) כלומר, שעתה יש מאתיים כנגד מה שהיו הפירות בשעה שסיבכו את הילדה. 114) ואין הערלה מתבטלת במאתיים, כמו תמיד. ומה שאמר רבי אבהו בסוטה מג, ב: "ילדה שסיבכה בזקינה, בטלה ילדה בזקינה, ואין בה דין ערלה", המדובר שאין בילדה פירות כלל (ר"ן שם). 115) כיון שהוא עיקר. אבל בכל תערובת שאין עיקר וטפל שייך בה, מתבטלת הערלה באחד ממאתיים. וראה בפ"ו מהל' מעשר ה"ו, ובפי"א מהל' תרומות הכ"א ובהערות.

יז. אִילָן[116] שֶׁהִבְרִיךְ מִמֶּנּוּ בַּד בָּאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ נֶעֱקַר הָאִילָן כֻּלּוֹ וַהֲרֵי הוּא חַי מִן הַבַּד שֶׁהִבְרִיךְ בָּאָרֶץ - נַעֲשָׂה אוֹתוֹ אִילָן כְּאִלּוּ עַתָּה נִטַּע, וְחַיָּב בְּעָרְלָה[117]. וּמוּלָּה[118] לָאִילָן וּלְמַה שֶׁצָּמַח מִן הַהַבְרָכָה מִשָּׁעָה שֶׁנֶּעֱקַר.

116) ערלה פ"א מ"ה. 117) והחידוש כאן לגבי מה שכתב בהט"ו, שאף שגם לפני שנעקר היה האילן, אילן בפני עצמו, כיון שעתה הוא חי מן הבד, הרי הוא טפל לו, והבד הרי הוא כנטוע מחדש, כנ"ל שם. 118) שלש שנות ערלה.

יח. הֲרֵי[119] שֶׁהִבְרִיךְ בַּד בָּאָרֶץ וְצָמַח, וְהִבְרִיךְ בַּד אֶחָד מִמַּה שֶׁצָּמַח בָּאָרֶץ וְצָמַח, וְחָזַר וְהִבְרִיךְ מִן הַשְּׁלִישִׁי, אֲפִלּוּ הֵן [מֵאָה] מְעֹרִין זֶה בָּזֶה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְסְקוּ מִן הָעִקָּר הָרִאשׁוֹן - הַכֹּל מֵתָּר[120]. וְאִם[121] נִפְסַק עִקָּר הָרִאשׁוֹן - מוּנֶה לַכֹּל מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק.

119) שם. 120) ואין אומרים: כיון שרבים הם הבדים שהבריכו זה אחר זה, שוב לא יהיו טפלים לאילן, וימנה שנות ערלה אף קודם שנפסקו ממנו, אלא הכל מותר. 121) שם.

יט. אִילָן[122] הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּזַע[123] - פָּטוּר מִן הָעָרְלָה[124]; מִן הַשָּׁרָשִׁים - חַיָּב[125]. יַלְדָּה[126] פְּחוּתָה מִטֶּפַח[127] - חַיֶּבֶת בְּעָרְלָה כָּל שְׁנוֹתֶיהָ[128], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֵית כִּנְטִיעָה בַת שְׁנָתָהּ[129]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[130] בִּנְטִיעָה אַחַת[131], אוֹ שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב[132]; אֲבָל אִם הָיָה הַכֶּרֶם כֻּלּוֹ פָּחוֹת מִטֶּפַח - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קוֹל[133], וּמוֹנִין כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין לִשְׁאָר הָאִילָנוֹת.

122) תוספתא ערלה (הובאה בבבא-מציעא קיט.), כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. 123) בבבא-בתרא פב, א: "היכי דמי מן הגזע, והיכי דמי מן השרשין. אמר רבי יוחנן, כל שרואה פני חמה (היינו, כל האילן חוץ מן הקרקע - רשב"ם), זהו מן הגזע. ושאינו רואה פני חמה (היינו, מתחת לקרקע - שם) זהו מן השרשין", ומדובר באילן שכבר עברו עליו שנות ערלה, ונקצץ עד לקרקע. כנ"ל בהי"ג. 124) שכיון שהוא יוצא מן הגזע, הרי הוא כהמשך מן האילן הקודם, שכבר עברו עליו שנות ערלה, כנ"ל. 125) שהרי הוא כנטיעה חדשה, כנ"ל. 126) סוטה שם, בשם רבי אליעזר בן יעקב. 127) "שהיא שפל[ת] קומה, ולא תגבה לעולם עד טפח" (רש"י שם). 128) מדרבנן. אף שעברו עליה שנוח הערלה (שם). 129) "והרואה שאוכלין פירותיה, אומר שפירות ערלה מותרין" (שם). 130) סוטה, שם. 131) בפני עצמה, או בתוך כרם. 132) שם: "והני מילי, שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב (שהוא כרם קטן - פ"ז מהל' כלאים ה"ז), אבל כולו כרם קלא אית ליה". ולפי פשטות דברי הגמרא הוכרח רש"י לפרש, שלמאן-דאמר כרם רבעי ולא נטע רבעי (ברכות לה.) אין ערלה נוהגת אלא בכרם ולא בנטיעה אחת, אבל רבינו הוסיף וכתב: "במה דברים אמורים, בנטיעה אחת או שתים כנגד שתים וכו'", ולפי"ז מה שאמרו "שתים כנגד שתים", להשמיענו חידוש, שגם בכרם קטן יש איסור משום מראית העין, וכל-שכן בנטיעה אחת. 133) "הכל אומרים, כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקינה" (רש"י שם).

כ. נוֹטְעִין[134] יְחוּר[135] שֶׁל עָרְלָה[136], וְאֵין נוֹטְעִין אֲגוּז[137] שֶׁל עָרְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּרִי, וּפֵרוֹת עָרְלָה אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[138], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[139]. וְאִם עָבַר וְנָטַע[140] אֲגוּז שֶׁל עָרְלָה - הֲרֵי הַצּוֹמֵחַ מֵתָּר[141] כִּשְׁאָר הָאִילָנוֹת[142].

134) ערלה פ"א מ"ט, ותוספתא שם. 135) ענף. 136) של אילן שעדיין לא מלאו לו שלש שנים. והטעם: "לפי שאינו אסור בהנאה אלא הפרי, לא העץ" (פירוש

המשנה, שם). 137) פרי האגוז. 138) ואם יטע האגוז ויצמיח פירות, נמצא נהנה מן האגוז. וראה בעבודה זרה מט, א - תוספות ד"ה שאם נטע ב, ורש"י שם מה: ד"ה שאם נטע. 139) בפ"י ה"ט. 140) בעבודה זרה שם הסיקו, שאף לרבי יוסי, בדיעבד מותר, וראה ב'תוספות' שם ד"ה ואין, וב'תוספתא כפשוטה'. 141) אף באכילה. 142) וטעמו של דבר, כיון שזה וזה גורם מותר, כבסוף ההלכה הסמוכה.

1 **כא. וְכֵן[143] אֵין מַרְכִּיבִין כַּפְנִיּוֹת[144] שֶׁל עָרְלָה**
2 **בִּדְקָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּפְרִי[145]. עָבַר וְהִרְכִּיב - מֻתָּר.**
3 **שֶׁכָּל דָּבָר[146] שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גּוֹרְמִין, אֶחָד אָסוּר וְאֶחָד**
4 **מֻתָּר - הֲרֵי זֶה הַנִּגְרָם מִשְּׁנֵיהֶם מֻתָּר. לְפִיכָךְ, הַצּוֹמֵחַ**
5 **מִפֵּרוֹת עָרְלָה[147] - מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי גָּרַם לַצְּמִיחַ הַפִּרְיָ**
6 **הָאָסוּר וְהָאָרֶץ הַמֻּתֶּרֶת.**

143) משנה ותוספתא שם. 144) "לולבי תמרים" (פירוש המשנה). 145) וב"ירושלמי" שם: "רבי יצחק שאל, מאן תנא אין מרכיבין כפניות של ערלה [ומתרץ], רבי יוסי [הסובר בפ"א מ"ז, שסמדר אסור משום פרי]". ואף שרבינו פוסק שלא כרבי יוסי, אלא סמדר מותר, כנ"ל בפ"ט הי"ג, נראה שאין רבינו סובר כרבי יצחק שמשנתנו כרבי יוסי, אלא ככולי עלמא (ויש ב"ירושלמי" שם הסוברים כך). ואף שסמדר מותר בערלה, בהרכבה החמירו לכתחילה, שכיון שהדבר ניכר מאד, הרי הוא כנוטע ערלה ('מראה הפנים' שם). 146) עבודה זרה, שם. 147) כלומר, מאגוז שעבר ונטעו, כסוף ההלכה הקודמת.

יום שלישי כ"ו אדר ב' ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר מהו וידוי מעשר, ובאיזו שנה הוא הוידוי. ואם מתודה ביום או בלילה. ודין שאינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות. וכיצד הוא עושה אם נשארו. שצריך להפריש כל המתנות על הסדר, ואח"כ יתודה. נשרף טבלו או אם נתן מעשר ראשון לכהן אם מתודה. מי שאין לו אלא ביכורים או שאין לו אלא תרומה, אם הוא מתודה. פסוקי הוידוי.

7 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְוַדּוֹת[2] לִפְנֵי יְיָ אַחַר שֶׁמּוֹצִיאִין[3]**
8 **כָּל הַמַּתָּנוֹת[4] שֶׁבְּזֶרַע הָאָרֶץ[5]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא[6] וִדּוּי**
9 **מַעֲשֵׂר[7].**

2) כל הוידויים הם על החטא כמו "והתודה אשר חטא עליה", "והתודה עליו את כל עוונות בני ישראל", ואף כאן הוא מתודה על כי בחטאינו ובעוונות אבותינו הוסרה העבודה מהבכורות אשר להם היו ראויות תרומות ומעשרות כאמרו "ואטמא אותם במתנותם, בהעביר כל פטר רחם" וזהו וידוי מעשר שהזכירו רבותינו ז"ל. והוידוי הוא: לקרוא את פסוקי התורה בדברים: "בערתי הקודש מן הבית וגו' כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש". ואינו אומר הדרשות שבמעשר שני. 3) כלומר, מוציאין מרשותו: תרומות ומעשרות, ולקט שכחה ופאה - לכהנים, ללויים, ולעניים, ומעשר שני ונטע רבעי הוא מבער על ידי זריקה לים או שריפה באש. 4) היינו מתנות כהונה ולוייה ועניים. ואף מעשר שני בכלל זה, שהוא מתנה לה' שנאמר "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קודש לה'", והוא ממון גבוה. 5) היינו תרומות ומעשרות ומתנות עניים, לאפוקי מתנות אחרות שבבהמה ושבאדם, שאין להן כל קשר עם הוידוי. 6) בלשון חכמים. 7) אף על פי שהוידוי הוא על ביעור כל המתנות שבזרע הארץ, קראוהו "וידוי מעשר", מפני שעיקר הוידוי הוא במעשר שני.

10 **ב. וְאֵין מִתְוַדִּין וִדּוּי זֶה אֶלָּא אַחַר הַשָּׁנָה שֶׁמַּפְרִישִׁין**
11 **בָּהּ מַעֲשַׂר עָנִי[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר[9] וְאָמַרְתָּ[10]**
12 **לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת.**

8) כלומר, ברביעית ובשביעית שהן לאחר השנה השלישית והשישית, שהן שנות מעשר עני. 9) וגומר: "את כל מעשר תבואתך" וכו', היינו אף מעשר עני. 10) וזו היא מצוות וידוי מעשר.

13 **ג. אֵימָתַי מִתְוַדִּין? בְּמִנְחָה[11] בְּיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל**
14 **פֶּסַח[12] שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תְכַלֶּה**
15 **לַעְשֵׂר - בָּרֶגֶל שֶׁכָּל הַמַּעַשְׂרוֹת כֻּלִּים בּוֹ[13]; וְאֵין**
16 **הַפֶּסַח[14] מַגִּיעַ מִשָּׁנָה רְבִיעִית אֶלָּא כָּל[15] פֵּרוֹת**
17 **שְׁלִישִׁית נִתְעַשְּׂרוּ, בֵּין פֵּרוֹת הָאִילָן[16] בֵּין פֵּרוֹת**
18 **הָאָרֶץ.**

11) ואף על פי ש"כל היום כשר לוידוי" - איחרוהו לוידוי כל עוד שיכולים לאחרו. ואין לך זמן מאוחר ביום טוב אלא מנחה. 12) "ויתוודה ביום טוב ראשון של פסח - כדי שיהיה לו מה לוכל (=לאכול) ברגל (כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם נאכלים לבעלים, שאף על פי שכבר ביער מערב יום טוב, מותר להשאיר לעצמו לצורך סעודת יום טוב, ואינו יכול לומר "ביערתי הקודש מן הבית") ויתוודה בשחרית - עד כאן מצוה לאכול (כלומר, סעודת שחרית של יום טוב שהיא מצוה. אבל סעודה שלישית אינה ביום טוב, ולכן מתוודה במנחה)". 13) כלומר, כשהרגל בא כבר הספיק לעשר את כל הפירות של השנה הקודמת. 14) ירושלמי שם הלכה ג: "אימתי הוא מכלה לעשר את כל הפירות, בפסח של רביעית", והוא הדין של שישית בשביעית. 15) כלומר, כשכל. 16) לדעת רבינו גם פירות האילן מתעשרים מן התורה.

19 **ד. אֵין מִתְוַדִּין אֶלָּא בַּיּוֹם[17], וְכָל הַיּוֹם[18] כָּשֵׁר לְוִדּוּי**
20 **הַמַּעֲשֵׂר. וּבֵין בִּפְנֵי הַבַּיִת וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת -**
21 **חַיָּב לְבַעֵר וּלְהִתְוַדּוֹת[19].**

17) ולא בלילה. 18) משנה שם: "זה הכלל, דבר שמצוותו ביום, כשר כל היום". 19) אלא שבפני הבית מצוה להתוודות במקדש, שנאמר: לפני ה', וכיוון שאף בפני הבית, אם התוודה בכל מקום יצא, בדיעבד, לכן מתוודה אף שלא בפני הבית, שכיוון שאין לנו מקדש, הרי זה כדיעבד. ובירושלמי תענית פרק א הלכה ד: "חד בר נש הווה מפיק מעשרותיו כתיקנן (=שהוציא מעשרותיו

כתיקונן), אמר ליה רבי מנא, קום אמור: ביערתי הקודש מן הבית". הרי שמתוודין אף שלא בפני הבית. והראב"ד חולק וסובר שאין וידוי מעשר אלא במקדש.

1 **ה. וִדּוּי זֶה[20] נֶאֱמַר בְּכָל לָשׁוֹן[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָמַרְתָּ**
2 **לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ - בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה אוֹמֵר. וְכָל אֶחָד**
3 **וְאֶחָד אוֹמְרוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ[22], וְאִם רָצוּ רַבִּים לְהִתְוַדּוֹת**
4 **כְּאֶחָד[23] - מִתְוַדִּין.**

20) אבל וידוי בכורים אינו אלא בלשון הקודש. 21) במשנה סוטה לב. "אלו נאמרין בכל לשון וכו', וידוי מעשר". ובגמרא שם: "מנלן, דכתיב, "ואמרת לפני ד' אלוקיך ביערתי הקודש מן הבית", ויליף (=לומד) אמירה מסוטה, בכל לשון שהוא אומר". 22) ולא שיתוודו שניים בבת אחת, ולמד כן ממה שנאמרה כל הפרשה בלשון יחיד, ואולי מצא כן רבינו בדברי חכמינו ז"ל. 23) כלומר, אחד אומר וכולם שומעים.

5 **ו. וּמִצְוָתוֹ[24] בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: לִפְנֵי יְיָ; וְאִם הִתְוַדָּה**
6 **בְּכָל מָקוֹם[25] - יָצָא[26].**

24) של הוידוי, לכתחילה. 25) אפילו בזמן הבית. 26) למד כן רבינו, ממה שאמרו בירושלמי, שוידוי מעשר נוהג אף שלא בפני הבית, משמע שאף בזמן הבית יצא בדיעבד אם התוודה חוץ למקדש.

7 **ז. אֵינוֹ מִתְוַדֶּה עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר אֶצְלוֹ אַחַת מִן**
8 **הַמַּתָּנוֹת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר בַּוִּדּוּי: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן**
9 **הַבַּיִת[27]. וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן[28] הָיָה הַבְּעוּר[29],**
10 **וּלְמָחָר מִתְוַדִּין.**

27) ואם נשתיירו בידו מתנות, הרי הוא משקר. 28) של פסח. 29) ואינו מבער ביום טוב עצמו, שאם עדיין לא הפריש אסור להפריש בחג.

11 **ח. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אִם נִשְׁאַר אֶצְלוֹ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת**
12 **מַעֲשֵׂר - נוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן; מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - נוֹתְנוֹ לַלֵּוִי[30];**
13 **מַעֲשַׂר עָנִי - נוֹתְנוֹ לָעֲנִיִּים. נִשְׁאַרוּ אֶצְלוֹ פֵּרוֹת מַעֲשַׂר**
14 **שֵׁנִי שֶׁל וַדַּאי אוֹ נָטַע רְבָעִי אוֹ מָעוֹת פְּדִיָּתָן[31] - הֲרֵי**
15 **זֶה מְבַעֲרָן וּמַשְׁלִיךְ לַיָּם אוֹ שׂוֹרֵף. נִשְׁאַר אֶצְלוֹ מַעֲשַׂר**
16 **שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֲרוֹ[32]. נִשְׁאַר אֶצְלוֹ**
17 **בִּכּוּרִים - הֲרֵי הֵן מִתְבַּעֲרִין בְּכָל מָקוֹם[33].**

30) שלא קנס עזרא, שלא יתנו ללויים מעשר ראשון, אלא בזמנו. 31) כלומר, מעת שחילל עליהן מעשר שני או נטע רבעי. 32) דמאי פרק א משנה ב: "הדמאי וכו' ואין לו ביעור. והמדובר שם במעשר שני, ותרומת מעשר של דמאי שנותנו לכהן - גם בשעת הביעור נותנו לכהן, ומעשר ראשון ומעשר עני של דמאי, שאף בתחילה אינו נותנם לכהן, גם בשעת הביעור אינו נותנם. 33) כלומר, אף שמצוות עשה להביא ביכורים למקדש, יכול לבערם בכל מקום כשמגיע זמן הביעור.

18 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁשּׂוֹרֵף וּמְבַעֵר[34]? כְּשֶׁנִּשְׁאֲרוּ**
19 **אֶצְלוֹ פֵּרוֹת[35] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כֻּלָּן קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס יוֹם**
20 **טוֹב; אֲבָל אִם נִשְׁאַר תַּבְשִׁיל שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע**
21 **רְבָעִי - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֲרוֹ, שֶׁהַתַּבְשִׁיל כִּמְבֻעָר[36]. וְכֵן[37]**
22 **יַיִן וְתֶבְלִין - הֲרֵי הֵן כִּמְבֻעָרִין[38].**

34) כלומר, שחייב לבער. 35) כשהם חיים ולא מבושלים. 36) "לפי שאם יישאר וישהה (את התבשיל), יפסיד". 37) ירושלמי שם: "הכל מודים בפת ושמן שהוא צריך לבער [צריך לומר, שפת שהתקשתה אפשר לרככה במים ולא נפסדה] ביין ותבלין שהוא כמבוער. מה פליגין [=במה נחלקו] בתבשיל". 38) שהיין אם ישהה יחמיץ והתבלין, יפוג טעמו.

23 **י. פֵּרוֹת שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת בִּשְׁעַת**
24 **הַבְּעוּר[39] - אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ לְהִתְוַדּוֹת, וְאֵינוֹ חַיָּב**
25 **לְבַעֲרָן.**

39) כלומר, בערב יום טוב אחרון של פסח.

26 **יא. מִי שֶׁהָיוּ פֵּרוֹתָיו[40] רְחוֹקִין מִמֶּנּוּ וְהִגִּיעַ יוֹם**
27 **הַבְּעוּר - הֲרֵי זֶה קוֹרֵא שֵׁם[41] לַמַּתָּנוֹת, וּמְזַכֶּה לָהֶן**
28 **לְבַעְלֵיהֶן עַל גַּב קַרְקַע[42] אוֹ לְמִי שֶׁזּוֹכֶה לָהֶן[43]**
29 **לְבַעְלֵיהֶן, וּמִתְוַדֶּה לְמָחָר. שֶׁנִּתְּינַת הַמִּטַּלְטְלִין עַל**
30 **גַּבֵּי קַרְקַע אֵינָהּ אֶלָּא מַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִזּוּק[44]. אֲבָל**
31 **אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹת לָהֶם הַמַּעֲשֵׂר בַּחֲלִיפִין, מִפְּנֵי**
32 **שֶׁנִּרְאֶה כִּמְכִירָה, וְהַמַּעַשְׂרוֹת[45] וְהַתְּרוּמוֹת וְהַמַּתָּנוֹת[46]**
33 **- נֶאֱמַר בָּהֶן נְתִינָה[47], לֹא מְכִירָה.**

40) שהם טבל. 41) וצריך לציין מקום המתנות בכרי: "בצפונו או בדרומו". אבל בלי ציון מקום לא אמר כלום. 42) בבבא מציעא יא: "אמר ליה ההוא מדרבנן, רבן גמליאל, מטלטלי אגב קרקע הקנה להם". 43) כמו שזיכה רבן גמליאל לעניים, ביד עקיבא בן יוסף. 44) כלומר, אף שהקרקע עצמה נקנית בכסף, והרי זה כמכר המתנות, אינן אלא מתנה אגב הקרקע, ולא נקנו יחד עם הקרקע תמורת הכסף. 45) מעשר ראשון, תרומה גדולה ותרומת מעשר. 46) מתנות עניים. 47) במעשרות: "נתתיו ללוי" "זה מעשר לוי". ובתרומות: "וגם נתתיו" "זו תרומה ותרומת מעשר". ובמתנות עניים: "ולגר ליתום ולאלמנה" "זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה".

34 **יב. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת עַד שֶׁיּוֹצִיא כָּל**
35 **הַמַּתָּנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת. הַקֹּדֶשׁ**
36 **- זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, הַקָּרוּי קֹדֶשׁ. מִן הַבַּיִת**
37 **- זוֹ חַלָּה, שֶׁהִיא הַמַּתָּנָה שֶׁל כֹּהֲנִים בַּבַּיִת. נְתַתִּיו**
38 **לַלֵּוִי - זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וְגַם נְתַתִּיו - מִכְּלָל**
39 **שֶׁקְּדָמַתּוּ מַתָּנָה אַחֶרֶת[48], וְהִיא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה**
40 **וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[49]. לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה - זֶה מַעֲשַׂר**
41 **עָנִי[50] וְלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה[51]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לֶקֶט**
42 **שִׁכְחָה וּפֵאָה מְעַכְּבִין אֶת הַוִּדּוּי[52].**

48) "ואמרו: וגם נתתיו ללוי, יורה על מעלה שניה קדמה לו [למעשר ראשון], לפי שמלת "וגם" אצלם, תוספת, כמו הנוסף עליו". 49) אין הכוונה לומר ש"וגם נתתיו" מדבר

על תרומת מעשר, שהרי אף על פי שבדיעבד חלה הפרשת תרומת מעשר לפני הפרשת מעשר ראשון, אבל הרי לכתחילה אין לעשות כן, אלא הכוונה שלמדים תרומת מעשר מתרומה גדולה. 50) [המתחלק בתוך הבית. אבל מעשר עני המתחלק בגורן אינו בכלל פסוק זה. 51) [אף על פי שאין בהם מצוות נתינה, שהרי "עזיבה" נאמר בהם - נראה שחכמים תקנו כן למצוה לכתחילה, שלא יתוודה עד שיקיים גם מצוות אלו. ואם כן גם מעשר עני המתחלק בגורן, שגם בו לא נאמרה נתינה אלא עזיבה אף הוא בכלל זה, מדרבנן]. 52) כיוון שלא נאמרה "נתינה", אלא "עזיבה" ולכן אינם בכלל "וגם נתתיו", האמור בפרשת הוידוי.

1 **יג. וְצָרִיךְ לְהַפְרִישׁ הַמַּתָּנוֹת עַל הַסֵּדֶר וְאַחַר כָּךְ**
2 **יִתְוַדֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר: כְּכָל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי; הָא אִם**
3 **הִקְדִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן[53] - אֵינוֹ יָכוֹל**
4 **לְהִתְוַדּוֹת[54]. נִשְׂרַף טִבְלוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת,**
5 **שֶׁהֲרֵי לֹא הִפְרִישׁ מַתָּנוֹת וְלֹא נְתָנָן לְבַעְלֵיהֶן. וּבַזְּמַן**
6 **שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַכֹּהֲנִים[55] - לֹא הָיוּ**
7 **מִתְוַדִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי[56].**

53) שעבר על לא תעשה. 54) שאינו יכול לומר: "עשיתי ככל אשר צויתני". 55) היינו בזמנו של עזרא. 56) שהרי הוא נותנו לכהן.

8 **יד. מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד - מִתְוַדֶּה;**
9 **שֶׁעִקַּר הַוִּדּוּי בְּמַעֲשֵׂר הוּא[57]. וְכֵן אִם לֹא הָיָה לוֹ**
10 **אֶלָּא בִּכּוּרִים בִּלְבַד - מִתְוַדֶּה[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּעַרְתִּי**
11 **הַקֹּדֶשׁ - הַקֹּדֶשׁ הָרִאשׁוֹן[59], שֶׁהוּא הַבִּכּוּרִים. אֲבָל מִי**
12 **שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא תְּרוּמָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה;**
13 **שֶׁאֵין הַתְּרוּמָה טְעוּנָה וִדּוּי אֶלָּא בִּכְלַל שְׁאָר**
14 **הַמַּתָּנוֹת[60].**

57) ששורפין אותו, ולשון "ביערתי", שייך בו יותר מכולן. 58) שאף ביכורים מתבערים. 59) שהביכורים מפרישים אותם תחילה לכל. 60) ונראה שאף אם היה לו מעשר ראשון לבד אינו מתוודה. וטעם הדבר, שכל המתנות נותנן לבעליהם ואינו מבערם, ואינו יכול לומר עליהן "ביערתי הקודש מן הבית".

15 **טו. לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ - שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ מִמִּין עַל**
16 **שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמְחֻבָּר, וְלֹא מִן**
17 **הַמְחֻבָּר עַל הַתָּלוּשׁ, וְלֹא מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן, וְלֹא**
18 **מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ. וְלֹא שָׁכַחְתִּי - שֶׁלֹּא שָׁכַח[61]**
19 **מִלְּבָרְכוֹ[62] וּמִלְּהַזְכִּיר שְׁמוֹ[63] עָלָיו[64]. לֹא אָכַלְתִּי בְּאֹנִי**
20 **מִמֶּנּוּ. הָא אִם אֲכָלוֹ בַּאֲנִינָה - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה[65]. וְלֹא**
21 **בִּעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא. הָא אִם הִפְרִישוֹ בְּטֻמְאָה[66] -**
22 **אֵינוֹ מִתְוַדֶּה. וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת - שֶׁלֹּא לָקַח**
23 **מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין, וְלֹא נְתָנוֹ לְאוֹנְנִים אֲחֵרִים[67].**
24 **שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהָי - שֶׁהֱבִיאוֹ לְבֵית הַבְּחִירָה[68].**
25 **עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי - שֶׁשָּׂמַחְתָּ[69] וְשִׂמַּח בּוֹ[70];**
26 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב.**

61) ולא היה לו לשכוח, ולפיכך קרוב הוא להיות פושע. 62) יש אומרים כי הכוונה לברכת המזון שלאחר המזון, שהיא מן התורה. 63) וכן מלכותו של הקב"ה, שכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות, אינה ברכה. 64) על הפירות שאכל, כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם לבעלים. ומכיוון שלא נאמר כאן שאם עבר עליהם אינו מתוודה, נראה שאינם מעכבים את הוידוי, לפי שבכל אלה אין תרומתו תרומה ואין מעשרותיו מעשר, ואם כן לא קלקל במתנות עצמם כלום. 65) כיוון שקלקל במתנה עצמה, שאכלה שלא כדין. 66) [בתוספתא שם, הלכה כד: "דבר אחר [ביערתי הקודש מן הבית], כיוון שהפרשתו מן הבית אין אתה זקוק לו", וכוונת התוספתא, שהפרשתו מן הבית זו ביעורו. וזו כוונת המשנה כאן, שכיוון שהפרישן מן הבית ונתן המתנות למי שחייב לתיתן, או שנתן מעשר שני לחבירו קודם זמן הביעור, והמתנות היו טמאות, או שהיו טהורות וימצאם הטמא, ונמצא שיאכלו המתנות בטומאה והמפרישן מן הבית הוא שגרם לזה]. 67) שאם נתן להם, הרי הכשילם באכילה באנינות. ולא נאמר כאן אם עבר מה דינו: אם מתוודה או לא. 68) כלומר, הביכורים. אבל מעשר שני, דיו אם הביאו לפנים מן החומה. 69) בין במעשר שני שנאמר בו "ושמחת אתה וביתך" ובין בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב". 70) בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב וגו' אתה והלוי והגר אשר בקרבך".

27 **טז. הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם, עַד כַּאֲשֶׁר**
28 **נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ - זוֹ בַּקָּשָׁה**
29 **שֶׁיִּתֵּן[71] טַעַם בַּפֵּרוֹת[72].**

71) הקב"ה. 72) "עניינו, שיהיו שמנות וטובות הטעם. וזה הדרש שהוא דורש בכאן [במשנה] זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הוידוי, אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה, אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה על ידי הנביא [משה רבינו]". וצריך עיון למה השמיט רבינו יתר הבקשות שנזכרו במשנה שם "וברך את עמך ישראל בבנים ובבנות וכו' בטל ומטר ובוולדות בהמה"? (רדב"ז).

30 **יז. יִשְׂרָאֵל וּמַמְזֵרִים[73] - מִתְוַדִּים, אֲבָל לֹא גֵּרִים**
31 **וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים; מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ,**
32 **וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּ לָנוּ. כֹּהֲנִים**
33 **וּלְוִיִּים - מִתְוַדִּים; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטְלוּ חֵלֶק**
34 **בָּאָרֶץ, יֵשׁ לָהֶם עָרֵי מִגְרָשׁ.**

73) נראה שהחידוש כאן, שלא נאמר כיוון שאין הוא זרע כשר, אין הוא בכלל הכתוב: "ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך", שדרשו בו: "זרע המיוחס אחריך", אלא הרי הוא כבנו לכל דבר.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים עִם שְׁאָר מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין

יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת. שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֵּרָטָן: א) לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן בַּמִּקְדָּשׁ. ב) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַכֹּהֵן בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ג) לִקְרוֹת עֲלֵיהֶן. ד) לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן. ה) לָתֵת לַכֹּהֵן זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה. ו) לִתֵּן לוֹ רֵאשִׁית הַגֵּז. ז) לִפְדּוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וְלִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן. ח) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן. ט) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר אִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכ"ד מתנות ניתנו לכהנים. והכהן שאינו מודה בהן. והאוכל מהן מאי מברך.

א. עֶשְׂרִים[2] וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת נִתְּנוּ לַכֹּהֲנִים, וְכֻלָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה[3], וְעַל כֻּלָּן נִכְרְתָה בְּרִית לְאַהֲרֹן[4]. וְכָל כֹּהֵן[5] שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכֹּהֲנִים[6], וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ מַתָּנָה מֵהֶן[7].

2) תוספתא חלה פ"ב הלכה ח, הובאה בחולין קלג: ובבבא קמא קי:. והקדים רבינו פרק זה, כדי ליתן טעם מדוע כתב הלכות ביכורים וחלה ומתנות וראשית הגז ופדיון הבן ופטר חמור, כאחד (רדב"ז). 3) בתוספתא שם: "עשרים וארבע מתנות כהונה לאהרן ובניו בכלל ובפרט ובברית מלח". "בכלל" היינו שנתפרשו בתורה בכללן, שנאמר (במדבר יח, ח) "לכל קדשי בני ישראל, לך נתתים". "ובפרט", היינו שכל מתנה ומתנה נתפרשה בתורה (תוספתא כפשוטה שם, בשם רב חנינאי גאון). 4) כמו שנאמר (שם, יט) "כל תרומות הקדשים וגו' ברית מלח עולם היא". 5) בחולין קלב: "ואמר רב חסדא, כ"ד מתנות כהונה, כל כהן שאינו בקי בהן, אין נותנין לו מתנה. ולאו מילתא היא. דתניא, וכו' וכל כהן שאינו מודה בה (בעבודה), אין לו חלק בכהונה. טעמא, דאינו מודה בה, הא מודה בה אף־על־גב דאינו בקי בהן (וקשה לרב חסדא שתלה הדבר בבקיאות במתנות)". ומדברי הגמרא נראה, שלא היה קשה לרב חסדא אלא משום שתלה הדבר בבקיאות, כנ"ל, אבל אם היה רב חסדא אומר, כ"ד מתנות כל שאינו מודה בהן אין נותנין לו מתנה, לא היה קשה כלום. הרי שלא רק מי שאינו מודה בעבודה, אין לו חלק בכהונה, אלא אף מי שאינו מודה במתנות. וראה בכסף־משנה ובמעשה־רוקח. 6) כלומר, אין נותנים לו לעבוד עבודה. ומקור הדבר, מהברייתא הנ"ל, שהקשו ממנה על רב חסדא. 7) כרב חסדא הנ"ל.

ב. וְכָל הָאוֹכֵל מַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קְדֻשָּׁה[8] - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לֶאֱכֹל כָּךְ וָכָךְ.

8) כמו תרומה וחלה שהן קודש (פ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ולהלן הלכה ו). אבל לא ראשית הגז וכיוצא בה, שאינם קרויים קודש (להלן הלכות ו־ז), שאכילתן מצוה, ראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכה כב, ובפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א ואילך.

ג. שְׁמֹנֶה[9] מַתָּנוֹת מֵהֶם[10] - אֵין אוֹכְלִים אוֹתָן הַכֹּהֲנִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ[11] לִפְנִים מֵחוֹמַת הָעֲזָרָה[12]. וְחָמֵשׁ[13] מַתָּנוֹת - אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם לִפְנִים מֵחוֹמַת הָעִיר[14]. וְחָמֵשׁ[15] מַתָּנוֹת - אֵין זוֹכִין בָּהֶן[16] מִן הַתּוֹרָה[17] אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד. וְחָמֵשׁ[18] מַתָּנוֹת - זוֹכִין בָּהֶן בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וּמַתָּנָה אַחַת[19] - זוֹכִין בָּהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

9) בתוספתא שם, חלקו את המתנות באופן אחר, וכתבו רבינו להלן בהלכה יב. 10) מכ"ד המתנות הנ"ל. 11) ולא בכל העיר. 12) עזרת ישראל ולא עזרת נשים. וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, שלכתחילה אין לאכול בהיכל. 13) ראה להלן בהלכה ה. 14) והחלונות ועובי החומה - כלפנים (הלכות מעשה הקרבנות שם סוף הלכה ה). 15) ראה להלן הלכה ו. 16) הכהנים. 17) דקדק לכתוב "מן התורה", משום תרומה ותרומת מעשר וחלה, שהן מחמש המתנות הנ"ל (להלן שם), ונוהגות מדרבנן אף בחוצה לארץ, ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכות ד־ו. 18) ראה להלן הלכה ז. 19) ראה להלן הלכה ח.

ד. מָה הֵן הַשְּׁמֹנֶה שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ? בְּשַׂר הַחַטָּאת, אֶחָד חַטַּאת הָעוֹף וְאֶחָד חַטַּאת הַבְּהֵמָה[20]; וּבְשַׂר הָאָשָׁם, בֵּין תָּלוּי בֵּין וַדַּאי[21]; וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר[22]; וּמוֹתַר הָעֹמֶר[23]; וּשְׁיָרֵי מִנְחוֹת[24] יִשְׂרָאֵל[25]; וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[26]; וְלֶחֶם הַפָּנִים[27]; וְלֹג שֶׁמֶן[28] שֶׁל מְצֹרָע. אֵלּוּ אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ.

20) כן הוא בתוספתא שם, ובספרי לפרשת קרח (לבמדבר יח, כ). אבל להלן בהלכה יג מנאן בשתים. 21) כנ"ל. 22) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, ובפ"י שם סוף הלכה ג. 23) כלומר, הנשאר לאחר הקמיצה וההקטרה, וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה יב. 24) הנשאר אחר הקמיצה וההקטרה, כנ"ל. 25) אבל מנחת כהנים אינה נקמצת, אלא נשרפת כולה (פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט). 26) ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הי"א. 27) שם פ"ד הלכה ט. 28) ראה בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג.

ה. וּמָה הֵן הַחָמֵשׁ שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם? חָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים[29]; וְהַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה; וְהַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר[30]; וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה[31]; וְהַבִּכּוּרִים[32]. אֵלּוּ אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם.

29) ראה בפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ד־ה. 30) הלכות מעשה הקרבנות שם. 31) ראה בפ"א מהלכות בכורות הלכה ב. 32) להלן פ"ג הלכה ג.

ו. וּמָה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? הַתְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַחַלָּה[33]. וּשְׁלָשְׁתָּן קֹדֶשׁ[34]. וְרֵאשִׁית הַגֵּז[35], וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה[36]. וּשְׁנֵיהֶן חֵלִין[37]. אֵלּוּ אֵינָן זוֹכִין בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[38]. וְאֵין אוֹכְלִין תְּרוּמוֹת וְחַלּוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[39].

33) שנקראת תרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. 34) ראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ופט"ו שם הלכה כ. 35) להלן פ"י הלכה א. 36) ראה בפ"ד מהלכות ערכין, הלכות א־ב, יט. 37) שדה אחוזה חולין הוא, שהרי הכהנים פודין אותו (שם הלכה יט). ולענין ראשית הגז, ראה להלן פ"י הלכה יז. 38) ראה למעלה בהלכה ג. 39) ולא בחוצה־לארץ, שכשיצאו לשם - נטמאו מיד (פ"ב מהלכות תרומות הלכה יז).

ז. וּמָה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁזּוֹכִין בָּהֶן הַכֹּהֲנִים בְּכָל מָקוֹם[40]? הַמַּתָּנוֹת[41], וּפִדְיוֹן הַבֵּן[42], וּפֶטֶר חֲמוֹר[43], וְגֵזֶל הַגֵּר[44], וְהַחֲרָמִים[45]. וַחֲמִשְׁתָּן חֵלִין לְכָל דָּבָר[46].

40) בין בארץ בין בחוץ־לארץ. 41) זרוע לחיים וקיבה שנותן כל זובח בהמה טהורה. והן הנקראות בכל מקום מתנות (להלן פ"ט הלכה א). 42) להלן פי"א. ומצות פדיון הבן נוהגת אף בחוץ־לארץ (להלן פי"ב הלכה א). 43) להלן שם. 44) ראה בפ"ח מהלכות גזילה, מההלכה ה ואילך. 45) כלומר, חרמי כהנים. וראה בפ"ו מהלכות ערכין, מהלכה ד ואילך. 46) ראה להלן פ"ט הלכה כ, ובהלכות גזילה שם ראש הלכה ח, ובהלכות ערכין שם הלכה ה.

ח. וְהַמַּתָּנָה שֶׁזּוֹכִין בָּהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ[47] הוּא עוֹרוֹת הָעוֹלוֹת[48]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים - כֻּלָּן לַכֹּהֲנִים[49].

47) כלומר, שאין הישראל נותן לכהן, אלא נוטלין חלקם מן המקדש. 48) שהן קדשי קדשים. 49) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יט.

ט. הַשְּׁמֹנֶה מַתָּנוֹת[50] שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ - כֻּלָּן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הֵן, וְאֵינָן נֶאֱכָלִים אֶלָּא לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[51]. וּבָהֶן נֶאֱמַר: כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתוֹ[52] וְגוֹמֵר.

50) הנ"ל בהלכה ד. 51) ראה הלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ג. פ"ט ה"א, פ"י ה"ג, ופי"ב ה"ג. 52) צ"ל: אותה.

י. הֶחָמֵשׁ שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם[53] - הֵן קָדָשִׁים קַלִּים, וְנֶאֱכָלִין לִזְכָרִים וְלִנְקֵבוֹת[54]. וּבָהֶן נֶאֱמַר: לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק עוֹלָם[55]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין נִתָּנִין אֶלָּא לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה, שֶׁהֲרֵי לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר הֵן[56]. וְהַבְּכוֹר[57] - מַקְרִיבִין חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ, וְאֵין מַקְרִיבוֹ אֶלָּא אִישׁ[58]. וְכֵן עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים[59], וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה[60], וְהַחֲרָמִים[61], וְגֵזֶל הַגֵּר[62] - אֵין זוֹכִין בָּהֶן אֶלָּא אַנְשֵׁי מִשְׁמָר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[63]. וְכֵן פִּדְיוֹן הַבֵּן - לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה; שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בּוֹ: וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו[64]. וּפֶטֶר חֲמוֹר - לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה; שֶׁדִּין הַבְּכוֹרוֹת כֻּלָּן שָׁוֶה[65]: לִזְכָרִים וְלֹא לִנְקֵבוֹת.

53) הנ"ל בהלכה ה. 54) ראה בפ"י שם הלכות ד־ה. 55) פסוק זה נאמר בחזה ושוק של שלמים (שם הלכה ד). ובמורם מתודה ואיל נזיר נאמר (במדבר יח, יט) "כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך" (שם הלכה ד). ובבכור נאמר (שם, יז־יח) "אך בכור שור וגו' ובשרם יהיה לך, כחזה התנופה וכשוק הימין" (שם הלכה ה). ובביכורים נאמר (שם, יג) "ביכורי כל אשר בארצם וגו' כל טהור בביתך יאכלנו" ו"כל טהור" לרבות אשתו, ראה מנחות פד: 56) כמפורש להלן פ"ג הלכה א, וכן הוא במשנה סוף ביכורים: "נותנין אותם לאנשי משמר, והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש", והם נותנים אותם גם לנשים. וראה בחזון־איש. 57) שאינו ניתן לאנשי משמר (פ"א מהלכות בכורות הלכה טו). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד משנה ט. 58) ולכן נותנים את הבכור לזכרי כהונה בלבד, והללו אם ירצו יתנוהו לכהנות לאכלו (רדב"ז). 59) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יט־כ. 60) ירושלמי חלה פ"ד הלכה ד. וראה בפ"ד מהלכות ערכין הלכה כד. 61) ירושלמי שם, והלכות ערכין שם. 62) ראה בפ"ב מהלכות גזילה הלכה ה. 63) במקומות הנ"ל. 64) ובחולין קלב. "אמר ליה רבי: מטונך, אהרן ובניו כתובין בפרשה (ולכן רק מנחת כהן קרבה כולה, אבל מנחת כהנת נאכלת)". וכדעת רבינו כן דעת הרא"ש והרשב"א (משנה־למלך), אבל התוספות בפסחים מט: ד"ה אמר ובעוד מקומות, חולקים וסוברים שפדיום הבן ניתן אף לכהנות. 65) כן הוא בבכורות ד. שבכור בהמה טמאה הוקשה לבכור אדם.

יא. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁנִּתָּנִין לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים - חָמֵשׁ מַתָּנוֹת: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[66], וְחַלָּה[67], וּמַתָּנוֹת בְּהֵמָה[68], וְרֵאשִׁית הַגֵּז[69]. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁרֵאשִׁית הַגֵּז נִתֶּנֶת לְכֹהֲנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ; מָה רֵאשִׁית דָּגָן נִתֶּנֶת לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים[70], אַף רֵאשִׁית הַגֵּז[71].

66) ראה בפ"ו מהלכות תרומות הלכה א. 67) היא כתרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. 68) להלן פ"ט הלכה כ. 69) להלן פ"י הלכה יז. 70) כנ"ל בהלכות תרומות שם. 71) ראה להלן פ"י שם, שראשית הגז שהיא כחולין, ניתנת לכהנת אף־על־פי שהיא נשואה לישראל, ואילו תרומה שיש בה קדושה, אסורה לכהנת הנשואה לישראל באכילה (הלכות תרומות שם הלכה ז). וראה משנה־למלך.

יב. מָנוּ חֲכָמִים[72] מַתָּנוֹת אֵלּוּ עַל דֶּרֶךְ אַחֶרֶת וְאָמְרוּ: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה נִתְּנוּ לְאַהֲרֹן, וְאֵלּוּ הֵן: עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ[73], אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם, וְעֶשֶׂר בַּגְּבוּלִין[74].

72) בתוספתא חלה פ"ב הלכה ז. 73) כלומר, שאין

נאכלים אלא במקדש, כנ"ל בהלכה ד. 74) מחוץ לירושלים. מהן בתוך ארץ ישראל, ומהן אף מחוצה לה.

1 **יג. עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ: חַטָּאת בְּהֵמָה, וְחַטַּאת הָעוֹף[75],**
2 **אָשָׁם, וְאָשָׁם תָּלוּי[76], זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, וְלֹג שֶׁמֶן**
3 **שֶׁל מְצֹרָע, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, שִׁירֵי מִנָּחוֹת,**
4 **וּמוֹתַר הָעֹמֶר.**

75) כן הוא בתוספתא. ולמעלה שם, מנה רבינו שתי החטאות כאחת. 76) כן הוא בתוספתא, ולמעלה שם מנאן רבינו כאחת.

5 **יד. אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם: הַבְּכוֹר, וְהַבִּכּוּרִים, וּמוּרָם[77]**
6 **מִתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר, וְעוֹרוֹת קָדָשִׁים[78].**

77) ראה להלן הלכה טו. 78) אף שכהנים זוכין בעורות מן המקדש (כנ"ל בהלכה ח), ואוכלים את דמיהן בכל מקום שירצו, מנאן רבינו בין המתנות שבירושלים, כיון שדרך הכהנים היתה למכור העורות ולאכול דמיהם בירושלים (רדב"ז למעלה בהלכה ג). וראה בתוספות חולין קלג: ד"ה ועורות, וברש"י לבבא קמא קי:

7 **טו. עֶשֶׂר בַּגְּבוּלִין: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחַלָּה,**
8 **וְרֵאשִׁית הַגֵּז, וְהַמַּתָּנוֹת, וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפִדְיוֹן פֶּטֶר**
9 **חֲמוֹר, שְׂדֵה חֲרָמִים, וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה, וְגֶזֶל הַגֵּר. וּלְפִי**
10 **חֶשְׁבּוֹן זֶה, חָשַׁב כָּל הַמּוּרָם מִקָּדָשִׁים קַלִּים מַתָּנָה**
11 **אַחַת. וְהֵן: חָזֶה וְשׁוֹק הַמּוּרָם מִכָּל זֶבַח שְׁלָמִים, עִם**
12 **הַלֶּחֶם הַמּוּרָם עִמָּהֶם[79] [אִם הָיָה[80] תּוֹדָה, עִם הַזְּרוֹעַ**
13 **הַמּוּרֶמֶת מֵאֵיל נָזִיר עִם הַלֶּחֶם הַמּוּרָם עִמָּהּ][81] עִם**
14 **חָזֶה וְשׁוֹק[82]. הוֹאִיל[83] וּשְׁלָשְׁתָּן[84] שְׁלָמִים הֵן, חָשׁוּב**
15 **הַמּוּרָם מֵהֶם[85] מַתָּנָה אַחַת.**

79) כלומר, עם החזה והשוק. 80) זבח השלמים. ופיסקא זו איננה בדפוס רומי, אבל ישנה בדפוסים ראשונים.
81) עם הזרוע. 82) המורמים עם הזרוע, מאיל הנזיר.
83) כן הוא בחולין שם: "כיון דדמיין להדדי, חשיב להו כחדא". 84) שלמים, תודה ואיל נזיר. 85) משלמים, ותודה, ואיל נזיר.

16 **טז. כָּל הַמַּתָּנוֹת שֶׁהֵן תְּלוּיוֹת בְּקָרְבָּנוֹת - תִּתְבָּאֵר כָּל**
17 **אַחַת וְאַחַת בִּמְקוֹמָהּ בְּהִלְכוֹת קָרְבָּנוֹת[86]. וְכֵן גֵּזֶל**
18 **הַגֵּר יִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה[87]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דִּין שְׂדֵה**
19 **אֲחֻזָּה וְדִין הַחֲרָמִים בְּהִלְכוֹת עֲרָכִין, וְדִין תְּרוּמָה**
20 **וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. וּבְהַלָּכוֹת אֵלּוּ**
21 **אֲבָאֵר מִשְׁפְּטֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁאֵין תְּלוּיִין בְּקָרְבָּנוֹת, וְהֵן:**
22 **הַבִּכּוּרִים, וְהַחַלָּה[88], וְהַמַּתָּנוֹת[89], וְרֵאשִׁית הַגֵּז[90],**
23 **וּפִדְיוֹן הַבֵּן[91], וּפֶטֶר חֲמוֹר[92].**

86) פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ג־ה. 87) פרק ח הלכה ה ואילך. 88) להלן פרק ה ואילך. 89) להלן פרק ט. 90) להלן פרק י. 91) להלן פרק יא. 92) להלן פרק יב.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להביא ביכורים למקדש, והיכן נוהגין. אין מביאין ביכורים אלא משבעת המינין. ואם מביאין אותה משקין. אימתי מביאין הביכורים. ואם מביאין מן הישן על החדש או להיפך. הגדל בעציץ נקוב והנוטע אילן לתוך שדהו והבריכו לתוך שדה חבירו. האריסין ובעלי זרוע שאונסין ולוקחין הארצות בפחות. הקונה אילן בתוך שדה חבירו או הלוקח פירות תלושין ולקח הקרקע. המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו. ואשרה שביטלה. הביכורים אם יש להן שיעור מן התורה. הפריש ביכוריו והוסיף עליהן. וכיצד מפרישין הביכורים אם נטמאו הפירות כולם. ואם הפריש ביכוריו ונמוחו או נבוזו. המפריש ביכוריו להעלותן בידו לירושלים.

24 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהָבִיא בִּכּוּרִים לַמִּקְדָּשׁ, וְאֵינָם**
25 **נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[2] וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[3];**
26 **שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ[4] תָּבִיא בֵּית יְיָ**
27 **אֱלֹהֶיךָ[5]. וּמְבִיאִין[6] בִּכּוּרִים שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[7] מֵעָרֵי סִיחוֹן**
28 **וָעוֹג[8] וּמִסּוּרְיָא[9]; שֶׁהַקּוֹנֶה[10] בְּסוּרְיָא - כְּקוֹנֶה**
29 **בִּירוּשָׁלַיִם[11]. [אֲבָל[12] עַמּוֹן וּמוֹאָב[13] וּבָבֶל][14], אַף עַל**
30 **פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין בִּתְרוּמָה וּבְמַעֲשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם[15] - אֵין**
31 **מְבִיאִין[16] מֵהֶן בִּכּוּרִים[17]. וְאִם הֵבִיא בִּכּוּרִים מִחוּץ**
32 **לָאָרֶץ - אֵינָן בִּכּוּרִים[18].**

2) שקלים פ"ח מ"ח, ותוספתא שם פ"ג, ו'ספרי' פרשת כי-תבוא (דברים כו, ד). 3) כלים פ"א מ"ו, וחולין קלו, א. 4) משמע, המיוחדת לך ולא לגוי. יצאה חוצה-לארץ שהיא גם לגוי (ראה ברש"י חולין שם, ד"ה ארצך). ושם למדו כן ממה שנאמר (שם, ב) "אשר תביא מארצך". וכן הביא רבינו בפירוש המשנה לכלים שם. 5) כן הוא בתוספתא שם. אבל ב'ספרי' שם למדו כן ממה שנאמר (שם): "והניחו לפני מזבח ה' אלקיך" - "כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, וכל זמן שאין לך מזבח אין לך ביכורים". וראה למעלה פ"ב מהל' מעשר שני ה"א.
6) לכתחילה בתורת חובה. 7) דברי סופרים. 8) שלא היו של עמון ומואב, וכבשון גם עולי מצרים וגם עולי בבל ('תוספות' יבמות טז. ד"ה עמון). ומה שאמרו בביכורים פ"א מ"י: "מביאין וקורין וכו' מעבר הירדן, רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין ביכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש" - סובר רבינו שלא חייבו חכמים אלא מדרבנן. וכן נראה ב'ספרי' (כסף-משנה ו'מלאכת שלמה' בשם מהרי"ק, וראה בספר "זמנים" עמוד נב). אבל מפירוש המשנה שם, נראה שחייבים מן התורה. וב'ספר המצוות' (עשה קכה) וכן ב'חינוך' (מצוה צא), נראה מפורש שערי סיחון ועוג וסוריא חייבין מן התורה, וראה בהערות ל'ספר המצוות' שם (הוצאת מוסד הרב קוק), ובהערות משנה-למלך על ה'חינוך' שם. 9) חלה פ"ד סוף מ"יא, וראה בפירוש המשנה שם, וב'חזון איש'. 10) שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"ד וט"ו. 11) וכל זה מדבריהם, כנ"ל. 12) המלים המוקפות אינן בדפוס רומי.
13) שטהרו בסיחון (ראה בפירוש המשנה לידים פ"ד מ"ג) ולא כבשוה עולי בבל, ראה ב'תוספות' יבמות שם. ובנוסחא

אחרת נוסף: "ומצרים" ('מעשה רוקח'). 14) בתוספתא לא נזכרה "בבל", וכתבה רבנו מדעתו, שלעולם דינה שוה לדין עמון ומואב. 15) הל' תרומות שם ה"א. ושנער שכתב רבינו שם, היא בבל. 16) תוספתא ביכורים פ"א ה"ז. 17) [שהרי גם ביכורים טהורים אינם נאכלים אלא בירושלים, אחרי ההנחה בעזרה (להלן פ"ג ה"ג-ד), וביכורים אלה טמאים מחמת ארץ העמים, ואסורים באכילה גם בירושלים, ולפיכך לא חייבו חכמים להפריש ביכורים בחוצה לארץ, ורק תרומה וחלה שאין צורך להביאן לירושלים והן נאכלות במקומן - חייבו חכמים להפריש, שהרי בחוצה-לארץ הן נאכלות, אף-על-פי שהן טמאות בטומאת ארץ העמים, ראה פ"ז מהל' תרומות ה"ח, ולהלן פ"ה ה"י. וסוריא שלא גזרו טומאה אלא על גושה ולא על אוירה (גיטין ח:), יתכן שהביכורים שבה אינם טמאים, ולפיכך מביאים ממנה ביכורים, כנ"ל. ואף-על-פי שתרומה אין מביאים אפילו מסוריא (פ"ב מהל' תרומות הי"ז), אין זה אלא משום גזירה, שמא ירדפו הכהנים אחריה וייצאו לחוצה לארץ. אבל ביכורים, שהחיוב על הבעלים להביא, אין חשש זה, ראה ב'ירושלמי' סוף פ"ו דשביעית). 18) [כמבואר למעלה, שלא תיקנו חכמים ביכורים לשריפה].

1 **ב. אֵין[19] מְבִיאִין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין**
2 **הָאֲמוּרִים[20] בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ, וְהֵם: הַחִטִּים[21],**
3 **וְהַשְּׂעוֹרִים, וְהָעֲנָבִים, וְהַתְּאֵנִים, וְהָרִמּוֹנִים,**
4 **וְהַזֵּיתִים, וְהַתְּמָרִים[22]. וְאִם הֵבִיא[23] חוּץ מִשִּׁבְעַת**
5 **הַמִּינִין - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ.**

19) ביכורים פ"א מ"ג ומ"י. 20) בדברים ח, ח. וטעמו של דבר, אמרו ב'ירושלמי' (שם ה"ג), "מראשית כל פרי האדמה, מראשית, ולא כל ראשית וכו', אף "ארץ", שנאמר כאן, בשבעת המינים הכתוב מדבר". 21) וכוסמין אף-על-פי שהן מין חיטים, אינן בכלל שבעת המינים ('פני יהושע' בפסחים לו, ב - הגרע"א בשמו). [וכן הוא בתוספתא ברכות פ"ד: "וכוסמין אינן ממין שבעה"]. 22) בפסוק שם נאמר: "ודבש". וב'ירושלמי' שם: "ודבש, אלו התמרים. יכול דבש ממש וכו', אלא אלו התמרים". וראה להלן ה"ד, ובפירוש המשנה שם למשנה ג, וצ"ע. 23) 'ירושלמי' שם: "פשיטא הדא מילתא (= פשוט הוא דבר זה), הפריש ביכורים חוץ משבעת המינים, לא קדשו".

6 **ג. אֵין מְבִיאִין[24] לֹא מִתְּמָרִים שֶׁבָּהָרִים[25], וְלֹא**
7 **מִפֵּרוֹת שֶׁבָּעֲמָקִים, וְלֹא מִזֵּיתֵי שֶׁמֶן שֶׁאֵינָן מִן**
8 **הַמֻּבְחָר[26]; אֶלָּא[27] מִתְּמָרִים שֶׁבָּעֲמָקִים וּמִפֵּרוֹת**
9 **שֶׁבֶּהָרִים, לְפִי שֶׁהֵן מִן הַמֻּבְחָר. [וְאִם הֵבִיא[28] שֶׁלֹּא**
10 **מִן הַמֻּבְחָר], כְּגוֹן תְּמָרִים שֶׁבֶּהָרִים, וּתְאֵנִים סוּרוֹת**
11 **וּמְרֻקָּבוֹת[29], וַעֲנָבִים מְאֻבָּקוֹת וּמְעֻשָּׁנוֹת[30] - לֹא**
12 **נִתְקַדְּשׁוּ[31].**

24) שם, מ"ג. 25) שגדלים בהרים. 26) ב'ירושלמי' שם: זית שמן (הנזכר בכתוב), זה אגורי וכו'. ולמה נקרא שמו אגורי, שהוא אוגר שמנו לתוכו, וכל הזיתים מאבדין שמנן. וכל אלו פטורין מביכורים. וראה במשנה-למלך. 27) שם, מ"י. 28) המוקף אינו בדפוס רומי, ונוסף בדפוסים אחרים, וכן צריך להיות (משנה-למלך). וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר. וב'ירושלמי' שם: "בתמרים שבהרים ובפירות שבעמקים וכו', רבי יוחנן אמר לא קדשו, ורבי שמעון בן לקיש אמר קדשו". והלכה כרבי יוחנן, ולמד כן (מנחות פד:) "ממה שנאמר "מארצך" - ולא כל ארצך". וכן אמר עולא שם. 29) [ב'ירושלמי' שם: "תאנים סוכות מנוקבות", וזה מתפרש על פי המשנה בשביעית (פ"ב מ"ה, והובאה להלן פ"א מהל' שמיטה ה"ה) "סכין את הפגין ומנקבים אותם". ופירש רבינו שם: "סכין, מושחין בשמן למהר בישולן. ומנקבין, עושין בתאנים נקבים, וכן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד שימשחו בשמן עץ דק ונוקבין בו מקצת כל תאנה מהם". ובדפוס רומי "ותאנים סוכות ומנוקבות", וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר, וצ"ל כב'ירושלמי' הנ"ל]. 30) 'ירושלמי' שם. ואף זה מתפרש על-פי המשנה (שם, מ"ב) "מאבקין, מעשנין" (והובא להלן שם). ו"מאבקין" היינו שמפזרים עליהם האבק, ו"מעשנין" היינו שעושים תחתיהם עשן להרוג התולעים (פירוש המשנה, שם). 31) ב'ירושלמי' ובבבלי מס' מנחות שם אמרו כן בתמרים שבהרים, ומזה למד רבינו לתאנים סורות (כסף-משנה).

13 **ד. אֵין[32] מְבִיאִין בִּכּוּרִים מַשְׁקִין[33], חוּץ מִזֵּיתִים**
14 **וַעֲנָבִים בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: פְּרִי[34] הָאֲדָמָה - [וְלֹא**
15 **מַשְׁקֶה][35]. וְאִם הֵבִיא[36] מַשְׁקִין - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ.**

32) תרומות פי"א מ"ג. וכדעת הבבלי חולין קכ, ב. ולא כדעת ה'ירושלמי' (תרומות שם ה"ג). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד מי"א. 33) כלומר, מפריש פירות ביכורים וסוחטם, ומביא המשקה. 34) בחולין שם: "דתני רבי יוסף "פרי", פרי אתה מביא, ואי אתה מביא משקה. הביא ענבים ודרכן, מנין (כלומר, מנין שמשקין היוצאים מזיתים וענבים מביאים אותם ביכורים), תלמוד לומר: תביא (= אשר תביא מארצך. והיה לו לכתוב: אשר מארצך - רש"י)". 35) בדפוס רומי, ליתא תיבות אלו. 36) בחלה שם: "יוסף הכהן הביא ביכורי יין ושמן ולא קיבלו ממנו". ואף שרבינו פסק כמשנת תרומות הנ"ל, שמביאין יין ושמן - למד רבינו מכאן ששאר משקין אין מקבלין אותם (כסף-משנה).

16 **ה. הַקְּרוּבִים[37] לִירוּשָׁלַיִם מְבִיאִין תְּאֵנִים וַעֲנָבִים**
17 **לַחִים[38], וְהָרְחוֹקִין מְבִיאִין אוֹתָן[39] גְּרוֹגָרוֹת[40]**
18 **וְצִמּוּקִין[41].**

37) ביכורים פ"ג מ"ג. 38) שהם יפים מן הגרוגרות והצימוקים. 39) את התאנים והענבים. 40) תאנים יבשות. 41) ענבים מיובשים שהם מתקיימים יותר בדרך הרחוקה. ונראה מדברי רבינו שאם הביאו הקרובים גרוגרות וצימוקים, שמקבלים מהם - שהרי הרחוקים מביאים אותם לכתחילה.

19 **ו. אֵין[42] מְבִיאִין בִּכּוּרִים קֹדֶם לַעֲצֶרֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחַג**
20 **הַקָּצִיר[43] בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ[44]. וְאִם הֵבִיא[45] - אֵין מְקַבְּלִין**
21 **מִמֶּנּוּ, אֶלָּא[46] יַנִּיחֵם שָׁם[47] עַד שֶׁתָּבוֹא עֲצֶרֶת וְיִקְרָא**
22 **עֲלֵיהֶן[48]. וְכֵן[49] אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים אַחַר חֲגַבָּה[50],**

שֶׁהַבִּכּוּרִים שֶׁבִּכְּרוּ אַחַר חֲנֻכָּה הֵן חֲשׁוּבִין מִשָּׁנָה הַבָּאָה[51], וְיַנִּיחֵם[52] עַד[53] אַחַר עֲצֶרֶת.

42) ביכורים פ"א מ"ג, וחלה פ"ד מ"י. 43) הוא חג השבועות, שנאמר (שמות לד, כב) "וחג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חטים". 44) הן שתי הלחם הקרבים בו ביום (ויקרא כג, יז) וגו': "אשר תזרע בשדה". כלומר, שתי הלחם הם ביכורי מעשיך, והם קודמין לביכורים אשר תזרע בשדה, וראה להלן. 45) ביכורים וחלה שם: "אנשי הר צבועים הביאו ביכוריהם קודם לעצרת, ולא קיבלו מהם". 46) תוספתא ביכורים פ"א ה"א (כסף-משנה). 47) כלומר, בעזרה, שכיון שכבר הביאם - יצא ידי חובתו (מנחות סח:, ופ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ז). 48) וקודם לכן אינו קורא עליהן, אף-על-פי שבדיעבד יצא (ראה למעלה) - חששו שמא יקבעו הדבר לחובה להביא ביכורים קודם לעצרת ('ירושלמי' סוף חלה). 49) בביכורים שם מ"ו: "מעצרת ועד החג (= חג הסוכות), מביא וקורא. מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא". משמע שמחנוכה ואילך - אינו מביא (כסף-משנה). 50) ואילו אלו שביכרו לפני חנוכה, והיו ראויים להבא, נדחו לגמרי, ולא יביאם כלל, וכן אמרו ב'ירושלמי' שם: "הפרישן קודם לחנוכה, ועבר עליהן חנוכה, ירקבו (כן היא הגירסא המדוייקת. והכוונה, שנתקדשו כיון שהפרישם קודם חנוכה בזמן שהיו ראויים להבאה, אלא שאסרו להביאם). לאחר חנוכה (כלומר הפרישם אחר החנוכה, אף-על-פי שביכרו קודם חנוכה) לא קדשו". וטעמו של דבר, שקבעו חכמים את הזמן שבין חג השבועות לחנוכה להבאה, לפי שהזמן הזה הוא בכלל: "וחג הקציר", כיון שעדיין פירות מצויין בשדה, אבל לאחר חנוכה, ששוב אין הפירות מצויין בשדה, אין מביאין כלל. וראה ברע"ב שם. 51) לענין זה שאין להביאם עתה למקדש, והרי הם כפירות השנה שהקדימו לצמוח. אבל פשוט הוא שאין מביאין אותם כביכורים על פירות שחנטו לאחר טו בשבט, שזה הוא מן הישן על החדש, ראה להלן. 52) כנ"ל. והוא ב'ירושלמי' שם, וראה ב'מראה הפנים'. והראב"ד חולק וסובר שהפירות שביכרו לאחר חנוכה לא נתקדשו כלל, כיון שהם פסולת בלבד, ודינם כדין תאנים סורות הנ"ל בה"ג. 53) בדפוס רומי, תיבה זו ליתא.

ז. אֵין[54] מְבִיאִין בִּכּוּרִים לֹא מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ[55]. כֵּיצַד? לֹא יָבִיא מִפֵּרוֹת שֶׁחָנְטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט עַל פֵּרוֹת שֶׁחָנְטוּ אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ[56]. אֶחָד הַנָּטוּעַ[57] וְאֶחָד הָעוֹלֶה מֵאֵלָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם.

54) 'ירושלמי' שם. 55) שנאמר במעשר (דברים יד, כב) "עשר תעשר וגו', היוצא השדה שנה שנה", שאין מעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש (תרומות פ"א מ"ה), וביכורים הוקשו למעשר (יבמות עג:). 56) שזה הוא ישן על החדש, וכן להיפך ('ירושלמי' שם). וכל זה בפירות האילן שראש השנה שלהם בטו בשבט (פ"ה מהל' תרומות הי"א, ופ"א מהל' מעשר שני ה"ב), אבל תבואות וכיוצא בהן - ראש השנה שלהן באחד בתשרי (שם ושם). ועי' רדב"ז. 57) במנחות פד: "ואין לי אלא שתזרע, עלו מאליהן מנין, תלמוד לומר (שמות כג, טז) "בשדה" (כלומר, הצומח בשדה מאליו). ואין לי אלא בשדה, מנין לרבות שבגג ושבחרובה וכו' תלמוד לומר (במדבר יח, יג) בכורי כל אשר בארצם". ורבינו הביא הפסוק "אשר בארצם" גם לגבי עולה מאליו, שהוא כולל הכל (רדב"ז).

ח. וּפֵרוֹת[58] שֶׁל שֶׁתָּפִין[59] - חַיָּבִין בְּבִכּוּרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם [אֲשֶׁר יָבִיאוּ].

58) בחולין קלו, א: "ביכורים, אף-על-גב דכתיב (דברים כו, ב) [מ]ארצך (בלשון יחיד) דידך אין, דשותפות לא, כתב רחמנא: בכורי כל אשר בארצם (לשון רבים, לרבות שותפים)". 59) אפילו שותפות ישראל וגוי, לפי שאין קנין לגוי בארץ ישראל, להפקיעה מקדושתה (למעלה פ"א מהל' תרומות ה"י, ולהלן הט"ו). ולכן לא מעטו בחולין שם, שותפות עם גוי, כדרך שמעטו שם לענין בכור ועוד דברים ('אור שמח', וכן כתב 'מעשה רוקח').

ט. הַגָּדֵל[60] בְּעָצִיץ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּב[61], וְהַגָּדֵל בִּסְפִינָה[62] - אֵינוֹ מֵבִיא מִמֶּנּוּ כָּל עִקָּר; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאַרְצָם[63]. אֲבָל מֵבִיא[64] מִן הַגָּדֵל בְּגַג אוֹ בְּחָרְבָּה[65].

60) ברייתא מנחות פה, א. 61) אף-על-פי שלדעת ריש לקיש, חילקו (שם פד:) בין נקוב לאינו נקוב, על פי סתירה שבין שתי ברייתות, שהאחת אומרת שבעציץ "מביא וקורא", והאחת אומרת "מביא ואינו קורא" - לפי הברייתא האחרונה (שם פה.), שעליה סמך רבי יוחנן, האומרת שבעציץ "אינו מביא כל עיקר", ובגג ובחורבה "מביא וקורא", ואינה מחלקת בעציץ גופו בין אינו נקוב, "שאינו מביא כל עיקר" לבין נקוב ש"מביא וקורא" - נראה מפורש, שאף בעציץ נקוב אינו מביא כל עיקר (ר"י קורקוס). וראה ב'קרית ספר' וב'מעשה רוקח'. 62) כל סוגי הספינה למיניה: של חרס ושל עץ, גוששת בארץ. ואף זה נלמד מהברייתא הנ"ל, שסתמה וכתבה "ושבספינה אינו מביא כל עיקר" ולא כסוגיית הגמרא (למעלה שם פד: לדעת ריש לקיש ע"פ הסתירה שבין שתי ברייתות) המחלקת בין ספינה של חרס, שמביא וקורא, לבין ספינה של עץ שמביא ואינו קורא. 63) בדפוס רומי: בארצכ' (= בארצכם), וראה ב'מעשה רוקח'. ונראה שצ"ל "מארצך", כמו שהוא במנחות שם לדעת רבי יוחנן: "מארצך, ולא כל ארצך", למעט שלא מן המובחר (ראה למעלה ה"ג), ואף הגדל בעציץ ובספינה אינו מן המובחר, ראה במנחות שם. 64) וקורא. כמפורש בברייתא שם. וראה להלן סוף הי"ג, ובפ"ד הי"ג. 65) אף כאן אין חילוק בין גג של מערה לגג של בית, ובין חורבה עבודה לחורבה שאינה עבודה, ולא כמו שחילקו שם בגמרא, שהרי הברייתא הנ"ל אינה מחלקת ביניהם (ר"י קורקוס).

י. הַנּוֹטֵעַ[66] אִילָן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהִבְרִיכוֹ[67] לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ[68] אוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים[69], אוֹ שֶׁהָיָה נוֹטֵעַ בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִבְרִיכוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁהָיָה עֹקְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהִבְרִיךְ קְצָתוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְדֶרֶךְ הָרַבִּים אוֹ דֶּרֶךְ הַיָּחִיד מַפְסֶקֶת[70] בָּאֶמְצַע בֵּין

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17

הָעִקָּר וְהַצַּד הַמְּבֹרָךְ - אֵינוֹ מֵבִיא בִּכּוּרִים לֹא מִמַּה[71] שֶׁהוֹצִיא בִּרְשׁוּת זוֹ[72] וְלֹא מִן הַצַּד שֶׁבִּרְשׁוּת הָאַחֵרוֹן[73]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ - עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַגִּדּוּלִין מֵאַדְמָתְךָ[74].

66) ביכורים פ"א מ"א. 67) כלומר, הטמין יחור של אילן בתוך שדהו והוציאו ברשות הרבים. 68) שלא ברשות. וראה בהלכה הסמוכה. 69) שאינו רשאי לעשות כן. 70) שכשם שאינו רשאי לעשות כן באופן שדרך היחיד באמצע, כן אסור לעשות כן באופן שדרך הרבים מפסקת, שהרי אין עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' ה"א, וכן פסק רבינו בפי"ג מהל' נזקי ממון הכ"ג) ולא כרבי יהודה (במשנה שם) שאמר "כזה מביא", לפי שהוא סבר עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' שם). 71) שם. 72) כלומר, מן הפירות שיצאו מן העיקר. 73) כלומר, מן המובחר. 74) שם, מ"ב.

יא. נָתַן[75] לוֹ חֲבֵרוֹ[76] רְשׁוּת לְהַבְרִיחַ[77] בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֲפִלּוּ לְשָׁעָה[78] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא בִּכּוּרִים[79]. וְאִם[80] הָיָה הָאִילָן סָמוּךְ לְמֶצַר חֲבֵרוֹ[81] אוֹ נוֹטֶה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁחַיָּב לְהַרְחִיק[82] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִמֶּנּוּ וְקוֹרֵא; שֶׁעַל מְנָת כֵּן[83] הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ[84].

75) 'ירושלמי' שם. 76) [אבל ברשות הרבים לא מועילה רשות, שלא אמרו (מגילה כו.) ששבעת טובי העיר (= נבחרי העיר) במעמד אנשי העיר יש להם רשות למכור בית הכנסת של רבים (שם) - אלא בכפרים, אבל בכרכים שאינו של הכפר אלא לכל ישראל - אין רשות לבני הכרך למכור בית הכנסת (שם). וכדעת רבינו חננאל (הובא ברשב"א בבא-בתרא ס.) שבני רשות הרבים אינם רשאים למחול. ומה שאמרו (בבא-בתרא כג.) "אחולי אחיל בני רשות הרבים גביה", זה אינו לא ברי"ף ולא ברא"ש, וכן אינו בשני כתבי-יד שם (דק"ס שם). ולפי נוסחתנו יש לומר שמדובר בכפר ולא בכרך, כנ"ל. ועי' ב'תוספות' שם ד"ה אחולי]. 77) כן הוא ב'ירושלמי' שם. [ונראה שנטילת רשות אינה מועילה אלא להברכה, אבל לא לנטיעה בתוך של חבירו. וכן דעת הראב"ד להלן בהי"ג]. 78) כלומר, לתקופה מסוימת. וכדעת רבי יונה שם. 79) אפילו מן הפירות שגדלו ברשות חבירו. שכיון שנתן לו רשות, הרי זה בכלל: "ביכורי אדמתך". ופשוט שהוא מביא וגם קורא, וכן מפורש ב'ירושלמי' שם (ועי' בר"י קורקוס בשם השגת הראב"ד כ"י). ורבינו סמך על מה שכתב להלן בפ"ד הי"ג: "ושאר המביאין חוץ מאלו - מביאין וקורין". וראה עוד להלן הי"ג (ר"י קורקוס). 80) בבא-בתרא כז, ב - בשם רבי יוחנן. 81) כלומר, בתוך ד' אמות. 82) כמפורש בפ"י מהל' שכנים ה"ח. וכסתם משנה שם כו, א. (וראה ב'תוספות' שם ב. ד"ה אומר, ושם כו: ד"ה גזלן) ושם כז, ב. 83) שיוכל להביא ביכורים ולקרוא עליהם, ולא יחשב כגזלן. 84) בפ"ה מהל' נזקי ממון ה"ג, מנה רבינו עשרה תנאים שהתנה יהושע בשעה שחלק את הארץ, ולא מנה שם תקנה זו. ובבבא-קמא פב, א - הקשו מדוע לא נמנה תנאי זה בכלל התנאים, ותירצו שמחלוקת היא בדבר. ואם כן, דברי רבינו צריכים-עיון (משנה-למלך). וב'אור שמח' (בבא-קמא שם) יישב על נכון: הרי עשרה תנאים אלו נוהגים גם בחוצה-לארץ (שם ה"ה), ואילו תקנה זו אינה אלא משום מצות ביכורים, ואינה אלא בארץ ישראל.

יב. הָאַרִיסִין וְהַחֲכִירִין[85], וּבַעֲלֵי זְרוֹעַ[86] שֶׁאוֹנְסִין אֶת הַבְּעָלִים וְלוֹקְחִין מֵהֶן אַרְצוֹתָם בְּפָחוֹת[87], וְהַגַּזְלָנִין[88] - אֵינָן מְבִיאִין בִּכּוּרִים, וַאֲפִלּוּ[89] נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[90]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ[91].

85) ביכורים פ"ב מ"ב (ודלא כרבי יהודה, שם מי"א). האריסים הם העובדים בשדה אחרים תמורת מחצה או שליש או רביע מן התבואה. והחכירין הם החוכרים השדה תמורת סכום קצוב של תבואה. וראה בפ"ו מהל' מעשר הי"ג. ובפירוש המשנה שם פירש להיפך, וצ"ע. 86) במשנה: והסיקריקון. 87) ולא אמרו שמי שאנסוהו עד שמכר שדהו, ממכרו ממכר, אלא כשלקח דמי המקח, ולא פחות. וראה בפ"י מהל' מכירה ה"א. 88) שגוזלים ואינם נותנים כסף כלל. 89) 'ירושלמי' שם. 90) ש"הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן, אלא ברשות בעליה עומדת, ואפילו וכו' ונתייאשו הבעלים" (פ"ח מהל' גזילה הי"ד). 91) וכל אלו, אין הקרקע שלהם (משנה, שם).

יג. הַקּוֹנֶה[92] אִילָן בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ - אֵינוֹ מֵבִיא, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[93]. שְׁלֹשָׁה[94] - יֵשׁ לוֹ קַרְקַע[95]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא אִילָנוֹת בִּלְבַד[96], הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁקָּנָה קַרְקַע[97]. קָנָה[98] אִילָן אֶחָד וְקַרְקָעוֹ[99] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא[100].

92) תוספתא ביכורים פ"א ה"ב (כדעת חכמים ולא כרבי מאיר), ו'ירושלמי' שם ה"ו. 93) כלומר, ברור הדבר שאין לו קרקע (וראה להלן פ"ד ה"ד, שבקונה שני אילנות - הדבר בספק), ורוצה לומר שאין לו שום זכות שימוש בקרקע חוץ מעצם יניקת האילן בקרקע חבירו, ולכן אין זה בכלל "אדמתך". 94) כלומר, קנה שלשה אילנות בתוך שדה חבירו. 95) שם פ"א מי"א. כלומר, קרקע הראוי להם (פכ"ד מהל' מכירה ה"א-ב). והיא זכות השימוש בקרקע שבסביבות האילנות, לשטוח פירות וכיוצא בזה (שם, הערה כג), שכיון שמכר לו שלשה אילנות, מן הסתם מכר גם את זכות השימוש בשטח שסביב האילנות. 96) כלומר, שאין לו קנין בעלות בגוף הקרקע, אלא זכות שימוש בלבד (רדב"ז. ועי' ראב"ד). 97) והרי זה בכלל "אדמתך", ומביא וקורא. 98) משנה, שם. 99) כלומר, התנה כן בשעת הקנייה. 100) וגם קורא, שהרי יש לו קרקע (ר"י קורקוס וכסף-משנה). ורבינו סמך על מה שכתב להלן פ"ד הי"ג, וראה למעלה הערה עח.

יד. הַלּוֹקֵחַ[101] פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[102] וְלָקַח הַקַּרְקַע[103] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא בִּכּוּרִים[104], שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ[105] קַרְקַע וּפֵרוֹתֶיהָ. מָכַר לוֹ[106] פֵּרוֹת חוּץ מִן הַקַּרְקַע[107], אֲפִלּוּ מְחֻבָּרִים[108] - מוֹכֵר אֵינוֹ מֵבִיא, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ פֵּרוֹת; וְלוֹקֵחַ אֵינוֹ מֵבִיא[109], שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ קַרְקַע. חָזַר

1 **הַמּוֹכֵר וְלָקַח הַפֵּרוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא,**
2 **שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע וּפֵרוֹתֶיהָ[110].**

101) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ח: "רבי בון בר כהנא, בעי קומי רבי אילא, מכר לו שדה בקמתה (המחוברת לקרקע) מהו שיביא ממנה ביכורים, אמר ליה למה לאו. עד כדון לחה, אפילו יבישה (בתמיה), אמר ליה, אפילו יבישה, אפילו קצורה (כלומר, שתבואתה תלושה), מעתה אפילו חיטים, כך אנו אומרים הלוקח מן השוק מביא ביכורים". כלומר: קנה פירות מן השוק, ושוב קנה גם הקרקע - הרי זה מביא ביכורים (ר"י קורקוס ורדב"ז). 102) כלומר, אפילו תלושין. 103) אפילו אחר שלקח הפירות, ראה למעלה. 104) וקורא. ראה למעלה הערה עח. 105) בשעת הבאת הביכורים. 106) 'ירושלמי' שם: "מכר לו פירות ושייר לו קרקע, המוכר אינו יכול להביא שאין לו פירות וכו' הדא אמרה, חזר ולקחן ממנו, מביא". 107) כי דין הוא שהקונה פירות, לא קנה קרקע. קל-וחומר מקונה אילן שלא קנה קרקע (למעלה הי"ג). 108) החידוש בזה הוא לגבי הלוקח, שאף-על-פי שהפירות מחוברים, אינו מביא. 109) בבא זו של לוקח, אינה ב'ירושלמי' שם, ומקורה בבבלי בבא-בתרא פא, א - שאמרו שם שהלוקח פירות מן השוק, אינו מביא ביכורים. 110) ולא כתב כאן אם חזר הלוקח ולקח הקרקע מה דינו, שכבר כתב כן למעלה בתחילת ההלכה.

3 **טו. הַמּוֹכֵר[111] שָׂדֵהוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְחָזַר וּלְקָחָהּ**
4 **מִמֶּנּוּ[112] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִמֶּנָּה בִּכּוּרִים מִן הַתּוֹרָה[113];**
5 **שֶׁאֵינָהּ נִפְקַעַת מִן הַמִּצְוָה בְּקִנְיַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[114],**
6 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[115].**

111) משנה, גיטין מז, א. וגרס שם: "המוכר שדהו לגוי, וחזר ולקחה ממנו ישראל, הלוקח מביא ממנו ביכורים". וכן הוא במשניות שם. 112) כלומר, חזר וקנה ממנו את השדה, וכן כתב בפ"א מהל' תרומות ה"י. [שאם לא קנה השדה - אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. ראה בהלכה הקודמת]. 113) במשנה שם: "מפני תיקון העולם". אבל בגמרא (שם:) ביארו, שבאמת הוא חייב מן התורה, אלא ששתי תקנות היו: מתחילה תיקנו שלא יביא בכורים (אף-על-פי שמן התורה חייב הוא, לפי שאין קנין לגוי), ואחר-כך חזרו ותיקנו שיביא. 114) שאם יש לו קנין בארץ ישראל – אף-על-פי שחזר וקנה ממנו, הרי זה ככיבוש יחיד (הל' תרומות שם). 115) שם. וכתב ר"י קורקוס שאפשר שכשם שבתרומות ומעשרות, אם נתמרח ביד גוי, פטור מתרומות ומעשרות (שם הי"א), כמו כן לענין ביכורים, אם ביכרו ביד גוי - פטורים מביכורים. והראב"ד כתב: "אע"פ שביכרו ברשות גוי". [וכוונתו לחייב מדרבנן. והוא הולך לשיטתו, שגם במעשרות חייב מדרבנן, אם מרחו הגוי, ראה פי"א מהל' מעשר הט"ו בהשגת הראב"ד].

7 **טז. אֲשֶׁרָה[116] שֶׁבִּטְלָהּ[117] - אֵין מְבִיאִין מִמֶּנָּה**
8 **בִּכּוּרִים[118]; שֶׁהַבִּכּוּרִים כְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ הֵן[119].**

116) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ב. 117) מדובר באשירה של גוי שביטלה (ראה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח, י-יא) וחזר ישראל ולקחה ממנו (ראה בהלכה הקודמת), אבל אשירה של ישראל אינה בטילה עולמית (הלכות עבודה זרה, שם ה"ט). 118) אף-על-פי שחנטו הפירות אחר שנתבטלה, אין מביאין ממנה ביכורים, כשם שבנעבד אסור גם העובר (פ"ג מהל' איסורי מזבח הי"ב-יג). אולם, חפירות של השנה הבאה דומים לנתעברה אחר שנעבדה, שכשר הוולד לקרבן (שם הי"ג). ועי' רדב"ז. 119) ראה להלן פ"ג ה"א.

9 **יז. הַבִּכּוּרִים[120] אֵין לָהֶם שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל**
10 **מִדִּבְרֵיהֶם[121] צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים. וְהָרוֹצֶה[122]**
11 **לַעֲשׂוֹת כָּל שֶׁדֵּהוּ בִּכּוּרִים - עוֹשֶׂהוּ[123].**

120) פאה פ"א מ"א. 121) אף-על-פי שבמשנה (שם פ"ב מ"ג) אמרו: "שהתרומה והמעשר וכו' ויש להם שיעור וכו' מה שאין בביכורים", והרי השיעור שבתרומה גדולה אינו אלא מדרבנן (פ"ג מהל' תרומות ה"א-ב), ואם כן, ביכורים אין להם שיעור אפילו מדרבנן (וראה בפירוש המשניות וברע"ב שם) - פסק רבינו כברייתא ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג ה"א ('מלאכת שלמה' בפ"ב מ"ג). ועי' 'מאירי' חגיגה, הוצאת "מוריה" עמוד יא, ובהערת הרב ניסן זק"ש שם עמוד סא. 122) ביכורים פ"א מ"ד. 123) ב'ירושלמי' שם ה"ג: "דכתיב, וראשית כל בכורי כל" (אף אם הכל ביכורים).

12 **יח. הִפְרִישׁ[124] בִּכּוּרָיו וְחָזַר[125] וְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן אוֹ**
13 **עִטְּרָן[126] - הֲרֵי הַתּוֹסֶפֶת כְּבִכּוּרִים[127]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
14 **אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵבִיא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[128]; אֲבָל אִם הֵבִיא**
15 **מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אוֹ מִסּוּרְיָא[129] - אֵינָהּ כְּבִכּוּרִים. וְאַף**
16 **עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּבִכּוּרִים, אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא**
17 **בְּטָהֳרָה[130]. וְאֵין[131] מְעַטְּרִין אֶת הַבִּכּוּרִים בְּכָל**
18 **מָקוֹם[132] אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים.**

124) שם פ"ג מי"א. 125) כלומר, שנמלך להוסיף או לעטר. ופשוט הוא שאינו חייב לא להוסיף על הביכורים ולא לעטרם, ואין זה אלא הידור מצוה, וראה ב'תוספות אנשי שם' מ"י שם. 126) שם, מ"י: "תוספת הביכורים, מין במינו (שמוסיף מאותן פירות שמביא ביכורים). ועיטור הביכורים, מין בשאינו מינו (= משבעת המינים כדלהלן)". 127) במשנה, שם: "תוספת הביכורים מין במינו - נאכלת בטהרה - ופטורה מן הדמאי", אבל עיטור ביכורים: מין בשאינו מינו וחייב בדמאי, עיי"ש. וראה להלן בדין עיטור ביכורים לענין אכילה בטהרה. 128) משנה, שם. 129) שאין מביאים ביכורים מהם אלא מדבריהם (למעלה ה"א). 130) [שהרי לא מיעטו במשנה את ההבאה מחוצה-לארץ אלא מדין התוספת, ולא מדין העיטור (וראה להלן), ובמשנה שם נראה שהעיטור נאכל בטהרה כמו התוספת, שהרי לא מיעטוהו שם אלא מפטור דמאי (וראה ב'תוספות יום טוב' שם), ואם העיטור שבחוצה-לארץ לא נתמעט מאכילה בטהרה, קל-וחומר לתוספת שבחו"ל שלא נתמעטה. ומה שכתב הרדב"ז שלדעת רבינו מה שאמרו (מ"י) "תוספת הביכורים נאכלת בטהרה", היינו בחוצה-לארץ - תמוה שהרי בסיפא אמרו "פטורה מן

הדמאי", ואילו בחוצה-לארץ לא גזרו כלל על הדמאי, כמפורש בפי"ג מהל' מעשר ה"ג. ועי' בר"י קורקוס]. 131) שם מ"ט, כרבי עקיבא. 132) כלומר, אפילו אם הביאם מסוריא. [שאין חילוק בין ארץ ישראל לבין סוריא אלא לענין התוספת, ולא לענין העיטור, ראה למעלה].

1 **יט. כֵּיצַד**[133] **מַפְרִישִׁין הַבִּכּוּרִים? יוֹרֵד**[134] **אָדָם לְתוֹךְ**
2 **שָׂדֵהוּ**[135] **וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה**[136]**, אֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים**
3 **שֶׁבִּכְּרוּ, רִמּוֹן שֶׁבִּכֵּר - קוֹשְׁרָן בְּגֶמִי**[137] **וְאוֹמֵר: הֲרֵי**
4 **אֵלּוּ בִּכּוּרִים. וְהֵם נַעֲשִׂים בִּכּוּרִים בִּמְחֻבָּר**[138] **מִשֶּׁקָּרֵא**
5 **לָהֶן שֵׁם**[139]**, וְאַף עַל פִּי**[140] **שֶׁעֲדַיִן לֹא בָשְׁלוּ כָּל**
6 **צָרְכָּן. וּמִשֶּׁיִּגְמְרוּ וְיִתְלְשֵׁם מִן הַקַּרְקַע - אֵינוֹ צָרִיךְ**[141]
7 **לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת לָהֶם שֵׁם. לֹא הִפְרִישָׁן בִּמְחֻבָּר**[142] **וְלֹא**
8 **קָרָא לָהֶם שֵׁם**[143] **וּתְלָשָׁם - הֲרֵי זֶה מַפְרִישָׁם אַחַר**
9 **שֶׁנִּתְלְשׁוּ**[144]**. וְאִם נִטְמְאוּ הַפֵּרוֹת כֻּלָּן - אֵינוֹ**
10 **מַפְרִישׁ**[145] **בִּכּוּרִים בְּטֻמְאָה, אֶלָּא מַפְרִישׁ**[146] **מִן**
11 **הַטָּהוֹר**[147] **עַל הַטֻּמֵּא לְכַתְּחִלָּה. וְאִם אֵין לוֹ פֵּרוֹת**
12 **אֲחֵרוֹת**[148] **לְהַפְרִישׁ מֵהֶן - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ מַפְרִישׁ**
13 **בְּטֻמְאָה; שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין לְאַבּוּד**[149]**. וְכֵן יֵרָאֶה לִי**[150]**,**
14 **שֶׁהַבִּכּוּרִים שֶׁנִּטְמְאוּ - אֵינוֹ מַסִּיק בָּהֶן הַתַּנּוּר**[151]
15 **כִּתְרוּמָה טְמֵאָה**[152]**, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ**[153]**.**

133) שם פ"ג מ"א. 134) כלומר, חייב להקדים ולקרוא לפירות שם, בעודם באילן. וראה ב'תוספות' בבבא-בתרא פא, א. וב'תוספות אנשי שם' למשנה שם. 135) כלומר, כשהקרקע והפירות שלו (ראה למעלה הי"ד). 136) שבשלה, ואף אם לא בשלה כל צרכה, כדלהלן. 137) הוא גומא (מין עשב) שבשמות ב, ג (פירוש המשנה לשבת פ"ח מ"ב). וזוהי הפרשת הביכורים במחובר, ראה להלן. 138) שם, פ"ב מ"ד. ופ"ג שם, כדעת חכמים ולא כרבי שמעון. 139) אבל בלי קריאת שם, אין הפירות נעשים ביכורים. 140) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"א: "מה טעמא דרבנין, ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה, בשעת הבאה, פרי (כלומר, צריך שיהא פרי מבושל כל צרכו). הא בשעת הפרשה, אפילו בוסר, אפילו פגין". 141) משנה פ"ג שם, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. 142) שלא קשרן בגמי, כנ"ל. 143) שלא אמר: הרי אלו ביכורים, כנ"ל. 144) ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"ה: "הפריש ביכורים מכרי ממורח וכו'" (ומרוח הוא בתלוש. 'קרית מלך'). וכן נראה ממה שכתב רבינו להלן: "נטמאו הפירות כולן, אינו מפריש ביכורים בטומאה", וטומאה אינה אלא בתלוש ולא במחובר (פ"ב מהל' טומאת אוכלין ה"א). וראה בפירוש המשנה ביכורים פ"ב מ"ה. ואין אנו אומרים, שלדעת חכמים החיוב להפריש הוא דוקא במחובר ולא בתלוש, ולדעת רבי שמעון החיוב הוא דוקא בתלוש - אלא שלתנא-קמא החידוש הוא, שאפילו במחובר יכול להפריש, אבל מודים הם שאפשר להפריש גם בתלוש. 145) דבר זה נלמד ממה שאמרו במשנה שם: "תרומת מעשר שוה לביכורים בשתי דרכים וכו' ניטלת מן הטהור על הטמא". משמע שמן הטמא עצמו אינו מפריש (כסף-משנה). וטעמו של דבר, ראה להלן. 146) כן הוא במשנה הנ"ל.

147) מפירות טהורים. 148) טהורים. 149) מעילה י, א. ומנחות עד, א. אבל תרומה ומעשר שני מפרישים מן הטמא על הטמא (פ"ב מהל' תרומות הי"ד-טו, ופ"ג מהל' מעשר שני ה"ג), לפי שאין הפרשתם לאיבוד, שהרי תרומה טמאה ניתנת לכהן ליהנות בה בשעת שריפתה (הל' תרומות, שם), ומעשר שני ניתן לפדיון (הל' מעשר שני, שם), ואילו ביכורים אינם ניתנים להנות, כדלהלן, ואינם נפדים. וראה להלן. 150) ראה להלן. 151) יבמות עג, א. ו'ירושלמי' ביכורים פ"ב ה"א. 152) ראה בהל' תרומות שם, ופי"א שם ה"א. ורוצה לומר: אע"פ שהביכורים כתרומה (שם פט"ו ה"כ, ולהלן פ"ג ה"א-ה) - לענין זה אינם כתרומה, כדלהלן. 153) ביבמות שם, לא נתבאר הטעם למה אסור לבער ביכורים בטומאה, אם מפני שהוקשו למעשר שני, ואם כן אין זה אלא לדעת חכמים, ולא כרבי שמעון החולק על היקש זה (שם:) או מפני שהם כקדשי המקדש (ביכורים פ"ג מי"ב, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה), וקודש אסור לבער בו בטומאה (עי' ביבמות שם), ולפי זה יתכן כי גם לרבי שמעון שאינו מקיש ביכורים למעשר שני (שם), אסור להבעיר ביכורים בטומאה. אבל ב'ירושלמי' שם מפורש: "אמר רבי יהודה, אוף (= אף) בביכורים שנטמאו, דברי הכל (= אסור לבער)", היינו בין לחכמים המקישים ביכורים למעשר שני, ובין לרבי שמעון שאינו מקיש, אסור לבער בהם בטומאה, מפני שהם כקדשי המקדש. ומה שכתב רבינו "יראה לי" אינו על גוף ההלכה אלא על טעמה: "מפני שהן כקדשי מקדש" (כסף-משנה). ו'אור שמח' כתב שיש למחוק המילים "וכן יראה לי".

16 **כ. הַמַּפְרִישׁ**[154] **בִּכּוּרָיו וְנָמַקוּ**[155] **אוֹ נִבְזְזוּ**[156] **אוֹ אָבְדוּ**
17 **אוֹ שֶׁנִּגְנְבוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ**[157] **- חַיָּב לְהַפְרִישׁ אֲחֵרִים**
18 **תַּחְתֵּיהֶם**[158]**; שֶׁנֶּאֱמַר**[159]**: תָּבִיא בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ -**
19 **מְלַמֵּד, שֶׁהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן**[160] **עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְהַר**
20 **הַבַּיִת**[161]**.**

154) ביכורים פ"א מ"ח. 155) "כמו נמסו. המק בשרו (זכריה יד, יב), אתם ימקו (ויקרא כו, לט), ואחרים רבים" (פירוש המשנה). ואינו מביא פירות רקובים, למעלה ה"ג. 156) כלומר, נגזלו. וכגירסת המשנה ב'ירושלמי' שנסמך "נבזזו" לנגנבו ואבדו, ועי' 'תוספות יום טוב'. 157) [שאינם ראויים לאכילה (להלן פ"ג ה"ה) והרי הם כתאנים מרוקבות (למעלה שם) ובתמרים שבהרים (למעלה ה"ב), שנתמעטו מן הפסוק (דברים כו, ב) "אשר תביא מארצך" - "מארצך, ולא כל ארצך", כמפורש במנחות פד, ב]. 158) ומביאם ואינו קורא (להלן פ"ד ה"ט). 159) שם, מ"ט. 160) שאם יפסלו מהבאה, חייב להעמיד אחרים תחתיהם, כנ"ל. 161) הר הבית לאו דוקא, אלא הכוונה לעזרה, וכן נראה להלן שם ה"י ('תוספות יום-טוב').

21 **כא. הַמַּפְרִישׁ**[162] **בִּכּוּרָיו לְהַעֲלוֹתָן בְּיָדוֹ לִירוּשָׁלַיִם -**
22 **לֹא יְשָׁלְחֵם בְּיַד שָׁלִיחַ**[163]**. וְאִם לִקְּטָן מִתְּחִלָּה עַל**
23 **מְנָת לְשַׁלְּחָם בְּיַד שָׁלִיחַ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְשַׁלְּחָם**[164]**.**

162) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ה, בשם רבי יוחנן.

163) שם: "שכל הביכורים שנראו ליתור (= להתיר אותם באכילה) בקרייה, אינם ניתרים אלא בקרייה", שהרי שליח מביא ואינו קורא (להלן שם סוף ה"ד), וכיון שהפירות הופרשו על דעת להעלותם הוא בעצמו - שוב לא יהיו מותרים באכילה, אלא משיקרא עליהם פרשת ביכורים. 164) שבשעת הפרשתם לא נתחייבו בקריאה.

יום רביעי כ"ז אדר ב' ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהביכורים נותנין אותם לאנשי משמר, ושהם קרויין תרומה. כהן שאכל ביכורים חוץ לירושלים, אחרי שנכנסו לחומה. מאימתי הותרו לכהן. ואם הקריאה מעכבת אכילתן. ביכורים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו. ומה בין אכילת ביכורים לתרומה. שהביכורים טעונין כלי, ושלא יביאם בערבוביא. ואם הכלי הוא לכהן. תורים ובני יונה שמביאין עם הביכורים. ושיתודה עליהם. אם יש לאדם רשות ליתן הביכורים לעבדו בדרך. והסדר של התנופה. אם הביכורים טעונים לינה.

1 **א. הַבִּכּוּרִים נוֹתְנִין [אוֹתָן] לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר[2] וְהֵן**
2 **מְחַלְּקִים אוֹתָן בֵּינֵיהֶן, כְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ[3]. וּכְבָר**
3 **בֵּאַרְנוּ שֶׁהֵן קְרוּיִין תְּרוּמָה. וּלְפִיכָךְ, זָר[4] שֶׁאָכַל**
4 **בִּכּוּרִים בְּכָל מָקוֹם[5] - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[6]. וְהוּא**
5 **שֶׁיֹּאכְלֵם מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם.**

2) כלומר, לכהנים של המשמר העובד באותה שעה. 3) כלומר, אם באו לחלק ביכורים של כל אחד ואחד בפני עצמם, אבל ביכורים של אחד כנגד ביכורים של שני - אין מחלקים. 4) מי שאינו כהן. 5) כלומר: בעזרה, בירושלים וחוצה להן. 6) כתרומה.

6 **ב. הָיוּ מִקְצָתָן[7] בִּפְנִים[8] וּמִקְצָתָן בַּחוּץ: זֶה שֶׁבִּפְנִים**
7 **- חַיָּבִין עָלָיו[9] מִיתָה, וַהֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ[10] לְכָל דְּבָרָיו;**
8 **וְזֶה שֶׁבַּחוּץ - הֲרֵי הוּא חֻלִּין לְכָל דְּבָרָיו.**

7) של פירות הביכורים. 8) בתוך החומה. 9) זרים האוכלים אותו. אבל כהנים אינם חייבים עליו אלא מלקות. 10) שהרי הם כתרומה ותרומה קרוייה "קודש", ועוד שהרי הם כקדשי המקדש.

9 **ג. כֹּהֵן[11] שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם מֵאַחַר**
10 **שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְנִים מִן הַחוֹמָה[12] - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה.**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹמֵר וּתְרוּמַת**
12 **יָדֶךָ; וְהֵם הַבִּכּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמָה.**
13 **וְכֵן[13] אִם אָכַלְן הַכֹּהֵן בִּירוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה**
14 **- לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה כְּמִי שֶׁאֲכָלָן בַּחוּץ; לְפִי שֶׁהֵן**
15 **טְעוּנִין הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח**
16 **יְיָ אֱלֹהֶיךָ.**

11) ולפי שאין עונשין מן הדין (=מדין קל וחומר) אין לחייבו מלקות מקל וחומר ממעשר שני, אלא מן המפורש בפסוק. 12) שהרי קודם לכן הם כחולין. 13) משנה במכות שם: "האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם וכו' לוקה ארבעים". ובגמרא: "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים, ביכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן", ולכן שינה רבינו מלשון המשנה וכתב "קודם הנחה בעזרה".

17 **ד. וּמִשֶּׁנִּנִּיחֵם הַמְּבִיאִים בָּעֲזָרָה הֻתְּרוּ לַכֹּהֵן וְאַף עַל**
18 **פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְוַדָּה עֲלֵיהֶן, שֶׁאֵין הַקְּרִיאָה מְעַכֶּבֶת**
19 **אֲכִילָתָן. וּבִכּוּרִים שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לְמְחִיצָתָן[14] וְחָזְרוּ[15] -**
20 **מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[16].**

14) חוץ לירושלים, שהיא מקום אכילתם. 15) אבל בחוץ אסורים. 16) ואף על פי שביכורים כקדשי מקדש הם, אינם נפסלים ביוצא כשאר קדשים, כיוון שאמרה התורה: "לא תוכל לאכול בשעריך" משמע: "בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין".

21 **ה. אֲכִילַת בִּכּוּרִים - כַּאֲכִילַת תְּרוּמָה לְכָל דְּבָרָיו.**
22 **יָתֵר בַּבִּכּוּרִים[17]: שֶׁהֵן[18] אֲסוּרִין לְאוֹנֵן, וּטְעוּנִין**
23 **הֲבָאַת מָקוֹם[19], וְכֹהֵן[20] טָהוֹר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים טְמֵאִים**
24 **- לוֹקֶה, כְּשֵׁם[21] שֶׁלּוֹקֶה יִשְׂרָאֵל טָהוֹר שֶׁאָכַל מַעֲשֵׂר**
25 **שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתְּרוּמָה[22].**

17) על התרומה. 18) הביכורים. 19) שנאמר "ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה'". 20) ביבמות עג: "יש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה וכו', ואילו אסור לבער מהן בטומאה, ואוכלן בטומאת עצמן (שהאדם טהור והם טמאים) לוקה, מה שאין כן בביכורים, לא קתני, אלמא תני ושייר". וכתב "כהן" לפי שזר האוכל ביכורים טמאים חייב מיתה בידי שמים, כאוכל תרומה טמאה. 21) שהרי הוקשו ביכורים למעשר שני. 22) שאינה אסורה לאונן ואינה טעונה הבאת מקום, וכהן שאכל תרומה טמאה, אינו אלא בעשה וקל וחומר לכהן טמא שאוכל ביכורים טהורים, שהוא לוקה, שהרי גם בתרומה הוא לוקה.

26 **ו. וּמִנַּיִן שֶׁהַבִּכּוּרִים אֲסוּרִין לְאוֹנֵן? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**
27 **בָּהֶן: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב; מִכְּלָל שֶׁהוּא חַיָּב לְאָכְלָן**
28 **בְּשִׂמְחָה[23], לֹא בַּאֲנִינוּת[24]. וְהָאוֹכְלָן בַּאֲנִינוּת - מַכִּין**
29 **אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[25].**

23) כן הוא בפסחים לו: אבל ביבמות שם, למדו כן בהיקש ממעשר שני. ואם כן היה לרבינו לומר שלוקה מן התורה, כמו במעשר שני. 24) אפילו אנינות של תורה. 25) כיוון שאין בהם אלא לאו הבא מכלל עשה, שדינו כעשה.

30 **ז. הַבִּכּוּרִים טְעוּנִין כְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא.**
31 **וּמִצָּוָה מִן הַמֻּבְחָר לְהָבִיא כָּל מִין וָמִין[26] בִּכְלִי בִּפְנֵי**
32 **עַצְמוֹ[27]; וְאִם הֱבִיאָם בִּכְלִי אֶחָד - יָצָא. וְלֹא יְבִיאֵם**
33 **בְּעֵרְבּוּב[28], אֶלָּא שְׁעוֹרִים מִלְּמַטָּה[29], וְחִטִּים עַל**
34 **גַּבֵּיהֶן, וְזֵיתִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְמָרִים עַל גַּבֵּיהֶן,**
35 **וְרִמּוֹנִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְאֵנִים לְמַעְלָה מִן הַכֹּל. וְיִהְיֶה**
36 **דָּבָר אֶחָד מַפְסִיק בֵּין מִין וָמִין, כְּגוֹן הוּצִין[30] וְחֵלֶף[31]**

אוֹ עָלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וּמַקִּיף לַתְּאֵנִים אֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁל עֲנָבִים מִבַּחוּץ[32].

26) משבעת המינים שחייבים בביכורים. 27) בתוספתא שם: "מצוה להביאם בשבעה כלים", והיינו כשיש לו ביכורים מכל שבעת המינים. 28) כל המינים יחד. 29) כן הוא בתוספתא. וטעם לסדר זה, שכל הנשמר (=אינו מתקלקל) ניתן למטה, וכל שאינו נשמר ניתן למעלה. 30) עלי דקל. 31) עשב בר, שהיו עושים ממנו מחצלאות. 32) כלומר, בתורת אחד מהמינים (שהרי עדיין לא מנה ענבים).

ח. הֵבִיאָם[33] בִּכְלִי מַתָּכוֹת - נוֹטֵל הַכֹּהֵן הַבִּכּוּרִים וְחוֹזֵר הַכְּלִי לִבְעָלָיו[34]. וְאִם הֵבִיאָם בִּכְלִי עֲרָבָה וְחֵלֶף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הַבִּכּוּרִים וְהַסַּלִּים לַכֹּהֲנִים[35]. וְאִם נִטְמְאוּ[36] הַבִּכּוּרִים[37] - אֵין הַסַּלִּים[38] לַכֹּהֲנִים[39].

33) בביכורים שם משנה ח: "העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות (סלים) של כסף וכו', והעניים מביאים אותם בסלי נצרים וכו', והסלים והביכורים ניתנים לכהנים". ובבבא קמא צב. "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר ענייא אזלא עניותא, אמר ליה דתנן, עשירים מביאים ביכוריהם וכו'". וברש"י שם: והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן (כלומר, היו נותנין להם והכהנים היו מחזירים אותם ולא מניחים אותם אצלם), וטעמו של דבר, שסלי כסף וזהב אינם טפלים לביכורים, אבל סלי נצרים בטלים אגב הביכורים. ויש שלמדו כן מן הפסוק "ולקח הכהן הטנא מידך", וטנא הוא סל של נצרים, הרי הכהן נוטל גם את הביכורים וגם את הטנא ואילו בכלי זהב ובכלי כסף לא נאמר כן. וזהו מה שאמרו בספרי שם: "ולקח הכהן הטנא מידך, מיכן אמרו העשירים וכו' ועניים וכו' וסלים ניתנים לכהנים". 34) כיוון שאינו בטל אגב הביכורים, מחמת יקרו. 35) שהסלים בטלים אגב הביכורים. ואף שבפרק ד מהלכות אבל הלכה א כתב רבינו, שהשוו חכמים עשירים לעניים שכולם מביאים בסלים של נצרים - כאן לא תקנו כן, מפני כבוד המקדש (שהביכורים יובאו בסלים יפים). ועוד, שזה שנוטלים הכהנים את הסלים במתנה, כבוד הוא לעניים. 36) בירושלמי ביכורים פרק א הלכה ז: "נטמאו הביכורים, הסלים ניתנים לכהנים, דכתיב: ולקח הכהן הטנא מידך". ונראה שרבינו גרס "אין הסלים ניתנים לכהנים". 37) שהוא נופצם. 38) העשויים מערבה וחלף, שהם לכהנים. 39) שכיוון שאין ביכורים, שהם עיקר, אין נתינת סלים, שהם טפל לביכורים. וביאור דברי הירושלמי הוא כן: "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגו'" - כשמניחו לפני ה', אז לוקח הוא הטנא, אבל כשנטמאו, שאינו מניף, אין הכהן לוקח הטנא.

ט. כְּשֶׁהָיוּ מְבִיאִין אֶת הַבִּכּוּרִים, הָיוּ מְבִיאִין בְּיָדָם תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה[40]. וְכֵן הָיוּ תּוֹלִין מִצִּדֵּי הַסַּלִּים[41] תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה, כְּדֵי לְעַטֵּר אֶת הַבִּכּוּרִים. אֵלּוּ שֶׁעִם הַסַּלִּים הָיוּ קְרֵבִים עוֹלוֹת[42], וְאֵלּוּ שֶׁבִּידֵיהֶן הָיוּ נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים[43].

40) להידור מצוה. 41) ולא היו נותנין אותן על גבי הסלין, שלא ינבלו הביכורים. 42) שהרי נדבת עוף אינה באה אלא עולה. 43) [ואין בזה משום מביא חולין בעזרה, כיוון שאין בהם שום פעולת הקרבה כלל].

י. מִצְוַת עֲשֵׂה[44] לְהִתְוַדּוֹת[45] בַּמִּקְדָּשׁ עַל הַבִּכּוּרִים בְּשָׁעָה שֶׁמְּבִיאָם. מַתְחִיל וְקוֹרֵא: הִגַּדְתִּי[46] הַיּוֹם לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ וְגוֹמֵר. אֲרַמִּי[47] אֹבֵד אָבִי. עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפָּרָשָׁה עַד אֲשֶׁר נָתַתָּ לִּי יְיָ[48]. וְאֵין[49] קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ - בַּלָּשׁוֹן הַזֹּאת[50].

44) שנאמר "ובאת אל הכהן וגו' ואמרת אליו וגו' וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך". 45) היינו להודות לה'. 46) מתחיל מאמצע הפסוק ולא מתחילתו, שמה שכתוב שם: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", אינו אלא ציווי. 47) דהיינו, שמדלג על הכתוב: "וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך", שאף הוא אינו אלא ציווי. 48) ואינו מסיים הפסוק: "והנחתו לפני ה' אלוקיך וגו'", שאף הוא אינו אלא ציווי. 49) משנה בסוטה לב. "ואלו נאמרים בלשון הקודש, מקרא ביכורים וכו' כיצד (כלומר, היכן לומדים זאת), וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך. ולהלן הוא אומר וענו הלויים וכו', מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש". 50) בגמרא שם לג. למדו זאת בגזירה שווה, נאמר כאן: "וענית ואמרת" ונאמר בברכות וקללות "וענו הלויים ואמרו", ושם למדו עוד בגזירה שווה, נאמר שם "קול רם" ונאמר במתן תורה "משה ידבר והאלוקים יעננו בקול" מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש".

יא. בָּרִאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לִקְרוֹת[51] - קוֹרֵא, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת[52] - מַקְרִין אוֹתוֹ. נִמְנְעוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין יוֹדְעִין לִקְרוֹת מִלְּהָבִיא[53], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּלְמוּ. הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, שֶׁיִּהְיוּ מַקְרִין אֶת מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ.

51) פרשת ביכורים בלשון הקודש. 52) "מפני שכל בני אדם לא היו יודעים (כלומר: לא כל בני אדם היו יודעים) לשון הקודש. 53) ביכורים.

יב. הַמֵּבִיא אֶת הַבִּכּוּרִים - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לִתְּנֵם לְעַבְדּוֹ וּקְרוֹבוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ[54] עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת - נוֹטֵל הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ[55], וַאֲפִלּוּ הָיָה מֶלֶךְ גָּדוֹל שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[56], וְנִכְנָס[57] עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֲזָרָה, וְקוֹרֵא וְעוֹדֵהוּ הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹמֵר[58], וּמוֹרִיד הַסַּל מֵעַל כְּתֵפוֹ וְאוֹחֲזוֹ בִּשְׂפָתָיו, וְהַכֹּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתָּיו וּמֵנִיף, וְקוֹרֵא[59]: אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וְגוֹמֵר, עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה, וּמַנִּיחוֹ בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן, וְיִשְׁתַּחֲוֶה[60] וְיֵצֵא. וּמַנַּיִן שֶׁהֵן[61] טְעוּנִין תְּנוּפָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ[62] - לְרַבּוֹת אֶת הַבִּכּוּרִים

לִתְנוּפָה. וּכְשֵׁם שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה, כָּךְ טְעוּנִין קָרְבַּן שְׁלָמִים [וָשִׁיר]. שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב, וּבְרְגָלִים אוֹמֵר: וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ; מַה שִּׂמְחַת הֶחָג - בִּשְׁלָמִים[63], אַף כָּאן - בִּשְׁלָמִים. וְאֵין הַקָּרְבָּן מְעַכֵּב.

54) להקל על משאו, ויכול לקרוא לאחר מכן פרשת ביכורים. שלא אמרו שאם אין לקיחת הביכורים והבאתם על ידי אדם אחד, שאין לקרוא, אלא כשמסר לשליח על מנת שיביאם לעזרה, ומת השליח, שאז אפילו אם יביאם בעצמו, אינו קורא, לפי שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי אחד. אבל אם מוסרם לקרובו, לשעה, כדי להקל על משאו, אין זו לקיחה כלל, והרי זו לקיחה והבאה באחד. 55) "לשון התורה הוא, שיהיה אדם בעצמו נושא הביכורים ונותנן ביד הכהן, אמר השם יתברך: ולקח הכהן הטנא מידך". 56) אפילו אגריפס המלך, ופירש רבינו: אגריפס המלך ממלכי בית שני, בעל נפש גדולה ושררה רבה. 57) להר הבית. 58) עד סוף הפסוק: "לתת לנו". 59) הבעלים. 60) שנאמר: "והשתחוית לפני ה' אלוקיך". 61) הביכורים. 62) ולמדו (שם) בגזירה שווה "יד-יד" משלמים. 63) ושיר למדו שם: "נאמר כאן, בכל הטוב, ונאמר להלן והנך להם כשיר עגבים וכו' ומיטיב נגן".

יג. וְאֵימָתַי קוֹרִין בְּשִׁיר עֲלֵיהֶן? מִשֶּׁיַּגִּיעוּ[64] לָעֲזָרָה הַלְוִיִּם הָיוּ[65] מַתְחִילִין וְקוֹרִין: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִּלִּיתָנִי[66].

64) מביאי הביכורים. 65) הלויים. 66) מזמור זה אמרוהו הלויים בתורת הודאה לה' על חסדיו, כדרך שאמרוהו בשיר של תודה.

יד. הַבְּכּוּרִים טְעוּנִים לִינָה. כֵּיצַד? הֵבִיא בְּכּוּרָיו לַמִּקְדָּשׁ וְקָרָא וְהִקְרִיב שְׁלָמָיו[67] - לֹא יֵצֵא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִירוּשָׁלַיִם לַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ, אֶלָּא יָלִין שָׁם וְיַחֲזוֹר לְמָחָר לְעִירוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ - כָּל פּוֹנוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה מִן הַמִּקְדָּשׁ לִכְשֶׁתָּבוֹא לוֹ[68] לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַבֹּקֶר[69]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַבְּכּוּרִים טְעוּנִין שִׁבְעָה דְּבָרִים: הֲבָאַת מָקוֹם, וּכְלִי, וּקְרִיאָה, וְקָרְבָּן, וְשִׁיר, וּתְנוּפָה, וְלִינָה.

67) אין כוונת רבינו לומר, שאינו חייב בלינה אלא אם הקריב קרבנו, שהרי מפורש בירושלמי שאם לא הביא קרבן, טעון לינה משום הביכורים, אלא כתב סדר הדברים של מביא ביכורים. ולא הזכיר רבינו שיר ותנופה, לפי שאינם חובותיו של מביא הביכורים, אלא שיר בלויים, ותנופה בכהן. וכן לא הזכיר רבינו קרבנות העולה, לפי שאינם חובה, אלא מנהג כדי לעטר את הביכורים. 68) אליו. 69) וזהו בנין-אב לכל הקרבנות, שטעונים לינה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שהוידוי אינו שוה בכל, ושיש מביא ואינו קורא, ומי הוא. הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו, או המוכר שדהו לפירות. אם צריך לקיחה והבאה כאחת. וזמן הבאת הביכורים. ודין התרומות והחלה והביכורים אם הם נכסי כהן ממש. הביכורים אם אוסרין בכל שהן. וכיצד מעלין אותם לירושלים.

א. כָּל הַמֵּבִיא[2] בִּכּוּרִים טָעוּן קָרְבָּן וְשִׁיר[3] וּתְנוּפָה[4] וְלִינָה[5], אֲבָל הַוִּדּוּי אֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל, לְפִי שֶׁיֵּשׁ[6] שֶׁחַיָּבִין לְהָבִיא בִּכּוּרִים וְאֵינָן קוֹרִין עֲלֵיהֶם.

2) המדובר כשכבר הביא בעזרה, ואם כן אין לדבר עוד על "הבאת מקום" (למעלה פ"ג הלכה ה) ועל "טעונין כלי" (שם הלכה ז), שהרי כבר קיימן. 3) שם הלכות יב-יד. 4) ואף ביכוריהם של אשה, טומטום ואנדרוגינוס ביכורים, שהן עצמן אינן יכולות להניף, ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז – קרבנן טעון תנופה על-ידי כהן (מנחות סא: והלכות מעשה הקרבנות שם). 5) למד כן רבינו (שכל הביכורים טעונים הדברים הנ"ל), ממה ששנינו (ביכורים פ"א משנה א): "יש מביאים וקורין, (ויש) מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין וכו'". הרי שרק לענין קריאה יש חילוק, אבל בשאר דברים שהביכורים טעונים – לא חלקו. 6) משנה שם.

ב. וְאֵלּוּ מְבִיאִין וְלֹא קוֹרִין: הָאִשָּׁה[7] וְהַטֻּמְטוּם[8] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[9], לְפִי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה[10], וְאֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ[11]. וְכֵן הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[12] וְהָעֶבֶד[13] וְהַשָּׁלִיחַ, לְפִי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ[14].

7) שם משנה ה. אבל מביא הבעל מנכסי אשתו וקורא, כדלהלן הלכה ו. 8) "אינו ניכר אם זכר או נקבה" (פירוש המשנה). 9) "מי שיש לו אברי הזרע הידועים לזכר ולנקבה וכו' והוא מסופק" (שם). 10) ראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה ב, ובהשגות הראב"ד שם. 11) "לפי שארץ ישראל לא נתחלקה אלא לזכרים וכו' והוא שאמר השם יתברך (במדבר כו, נה) לשמות מטות אבותם ינחלו" (פירוש המשנה). [ואף-על-פי-כן הן מביאות, שלענין הבאה לא נאמר "אשר נתן ה'" אלא (שמות כג, יט) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך" (ועיין רשב"ם ותוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא), והפסוק "האדמה אשר נתת לי ה'", אינו מכוון לקרקע שממנה הביא הפירות, שבזה מספיק אם קנה אותה, אלא הכוונה לחלקו בארץ ישראל בכל מקום שהוא. ולפיכך האשה שקנתה קרקע, מביאה ביכורים שזוהי "אדמתך", ואינה קוראה שאין כאן "אשר נתת לי ה'". והקונה שני אילנות בתוך של חבירו, שהדבר ספק אם קנה קרקע או לא, אף-על-פי שיש לו חלק בארץ ישראל, מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" "דמיחזי כשיקרא" (בבא בתרא פב.) כלומר, נראה כמשקר, שנראה כאילו אומר על האדמה, שממנה יצאו ישראל כנ"ל]. וראה בתוספות הגרע"א שהביא בשם טורי-אבן למה אינה פטורה גם מהבאה, משום מצות-עשה שהזמן גרמא, עיין שם. 12) משנה שם. והם "הממונים שממנים על היתומים, בין שמינה אותם אבי היתומים או בית-דין" (פירוש המשנה). [והנה במשנה שם חוברו אשה טומטום ואנדרוגינוס בבבא אחת עם אפוטרופסין עבד ושליח, ורבינו

חילקם, לפי שאין טעמם שוה: שלוש הראשונות נתמעטו מן "האדמה אשר נתת לי ה'", לפי שאין להם חלק בארץ. ואילו האפוטרופסים והשליח, שיש להם חלק בארץ – לא נתמעטו אלא מ"פרי האדמה אשר נתת לי ה'", שהפרי אינו שלהם, שהרי אינם אלא שלוחים בשביל אחרים, וגם עבד לא נתמעט אלא מ"פרי", שהרי כשישתחרר יהיה גר ויהיה לו חלק בארץ, ראה בהלכה הסמוכה]. 13) [עבד כנעני המביא ביכורים של רבו, ונתמעט מ"פרי" (ראה למעלה). ולהביא מקרקע שלו, לא יתכן, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, ראה בפ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג. ולדעת הסובר שיש מציאות שלא קנה רבו (קידושין כג:) – מביא הוא ביכורים וקורא, כמו גר, בהלכה הסמוכה]. 14) כלומר, הפירות אינם שלהם, כמבואר למעלה.

1 **ג. הַגֵּר[15] - מֵבִיא וְקוֹרֵא. שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם: אַב הֲמוֹן**
2 **גּוֹיִם נְתַתִּיךָ - הֲרֵי הוּא אַב כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁנִּכְנָסִין**
3 **תַּחַת כַּנְפֵי שְׁכִינָה[16]; וּלְאַבְרָהָם הָיְתָה הַשְּׁבוּעָה**
4 **תְּחִלָּה[17] שֶׁיִּירְשׁוּ בָּנָיו אֶת הָאָרֶץ. וְכֵן[18] כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם**
5 **- מְבִיאִין וְקוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עָרֵי מִגְרָשׁ[19].**

15) שם משנה ד: "אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ולא קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". ובירושלמי שם: "תני בשם רבי יהודה, גר עצמו מביא וקורא. מה טעם, כי אב המון גויים נתתיך, לשעבר היית אב לארם, ועכשיו מכאן ואילך אתה אב להמון גויים. רבי יהושע בן לוי אמר, הלכה כרבי יהודה". וכן פסק רבינו בתשובה (הוצאת פריימן סימן מב). וראה בעיניים למשפט להגר"י אריאלי למכות יט. ובמשנה־למלך. 16) ולכן יכול הוא לומר: "אשר נשבע ה' לאבותינו", ויכול לומר: "לתת לנו", שלעתיד־לבוא יקבלו הגרים חלק בארץ, כמפורש ביחזקאל מז, כב (הגהה במשנה־למלך בשם כפות תמרים). [ומה שהוא אומר: "האדמה אשר נתת לי", כיון שהבטיח הקב"ה, הרי זה כאילו כבר נתן, אבל נשים שלא הבטיח להן, אינן בכלל זה]. 17) כלומר, לפני שנשבע ליצחק וליעקב. ואם כן "נשבעת לאבותינו" הכוונה לאברהם, שהוא אב לגרים, ולא ליצחק וליעקב (שאגת אריה סימן מט). 18) תוספתא ביכורים פ"א הלכה ב, כרבי יוסי. 19) ואף שישראל נתנו לכהנים את ערי המגרש, כיון שנתנו על־פי צווי ה', הרי זה בכלל: "אשר נתת לי ה'" (רדב"ז). וראה בתוספתא כפשוטה שם.

6 **ד. הַקּוֹנֶה[20] שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ [שָׂדֶה] שֶׁל חֲבֵרוֹ -**
7 **מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, לְפִי[21] שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ**
8 **קַרְקַע אוֹ אֵין לוֹ[22]. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? מַקְדִּישׁ[23] אוֹתָם**
9 **תְּחִלָּה[24] לְבֶדֶק הַבַּיִת[25], מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק חֻלִּין וְאֵין**
10 **מַכְנִיסִין חֻלִּין לָעֲזָרָה[26], וְהַכֹּהֵן פּוֹדֶה אוֹתָן מִיַּד**
11 **הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ אוֹכְלָן. וּמַפְרִישׁ[27] מֵהֶן תְּרוּמָה**
12 **וּמַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק חֻלִּין[28]. וְנוֹתֵן הַמַּעֲשְׂרוֹת[29]**
13 **שֶׁלָּהֶן לַכֹּהֲנִים[30], שֶׁמָּא בִּכּוּרִים הֵם וַאֲסוּרִין לְזָרִים[31].**
14 **וְאֵינוֹ מֵבִיא אוֹתָן בְּעַצְמוֹ, אֶלָּא מְשַׁלְּחָן בְּיַד שָׁלִיחַ[32],**
15 **כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּעַכֵּב אוֹתָן[33] הַקְּרִיאָה מִלְּאָכְלָן; שֶׁכֹּל[34]**
16 **שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַקְּרִיאָה מִפְּנֵי הַסָּפֵק - הַקְּרִיאָה מְעַכֶּבֶת**
17 **בּוֹ.**

20) ביכורים פ"א משנה ו, כחכמים ולא כרבי מאיר. 21) בבא בתרא פא: 22) ולכן אינו קורא, שהרי אם אין לו קרקע, אינו חייב בביכורים כלל. ושאלו שם פב. "מכדי פסוקי נינהו, ליקרי (כלומר, מה בכך אם יקרא את הפסוקים של פרשת ביכורים). אמר ליה, משום דמיחזי כשיקרא (= נראה כמשקר שאומר "האדמה אשר נתת לי") (וראה למעלה הלכה א). רב משרשיא בריה דרב חייא אמר, דלמא אתי לאפקועי מתרומה ומעשר (יחשוב שהביכורים הם ודאי, ופטורים מתרומה ומעשר, ואין הדבר כן, כדלהלן). אבל צריך עיון: הרי למעשה לא קנה קרקע (משנה שם פא. ופכ"ד מהלכות מכירה הלכה ו), שכיון שהדבר ספק, אמרו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" ולמה חייב להביא, הרי אין כאן "ראשית ביכורי אדמתך", ראה במשנה ראשונה שם, ובאור־שמח לפ"ב הלכה יג. 23) שם. 24) קודם שמביא למקדש. 25) וקדושתם מספק, שמא חולין הם. אבל אם ביכורים הם, אינם קודש, שהרי הם ממון כהן, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכה טז ורדב"ז שם). 26) ראה בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה ג, וברשב"ם בבא בתרא שם: ד"ה דילמא. 27) כלומר, מביא הפירות (שם). 28) אבל ביכורים פטורים מתרומות ומעשרות, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה כג, שהפרשת ביכורים קודמת לכל. ואם כן, הם פטורים מכל חיובי התרומות והמעשרות שאחריהם. 29) כלומר, אפילו מעשר שני שהוא תמיד לבעלים, ומעשר ראשון שהוא ללוי. אבל תרומות, פשוט הוא שניתנות לכהנים. 30) בבא בתרא שם, כרבי אלעזר בן עזריה, שמעשר ראשון ניתן מעיקר הדין, אף לכהן. וראה בפ"א מהלכות מעשר, הלכה ד. 31) כנ"ל בפ"ג הלכה א. 32) והשליח אינו קורא, כנ"ל בהלכה ב. 33) את הביכורים. 34) בבא בתרא שם: "קריאה לא מעכבת. ולא (בתמיה), והאמר ר' זירא כל הראוי לבילה, אין בילה מעכבת בו. ושאינו ראוי לבילה (כמו כאן, שאיו קורא מחמת הספק), בילה מעכבת בו".

18 **ה. הִפְרִישׁ[35] בִּכּוּרָיו וּמָכַר שָׂדֵהוּ - מֵבִיא[36] וְאֵינוֹ**
19 **קוֹרֵא; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִּי יְיָ[37], שֶׁהֲרֵי**
20 **אֵין לוֹ[38]. וְהַלּוֹקֵחַ[39] אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים**
21 **אֲחֵרִים מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁכְּבָר הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ הַמּוֹכֵר;**
22 **וְאִם הִפְרִישׁ - מֵבִיא[40] וְאֵינוֹ קוֹרֵא[41]. אֲבָל מִמִּין אַחֵר**
23 **- מַפְרִישׁ וּמֵבִיא וְקוֹרֵא[42].**

35) ביכורים שם, משנה ז, ותוספתא הלכה ג. ובירושלמי שם הלכה ה העמידו משנתנו כשהפריש על דעת למכור שדהו, שמתחילה לא נתחייבו בקריאה. אבל אם מתחילה נתחייבו בקריאה – כיון שנדחו אחר־כך מקריאה אחרי שמכר שדהו, דינם שייקרבו. וראה להלן בהלכות יג־יד. 36) המוכר. 37) כלומר, נתת לי, ועדיין ישנה בידי. וראה למעלה הלכה ב, שעיקר פסוק זה לא על קרקע זו, אלא על חלקו בארץ, ואם־כן צריך לפרש כי גם כאן הכוונה שהוא נראה כמשקר. וראה בהלכה הקודמת. 38) ואף־על־פי־כן

הוא מביא, שכיון נתחייב שוב אינו נפטר. 39) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובירושלמי: "מה טעמון דרבינן (שאין השני מביא), הגדתי היום, פעם אחת הוא מגיד ואינו מגיד פעם שניה. הנה הבאתי, פעם אחת הוא מביא ואינו מביא פעם שנית" (כן היא גירסת הגר"א). ופירושו, שהפירות עצמם נפטרו מהבאה שניה, לאחר שהביאו מהם פעם אחת. 40) שהרי למדו כן בירושלמי (ראה למעלה) ממה שנאמר "הגדתי היום", ומתוך זה למד רבינו שלא נתמעטה ההבאה, אלא ההגדה (תוספות אנשי־שם). וכמו כן המביא ביכורים וחזר והביא הוא עצמו ממין אחר – ביכוריו ביכורים, אלא שאינו קורא, כמפורש להלן הלכה יא (תוספתא כפשוטה). וראה בפירוש המשנה ובתוספות הגרע"א. 41) אף־על־פי שהמוכר לא קרא, כנ"ל, ואם כן עדיין לא קראו על פירות שזה זו כלל, מכל־מקום אינו קורא שאינו יכול לומר: "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה", לפי שאינם ראשית, כדלהלן בהלכה ט. וראה ברדב"ז. 42) שביכורי מין אחד, שהביא המוכר, אינם פוטרים את המין השני מהפרשת ביכורים.

1 **ו. הַמּוֹכֵר[43] שָׂדֵהוּ לְפֵרוֹת[44] - הַלּוֹקֵחַ מֵבִיא וְאֵינוֹ**
2 **קוֹרֵא; שֶׁקִּנְיַן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף[45]. אֲבָל[46] מֵבִיא**
3 **אָדָם מִנִּכְסֵי אִשְׁתּוֹ[47] בְּכּוּרִים וְקוֹרֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
4 **לוֹ גּוּף הַקַּרְקַע; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ**
5 **וּלְבֵיתֶךָ[48]. אַף עַל פִּי שֶׁמֵּתָה[49] אִשְׁתּוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ**
6 **וְהוּא בַּדֶּרֶךְ[50] - מֵבִיא וְקוֹרֵא[51].**

43) גיטין מז: כריש לקיש ולא כרבי יוחנן, כיון שרבא אומר שם מח. "קרא ומתניתא מסייעי ליה לריש לקיש וכו'" (רדב"ז). 44) בזמן שאין היובל נוהג. ופירש שאינו מוכר אלא לפירות, אבל אם מכר סתם, כוונתו גם לגוף השדה. וראה בהלכה הסמוכה. 45) ולפיכך אינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" [שהרי הקב"ה נתן גם קנין הגוף, אבל לענין הבאה, שלא נאמר אלא "ביכורי אדמתך", כיון שיש לו קנין פירות הרי הוא מביא. ועיין תוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא. אלא שצ"ע הרי הפסוק הזה (= האדמה אשר נתת לי ה') אינו מכוון לקרקע זו שממנה יצאו הפירות, אלא לחלקו בארץ ישראל, ראה למעלה הלכה ב]. 46) ברייתא שם. 47) נכסי מלוג, שאין לו בהם אלא פירות. וראה בפי"ב מהלכות אישות הלכה ג. 48) ואף־על־פי שאין אכילת הפירות שאוכל הבעל אלא מדבריהם (כנ"ל שם), מכל־מקום כיון שכך היתה דרכם של דורות הראשונים, לתת מהר ומתן (בראשית רבה פרשה פ), לכן חידשה התורה שמביא וקורא (מאירי לגיטין עמ' 205). ועיין תוספות שם ד"ה ולביתך. 49) ברייתא שם. 50) שכבר יצא מביתו כדי לעלות לירושלים, ודוקא בכהאי־גוונא שהוא בדרך, כדלהלן. 51) שהרי יש לו גם גוף הקרקע. והחידוש בזה, אמרו בגיטין שם: "סלקא דעתך אמינא, ליגזור משום דרבי יוסי בר חנינא דאמר וכו', בדרך ושגרן ביד שליח ומת שליח בדרך (ולכן נקט רבינו למעלה: "והוא בדרך") מביא ואינו קורא (ראה להלן הלכה ח) וכו', קא משמע לן". כלומר: כיון שבשעת לקיחה מן הבית היו לו רק פירות, ולאחר מיתת אשתו יש לו גם גוף הקרקע, היה מקום לטעות שאין זה "לקיחה והבאה כאחת". ואף־על־פי שדעת רבינו, שירושת הבעל אינה אלא מדבריהם (פ"ו מהלכות נחלות הלכה ח, והלכות אישות שם), מכל־מקום קורא, שכיון שתיקנו חכמים ירושת האשה לבעל, מדין "הפקר בית־דין הפקר", הרי היא שלו מן התורה. ש"הפקר בית־דין הפקר", הוא דין תורה. וראה באבני־מילואים להלכות קידושין סימן כח את לג.

7 **ז. הַמּוֹכֵר[52] שָׂדֵהוּ[53] אוֹ שֶׁמָּכַר[54] אִילָנוֹת וְקַרְקָעָן[55]**
8 **בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְקוֹרֵא בְּיוֹבֵל**
9 **רִאשׁוֹן בִּלְבַד[56], שֶׁעֲדַיִן לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל מוֹכֵר**
10 **שֶׁתַּחֲזֹר לוֹ הַקַּרְקַע[57]. אֲבָל אִם חָזַר וּמְכָרָהּ בְּיוֹבֵל**
11 **שֵׁנִי[58] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא[59]; שֶׁהֲרֵי סָמְכָה**
12 **דַעְתּוֹ[60] שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא הַפֵּרוֹת, וְקִנְיַן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן**
13 **הַגּוּף[61].**

52) גיטין שם. 53) סתם, שאז הכוונה בין לקרקע ובין לפירות. וראה בהלכה הקודמת. 54) שם מח. 55) כלומר, מכר אילן אחר או שני אילנות, ופירש שהוא מוכר גם הקרקע עמהם. 56) שם, כרב חסדא. 57) כיון שלא הורגלו עדיין להחזיר השדות ביובל, ולכן מכר לו גם את גוף הקרקע, אלא שהתורה הפקיעה את השדה מן הלוקח והחזירתו למוכר. וראה בפי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א. 58) שכבר הורגלו להחזיר שדותיהם ביובל הראשון. 59) שם, כריש לקיש ולא כרבי יוחנן. 60) של המוכר. 61) כבהלכה הקודמת.

14 **ח. הִפְרִישׁ[62] בְּכּוּרָיו וְחָלָה וַהֲרֵי הוּא מְסֻכָּן[63] - זֶה**
15 **שֶׁרָאוּי לִירָשׁוֹ מֵבִיא[64] וְאֵינוֹ קוֹרֵא[65]. הִפְרִישׁ[66]**
16 **בְּכּוּרָיו וְשִׁלְּחָן בְּיַד אַחֵר, וּמֵת הַשָּׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ, אַף עַל**
17 **פִּי שֶׁחָזַר הוּא[67] וֶהֱבִיאָן - אֵינוֹ קוֹרֵא; שֶׁנֶּאֱמַר:**
18 **וְלָקַחְתָּ וּבָאתָ - עַד שֶׁתְּהֵיֶה לְקִיחָה[68] וַהֲבָאָה כְּאַחַת.**

62) ירושלמי ביכורים פ"א הלכה ה, בשם רבי יוחנן. 63) לפנינו בירושלמי: "חולה או מסוכן". ורבינו גרס: "חולה ומסוכן" (כסף־משנה). 64) שמן הסתם רצונו שיהא הקרוב הראוי ליורשו, שלוחו להבאת הביכורים. ולכן סמך רבינו דין זה לדין שליח דלהלן. אבל אם חלה והוא אינו מסוכן, אין להביא ביכוריו עד שיעשה שליח במפורש. 65) כדין שליח הנזכר למעלה בהלכה ב. והשמיענו בזה שאף־על־פי שאם מת המשלח אחר ההפרשה, מביא היורש וקורא, שהם שלו – כל זמן שלא מת, אף־על־פי שהוא מסוכן, אינו אלא כשליח (ירושלמי שם). ואם מת החולה אחר שיצא השליח, גם כן אינו קורא, שהרי הלקיחה היא בתורת שליח, וההבאה בתורת בעלים שהרי הוא יורשו, ואין זה "לקיחה והבאה כאחת", כדלהלן. 66) מימרא של ר' יוסי בר חנינא בגיטין מז: 67) כלומר, המשלח, בעל הפירות. 68) כלומר, לקיחה מן הבית. כרבינו תם שם, בתוס' ד"ה בצרן ולא כרשב"ם.

19 **ט. הִפְרִישׁ[69] בְּכּוּרָיו וְאָבְדוּ[70] קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת,**
20 **וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן[71] - מֵבִיא הַשְּׁנִיִּים וְאֵינוֹ**

קוֹרֵא; לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: אֶת רֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה, לְפִי שֶׁאֵינָן רֵאשִׁית. וְאֵלּוּ הַשְּׁנַיִּים - אֵין חַיָּבִים עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ כְּבִכּוּרִים[72].

69) ביכורים פ"א משנה ח. 70) או נמקו או נבזזו וכיוצא בזה, למעלה פ"ב הלכה כ, וקיצר רבינו כאן (המגיה על גליון רבינו). וראה ב'תוספות יום־טוב' שם. 71) כיון שהוא חייב באחריותם, כנ"ל שם. 72) שדינם כתרומה (למעלה פ"ג הלכה ה), והאוכל תרומה בשוגג מוסיף חומש (פ"ו מהלכות תרומות הלכה ו). כן הוא במשנה שם, ועיין שם ברע"ב.

י. הֵבִיא[73] בִּכּוּרָיו וְנִטְמְאוּ בָּעֲזָרָה[74] - נוֹפְצָם[75] שָׁם וְאֵינוֹ קוֹרֵא[76].

73) ביכורים שם. 74) ששוב אינו חייב באחריותם, למעלה פרק ב שם, עיין שם. 75) [כלומר מריקם מן הסל, שבאופן זה שנטמאו – אין הסל לכהנים (למעלה פרק ג הלכה ח). ונראה שלאחר כן הם נשרפים, כדין תרומה וקדשים שנטמאו (שבת כה.) אלא שאסור ליהנות מהם בשעת שריפה, לפי שדינם כקדשי שמים, כמפורש למעלה שם הלכה ג (משנה ראשונה). והראב"ד (למעלה שם), סובר שאף באופן זה הכל ניתן לכהנים, ולכן הוכרח לפרש כאן "נופצם" – "יניחו עד שירקבו או עד שיתמסמסו". ועיין ר"י קורקוס]. 76) שאין קריאה אלא בשעת שמחה (להלן הלכה יג), וכיון שנטמאו אין כאן שמחה (הר"ש שם).

יא. הֵבִיא[77] בִּכּוּרָיו מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים[78] וְקָרָא, וְחָזַר וְהֵבִיא בִּכּוּרִים מִמִּין אַחֵר - אֵינוֹ קוֹרֵא עֲלֵיהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם - פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה הוּא מַגִּיד, וְלֹא שְׁתַּיִם[79].

77) שם סוף משנה ט. 78) כלומר, משבעת המינים. 79) ירושלמי שם ה"ז. וראה בתוספתא פ"א ה"ד ובתוספתא כפשוטה שם.

יב. הִפְרִישׁ[80] בִּכּוּרָיו[81] וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן[82] אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן[83] - מֵבִיא[84] וְאֵינוֹ קוֹרֵא; לְפִי שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[85], שֶׁהֲרֵי אָבְדָה[86].

80) שם מ"ו, כחכמים ולא כרבי יהודה. ואע"פ שבברכות מ. העמיד סתם משנה כרבי יהודה – סמך רבינו על משנתנו כאן, שרבי יהודה יחיד הוא כנגד רבים. (והרי זה כסתם ואחר־כך מחלוקת, שאין הלכה כסתם). וראה בתוספות ר"י שירליאו ובתוספות הרא"ש ובשיטה־מקובצת לברכות שם, שפסקו כרבי יהודה. 81) בירושלמי שם הלכה ה, העמידו משנתנו שיבש המעיין קודם שהפריש ביכוריו, שאם לא כן, הרי כבר נראו לקריאה. וכיון שכן, נדחו וירקבו (ראה ב"משנה ראשונה" שם). וראה בהלכה הסמוכה. 82) "שממנו היה משקה שדהו" (פירוש המשנה). 83) שממנו הביא ביכוריו. 84) כיון שבשעת ההפרשה, היתה לו קרקע. וראה למעלה הלכה ה ובפ"ב הלכה יד. 85) לפי זה אמרו בברכות שם שלענין ברכות, אם ברך על פרי העץ "בורא פרי האדמה" – לא יצא. וזה מתאים לנוסחא בדברי רבינו פ"ח מהלכות ברכות ה"י, ועיין שם בכסף־משנה. 86) כלומר, הקרקע. שאינה קרויה קרקע אלא־אם־כן יש לה מעיין המשקה ואילנות גדלים בה. ולכן אינו יכול לומר: "אשר נתת לי ה'", כמבואר למעלה בה"ה, עי' שם. ועיין ברש"י לברכות שם.

יג. הַמֵּבִיא[87] בִּכּוּרִים מֵאַחַר חַג הַסֻּכּוֹת וְעַד חֲנֻכָּה[88], אַף עַל פִּי שֶׁהִפְרִישָׁן קֹדֶם הֶחָג[89] - מֵבִיא[90] וְאֵינוֹ קוֹרֵא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב; וְאֵין[91] קְרִיאָה אֶלָּא בְּשִׂמְחָה - מֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת[92] עַד סוֹף הֶחָג[93]. וּשְׁאָר הַמְּבִיאִין חוּץ מֵאֵלּוּ[94] - מְבִיאִין וְקוֹרִין.

87) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יהודה בן בתירא. 88) שהרי לאחר חנוכה אין מביאין ביכורים, כנ"ל. 89) חג הסוכות שאז הוא זמן קריאה. 90) ואף־על־פי שבמכות יח: אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, הפריש ביכורים קודם לחג ועבר עליהן החג, ירקבו, כיון שהיו ראויים לקריאה ונדחו, וכרבי זירא, שכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו. ואם כן, מדוע כתב רבינו כאן שמביא. ונראה, שסמך רבינו על מה שאמרו בגיטין מז: (כתבו רבינו למעלה בהלכה ח), שאם הפריש ביכורים ושלחן ביד אחר ומת וחזר הוא והביאן, שאינו קורא, ולא חילקו בין הפריש על דעת לשלחן, לבין הפריש שלא על דעת לשלחן, שאז כבר נראו הביכורים לקריאה, הרי שהגמרא שם אינה סוברת כהגמרא במכות שם (כסף־משנה). וראה למעלה הלכה ה וההלכה הקודמת. 91) ספרי לפרשת כי־תבוא. וכן הוא בפסחים לו: ובירושלמי ביכורים פ"א סוף הלכה ז: "אמר רבי יונתן תני רבי שמעון בן יוחאי כן, "ואמרת", "ושמחת", הוי אומר (וידוי ביכורים) על השמחה". וראה באור־שמח. 92) שמתחילין להביא בו ביכורים, ונאמר בהם: "ושמחת בכל הטוב". 93) חג הסוכות, שנאמר בו: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם". וראה בפירוש המשנה. 94) שהזכרנו בפרק זה. וראה למעלה פ"ב סוף הלכה יג.

יד. הַבִּכּוּרִים[95] וְהַתְּרוּמוֹת[96] וְהַחַלָּה[97] וְהַקֶּרֶן וְהַחֹמֶשׁ[98] וּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה[99] הֵם נִכְסֵי כֹהֵן. יֵשׁ לוֹ[100] לִקְנוֹת מֵהֶן עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה[101], וּבַעַל חוֹב נוֹטְלָן בְּחוֹבוֹ, וְהָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְקוֹנֶה בָּהֶן סֵפֶר תּוֹרָה[102].

95) ביכורים פ"ב משנה א. 96) תרומה גדולה ותרומת מעשר. 97) חלה פ"א משנה ט. 98) שמשלם זר האוכל תרומות בשגגה, שדינם כתרומה (פ"י מהלכות תרומות הלכה טו) – חולין קלא. 99) הם זרוע ולחיים וקיבה (שם). 100) ביכורים פ"ג משנה יב. 101) מה־שאין־כן במעשר שני, שהוא ממון גבוה, כנ"ל בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכות י־יז. 102) כלומר: לא רק עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאפשר למכרם שוב ולקנות בדמיהם צרכי אכילה, מותר לקנות בהם, אלא אפילו ספר תורה שאסור למכור אותו (פ"י מהלכות ספר תורה הלכה ב), בכל זאת מותר לקנותו (מעשה רוקח).

טו. אַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים וְהַתְּרוּמוֹת אָסוּר[103]

1 לְהֵאָכֵל לְזָרִים[104], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים עוֹלִין
2 בְּאֶחָד וּמֵאָה[105] כִּתְרוּמָה[106], אִם נִתְעָרְבוּ[107] בְּחֻלִּין
3 בִּירוּשָׁלַיִם - אֲסוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן[108] בְּמִינָם[109], כְּמַעֲשֵׂר
4 שֵׁנִי[110]. מִפְּנֵי[111] שֶׁהוּא מְקוֹם אֲכִילָתָן[112], עֲשָׂאוּם[113]
5 כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[114]; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים
6 אֲסוּרִים לְזָרִים אַף בִּירוּשָׁלַיִם[115] - הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין
7 בְּכָל שֶׁהֵן[116]. אֲפִלּוּ זֶרַע הַבִּכּוּרִים[117] אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ
8 לִירוּשָׁלַיִם - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין אֲסוּרִין, וְאוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן
9 אִם נִתְעָרְבוּ[118] בִּירוּשָׁלַיִם[119]; אֲבָל הַזּוֹרֵעַ בִּכּוּרִים
10 קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין[120].

103) צ"ל: אסורים. 104) ביכורים פ"ב משנה א, וראה להלן. 105) שם. וראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכות כ-כא. 106) [שעיקר דין "אחד ומאה" נלמד מתרומה, שנאמר בה (במדבר יח, כט) "את מקדשו ממנו", ומזה למדו חז"ל (ירושלמי תרומות פ"ד הלכה ו) "דבר שאתה מרים ממנו, אם נפל לתוכו מקדשו"]. 107) שם, משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. 108) כלומר: לזרים אסורים באכילה, כביכורים, וכהנים חייבים לאכלם בקדושה (רדב"ז). 109) שהרי מין בשאינו מינו בטל, אפילו אם הוא דבר שיש לו מתירין, כמו שכתב בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י (כסף־משנה). 110) ראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכות יד־טו, ובהערות. 111) ירושלמי שם. 112) כלומר, לכהנים. 113) חכמים. 114) "שאפילו אחד בכמה אלפים אינו בטל" (הלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י). כיון שלגבי כהנים, שיכולים לאכלם בקדושה, הם דבר שיש לו מתירין. 115) כנ"ל בפ"ב הלכה א. כלומר, ואם כן הרי הם דבר שאין לו מתירין, והיה להם להתבטל בתערובת. 116) כיון שהם מותרים לכהן, כנ"ל. וראה בפירוש המשנה שם. 117) במשנת ביכורים שם: וגידוליהן (של המעשר והביכורים) אסורים מלאכול בירושלים וכו'. ובתרומות פ"ט משנה ד "והביכורים גידוליהן חולין". והקשו בירושלמי ביכורים שם ממשנה זו על משנת ביכורים הנ"ל, ותירצו: "הן דתימר (= מה שאמרו) גידוליהן אסורים, איסור מחיצה (שזרעם בתוך מחיצת ירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרים, היתר זרות" (שזרעם מחוץ לחומה). 118) במשנה שם: "וגידוליהן אסורים מלאכול בירושלים וכו' הרי אלו במעשר וביכורים, מה־שאין־כן בתרומה". (ותמה על זה ה'תוספות יום־טוב', שהרי גם תרומה גידוליה אסורים (פי"א מהלכות תרומות הלכה כא). וראה בתוספות חדשים שכתב, שליישב תמיהה זו פירשוה (הר"מ) והרע"ב שם בזרע תערובתם, שבאופן זה גידולי תרומה מותרים (הלכות תרומות שם הכ"ב "והמדומע וכו' גידוליהן מותרין"). וכאן פירשה רבינו להיפך: בגידולין שנתערבו. וסובר רבינו שכשם שלא אסרו גידולי גידולין (הלכות תרומות שם) וכשם שלא אסרו גידולי תערובת תרומה, כמו"כ לא אסרו תערובת גידולים). 119) כנ"ל. 120) משנה בתרומות שם. שאע"פ שבתרומה גזרו חכמים משום תרומה טמאה ביד כהן, שמא ישהה אותה לזרעה, ויבוא לאכלה (הלכות תרומות שם הכ"א) – בביכורים שאינם שכיחים כל כך, שהרי אינם נוהגים אלא בשבעת המינים, לא גזרו (רע"ב בתרומות שם). וראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכה טו.

11 טז. כֵּיצַד[121] מַעֲלִין אֶת הַבִּכּוּרִים? כָּל הָעֲיָרוֹת
12 שֶׁבַּמַּעֲמָד[122] מִתְכַּנְּסוֹת לְעִירוֹ שֶׁל מַעֲמָד, כְּדֵי[123]
13 שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יְחִידִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ.
14 וּבָאִים וְלָנִים בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר. וְלֹא יִכָּנְסוּ[124] לַבָּתִּים,
15 מִפְּנֵי אֹהֶל הַטֻּמְאָה[125]. וּבַשַּׁחַר הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר: קוּמוּ
16 וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ[126]. וְהַשּׁוֹר[127] הוֹלֵךְ
17 לִפְנֵיהֶם, וְקַרְנָיו מְצֻפִּין זָהָב, וַעֲטָרָה שֶׁל זַיִת בְּרֹאשׁוֹ,
18 לְהוֹדִיעַ[128] שֶׁהַבִּכּוּרִים מִשְּׁבְעַת הַמִּינִין[129]. וְהֶחָלִיל
19 מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִין קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם.
20 וְהֵם הוֹלְכִין בְּכָל הַדֶּרֶךְ וְקוֹרִין: שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
21 בֵּית יְיָ נֵלֵךְ[130]. וְלֹא הָיוּ[131] מְהַלְּכִין בַּיּוֹם[132] אֶלָּא שְׁתֵּי
22 יָדוֹת[133] בִּלְבַד. הִגִּיעוּ קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שָׁלְחוּ
23 לִפְנֵיהֶם שְׁלוּחִין לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, וְעִטְּרוּ
24 אֶת בְּכוּרֵיהֶם וּפִרְכְּסוּ[134] אוֹתָן. וְאִם הָיָה לָהֶם לַח
25 וְיָבֵשׁ - מַרְאִין אֶת הַלַּח[135] מִלְּמַעְלָה. וְהַפַּחוֹת[136]
26 וְהַסְּגָנִים[137] וְהַגִּזְבָּרִים[138] יוֹצְאִין לִקְרָאתָן מִירוּשָׁלַיִם.
27 לְפִי הַבָּאִים[139] הֵם יוֹצְאִין. אִם בָּאוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה -
28 יוֹצְאִין לִקְרָאתָן רַבִּים, וְאִם מְעַט - מְעַט.
29 וּמִשֶּׁיִּכָּנְסוּ[140] כֻּלָּן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם יַתְחִילוּ לִקְרוֹת:
30 עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָיִם.

121) ביכורים פ"ג משנה ב, ותוספתא שם פ"ב הלכה ח. 122) ראה להלן בפ"ו מהלכות כלי המקדש ה"א. 123) תוספתא שם. 124) משנה שם. 125) ירושלמי ותוספתא שם. כלומר, שלא יטמאו על־ידי שיהיו עם מת תחת אהל אחד, ולא יוכלו להכנס לעזרה. ועוד, שיטמאו הביכורים. 126) כ"ה בירמיה לא, ה. במשנה: "אל בית ה' אלהינו". ובמלא"ש שם, תיקן לפי המקרא. 127) שם מ"ג. 128) ירושלמי שם. 129) "ולפי שאין באילנות נאה כמו הזית, היו עושין העטרה מענפי הזית לבד" (פירוש המשנה). 130) ירושלמי שם הלכה ב. 131) תוספתא שם. 132) בתוספתא שם "כל היום". 133) כלומר, שני שלישי היום. וראה בתוספתא כפשוטה. 134) ראה למעלה בפ"ג הלכה ט. 135) ובירושלמי: תני, מי שהיו לו ביכורים גרוגרות, היה מעטרו תאנים. וצמוקים, היה מעטרן ענבים. וטעמו של דבר, שהלח נאה ומהודר יותר מן היבש. וראה למעלה בפ"ב הלכה ה. 136) סגני הכהנים. וראה בירמיהו נא, כג. 137) סגני הלויים (תוס' יו"ט). 138) הם הממונים על עסקי ההקדש ועל נכסיו (פירוש המשנה). 139) במשנה: "לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים". ובירושלמי: "וכי יש קטן גדול בישראל (כן גורס הגר"א), אלא וכו' לפי רוב הנכנסים, היו יוצאין". 140) ירושלמי שם הלכה ב.

31 יז. כָּל בַּעֲלֵי[141] אֻמָּנִיּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִין
32 מִפְּנֵיהֶם[142] וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן: אַחֵינוּ, אַנְשֵׁי מְקוֹם
33 פְּלוֹנִי, בּוֹאֲכֶם בְּשָׁלוֹם. וְהֵם מְהַלְּכִין בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם

וְהֶחָלִיל[143] מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִים לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, נוֹטֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[144] סַלּוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְאוֹמְרִין[145]: הַלְלוּיָה הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ וְכוּ' עַד כֹּל הַנְּשָׁמָה[146] תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ. וְהֵם מְהַלְּכִים בְּהַר הַבַּיִת וְקוֹרְאִין, עַד שֶׁמַּגִּיעִין לָעֲזָרָה. הִגִּיעוּ לָעֲזָרָה, דִּבְּרוּ הַלְוִיִּם[147] בְּשִׁיר: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְגוֹמֵר.

141) משנה שם. 142) בקידושין לג. "בא וראה כמה חביבה מצוה (של הבאת ביכורים) בשעתה, שהרי מפניהם (של מביאי הביכורים) עומדים, מפני תלמידי חכמים אינם עומדים" (בשעה שהם עוסקין במלאכתם – פ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה ב). 143) שם, משנה ד. 144) אפילו היה מלך, למעלה בפ"ג הלכה יב. 145) ירושלמי שם. 146) כלומר, ו"כל הנשמה וכו'" בכלל. אבל בירושלמי שם אמרו: "בעזרה היו אומרים כל הנשמה". 147) ראה למעלה שם הלכה יג.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להפריש חלה מן העיסה וליתנה לכהן, ואם יש לה שיעור. עיסה שנטמאה בשוגג או באונס. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ או להיפך. שלשה דינין לחלה בשלש ארצות. ואם היה כהן קטן בחוצה לארץ ורצה להפריש חלה. המפריש חלה מה מברך. ואם הערומה מברכת ומפרשת חלה, ואם הנדה מברכת ומפרשת חלה בחוצה לארץ. אם היא מדמעת. ואם רצה לאכול תחילה ואח"כ יפריש. והדברים שחלה ותרומה שוים בהם.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִן הָעִסָּה[2] לַכֹּהֵן[3], שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם[4] חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה. וְרֵאשִׁית זוֹ אֵין לָהּ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה[5]. אֲפִלּוּ הִפְרִישׁ כִּשְׁעוֹרָה[6] - פָּטַר אֶת הָעִסָּה. וְהָעוֹשֶׂה[7] כָּל עִסָּתוֹ חַלָּה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר מִקְצָתוֹ[8].

2) של חמשת מיני דגן (להלן פ"ו ה"ב). 3) על מנת לתתה לכהן. וההפרשה והנתינה מצוה אחת הן, כמו שכתב רבינו ב'ספר המצוות' כלל יב (עיי"ש עמוד מד הערה א). ולדעת הרמב"ן שם, הן שתי מצוות. 4) ראה בפ"ג מהל' תרומות ה"א, שגם שם למדו כן ממה שנאמר "ראשית דגנך". 5) 'ספרי' לפרשת שלח. ושם למדו כן מתרומה גדולה. 6) בתרומה גדולה, כתב רבינו "חיטה" (שם). 7) חלה פ"א מ"ט. 8) ב'ירושלמי' שם: "מניין שלא עשה כלום עד שישייר מקצת, תלמוד־לומר: מראשית, ולא כל ראשית", וראה בהל' תרומות שם ה"ה. ובענין ביכורים כתב רבינו (למעלה פ"ב הי"ז), שעושה אדם כל שדהו, ולמדו כן ממה שנאמר "וראשית כל בכורי כל", וראה שם הערה קכב.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁמַּפְרִישִׁין אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[9] מִן הָעִסָּה, כְּדֵי[10] שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה לַכֹּהֵן; שֶׁנֶּאֱמַר[11]: תִּתֶּן לוֹ[12] - תֵּן לוֹ דָּבָר הָרָאוּי לִתְּנוֹ מַתָּנָה. וְהַנַּחְתּוֹם הָעוֹשֶׂה לִמְכֹּר בַּשּׁוּק - מַפְרִישׁ אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים; לְפִי שֶׁעִסָּתוֹ מְרֻבָּה[13], יֵשׁ בְּשִׁעוּר זֶה כְּדֵי מַתָּנָה.

9) שם, פ"ב מ"ז. 10) ב'ירושלמי' שם, ובתוספתא שם פ"א ה"ז: "בעל הבית עיסתו מעוטה, ואין בה כדי מתנה לכהן (אלא-אם-כן יפריש אחד מכ"ד), נחתום עיסתו מרובה, ויש בה כדי מתנה לכהן (אפילו אם מפריש רק אחד ממ"ח)". וטעם זה הוא לחכמים, אבל לרבי יהודה אמרו שם טעם אחר. וראה בפירוש המשנה, וב'תוספתא כפשוטה' שם. 11) 'ספרי' פרשת שלח. 12) ב'ספרי' שם: "מראשית עריסותיכם תתנו לה'". 13) ראה בש"ך סי' שכב ס"א ס"ק ב.

ג. הָעוֹשֶׂה[14] עִסָּה לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְרֻבָּה[15] - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה; שֶׁלֹּא לְחַלֵּק[16] בְּעִסַּת בַּעַל הַבַּיִת. וְהַנַּחְתּוֹם שֶׁעָשָׂה עִסָּה קְטַנָּה[17] - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה; שֶׁלֹּא לְחַלֵּק[18] בְּעִסַּת הַנַּחְתּוֹם.

14) משנה, שם. 15) ויש באחד ממ"ח, כדי מתנה. 16) 'ירושלמי' שם. 17) במשנה: וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק. 18) 'ירושלמי' שם לגירסת הגר"א. וראה ברידב"ז.

ד. נִטְמֵאת[19] הָעִסָּה[20] בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּאֹנֶס - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[21]. וְאִם טִמְּאָהּ בְּזָדוֹן - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה חוֹטֵא נִשְׂכָּר[22]. וְחַלָּה טְמֵאָה [מוּתֶּרֶת] (לַכֹּהֵן) לְהַסָּקָה, כִּתְרוּמָה טְמֵאָה[23].

19) משנה, שם. 20) של בעל הבית. 21) כיון שאינה ראויה לאכילה לכהן, אלא להסיק בה בלבד, כדלהלן - הקילו בשיעורה. 22) "פירוש, שלא ירויח החוטא שטימאה, ויוציא פחות ממה שהיה מוציא אילו לא עבר וטימאה" (פירוש המשנה). 23) ראה בפי"א מהל' תרומות ה"א, וחלה נקראת תרומה (להלן הי"ג).

ה. אֵין[24] חַיָּבִין בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ וְגוֹמֵר; וּבִזְמַן[25] שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבֹאֲכֶם - בִּיאַת כֻּלְּכֶם, וְלֹא בִּיאַת מִקְצַתְּכֶם. לְפִיכָךְ, חַלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה, אֲפִלּוּ בִּימֵי עֶזְרָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[26], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמָה[27].

24) כן הוא ב'ספרי' שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"א. 25) כתובות כה, א. וראה למעלה שם הכ"ו, ובראב"ד שם. 26) כיון שלא עלו אלא מקצתם (גמרא שם). 27) שם.

ו. פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ[28] שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ[29] - חַיָּבִין בְּחַלָּה, וּפֵרוֹת הָאָרֶץ[30] שֶׁיָּצְאוּ חוּצָה לָאָרֶץ[31] - פְּטוּרִין[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה - שָׁמָּה אַתֶּם חַיָּבִין בֵּין עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ בֵּין עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ.

28) חלה פ"ב מ"א. 29) ושעת חיוב חלה, שהיא בשעת לישה, היתה בארץ. וראה ברדב"ז, ובמשנה-למלך הל' תרומות שם הכ"ב, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' למשנה שם. 30) שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. 31) ונילושו שם (המפרשים הנ"ל). 32) לדעת הראב"ד חייבים הם מדרבנן, ועי' 'כסף משנה' כאן, ובהל' תרומות שם.

1 ז. מַפְרִישִׁין[33] חַלָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ[34] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,
2 כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְאֵין
3 מְבִיאִין[35] חַלּוֹת חוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, כְּשֵׁם שֶׁאֵין
4 מְבִיאִין תְּרוּמָה[36] וּבִכּוּרִים[37] מִשָּׁם. וְאִם הֵבִיא -
5 מַנִּיחָהּ עַד עֶרֶב הַפֶּסַח וְתִשָּׂרֵף, כִּתְרוּמָה[38].

33) בכורות כז, א. 34) היינו בכל הארצות, שחלה שכיחה בכל אדם העושה עיסה, ולכן גזרו יותר מבתרומה, שאינה אלא בבעלי שדות, ולפיכך לא גזרו על כל הארצות, אלא על מצרים ובבל (ראה הל' תרומות שם ה"ו). וראה ב'תוספות יום-טוב' חלה פ"ד מ"ח, בשם ה'תוספות'. 35) שם מ"י: "אנשי אלכסנדריה הביאו חלותיהן מאלכסנדריה ולא קיבלו מהן". והיינו משום שנטמאו החלות בטומאת ארץ העמים. 36) פ"ב מהל' תרומות הי"ז. שהרי היא טמאה בטומאת ארץ העמים. 37) למעלה פ"ב ה"א [עיי"ש, שכל עיקר הטעם שאין מפרישים ביכורים בחוצה לארץ, הוא משום שאין מביאים תרומה טמאה לארץ ישראל, ואם הביאה אסורה שם באכילה]. 38) 'ירושלמי' חלה, שם.

6 ח. שְׁלֹשָׁה[39] דִּינִין לְחַלָּה בְּשָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת: כָּל הָאָרֶץ
7 שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בָבֶל[40] עַד כְּזִיב[41] - מַפְרִישִׁין בָּהּ
8 חַלָּה אַחַת[42] כַּשְּׁעוּר[43], וְהִיא נֶאֱכֶלֶת לַכֹּהֲנִים. וּשְׁאָר
9 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא עוֹלֵי
10 בָבֶל, שֶׁהִיא מִכְּזִיב וְעַד אֲמָנָה[44] - מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי
11 חַלּוֹת: הָאַחַת נִשְׂרֶפֶת, וְהָאַחַת נֶאֱכֶלֶת. וּמִפְּנֵי מָה
12 מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי חַלּוֹת? מִפְּנֵי שֶׁהַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה
13 טְמֵאָה[45], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַדְּשָׁה אוֹתָהּ הָאָרֶץ בִּימֵי
14 עֶזְרָא[46], וּקְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה בָּטְלָה מִשֶּׁגָּלוּ[47]; וְהוֹאִיל
15 וְהִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[48] - מַפְרִישִׁין בָּהּ חַלָּה אֶחָד
16 מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[49] וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ; וּמַפְרִישִׁין
17 חַלָּה שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַכֹּהֵן לְאָכְלָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא
18 יֹאמְרוּ[50]: תְּרוּמָה טְהוֹרָה נִשְׂרֶפֶת, שֶׁהֲרֵי נִשְׂרְפָה
19 הָרִאשׁוֹנָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמְאָה טֻמְאָה יְדוּעָה
20 לַכֹּל[51]. וְזוֹ שְׁנִיָּה אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כֹּל שֶׁרוֹצֶה
21 מַפְרִישׁ[52], מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם[53]. וְכָל הָאָרֶץ
22 מֵאֲמָנָה וְלַחוּץ[54], בֵּין בְּסוּרְיָא[55] בֵּין בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת
23 - מַפְרִישִׁין שְׁתֵּי חַלּוֹת: אַחַת לִשְׂרֵפָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא
24 יֹאמְרוּ: רָאִינוּ תְּרוּמָה טְמֵאָה[56] נֶאֱכֶלֶת; וְאַחַת
25 לַאֲכִילָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה[57] מִיִּשְׂרָאֵל.
26 וְהוֹאִיל[58] וְזוֹ וָזוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[59], מוּטָב לְרַבּוֹת בַּנֶּאֱכֶלֶת.
27 לְפִיכָךְ: שֶׁל שְׂרֵפָה - אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כָּל
28 שֶׁהוּא; וְשֶׁל אֲכִילָה - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[60].
29 וּמַתֶּרֶת לְזָבִים[61] וּלְזָבוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לִשְׁאָר
30 טְמֵאִים[62].

39) שם, מ"ח. 40) בזמן עזרא. 41) וכזיב עצמה לא החזיקו בה (פ"א מהל' תרומות ה"ח). 42) כלומר, פעם אחת. 43) אחד מכ"ד או ממ"ח (למעלה ה"ב). 44) ראה בהל' תרומות שם ה"ז. 45) בטומאת ארץ העמים. ראה בפי"א מהל' טומאת מת ה"א. 46) שם ה"ה. 47) שם. ולפיכך גזרו עליה טומאה כעל ארץ העמים. 48) כלומר, כשהחזיקו בה עולי מצרים היתה ארץ ישראל, והיתה חייבת אז בחלה מן התורה ('ירושלמי' שם ה"ד). 49) כדין עיסה שנטמאת, כנ"ל בה"ד. וראה בפירוש המשנה וברע"ב ותוי"ט שם. 50) 'ירושלמי' שם. 51) שהרי אינה טמאה אלא בטומאת ארץ העמים, ובארץ שהיתה פעם ארץ ישראל. וראה להלן שבחוצה-לארץ ממש, טומאה זו ידועה. 52) אף-על-פי שהיא נאכלת, וראה להלן. 53) 'ירושלמי' שם. כלומר עיקרה מדבריהם, שלא נתקנה אלא "שלא יאמרו", כנ"ל. אבל חלה בזמן הזה, אף-על-פי שהיא מדבריהם, יש לה שיעור, כיון שיש לה עיקר מן התורה. 54) במשנה, שם: "ועד אמנה ולפנים". וכנראה שלפני רבינו היתה הגירסא כנ"ל. ועי' ב'מלאכת שלמה' שם בשם הרשב"א. 55) שם מ"ז, כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר. 56) בטומאת ארץ העמים, כנ"ל. שכיון שהיא חוצה-לארץ ממש - ידועה טומאתה לכל, ראה להלן. 57) בכורות כז, א. וכאן לא שייך לגזור, שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת, כמו שגזרו בארץ שכבשוה עולי מצרים (למעלה) - לפי שחוצה-לארץ טומאתה ידועה ('תוספות אנשי שם', שם). 58) 'ירושלמי', שם. 59) שאין להן עיקר מן התורה. 60) כבהלכה הקודמת, וראה בפירוש המשנה, וב'ירושלמי' שם, וכפירוש ה'פני משה'. 61) במשנה, שם: "ואסורה לזבים ולזבות, לנדה וליולדת". ונראה שרבינו גרס שם כנ"ל. ויתכן כי אין כאן מחלוקת בהלכה, אלא מה שאמרו "אסורות לזבות וכו'", היינו בחלה הנשרפת שהיא הראשונה, ולכן החמירו בה, ומה שאמר רבינו "מותרת לזבים וכו'", מדובר בחלה הנאכלת, שהקילו בה כיון שהיא שניה (רדב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכב אות ד. וראה בפ"ז מהל' תרומות ה"ח). 62) שנטמאו במגע הטומאה, שטומאתם קלה מטומאת אלו, שהיא יוצאת מגופם, וראה בבכורות שם.

31 ט. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם עִסָּה טְהוֹרָה מִפְּנֵי טֻמְאַת
32 הַמֵּת[63] - מַפְרִישִׁין חַלָּה אַחַת בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[64]
33 אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[65] וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי
34 שֶׁהִיא טְמֵאָה וְיֵשׁ לָהּ שֵׁם מִן הַתּוֹרָה[66]. וּמִכְּזִיב עַד
35 אֲמָנָה[67] - מַפְרִישִׁין שְׁנִיָּה לַכֹּהֵן לַאֲכִילָה, וְאֵין לָהּ
36 שִׁעוּר, כְּשֶׁהָיָה הַדָּבָר מִקֹּדֶם[68].

63) שכולנו טמאי מתים, ואין בידינו אפר פרה אדומה להזות עלינו. 64) כלומר, אף בארץ שהחזיקו בה עולי בבל. 65) כדין חלה שנטמאה באונס, למעלה ה"ד. 66) כלומר, בזמן שכל ישראל עליה חייבים בחלה מן

התורה, ולפיכך מפרישים אף בזמן הזה כשיעור. ויש אומרים שבזמן הזה אין מפרישים אלא כלשהו ('ברכי יוסף' ליו"ד שם ס"ד). 67) כלומר, במקום שהחזיקו בו עולי מצרים ולא החזיקו בו עולי בבל. 68) כלומר, אף-על-פי שעתה היא טמאה טומאת מת הידועה לכל. ולא שייך לחשוש שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת (ראה בהלכה הקודמת), והיה מן הדין שלא להצריך הפרשה שניה, ובכל זאת השאירו הדבר כפי שהיה.

1 **י. חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ[69], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה[70],**
2 **הוֹאִיל וְעִקַּר חִיּוּבָהּ מִדִּבְרֵיהֶם[71] - אֵינָהּ אֲסוּרָה**
3 **בַּאֲכִילָה[72] אֶלָּא עַל כֹּהֵן שֶׁטֻּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו**
4 **מִגּוּפוֹ[73], וְהֵם: בַּעֲלֵי קְרָיִין וְזָבִים וְזָבוֹת וְנִדּוֹת**
5 **וְיוֹלְדוֹת וּמְצֹרָעִין[74]; אֲבָל שְׁאָר הַטְּמֵאִים בְּמַגַּע שְׁאָר**
6 **הַטֻּמְאוֹת, אֲפִלּוּ טְמֵאֵי מֵת - מֻתָּרִים לְאָכְלָהּ[75].**
7 **לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם[76] כֹּהֵן קָטָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ, בֵּין**
8 **בְּסוּרְיָא[77] בֵּין בִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, וְרָצָה לְהַפְרִישׁ חַלָּה**
9 **אַחַת - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, וְנֶאֱכֶלֶת**
10 **לְקָטָן שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאָה קֶרִי אוֹ לְקָטַנָּה שֶׁעֲדַיִן לֹא**
11 **רָאֲתָה נִדָּה[78], וְאֵין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנִיָּה[79].**

69) כלומר, כל הארץ מאמנה ולחוץ, כנ"ל ה"ח. ומדובר כאן בחלה המופרשת ראשונה. ראה למעלה. 70) בטומאת ארץ העמים. ובזמן הזה היא טמאה מן התורה, מפני טומאת המת, כנ"ל. 71) כלומר, שלעולם אין חיוב חלה שם מן התורה. 72) אבל בנגיעה מותר אפילו למי שטומאה יוצאה מגופו (בכורות, שם). 73) שם. וראה בהל' תרומות שם. 74) ומה שכתב רבינו בסוף ה"ח, שחלת חוץ לארץ מותרת לזבים וזבות, היינו החלה השניה, ראה בהערה ס. 75) בבכורות, שם: טמא מת מהו שיטבול ואוכל תרומת חוצה-לארץ וכו'. אמר רב, טמא מת טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ, ולית הלכתא כוותיה (אלא אוכל בלא טבילה). וראה בהל' תרומות שם. 76) בחוץ לארץ. 77) שאינה כחוץ לארץ לענין חלה, כנ"ל בה"ח. 78) שחזקתן שלא יצאה טומאה עדיין עליהם, ולכן הם אוכלים תמיד בלא בדיקה (הל' תרומות, שם). 79) שכיון שהראשונה נאכלת, שוב לא תשתכח תורת חלה, ולא חששו שמא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת.

12 **יא. וְכֵן[80] אִם הָיָה שָׁם[81] כֹּהֵן גָּדוֹל[82] שֶׁטָּבַל מִשִּׁכְבַת**
13 **זַרְעוֹ אוֹ מִזִּיבָתוֹ[83], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב[84] שִׁמְשׁוֹ,**
14 **וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טְמֵא מֵת[85] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל**
15 **הַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה[86], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנִיָּה[87]**
16 **בְּחוּצָה לָאָרֶץ[88]. כָּל הַמַּפְרִישׁ[89] חַלָּה[90] - מְבֹרָךְ[91]**
17 **תְּחִלָּה[92]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ**
18 **חַלָּה[93]. בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[94]. וּכְשֵׁם[95]**
19 **שֶׁמְּבֹרָךְ עַל הַטְּהוֹרָה, כָּךְ מְבֹרָךְ עַל הַטְּמֵאָה.**
20 **לְפִיכָךְ[96] אֵין הָאִישׁ עָרֹם מַפְרִישׁ חַלָּה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל**
21 **לְבָרֵךְ[97]. אֲבָל[98] הָאִשָּׁה הָעֲרֻמָּה שֶׁיָּשְׁבָה[99] וְכָל פָּנֶיהָ[100]**
22 **טוּחוֹת[101] בַּקַּרְקַע - מְבֹרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלָּה[102].**

80) נראה שהלכה י"א מתחילה להלן: "כל המפריש חלה וכו'", ובטעות ציינוה כאן. 81) בחוץ לארץ. 82) כלומר, ביחס לקטן שלא ראה עוד קרי. 83) כלומר, מטומאה שיצאה עליו מגופו, כנ"ל. 84) ואין טמאים אוכלים בתרומה (וחלה - כתרומה) עד שיעריב שמשן (הל' תרומות שם ה"ב). 85) וטעון הזאה, ואי-אפשר לו היום להטהר. 86) בחלה פ"ד מ"ח "וטבול יום אוכלה". והכוונה למי שיצאה עליו טומאה מגופו וטבל, שהרי טמאי מגע, אינם טעונים טבילה כלל, כנ"ל. 87) כנ"ל. 88) שעיקר חיוב חלה בה אינו אלא מדבריהם, כנ"ל. והראב"ד בהל' תרומות שם ה"ח, חולק - וסובר שזבים וזבות אסורים באכילת חלה אף לאחר טבילה. וראה ביו"ד סי' שכב ס"ה, ובש"ך וט"ז וביאור הגר"א שם. 89) נראה שהלכה י"א מתחילה כאן, ראה הערה עט. 90) כלומר, אפילו אותו שאסור לו לאכלה מחמת טומאתו, כנ"ל וכדלהלן בראש ההלכה הסמוכה. 91) ה'אור זרוע' ח"א סי' רכה, והריקנטי סי' רל, הביאו כן בשם ה'ירושלמי' בברכות פ"ט ה"ג. 92) כדרך שמברכין על המצוות עובר לעשייתן. וראה בפ"א מהל' מעשר הט"ז. 93) ביו"ד סי' שכח ס"א: להפריש תרומה, שכן הוא לשון הכתוב, ו"חלה" אינו אלא שם העוגה. אבל הסמ"ק כתב שאין להקפיד על כך (כסף-משנה). וראה ב'תוספתא כפשוטה' ברכות פ"ו עמ' 116 הערה 52. 94) אף-על-פי שאין חיוב חלה שם אלא מדבריהם, מברך כדרך שמברך על כל מצוות דרבנן (שבת כג.). והראב"ד כתב בשם רב אחאי גאון (שאילתות לפרשת צו, עג), שמלבד הברכה חייב לקרוא שם לחלה. ונראה שדעת רבינו שהברכה עצמה היא קריאת שם (ר"י קורקוס). 95) כן נראה בחלה פ"ב מ"ג, שאין הבדל בין טמאה לטהורה (כסף-משנה). 96) כלומר, לפי שחייב לברך על הפרשת חלה. 97) תרומות פ"א מ"ו, ופ"א מהל' ברכות ה"ט. 98) חלה, שם. 99) אף-על-פי שברכת המצוות היא במעומד, זה אינו אלא כשחייב לעשות המצוה, אבל כאן אין הפרשת החלה אלא הכשר אכילה גרידא (גליון מהרש"א ליו"ד שם, בשם 'מגן אברהם'). 100) בברכות כד, א. "דאמר רב הונא עגבות (= אחוריים) אין בהם משום ערוה. לימא (לדעת הגר"א אינו גורס רבינו: "לימא", ראה להלן) מסייע ליה לרב הונא, האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע, אבל לא האיש. תרגמה רב נחמן בר יצחק, כגון שהיו פניה טוחות בקרקע". ונחלקו אחרונים בדעת רבינו. לדעת ה'מגן אברהם' באו"ח סי' רו ס"ק ה, פוסק רבינו שלא כרב הונא, שהרי דחה רב נחמן בר יצחק את ראייתו, ואם כן אף עגבות יש בהם משום ערוה, ולכן כתב רבינו: "וכל פניה טוחות בקרקע". ולדעת הגר"א בביאוריו ליו"ד שם אות ג, פוסק רבינו כרב הונא, ואינו גורס בברכות שם את המילה: "לימא". ואם כן הביאה הגמרא ראיה לרב הונא. ודברי רב נחמן שם הם ענין בפני עצמו, ואינם דחיה לדברי רב הונא. ולשון רבינו בהל' ברכות שם נוטה לדעת הגר"א. 101) דבוקות ומכוסות. 102) וכל זה כשהיא מברכת, אבל האיש אסור לו לברך כנגד אשה ערומה, שהרי טפח באשה ערוה.

23 **יב. הַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָהּ[103] - מְבָרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלַּת**
24 **חוּצָה לָאָרֶץ[104]; שֶׁאֵינָהּ מֻזְהֶרֶת[105] עַל מַגָּעָהּ, אֶלָּא**

עַל אֲכִילָתָהּ. וְאִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן קָטָן אוֹ כֹּהֵן שֶׁטָּבַל, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ לַאֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[106] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָכְלָהּ[107] עִם הַזָּר[108] עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְדַמַּעַת[109] וַאֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה שָׁוֶה בְּשָׁוֶה[110]. וְנוֹתְנִין[111] אוֹתָהּ לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ[112], מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמֵאָה בַּאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים. [וְאֵין[113] בָּהּ מִשּׁוּם כֹּהֵן הַמְסַיֵּעַ[114] בְּמַתְּנוֹתָיו שֶׁהוּא אָסוּר. וְאִם רָצָה[115] לֶאֱכֹל תְּחִלָּה] וְאַחַר כָּךְ יַפְרִישׁ הַחַלָּה בְּחוּץ לָאָרֶץ - מֻתָּר; שֶׁאֵין עִקָּרָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.

103) כלומר, שאר הטמאים בטומאה היוצאת עליהם מגופם, כנ"ל ה"י. 104) שהיא טמאה בטומאת ארץ העמים. אבל חלת ארץ ישראל, אפילו בזמן הזה, אסורה אפילו במגע נדה וכיוצא בה. 105) בכורות כז, א. 106) בה"י. 107) כלומר, אפילו את החלה המופרשת ראשונה. וראה בסוף ה"ח. 108) שאינו כהן. וראה חלה פ"ד סוף מ"ח. 109) כלומר, אינה אוסרת תערובתה כחלת ארץ ישראל. ואם כן, אף אם יתערב לחמו של הזר עם החלה של הכהן "חד בחד" - לא ייאסר. 110) וכל-שכן אם נתערבה ברוב. ומקור דין זה ב'ירושלמי' שם: "אמר רבי זעירא, מתניתא אמרה אפילו אחד באחד" (כלומר, אפילו נתערבה החלה שוה בשוה). ומה שאמרו בבכורות, שם: אמר שמואל, תרומת חוצה-לארץ בטילה ברוב, הכוונה כשמבטל בידיים, וכפירוש רש"י שם, אבל בנתערב מעצמו, אפילו שוה בשוה (כסף-משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכג אות ב). 111) משנה, שם. 112) 'ירושלמי' שם. בניגוד לתרומת ארץ ישראל שאינה ניתנת לכהן עם-הארץ שמא יטמאנה (פ"ו מהל' תרומות ה"ב), והוא-הדין לחלת ארץ ישראל. 113) כל המוקף בסוגריים, נוסף ע"פ ה'כסף משנה'. 114) בכורות, שם. וראה בפי"ב מהל' תרומות הי"ט (משנה-למלך). 115) ביצה ט, א.

יג. הַחַלָּה נִקְרֵאת תְּרוּמָה[116]. לְפִיכָךְ אֵינָהּ נִטֶּלֶת[117] אֶלָּא מִן הַמֶּקֶף, כִּתְרוּמָה[118]; וְאֵינָהּ נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא[119] לְכַתְּחִלָּה[120].

116) במעילה טו, ב: "מאי טעמא (כלומר, מדוע תרומה וכו' וחלה מצטרפים זה עם זה לאסור עיסה של חולין שנפלו לתוכה), כולהו איקרו תרומה, גבי חלה כתיב: ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה וגו'". וראה ב'ירושלמי' ערלה, תחילת פ"ב. 117) חלה פ"א מ"ט. 118) כלומר: כתרומה גדולה, ולא כתרומת מעשר, פ"ג מהל' תרומות הי"ז. ועיי"ש ה"כ. 119) כתרומה גדולה ולא כתרומת מעשר (שם פ"ה ה"ז). משנה שם, ובפ"ב מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 120) אבל בדיעבד חלתו חלה, כמו בתרומה, ראה למעלה שם.

יד. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֹם, וְאִם תָּרַם - אֵינָהּ תְּרוּמָה[121], כָּךְ בְּחַלָּה[122]. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֹם מִזֶּה עַל זֶה[123], כָּךְ בְּחַלָּה. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל תְּרוּמָה[124] - אֵינוֹ אוֹכֵל חַלָּה; וְכָל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה[125] - אוֹכֵל חַלָּה.

121) כגון חרש שוטה וקטן וכיוצא בהם (שם פ"ד ה"ב), או ממין על שאינו מינו (שם פ"ה ה"ב). 122) שנקראת תרומה, כנ"ל. 123) כגון מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (שם פ"ד ה"ד). 124) כגון זר (שם פ"ו ה"ה), או טמא (שם פ"ז ה"א). 125) שם.

טו. הַסּוּמָא וְהַשִּׁכּוֹר[126] מַפְרִישִׁין חַלָּה לְכַתְּחִלָּה; שֶׁאֵין בְּעִסָּה רַע וְיָפֶה כְּדֵי שֶׁיְּכַוְּנוּ וְיִפְרְשׁוּ מִן הַיָּפֶה[127].

126) שאינם מפרישים תרומה גדולה, מפני שאינם יכולים לכוון ולהפריש את היפה (שם פ"ד ה"ד). ומדובר בשיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, שאם הגיע - הרי הוא כשוטה לכל דבריו (פכ"ט מהל' מכירה הי"ח). 127) ראה ב'ירושלמי' חלה פ"ד ה"ג, ובמפרשים שם.

יום חמישי כ"ח אדר ב' ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שהלוקח מן הנחתום חייב בחלה. וכמה מינים חייבים בחלה. לקט שכחה ופאה ותבואה שלא הביאה שליש אם חייבין בחלה. חלות תודה ורקיקי נזיר ועיסת השותפין. והעושה עיסה מן הטבל. ודין עיסת כלבים. ועיסה שישראל וגוי שותפין בה. המערב קמח חטים ואורז, ועיסה עשירה. העושה עיסה לייבשה בחמה ולחם העשוי לכותח. וכמה שיעור העיסה החייבת בחלה. אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור. והככרות שנושכות זו בזו. קמח שלשו בסובין שלו. והעושה עיסה לחלקה בצק.

א. הַלּוֹקֵחַ מִן הַנַּחְתּוֹם[2] - חַיָּב בְּחַלָּה. וּמַפְרִישׁ מִן הַחַמָּה[3] עַל הַצּוֹנֶנֶת[4] וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחַמָּה, אֲפִלּוּ מִדְּפוּסִין[5] הַרְבֵּה.

2) שהוא חבר. 3) "הוא הלחם החם". 4) "הוא הלחם הקר". 5) מצורות רבות, שיש לחשוש שמא ישנם בין הכיכרות מחיטה ישנה, ואין מפרישין חלה מן החדש על הישן. וטעמו של דבר (שמפריש מן החמה על הצוננת), שאין זה מצוי שיאפה הנחתום מחיטה ישנה, אלא נוטל חיטה חדשה ואופה. ורק לגבי מעשר החמירו שאין מעשרין מן החמה על הצוננת אפילו בדפוס אחד, כיוון שמעשר שייך גם בקונה תבואה ופירות, ושם מצוי הדבר שיהיו בידו חדשים גם ישנים, שהרי קונה מבני אדם הרבה, ולכן לא חילקו והחמירו גם בלוקח מנחתום ואפילו בדפוס אחד, אבל בחלה שאינה שייכת אלא בלוקח מנחתום - לא חששו.

ב. אֵין חַיָּבִין בְּחַלָּה אֶלָּא חֲמִשָּׁה מִינֵי תְּבוּאָה בִּלְבַד, וְהֵם: הַחִטִּין, וְהַשְּׂעוֹרִים, וְהַכֻּסְּמִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַשִּׁיפּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ[6], וְאֵין קָרוּי לֶחֶם אֶלָּא פַּת הַנַּעֲשֵׂית מֵאֵלּוּ. אֲבָל הָעוֹשֶׂה פַּת אֹרֶז אוֹ דֹּחַן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִן הַקִּטְנִיּוֹת - אֵינָן חַיָּבִין בְּחַלָּה כְּלָל.

6) ירושלמי שם: "נאמר לחם בפסח (לחם עוני), ונאמר לחם בחלה, מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה

וחמץ, אף לחם שנאמר בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשה המינים בלבד, ושאר כל הדברים אינם באים לידי מצה וחמץ, אלא לידי סירחון".

ג. הַלֶּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה וְהַהֶפְקֵר וּתְבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה[7] - חַיָּבִין בְּחַלָּה[8]. וְכֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוּ בַּשֻּׁבָּלִים שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[9], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵלֶק תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[10], וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[11] וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וּמוֹתַר הָעֹמֶר[12] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים[13] כְּשֶׁיִּפְּדוּ כָּל אוֹתָן הַמּוּתָּרוֹת - הַכֹּל חַיָּבִין בְּחַלָּה[14].

7) וטעמו של דבר, "שנאמר: ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עימך. מה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצא הבקר שידך וידו שווין בו, היא לקט היא שכחה היא פאה היא הבקר". ותבואה שלא הביאה שליש פטרוה משום שאינה בכלל תבואה. ובאופן זה, שהפקיר לאחר נתינת המים בקמח, שאז דינה כשיבלים, חייב בחלה, אבל אם היה הגלגול בהפקר פטור גם מן החלה. 8) כיוון שבשעת גלגול לא היו הפקר. ותבואה אף שלא הביאה שליש יכולה לבוא לידי חמץ ולכן חייבת בחלה. 9) תרומת מעשר. 10) שפטור הלוי מלהפרישה. 11) בירושלמי העמידו את המשנה במעשר שני שהקדימו בשיבלים. אבל זה אינו אלא להאומר: מעשר שני ממון הדיוט, שאם לא כן אין שום חידוש לדבריו שחייב בחלה, אבל לרבינו הפוסק: מעשר שני ממון גבוה הוא - אפילו אם לא הקדימן בשיבלים חידוש הוא שחייב בחלה אף שקודם לכן היה קדוש ופטור. והמדובר במעשר שני שהוא מחוץ לירושלים, שאילו הוא בירושלים חייב הוא בחלה אפילו אם לא נפדה. 12) כי היו קוצרים שלוש סאים והיו מנפים אותו עד שנשאר עישרון לעומר, והשאר הוא מותר העומר. ומותר זה היה נפדה ונאכל לכל אדם. 13) המדובר כשנטמאו עד שלא קדשו בכלי שרת שאז יש להם פדיון, כיוון שלא חלה עוד עליהם קדושת הגוף, ולוקחים אחרים תחתיהם ולפיכך קורא להם "מותר שתי הלחם ולחם הפנים". 14) כיוון שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה חולין. אבל ממעשרות - פטורים, כיוון שבשעת מירוח הייתה התבואה הקדש.

ד. עִסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[15] בִּירוּשָׁלַיִם, וְעִסַּת שְׁבִיעִית[16], וּסְפֵק מְדֻמָּע[17] - חַיָּבִין בְּחַלָּה. אֲבָל הַמְדֻמָּע[18] - פָּטוּר מִן הַחַלָּה[19].

15) אף על פי שרבינו פוסק כר' מאיר, שמעשר שני ממון גבוה הוא ולדבריו פטורה עיסת מעשר שני אפילו בירושלים, ואם כן מדוע חייב בחלה? ותירצו רבינו מנוח ומהר"י קורקוס כאן, שרבינו פוסק כר' חייא בסוכה לה. שאין צורך שיהיה ממונו כדי שיהא חייב בחלה, אלא שיהא לו היתר אכילה בעיסה, ולכן בירושלים שמותר לו לאכול מעשר שני, חייב בחלה, אף למאן דאמר ממון גבוה הוא. 16) וטעם הדבר, שדין עיסה זו כדין עיסה של הפקר. 17) כגון שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפלה, שאנו אומרים לתוך של תרומה נפלה והקופה של חולין מותרת וחייבת היא בחלה. 18) והיינו כשנפלה סאה של תרומה לפחות ממאה חולין שכולם נאסרו. ואף על פי שדימוע זה אינו אוסר אלא מדרבנן, מפקיע הוא מחיוב חלה, שהרי גם חלה אינה אלא מדרבנן בזמן הזה. 19) שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה.

ה. חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר[20]: עֲשָׂאָן לְעַצְמוֹ - פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קֹדֶשׁ[21]; לְמָכְרָן בַּשּׁוּק לִנְזִירִים וּלְמַקְרִיבֵי תּוֹדָה - חַיָּבִין בְּחַלָּה, לְפִי שֶׁבְּדַעְתּוֹ, שֶׁאִם לֹא תִּמָּכֵר - יֹאכְלֶנָּה.

20) בתודה תפסו לשון "חלות" כיוון שישנם שני מיני חלות (=בלולות בשמן וסולת רבוכה), אבל בנזיר אין אלא מין אחד של חלות ולכן תפסו לשון "רקיקין". 21) אף על פי שאין החלות מתקדשות קדושת הגוף, אלא בשעת שחיטת הקרבן - קדושת דמים יש בהן מיד.

ו. עִסַּת הַשֻּׁתָּפִין[22] וְהָעוֹשֶׂה עִסָּה לָרַבִּים[23] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[24].

22) והחידוש בזה שאף על פי שאין לכל אחד ואחד מהשותפים שיעור עיסה - חייבת בחלה. והמדובר כשלא היה בדעתם לחלקה עד לאחר אפייה, שאם היה בדעתם לחלקה בצק, הרי זו פטורה מן החלה. 23) כלומר, נותן רשות לרבים לאכול מן העיסה שלו, אבל אינו מפקירה. 24) שאין זה כמפקיר עיסה ומגלגלה להפקר שהיא פטורה מחלה, - שהרי לא הפקירה.

ז. הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַטֶּבֶל[25], בֵּין שֶׁהִקְדִּים חַלָּה לִתְרוּמָה בֵּין שֶׁהִקְדִּים תְּרוּמָה לְחַלָּה[26] - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[27]. וְאִם הִפְרִישׁ הַחַלָּה תְּחִלָּה - לֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר; וְאִם הִפְרִישׁ תְּחִלָּה תְּרוּמָה - לֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ חַלָּה.

25) כלומר, מחיטים שעדיין לא הוציאו מהן תרומות ומעשרות. 26) [לא דיברו אלא על תרומה וחלה, שבזה השמיעונו שאף על פי שמדומע פטור מן החלה - אין התרומה פטורה מן החלה, כיוון שבשעת גלגול לא הייתה תרומה, ונתחייבה בחלה, ושוב לא פקע, אבל במעשר שני אין שום חידוש, שהרי מעשר שני בירושלים חייב בחלה]. 27) כלומר: אף על פי שצריך להקדים תרומה, שכבר נתחייב בה מקודם, לחלה, שמתחייב בה זה עתה בשעת גלגול, בכל זאת הפרשתו הפרשה.

ח. הָעוֹשֶׂה[28] עִסָּה לְהַאֲכִיל הַפַּת שֶׁלָּהּ[29] לְבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה - פְּטוּרָה. עִסַּת הַכְּלָבִים, בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[30]. עִסַּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פְּטוּרָה[31].

28) בספרי זוטא לפרשת שלח: "עריסותיכם, שלכם חייבת, של חיה אינה חייבת". 29) אפילו אם הפת נאפתה כדרך שאופים לבני אדם. 30) אבל אם אין הרועים אוכלים

ממנה, אף על פי שעשאוה גלוסקין, כלומר, עוגה יפה - פטורה מחלה. 31) למדו כן ממה שנאמר: "עריסותיכם" - "עריסותיכם ולא של גוי", ואפילו עשאה ישראל.

1 **ט. הָיוּ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁתָּפִין בְּעִסָּה, אִם**
2 **הָיָה בְּחֵלֶק יִשְׂרָאֵל שֵׁעוּר עִסָּה הַחַיֶּבֶת בְּחַלָּה - הֲרֵי**
3 **זוֹ[32] חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[33].**

32) כלומר, כל העיסה כולה אף חלק הגוי, כיוון שיש לישראל בכל העיסה כולה. 33) אבל אם אין בחלקו של ישראל, שיעור עיסה, הרי היא פטורה מחלה.

4 **י. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ חַלָּה[34], אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ**
5 **יִשְׂרָאֵל[35] - אֵינָהּ חַלָּה[36]; אֶלָּא מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ**
6 **צָרִיךְ[37], וְתֵאָכֵל לְזָר[38]. וְלָמָּה לֹא חָשַׁשְׁנוּ לָהּ[39] שֶׁמָּא**
7 **עִסָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא וְתָלָה אוֹתָהּ בְּיַד עוֹבֵד**
8 **כּוֹכָבִים[40] כְּדֵי לְפָטְרָהּ[41]? שֶׁאִם יִרְצֶה יִשְׂרָאֵל - יִפְטֹר**
9 **עַצְמוֹ וְיַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל עִסָּתוֹ פָּחוֹת מִשִּׁעוּר חַלָּה[42].**

34) מעיסה שברשותו. 35) שישראל חייב בה בחלה מן התורה, כשכל ישראל שם. 36) שהרי עיסתו פטורה. 37) כלומר, שהוא פטור מחלה. וכל זה כדי שלא יחשוד באלו שאכלו את חלתו, שהם מזלזלים בקדשים. 38) ואף על פי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המצוות, כיוון שגלגול העיסה שהוא שעת החיוב, היה ברשותו, לא חל חיוב חלה. וכן הוא לעניין תרומות ומעשרות, שמירוח של גוי פוטר מתרומות ומעשרות.. 39) לעיסה. 40) כלומר, נתנה לו ללוש אותה. 41) כלומר, וישראל זה אינו יודע הלכות חלה וחושב שהעיסה פטורה באופן זה, אבל האמת היא שאינה פטורה, שכשם שעיסת גוי פטורה אפילו כשלשה ישראל, כיוון שהיא עיסה של גוי, כמו כן עיסת ישראל חייבת אפילו לשה גוי. 42) ואף על פי שאסור לעשות כן, כדלהלן בהלכה טו - כיוון שאין הישראל יודע הלכות חלה, כנ"ל, אף דין זה אינו יודע. [וייתכן עוד כי כשם שאסור להפקיע מן החלה על ידי עשייה פחות מכשיעור, כן אסור להפקיעה מן החלה (=כפי טעותו) על ידי מסירה לגוי].

10 **יא. הַמְעָרֵב קֶמַח חִטִּין[43] וְקֶמַח אֹרֶז[44] וְעָשָׂה מֵהֶן**
11 **עִסָּה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן[45] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[46], וְאִם**
12 **לַאו - פְּטוּרָה. אֲפִלּוּ הָיָה הַשְּׂאוֹר חִטִּים[47] לְתוֹךְ עִסַּת**
13 **אֹרֶז[48]: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[49], וְאִם**
14 **לַאו - פְּטוּרָה.**

43) שהם מחמשת מיני דגן החייבים בחלה. 44) שאינו מחמשת המינים. 45) כלומר, טעם חיטים. 46) אף על פי שיש בעיסה רוב אורז, ואף על פי שאין בחיטים לבד כדי שיעור עיסה החייבת בחלה - שהחיטים גוררות את האורז ומהפכות אותו לדגן. ולכן תפסה המשנה "חיטים ואורז" דווקא, שכן דרכן של החיטים, שהן גוררות אחריהן את האורז. 47) שעדיין לא הורמה ממנה חלה. 48) כלומר, נטל שאור מעיסת חיטים ונתן לתוך עיסת אורז. 49) ואין השאור מתבטל בעיסת האורז, כיוון שמין בשאינו מינו בנותן טעם.

15 **יב. עִסָּה[50] שֶׁנִּלּוֹשָׁהּ בְּיַיִן אוֹ שֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ[51] אוֹ מַיִם**
16 **רוֹתְחִים[52], אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ תְּבָלִין[53], אוֹ הִרְתִּיחַ**
17 **הַמַּיִם וְהִשְׁלִיךְ הַקֶּמַח לְתוֹכוֹ וְלָשׁוֹ, אִם אֲפָאָהּ[54] -**
18 **בֵּין בַּתַּנּוּר[55], בֵּין בַּקַּרְקַע[56], בֵּין עַל הַמַּחֲבַת**
19 **וְהַמַּרְחֶשֶׁת, בֵּין שֶׁהִדְבִּיק אֶת הַבָּצֵק בַּמַּחֲבַת**
20 **וּבַמַּרְחֶשֶׁת וְאַחַר כָּךְ הִרְתִּיחָן[57] בְּאֵשׁ מִלְּמַטָּה[58] עַד**
21 **שֶׁנֶּאֱפֶת הַפַּת, בֵּין שֶׁהִרְתִּיחָהּ וְאַחַר כָּךְ הִדְבִּיק**
22 **הַבָּצֵק[59] - כָּל אֵלּוּ חַיָּבִין בְּחַלָּה. אֲבָל הָעוֹשֶׂה עִסָּה**
23 **לְיַבְּשָׁהּ בַּחַמָּה[60] בִּלְבַד, אוֹ לְבַשְּׁלָהּ בִּקְדֵרָה[61] - הֲרֵי**
24 **הִיא פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה; שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה חַמָּה לֶחֶם. בֵּין**
25 **שֶׁלָּשָׁהּ בְּמַיִם, בֵּין שֶׁלָּשָׁהּ בִּשְׁאָר מַשְׁקִין[62]. וְכֵן קָלִי[63]**
26 **שֶׁלָּשִׁין אוֹתוֹ בְּמַיִם אוֹ בִּדְבַשׁ[64] וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּלֹא**
27 **אֲפִיָּה[65] - פְּטוּר. שֶׁאֵין חַיֶּבֶת אֶלָּא עִסָּה שֶׁסּוֹפָהּ**
28 **לְהֵאָפוֹת לֶחֶם לְמַאֲכַל אָדָם[66].**

50) "עיסה שנילושה במי פירות (כלומר, בכל המשקין חוץ משבעת המשקין שהן: יין דבש שמן חלב טל וכו' מים) חייבת בחלה". 51) דבש דבורים שהוא משבעת המשקים, אבל דבש תמרים אינו אלא מי פירות ואינו מחייב. 52) כלומר, שפך המים לקמח ולשו. 53) בברכות מב. אמרו שפת הבאה בכסנין (כלומר, שנתנו לתוכה תבלין) מברך עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה. הרי שפת זו לחם היא, וחייבת בחלה. וסופגנין ודובשנין, שפירשם רבינו שם שהם הנילושים בדבש או בתבלין, ופטורים מן החלה, אינם עניין לכאן, שאלו שבמשנה "אופים אותם במינים משונים ממיני האפייה". כמו שהוסיף שם רבינו בפירושו, ואילו העיסה שבדברי רבינו היא הנאפית כדרך הלחם. 54) אבל בלא אפייה פטור מחלה. 55) כדרך שאופים לחם. 56) בברכות לז: "כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, טרוקנין חייבין בחלה. מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא" (שעושין חפירה בקרקע ואופים בה). 57) כלומר, לא כדרך שאופים בתנור שמרתיחים ולאחר מכן מדביקים הבצק. 58) ואם האש מהלכת אף מן הצד כמו בתנור - אף ריש לקיש מודה שחייב בחלה. 59) שאף ריש לקיש מודה בזה. 60) שגם ר' יוחנן מודה בזה, שפטור מחלה. 61) ולא לאפות אותה. 62) ירושלמי חלה שם הלכה ג: "רבי שמעון בן לקיש אמר, כל שהאור מהלך תחתיו (כלומר, נאפה במחבת), אינו חייב בחלה וכו' אמר ליה ר' יוחנן, ובלבד על ידי משקה (כלומר, שמבשל את העיסה ואינו אופה אותה)". 63) בירושלמי שם סוף הלכה ד: "קמח קלי שעשאו בצק חייב בחלה. רבי יוסי בשם רבי יוחנן, והוא שאפיין", כלומר, על דעת לאפותו פת. 64) שהם משבעת המשקים שהם חיבור לחלה. אבל אם לש במי פירות פטור מחלה אפילו אם אפה. 65) כלומר, לש על דעת כן, שלא יאפהו לחם. 66) כלומר, לש על דעת כן, אף על פי שלמעשה לא אפה אותה.

29 **יג. עִסָּה שֶׁלָּשָׁהּ[67] תְּחִלָּה[68] לַעֲשׂוֹתָהּ מַעֲשֵׂה חַמָּה[69]**
30 **וְהִשְׁלִימָהּ[70] לַעֲשׂוֹת פַּת[71], אוֹ שֶׁהִתְחִיל בָּהּ לֶאֱפוֹתָהּ**
31 **פַּת[72] וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה חַמָּה, וְכֵן קָלִי שֶׁלָּשׁוּ**
32 **לֶאֱפוֹתוֹ פַּת - חַיָּבִין בְּחַלָּה.**

67) עשה אותה עיסה עבה. 68) התחיל ללוש אותה. 69) שאז היא פטורה מחלה. 70) [כנראה שכן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "תחילתה סופגנין וסופה עיסה וכו' חייבת". היינו שבתחילת הלישה חשב לעשותה סופגנין ובסוף הלישה חשב לעשותה עיסה, חייבת, אף על פי שלמעשה לא עשאה פת]. 71) והרי זו "עיסה שתחילתה סופגנין וסופה עיסה", שחייבת. אבל אם בסוף עשאה מעשה חמה הרי היא עיסה שתחילתה סופגנין וסופה סופגנין, שפטורה. אבל לדעת רבינו תם שם, לא במחשבה הדבר תלוי, אלא מעשה העיסה מחייב, ולפיכך אם עשה עיסה, אפילו חשב על דעת לעשותה סופגנין, ועשאה סופגנין - חייבת, כיוון שעשאה עיסה בתחילה, והרי זה "תחילתה עיסה וסופה סופגנין". ורק אם לא לש אותה כעיסה, אלא כסופגנין, שבלילתם רכה, ולבסוף אפה אותם כסופגנין, אז הם פטורים. 72) זהו "תחילתה עיסה וסופה סופגנין", שחייבת.

1 **יד. לֶחֶם הֶעָשׂוּי לְכוּתָח[73] - מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ:**
2 **עֲשָׂאָהּ כְּעָכִין[74] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[75]; עֲשָׂאָהּ כְּלִמּוּדִין[76]**
3 **- פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה[77].**

73) הוא תערובת של נסיובי דחלבא (=השיריים שבחלב לאחר עשיית החמאה) ופירורי לחם. ואופה אותו על מנת לשוחקו ולעשות ממנו כותח. 74) עוגות דקות. 75) שגילה דעתו בזה שעשאה ללחם ולא לכותח. 76) כלומר, שחיבר חתיכות בצק קצתן אל קצתן, ובזה נראה שהוא רוצה להפרידם לאחר מכן ולשוחקן. 77) שאינה נקראת לחם.

4 **טו. כַּמָּה שִׁעוּר הָעִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה? מְלֹא הָעֹמֶר[78]**
5 **קֶמַח. בֵּין מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינִים בֵּין מֵחֲמִשְׁתָּן -**
6 **כֻּלָּם[79] מִצְטָרְפִין לַשִּׁעוּר. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הָעֹמֶר?**
7 **שְׁנֵי קַבִּין פָּחוֹת חֹמֶשׁ[80]. וְהַקַּב - אַרְבָּעָה לֹגִין, וְהַלֹּג**
8 **- אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת, וְהָרְבִיעִית - אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם**
9 **בְּרוֹם אֶצְבָּעַיִם וַחֲצִי אֶצְבַּע וְחֹמֶשׁ אֶצְבַּע[81], וְכָל**
10 **הָאֶצְבָּעוֹת הֵם רֹחַב גּוּדָל שֶׁל יָד[82]. נִמְצֵאתָ לָמֵד,**
11 **שֶׁהַמִּדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת עַל עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת**
12 **בְּרוֹם שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וּתְשִׁיעַ אֶצְבַּע בְּקֵרוּב[83] - הוּא**
13 **הָעֹמֶר. וְכֵן מִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי**
14 **תְּשִׁיעֵי אֶצְבַּע עַל שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי**
15 **אֶצְבַּע בְּרוֹם שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי אֶצְבַּע**
16 **- הִיא מִדַּת הָעֹמֶר[84]. וּשְׁתֵּי הַמִּדּוֹת כְּאֶחָד הֵם**
17 **עוֹלִים[85]. וְכַמָּה מְכִילָה מִדָּה זוֹ? כְּמוֹ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ**
18 **בֵּיצִים בֵּינוֹנִיּוֹת וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה[86]. וְהֵם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה**
19 **וּשְׁמוֹנִים סְלָעִים וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי סֶלַע מִקֶּמַח הַחִטִּים**
20 **שֶׁבְּמִצְרַיִם, שֶׁהֵם מִשְׁקַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים זוּז[87]**
21 **מִזּוּזֵי מִצְרַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה. וּמִדָּה שֶׁמְּכִילָה כַּמִּשְׁקָל**
22 **הַזֶּה מִקֶּמַח הַחִטִּים הַזֶּה - בָּהּ מוֹדְדִין לְחַלָּה בְּכָל**
23 **מָקוֹם.**

78) למדו כן ממה שנאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו", היינו כדי עיסת מדבר, שהיא עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה. 79) המדובר כשנילושו יחד, אבל על ידי נשיכה לחוד, אין כולם מצטרפים. 80) שהרי האיפה היא שלוש סאים שהן שמונה עשר קבים, ועשירית מזה היא 1,8. כלומר קב ושמונה עשיריות, שהן ארבע חמישיות. 81) שהן בסך הכל 10,8 אצבעות מעוקבות. 82) שהרי במנחות לט: אמרו: תנא, אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל האדם. 83) כלומר, מעט פחות, שהרי נפח העומר הוא: 309,44 אצבעות מעוקבות. ואילו מדה זו: 311,1. 84) בערך. שהרי מדה זו: 310,11. 85) בערך, כנ"ל. 86) שהרי האיפה - 3 סאים, הסאה - 6 קבים, הקב - 4 לוגים והלוג - 6 ביצים, הרי בכל איפה 432 ביצים, והעומר, שהוא שיעור חלה, הוא עשירית האפה - 43,2 ביצים. 87) הם חמש מאות ועשרים דרהם. ולפי המדה שלנו הם בערך: 1.728 קילו גרם, שהם 7.2 אוקיה. וראה בספר "שיעורי תורה" להרב חיים נאה עמודים קע־קעג.

24 **טז. אָסוּר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת**
25 **מִכַּשִּׁעוּר, כְּדֵי לְפָטְרָהּ מִן הַחַלָּה[88]. וְהַמַּפְרִישׁ חַלָּה**
26 **מֵעִסָּה שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[89],**
27 **וַהֲרֵי הִיא[90] חֵלִין כְּשֶׁהָיְתָה. עָשָׂה עִסָּה פְּחוּתָה**
28 **מִכַּשִּׁעוּר וַאֲפָאָהּ וְנָתַן הַפַּת לַסַּל, וְחָזַר וְאָפָה פַּת**
29 **אַחֶרֶת וְנָתַן לַסַّל, אִם נִתְקַבֵּץ בַּסַּל שִׁעוּר חַלָּה - הַסַּל**
30 **מְצָרְפָן לַחַלָּה[91], וּמַפְרִישׁ הַחַלָּה מִן הַפַּת. שֶׁנֶּאֱמַר:**
31 **וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מַפְרִישׁ**
32 **מִן הָאָפוּי. וְאֵין הַתַּנּוּר[92] מְצָרְפָן לְחַלָּה[93].**

88) כלומר, יש לו כדי שיעור חלה, והוא רוצה לפטור עצמו, אבל אם אינו עושה כן כדי להפקיע חיוב חלה, אלא שאין לו אלא עיסה קטנה, פשוט הוא שמותר. 89) שאם הוסיף אחר כך וצירף כשיעור חלה, אינו נפטר בהפרשה ראשונה, וחייב להפריש חלה מחדש. 90) החלה שהפריש. 91) אף על פי שלא נשכו זה בזה (כלומר, לא נדבקו) בעודם בעיסה. 92) בפסחים שם, חולקים רבי אליעזר ורבי יהושע, שלדעת ר' אליעזר, הסל מצרפן, ולדעת ר' יהושע, התנור מצרפן. 93) וטעמו של דבר, שבתנור עדיין אינו קרוי "לחם", ומכלל "עריסותיכם" כבר יצא, ואינו מצרף אפילו אם נושכות זו בזו.

33 **יז. הָיוּ הַכִּכָּרוֹת[94] נוֹשְׁכוֹת זוֹ בָזוֹ[95] וְנִתְקַבֵּץ מִן הַכֹּל**
34 **שִׁעוּר חַלָּה - חַיָּבִין בְּחַלָּה[96] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בְּסַל.**
35 **אָפָה מְעַט מְעַט[97] וְקִבֵּץ הַכֹּל עַל לוּחַ שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ**
36 **- הֲרֵי זֶה סָפֵק[98]. וְאִם חַלָּה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[99] הִיא -**
37 **אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ עַד שֶׁיְּצָרֵף אוֹתוֹ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
38 **תּוֹךְ[100].**

94) שאין בכל אחד מהם לבד, שיעור חלה. 95) בעודן עיסה. והנה בתוספתא טהרות פרק א הלכה ב אמרו: "ואיזהו הנשוך, התולש ממנו כל שהוא". כלומר, אי אפשר שיפרידם מבלי שיתלוש קצת מן השני. 96) ואף על פי שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה

העיסה פטורה, חייבת בחלה, שאין הולכים אחר שעת הגלגול אלא כשיש בעיסה שיעור חלה. ואף על פי כן היא פטורה, מסיבה צדדית, כגון שעשאה לייבשה בחמה וכיוצא בזה. אבל כשאין בעיסה שיעור חלה, הרי לא באה לכלל חיוב כלל, ולא שייך לומר שנפטרה, ולכן כשנשכה בעיסה אחרת אפילו לאחר גלגול, נתחייבה עכשיו בחלה. 97) פחות מכשיעור חלה. 98) שם: תוך כלי בעינן והא ליכא, או דילמא אוויר כלי בעינן והא איכא. 99) כמו בזמן הזה. 100) שספק דרבנן - לקולא.

1 **יח. קֶמַח שֶׁלֹּא רִקְּדוֹ אֶלָּא לָשׁוֹ בַּסֵּבִין שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל**
2 **וְיֵשׁ בְּכָל הַקֶּמַח עֹמֶר[101] - חַיָּב בְּחַלָּה. אֲבָל אִם נָטַל**
3 **הַמֻּרְסָן[102] מִן הַקֶּמַח וְחָזַר וְהִשְׁלִים שִׁעוּר הָעִסָּה**
4 **בַּמֻּרְסָן שֶׁהֶחֱזִירוֹ לַקֶּמַח - אֵינוֹ חַיָּב בְּחַלָּה[103].**

101) שהוא שיעור חלה. 102) צריך עיון, אם דווקא במורסן שהחזירו פטור מחלה אבל בסובין שהם דקים - חייב, או לאו דווקא. 103) "לפי שהמורסן אינו חייב בחלה". ובירושלמי שם הלכה ג "אמר רבי יוחנן, דרך עיסה שנו (בתורה) כאן, וכאן מכיוון שניטל מורסן וחזר לתוכן אין זה דרך עיסה".

5 **יט. נַחְתּוֹם שֶׁעָשָׂה עִסָּה[104] לַעֲשׂוֹתָהּ שְׂאוֹר[105]**
6 **לְחַלְּקָהּ[106] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה; שֶׁאִם לֹא תִּמָּכֵר, יַעֲשֶׂנָּה**
7 **פַּת[107]. אֲבָל הָעוֹשֶׂה[108] עִסָּה לְחַלְּקָהּ בָּצֵק[109] -**
8 **פְּטוּרָה[110].**

104) שיש בה שיעור חלה. 105) כלומר, אפילו דעתו לשאור ולא לבצק, שאינו חפץ לאפותה. 106) ואפילו אם לא יהא בכל אחד מחלקי השאור כשיעור חלה. 107) והרי זה כאילו גלגלה לשם כך. 108) כלומר, מי שאינו נחתום. 109) לכמה אנשים, באופן שבכל חלק וחלק לא יהיה שיעור חלה. 110) ואין חוששין שמא יימלך לעשות אותה עיסה אחת.

9 **כ. נָשִׁים שֶׁנָּתְנוּ קֶמַח לְנַחְתּוֹם לַעֲשׂוֹת לָהֶם שְׂאוֹר,**
10 **אִם אֵין בְּשֶׁל אַחַת מֵהֶן[111] כַּשִּׁעוּר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ**
11 **בִּכְלָלָן כַּשִּׁעוּר - פְּטוּרָה[112].**

111) כלומר, אף באחת מהן. 112) שהרי הוא כעושה עיסה על מנת לחלקה. ולולא זאת הייתה הלישה מחייבת בחלה, אף על פי שערבה שלא מדעת הבעלים, שהרי "הגומר פירותיו של חבירו שלא מדעתו וכו' הרי אלו טבלו למעשר".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שתי עיסות שיש בשתיהן חיוב חלה ולא באחת מהן, אם מצטרפות. עיסת מין אחד אם מצטרפת עם מין אחר, או חדש עם ישן. עיסה פחותה מכשיעור מכאן ועיסה פחותה מכשיעור מכאן ואחרת באמצע. שני גויים שעשו עיסה כשיעור וחלקוה ואח"כ נתגיירו. הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה. עיסה הטבולה לחלה. ואם היא כחולין לעניין טומאה.

12 **א. שְׁתֵּי עִסּוֹת[2] שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁתֵּיהֶן[3] שִׁעוּר הַחַיָּב בְּחַלָּה[4],**
13 **וְאֵין בְּאַחַת מֵהֶן כַּשִּׁעוּר, וְנָגְעוּ זוֹ בְזוֹ וְנָשְׁכוּ[5] זוֹ אֶת**
14 **זוֹ: אִם הָיוּ שֶׁל שְׁנַיִם, אֲפִלּוּ הֵן מִמִּין אֶחָד[6] -**
15 **פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה; שֶׁסְּתָם[7] שְׁנַיִם מַקְפִּידִין. וְאִם**
16 **יָדוּעַ שֶׁאֵינָן מַקְפִּידִין עַל עֵרוּב הָעִסּוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ**
17 **מִצְטָרְפוֹת[8].**

2) חלה פ"ד משנה א. 3) ביחד. 4) ראה למעלה בפ"ו הלכה טו. 5) שבאופן זה אם היו של אדם אחד, מצטרפות (שם הלכה יז). 6) ראה להלן הלכה ג. 7) ירושלמי שם. 8) שם: שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותן כאשה אחת. וראה להלן.

18 **ב. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן[9] שֶׁל אִישׁ אֶחָד: אִם הָיוּ מִמִּין אֶחָד[10]**
19 **- מִצְטָרְפִין[11] וְחַיָּבוֹת בְּחַלָּה, וְאִם מִשְּׁנֵי מִינִין הָיוּ -**
20 **אֵין מִצְטָרְפִין; שֶׁסְּתָם[12] אֶחָד אֵינוֹ מַקְפִּיד[13]. וְאִם**
21 **הָיָה מַקְפִּיד[14] שֶׁלֹּא תִּגַּע עִסָּה זוֹ בְזוֹ וְלֹא תִּתְעָרֵב**
22 **עִמָּהּ, אֲפִלּוּ הָיוּ מִמִּין אֶחָד - אֵין מִצְטָרְפוֹת[15].**

9) משנה שם. 10) ראה בהלכה הסמוכה. 11) והמדובר כשאין בדעתו לחלק העיסה לכמה בני אדם, ראה למעלה שם הלכה יט. 12) ירושלמי שם. 13) כלומר, ולכן מצטרפות העיסות אם היו ממין אחד. 14) כלומר, ידוע שהוא מקפיד. 15) שם: אשה אחת שהיא מקפדת, עשו אותה כשתי נשים.

23 **ג. וְכֵיצַד מִצְטָרְפוֹת[16] אִם הָיוּ שֶׁל אֶחָד[17] מִמִּין**
24 **אֶחָד? עִסַּת הַחִטִּים שֶׁנָּגְעָה[18] בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין -**
25 **מִצְטָרְפוֹת[19]; נָגְעָה בִּשְׂאָר הַמִּינִין - אֵין מִצְטָרְפוֹת[20].**
26 **וְכֵן עִסַּת שְׂעוֹרִין שֶׁנָּגְעָה בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין[21] אוֹ שִׁבֹּלֶת**
27 **שׁוּעָל אוֹ שִׁיפּוֹן, וְכֵן עִסַּת כֻּסְּמִין[22] וְשֶׁל שִׁבֹּלֶת**
28 **שׁוּעָל וְשֶׁל שִׁיפּוֹן שֶׁנָּגְעָה כָּל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן**
29 **בַּחֲבֵרְתָּהּ - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[23].**

16) שם, משנה ב. 17) ראה למעלה בהלכה א. 18) כלומר, נגעה ונשכה, כנ"ל שם. 19) אף־על־פי שלענין כלאים אינם מין אחד (ראה בפ"ג מהלכות כלאים הלכה ג) - כאן לענין חלה, הם מין אחד, לפי שהעיסות שלהם דומות (עיין ר"ש ורע"ב בכלאים פ"א משנה א). ולא גזרו חכמים שמא יבואו לתרום מזה על זה, ובאמת אין תורמין מזה על זה, כיון שהם כלאים זה בזה, ראה בהלכות כלאים שם, ובפ"ה מהלכות תרומות הלכה ג - שהכל יודעים שאין תורמין ממין על שאינו מינו (ירושלמי חלה פ"ד הלכה ב). וראה בהלכה הסמוכה, לענין ישן וחדש. 20) וכל זה אינו אלא בנושכות זו את זו, אבל הבולל קמח ועושה עיסה - כל חמשת המינין מצטרפים, כבסוף ההלכה הסמוכה. 21) וממה שאמרו (מנחות ע.) "כוסמין מין חיטין", ראה להלן פ"ח הלכה ד. 22) משנה שם, כרבי יוחנן בן נורי. ויתכן שלא נחלק תנא־קמא על רבי יוחנן בן נורי בענין זה (כסף־משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סימן שכד אות י). 23) שהכוסמין הם גם מין חיטים וגם מין שעורים.

30 **ד. עִסַּת חָדָשׁ[24] - אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת[25] לְשֶׁל יָשָׁן[26], אַף**

עַל פִּי שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד; כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ[27]: תּוֹרְמִין[28] מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן[29]. וְלֹא יִתְרֹם[30] מֵאֶמְצַע שְׁתֵּיהֶן[31], אֶלָּא יָבִיא[32] עִסָּה אַחֶרֶת חָדָשׁ אוֹ יָשָׁן וְיִצְטָרֵף לָהֶם לְהַשְׁלִים הַשִּׁעוּר[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[34] בְּעִסָּה שֶׁנָּגְעָה[35] בְּעִסָּה אַחֶרֶת; אֲבָל הַבּוֹלֵל קֶמַח חֲמֵשֶׁת הַמִּינִין וְעוֹשֶׂה מֵהֶם עִסָּה אַחַת - הֲרֵי חֲמִשְׁתָּן מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר עִסַּת חַלָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[36].

24) מתבואה של שנה זו. 25) שם משנה ד: "קב חדש וקב ישן שנשכו זה בזה, רבי ישמעאל אומר יטול מן האמצע (ממקום שנושכים זה את זה, ונמצא מפריש משתיהן - רע"ב), וחכמים אוסרים". אבל להפריש מזה על זה, לדברי שניהם, אי אפשר. 26) מתבואה של השנה הקודמת. 27) ירושלמי שם. 28) תרומה גדולה. 29) והלא דין הוא שאין תורמין מזה על זה, ראה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה יא. 30) כחכמים הנ"ל, ולא כרבי ישמעאל. 31) שגם באופן זה יש חשש, שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן. 32) כלומר, כיון שמן התורה נתחייבה עיסה זו (של חדש וישן) בחלה, אין להפרידה ולעשותה שתי עיסות. 33) כלומר, אם יביא עיסת חדש, נצא שחדש וחדש מכאן, וישן באמצע, והוא מצרפם, וכן להיפך, כדלהלן בסוף ה"ו. וכשהוא מפריש, מפריש על כל העיסה, כיון שבאופן כזה, אין חשש שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן, שבני אדם רואים שצירף עיסה נוספת, וחושבים שאינו מתקן אלא מחדש על חדש ומישן על ישן. ועיין ברדב"ז. 34) שאין חיטים מצטרפים אלא עם הכוסמין בלבד (הלכה הקודמת). 35) ונשכה, כנ"ל. ירושלמי חלה פ"א הלכה א. 36) למעלה בפ"ו ראש הלכה טו. ומזה שכתבו רבינו כאן, ולא בסוף הלכה הקודמת, נראה שאפילו עיסת חדש ועיסת ישן, מצטרפות, אם נילושו יחד. ועיין ר"י קורקוס ו"משנה ראשונה" שם.

ה. עִסָּה[37] שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן[38], וְעִסָּה פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן, וְעִסָּה שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה בָּאֶמְצַע, כְּגוֹן עִסַּת אֹרֶז[39] אוֹ עִסַּת תְּרוּמָה[40] אוֹ מְדֻמָּע[41] אוֹ עִסַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים[42], אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹגְעוֹת[43] זוֹ בָּזוֹ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהֲרֵי דָּבָר הַפָּטוּר מִן הַחַלָּה מַבְדִּיל בָּאֶמְצַע[44].

37) חלה פ"ד משנה ג. 38) ושתיהן ממין אחד. 39) שאינה חייבת בחלה, ראה למעלה בפ"ו הלכה ב. 40) כלומר, עיסה העשויה מקמח של תרומה. והתרומה פטורה מן החלה משום שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה. וראה למעלה שם סוף הלכה ד. 41) ירושלמי שם הלכה ג, ותוספתא שם פ"ב הלכה ד. שהרי הוא פטור מחלה, ראה למעלה שם. 42) ירושלמי שם. שפטורה מחלה, ראה למעלה שם סוף הלכה ח. 43) ונושכות. וראה שם הלכה יז, ובהערות, וברדב"ז להלן סוף הלכה ז, ולמעלה הלכה א והלכה ג. 44) וכל זה כשהעיסות נושכות זו את זו, אבל אם הן בלולות, ויש בעיסות החייבות בחלה כשיעור החייב בחלה, אין העיסות שאינן חייבות בחלה מעכבות את חיוב החלה. וראה למעלה שם הלכה ט, וביו"ד שם סעיף ו ואילך, ובביאור הגר"א שם ס"ק יג.

ו. הָיָה[45] בָּאֶמְצַע עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ - מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהָעִסָּה שֶׁבֵּינֵיהֶן כְּבָר הָיְתָה מְחֻיֶּבֶת בְּחַלָּה[46]. וְכֵן[47] אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן עִסַּת הֶקְדֵּשׁ - מִצְטָרְפוֹת; מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לִפְדּוֹתָהּ וְתִתְחַיֵּב בְּחַלָּה[48]. וְכֵן[49] אִם הָיְתָה בֵּינֵיהֶן עִסַּת מִין אַחֵר[50] אוֹ עִסַּת אִישׁ אַחֵר אוֹ עִסַּת חָדָשׁ - הֲרֵי שְׁתֵּי הָעִסּוֹת שֶׁבַּצְּדָדִין מִצְטָרְפוֹת לְחַלָּה[51].

45) משנה שם. 46) ולא מיעטו מהכתוב: "תרימו תרומה", ולא שכבר נתרמה, אלא עיסה שאינה שייכת עתה בחיוב חלה, כמו עיסת תרומה. אבל עיסה שהורמה חלתה, שייכת גם עכשיו לחיוב חלה, אלא שנפטרה לאחר שהפרישו ממנה. 47) ירושלמי שם. 48) שם: "קב הקדש מצרף, קב חלה אינו מצרף וכו' הקדש ראוי לפדותו ולחייבו, חלה אינה ראויה לפדותה ולחייבה". [והוצרכו לסברא זו בהקדש, אף־על־פי שוודאי הקדישוה לאחר הגלגול, שאם לא כן, לא מועיל הפדיון והיא פטורה מן החלה (להלן פ"ח הלכה ז), ואם־כן הרי "כבר היתה מחוייבת בחלה" (כמפורש בסמוך, בעיסה שהורמה חלתה - שאין לדמות עיסת הקדש שנפטרה מן החלה ואין לה זיקה לחלה כלל, לעיסה שהורמה חלתה, שיש לה זיקה לחלה, וראה להלן. ואף־על־פי שיכול להשאל על החלה, כדרך שיכול להשאל על התרומה - אין לדמות שאלה בחלה שאינו חייב להשאל, לפדיון הקדש, שחייב הוא לפדותו לטובת בדק הבית, ראה בנדרים נט. ובר"ן שם ד"ה תרומה, וברדב"ז כאן. ובחלה אין הסברא ש"כבר היתה מחוייבת בחלה", שרק בעיסה שהורמה חלתה אמרו כן (ראה למעלה), אבל חלה עצמה ההפרשה אינה פוטרת אותה, אלא את העיסה, ולגבי עצמה שם חלה פוטר אותה, שכשם שתרומה אינה חייבת בחלה, כמו כן חלה אינה חייבת עוד בחלה, ואין לה זיקה להפרשת חלה]. 49) ירושלמי ותוספתא שם. 50) מחמשת המינים. ואף־על־פי שאין עיסת חיטין מצטרפת עם עיסת שעורים לשיעור חלה (אם לא בללן יחד, כנ"ל בהלכה ד), בכל זאת אין עיסת השעורים מפסיקה בין שתי עיסות חיטים שאין בכל אחת מהן כשיעור. וטעמו של דבר, שכדי שיצטרפו שתי עיסות ושהשלישית שביניהן לא תפסיק, די שתהא האמצעית בת חיוב חלה, אף־על־פי שאינה יכולה להצטרף בעצמה, כנ"ל, וראה בתוספתא כפשוטה. 51) אף־על־פי שאין עיסת איש אחד ועיסת חדש מצטרפות בעצמן, כנ"ל בהלכות א־ד - אינן מפסיקות, כנ"ל.

ז. שְׁתֵּי עִסּוֹת[52], שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר, שֶׁהִפְרִישׁ חַלָּה מִזּוֹ וְחַלָּה מִזּוֹ, וְחָזְרוּ וְנָגְעוּ[53] זוֹ בָּזוֹ וַהֲרֵי בִּשְׁתֵּיהֶם כַּשִּׁעוּר - חַיָּבִין לְהַפְרִישׁ מֵהֶן חַלָּה; שֶׁהַחַלּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת אֵינָן כְּלוּם[54].

52) שם משנה ה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. 53) וגם נשכו, כנ"ל. 54) שהרי הופרשו בשעת פטור.

ח. שְׁנֵי[55] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁעָשׂוּ עִסָּה כַּשִּׁעוּר[56]

וְחִלְקוּהָ[57], וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ[58], וְהוֹסִיף כָּל אֶחָד עַל חֶלְקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לַשְּׁעוּר[59] - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת; שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ[60] שְׁעַת חוֹבָה כְּשֶׁהָיוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁהֲרֵי פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר הָיָה בְּיַד כָּל אֶחָד מֵהֶן[61].

55) ירושלמי חלה פ"ג הלכה ד. 56) [שעיסת שותפין ישראלים שאין בה אלא שיעור אחד - חייבת (למעלה פ"ו הלכה ו), לפי שיש כאן צירוף לחובה. אבל שותפים גויים, שאין עיסתם מצטרפת לכשיעור לחייבה בחלה, אינה מצטרפת גם להקל ולפוטרה כעיסת שני ישראלים שגלגלו על דעת לחלקה, בהלכה הסמוכה]. 57) כנראה שהמדובר כשעשו עיסה זו על דעת לחלקה, ראה בהלכה הסמוכה. וישנם כאן שני פטורים: א. גלגול על־מנת לחלק שפטור (למעלה שם הלכה יט); ב. גלגול גוי הפוטר מן החלה (שם הלכה ח). 58) [שכשנתגיירו כבר לא היה שיעור בעיסה. אבל אם נתגיירו ואחר־כך חלקו, אף־על־פי שהוסיפו אחר כך, פטורים מחלה, שהרי היתה העיסה כשיעור כשנתגיירו, והיה בדין לצרפה לחיוב ובכל זאת פטורים הם אז, לפי שהגלגול היה בגיותם - דינה כעיסה של שני ישראלים (בהלכה הסמוכה) שגלגול של פטור פוטרה לעולם]. 59) כלומר, ואין בעיסה השנייה לבדה כשיעור, שאם לא כן, בוודאי חייבת, כנ"ל שם הלכה ט. 60) לעיסה. 61) (ואין גלגול הגוי פוטר, אלא באופן שהיה כשיעור, ונפקע על ידי הגלגול. וכמו כן אין הגלגול על־מנת לחלק פוטר, אלא כשיש שיעור המחייב, אבל כאן בגוי שאין עיסתם מצטרפת לחיוב, אינה מצטרפת גם לגרום קולא, כנ"ל).

ט. אֲבָל שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים[62] שֶׁעָשׂוּ כָּךְ[63], וְחָזַר כָּל אֶחָד אַחַר שֶׁחָלְקוּ וְהוֹסִיף עַל חֶלְקוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לַשִּׁעוּר - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה; שֶׁכְּבָר הָיְתָה לָהּ שְׁעַת חוֹבָה[64], וְהֵן הָיוּ פְּטוּרִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ לְחַלֵּק[65].

62) ירושלמי שם. 63) על־מנת לחלקה בצק. 64) בשעת לישה, שהרי היה בה שיעור, והיא עיסת ישראל. 65) ראה למעלה בפ"ו הלכה יט.

י. הָיְתָה[66] הָעִסָּה בְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַיִּשְׂרְאֵל בְּשֶׁתָּפוּת[67] וְחִלְקוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהוֹסִיף הַגֵּר עַל שֶׁלּוֹ [וְיִשְׂרָאֵל עַל שֶׁלּוֹ] עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל אֶחָד עִסָּתוֹ לַשִּׁעוּר - שֶׁל יִשְׂרָאֵל חַיֶּבֶת[68], וְשֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים פְּטוּרָה[69].

66) ירושלמי שם. 67) מלשון זה משמע, שלשוה שלא על דעת לחלקה, ראה בכסף־משנה וביו"ד סימן של סעיף ו, ובביאור הגר"א שם אות ז. 68) שהרי בחלקו של הישראל אין גלגול הגוי פוטר (יו"ד שם סעיף א). 69) צריך עיון, הרי לא היתה לה שעת חובה, שהרי פחות מכשיעור היתה בידו, ראה למעלה הלכה ח. וראה בראב"ד. [ויתכן כי רק למעלה שם, שישנם שני פטורים: גלגול על־מנת לחלק, וגלגול של גוי, וכל אחד מהם סותר לשני, כלומר: גלגול על־מנת לחלק אינו מפקיע החיוב, שלא היתה לה שעת חובה כיון שיש כאן גלגול של גוי, וגלגול של גוי אינו מפקיע, שלא היתה לה שעת חובה מצד הגלגול על־מנת לחלק. וכאן שלא גלגלו על־מנת לחלק (ראה למעלה), גלגול הגוי מפקיע, אף־על־פי שבחלקו של הגוי בלבד לא היה כשיעור. אבל מלשון רבינו למעלה שם, נראה שהעיכוב הוא מצד פחות מכשיעור, ולא מצד שגלגל על־מנת לחלק].

יא. הַנּוֹטֵל[70] שְׁאוֹר מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[71] וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ[72] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא עִסָּה שְׁנִיָּה[73], שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ עִם שְׁאוֹר זֶה שִׁעוּר עִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה, וְנוֹתְנָהּ בְּתוֹךְ הָעִסָּה[74] שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ, וּמַפְרִישׁ מִן הָעִסָּה הַשְּׁנִיָּה שִׁעוּר חַלָּה עָלֶיהָ וְעַל הַשְּׁאוֹר, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל[75] מִן הַמֻּקָּף. וְאִם אֵין לוֹ עִסָּה שְׁנִיָּה - נַעֲשֵׂית זוֹ כֻּלָּהּ טֶבֶל וּמַפְרִישׁ חַלָּה עַל הַכֹּל; שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִינוֹ אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא[76].

70) חלה פ"ג משנה ח, ותוספתא שם, פ"ב הלכה ב. 71) ואם כן, השאור טבל לחלה. 72) ודין תורה הוא שתיבטל ברוב, אבל חכמים אמרו שהטבל אינו בטל, ראה להלן. 73) מהעיסה הנ"ל שלא הורמה חלתה, אי אפשר להפריש על זה שנתערב, שהרי העיסה הנ"ל מחוייבת בחלה מן התורה. ואילו השאור הנ"ל, אינו חייב אלא מדרבנן. אבל מהעיסה השנייה, שאין בה כשיעור בלי השאור הנ"ל, יכול להפריש (משנה ראשונה). 74) כלומר, מערבבה בעיסה, באופן כזה שיוכל להפריש מן העיסה החדשה, שאף־על־פי שעיסה שהורמה חלתה הנמצאת בין שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור, הרי היא מצרפתן (למעלה הלכה ו), כל זה לענין שתהיינה העיסות כעיסה אחת שיש בה שיעור, אבל לענין שיהא זה מן המוקף, העיסה מפסקת. ובספר מוגה: "סמוך לעיסה" (ר"י קורקוס, וכעין זה העתיק הסמ"ג עשין קמא). ולפי זה, העיסה שהורמה חלתה מצרפת אף לענין שיחשב מן המוקף, וכן הוא בשו"ת הרא"ש כלל ב סימן ב. אלא שלפי זה, לא מובן מה שסיים רבינו "כדי שיטול מן המוקף", הרי חוץ מדין מוקף, צריך להסמיך את העיסה השניה כדי שתצטרף לשאור ויהיו יחד כשיעור (תוספתא כפשוטה, וראה בהערה 21 שם). 75) כלומר, זהו הטעם למה שכתב: "ונותנה בתוך העיסה", ולא די בנתינת העיסה השנייה סמוך לה, כנ"ל. 76) שכיון שאפשר לתקנו, הרי הוא דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף אינו בטל. וראה בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו.

יב. עִסָּה הַטְּבוּלָה לְחַלָּה - אֵינָהּ כְּחַלָּה[77], וַהֲרֵי הִיא כְּחֻלִּין לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה, שֶׁאֵין הַשְּׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[78]. וּמֵתֶר[79] לִגְרֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין[80] שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ, שְׁתֵּי עִסּוֹת[81], אַחַת טְמֵאָה[82] וְאַחַת טְהוֹרָה[83] - נוֹטֵל כְּדֵי חַלַּת שְׁתֵּיהֶם מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[84] וְנוֹתְנוֹ בָּאֶמְצַע סָמוּךְ לָעִסָּה הַטְּהוֹרָה[85], וּמוֹשֵׁךְ[86] מִן הַטְּמֵאָה לַטְּהוֹרָה כְּדֵי בֵּיצָה[87], כְּדֵי לִתְרֹם מִן הַמֻּקָּף[88].

77) כן היא מסקנת הגמרא בסוטה ל: 78) בפי"א מהלכות

אבות הטומאות הלכות ב, טו. 79) סוטה שם, ועבודה זרה נו. וראה בהלכות טומאת אוכלין פט"ז הלכה ט. 80) כלומר, חולין שאינם מתוקנים, אבל חולין מתוקנים, מותר לטמא גם בידים, כנ"ל שם. 81) חלה פ"ב משנה ח, כרבי אליעזר שפסקו בירושלמי כמותו, ולא כחכמים. 82) כלומר, ראשונה לטומאה (סוטה שם). 83) ועדיין לא הורמה חלה מהן. 84) כן הוא במשנה שם. ופירש שם בספר בית דוד, שאינו מפריש מן העיסה הטהורה שלפניו, אלא מעיסה אחרת (תוספות אנשי־שם). וצ"ע למה לא יפריש מאותה עיסה הטהורה, ועיין רע"ב שם. 85) ונוגע בה כדי שיתרום מן המוקף. ואף־על־פי שאין צריך נגיעה במוקף - טמא וטהור דינם כדבר שהוא מקפיד על תערובתו, וצריך נגיעה (ר"י קורקוס). וכאן אין צריך נשיכה, ראה להלן. 86) [צ"ל "ומנשך", וראה להלן. ועיין במשנה ראשונה שם. ואף־על־פי שעל־ידי נשיכה נעשה הכל כגוף אחד וכולם טמאים בעת מעשה כראשון לטומאה (פ"ו מהלכות טומאת אוכלין הלכה יח) - לאחר שפירשו לא נשאר בהם אלא טומאת מגע בלבד, כמפורש שם]. 87) ["כדי־ביצה" זה הוא מן הטהורה, ועושה כן כדי שהעיסה הטמאה תהא נושכת עם ה"כדי־ביצה", ועם ה"כדי־חלה", ועל־ידי־זה הן נעשות כעיסה אחת, ורק באופן זה, כשהכל גוף אחד, מותר לתרום מן הטהור על הטמא, כמפורש למעלה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה ז, אבל באופן אחר אסור, ראה למעלה פ"ה הלכה יג. וראה במשנה ראשונה. ואף־על־פי שבמשנה שם אמרו, ונותן פחות מכביצה באמצע" - פסק רבינו כברייתא בסוטה שם, שנותן כביצה באמצע, מפני: שאין שני עושה שלישי בחולין, וחולין הטבולין לחלה אינה כחלה אלא כחולין, ולפיכך אין שלישי בהם כנ"ל, וגם מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל (אלא שצ"ע שאין זה "גורם", אלא מטמא בידים), ולפיכך מותר לתת כדי ביצה, שאף־על־פי ש"כדי־ביצה" זה נוגע בראשון, ומיטמא ונעשה שני, אף לאחר שפירש (ראה למעלה), אין הוא מטמא את ה"כדי־חלה", שמפרישה ואחר־כך קורא עליה שם חלה]. 88) [זהו טעם למה שכתב "ונותנו באמצע סמוך לעיסה הטהורה", כנ"ל. וכאן אין צריך נשיכה, שכיון שהכביצה וה"כדי־חלה" נשוכים כולם לעיסה הטמאה, די בכך להתיר לתרום מן הטהור על הטמא].

1 **יג. עוֹשֶׂה אָדָם[89] עִסָּה טְהוֹרָה[90] וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ**
2 **חַלָּתָהּ, וּמַנִּיחָהּ אוֹ מַנִּיחַ מִקְצָתָהּ לִהְיוֹת מַפְרִישׁ**
3 **עָלֶיהָ וְהוֹלֵךְ חַלּוֹת שֶׁל עִסּוֹת אֲחֵרוֹת וַאֲפִלּוּ נִטְמְאוּ**
4 **הָעִסּוֹת[91], עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה הָעִסָּה שֶׁהִנִּיחַ כֻּלָּהּ חַלָּה**
5 **וְיִתְּנֶנָּה לַכֹּהֵן. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּפְּסֵל מֵאֹכֶל אָדָם[92]; אֲבָל**
6 **מִשֶּׁתִּסְרַח[93] אֵינוֹ מַפְרִישׁ עָלֶיהָ. בַּמֶּה דְּבָרִים**
7 **אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ אוֹתָם הָעִסּוֹת שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סָפֵק**
8 **אִם הוּרְמָה חַלָּה מֵהֶן אוֹ לֹא הוּרְמָה[94]; שֶׁחַלַּת**
9 **דְּמַאי[95] נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחִלָּה וְשֶׁלֹּא**
10 **מִן הַמֻּקָּף.**

89) חלה פ"ד משנה ו. 90) כדי שתהא החלה שיפריש, טהורה. 91) כלומר, שיש כאן שתי ריעותות: שמפריש מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף (רדב"ז). 92) ירושלמי שם. 93) משנה שם. 94) כגון ששני עדים אומרים שהורמה, ושנים אומרים לא הורמה. אבל אין הכוונה שלקחה מעם הארץ, שהרי עמי הארץ מפרישין חלה, כשם שמפרישין תרומה גדולה (משנה ראשונה). וראה באור־שמח. 95) כאן "דמאי" פירושו, ספק, ולא שלקחו מעם הארץ, כנ"ל. וראה בפ"ט מהלכות מעשר הלכה א, ובמשנה־למלך שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המפריש חלתו קמח אם היא חלה. ואימתי מפרישין חלה. מאימתי תתחייב העיסה בחלה. ואם נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים. עיסה שנדמעה בטומאה, אם לשין ועורכין עמה. הלוקח מנחתום עם־הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה. והלוקח בחוצה לארץ מנחתום או מבעל הבית.

11 **א. הַמַּפְרִישׁ[2] חַלָּתוֹ קֶמַח - אֵינָהּ חַלָּה[3], וְגָזֵל בְּיַד**
12 **כֹּהֵן[4], וּשְׁאָר הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[5]. וְאוֹתוֹ הַקֶּמַח**
13 **שֶׁהִפְרִישׁ לְשֵׁם חַלָּה, אִם יֵשׁ בּוֹ עִמֶּר[6] וְעוֹשֵׂהוּ עִסָּה[7]**
14 **- הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ חַלָּה, כְּשְׁאָר כָּל קֶמַח חֵלִין[8].**

2) חלה פ"ב מ"ה. 3) שהרי "עריסותיכם" אמר רחמנא ("מאירי" קידושין, עמ' 231). 4) וחייב להחזיר לבעל הקמח. ואף-על-פי שהוא תלמיד חכם, ויודע שאין מפרישים חלה קמח, ובוודאי נתן לו בתורת מתנה - גזרו חכמים שתהא גזל בידו, מחמת אלה שאינם יודעים שאין מפרישים חלה קמח, ואם תשאר ביד כהן יחשבו שנתקנה עיסתם (ט"ז ליו"ד סי' שכז ס"ק א, ע"פ הגמרא בקידושין מו:). 5) "ולא נאמר: זו העיסה אינה חייבת בחלה, כיון שהקמח שלה חלה היתה בו הכוונה" (פירוש המשנה). 6) שהוא שיעור חלה (למעלה פ"ו הט"ו). 7) אבל בעודו קמח אין חלתו חלה, כנ"ל. 8) כלומר, וחלה זו אסורה לזרים מן התורה, כיון שהפרשתו הראשונה מן הקמח לא היתה כלום (רדב"ז).

15 **ב. אֵימָתַי מַפְרִישִׁין חַלָּה?[9] כְּשֶׁיִּתֵּן אֶת הַמַּיִם[10]**
16 **וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם, מַפְרִישׁ הַחַלָּה מִתְּחִלַּת דָּבָר**
17 **שֶׁנִּלּוֹשׁ[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם[12]. וְהוּא שֶׁלֹּא**
18 **יִשָּׁאֵר שָׁם בָּעֲרֵבָה קֶמַח שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בַּמַּיִם שְׁעוּר**
19 **עִמֶּר[13]. וְאִם אָמַר[14]: הֲרֵי זוֹ חַלָּה[15] עַל הָעִסָּה[16] וְעַל**
20 **הַשְּׂאוֹר וְעַל הַקֶּמַח שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר, וְלִכְשֶׁתֵּעָשֶׂה כֻּלָּהּ עִסָּה**
21 **אַחַת[17] תִּתְקַדֵּשׁ זוֹ שֶׁבְּיָדוֹ[18] לְשֵׁם חַלָּה - הֲרֵי זֶה**
22 **מֻתָּר[19].**

9) ב"ירושלמי" פסחים פ"ג ה"ג: "אמר רבי יוסי בי רבי בון, בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף (כלומר, כשתעשה העיסה גוף אחד, כדלהלן בה"ד) - תקנה תיקנו בה שיפרישנה תחילה, שלא תטמא את העיסה". וראה להלן הי"א. ואין כוונת רבינו כאן לומר שחובת החלה באה עכשיו, שהרי כתב להלן (ה"ד) מאימתי תתחייב העיסה בחלה, משתעשה גוף אחד, אלא אם הוא חושש שמא תיטמא העיסה - מפריש בתחילת הלישה (כסף-משנה

ורדב"ז). 10) חלה פ"ג סוף מ"א. 11) כלומר, מתחילת הלישה. אבל לא יפריש ממעט הקמח שעדיין לא נתערב במים. וראה להלן. 12) 'ירושלמי' שם ה"א. 13) שכיון שאין במשוייר שיעור חלה, אין הוא נחשב בפני עצמו, ומצטרף לקמח שכבר נתערב במים, והכל בכלל "עריסותיכם". ובספרים אחרים, במשנה שם: "ובלבד שיהא שם חמשה רבעי קמח", כלומר, במעורב. ולפי נוסחת רבינו "ובלבד שלא יהא וכו'", יתכן שאף אם אין במעורב שיעור חלה "הואיל ומכל-מקום התחילה ללוש, ואין בקמח הנשאר כדי חלה - נידון כנילוש" ('מאירי' חלה שם, עמ' 27). 14) 'ירושלמי' שם. ומדובר אפילו כשנשאר בעריבה קמח, שיעור עומר שלא נתערב במים. 15) ומדובר שהפריש מן הקמח שנתערב במים, ולא ממה שנשתייר, כנ"ל. 16) כלומר, על הקמח המעורב במים. 17) כלומר, לכשיתערב כל הקמח במים, כנ"ל. 18) כלומר, כל החלה בבת אחת. וצ"ע, מדוע אינו יכול לומר, שעל החלק שכבר נתערב במים, יחול מיד, ועל היתר יחול לכשתעשה כולה עיסה. 19) ואין זה כמפריש על דבר שלא בא לעולם, שכיון שבידו הדבר לערב הקמח במים ולחייבו בחלה, הרי זה כבא לעולם, כנ"ל בפ"ה מהל' תרומות ה"ט. וראה בר"ן לקידושין סב, ב. וב'תוספות רי"ד' על ה'ירושלמי' שם, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' על המשנה שם. ואף-על-פי שבהל' תרומות שם, כתב רבינו: "והוא שיביאו שתיהן שליש בעת שאמר" - בערוגה שלא הביאה שליש, אין זה בידו להביאה לידי הבאת שליש. אבל עירוב הקמח במים, בידו הוא.

1 **ג. הִנִּיחַ[20] הָעִסָּה עַד שֶׁלֹּשׁ הַכֹּל וְעֵרְבָהּ וְאַחַר כָּךְ**
2 **הִפְרִישׁ - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[21]. וְאִם לֹא הִפְרִישׁ הַחַלָּה**
3 **בָּצֵק, אֶלָּא אָפָה הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִן הַפַּת,**
4 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22].**

20) 'ספרי' פרשת שלח, פיסקה קי. 21) כלומר, חלתו חלה אף-על-פי שעבר על תקנת חכמים, שתיקנו להפריש מיד עם נתינת המים לקמח, כנ"ל. 22) למעלה פ"ו, סוף הט"ז.

5 **ד. מֵאֵימָתַי[23] תִּתְחַיֵּב הָעִסָּה[24] בְּחַלָּה? מִשֶּׁתְּגַלְגֵּל[25]**
6 **בְּחִטִּים וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם[26], אוֹ שֶׁתִּטַּמְטֵם[27]**
7 **בִּשְׁעוֹרִים וְתֵעָשֶׂה כֻּלָּהּ גּוּף אֶחָד. וְאוֹכְלִין עֲרַאי[28] מִן**
8 **הָעִסָּה עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בְּחִטִּים וְתִטַּמְטֵם בִּשְׁעוֹרִים.**
9 **וְהַכֻּסְּמִין - כְּחִטִּים[29], וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְהַשִּׁיפּוֹן -**
10 **כִּשְׁעוֹרִים.**

23) חלה, שם. 24) כלומר, מאימתי חל חיוב חלה מעיקר הדין, קודם שנתקנה התקנה להפריש מיד עם נתינת המים בקמח, ראה למעלה ה"ב ובהערות, והיינו לאסור אפילו אכילת עראי, כדלהלן. 25) כן הוא בדפוס רומי. וראה ב'תוספות אנשי שם'. 26) כלומר, כל הקמח, ולא יישאר קמח בלתי מעורב, ראה למעלה שם. 27) "פירוש, שידבקו חלקם קצתם בקצתם" (פירוש המשנה). "שעיסת שעורים אינה נגבלת יפה אלא נסדקת, להכי תטמטם, שמגבלה עד שיטמטמו (כלומר, יאטמו, יסתמו) סדקיה" (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' שם). וראה ב'ערוך' ערך טם ב, וב'תוספתא כפשוטה' חלה פ"א, עמ' 800. 28) משנה, שם. ואילו אכילת קבע אסורה משעה שהיא נותנת את המים. וכן גם לענין תרומות ומעשרות לא הותרה לפני גמר מלאכה אלא אכילת עראי בלבד, ראה למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"א. ועי' 'משנה ראשונה' שם. 29) במנחות ע, א: "תנא, כוסמין מין חיטים, שבולת שועל ושיפון מין שעורים". ומפרשה רבינו לענין לישה, ולא לענין צירוף, בכדי שלא יקשה לנו ממה שנאמר בחלה פ"ד מ"ב, הובא למעלה פ"ז ה"ג. ואף-על-פי שב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"א) אמרו: "ושאר כל דברים, את מהלך בהן אחר הטימטום", פסק רבינו כהברייתא במנחות הנ"ל ('בית יוסף' יו"ד סי' שכז).

11 **ה. נִתְגַּלְגְּלָה[30] בְּחִטִּים וְנִטַּמְטְמָה בִּשְׁעוֹרִים, הָאוֹכֵל**
12 **מִמֶּנָּה קֹדֶם הַפְרָשַׁת חַלָּה - חַיָּב מִיתָה[31], מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
13 **טֶבֶל[32]. לְפִיכָךְ: אִם הָיְתָה הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה מִן**
14 **הַתּוֹרָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה - לוֹקֶה[33], כְּכָל אוֹכֵל טֶבֶל[34];**
15 **וְאִם הָיְתָה חַיֶּבֶת מִדִּבְרֵיהֶם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת**
16 **מַרְדּוּת.**

30) משנה בפ"ג, שם. 31) בידי שמים. ואם התרו בו - לוקה, כדלהלן. 32) שהרי חלה דינה כתרומה, כנ"ל פ"ה הי"ג. וראה בפ"א מהל' מעשר ה"ה. אולם, האוכל מן העיסה לפני גלגול וטמטום, אינו חייב מיתה, אף-על-פי שנתנו את המים ואפשר להפריש (למעלה ה"ב), שאין זה כאוכל טבל, אלא כאוכל מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשר, ועי' רדב"ז ו'מלאכת שלמה'. 33) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ב: "זאת אומרת, שלוקין על חלתן דבר תורה". 34) מכות יג, א. ופי"ט מהל' סנהדרין ה"ב אותיות ה-ו.

17 **ו. עִסָּה[35] שֶׁנִּדְמְעָה[36] עַד שֶׁלֹּא תִּתְגַּלְגֵּל - פְּטוּרָה[37];**
18 **מִשֶּׁתִּתְגַּלְגֵּל - חַיֶּבֶת[38]. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ[39] עִסָּתוֹ אוֹ**
19 **הַמַּפְקִיר אוֹתָהּ[40] קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה**
20 **בָּהּ וְאַחַר כָּךְ גִּלְגְּלָהּ[41], אוֹ הִקְדִּישָׁהּ אוֹ הִפְקִיר אוֹתָהּ**
21 **אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת**
22 **בְּחַלָּה[42].**

35) שם, מ"ב. ומדובר לאחר נתינת המים בקמח, ראה ב'אור שמח'. 36) שנתערבה בה תרומה. 37) שהמדומע פטור מן החלה, ראה למעלה פ"ו סוף ה"ד. ומדובר בחלה בזמן הזה, שאינה אלא מדרבנן (שם בהערה כג, ועי' ב'תוספות רבי עקיבא איגר'). 38) שכיון שנתחייבה בשעת גלגול, שוב אינה נפטרת. 39) שם, מ"ג. 40) דין הפקר לא נזכר במשנה שם, ולמדו רבינו מדין הקדש, כיון שבפ"א שם מ"ג נזכרו שניהם כאחד לענין חיוב חלה. וראה למעלה שם ה"ג, וביו"ד סי' של ס"ז, ובביאור הגר"א שם. 41) אבל אם בשעת גלגול היתה העיסה הפקר או הקדש, הרי זו פטורה, מן הטעם הנזכר בהלכה הסמוכה. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה שפה, ב'תוספתא כפשוטה' חלה עמ' 800, וב'תרומת חלה' להר"ש אליעזרי עמ' ז ואילך. ואף-על-פי שבפ"ב מהל' תרומה הי"ב, כתב רבינו: "אם הפקיר שבלים וזכה בהן ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה", נראה שחלוקים תרומה וחלה לענין זה, שהרי שם בפ"א הכ"ב,

כתב רבינו: "וכן פירות חוצה-לארץ שנכנסו לארץ, חייבין בחלה וכו' (כלומר, מן התורה, כשגלגול העיסה היה בארץ), ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ - חייבין במעשרות מדבריהם" (לפי כסף-משנה בפירוש אחד), הרי שלפני גלגול אין לה לעיסה שייכות עם חובת חלה, פרט לזה שאם הפריש חלה - חלתו חלה (ראה ב'אור שמח'). 42) ואין ההקדש וההפקר מפקיעים את חובת החלה, שחלה בשעת הגלגול שקדם להם, כנ"ל.

1 **ז. הִקְדִּישָׁהּ[43] קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל, וְנִתְגַּלְגְּלָה בְּיַד**
2 **הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָהּ - פְּטוּרָה[44]; שֶׁבִּשְׁעַת**
3 **חוֹבָתָהּ הָיְתָה פְּטוּרָה.**

43) משנה, שם. 44) במנחות סז, א - למדו זאת ממה שנאמר "עריסותיכם", ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש. וכן הדין לענין הפקר כנ"ל, אלא שאין זה מצוי שיגלגל אדם עיסת הפקר ולא יזכה בה, ולכן לא כתב רבינו: הקדישה או הפקירה וכו', כמו בהלכה הקודמת. אבל בשו"ע יו"ד שם, כתב "הפקר", להשמיענו דין של פטור בשעת חובה, ואילו דין "הקדש" לא כתב, כיון שאינו נוהג בזמן הזה.

4 **ח. וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים[45] שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ**
5 **עִסָּה, וּנְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה עַד שֶׁלֹּא גִלְגְּלָהּ - חַיֶּבֶת[46];**
6 **וּמִשֶּׁגִּלְגְּלָהּ - פְּטוּרָה[47].**

45) שם, מ"ה. וכוונת רבינו, שדין עיסת גוי כדין עיסת הקדש, ושניהם נתמעטו במנחות שם, ממה שנאמר "עריסותיכם", כנ"ל. 46) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של ישראל. 47) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של גוי, ועיסת גוי פטורה. כנ"ל פ"ו סוף ה"ה. והחידוש בזה, שאין הולכים לענין חלה אחר המגלגל, לא לחיוב ולא לפטור, אלא אחר מי שהעיסה שלו בשעת גלגול (ש"ך יו"ד שם אות ב, וראה למעלה שם ה"י).

7 **ט. גֵּר[48] שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ עִסָּה: נִתְגַּלְגְּלָה עַד שֶׁלֹּא**
8 **נִתְגַּיֵּר - פְּטוּרָה[49]; וְאִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - חַיֶּבֶת. וְאִם סָפֵק**
9 **- חַיֶּבֶת בְּחַלָּה, לְפִי[50] שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה. וְזָר שֶׁאָכַל**
10 **חַלַּת סָפֵק זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהּ - אֵין חַיָּב עָלֶיהָ חֹמֶשׁ.**

48) שם, מ"ו. 49) שעיסת גוי פטורה, כנ"ל. 50) 'ירושלמי' שם ה"ד. וראה בחולין קלד, א. וברש"י שם ד"ה חלה. ואף-על-פי שלהלן בפ"ט הי"ג, לענין מתנות, כתב רבינו שאם ספק הוא אם נשחטה הבהמה קודם שנתגייר או אחר שנתגייר, פטור והמוציא מחבירו עליו הראיה, בגמרא שם הקשו זאת, ותירצו שיש הבדל בין ספק איסורא (כלומר, חלה שהיא קדושה) שהוא לחומרא, לבין ספק ממון (מתנות שהן חולין, כנ"ל בפ"א ה"ד) שהוא לקולא (חולין, שם). ומלשון רבינו נראה, שאין הגר חייב לתת את חלת הספק לכהן, אלא יכול הוא להשהותה אצלו או למכרה לכהן ('ירושלמי' שם). ואף-על-פי שלגבי תרומת מעשר של דמאי, כתב רבינו (פ"ט מהל' מעשר ה"ה): "ונותנה לכהן", שם הטעם הוא, שהחמירו חכמים שלא יבא לאכלה אם ישהנה אצלו, כדרך שהוא אוכל מעשר ראשון ומעשר עני שאינו נותנם ללוי ולעני (שם ה"ב), וישכח שהם מותרים לזרים, ולא תרומה (משנה-למלך שם). ויש אחרונים ('מראה הפנים' על ה"ירושלמי' שם, ו"יד אברהם' יו"ד סי' של, ע"פ המשנה-למלך פ"ז מהל' תרומות הי"ז) שסוברים שדעת רבינו היא, שמפריש את החלה מספק ונותנה לכהן, כדרך שהוא נוהג בחלת ודאי, שכיון שיש בה עון מיתה, החמירו בה. וכיון שבבבלי (חולין שם), לא הזכירו שמותר למכרה לכהן, אין סומכים בזה על ה'ירושלמי' שהתיר לעשות כן. וראה בש"ך ליו"ד שם אות ח.

11 **י. עִסָּה[51] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ סְפֵק טֻמְאָה[52] קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל -**
12 **יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה[53], לְפִי שֶׁמֻּתָּר לְטַמֵּא חֵלִין שֶׁבְּאֶרֶץ**
13 **יִשְׂרָאֵל[54], וְתִשָּׂרֵף חַלָּתָהּ[55]. נוֹלַד לָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה**
14 **סְפֵק טֻמְאָה שֶׁוַּדַּאי מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין[56] מִן הַתּוֹרָה**
15 **- יִגְמְרֶנָּה בְּטָהֳרָה; שֶׁכֹּל[57] שֶׁוַּדַּאי מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין**
16 **- גָּזְרוּ עַל סְפֵקוֹ בְּחֵלִין הַטְּבוּלִים לְחַלָּה שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ**
17 **אוֹתָן, הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחַלָּה. וְתִהְיֶה[58] הַחַלָּה תְּלוּיָה,**
18 **לֹא נֶאֱכֶלֶת[59] וְלֹא נִשְׂרֶפֶת[60].**

51) שם מ"ב, ותוספתא שם סוף פ"א. 52) כיון שהעיסה הזו, קודם שנתגלגלה, דינה כחולין, כמבואר להלן, על כרחנו שמדובר בספק כזה שמטמא אפילו חולין, ואילו ספק שאינו מטמא אלא תרומה ולא חולין, לא הותר לעשותה בטומאה, שהרי לא נטמאו כלל, ואסור לטמאה בידים, שרק לגרום לה טומאה מותר, כמבואר למעלה פ"ז הי"ב, ובפט"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ט (רדב"ז). וראה להלן בדברי 'חסדי דוד'. 53) כלומר, אפילו לאחר גלגול, שכיון שנולד בה ספק טומאה המטמא גם חולין, כמבואר למעלה - מותר לטמאה, שרק חלה ותרומה שנולד בהם ספק טומאה אסור לטמאן (פי"ב מהל' תרומות ה"ג), אבל לא חולין הטבולים לחלה. וראה להלן. 54) אף-על-פי שהם טבולים לחלה, כיון שטמאה מספק, כנ"ל. 55) כדין חלה טמאה (למעלה פ"ה ה"ד). 56) נדה לז, א. כלומר, רק ודאה מטמא את החולין, אבל ספיקה אינה מטמא את החולין, ולפיכך יגמרנה בטהרה, שהרי כל טומאת עיסה זו אינה אלא מפני שאנו אומרים: חולין הטבולין לחלה הרי הם כחלה, ולפיכך עלינו להחמיר בהם כמו בחלה ממש, שאף-על-פי שנולד בה ספק טומאה, אין לטמאה, כמבואר בפי"ב מהל' תרומות ה"ג (ראה למעלה), אבל אם נולד בה ספק טומאה שמטמאה גם את החולין, אין להחמיר לעשותה בטהרה כמו חלה ('חסדי דוד' שם). [ולפי זה, מתבאר היטב למה חולקה הלכה זו לשתי בבות ולא לבבא אחת: "נולד לה ספק טומאה - עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, ומשגלגלה תעשה בטהרה", לפי שבספק שנולד לפני הגלגול, מותר לעשותה בטומאה גם לאחר הגלגול, כנ"ל]. 57) שם ז, א. 58) שם. 59) שמא היא טמאה, וכהן האוכלה עובר בעשה, כנ"ל בפ"ז מהל' תרומות ה"ג. 60) שמא טהורה היא.

19 **יא. לֹא יַעֲשֶׂה[61] אָדָם עִסָּתוֹ בְּטֻמְאָה לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא**
20 **יִזָּהֵר[62] וְיִשְׁתַּדֵּל[63] וְיִטְהַר[64] הוּא וְכֵלָיו, כְּדֵי לְהַפְרִישׁ**
21 **חַלָּה טְהוֹרָה. הָיָה[65] בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם[66] יָתֵר עַל**

אַרְבָּעָה מִילִין[67] - יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה[68] וְיַפְרִישׁ חַלָּה טְמֵאָה[69].

61) בחלה פ"ב מ"ג: "מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה, יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה, ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה וכו'". הרי שאם יכול לעשות בטהרה, לא יעשנה בטומאה, לדברי הכל. 62) שלא יתקרב לטומאה. 63) להתרחק מטומאה הקרבה אליו. 64) כלומר, אם נטמא. 65) 'ירושלמי' שם, ה"ב. 66) כלומר, בין המקוה שהוא רוצה להטהר בה. 67) בחולין קכב, ב: "ד' מילין לגבל (כלומר, לגבל עיסה בטהרה), ולתפלה ולנטילת ידיים ד' מילין, וכו'. לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו אפילו מיל אחד אינו חוזר". ונראה שדעת רבינו היא שזה לא קאי על "לגבל", אלא על היתר בלבד, כדעת רש"י שם (כסף-משנה), וכן נראה מלשון ה'ירושלמי' שם שלא חילקו בין לפניו ובין לאחריו ('מראה הפנים' סוף ה"א). וראה בפ"ד מהל' תפילה ה"ב-ג. 68) משנה, חלה שם, כרבי עקיבא ולא כחכמים שאמרו "יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה", כיון ששנינו (פ"ג מ"ב, והובאה למעלה ה"י) "נולד בה ספק טומאה עד שלא גלגלה יעשנה בטומאה", ולא אמרו: "יעשנה קבין" ('משנה ראשונה'. וראה ב'אור שמח' וב'חזון איש'). 69) ותנתן לכהן ויסיקנה, כנ"ל פ"ה ה"ד.

יב. אֵין עוֹשִׂים[70] חַלַּת עַם הָאָרֶץ[71] בְּטָהֳרָה, אֲבָל עוֹשִׂים עִסַּת חֻלִּין בְּטָהֳרָה. כֵּיצַד? מְגַבֵּל הָעִסָּה זֶה הֶחָבֵר, וּמַפְרִישׁ מִמֶּנָּה כְּדֵי חַלָּתָהּ, וּמַנִּיחָהּ בִּכְלֵי גְלָלִים אוֹ כְלֵי אֲבָנִים אוֹ בִּכְלֵי אֲדָמָה[72] שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וּכְשֶׁיָּבוֹא עַם הָאָרֶץ - נוֹטֵל אֶת שְׁתֵּיהֶן, אֶת הָעִסָּה וְאֶת הַחַלָּה, וְאוֹמְרִים לוֹ: הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תִּגַּע בַּחַלָּה, שֶׁמָּא תַּחֲזֹר לְטִבְלָהּ[73]. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לוֹ זֶה?[74] מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו שֶׁל גַּבָּל[75].

70) תוספתא דמאי פ"ג, הובאה בגיטין סב, א. 71) כלומר, אסור לגבל עיסה שלמה בשביל עם-הארץ, כדי שיוכל עם-הארץ לעשות את כולה חלה על שאר העיסות שלו (רבינו חננאל, וקיבלו רוב הראשונים את פירושו. וראה ברש"י ו'תוספות' שם, וב'תוספתא כפשוטה'). וטעמו של דבר, שכיון שעם-הארץ יפריש חלה ויטמאה, נמצא שהחבר גורם טומאה לחלה. 72) שכל הכלים האלה אינם מקבלים טומאה (פ"א מהל' כלים ה"ו). 73) אין זו אלא תחבולה ואיום של שוא על עם-הארץ שיפחד מליגע בחלה, שהרי לאמיתו של דבר אינה חוזרת לטבלה אפילו אם נטמאה. 74) כלומר, דוקא באופן שהפריש החבר את החלה, והזהיר את עם-הארץ לבל יגע בה, כנ"ל, שאז אין הוא אלא גורם לטמא חולין, ודבר זה מותר, כנ"ל בפ"ז הי"ב. 75) שאם נאסור עליו לגבל עיסות עמי-הארץ, נמצאת פרנסתו מקופחת.

יג. אֵשֶׁת חָבֵר[76] מְרַקֶּדֶת וּבוֹרֶרֶת עִם אֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ[77]; אֲבָל מְשֻׁתַּטֶּלֶת מַיִם בָּעִסָּה[78] לֹא תְּסַיַּע אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִסָּתָהּ בְּטֻמְאָה[79]. וְכֵן הַנַּחְתּוֹם[80] שֶׁעוֹשֶׂה בְּטֻמְאָה[81] - לֹא לָשִׁין וְלֹא עוֹרְכִין עִמּוֹ[82], שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה[83]; אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ פַּת לַפַּלְטֵר[84].

76) שביעית פ"ה מ"ט, וגיטין סא, א. 77) במשנה שם ושם: "לא אמרו אלא מפני דרכי שלום". ולא התירו זאת אלא באשת עם-הארץ, כיון שרוב עמי-הארץ מעשרין הן (ראה בפ"ט מהל' מעשר ה"א), אבל לא באשה החשודה על השביעית (ראה להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ז). 78) "שאז תקבל העיסה טומאה" (פירוש המשנה). 79) ואסור לעשות כן, כנ"ל בהי"א. וראה בפ"י מהל' מטמאי משכב ומושב ה"א. 80) עבודה זרה נה, ב. 81) כיון שהוא עם-הארץ, כנ"ל. 82) אבל מרקדין ובוררין עמו מפני דרכי שלום, כמו עם אשת עם-הארץ. 83) כנ"ל בהלכה י"א. 84) כלומר, למי שהנחתום מוליך אצלו ככרותיו כדי שימכרום. אבל אין מוליכים עמו פת לאופה, שאפיה היא סוף הלישה (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אבל, ולא כפירוש רש"י שם). וכן מפורש בתוספתא שם פ"ח.

יד. הַלּוֹקֵחַ[85] מִנַּחְתּוֹם עַם הָאָרֶץ בְּסוּרְיָא, וְאָמַר לוֹ[86]: הִפְרַשְׁתִּי חַלָּה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק. כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[87], כָּךְ לֹא נֶחְשְׁדוּ בְּסוּרְיָא עַל הַחַלָּה[88].

85) 'ירושלמי' חלה פ"ד ה"ד, ותוספתא שם פ"ב ה"ו, כחכמים ולא כרבן גמליאל. 86) שאם לא אמר לו שהפריש, חייב הלוקח להפריש חלה, כדין חלה טמאה (למעלה פ"ו ה"א), שהרי גזרו חכמים טומאה על סוריא (פי"א מהל' טומאת מת ה"ו). 87) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"א. 88) שאין לה שיעור מן התורה. וכל-שכן שבארץ ישראל לא נחשדו עליה, שהרי יש בה מיתה כמו בתרומה (רדב"ז). ולא נחשדו על לאו של "ולפני עור לא תתן מכשול".

טו. הַלּוֹקֵחַ[89] בְּחוּצָה לָאָרֶץ[90] מִן הַנַּחְתּוֹם[91] - צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ[92] חַלָּה מִסָּפֵק. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת[93], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[94] הַמִּתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ[95] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק[96].

89) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"א ה"ח. 90) שם, כרבי מנא. אבל בסוריא ובארץ ישראל לא נחשדו על החלה, כנ"ל. 91) עם-הארץ. 92) ואפילו אמר הנחתום הפרשתי חלה, שהם חשודים על לאו של "ולפני עור" (רדב"ז). וכן גם במעשרות אינו נאמן לומר שהפריש, אלא בשבת שאימתה עליו, כנ"ל בפי"ב מהל' מעשר ה"א. 93) עם-הארץ. 94) בברייתא בעבודה זרה לט, ב: "אם נתארח אצל בעל הבית - מותר. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, שגר לו בעל הבית לביתו - מותר". משמע שרבי יהושע בן לוי בא להוסיף על הברייתא, שאפילו הלוקח אצל בעל הבית מותר, ואין צריך לומר המתארח אצלו. 95) אצל בעל הבית. 96) ואפילו בחוץ-לארץ. שוודאי נתן לו ממה שהוא אוכל, והוא אינו חשוד על החלה. אבל לוקח מן הנחתום צריך להפריש מפני

שהוא חשוד להכשילו, ואינו חש ללאו של "ולפני עור לא תתן מכשול", כנ"ל.

יום שישי כ"ט אדר ב' ה'תשע"ו

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולוים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחוטה, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המנות, או ישאל לישראל בפיו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן כָּל זוֹבֵחַ בְּהֵמָה טְהוֹרָה לַכֹּהֵן[2] הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים. וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים בְּכָל מָקוֹם מַתָּנוֹת[3]. וּמִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת תָּמִיד, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[4]; וּבְכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וּבְחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין[5].

2) אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן. 3) נקראות כן לפי הפסוק: "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז). 4) שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שנזכר בביכורים. 5) במשנה שם: תלמוד לומר: "ואתן אותם (חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה.

ב. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן[6] וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת[7]; וְאִם קָדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן[8], אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן תְּמִימִים וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהֶם מוּם[9], וְנִפְדּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּתָּנוֹת[10].

6) כלומר, כשהקדישם היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. 7) שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים אז בגיזה ועבודה. 8) שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. 9) קבוע. 10) כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה.

ג. סָפֵק בְּכוֹר[11] - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת מִכָּל צַד[12]: שֶׁאִם בְּכוֹר הוּא - כֻּלּוֹ לַכֹּהֵן, וְאִם אֵינוֹ בְּכוֹר - מַתְּנוֹתָיו לַכֹּהֵן. וְאִם נִסְתַּפֵּק בִּשְׁנַיִם[13], וְלָקַח הַכֹּהֵן הָאֶחָד מִסָּפֵק - הֲרֵי הַשֵּׁנִי פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת; עֲשָׂאוּהוּ כְּמִי שֶׁזָּכָה בּוֹ הַכֹּהֵן וּנְתָנוֹ[14] בְּמוּמוֹ לִבְעָלָיו[15]. אֲבָל סָפֵק מַעֲשֵׂר[16] - פָּטוּר מִכָּל מָקוֹם[17], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[18].

11) והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. 12) כלומר, ממה נפשך. 13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. 14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון. 15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" איננו כאן, כיוון שמכרו לישראל. 16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. 17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. 18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים.

ד. בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלָה בְּמוּמָהּ[19] וְאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּבְהֵמוֹת אֲחֵרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַת בְּמֵאָה, בִּזְמַן שֶׁכָּל בְּהֵמָה מֵהֶן לְאַחֵר[20] - כֻּלָּן פְּטוּרִין[21]; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הָיָה אֶחָד הוּא הַשּׁוֹחֵט אֶת כֻּלָּם - פּוֹטֵר מַתָּנוֹת אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד[22].

19) כלומר, שנולד בה מום לאחר שהקדישה. 20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. 21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין כמו בבכור, שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. 22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה.

ה. אֵין חַיָּב בְּמַתָּנוֹת אֶלָּא בְּהֵמָה[23] טְהוֹרָה[24] בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שׁוֹר אִם שֶׂה[25]. כִּלְאַיִם הַבָּא מִכֶּבֶשׂ וָעֵז[26] - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[27]. וְהַכּוּי[28], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ[29] כָּל הַמַּתָּנוֹת[30]. צְבִי[31] הַבָּא עַל הָעֵז[32] וְיָלְדָה - הַוָּלָד חַיָּב בַּחֲצִי מַתָּנוֹת[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שֶׂה - אֲפִלּוּ מִקְצָת שֶׂה. תַּיִשׁ הַבָּא עַל הַצְּבִיָּה - הַוָּלָד פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת[34].

23) ולא חיה ולא עוף. 24) ולא טמאה. 25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. 26) ששתיהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. 27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכוי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. 28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. 29) כלומר, מפרישים ונותנים לכהן. 30) ולא חציין. 31) שהוא חיה טהורה. 32) שהיא בהמה טהורה. 33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחייב במתנות. 34) כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ו. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לַאֲכִילַת כְּלָבִים אוֹ לִרְפוּאָה[35] - חַיָּב בַּמַּתָּנוֹת[36].

35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. 36) שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלבו" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות.

ז. בְּהֵמַת שֶׁתָּפִין - חַיֶּבֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: זֹבְחֵי הַזֶּבַח.

ח. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[37]. כֹּהֲנִים[38] וּלְוִיִּם[39] - פְּטוּרִים מִן הַמַּתָּנוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: מֵאֵת הָעָם. וְסָפֵק הֵם הַלְוִיִּם אִם הֵם בִּכְלַל הָעָם אוֹ לֹא, לְפִיכָךְ אֵין נוֹטְלִין מֵהֶם, וְאִם נָטַל הַכֹּהֵן[40] - לֹא יַחֲזִיר[41].

37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בבכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. 38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. 39) שם קלא. "ההוא ליואה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא איקרו "עם". - ושם: - דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". 40) אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים". 41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[42]? בְּשׁוֹחֵט לְעַצְמוֹ[43]; אֲבָל כֹּהֵן טַבָּח[44] שֶׁשּׁוֹחֵט[45] וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק - מַמְתִּינִין לוֹ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת[46], מִכָּן וְאֵילָךְ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מַתָּנוֹת וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים אֲחֵרִים[47]. וְאִם קָבַע בֵּית מִטְבָּחַיִם לְמִכֹּר - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ, אֶלָּא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִיָּד[48]. וְאִם נִמְנַע מִלִּתֵּן[49] - מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן.

42) שכהנים פטורים ממתנות. 43) כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. 44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן, 45) בהמות שלו. 46) [ביבמות (סד: סה.) פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נזדמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. 47) ואין הכהן נוטלו לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לעניין המתנות כישראל גמור. 48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט על מנת למכור בשוק. 49) לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחיים, ומיד.

י. הַשּׁוֹחֵט[50] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְכֹהֵן[51] - פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת[52]. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף[53] עִם הַכֹּהֵן - צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם חֶלְקוֹ[54], כְּדֵי שֶׁיַּגִּיחַ הַמַּתָּנוֹת בְּחֵלֶק הַכֹּהֵן[55]; שֶׁאִם לֹא צִיֵּן חֶלְקוֹ - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[56], מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַכֹּהֵן שֵׁתֵּף לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכֹּהֵן עוֹמֵד עִמּוֹ בַּמִּטְבָּחַיִם וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשֹׁם. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשֹׁם[57]; שֶׁסְּתָם עוֹבֵד כּוֹכָבִים מַרְבֶּה דְּבָרִים וּמוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהוּא שֵׁתֵּף, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עִמּוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה.

50) ומדובר בשוחט ישראל. 51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. 52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. 53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכו"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחיים ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של הישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותנן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים [=שהוא שותפו של ישראל], חייבו את הישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. 54) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. 55) ולא יבוא לידי חשד. 56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. 57) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל.

יא. הִתְנָה הַכֹּהֵן עִמּוֹ[58] שֶׁהוּא שֵׁתֵּף חוּץ מִן הַמַּתָּנוֹת - הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת לַכֹּהֵן; כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ חוּץ - הֲרֵי שִׁיֵּר לוֹ הַכֹּהֵן חֵלֶק בַּמַּתָּנוֹת[59], וּלְפִיכָךְ הֵם שֶׁלּוֹ[60]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: עַל מְנָת שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁלִּי[61] - הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[62], וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה. אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ - לֹא נִפְטַר מִן הַמַּתָּנוֹת[63]. שֶׁהָאוֹמֵר עַל מְנָת - לֹא שִׁיֵּר לוֹ בְּעַצְמָן שֶׁל מַתָּנוֹת כְּלוּם. הוֹאִיל וְלֹא שִׁיֵּר לוֹ כֹּהֵן שֵׁתֵּפוּת[64] - לֹא קְנָאָן בִּתְנַאי זֶה.

58) עם הישראל. 59) כלומר, משאיר את כל המתנות, לחלקו. 60) שם קלד. "חוץ, שיורא. על מנת, לאו שיורא". 61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת שהמתנות שלי. 62) רק שלו. 63) ואף על פי שהכהן התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים,

שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. 64) כמו בכל הבהמה.

יב. הָיָה הַכֹּהֵן שֶׁתָּף בָּרֹאשׁ[65] - פָּטוּר מִן הַלְּחִי; שֶׁתָּף בַּיָּד - פָּטוּר מִן הַזְּרוֹעַ; שֶׁתָּף בִּבְנֵי מֵעַיִם - פָּטוּר מִן הַקֵּבָה. אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: הֲרֵי הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ שֶׁלִּי וְהָרֹאשׁ שֶׁלְּךָ - חַיָּב בַּלְּחִי; שֶׁהַדָּבָר הַחַיָּב הֲרֵי הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל[66].

65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של הישראל בלבד. 66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן.

יג. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה שְׁחוּטָה: אִם נִשְׁחֲטָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר - פָּטוּר[67], וְאִם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - חַיָּב. וְאִם סָפֵק - פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן המתנות.

יד. בְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מַתְּנוֹתֶיהָ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה. שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה לְטֶבֶל[68], שֶׁהֲרֵי מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה מֻבְדָּלִין. וְהַמַּתָּנוֹת עַצְמָן - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹלָן אֶלָּא בִּרְשׁוּת כֹּהֵן[69]. עָבַר וַאֲכָלָן[70] אוֹ הִזִּיקָן אוֹ מְכָרָן - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[71], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבֵעַ יָדוּעַ[72]. וְהַקּוֹנֶה אוֹתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[73] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹלָן, מִפְּנֵי שֶׁמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה גְּנֻזָּלוֹת.

68) שאינו מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. 69) שהרי ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן, אם איננו ממכירי כהונה. 70) חולין קל: "אמר רב חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם". 71) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב. 72) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו. 73) לקנותן.

טו. אָמַר לְטַבָּח: מְכֹר לִי בְּנֵי מֵעֶיהָ שֶׁל פָּרָה, וְהִיוּ בָּהּ מַתָּנוֹת[74] - נוֹתְנָן[75] לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ[76] מִן הַדָּמִים[77]. לְקָחָם מִמֶּנּוּ בְּמִשְׁקָל[78] - נוֹתְנָם לַכֹּהֵן וּמְנַכֶּה לַטַּבָּח[79] מִן הַדָּמִים.

74) כלומר, הקיבה. 75) הלוקח. 76) הטבח. 77) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. 78) והטבח נתן לו גם את הקיבה. 79) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו.

טז. הַמְשַׁלֵּחַ בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ וְהִיוּ בָּהּ[80] מַתָּנוֹת[81] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא עָבַר זֶה וּגְזָלָן[82]. מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ כֹּהֵן - מַעֲלֶה[83] הַמַּתָּנוֹת בְּדָמִים וְאוֹכְלָן, מִפְּנֵי הֶפְסֵד כֹּהֵן[84], וְיִתֵּן הַדָּמִים לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה.

80) במתנה ששלח לו. 81) זרוע לחיים וקיבה. 82) ואם כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות בדמים. 83) כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה נאמנים היודעים בשומא. 84) אם יניחם - יתקלקלו וייפסדו.

יז. הָרוֹצֶה לִתֵּן הַמַּתָּנוֹת לְכֹהֵן אֶחָד - נוֹתֵן. וְאִם רָצָה לַחֲלֹק אוֹתָן - לֹא יִתֵּן חֲצִי קֵבָה לְאֶחָד אוֹ חֲצִי זְרוֹעַ, אֶלָּא זְרוֹעַ לְאֶחָד, וְקֵבָה לְאֶחָד, וּלְחָיַיִם לִשְׁנַיִם[85]; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה[86]. וְאִם הָיוּ שֶׁל שׁוֹר[87] - חוֹלֵק אוֹתָן חֲתִיכוֹת; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל חֲתִיכָה כְּדֵי מַתָּנָה.

85) כלומר, לחי אחד לכל כהן. 86) ודין זה הוא מן התורה. 87) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה.

יח. אֵי זֶהוּ הַזְּרוֹעַ? זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין[88], מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה[89] עַד כַּף שֶׁל יָדוֹ[90], שֶׁהֵן שְׁנֵי אֵיבָרִים[91] זֶה מְעֹרֶה בָּזֶה. וְהַלְּחָיַיִם - מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי וְעַד פִּיקָה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת[92], טַבַּעַת גְּדוֹלָה[93] עִם הַלָּשׁוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶן, הַכֹּל לַכֹּהֵן.

88) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא, כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבזרוע. 89) הוא החלק התחתון שבו הפרסות. 90) עצם רחב של כתף. 91) היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. 92) הבליטה הבולטת בגרון. 93) שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה).

יט. אֵין מוֹלְגִין אוֹתָן[94] וְאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָן, אֶלָּא יִתְּנוּ לוֹ בְּעוֹרָן וּבְצַמְּרָן, וְהַקֵּבָה[95] בַּחֵלֶב שֶׁעָלֶיהָ וּבַחֵלֶב שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּכְבָר נָהֲגוּ הַכֹּהֲנִים לְהַנִּיחַ חֵלֶב הַקֵּבָה לַבְּעָלִים[96].

94) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב. 95) שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. 96) שכיוון שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל.

כ. הַכֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת[97] הַמַּתָּנוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה[98] לְיִשְׂרָאֵל[99], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה[100]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַבַּעַל אוֹכֵל מַתָּנוֹת[101] בְּגָלַל אִשְׁתּוֹ. אֲבָל חֲלָלָה[102] - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, שֶׁאֵין חֲלָלִים בִּכְלַל כֹּהֲנִים[103]. וְאִם רָצָה[104] הַכֹּהֵן לִמְכֹּר הַמַּתָּנוֹת אוֹ לִתְּנָן בְּמַתָּנָה, אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ לְהַאֲכִילָם לַכְּלָבִים - מַאֲכִילָם, שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה כְּלָל.

97) שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י). 98) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. 99) ואין בה קדושת כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. 100) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. 101) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שנזכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. 102) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. 103) ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מז. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) הויא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. 104) תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך לתיתן לכהן כיוון שהן ממונו).

1 **כא. כֹּהֵן[105] שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבֵרִים שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ הַמַּתָּנוֹת[106],**
2 **אִם רָצָה לְזַכּוֹת בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה מְזַכֶּה**
3 **לוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּאוּ לְיָדוֹ, וְיִהְיוּ אוֹתָם הַחֲבֵרִים**
4 **זוֹכְחִים וְנוֹתְנִין הַמַּתָּנוֹת לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁזָּכָה בָּהֶן.**
5 **וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל זֶה בְּדֹחַק[107] וְאֵין לוֹ לִקְנוֹת**
6 **בָּשָׂר, וְיִהְיֶה הַכֹּהֵן שֶׁזָּכָה לוֹ חֲבֵרוֹ[108]; אֲבָל אִם הָיָה**
7 **הַכֹּהֵן שַׁמָּשוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[109] אוֹ שְׂכִירוֹ אוֹ לְקִיטוֹ**
8 **- אֵינוֹ מְזַכֶּה לוֹ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ, שֶׁמָּא יְזַכֶּה בְּעַל**
9 **כָּרְחוֹ[110].**

105) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה (=בשכנותו) ודחיקא ליה מילתא, ליזכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות). 106) ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. 107) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לאו דווקא. 108) ולא שמשו. 109) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'". 110) וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב.

10 **כב. לֹא יַחְטֹף[111] הַכֹּהֵן הַמַּתָּנוֹת וְלֹא יִשְׁאַל בְּפִיו,**
11 **אֶלָּא אִם כֵּן נוֹתְנִין לוֹ בְּכָבוֹד - נוֹטֵל. וּבִזְמַן שֶׁהֵם**
12 **רַבִּים בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם - הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם,**
13 **וְהַגַּרְגְּרָנִים נוֹטְלִין. וְאִם הָיָה כֹּהֵן צָנוּעַ[112] וְאֵין**
14 **מַכִּירִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל, כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע**
15 **לַכֹּל שֶׁהוּא כֹּהֵן. וְאֵין הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין הַמַּתָּנוֹת אֶלָּא**
16 **צָלִי בְּחַרְדָּל; שֶׁנֶּאֱמַר לְמָשְׁחָה[113] - כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכְלִים**
17 **הַמְּלָכִים[114].**

111) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מיחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחרי הבצע. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמינא. ואי יהבו לי שקילנא (כלומר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחיים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן - תוספות שם), לאחזוקי נפשאי בכהני". 112) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. 113) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתים למשחה" - "כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". 114) משנה בזבחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאין לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לעניין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהנה מאכילת צלי כמו שנהנה מאכילת מבושל, אבל אם נהנה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה ליתן לכהן ראשית הגז, ואם יש לו שיעור. ודין אם נוהגת בחולין ובמקודשין. ואם היה הצמר קשה או אדום או שחור. התולש צמר רחלים בידו. ואם נוהג בכלאים ובטרפה. אם חייב באחריותו. הלוקח גז צאנו של גוי אחר שגזזן הגוי. הלוקח גז צאנו של חבירו. וגר שנתגייר והיו לו גיזות. כמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית הגז. וצאן השותפין. ראשית הגז מצותה בתחילה. ואם מפרישין מחדש על ישן. הרוצה לחלק גיזותיו לכהנים. ואם הוא חולין לכל דבר.

18 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִתֵּן לַכֹּהֵן[3] רֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁנֶּאֱמַר:**
19 **וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ. וּלְוִים בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל[4]**
20 **בְּמִצְוָה.**

2) ראה בספר המצוות (עשה קמד), ובחולין קלז. 3) כלומר, ההפרשה והנתינה - מצוה אחת הן. וראה בספר המצוות כלל יב, ומצות־עשה שם. 4) שם קלא: "ושאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאין

אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. הא מלוי לכהן מוציאין, אלמא איקרו עם, כגון הזרוע ולא זרוע, וכו', ומאי ניהו, ראשית הגז", וטעמו של דבר, שאף־על־פי שדין ראשית הגז ומתנות בהמה – אחד הוא, כדלהלן בהלכה יז, הבדל ביניהם לענין לויים, שבמתנות פטורים, משום שנאמר בהם "מאת העם", וספק הוא אם הם בכלל עם, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ובראשית הגז שלא נזכר "עם" כלל – חייבים (כסף־משנה ורדב"ז).

1 זו. וְאֵין לְרֵאשִׁית הַגֵּז זוֹ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה[5]. וּמִדִּבְרֵי
2 סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יִפְחֹת מֵאֶחָד מִשִּׁשִּׁים[6]. וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת
3 אֶלָּא בָּאָרֶץ[7], בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת[8] בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת,
4 כְּרֵאשִׁית הַדָּגָן[9]. וְנוֹהֶגֶת בְּחֵלִין, אֲבָל לֹא
5 בַּמֻּקְדָּשִׁין[10].

5) כיון שנאמר בה "וראשית", וכל מקום שנאמר ראשית אין בו שיעור, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה א, ולמעלה בפ"ה הלכה א. 6) שם קלז: רב ושמואל דאמרי תרוייהו, ראשית הגז בששים. ותיקנו כן משום שנאמר כאן: תתן לו, תן לו דבר הראוי ליתנו מתנה, כדלהלן בסוף הלכה טז. וראה למעלה פ"ה הלכה ב, ופ"ט הלכה יז. 7) שם קלו: "אמר רב נחמן בר יצחק, האידנא נהוג עלמא, וכו', כר' אלעאי בראשית הגז. דתניא, רבי אילעאי אומר, ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ". וטעמו של ר' אלעאי אמרו (שם.): "אמר רבא, יליף נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה בארץ אין, בחוצה לארץ לא. אף ראשית הגז, בארץ אין, בחוצה לארץ לא". ולא נהגו כן אלא בראשית הגז, אבל זרוע, לחיים וקיבה נוהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ (למעלה פ"ט הלכה א, עיין שם בהערה ו). ומכיון שדינה כמו תרומה, יתכן, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא כשבאו כולם לארץ (הלכות תרומות פ"א הלכה כו), כמו כן אין ראשית הגז נוהגת אלא כשבאו כולם, ובזמן הזה, אינה אלא מדרבנן (מנחת־חינוך מצוה תקח). 8) משנה שם קלה.
9) ראה בהלכות תרומות שם הלכה א והלכה כו.
10) משנה שם. וראה למעלה פ"ט הלכה א.

6 ב. כֵּיצַד?[11] חֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ[12] בְּהֵמוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת[13]
7 וּגְזָזָן, יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב לִפְדּוֹת[14] וְלִתֵּן לַכֹּהֵן? אוֹ
8 הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה[15] חוּץ מִגִּזָּתָהּ[16], יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב
9 בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? תַּלְמוּד לוֹמַר: צֹאנְךָ - אֵין אֵלּוּ צֹאנוֹ.

11) כלומר, כיצד אין ראשית הגז נוהגת במוקדשין.
12) חולין שם. 13) שאינם אסורים בגיזה ועבודה אלא מדרבנן. לפיכך הוצרכו למעטם מן הפסוק "צאנך", אבל קדשי מזבח שאסורים בגיזה ועבודה מן התורה, פטורים מראשית הגז מטעם אחר: שאינם בני גיזה (שם).
14) בגמרא שם אמרו, שלמי שסובר קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה בעת פדיונם (וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות ערכין הלכות ה, יב) – אפילו בלי הפסוק "צאנך", הוא פטור מראשית הגז, שהרי אינו יכול להעמיד הגז ולהעריכו ולפדותו (מהרי"ק). וראה במנחת־חינוך שם, ובחזון־איש. 15) לבדק הבית (חולין שם). 16) בגמרא שם הקשו: בדק הבית נמי כחשו (וברש"י: הגיזה הניטלת מכחשת הבשר, ואסור לגוזזה), דאמר חוץ מגיזה וכחשה. ועוד אמרו שם: רבא אמר, במקדיש גיזה עצמה, סלקא־דעתך־אמינא ליגזוז ולפרוק וליתיב ליה, אמר קרא גז צאנך תתן לו, מי שאינו מחוסר אלא גזיזה ונתינה, יצא זה שמחוסר גזיזה פדייה ונתינה. ורבינו השמיט כל זאת. וראה במנחת־חינוך שם ובשער־המלך.

10 ג. כָּל הַקֳּדָשִׁים[17] שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ
11 - חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; אֲבָל אִם קָדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת
12 מוּמָן, אוֹ שֶׁקָּדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד
13 לָהֶן מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִים מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[18].

17) תוספתא חולין פ"י (הגהה על הגליון). 18) ראה בפ"ט הלכה ב ובהערות שם.

14 ד. אֵין חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז אֶלָּא הַכְּבָשִׂים בִּלְבַד[19],
15 זְכָרִים כְּנִקֵּבוֹת[20], שֶׁהַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן הוּא הָרָאוּי
16 לִבְגָדִים[21]. הָיָה צַמְרָן קָשֶׁה[22] וְאֵינוֹ רָאוּי לִלְבִישָׁה -
17 פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז; שֶׁאֵין מַתָּנָה זוֹ לַכֹּהֵן אֶלָּא כְּדֵי
18 לִלְבֹּשׁ מִמֶּנָּה[23].

19) משנה בחולין שם. ובגמרא שם קלז. במסקנא: "לעמוד לשרת, דבר הראוי לשירות". היינו בגדי כהונה, שאינם כשרים אלא מצמר רחלים, ומפשתן בלבד (להלן פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה יב). 20) שם: מכר לו, וכו', זכרים אבל לא נקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו.
21) כלומר, לבגדי כהונה, כנ"ל (מהר"י קורקוס).
22) ברייתא של תנא דבי ר' ישמעאל שם: "כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר (איוב לא, כ) ומגז כבשי יתחמם". ובגמרא שם אמרו, שלמדו כן בגזירה־שוה "גז" – "גז", שהרי גם כאן נאמר "וראשית גז צאנך".
23) כלומר, לבישה כדרכה שיש בה חימום, ולמדו כן ממה שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", ראה למעלה.

19 ה. כֵּיוָן שֶׁזִּכָּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתְּרוּמוֹת, שֶׁהֵן
20 לַחְמוֹ וְיֵינוֹ[24], וְזָכָה לוֹ בְּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה[25] וְקָדְשֵׁי
21 מִקְדָּשׁ[26], שֶׁהֵן הַבָּשָׂר שֶׁלּוֹ - זִכָּה לוֹ בְּרֵאשִׁית הַגֵּז
22 לִלְבּוּשׁוֹ, וּבְגֵזֶל הַגֹּר[27] וְהַחֲרָמִים וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה וּפִדְיוֹן
23 בְּכוֹרוֹת לְהוֹצָאוֹתָיו וּשְׁאָר צְרָכָיו; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ חֵלֶק
24 בַּנַּחֲלָה וּבַבִּזָּה[28].

24) תפס לשון הכתוב (במדבר יח, כז) "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". אבל גם שמן חייב בתרומות, כמפורש בפסוק אחר (דברים יח, ד) "ראשית דגנך תירושך ויצהרך – תתן לו" ולדעת רבינו (למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכה ט, ופ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג) כל פירות האילנות חייבים בתרומות.
25) זרוע ולחיים וקיבה מבהמת חולין (למעלה פ"ט הלכה א). 26) חזה ושוק מבהמת קדשים קלים. 27) כל המתנות האלו, נזכרו למעלה פ"א הלכה י. 28) בדברים שם, א: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". ובספרי שם: "חלק, זו ביזה. ונחלה, זו נחלת הארץ". וראה להלן פי"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה י.

ו. הָיָה הַצֶּמֶר שֶׁלְּהֶן אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ שָׁחוּם - חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז[29]. אֲבָל אִם גָּזַז[30] הַצֶּמֶר וּצְבָעוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן - נִפְטָר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[31]. הִלְבִּינוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן - חַיָּב לְהַפְרִישׁ[32] אַחַר שֶׁלִּבְּנוֹ. הַתּוֹלֵשׁ[33] צֶמֶר רְחֵלִים בְּיָדוֹ וְלֹא גָּזַז - חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז.

29) ראה להלן. 30) במשנה שם קלה. 31) שכיון שקנאו בשינוי, הרי הוא פטור, וראה בבבא קמא פג: וברש"י שם. 32) שאין זה שינוי. 33) חולין קלז. כרבנן ולא כר' יוסי. וראה בפ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה ב, ושם פ"ב הלכה ו ובכסף־משנה שם.

ז. רֵאשִׁית הַגֵּז נוֹהֵג בְּכִלְאַיִם[34] וּבְכוּי[35] וּבְטְרֵפָה[36]; אֲבָל הַגּוֹזֵז אֶת הַמֻּתָּה[37] - פָּטוּר.

34) תוספתא חולין פ"י. ומדובר בכלאיים הבא מכבש ועז. אבל צבי הבא על הכבש וילדה, אין הולד חייב אפילו בחצי ראשית הגז, שמה שאמרו במתנות (למעלה פ"ט הלכה ה) שחייב בחצי מתנות, הוא מפסוק מיוחד: "אם שה, אפילו מקצת שה". 35) שם. וראה למעלה שם ובהערות. 36) תוספתא שם. ובחולין קלו: "וליתני חומר בראשית הגז שנוהג בטריפות, מה־שאין־כן במתנות (שנאמר "ונתן לכהן" – לו, ולא לכלבו – רש"י שם). אמר רבינא, הא מני ר' שמעון היא, דתניא, ר' שמעון פוטר את הטריפות מראשית הגז". ופסק רבינו כחכמים. ודעת רבינו היא, שלא בא רבינא לומר שמשנתינו כר' שמעון, אלא שכיון שמחלוקת היא, לא הזכירה התנא במשנה (כסף־משנה). וראה באור־שמח. 37) תוספתא שם. וטעמו של דבר, שאין זה נקרא "גז" ולא "צאנך" (ר"י קורקוס וכסף־משנה). [ולענין שבת פסק רבינו, שהגוזז מן המת חייב (פ"ט מהלכות שבת הלכה ז ע"פ התוספתא שבת תחילת פ"ט), וצריך עיון].

ח. הַמַּפְרִישׁ[38] רֵאשִׁית הַגֵּז וְאָבַד[39] - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן עַד שֶׁיִּתֵּן לַכֹּהֵן[40]. הָאוֹמֵר[41]: כָּל גִּזּוֹתַי רֵאשִׁית - דְּבָרָיו קַיָּמִין[42].

38) תוספתא שם. 39) כלומר, מה שהפריש, אבל שאר הגז קיים. 40) כלומר, שיפריש שנית משאר הגז שלא אבד. ודוקא בראשית הגז שאין החיוב להפריש חלק מסוים, אבל במתנות שהחיוב הוא זרוע ולחיים וקיבה דוקא, כיון שאבדו שוב אינו חייב באחריותן, ואין מחייבים אותו לשלם, מפני שהוא ממון שאין לו תובעין (כנ"ל בפ"ט הלכה יד). וכל זה כשאבדה רק ראשית הגז, אבל אם אבד כל הגז, אינו חייב באחריותו, כמו במתנות כהונה (משנה למלך). וראה ביו"ד סימן שלג סעיף ה, ובחידושי רע"ק שם. 41) חולין קלו: כחכמים ולא כרבי אלעאי, וראה להלן. 42) שם הביאו שתי ברייתות, באחת נאמר שהאומר כל גיזיי ראשית הגז לא אמר כלום, ובשנייה נראה שדבריו קיימין, ותלו זאת בפלוגתת ר' אלעאי ורבנן: לדעת ר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, ולמדו כן מתרומה, הוא־הדין שהאומר כל גיזיי ראשית הגז לא אמר כלום, כמו בתרומה, שהאומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ולדעת חכמים שראשית הגז נוהגת גם בחוץ לארץ ולא למדו מתרומה – אם אמר כל גיזיי ראשית הגז דבריו קיימין. ואף־על־פי שלענין ארץ וחוצה לארץ, פסק רבינו (למעלה הלכה א) כר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ, אין זה אלא משום שכן נהגו העולם (חולין שם). אבל לענין "כל גיזיי ראשית הגז" שאין לנו מנהג העולם, בזה הלכה כרבנן (ר"י קורקוס והגר"א ביו"ד שם ס"ק ד).

ט. הַלּוֹקֵחַ[43] גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר שֶׁגְּזָזָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פָּטוּר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[44]. לָקַח הַצֹּאן לְגִזָּתָן - חַיָּב[45], אַף עַל פִּי שֶׁגְּדֵלָה הַגִּזָּה בִּרְשׁוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[46], וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹזְרִין הַצֹּאן לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר גִּזָּיזָה. הוֹאִיל וְהַגּוֹזֵז יִשְׂרָאֵל וְהַגִּזִּיזוֹת שֶׁלּוֹ[47] - חַיָּב; שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא בִּשְׁעַת הַגִּזָּה.

43) משנה שם קלה. 44) כיון שבשעת הגיזה (שהיא שעת החיוב, ראה להלן), היה הגז של הגוי. 45) שם קלח. כר' חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. ואף־על־פי ששייר הגוי מעט מצאנו להגזז, חייב הלוקח להפריש, שאין החזקה: "אין אדם מוכר מתנות כהונה", שייכת בגוי, וראה להלן בהלכה טו. ואין כוונת רבינו שהקנה לו את גוף הצאן לגיזתו (כדעת רש"י שם), אלא אף־על־פי שנתן לו הגוי את הצאן רק כדי לגזוז אותן, חייב. וטעמו של דבר, שכיון שיש לו רשות לגזוז את הצאן, הרי זה בכלל "צאנך". אבל המקדיש בהמה חוץ מגיזתה פטור מראשית הגז, כיון שלא ניתנה לו רשות לגזוז. וראה בחזון־איש. 46) שם קלו. "וכי תימא הכי נמי (כלומר, שראשית הגז הגדל בפטור, פטור), והתנן, הלוקח גז צאן גוי, פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב (כלומר, אף־על־פי שגדל בפטור, אצל הגוי), מתניתין דלא כר' אלעאי". וכבר העירונו שהלכה כר' אלעאי אלא לענין זה שראשית הגז נוהגת רק בארץ. 47) אבל לא גוף הצאן לגיזתן, כנ"ל. וראה ביו"ד שם סעיף ז, ובביאור הגר"א וש"ך שם.

י. הַלּוֹקֵחַ[48] גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם שִׁיֵּר הַמּוֹכֵר מְעַט[49] מִצֹּאנוֹ לְהִגָּזֵז - הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִן הַמִּשְׁאָר עַל הַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְחִיל הַמּוֹכֵר לִגְזֹז[50]. חֲזָקָה[51] אֵין אָדָם מוֹכֵר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה. וְאִם לֹא שִׁיֵּר כְּלוּם - הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַפְרִישׁ[52].

48) משנה שם. 49) כלומר, ויש באותו מעט כשיעור ראשית הגז, ראה להלן הלכה יג. 50) שם קלח. "וכי תימא הכא נמי, והוא שהתחיל לגוז, בשלמא התם (כלומר, בפאה), ובקוצרכם את קציר ארצכם כתיב, מעידנא דאתחיל לקצור מיחייב בכולה שדה. אלא הכא, מעידנא דאתחיל למיגז לא מיחייב בכוליה עדריה" (כלומר, ואינו מתחייב בתחילת הגיזה אלא לאחר גיזת חמש צאן שיש בכל אחת מהן משקל יב סלע, כדלהלן) ואם כן אין הבדל בין אם התחיל המוכר לגזוז לבין אם לא התחיל. 51) שם: "מתנות דכהן לא מזבין אינש וכו', דאמר ליה לוקח, מתנה דכהן גבך היא". וטעמו של דבר, שאיסור הוא למכרן ולהפטר ממתנות כהונה על ידי כך. וראה למעלה פ"ט

הלכה יד. 52) שם: "דאמר ליה מוכר, מתנה דכהן לא זבני לך". וראה ביו"ד שם סעיף ח ובמפרשים שם, ובאור־שמח.

יא. הָיוּ שְׁנֵי מִינֵי גִּזָּה[53], כְּגוֹן גִּזָּה לְבָנָה וְגִזָּה שְׁחוּמָה[54], אוֹ גִּזַּת זְכָרִים וְגִזַּת נְקֵבוֹת, וּמָכַר מִין זֶה וְהִנִּיחַ הַמִּין הָאַחֵר - זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ, וְזֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ. [זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ] - עַל מַה שֶּׁלָּקַח, וְזֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ - עַל מַה שֶּׁשִּׁיֵּר[55].

53) משנה שם. 54) אדומה. ובמשנה שם: "שחופות". כלומר, לא שחור ולא לבן (רש"י). 55) אף־על־פי שמפרישין ראשית הגז ממין על שאינו מינו, כדלהלן בהלכה טו – אם מכר מין אחד אינו מפריש עליו, אף־על־פי ששייר לעצמו מין אחר. שהרי חיובו של המוכר, ששייר לעצמו מעט מצאנו להגזז, להפריש על מה שמכר, הוא משום אין אדם מוכר מתנות כהונה. וזהו דוקא כשמכר מאותו מין, שרוצה הוא לקיים מצות מתנות כהונה, ובוודאי לקח מן הלוקח דמים עבור המתנות שכנגד חלקו. אבל במוכר לבנות ונקבות, שהן יותר טובות משחומות וזכרים, ודאי שהמתנות ביד לוקח, שהרי רוצה המוכר שהכהן יקבל גם מן היפה והטוב. וכן אם מכר שחומות וזכרים, המתנות ביד לוקח, שאין המוכר רוצה להפסיד ולתת לכהן מצמר הלבנות והנקבות שהוא יקר על של השחומות והזכרים, שהם זולים יותר, שהרי לא יתן הלוקח דמים למוכר אלא בעד המתנות שכנגד חלקו, ולפי הצמר שיש לו, והרי הוא זול יותר. וראה ברדב"ז ואור־שמח.

יב. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[56] וְהָיוּ לוֹ גִּזּוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר נִגְזְזוּ[57] אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[58].

56) חולין קלד. קלד: 57) והיתה הגזיזה שהיא שעת החיוב (למעלה הלכה ט), בהיותו גוי ופטור. 58) בחולין שם: "ספק איסורא לחומרא, ספק ממונא לקולא, דאמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור וכו', ראשית הגז ומתנות וכו', לפטור". וראה למעלה בפ"ט הלכה יג.

יג. כַּמָּה צֹאן יִהְיֶה לוֹ וְיִהְיוּ חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? אֵין פָּחוֹת מֵחָמֵשׁ[59]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּגִּזָּה שֶׁלָּהֶן אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שִׁשִּׁים סֶלַע[60], וְתִהְיֶה גִּזַּת כָּל אַחַת מֵחֲמִשְׁתָּן[61] אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה סֶלַע. הָיְתָה אַחַת מֵהֶם גּוֹזֶזֶת פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה סֶלַע, אַף עַל פִּי שֶׁחֲמִשְׁתָּן גּוֹזְזוֹת שִׁשִּׁים סֶלַע אוֹ יָתֵר - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז.

59) משנה שם קלה. כבית־הלל ורבי דוסא וחכמים, שסוגיית הגמרא שם קלז: כמותם, ולא כבית־שמאי ורבי ישמעאל בר' יוסי ורבי. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א. 60) שם, כשמואל. ושיעורם לפי המשקל שלנו: כל סלע הוא ששה דרהמים (למעלה פ"ו הלכה טו, בכסף־משנה) דהיינו עשרים גרמים, נמצאו ששים סלעים: שלש מאות וששים דרהמים שהם אלף ומאתיים גרמים (= 1,200 ק"ג).

61) שם: אמר רב, וכו', ובלבד שיהו (כלומר, הגיזות) מחומשות. ואין חולק על רב בדין זה (כסף־משנה. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם אות יב).

יד. הַשִּׁתָּפִין - חַיָּבִין[62] בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּחֵלֶק כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּשִּׁעוּר; אֲבָל חָמֵשׁ צֹאן בִּלְבַד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - פְּטוּרִין.

62) ברייתא שם קלה. "בהמת השותפין חייב(ת) בראשית הגז, ור' אלעאי פוטר. מאי טעמא דר' אלעאי, אמר קרא "צאנך" ולא של שותפות. ורבנן, למעוטי שותפות גוי. ור' אלעאי שותפות גוי מנא ליה, נפקא ליה מרישא דקרא "ראשית דגנך", ולא שותפות גוי". ופסק רבינו כר' אלעאי, שהשותפות פטורה, בין עם ישראל ובין עם גוי, ורק אם יש שיעור בכל חלק – חייב. וכן הוא בעיסה שישראל וגוי שותפין בה, ראה למעלה פ"ו הלכה ט (מנחת־חינוך מצוה תקח, ואור־שמח למעלה בהלכה א).

טו. רֵאשִׁית הַגֵּז[63] מִצְוָתָהּ בַּתְּחִלָּה[64]; וְאִם הִפְרִישׁ בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף - יָצָא. הָיוּ[65] לוֹ חָמֵשׁ צֹאן וְגָזַז אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁנַיִם וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁלִישִׁית וּמָכַר גִּזָּתָהּ - הַכֹּל מִצְטָרְפוֹת לְרֵאשִׁית הַגֵּז[66], וְחַיָּב אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[67]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן[68], וּמִזֶּה עַל זֶה[69]. אֲבָל אִם הָיְתָה רָחֵל אַחַת[70] וּגְזָזָהּ וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ קָנָה שְׁנַיִם וּגְזָזָהּ וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת[71].

63) תוספתא חולין פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 511 35). 64) שנאמר: "ראשית גז צאנך". 65) שם קלח. כרב חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. 66) כיון שבשעת התחלת הגיזה, היו לו חמש צאן. 67) ומפריש המוכר מן הגיזה האחרונה, שיחד אתה נעשה שיעור ששים סלע, על כל הגיזות שמכר, שיש לו להפריש מן החדש על הישן, כדלהלן. ואם לא שייר המוכר לעצמו מעט מן הגיזה, חייב הלוקח להפריש, כיון שהמתנות בידו, וחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה, כנ"ל בהלכה י. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א אות טו. ונראה שהוא־הדין אם גזז אחת מהחמש שיש לו ומכר אותה, וכן הלאה, שחייב לאחר שגזז את כל החמש, כיון שבתחילת הגיזה, שאז עיקר מצות ראשית הגז, כנ"ל, היו לו חמש צאן (וכן פירש רש"י שם). שהרי הקשו שם על ר' נתן בו אושעיא: תנינן הלוקח גז צאנו של גוי פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב. אמאי, כל חד וחד בתר גיזה נפקא ליה מרשותיה (ולר' נתן, צריך שיהיו לו חמש צאן בשעה שיש לו כשיעור גיזה). ולר' חסדא לא הקשו משם, משמע שלדבריו אם מכר כל אחת מהן לאחר גיזתה, חייב בראשית הגז. ורבינו כתב באופן אחר, לומר שאין חילוק אם מכר הגיזות או הצאן. וראה בכסף־משנה. 68) שם קלו. כחכמים ולא כר' אלעאי. 69) בספרים אחרים: "ומן גיזה על מין אחר". והוא בחולין שם: כחכמים. וראה למעלה בהלכה יא ובהערה נד. 70) תוספתא שם: "היו לו שתי צאן, גזז והניח גזז והניח, אע"פ שעתיד להוסיף עליהן אין מצטרפות". וראה ביו"ד

שם סעיף יב, ובביאור הגר"א. 71) כיון שבתחילת גיזה לא היתה לו רק רחל אחת, וצריך שיהיו לו לפחות חמש, כנ"ל בהלכה יג. וראה במנחת־חינוך שם.

1 **טז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ[72] גִּזּוֹת רַבּוֹת שֶׁל רֵאשִׁית הַגֵּז וְרוֹצֶה**
2 **לְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים[73] - לֹא יִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד פָּחוֹת**
3 **מִמִּשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים[74] מְלֻבָּן, כְּדֵי בֶּגֶד קָטָן[75]. לֹא**
4 **שֶׁיְּלַבְּנוֹ[76] וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ, אֶלָּא יִתֵּן לוֹ מְצֻמָּר הַגִּזָּה**
5 **כְּשֶׁהוּא צוֹאִי[77] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַחַר הַלִּבּוּן חָמֵשׁ**
6 **סְלָעִים אוֹ יָתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי**
7 **מַתָּנָה הַמּוֹעֶלֶת.**

72) במשנה שם קלה. "וכמה נותנין לו, משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל, מלובן ולא צואי כדי לעשות ממנו בגד קטן. שנאמר, תתן לו, שיהא בו כדי מתנה". ובגמרא שם קלז: "רב ושמואל דאמרי תרוייהו, בישראל שיש לו גיזין הרבה עסקינן, ומבקש ליתנן לכהן. ואמרינן, כל חד וחד לא תבצר ליה מחמשת סלעים". 73) שהרי בידו לתת הכל לכהן אחד (למעלה פ"ט הלכה יז). 74) דהיינו שלשים דרהמים, שהם מאה גרמים, ראה למעלה הערה נט. 75) שם קלח. "מנא הני מילי, אמר ר' יהושע בן לוי, אמר קרא, לעמוד לשרת, דבר שהוא ראוי לשירות. מאי ניהו, אבנט". בפסוק הנ"ל מדובר בכהנים סתם, שהם כהנים הדיוטים, שאין בבגדיהם צמר אלא באבנט לבד, שהוא כלאים (כדעת רבי ביומא יב: ופ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה א, עיין שם בכסף־משנה) וידוע היה לחכמים כי הצמר הדרוש לאבנט שהוא כלאים, צמר ופשתים יחדיו, הוא כשיעור חמשת סלעים (= 100 גרם), ראה רש"י בחולין שם ד"ה מאי ניהו. [ומכאן שאין צורך בשלשה מיני צמר, אלא במין אחד בלבד, כדעת הרלב"ג (שהובאה במשנה־למלך בהלכות כלי המקדש שם). אחרת, לא יתכן שצמר שמשקלו מאה גרמים בלבד, יספיק לאבנט שארכו שלשים ושתים אמה ורחבו כשלש אצבעות (שם הלכה יט). וראה בתפארת ישראל לחולין פי"א אות טז]. 76) כלומר, אין הישראל מחויב ללבן הצמר (ברייתא שם). 77) בלתי מלובן.

8 **יז. רֵאשִׁית הַגֵּז - חֵלִין לְכָל דָּבָר[78]. לְפִיכָךְ אֲנִי**
9 **אוֹמֵר, שֶׁנּוֹתְנִים אוֹתוֹ לְכֹהֵנֶת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
10 **נְשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה[79]. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁדַּיִּן**
11 **שְׁנֵיהֶן אֶחָד הוּא[80].**

78) כן הוא בספרי לפרשת שופטים סימן קסה, לגירסת הגר"א שם. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם, אות כא. 79) ראה למעלה פ"ט הלכה כ. 80) שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ (למעלה בהלכה א), ואילו מתנות נוהגות אף בחוצה לארץ (למעלה בפ"ט הלכה א). וראה בנדה נא.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לפדות כל אחד מישראל בנו. ואם האשה חייבת בפדיון בנה. ואם חייב הבן לפדות את עצמו, ואם מברך. וכמה הוא הפדיון. אם כתב האב לכהן שהוא חייב לו. ואם נתן לו כלים שאינם שוים בשוק חמש סלעים. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים. ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון. מי הוא החייב בפדיון הבן. ושצריך שיהיה פטר רחם. מאימתי יתחייב בפדיון. ומי שהוא ספק אם חייב בפדיון אם לאו. שתי נשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים או זכר ונקבה. ב' נשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדו ב' זכרים ונתערבו. מבכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה. ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים.

12 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִפְדּוֹת כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל[3] בְּנוֹ[4]**
13 **שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ[5] הַיִּשְׂרְאֵלִית[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל פֶּטֶר**
14 **רֶחֶם לִי[7]; וְנֶאֱמַר: אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם[8].**

2) משנה, קידושין כט, א. וראה ב'ספר המצוות' עשה פ. 3) אבל אשה פטורה מלפדות את בנה, כבהלכה הסמוכה. וכן כהנים ולויים פטורים מלפדות בניהם. כדלהלן ה"ט. 4) ולא בתו. "דאמר קרא, כל בכור בניך תפדה, בניך ולא בנותיך" (בגמרא שם). 5) אף-על-פי שאינו בכור לאביו, ראה להלן הכ"א. 6) אבל אם היא כהנת או לויה - פטור, כדלהלן ה"י. 7) וכיון שהוא שייך לה' - צריך לפדותו. 8) כן הוא ב'ספר המצוות' שם. אבל בקידושין שם, לא למדו מצות פדיה מפסוק זה אלא מהפסוק (שמות לד, כ) "כל בכור בניך תפדה", ומן הפסוק "פדה תפדה" דרשו "פדה" לפדות את בנו, "תפדה" - שאם לא פדה האב את בנו - חייב הוא לפדות את עצמו לכשיגדל, כבהלכה הסמוכה.

15 **ב. וְאֵין[9] הָאִשָּׁה[10] חַיֶּבֶת לִפְדּוֹת אֶת בְּנָהּ; שֶׁהַחַיָּב**
16 **לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[11] - הוּא שֶׁחַיָּב לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ[12].**
17 **עָבַר הָאָב[13] וְלֹא פָּדָהוּ - כְּשֶׁיִּגְדַּל[14] יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ[15].**

9) משנה וגמרא, שם. 10) כלומר, אפילו הישראלית. 11) שם. כלומר, האיש שפודה את עצמו, אם לא פדאו אביו, כדלהלן. 12) אבל האשה אינה חייבת לפדות את עצמה, ש"כל שאחרים מצווים לפדותו - מצווה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו - אין מצווה לפדות את עצמו", ואשה אין אביה חייב לפדותה, כמבואר בהלכה הקודמת (קידושין, שם). 13) כלומר, בטל מצות-עשה הנ"ל, החלה עליו. 14) שיהיה בן יג שנים ויום אחד. וראה ביו"ד סי' שה סט"ו, וב'פתחי תשובה' אות כה, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. 15) קידושין, שם.

18 **ג. הָיָה[16] הוּא לִפְדּוֹת[17] וּבְנוֹ לִפְדּוֹת[18] - יִפְדֶּה עַצְמוֹ**
19 **תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ בְּנוֹ. וְאִם אֵין לוֹ[19] אֶלָּא כְּדֵי פִּדְיוֹן**
20 **אֶחָד - יִפְדֶּה עַצְמוֹ.**

16) ברייתא שם, כחכמים, שמצוה שעל גופו קודמת, ולא כרבי יהודה. 17) שלא פדאו אביו. 18) כלומר, ויש לו כדי פדיון שניהם. 19) שם: אמר רבי ירמיה, הכל מודין (כלומר, אפילו רבי יהודה), כל היכא דליכא אלא חמש סלעים, הוא קודם לבנו, מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא (כלומר, ואין אומרים: בנו קודמו, שהאב - מצות פדיונו על אביו, והבן - מצות פדיונו על האב).

ד. הָיָה בְּנוֹ[20] לִפְדּוֹת וְהִגִּיעַ עֵת לַעֲלוֹת לְרֶגֶל, וְאֵין לוֹ כְּדֵי לָזֶה וְלָזֶה - פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה לְרֶגֶל[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה, וְאַחַר כָּךְ: וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם[22].

20) ברייתא, שם: כחכמים ולא כרבי יהודה. וקל-וחומר הוא, שאם היה הוא לפדות, שפדיונו קודם, שהרי פדיונו קודם לשל בנו, כנ"ל. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ו (הוצאת צוקרמנדל עמ' 38 540). ועי' 'חסדי דוד' שם. 21) כלומר, ישתדל לחזור אחר הוצאת עליה לרגל. ובהלכה הקודמת תפס רבינו לשון זה, כשיש לו כדי פדיון שניהם. וה'מאירי' לקידושין שם (עמוד 176) דייק מלשון זה של הברייתא ש"אם יודע בוודאי שאם יפדה לא יוכל לעלות, עולה". 22) כלומר, חידשה התורה שאף-על-פי שעליה לרגל היא מצוה עוברת, ופדיון הבן אינה מצוה עוברת (ראה להלן בסוף הי"ז), ובכל מקום, מצוה עוברת קודמת, כאן יקדים פדיון הבן לעליה לרגל. ונראה מדברי רבינו שאין הדברים אמורים אלא כשאין לו כדי לזה ולזה. אבל כשיש לו כדי לזה ולזה, יעלה לרגל ואחר-כך יפדה את בנו. וראה בשיטה לא נודע למי, לקדושין שם (עמוד עג) ובהערות שם.

ה. הַפּוֹדֶה[23] אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן[24], וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ[25], וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן[26] הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן. וְאִם פָּדָה עַצְמוֹ[27] - מְבָרֵךְ לִפְדּוֹת הַבְּכוֹר[28], וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ.

23) פסחים קכא, ב. 24) כן מפורש שם. והנה בפי"א מהל' ברכות הי"א, כתב רבינו "כל העושה מצוה וכו', אם עשה אותה לעצמו, מברך: לעשות. עשה אותה לאחרים, מברך על העשיה". אבל צריך-עיון, שהרי שם בהי"ב, וכן בפ"ג מהל' מילה ה"א כתב רבינו, שהמל את בנו מברך: למול את הבן, ולא על המילה (וכן מפורש בפסחים ז:), הרי מכיון שמילת בנו מוטלת עליו (קידושין כט.), הרי זה כעושה מצוה לעצמו, ואם כן מדוע אינו מברך: לפדות את הבן, כשהוא פודהו, הרי עליו הדבר מוטל, כנ"ל בה"א. וראה ביו"ד סי' שה ס"י, ובביאור הגר"א, ובסי' רסה ס"ב, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. [ונראה שיש לחלק ולומר שפדיון הבן - עיקרו על הבן, אלא שכיון שאינו יכול לקיימו בקטנותו, הטילה אותו התורה על האב, שהרי אותו הפדיון שמבצע הרב, מבצע הבן כשגדל. אבל מילה שמצוותה ביום השמיני, אין מקום לומר שעיקרה על הבן, אלא עיקרה על האב, ואם לא מל האב בשמיני, ביטל מצוה זו, ולכשיגדל הבן חייב למול את עצמו, אבל מצות מילה בשמיני אינו מקיים. ומילת עבדים וגרים שבוודאי אינה על העבדים ועל הגרים עצמם, אלא על הרב או על בית-הדין, מברך "למול" (הל' מילה שם ה"ד-ה). אלא שלפי סברא זו, אין הדברים אמורים אלא במילה בשמיני, אבל אם מל בנו לאחר יום השמיני, אינו מברך אלא "על המילה", וצ"ע]. 25) פסחים קכא, ב. שכיון שעליו מוטל לפדות את בנו, הרי הוא כעושה מצוה לעצמו. וראה בהל' ברכות שם ה"י. 26) כדי שתהא הברכה קודמת לעשיית המצוה. וראה שם בפ"א ה"ג. ובפ"א מהל' מעשר הט"ז. 27) כשלא פדאו אביו. כנ"ל ה"ב. 28) כדין העושה מצוה לעצמו (פי"א מהל' ברכות שם).

ו. מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם[29] וּבְכָל זְמַן[30]. וּבְכַמָּה פּוֹדֵהוּ? בְּחָמֵשׁ סְלָעִים[31]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה[32]. בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשָׁוֶה כֶּסֶף[33] מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁגּוּפָן מָמוֹן, כְּעִנְיַן הַשְּׁקָלִים[34]. לְפִיכָךְ אֵין פּוֹדִין בְּקַרְקָעוֹת[35]; וְלֹא בַּעֲבָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקָעוֹת[36]; וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת[37], לְפִי שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[38]. וְאִם פָּדָהוּ בָהֶן - אֵינוֹ פָּדוּי[39].

29) שהרי מצות פדיון הבן היא חובת הגוף, ו"כל שהוא חובת הגוף, נוהגת בין בארץ בין בחוץ-לארץ" (קידושין לז.). ובבכורות נ, א: "רב אשי שדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן", ורב אשי הרי היה בבבל. וראה למעלה פ"א ה"ז. 30) אפילו שלא בפני הבית. 31) משנה, בכורות מט, ב. 32) ולאחר מכן כתוב: "בערכך כסף חמשת שקלים". ושם נא, א: "כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט". ושם: "ופדויו מבן חודש, כלל. בערך, פרט. תפדה, חזר וכלל (כלומר, לאחר שהטיל פרט בין הכללות הסמוכים, כנ"ל). כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון (כלומר, שוה כסף), אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון, וכו'". 33) משנה, שם. 34) שהוסיפו חכמים על השקל, ועשו משקלו כמשקל סלע. וראה בפ"א מהל' ערכין ה"ד, ובפ"א מהל' שקלים ה"ב. 35) משנה, שם. 36) שהרי נאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" (קידושין כב:). 37) כלומר, בשטרי חוב שיש לו על אחרים, ורוצה לתתם לכהן. 38) אף-על-פי שהם מטלטלין. 39) שהרי אמרה תורה שהבן נפדה רק בכסף ובשוה כסף, כנ"ל. וראה ברש"י שם.

ז. כָּתַב[40] הָאָב לַכֹּהֵן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים - חַיָּב לִתֵּן לוֹ[41], וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי[42]. נָתַן לוֹ[43] כְּלִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּשּׁוּק חָמֵשׁ סְלָעִים וְקִבְּלוֹ הַכֹּהֵן בְּחָמֵשׁ סְלָעִים - הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי. נָתַן[44] חָמֵשׁ סְלָעִים לַעֲשָׂרָה כֹּהֲנִים[45], בֵּין בְּבַת אַחַת[46] בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה[47] - יָצָא[48].

40) משנה, בכורות שם. 41) כדין הכותב לחבירו בשטר הריני חייב לך מנה, חייב הוא לו, ואף-על-פי שאין שם עדים (כתובות קא: ופי"א מהל' מכירה הט"ו). 42) בכורות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן, בנו פדוי לכשיתן. אמר ליה רב נחמן, זו דברי רבי יוסי, וכו', אבל חכמים אומרים, אין בנו פדוי. והלכתא: אין בנו פדוי (כלומר, אפילו לכשיתן)". וטעמו של דבר, שאין זו אלא התחייבות חדשה, שהרי לא נזכר בה שמדובר בכסף פדיון הבן. ולכן צריך לתת לכהן חמשה סלעים נוספים עבור פדיון בנו. 43) בקידושין ח, א - אמרו: "עגל זה לפדיון בני, וכו', לא אמר כלום. עגל זה בחמשה סלעים לפדיון בני, וכו', בנו פדוי. האי פדיון היכי דמי, אילימא דלא שוי (חמשה סלעים), כל כמיניה. אלא לאו אף-על-גב דשוי,

וכיון דלא קייצי - לא. אמר רבא לעולם דלא שוי, ורישא דאמר אבי הבן, וסיפא דקבלי כהן עילויה. כי הא דרב כהנא פריק בסודרא (כנוסחת בה"ג - כלומר, פדה את בנו בסודר יקר מאד). אמר, לדידי שוה חמשה סלעים". ומה שאמרו שם "לא אמרן אלא רב כהנא וכו'", אינו ענין לדין פדיון הבן אלא לדין אונאה (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק ה, והגר"א שם ס"ק ח לגירסת הבה"ג). 44) ברייתא, בבכורות שם, ב. 45) כלומר, חצי סלע לכל כהן. 46) שמצד הנותן היתה כאן נתינה של חמשה סלעים, אף-על-פי שמצד המקבלים לא היתה אלא קבלה של חצי סלע לכל אחד. 47) שאף מצד הנותן לא היתה נתינה של חמשה סלעים. 48) אף-על-פי שמהלשון "יצא" משמע, שרק בדיעבד יצא, נראה שאף לכתחילה יכול לעשות כן, וראיה ממתנות כהונה ומראשית הגז שאפשר לחלקם, אם נותן לכל אחד כדי נתינה (למעלה פ"א הי"ז, ופ"י הט"ז), ראה ב'פתחי תשובה' שם ס"ק י בשם 'חכמת אדם'. וכן נראה מהברייתא שם, שאחרי הדין הנ"ל, נאמר עוד: "נטלו והחזירו לו - יצא", וזה בוודאי לאו דוקא, שהרי במשנה (שם.) מפורש: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי", הרי שגם לכתחילה מותר לעשות כן, והוא-הדין למה שנאמר בראש הברייתא הנ"ל "נתנו לעשרה כהנים, יצא וכו'" שגם כן "יצא" לאו דוקא, אלא הוא-הדין לכתחילה.

ח. רָצָה[49] הַכֹּהֵן לְהַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן - מַחְזִיר[50]; וְלֹא יִתֵּן לוֹ הוּא[51] וְדַעְתּוֹ שֶׁיַּחֲזִיר. וְאִם עָשָׂה כֵּן וְהֶחֱזִיר לוֹ - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי[52], עַד שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה; וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן אַחַר כָּךְ לְהַחֲזִיר[53] - יַחֲזִיר. וְכֵן אִם פֵּרֵשׁ וְנָתַן לוֹ עַל מְנָת לְהַחֲזִיר - הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי[54].

49) במשנה, שם: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי". 50) שכיון שנתן הפדיון לכהן במתנה - נפדה בנו. 51) כלומר, אבי הבן. ושם: "רבי חנינא היה רגיל ושקיל ומהדר (=נוטל הפדיון ומחזירו). חזייה להוא גברא (שנתן לו פדיון בנו), דהוה קא אזיל ואתי קמיה. אמר ליה, לא גמרת ויהייבת, מידעם ביש (= עסק ביש), הילכך אין בנו פדוי". 52) שכיון שלא פירש שהוא נותן לו על-מנת שיחזיר, כדלהלן, לא גמר בדעתו לתת את הפדיון במתנה גמורה, כנ"ל. ודווקא אם החזיר לו, אבל אם לא החזיר לו, הרי בנו פדוי, שעתה הוא גומר בדעתו לתת הכסף במתנה גמורה. וכמו שכתב רש"י שם לפי הלשון הראשון. וראה ביו"ד שם ס"ח ובש"ך. 53) קידושין ו, ב. 54) כיון שגמר בלבו לתת לו מתנה גמורה, אלא שהתנה שיחזיר לו לאחר מכן. ובגמרא שם אמרו: "ואסור לעשות כן, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות", ורבינו השמיט זה, מפני שסובר שאין הדברים אמורים אלא בתרומה בלבד, ראה בכסף-משנה, ובביאור הגר"א ליו"ד שם ס"ק יב.

ט. כֹּהֲנִים[55] וּלְוִיִּם[56] - פְּטוּרִים מִפִּדְיוֹן הַבֵּן מִקַּל וָחֹמֶר: אִם פָּטְרוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל[57] בַּמִּדְבָּר, דִּין הוּא שֶׁיִּפְטְרוּ עַצְמָן[58].

55) משנה, בכורות ג, ב. 56) אף-על-פי "שאין הדבר תלוי באב אלא באם", כבהלכה הסמוכה, בכל זאת פטור מקל-וחומר, כדלהלן. 57) כלומר, אם הפקיעה קדושת הלויים את קדושת בכורי ישראל, שפטרום מן הבכורה, שנאמר (במדבר ג, מה) "קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל". וראה בפירוש המשנה, שם. 58) ובגמרא שם ד, א: "כהנים מנלן, כרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים, וזה אחד מהן, והכהנים הלויים בני צדוק. ולדורות מנלן (שהרי מהקל-וחומר הנ"ל אין לפטור את הכהנים והלויים, אלא במדבר) אמר קרא, והיו לי הלויים, בהוייתן יהו".

י. יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַכֹּהֶנֶת וּמִן הַלְוִיָּה[59] - פָּטוּר[60]. שֶׁאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בָּאָב, אֶלָּא בָּאֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל[61].

59) והאב ישראל, ואם-כן גם בנו ישראל. 60) שם מז, א. מימרא של רב אדא בר אהבה כפירושו של מר בריה דרב יוסף. ובחולין קלב, א - פסקו כמימרתו של רב אדא בר אהבה. וראה בבכורות שם ב'תוספות' ד"ה מר. 61) ראה להלן הערה עד.

יא. לְוִיָּה[62] הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ פָּטוּר[63]. וְכֹהֶנֶת[64] הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ חַיָּב[65]; שֶׁהֲרֵי נִפְסְלָה אִמּוֹ מִן הַכְּהֻנָּה[66] בִּבְעִילַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[67].

62) שם, כרב אדא בר אהבה, לפירושו של רב פפא. 63) שם: ולא תימא אליבא דמאן-דאמר אין מזהמין את הוולד (כלו', אין הוולד הולך אחר האב הגוי, אלא אחר האם וכשר הוא, וכן פסק רבינו בפט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ג), אלא אפילו למאן-דאמר מזהמין את הוולד, לוי פסול מיקרי (כלומר, שאין קדושת לויה פוקעת מן האם, כיון שאינה חמורה כל-כך). 64) שם. 65) כלומר, הוא עצמו חייב לפדות את עצמו לכשיגדיל, שהרי אין אמו חייבת לפדותו, למעלה בה"ב. ואם נבעלה לגוי, ולא נתעברה ממנו, ונשאה לישראל - הישראל חייב לפדותו (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק כב). 66) שם: "לוייה בקדושתה קיימא, וכו'. אלא כהנת, כיון דאיבעלה הויא זרה". וראה למעלה בפ"ט ה"כ, ובפ"א מהל' מעשר ה"ב. 67) ונעשתה חללה. ואפילו דין לויה אין בה [וראה בגיטין נט, ב].

יב. כֹּהֵן[68] שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵּן חָלָל[69]: מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[70], שֶׁלֹּא זָכָה הָאָב בְּפִדְיוֹנוֹ[71]; מֵת אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ חַיָּב הַבֵּן לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה הָאָב בְּפִדְיוֹנוֹ[72].

68) בכורות, שם. 69) שבא הכהן על הגרושה או על החללה, ונולד זה ממנה שהרי הוא ישראל ולא לוי (ראה בהלכה הקודמת), ולא כהן. וראה בפי"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג. 70) שם, כרב חסדא ולא כרבה בר רב הונא. 71) שהרי חובת פדיון הבן חלה רק משישלים שלשים יום, כדלהלן בהי"ז. וטעמו של דבר (שהבן חייב) הוא, שמשחלה חובת פדיון על הבן, הרי זו חובתו הוא בלבד,

ואין הוא בא מכח אביו, ולפיכך אינו יכול לומר כיון שאביו היה פטור אילו היה חי, אף הוא יפטר. 72) שהרי הוא כהן, ונמצא שנתן פדיון בנו לעצמו וקיים המצוה בכך, ומשמת הוריש את הכסף לבנו, והרי הוא שלו. וראה ביו"ד שם סי"ט, ובביאור הגר"א שם.

יג. הַשִּׁפְחָה[73] שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְכוּתִית שֶׁנִּתְגַּיְּרָה כְּשֶׁהֵן מְעֻבָּרוֹת וְיָלְדוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה[74], הוֹאִיל וְנוֹלַד בִּקְדֻשָּׁה - חַיָּב[75]; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל[76], וַהֲרֵי פֶּטֶר וָרֶחֶם[77] בְּיִשְׂרָאֵל. אֵין יָדוּעַ[78] אִם קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה[79] אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

73) משנה, שם מו, א: "נתגיירה מעוברת, נשתחררה מעוברת וכו' בכור לכהן". 74) שהרי נאמר "פטר רחם בישראל", והן אינן בכלל ישראל. 75) כלומר, חייב לפדות עצמו כשיגדל, כנ"ל בה"ב. וראה בפירוש רגמ"ה שם. 76) כן הוא לשון המשנה, שם. אבל אין פסוק כזה בכל התורה, שהרי בשמות יג, ב נאמר: "פטר כל רחם בבני ישראל", ובבמדבר ג, יב נאמר: "פטר רחם מבני ישראל. 77) ביו"ד שם ס"כ: "פטרו רחם". 78) למדו רבינו ממה שאמרו בחולין קלד, א. (הובא למעלה פ"ט הי"ג, ופ"י הי"ב), לענין מתנות כהונה וראשית הגז, שספק ממון פטור, משום שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. 79) ופטור מפדיון, שאין זה "בישראל". ה'טור' ביו"ד שם, הביא: "ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתגיירה, אם לאו - פטור".

יד. הַכּוּתִית[80] וְהַשִּׁפְחָה שֶׁיָּלְדוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ וְנִשְׁתַּחְרְרוּ וְיָלְדוּ וָלָד אַחֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם, וְאֵין זֶה פֶּטֶר רֶחֶם[81]. וְכֵן הַבָּא אַחַר הַנְּפָלִים[82]: כָּל נֵפֶל[83] שֶׁאִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה[84] - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם[85]; וְכָל נֵפֶל שֶׁאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, כְּמוֹ הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים[86] אוֹ הַמַּפֶּלֶת יוֹם אַרְבָּעִים[87] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן[88] - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לַכֹּהֵן וְחַיָּב לִפְדּוֹת[89].

80) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. 81) שהרי כבר נפטר רחמה על-ידי לידתה בגויותה ובעבודתה. 82) משנה שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. והכוונה שנולד לאחר שהפילה אמו. 83) ראה להלן הט"ז, בדין יוצא דופן. 84) כשפניו כצורת פני אדם, אף-על-פי ששאר גופו כצורת בהמה או חיה או עוף. וראה בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"א, ח. 85) הפלה כזאת נקראת לידה, וכבר נפטר רחמה. 86) משנה, שם מז, ב. 87) שכל שלא מלאו לו ארבעים יום שלמים, לא נגמרה צורתו. וראה בהל' איסורי ביאה שם ה"א. 88) ראה שם ה"ד. 89) שההפלה שקדמה לוולד אינה בכלל לידה. וראה להלן הט"ז בדין יוצא דופן.

טו. חָתַךְ[90] הָעֻבָּר בְּמֵעֶיהָ וְהוֹצִיאוֹ אֵבֶר אֵבֶר - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם[91]. בֶּן שְׁמֹנֶה[92] חֳדָשִׁים שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהוּא חַי[93] וְהֶחֱזִירוֹ וָמֵת, וְכֵן בֶּן תִּשְׁעָה שֶׁמֵּת[94] וְיָצָא רֹאשׁוֹ וְהֶחֱזִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ יָצָא אָחִיו וְיָלְדָה[95] - זֶה שֶׁיָּלְדָה אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם, שֶׁהֲרֵי נִפְטַר בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[96]. וּמִשֶּׁהֹצֵא פַּדַּחְתּוֹ[97] פּוֹטֵר הַבָּא אַחֲרָיו.

90) משנה, שם מו, א. 91) כיון שאמו טמאה לידה לאחר הוצאת העובר החתוך (הל' איסורי ביאה שם ה"ו). 92) במשנה, שם: "איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, הבא אחר נפלים אף-על-פי שיצא את ראשו חי, ובן ט' שיצא ראשו מת", וראה להלן. 93) משמע מלשון רבינו שאם הוציא בן ח' ראשו והוא מת, אין זה פוטר את הבא אחריו מפדיון, וכן הוא ביו"ד שם סכ"ג. והגר"א שם באות לט, חולק - וסובר שאין הבדל בין הוציא ראשו כשהוא חי או כשהוא מת. ולכן לא נמנה במשנה שם מז, ב - בין הנפלים שאינם פוטרים את הבא אחריהם מפדיון הבן, גם בן ח' שהוציא ראשו והוא מת. ועיי"ש שהאריך בזה. 94) כלומר, אף-על-פי שמת, וכל-שכן אם הוא חי. 95) כלומר, לא חזר כמו אחיו. 96) שם מו, ב: ומאי קא-משמע-לן, דכיון דמפיק ליה רישיה, הוה לידה. וראה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות, סוף הט"ו. 97) משנה, נדה כח, א. ובהל' איסורי ביאה שם ה"ו, כתב רבינו: "משתצא רוב פדחתו, הרי זה כילוד". אבל ה'כסף משנה' שם, מצא בספר רבינו מוגה, שנמחקה בו תיבת "רוב".

טז. יוֹצֵא דֹּפֶן[98] וְהַבָּא אַחֲרָיו כְּדַרְכּוֹ[99] - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים: הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁלֹּא יָצָא מִן הָרֶחֶם[100], וְהַשֵּׁנִי - מִפְּנֵי שֶׁקְּדָמוֹ אַחֵר[101].

98) משנה, בכורות מז, ב - כחכמים ולא כרבי שמעון. ושם יט, א - כרבי עקיבא. ו"יוצא דופן", הוא ולד שלא יצא דרך הרחם, אלא הוצא מדופן בטן אמו על-ידי פתיחתה. 99) כלומר, דרך הרחם. 100) ו"פטר רחם בעינן" (גמרא, שם מז). 101) שם: "קסבר, בכור לדבר אחד (כגון זה שהוא בכור ליציאה מן הרחם, ואינו בכור לוולדות שהרי היה ולד קודם לו, ראה רש"י שם), לא הוי בכור. ואף-על-פי שיוצא דופן אין אמו טמאה לידה (הל' איסורי ביאה שם ה"ה), אין בכך כלום, שלא כתב רבינו בהלכה י"ד, שמי שאין אמו טמאה לידה הבא אחריו חייב לפדות אלא בנפל בלבד, ולא בבר קיימא.

יז. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב[102] בְּפִדְיוֹן? מִשֶּׁיַּשְׁלִים[103] שְׁלֹשִׁים יוֹם[104]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה. מֵת הַבֵּן[105] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים[106], וְכֵן אִם נַעֲשָׂה טְרֵפָה[107] - אֵינוֹ חַיָּב בְּחָמֵשׁ סְלָעִים. וְאִם הִקְדִּים[108] וְנָתַן לַכֹּהֵן[109] - יַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן. [וְאִם מֵת[110] אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - חַיָּב בְּפִדְיוֹן;] וְאִם לֹא נָתַן - יִתֵּן.

102) האב. 103) ברייתא, שם יב: "אין בערכין ובפדיון הבן וכו', פחות משלשים יום, ומוסיפין עד עולם" (כלומר, אם לא פדה את בנו ביום ל"א, לא פקע חיובו, אלא בחיובו הוא עומד לעולם). וראה ביו"ד סי' שה סי"א, ובביאור הגר"א. 104) כלומר, משיכנס ליום ל"א. 105) משנה, שם מט, א. 106) שם, כחכמים ולא כרבי עקיבא הסובר שאם מת ביום שלשים, אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא

יתן. ובגמרא שם: מאי טעמייהו דרבנן, גמרי "חודש" (כלומר, "מבן חודש תפדה" האמור בפדיון הבן) "חודש" ממדבר, מה התם "ומעלה" (כלומר, "מבן חודש ומעלה", ולא בן חודש ממש), אף הכא נמי "ומעלה". 107) בבא-קמא יא, ב: "ואמר עולא אמר רבי אלעזר, בכור שנטרף אין פודין אותו". ורבינו מפרש "שנטרף", נעשה טריפה, כלומר, שניקב מוחו או ריאתו וכיוצא בזה, שסופו למות בתוך יב חודש, וכן פירשו ב'תוספות' שם, ולא כרש"י. 108) משנה, בכורות, שם. והכוונה שנתן לכהן את הכסף בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום בני פדוי, כדלהלן בהי"ח. 109) ומת הבן בתוך שלשים. 110) שם.

1 **יח. מִי שֶׁפָּדָה[111] בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[112]: אִם אָמַר**
2 **לוֹ[113] מֵעַכְשָׁיו[114] - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי[115]; וְאִם אָמַר לוֹ**
3 **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[116] - בְּנוֹ פָּדוּי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
4 **הַמָּעוֹת קַיָּמִין לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[117].**

111) שם. 112) וכן ביום ל, כבהלכה הקודמת. 113) לכהן. 114) כלומר, עכשיו יחול הפדיון. 115) אף-על-פי שהמעות קיימין (ש"ך ליו"ד שם ס"ק יח), שאין חובת פדיון אלא מיום ל"א ואילך. ובזה לא נחלקו רב ושמואל שם. וראה להלן. 116) כלומר, אז יחול הפדיון. 117) שם, כרב ולא כשמואל, שהלכה כרב באיסורי. ומה שאמרו בגמרא שם: "ואף-על-גב דקיימא-לן הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כוותיה דשמואל", כנראה שרבינו לא גרס כן (כסף-משנה), וכן כתב ב'שיטה מקובצת' שם, כי בקצת ספרים ישנים, אין זה, ושכן משמע מ'תוספות הרא"ש'. וכן נראה ממה שהקשו שם יב: מרב על רב נחמן, משמע שהלכה כמותו.

5 **יט. מִי שֶׁהוּא סָפֵק[118] אִם חַיָּב בְּפִדְיוֹן אוֹ לֹא - הֲרֵי**
6 **זֶה פָּטוּר[119], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת**
7 **הָאָב[120] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הַבֵּן בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא**
8 **נִפְדָּה[121], עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה מֵאָבִיו שֶׁפְּדָהוּ קֹדֶם**
9 **שֶׁיָּמוּת[122]; מֵת הָאָב לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הוּא**
10 **בְּחֶזְקַת פָּדוּי[123], עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ שֶׁלֹּא נִפְדָּה.**

118) חולין קלד, א. וראה למעלה בסוף הי"ג ובהערה עו. 119) ויש אומרים שגם אם תפס הכהן, את חמשה הסלעים, מוציאים אותם מידו, ואין זה דומה לכהן שתפס ספק בכור בהמה, שדעת רבינו היא, שאין מוציאין אותו מידו (פ"ה מהל' בכורות ה"ג), ששם תפס את הבכור, שבו הספק. אבל כאן תפס את הכסף ובו אין ספק כלל, כי הספק הוא על האדם אם הוא חייב, והכסף אינו אלא ערב לחובותיו, וכשיש ספק בחוב - אין הכסף נעשה ערב, ונמצא שתפס כספו של אחר, ראה ברדב"ז, וב'מחנה אפרים' הל' זכיה ומתנה סי' ח. 120) משנה, בכורות, שם. 121) שאין אדם עשוי לפדות תוך שלשים, קודם זמן חיובו. וראה ברש"י שם וברדב"ז. 122) שאמר לכהן: הרי בני פדוי לאחר ל' יום, כבהלכה הקודמת. 123) שמן הסתם פדה את בנו מיד ביום ל"א כדינו, ולא השהה את המצוה, וראה ביו"ד שם סי"א, ובביאור הגר"א סוף אות יח.

11 **כ. מִי[124] שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ[125] וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה וְאֵין**
12 **יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן יָצָא רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן**
13 **כְּלוּם[126]. יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים[127], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָדוּעַ**
14 **אֵי זֶה מֵהֶן הַבְּכוֹר - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן[128]. מֵת**
15 **אֶחָד מֵהֶן[129] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - פָּטוּר[130], שֶׁהַמּוֹצִיא**
16 **מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת הָאָב[131], בֵּין בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים**
17 **יוֹם[132] בֵּין אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[133], בֵּין שֶׁלֹּא חָלְקוּ**
18 **הָאַחִים בֵּין שֶׁחָלְקוּ[134] - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים חָמֵשׁ**
19 **סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁכְּבָר נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים.**

124) משנה, שם מח, א. 125) כלומר, עוד לא ילדה בכור. 126) כלומר, אף הבן פטור מלפדות עצמו כשיגדל, שמא הנקבה יצאה ראשונה, והיא הרי פטורה מפדיון (למעלה ה"א), ונמצא שהזכר שבא אחריה אינו בכור, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וראה להלן הכ"ז. 127) שם. 128) שהרי אחד משניהם הוא ודאי בכור. והחידוש הוא, שאין צורך שיהא ידוע מי הוא הבכור (רדב"ז). 129) שם. כלומר, אחד מאלה שאין ידוע איזה מהן הבכור. 130) שמא הבכור הוא שמת, והאב פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז, ונמצא שהשני החי אינו בכור, ומחמת ספק פטור האב לגמרי. 131) שם, כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. 132) שמשיגיע יום ל"א יתחייבו הנכסים שהוריש האב, בחמשה סלעים לכהן. וכהלשון הראשון שם, ולא כהלשון השני (כסף-משנה ורדב"ז). 133) כנ"ל. 134) כרבי יהודה, כנ"ל.

20 **כא. שְׁתֵּי נָשָׁיו[135] שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים[136] -**
21 **נוֹתֵן עֶשֶׂר סְלָעִים לַכֹּהֵן[137]. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ**
22 **שְׁלֹשִׁים יוֹם[138]: אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתַן[139] - יַחֲזִיר לוֹ**
23 **חָמֵשׁ סְלָעִים[140]; וְאִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתַן[141] - אֵינוֹ**
24 **יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן; שֶׁהֲרֵי לֹא צִיֵּן פִּדְיוֹן זֶה עַל בֵּן**
25 **זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לוֹמַר: הַחֲזֵר מֵחֲבֵרִי[142].**

135) משנה, שם. 136) כלומר, שילדה כל אחת זכר. 137) אף-על-פי שרק אחד משניהם הוא בכור לאביו, אין אנו הולכים אחר האב, אלא אחר האם (ראה למעלה ה"י), ושניהם פטרו את רחם אמותיהם. 138) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. 139) את עשרת הסלעים בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום יהא בני פדוי, כנ"ל הי"ח. 140) שקיבל עבור זה שמת בתוך שלשים. 141) לכל אחד חמשה סלעים, ולא ציין: פדיון זה על בן זה, ופדיון זה על זה, ראה להלן. 142) שהפדיון שנתן לו הוא עבור הזכר שמת. ואף-על-פי שבספק אם חייב בפדיון הבן, אם תפס כהן מוציאים מידו (ראה למעלה בתחילת הט"ו, ובהערה קיז), זה אינו אלא כשכהן אחד תפס שידוע מי תפס וממי להוציא, אבל כאן שמתחילה נתן לכהן בתורת מתנות כהונה, אף-על-פי שאחר-כך נתברר שאם לא היה נותן לו, לא היה ראוי ליטול עתה (ואם היה נוטל היו מוציאין מידו), בכל זאת אין מוציאין מידו (שם, ב'תוספות' ד"ה ואם).

26 **כב. שְׁתֵּי נָשָׁיו[143] שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ שֶׁיָּלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ**

שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה[144] - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָכָר אֶחָד מֵהֶן[145] פֶּטֶר רֶחֶם.

143) משנה, שם. 144) כלומר, ולא ידוע מי יצא ראשון. וראה ברש"י שם. 145) כלומר, אחד משני הזכרים שנולדו. ובאופן הראשון שילדו זכר ונקבה, ברור הדבר שהזכר הוא בכור, אלא שלא ידוע של איזו אשה הוא. ואף כאן החידוש הוא שאין הבכור צריך להיות ידוע. וראה למעלה בה"כ ובהערה קכו.

כג. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר[146], אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה נוֹלַד רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[147]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: נְקֵבָה נוֹלְדָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[148].

146) שם. 147) שאף הבן פטור מלפדות עצמו לכשיגדל, כנ"ל. 148) כלומר, והשניה ילדה נקבה, זהו באופן הראשון. ובאופן השני, ייתכן שכל אחת ואחת ילדה זכר ונקבה, ושתי הנקבות יצאו תחילה, ואחריהן הזכרים, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

כד. שְׁתֵּי נָשִׁים[149], אַחַת בִּכְּרָה[150] וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן[151]. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאָב פָּטוּר[152]. מֵת הָאָב[153] - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים[154] חָמֵשׁ סְלָעִים.

149) שם. 150) כלומר, ילדה כבר בכור, בן או בת. 151) שהרי ברור שיש כאן בכור. 152) שמא הבכור מת. 153) בין בתוך שלשים יום ובין לאחר שלשים, והבנים קיימים. 154) בין שחילקו הנכסים ובין שלא חילקו, כרבי יהודה שם שאמר: "נתחייבו נכסים". וראה למעלה הערה קל.

כה. יָלְדוּ[155] זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה[156] - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: זוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[157], וְזוֹ שֶׁבִּכְּרָה יָלְדָה זָכָר.

155) שתי נשיו שאחת ביכרה ואחת לא ביכרה. משנה, שם. 156) בגמרא שם מט, א: "תנא רב הונא, שני זכרים ונקבה, אין כאן לכהן כלום". 157) כן הוא באופן השני, ובאופן הראשון אני אומר, זו שלא ביכרה ילדה נקבה, וזו שביכרה ילדה זכר. וצריך עיון, הרי גם כאן אין האיש נפטר אלא בשני ספיקות, אם אשתו שלא ביכרה ילדה זכר בלבד חייב, ואם היא ילדה זכר ונקבה חייב, אלא-אם-כן ילדה נקבה תחילה, והואיל והדבר רחוק היה לו לתת פדיון בנו, כדלהלן ה"ל. ומה סברא יש לחלק בין אם מדובר באיש אחד ושתי נשים, לבין שני אנשים ושתי נשים. ולדעת הראב"ד הדין הוא להיפך: באיש אחד ושתי נשים, חייב האיש לשלם חמשה סלעים לכהן, ובשני אנשים ושתי נשים אין לכהן כלום. וזה תלוי בקביעות הנוסחא בגמרא שם. ועי' ב'כסף משנה', ברדב"ז, ב'משנה למלך' וביו"ד שם סעיפים כח-לא, וט"ז וביאור הגר"א שם.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים[158] שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - זֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים, וְזֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים[159]. נָתְנוּ[160] וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[161]: אִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתְנוּ[162] - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָן[163]; וְאִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתְנוּ - כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן[164] לַחֲבֵרוֹ הַרְשָׁאָה[165], וְיֵלֵךְ זֶה בַּהַרְשָׁאָה וַיַּחֲזִיר מִן הַכֹּהֵן חָמֵשׁ סְלָעִים[166].

158) משנה, שם. 159) שהרי ברור הדבר ששניהם בכורים, ואף-על-פי שלא ידוע מי אמו של זה ומי אמו של זה, וראה למעלה בהלכות כ-כד. 160) בתוך שלשים יום, ובאופן הנ"ל הי"ח. 161) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. אבל אם מת אחד מן הבנים קודם שנתנו, האבות פטורים, שכל אחד יכול לומר: שלי מת. אבל הבן חייב לפדות עצמו, לכשיגדל, שהרי הוא ודאי בכור (תוספתא בכורות פ"ו ה"ג. וראה בהלכה הסמוכה). 162) כלומר, שכל אחד נתן פדיון בנו לכהן אחר. 163) שכל כהן ידחה אותו אצל השני ויאמר: חמשה הסלעים שקיבלתי הם עבור הבכור החי, והמוציא מחבירו עליו הראיה. 164) גמרא שם מט, א. כשמואל. 165) וכותב לו: דון וזכה והוצא לעצמך, או לשון אחרת שיש בה הקנאה גמורה. ואף-על-פי שכתב לו כן, אינו אלא שליח, וראה בפ"ג מהל' שלוחין ושותפין ה"א. וכל זה כשאין הכהן כופר בקבלת חמשה הסלעים, אבל אם הוא כופר אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שם ה"ו. ואין הרשאה מועילה אלא כשנתנו לכהן אחד, אבל נתנו לשני כהנים יכול כל כהן לומר להם: חמשה הסלעים שקבלתי, עבור החי. וראה ב'רבינו גרשום' שם. 166) כלומר, יאמר לו: ממה-נפשך, אם בני הוא המת - החזר לי הכסף, ואם בן חבירי הוא שמת, הרי אני מורשה על ידו לקחת הכסף עבורו, ונוטל הכסף וחולקים ביניהם. וראה ברש"י במשנה שם, ד"ה מת. וכל זה כשלא באו שניהם יחד לתבוע ממנו, אבל אם באו שניהם יחד לתבוע ממנו "ממה-נפשך" כנ"ל, אין צורך בהרשאה ('תוספות' שם ד"ה הני מילי. וראה ביו"ד שם סכ"ט ובש"ך, וב'חזון איש').

כז. יָלְדוּ[167] זָכָר וּנְקֵבָה וְנִתְעָרְבוּ - הָאָבוֹת פְּטוּרִין[168], וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[169]. וְכֵן מְבַכֶּרֶת[170] שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[171] וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה[172] לָרִאשׁוֹן[173] אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[174], וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[175].

167) שתי נשים של שני אנשים, שלא ביכרו, משנה שם. 168) שכל אחד מהם יכול לומר, הנקבה שלי. 169) לכשיגדל, כנ"ל ה"ב, שהרי ודאי שהוא בכור. 170) שזה עתה ילדה בכור. תוספתא שם פ"ו ה"ג. וראה בסוף המשנה בבכורות מו, א. 171) כדי להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני. וראה בפי"א מהל' גירושין הי"ח. 172) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. 173) והראשון חייב לפדותו. 174) שכל אחד יכול לדחות את הכהן אל חבירו. 175) שהרי הוא בכור ודאי.

כח. יָלְדוּ[176] שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וּשְׁנֵי זְכָרִים - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[177].

176) משנה, שם. וראה ביו"ד סי' שה ס"ל, ובביאור הגר"א. 177) כלומר, אף הבן אינו חייב לפדות את עצמו. וטעמו של דבר, כיון שמספר אפשרויות החיוב שווה למספר אפשרויות הפטור. ואלו הן לחיוב: א. שמא ילדה אשתו שני זכרים; ב. זכר ונקבה. ולפטור: א. שמא ילדה שתי נקבות; ב. נקבה וזכר. וכיון שהדבר ספק, אין מוציאין מיד המוחזק. וראה בהלכות כה-ל, ובהערות שם.

כט. שְׁתֵּי נָשִׁים[178] שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן[179]. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[180].

178) משנה, שם. 179) שוודאי הוא שזכר אחד הוא בכורו, אף-על-פי שאינו ידוע, כנ"ל. 180) שאף הבן פטור מלפדות את עצמו כנ"ל, שהרי ספק הוא, שמא נולד לאשה שביכרה.

ל. יָלְדוּ[181] שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ[182] נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים. שֶׁלֹּא נִפְטָר אֶלָּא בִּשְׁנֵי סְפֵקוֹת: אִם אִשְׁתּוֹ יָלְדָה זָכָר בִּלְבַד[183] - חַיָּב, וְאִם הִיא יָלְדָה הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה - חַיָּב, אֶלָּא אִם כֵּן יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה; וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר רָחוֹק - יִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ[184].

181) שתי הנשים הנ"ל, שאחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, והן של שני אנשים. 182) גמרא שם מט, א. לפי גירסת רבינו. וראה למעלה בהערה קנה. 183) כלומר, ולא נקבה בלבד, אבל הוא-הדין אם ילדה שני זכרים. 184) כלומר, ישנן חמש אפשרויות במקרה שלפנינו: א. שילדה זו שלא ביכרה, זכר אחד; ב. שני זכרים; ג. זכר ואחריו נקבה; ד. נקבה בלבד; ה. נקבה ואחריה זכר. וכיון שרוב האפשרויות, כלומר, שלש האפשרויות הראשונות, הן לחיוב, חייב בעלה בפדיון הבן, שהרי זה כרוב נגד חזקת הבעל, ו"רובא וחזקה, רובא עדיף". וראה למעלה בהערה קנה. ולדעת הראב"ד הדבר להיפך: כאן פטור, ולמעלה בהלכה כה - חייב.

יום ש"ק א' ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשוויו. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִפְדּוֹת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[2] פֶּטֶר חֲמוֹר[3] בְּשֶׂה[4]. וְאִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - מִצְוַת עֲשֵׂה לְעָרְפוֹ[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּפִטֶּר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה, וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ[6] נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם[7] וּבְכָל זְמַן[8]. וּמִצְוַת פִּדְיָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה[9].

2) כלומר, בין איש ובין אשה, אבל לעניין פדיון הבן כתב רבינו למעלה בפרק י"א הלכה א: "כל איש מישראל", כיוון שאשה אינה חייבת לפדות את בנה. 3) בכור של חמור בלבד. 4) ואין קרוי שה, אלא כבשים ועיזים חיים בלבד. ואם אין לו שה - פודהו בשוויו, ונותן דמיו לכהן. 5) למד כן רבינו ממה ששנינו במשנה שם: "מצות הפדייה קודמת למצות עריפה", הרי שגם עריפה היא מצוה. ומה שאמרו "הוא הפסיד ממונו של כהן (בזה שלא פדהו בשה ונתנו לכהן), לפיכך יופסד ממונו" (על ידי עריפה), אין זה אלא טעם למצות העריפה. 6) בספר המצוות (עשה פב) כתב רבינו: "אפשר למקשה להקשות עלי ולומר, מדוע אתה מונה פדייתו (של פטר חמור) ועריפתו כשתי מצוות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת ותהיה עריפתו מהלכות המצוה כמו שביארת בכלל השביעי - מצאנו בעניין זה לשון המורה על היותן שתי מצוות, והוא אמרם (משנה שם יג.): "מצות פדייה קודמת למצות עריפה ומצות ייבום קודמת למצות חליצה". היינו: כמו שהיבמה עומדת או לייבום או לחליצה, והייבום מצוה כמו שהזכיר, והחליצה מצוה בפני עצמה, כך פטר חמור עומד או לפדייה או לעריפה, וזו מצוה וזו מצוה כמו שאמרו". 7) כן מפורש בקידושין לז. "והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ". 8) גם שלא בפני הבית. 9) "שנאמר ואם לא תפדה וערפתו".

ב. הַשֶּׂה שֶׁפּוֹדִין בּוֹ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן[10], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל פֶּטֶר רֶחֶם וְגוֹמֵר[11].

10) וכן אם פדאו בשוויו, נותן דמיו לכהן. 11) "לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (כלומר, לכהן), אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", הרי הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, לומר לך שכשם שפדיון בכור האדם - לכהן, כמו כן פדיון בכור בהמה טמאה.

ג. וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. בְּהֵמָה טְמֵאָה הָאֲמוּרָה כָּאן הִיא הַחֲמוֹר בִּלְבַד[12].

12) בברייתא שם ה: "תלמוד לומר פטר חמור [תפדה בשה], פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים".

ד. פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה עַד שֶׁיִּפְדֶּה; וְאִם מְכָרוֹ קֹדֶם פִּדְיוֹן - דָּמָיו אֲסוּרִים[13]. וְאִם מֵת[14] קֹדֶם פִּדְיוֹן אוֹ שֶׁעֲרָפוֹ - יִקָּבֵר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה אַף לְאַחַר עֲרִיפָה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְדָּה. לְפִיכָךְ[15], אִם לֹא פָּדָהוּ וְנָתַן פֶּטֶר הַחֲמוֹר בְּעַצְמוֹ לַכֹּהֵן - אָסוּר לַכֹּהֵן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַד שֶׁיִּפְדֵּהוּ בְּשֶׂה, וְיִקַּח הַשֶּׂה לְעַצְמוֹ, אוֹ יַעַרְפֶנּוּ וְיִקָּבֵר. וְהַכֹּהֲנִים[16] חֲשׁוּדִים עַל דָּבָר זֶה. לְפִיכָךְ אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן פֶּטֶר חֲמוֹר לַכֹּהֵן, אֶלָּא אִם כֵּן פָּדָהוּ הַכֹּהֵן בְּפָנָיו[17].

13) בכורות שם: רישא, בהנאת דמיו (של פטר החמור), סיפא, בהנאת גופו, כלומר, בשניהם אוסר רבי יהודה בהנאה, ורבי שמעון מתיר. וטעמו של רבי יהודה הוא, שכיוון שאין הכסף שבידו כסף פדיון, אלא כסף שקיבל עבור איסור הנאה, לכן אף על פי שאין איסור ההנאה תופס את הדמים, בכל זאת אסור ליהנות מהם, שנמצא שהוא נהנה מן האיסור. וכל איסור זה אינו אלא למוכר, אבל אחר - מותר ליהנות מהדמים. ולכן שנינו בקידושין שם, בכמה איסורים ופטר חמור בכלל, ש"אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת" לפי שהאשה מותרת ליהנות בדמים אלו. 14) משנה בבכורות יב: "מת פטר חמור (לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן), רבי אליעזר אומר ייקבר וכו', וחכמים אומרים אין צריך להיקבר", ולא נחלקו אלא כשכבר הפריש טלה, שנפדה פטר החמור מיד עם הפרשת הטלה, אבל אם מת פטר החמור קודם פדיון, ייקבר לדברי הכל. 15) כלומר, לפי שפטר חמור אסור בהנאה עד שייפדה. 16) להשתמש בפטר חמור מבלי לפדותו, שהוא מורה היתר לעצמו באמרו: הרי השה שאפריש תחתיו הוא שלי, ולמה לי לפדותו. 17) או ערפו בפניו.

1 **ה. הִפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וּמֵת הַשֶּׂה קֹדֶם שֶׁיִּתְּנֶנּוּ**
2 **לַכֹּהֵן - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[18], וְיִתֵּן הַנְּבֵלָה לַכֹּהֵן[19]**

18) "דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". וטעמו של דבר, שכיוון שעל ידי הפרשת השה פוקעת קדושת פטר החמור, לכן מיד עם הפרשתו הרי השה של הכהן, ונמצא שבעל החמור נותן לכהן את שיו, שהוא שלו משעת הפרשה. 19) שהרי השה של הכהן מת.

3 **לֵהָנוֹת בָּהּ[20]. מֵת פֶּטֶר הַחֲמוֹר אַחַר שֶׁפָּדָהוּ - יִתֵּן**
4 **הַטָּלֶה לַכֹּהֵן[21], וּמֵתָר בַּהֲנָיָתוֹ[22], שֶׁכְּבָר נִפְדָּה.**

20) שם, "ואם מת נהנים בו, וכו', אלא דמית בי בעלים ונהנה בו כהן, דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". 21) שהרי הוא שלו. 22) של פטר החמור.

5 **ו. מֵאֵימָתַי[23] חַיָּב לִפְדּוֹתוֹ? מִשֶּׁיִּוָּלֵד וְעַד שְׁלֹשִׁים**
6 **יוֹם. וּמֵאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם רָצָה לְעָרְפוֹ[24] -**
7 **עוֹרְפוֹ; אִם רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֶה, וְאֵין כָּאן אֶלָּא**
8 **מִצְוַת עִכּוּב בִּלְבַד[25].**

23) כברייתא שהביא רמי בר חמא "מצוותו של (בכור בהמה טמאה) כל שלושים יום, מכאן ואילך או פודהו או עורפו", וכמו שאמרו שם לדעת רב ששת, ש"מצוותו", היינו מצוה לפדותו כל שלושים יום, וכמו שאמר רבא שם, שלרבנן שחולקים על ר' אליעזר ואינם מקישים בכור בהמה טמאה לבכור אדם אינו עובר אף לאחר שלושים יום. 24) [מפשטות הלשון נראה, שתוך שלושים יום אינו ראוי לעריפה. וצריך עיון]. 25) כלומר, אינו עובר עליו אף לאחר שעברו עליו שלושים יום, אלא שאמרו חכמים: "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", ולא היה לו לעכב את הפדיון.

9 **ז. לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ[26] מֵאַחוֹרָיו[27];**

10 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ[28]. וְאֵין מְמִיתִין**
11 **אוֹתוֹ לֹא בְּמַקֵּל וְלֹא בְּקָנֶה וְלֹא בְּקֶרְדֹּם[29] וְלֹא**
12 **בְּמִגְרָה[30], אֶלָּא בְּקוֹפִיץ[31]. וְלֹא יַכְנִיסֶנּוּ לְחֶדֶר וְיִנְעַל**
13 **הַדֶּלֶת בְּפָנָיו עַד שֶׁיָּמוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲרַפְתּוֹ[32].**

26) "סכין גדול, כמין גרזן שהקצבים חותכים בו הבשר". 27) מצד ערפו. 28) "והפועל הזה נגזר מעורף, שאין מותר לשוחטו ולא לחנקו, אלא לחתוך ראשו ממול ערפו". 29) גרזן. 30) סכין בעלת להב משנן לנסר בו. 31) "שכן דרך עריפה". 32) לומר לך: בעריפה דווקא.

14 **ח. אֵין פּוֹדִין לֹא בְּעֵגֶל, וְלֹא בְּחַיָּה, וְלֹא בְּשֶׂה**
15 **שָׁחוּט, וְלֹא בִּטְרֵפָה[33], וְלֹא בְּכִלְאַיִם[34], וְלֹא בְּכוּי[35];**
16 **שֶׁנֶּאֱמַר: תִּפְדֶּה בְשֶׂה, וְאֵין קָרוּי שֶׂה אֶלָּא כְּבָשִׂים**
17 **וְעִזִּים חַיִּים בִּלְבַד[36].**

33) שאינה חיה. 34) כבש הבא על העז. וטעמו של דבר, שאין זה "שה", אלא תערובת של שני מינים. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ט הלכה ה "כלאיים הבא מכבש ועז חייב במתנות", שמא אין זה אלא משום שנאמר "אם שה" ולמדו מכאן "אפילו מקצת שה". 35) ספק חיה ספק בהמה, שהוא ברייה בפני עצמה, ואינו שה. וכל זה כשהוא בא לפדות בעגל, לא מחמת שוויו, אלא במקום שה שאמרה התורה, אבל אם רוצה לפדות בשוויו, פודה בכל דבר. 36) בגמרא שם: "מתניתין מני, בן בג בג היא, דתניא בן בג בג אומר, נאמר כאן "שה" ונאמר להלן (בפסח) "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו". ורבינו סובר, שרב אשי שהוא בתרא אינו סובר גזירה שווה זו, שהרי אמרו שם: "אמר ליה רב אשי למר זוטרא מאי דעתיך דילפת מפסח" - הרי שרב אשי עצמו לא למד מפסח, ולפיכך לא הביא גזירה שווה זו.

18 **ט. אֵין פּוֹדִין בְּשֶׂה הַדּוֹמֶה לְאַחֵר[37]; וְאִם פָּדָה -**
19 **פָּדוּי[38]. וּפוֹדִין בְּכֶן פְּקוּעָה, אֲבָל לֹא בִּפְסוּלֵי**
20 **הַמֻּקְדָּשִׁין. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: כַּצְּבִי וְכָאַיָּל; מַה צְּבִי**
21 **וְאַיָּל - אֵין פּוֹדִין בּוֹ, אַף פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין**
22 **בָּהֶם.**

37) כלומר, רחל שילדה מין עז. ויש אומרים כי המדובר כשאין הוולד דומה כלל לרחל, אבל אם מקצת סימניו כשל רחל, פודין בו. 38) נראה שדעת רבינו היא, שלא נסתפקו שם אם פודין ב"נדמה" (=שה הדומה למין אחר), אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא פשוט הוא שפודין בו, שהרי הוא "שה", ומה בכך אם אינו דומה למין אמו אלא למין אחר.

23 **י. פּוֹדִין בְּשֶׂה בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, בֵּין תְּמִימִים**
24 **בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִים, בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים.**

25 **יא. שֶׂה שֶׁלָּקְחוּ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית - אֵין פּוֹדִין בּוֹ אֶת**
26 **הַוַּדַּאי, אֲבָל פּוֹדִין בּוֹ אֶת הַסָּפֵק. אִם אֵין לוֹ שֶׂה**
27 **לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ וְנוֹתֵן דָּמָיו לַכֹּהֵן. לֹא אָמְרָה**
28 **תּוֹרָה שֶׂה לְהַחְמִיר עָלָיו, אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו; שֶׁאִם הָיָה**
29 **לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁשָּׁוֶה עֶשֶׂר סְלָעִים - יֵשׁ לוֹ לִפְדּוֹתוֹ**

בְּשֶׁה שָׁוֶה דִּינָר. וְלֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִן הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁנִּפְדֶּה בְּכֶסֶף בְּשָׁוְיוֹ.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ דְּמֵי פֶּטֶר חֲמוֹר מִשְׁלֹשָׁה זוּזִים וּלְמַעְלָה; אֲבָל אִם הָיוּ דָּמָיו פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה זוּזִים - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֶׁה[39] אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה זוּזִים. וְעַיִן יָפָה לֹא יִפְחֹת מִסֶּלַע, וְעַיִן רָעָה - בַּחֲצִי סֶלַע, וּבֵינוֹנִית - בִּשְׁלֹשָׁה זוּזִים.

39) אפילו שווה כל שהוא.

יג. וְהַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵרוֹ[40] - הֲרֵי זֶה פָּדוּי[41], וְהַחֲמוֹר לְבַעֲלָיו[42].

40) בין בשה של הפודה, ובין בשה של בעל פטר החמור. 41) שפדיון פטר חמור אינו מוטל על בעל פטר החמור בלבד, אלא כל אחד ואחד יכול לפדותו, כמו בהקדש, ולכן אף אם גוי פדה פטר חמור של ישראל הרי זה פדוי, ולכן כתב רבינו "הפודה" סתם, ולא כתב: "ישראל שפדה". 42) וטעמו של דבר, שפטר חמור נחשב כממון הבעלים. ואף על פי שהוא אסור בהנאה עתה, הרי הוא ראוי להיות שלו לאחר שפדהו ולכן אפילו אם פדאו חבירו, הרי הוא שלו (=של בעל החמור), אלא שפקע איסור ההנאה.

יד. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם - פְּטוּרִין מִפֶּטֶר חֲמוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה; כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּבְכוֹר אָדָם - יֶשְׁנוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְהַפָּטוּר מִבְּכוֹר אָדָם - פָּטוּר מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה[43].

43) וכיוון שכהנים ולויים פטורים מפדיון הבן, לכן פטורים הם אף מפדיון פטר חמור. ואין לפטור את הכהנים והלויים מפדיון פטר חמור מקל וחומר, כדרך שאמרו בפדיון הבן - שלא מצינו שפטרו כהנים ולויים בהמות טמאות של ישראל במדבר, כדרך שפטרו את בניהם מפדיון.

טו. הַלּוֹקֵחַ עֵבֶר חֲמוֹרוֹ[44] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ הַמּוֹכֵר עֵבֶר חֲמוֹרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[45] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[46], וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה[47]. הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֻׁתָּף בָּאֵם אוֹ בַּבְּכוֹר, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא אֶחָד מֵאֶלֶף בּוֹ[48] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[49]. הָיָה לוֹ[50] בּוֹ אוֹ בְּאִמּוֹ אֵבֶר אֶחָד[51], כְּגוֹן יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, אֲפִלּוּ אָזְנוֹ[52]: כֹּל שֶׁאִלּוּ יֵחָתֵךְ יִהְיֶה בַּעַל מוּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[53] מִן הַבְּכוֹרָה; וְאִם כְּשֶׁיֵּחָתֵךְ חֵלֶק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא יִהְיֶה בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ[54] - הֲרֵי זֶה חַיָּב[55]. וְכֵן הַמְקַבֵּל חֲמוֹר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִהְיוֹת מִטַּפֵּל בָּהּ וְהַוָּלָד בֵּינֵיהֶם[56], אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל - הַכֹּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בְּיִשְׂרָאֵל.

44) והעובר הוא בכור. ואין זה לוקח דבר שלא בא לעולם, שהרי העובר קיים. 45) כלומר, למכור עובר חמורו לגוי, שהרי הוא מפקיע את העובר מן הכהן, שהרי פטור הוא מלפדותו, ונמצא הכהן מפסיד את השה. 46) מפדיון פטר חמור, שהרי בלוקח עובר חמורו של גוי, האם היא של הגוי, ובמוכר לו עובר חמורו, העובר הוא של הגוי, ואין חיוב פדיון פטר חמור אלא כשהאם והוולד של ישראל. 47) שם: "צריכי, דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא מייתי לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה, אימא לקנסיה (שיפדה את הבכור), קא משמע לן". 48) או באמו. 49) כיוון ששותפות גוי פוטרת. ואף על פי שאסור להשתתף עם הגוי לא קנסוהו. 50) לגוי. 51) ומלבד האבר - אין לו כלום. 52) שהוא אבר קטן. 53) שם: "וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה, אמר רב הונא אפילו אזנו, וכו', אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אפילו מום קל (כלומר, אפילו יש לגוי אבר אחד שאם יחתכנו אין הבהמה נעשית נבלה או טריפה, הרי זה פטור), וכו', כדרב הונא". ואין כוונת רבינו שיש לגוי כל האבר, אלא אפילו אם יש לו רק חלק מן האבר, שאם ייחתך יהא בעל מום הרי זה פטור. 54) אם היה הדבר בבהמה טהורה. 55) שאין שותפותו חשובה. 56) כלומר, של שניהם, בשכר הטיפול. 57) אף חציו של הישראל.

טז. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר יָלְדָה חֲמוֹרוֹ[58] אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[59] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לַעֲרֹךְ[60] אוֹ לִפְדּוֹת[61]. וְאִם פָּדָה בְּשֶׁה[62] - הַשֶּׂה שֶׁל גֵּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[63].

58) ופטור מפדיון פטר חמורו, כיוון שאין זה "בבני ישראל". 59) ואז הוא חייב, כיוון שהעובר נעשה בכור משעת לידה ולא קודם לכן. 60) ולקבור. 61) בחולין קלד. "שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, וכו', ובכור בהמה טמאה, וכו', לחיוב (שכיוון שפטר החמור אסור בהנאה מספק, ספיקא דאיסורא לחומרא, ופודהו כדי להפקיע איסורו), וכו', ופדיון פטר חמור לפטור (כלומר, שהוא פטור מלתת השה לכהן)". 62) או בכסף, בשוויו. 63) כיוון שאין זה ספק איסור, שהרי כבר פקע איסורו של פטר החמור, והשה הרי אין בו קדושה כלל, אלא ספק ממון הוא זה.

יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ פֶּטֶר חֲמוֹר[64] - מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב[65], וַהֲרֵי הוּא מֻתָּר[66] בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה[67].

64) לדעת התוספות המדובר בפטר חמור עצמו ולא בפדיון פטר חמור שהוא השה. 65) בפטר חמור. ואינו אסור בהנאה. והודעה זו היא כדי שלא יחשוד הגוי בישראל שהם מזלזלים בקדשים. 66) לאחר שהודיעוהו. 67) ואין איסור הנאה חל על פטר החמור על ידי הפרשתו, כדרך שהוא חל בנדרים ונדבות שגויים מתנדבים.

יח. פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר[68], אוֹ חֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה כְּמִין סוּס[69] - פָּטוּר[70]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וּפֶטֶר חֲמוֹר, שְׁתֵּי פְּעָמִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹלֵד חֲמוֹר וְהַנּוֹלָד חֲמוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ[71] מִקְצָת סִימָנֵי חֲמוֹר - חַיָּב בַּבְּכוֹרָה[72].

68) עגל הדומה לחמור. 69) ואין בו מסימני חמור כלל.

70) אף על פי שיש דבר משותף לפרה וחמור, ששניהם שייכים לקדושת בכורה, וכן לחמור וסוס, ששניהם מינים טמאים. 71) בסוס שנולד מן החמור. 72) בפטר חמור. ובחמור שנולד מפרה, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא בכור בהמה טהורה, וחייב לתיתו לכהן.

יט. חֲמוֹרוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן טָלֶה לַכֹּהֵן[73]. יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד, כְּדֵי לְהַפְקִיעַ קְדֻשָּׁה[74] מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה מֵתָר בַּהֲנָיָה, שֶׁמָּא הַזָּכָר נוֹלַד תְּחִלָּה[75]; וְטָלֶה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ - לַבְּעָלִים, וְאֵינוֹ לַכֹּהֵן, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

73) שהרי ברור הוא שאחד משני הזכרים הוא פטר חמור. 74) שם: לאפקועי לאיסורא מיניה, כלומר, איסור ההנאה, וכוונת רבינו, שפטר החמור קדוש בקדושת דמים, שצריך לפדותו בשה. 75) והרי הוא פטר חמור.

כ. שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן[76]. זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן[77].

76) שהרי ברור הדבר ששניהם פטרי חמורים, אף על פי שאין הדבר ידוע זכר זה מי היא אמו וכן השני. 77) שהרי באופן הראשון ברור שהזכר הוא פטר חמור, וכן באופן השני, ברור שאחד משני הזכרים פטר חמור, אף על פי שאין ידוע מי הוא.

כא. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[78]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ טָלֶה לְעַצְמוֹ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ כָּאן סְפֵקוֹת הַרְבֵּה: שֶׁמָּא הָאַחַת יָלְדָה זָכָר וְהַשְּׁנִיָּה יָלְדָה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת, אוֹ שֶׁמָּא זוֹ יָלְדָה נְקֵבָה וְהָאַחֶרֶת זָכָר וְאַחֲרָיו נְקֵבָה אוֹ נְקֵבָה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[79]. וְכֵן סְפֵקוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ בִּשְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

78) שהרי אפשר שלא היה הזכר ראשון ואין כאן פטר חמור. 79) אף על פי שאם נדון על הוולד הרי אין כאן אלא ספק אחד, שמא הזכר נולד ראשון והרי הוא פטר חמור, או שמא נולד אחר נקבה, בכל זאת אינו צריך להפריש לעצמו טלה כנגד כל אחד מהזכרים שיש לו. וטעמו של דבר, שכיוון שאם נדון על כל אחת מן החמורות שילדו, יימצא שהדבר הוא ספק ספיקא, שמא לא ילדה זכר כלל, ואפילו אם ילדה זכר, שמא ילדתו לאחר שנולדה הנקבה. וכיוון שכן, דבר זה מכריע את הספק השקול הקיים כשאנו דנים על הוולד.

כב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ חֲמוֹר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּכְּרָה אוֹ לֹא בִּכְּרָה וְיָלְדָה זָכָר - פּוֹדֶה אוֹתוֹ בְּשֶׂה[80] וְהוּא לַבְּעָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק.

80) כדי להפקיע ממנו קדושה.

כג. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ[81] עֲשָׂרָה טְלָאִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן הִפְרִישוֹ עַל סְפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר[82] - הֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין לְכָל דָּבָר, וּמִתְעַשְּׂרִין כִּשְׁאָר הַבְּהֵמָה[83]. וּמַפְרִישׁ אֶחָד מֵהֶן מַעֲשֵׂר[84], וְהַשְּׁאָר שֶׁלּוֹ כְּשֶׁהָיוּ[85].

81) משנה בבכורות ט. "נכנס (=פדיון פטר חמור) לדיר להתעשר". ואמרו על זה בגמרא: פטר חמור רגיל שהפרישו ישראל ונתנו לכהן), שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו". 82) שהם שלו, ואינו נותנם לכהן ולפיכך חייב במעשר בהמה, אבל פדיון פטר חמור וודאי, שהוא לכהן, אין לחייב במעשר בהמה. שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה. ואף אם הכהן החזירו לישראל לא יתחייב במעשר, שאף הישראל הוא בכלל מקבל מתנה. 83) מפני שהם חולין, ואילו מוקדשים פטורים ממעשר בהמה. 84) ומקטיר אימורין על גבי המזבח. 85) חולין ממש.

כד. יִשְׂרָאֵל[86] שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וַדָּאִין[87] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁנָּפְלוּ לוֹ[88] מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן[89], וְאוֹתוֹ אָבִי אִמּוֹ הַכֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל[90] - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׁיִן וְהֵן שֶׁלּוֹ[91], וְחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[92].

86) בכורות שם. מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבהו, והשמיעונו בזה, שאף בפדיון פטר חמור וודאי, ייתכן כי יהיה של הישראל, ויתחייב במעשר בהמה. 87) כלומר, אפילו וודאין. 88) בירושה. 89) וירשם זה, כיוון שלא היו אחים לאמו. 90) שאם לא נפלו ליד הכהן בירושה, אלא נולדו ברשותו, אינם חייבים בפדיון. 91) שאינו חייב לתיתם לכהן כדרך שנותן לכהן כל שה שפודין בו. וטעמו של דבר, כיוון שישראל זה בא מכח הכהן שירש אותו. והכהן אף על פי שהיה חייב לפדות את פטרי החמורים שירש מן הישראל בשיין, הרי השיין הן שלו, ולכן אף הישראל אינו נותנם לכהן. 92) שהרי הם חולין לכל דבר.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת בְּכוּרִים

הִלְכוֹת שְׁמִיטָּה וְיוֹבֵל

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת: תֵּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית מִמְּלַאכְתָּהּ. ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ. ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה זוֹ. ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר הַסָּפִיחַ כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִים. ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַנְּזִירִים כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים.

ו) שֶׁיִּשַּׁמֵּט מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ. ז) שֶׁיִּשַּׁמֵּט כָּל
הַלְוָאָתוֹ. ח) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְוֶה. ט) שֶׁלֹּא
יִמָּנַע מִלְּהַלְווֹת קֹדֶם שְׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְאַבֵּד מָמוֹנוֹ.
י) לִסְפֹּר הַשָּׁנִים שֶׁבַע שֶׁבַע. יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת
הַחֲמִשִּׁים. יב) לִתְקַע בְּשׁוֹפָר בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי כְּדֵי
לָצֵאת עֲבָדִים חָפְשִׁי. יג) שֶׁלֹּא תֵּעָבֵד אֲדָמָה בְּשָׁנָה
זוֹ. יד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים. טו)
שֶׁלֹּא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים. טז) לִתֵּן גְּאֻלָּה
לָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ, וְזֶהוּ דִּין שֹׂדֶה אֲחֻזָּה וּשְׂדֵה מִקְנָה.
יז) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר הָאָרֶץ לִצְמִיתוּת. יח) דִּין בָּתֵּי עָרֵי
חוֹמָה. יט) שֶׁלֹּא יִנָּחֵל כָּל שֵׁבֶט לֵוִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
אֶלָּא נוֹתְנִין לָהֶם עָרִים מַתָּנָה לָשֶׁבֶת בָּהֶם. כ) שֶׁלֹּא
יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי בַּבִּזָּה. כא) לִתֵּן לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת
וּמִגְרְשֵׁיהֶן. כב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, אֶלָּא
גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם, בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל.
וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שמצות־עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית. על איזו עבודה לוקה מן התורה. ואם נוטעין בשביעית אילן סרק. אם שורין הזרעים בשביעית והדברים המותרים בשביעית. משרבו האנסים אם מותר לזרוע בשביעית. המעביר קוצים מארצו או הטומן לפת או צנון או לוף וכיוצא בהן. בראשונה היו אוסרים ללקוט עצים ואבנים מתוך השדה. הקוצץ אילן אם מותר להוציא שרשיו מהארץ. ואם קוצצין בתולת שקמה בשביעית.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִשְׁבֹּת[3] מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וַעֲבוֹדַת
הָאִילָן[4] בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת
לַיְיָ; וְנֶאֱמַר[5]: בַּחֲרִישׁ וּבַקָּצִיר[7] תִּשְׁבֹּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה
מְלָאכָה[8] מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ[9] אוֹ הָאִילָנוֹת בְּשָׁנָה זוֹ -
בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר:
שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע[10] וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר[11].

2) ראה בספר המצוות, עשה קלה. 3) מלשון רבינו כאן ובספר המצוות שם נראה, שהמצוה היא שהאדם ישבות, ואין המצוה על הארץ שתשבות. ולפי זה, מותר לגוי לעבוד באדמת ישראל מן התורה (מהרי"ט חלק ב סימן נב). אבל במנין המצוות כאן כתב רבינו: "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה", וכן כתב במנין המצוות על סדר ההלכות. משמע שהמצוה היא על הארץ, וכדוגמת מצות שביתת בהמתו בשבת (מנחת־חינוך מצוה קיב). ונראה שהמצוה היא: שהארץ תשבות, אלא שביטול שביתתה אינו אלא על־ידי ישראל העובד אותה. וראה בקונטרס אחרון לשבת הארץ להראי"ה קוק זצ"ל מהדורה ב, מעמוד פז ואילך. 4) היא זמירה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם בצירה הנעשית לעבודת האילן (ראה להלן פ"ד הלכה כב), ואף הן בכלל "ושבתה הארץ" הנ"ל, שהרי באותם הפסוקים הנ"ל שלאחריה, נאמר גם "לא תזמור וגו' לא תבצור". 5) וגם בספר המצוות (עשה שם) ובמנין המצוות שעל סדר ההלכות, הביא רבינו פסוק זה לענין שביעית. ואף־על־פי שלפי דברי הבבלי (מועד קטן ד.) יוצא שלפי דברי ר' ישמעאל (בענין תוספת השביעית), שאנו פוסקים כמותו (ראה להלן פ"ג הלכה א), פסוק זה לא נאמר לענין שביעית אלא לענין שבת – סמך רבינו על הירושלמי (שביעית פ"א הלכה ג), שגם לר' ישמעאל פסוק זה לענין שביעית נאמר, וכן פירשו ר"י בן מלכי צדק, ורבינו נתן אב הישיבה. ראה בספר המצוות שם, הערה נוספת תקצג. 6) לפי הנאמר כאן יוצא שהחורש בשביעית עובר בעשה, ואינו לוקה, לפי שאין בה לאו, וראה להלן הלכה ד והלכה י. 7) הכוונה לקציר שהוא לעבודת קרקע (ראה להלן פ"ד הלכה א), שאילו קציר שאינו אלא לאסיפת הפירות בלבד – אין בו משום "תשבות". 8) משמע מלשון רבינו, שגם הנשים חייבות במצוות־עשה של שביעית. (וכן כתב רבינו אברהם בנו של רבינו ("סיני" כרך יד עמוד ו) לענין שמיטת כספים ש"דין שמיטה לנשים כמו לגברים"). וראה בחינוך מצוות פד, קיב, ובמנחת־חינוך שם. 9) היא זריעה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם קצירה הנעשית לעבודת הארץ (ועיין בשבת עג: שיש קוצר שהוא גם נוטע, וראה להלן פ"ד הלכה א), ושתיהן בכלל "ושבתה הארץ", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למועד קטן פ"א משנה ב, שהרי נאמר שם אחריה "שש שנים תזרע וגו', ואספת וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון וגו' לא תזרע וגו' לא תקצור וגו' לא תבצור", הרי שגם זריעה וגם קצירה (כשהיא לעבודת הארץ) הן בכלל שבת הארץ. וראה עוד להלן בסמוך. 10) זו עבודת הארץ. 11) זו עבודת אילנות. [וכוונת רבינו גם לפסוק שלאחריו: "את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור, שנת שבתון יהיה לארץ". ואולי חסרה כאן המלה וגו' (וגומר), שהרי בהלכה הבאה הוא אומר: "אינו לוקה מן התורה אלא על הזמירה ועל הקצירה וכו'". הרי שכבר דיבר מקודם על הקצירה. וזוהי כוונתו גם להלן בפ"ד שם: "או שקצר לעבודת הארץ כמו שביארנו").

ב. אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל הַזְּרִיעָה אוֹ עַל
הַזְּמִירָה, וְעַל הַקְּצִירָה אוֹ עַל הַבְּצִירָה. וְאֶחָד הַכֶּרֶם
וְאֶחָד שְׂאָר הָאִילָנוֹת[12].

12) אין כוונת רבינו לומר, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה, שהרי כתב בפירוש המשנה לשבעית פ"ב משנה ג, שזירוד הוא זימור, ובמועד קטן ד. אמרו מפורש שאיסור זירוד אינו אלא מדרבנן. אלא כוונתו לענין בצירה, שאף בשאר אילנות אסורה מן התורה (חזון־איש. וראה בספר המצוות שם, ובהערה תקצב). אבל ה'תוספות יום־טוב' לשביעית פ"ד משנה ד, וה"משנה ראשונה" (שם משנה ה) והאור־שמח להלכה טו, ביארו את דברי רבינו, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה. וראה להלן הלכות כא־כב. ובהוספות ותיקונים לפירוש מסכת משקין (הוצאת הגרמי"ל זק"ש) לעמ' ה.

ג. וּזְמִירָה[13] בִּכְלָל זְרִיעָה, וּבְצִירָה בִּכְלָל קְצִירָה.
וְלָמָּה פֵּרְטָן הַכָּתוּב? לוֹמַר לְךָ: עַל שְׁתֵּי תּוֹלָדוֹת
אֵלּוּ בִּלְבַד הוּא חַיָּב[14], וְעַל שְׂאָר הַתּוֹלְדוֹת שֶׁבַּעֲבוֹדַת
הָאָרֶץ[15] עִם שְׂאָר הָאֲבוֹת שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה -
אֵינוֹ לוֹקֶה עֲלֵיהֶן. אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[16].

13) מועד קטן שם, כרבא ולא כאביי. 14) מלקות, משום הלאו הנ"ל. 15) ועבודת האילן בכלל זה, כבהלכה הסמוכה. 16) מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה.

1 **ד. כֵּיצַד? הַחוֹפֵר[17] אוֹ הַחוֹרֵשׁ[18] לְצֹרֶךְ הַקַּרְקַע[19] אוֹ**
2 **הַמְסַקֵּל[20] אוֹ הַמְזַבֵּל[21] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר עֲבוֹדַת**
3 **הָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּבְרִיךְ אוֹ הַנּוֹטֵעַ[22] וְכַיּוֹצֵא**
4 **בָּהֶן מֵעֲבוֹדַת הָאִילָנוֹת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת**
5 **מִדִּבְרֵיהֶן[23].**

17) במועד קטן שם: אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסום, וכו' ומפרש רבינו ש"עידור" הכוונה לחופר בכל הקרקע לצורכה, שאז היא מלאכה שבשדה ושבכרם. ולכן כשאמרו שם להלן, שמותר לעדור תחת הגפנים, לא הקשו מהעידור הנ"ל, כדרך שהקשו בקשקוש, כיון שחלוק עידור בכל הקרקע מעידור תחת הגפנים בלבד (פאת השולחן סימן כ אות ב). וראה ב'שבת הארץ' שם עמוד קב. 18) שאין בו לאו, אבל עשה יש בו, כמבואר למעלה הלכה א. 19) היא מלאכה שבשדה ושבכרם, ולא תחת הגפנים בלבד, כנ"ל. וראה להלן בהלכה ז. 20) אבנים מן השדה. וראה במועד קטן שם. והמדובר כשעושה לצורך השדה, ואז אסור אפילו אם אינן נוגעות בארץ, ואם נוגעות בארץ אסור אפילו לצורך האבנים, ראה להלן פ"ב הלכה י. 21) את הקרקע קודם זריעתה, כדי להשביחה. וראה ברש"י שם ד"ה מזבלין. 22) שהוא אב לענין שבת (פ"ז מהלכות שבת הלכה ג) ובגיטין נג: "דתניא, הנוטע בשבת, וכו' במזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר, וכו', מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מאי שנת שבת ומאי שנא שביעית". הרי שנטיעה בשביעית אסורה מן התורה. ונראה שדחה רבינו סוגיא זו מפני הסוגיא במועד קטן הנ"ל שאמרו בה שאין חייבין מן התורה אלא על ארבע המלאכות הנ"ל (פאת השולחן שם אות ד). ובהגהות וביאורים (הוצאת לונץ שם) להגרא"י קוק - חילק בין זריעת גרעין, שהיא זריעה מן התורה, וזוהי כוונת הגמרא בגיטין שם, לבין נוטע שתיל, שאינו אלא מדרבנן. 23) בירושלמי שביעית פ"ד הלכה ב, על טייב שדהו (=חרש אותה – פירוש המשנה שם): "ולא שמיע רבי ירמיה שהוא לוקה", היינו מכת מרדות (מפרשים שם).

6 **ה. אֵין[24] נוֹטְעִין בַּשְּׁבִיעִית אֲפִלּוּ אִילַן סְרָק[25]. וְלֹא**
7 **יַחְתֹּךְ[26] הַיְּבֹלֶת מִן הָאִילָנוֹת. וְלֹא יְפָרֵק[27] הֶעָלִין**
8 **וְהַבַּדִּים[28] הַיְבֵשִׁים. וְלֹא יְאַבֵּק[29] אֶת צַמַּרְתּוֹ[30] בְּאָבָק.**
9 **וְלֹא יְעַשֵּׁן[31] תַּחְתָּיו כְּדֵי שֶׁיָּמוּת הַתּוֹלַעַת[32]. וְלֹא**
10 **יָסוּךְ[33] אֶת הַנְּטִיעוֹת בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ זֶהֲמָא, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
11 **יֹאכַל אוֹתוֹ הָעוֹף כְּשֶׁהוּא רַךְ[34]. וְלֹא יָסוּךְ[35] אֶת**
12 **הַפַּגִּין[36], וְלֹא יִנְקֹב אוֹתָן[37]. וְלֹא יִכְרֹךְ[38] אֶת**
13 **הַנְּטִיעוֹת[39], וְלֹא יִקְטֹם[40] אוֹתָם. וְלֹא יְפַסֵּג[41] אֶת**
14 **הָאִילָנוֹת. וְכֵן שְׁאָר כָּל עֲבוֹדַת הָאִילָן. וְאִם עָשָׂה**
15 **אַחַת מֵאֵלּוּ בַּשְּׁבִיעִית - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.**

24) בירושלמי שם הלכה ד, ובתוספתא שם פ"ג הלכה יט אמרו: "היה רבן שמעון בן גמליאל אומר נוטעין אילן סרק בשביעית", נראה שרק הוא מתיר, ואילו חכמים אוסרים, והלכה כרבים (כסף־משנה). ותוספות הרא"ש למועד קטן ג. גרס בגמרא שם "אין מיבלין", וראה במאירי שם בשם הירושלמי. 25) שאינו עושה פירות. 26) שביעית פ"ב משנה ב: "מיבלין (= כורתים יבלות מהאילנות) וכו' עד ראש השנה". הרי שאחרי ראש השנה – אסור. 27) יסיר (פירוש המשנה). מועד קטן שם. 28) ענפים. 29) שם "ואין מאבקין". 30) ראש האילן. ויש מפרשים "מאבקין" לכרות השרשים המגולים באבק. 31) שם. 32) הדביקה באילן ואוכלת פריו (פירוש המשנה שם). 33) שביעית שם, משנה ד: "מזהמין עד ראש השנה", הרי שאחר כן – אסור. 34) כלומר, הנטיעה. ובעבודה זרה נ: "תרי זוהמומי הוי, חד לאוקומי אילני (= להעמידו, כלומר, למנוע ממנו היזק בלבד) ושרי, וחד לאברויי (= להברותו, להועילו) אילני ואסור". והמדובר כאן כשעל־ידי אכילת העוף מתעכב רק גידול האילן, נמצא שהזיהום המונע את אכילת העוף, גורם לגידול האילן והרי זה "לאברויי". וראה בפאת־השולחן שם אות יא, בשבת־הארץ שם עמוד קז ובחזון־איש. 35) בשמן. שם משנה ה: "סכין את הפגים – עד ראש השנה". 36) "תאנים שלא נגמרו כל צרכן. ועושים כן כדי למהר בישולן" (פירוש המשנה שם).
37) "כן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד ימשחו בשמן עץ דק, ונוקבים בו כל תאנה מהם" (שם). 38) משנה שם "וכורכין אותן (=את הנטיעות) – עד ראש השנה". 39) "הוא שיקבץ הענפים והפארות ויקשרם כדי שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ" (פירוש המשנה שם). 40) משנה שם. והיינו לכרות קצתם כשנצרך לזה (שם). 41) מועד קטן ג. "ואין מפסגין באילן", כלומר, לא יסמוך בעצים, אילן שהוא צעיר מדי. וראה ברש"י שם.

16 **ו. אֵין מַצִּיתִין[42] אֶת הָאוּר בְּאִישַׁת הַקָּנִים[43], מִפְּנֵי**
17 **שֶׁהִיא עֲבוֹדַת קַרְקַע[44]. וְאֵין מְלַמְּדִין[45] אֶת הַפָּרָה**
18 **לַחֲרֹשׁ אֶלָּא בְּחוֹל[46]. וְאֵין בּוֹדְקִין[47] אֶת הַזְּרָעִים**
19 **בְּעָצִיץ מָלֵא עָפָר[48], אֲבָל בּוֹדְקִין אוֹתָן בְּעָצִיץ מָלֵא**
20 **גְּלָלִים[49]. וְשׁוֹרִין[50] אֶת הַזְּרָעִים בַּשְּׁבִיעִית, כְּדֵי לְזָרְעָן**
21 **בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[51]. וּמְקַיְּמִין הָאֲלוֹוֵיי[52] בְּרֹאשׁ הַגָּג,**
22 **אֲבָל אֵין מַשְׁקִין אוֹתוֹ[53].**

42) ירושלמי שם פ"ד הלכה ד, ותוספתא שם פ"ג הלכה יט. 43) כמו: ברחישת הקנים. כלומר, סבך הקנים. ובתרגום המיוחס ליונתן (בראשית כב, יג) מתרגם "נאחז בסבך", אחיד ברחישותא דאילנא (תוספתא כפשוטה). וראה בפאת השולחן שם. 44) שעושה כן כדי לייפות את הקרקע ולהכינה לזריעה (שם). 45) ירושלמי ותוספתא שם. 46) כלומר, במקום חולות, שאינו ראוי לזריעה ולנטיעה. אבל במקום הראוי לזריעה, אסור ללמד את הפרה, אף־על־פי שאינו חורש ממש. 47) ירושלמי שם. ועיין בתוספתא סוף פ"א. ועניין הבדיקה הוא שלוקח דוגמא של זרעים לראות אם הם צומחים (תוספתא כפשוטה). 48) וכן בגללים על הקרקע (רדב"ז). לפי שהוא נראה כזורע בשביעית. 49) שאין דרך לזרוע בו. והכוונה לעציץ שאינו

נקוב (מעשה רוקח בשם "נחפה בכסף", ועיין רדב"ז). ואף־על־פי שלענין שבת, חייב הזורע אפילו בעציץ שאינו נקוב (ראה ב"סיני" כרך יח עמ' שד, ובתשובות רבינו לספר "זמנים" חלק א עמ' 4 והערה 10) – בשביעית אין זריעה אלא בארץ, וראה להלן. 50) שם. כלומר, במים. והראב"ד גורס: ומשיירין. וכן הגירסא בתוספתא שם. וראה בתוספתא כפשוטה. 51) שאין זריעה זו לא בכלל "שדך לא תזרע", ולא בכלל "ושבתה הארץ" ("סיני" שם). 52) כלומר, מונעים ממנו דבר המזיקו. ו"אלוי" הוא עץ הנותן ריח, והם ה"אהלות" הנזכרות בשיר־השירים (ד, יד), וחלה עליו קדושת שביעית, כמבואר להלן פ"ז הלכה יט. והיה מקום לאסור קיומו, מאחר שהגזע שלו רך ואדום, ויש חשד שנטעו בשביעית, שכן אסרו לקיים ירקות רכים (להלן פ"ד הלכה יח), והשמיענו בזה שבאילוי לא גזרו, כיון שהוא על הגג ואין דרך לזרוע שם (כסף־משנה). ועיין תוספתא כפשוטה. [וראה למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכות י־יא, שגג אינו בכלל שדך]. 53) שהרי אסור להשקות בשביעית, כיון שהוא כמברה את העץ ומשביחו. וראה להלן הלכה ח.

1 **ז. סוֹקְרִין[54] אֶת הָאִילָן[55] בְּסִקְרָא[56], וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ**
2 **בַּאֲבָנִים[57]. וְעוֹדְרִין[58] תַּחַת הַגְּפָנִים[59]. וְהַמְקַשְּׁקֵשׁ**
3 **בְּזֵיתִים[60]: אִם לְהַבְרוֹת[61] אֶת הָאִילָן - אָסוּר, וְאִם**
4 **לִסְתֹּם אֶת הַפְּצִימִים[62] - מֻתָּר[63].**

54) ירושלמי שם, ותוספתא שם הלכה י. 55) המשיר פירותיו קודם זמנו. 56) כלומר, צובעים אותו בצבע אדום (ראה בפ"ד מהלכות גירושין הלכה א, ובהערות שם). ובחולין עח. "סוקרו בסיקרא – כי היכי דליחזיה אינשי, וליבעי רחמי עלויה" (= שיראוהו אנשים ויבקשו רחמים עליו שלא ישיר פירותיו). ופשוט הוא שאין זו עבודת קרקע. 57) שם: "כי היכי דניכחוש חיליה". שהרי הוא משיר את פירותיו מרוב כוח ושומן, ולפיכך מחלישים את כוחו. והתירו לעשות כן כיון שאינו מברה את אילן, אלא אדרבה מחליש את כוחו (תוספתא כפשוטה). 58) מועד קטן ג. 59) כיון שאין זו עבודה שבשדה ובכרם, אלא בכרם בלבד (שם). וראה למעלה בהערה טז. 60) שם. כלומר, מסיר מיני פסולת מן האילן (ר"ח לעבודה זרה נ:). ויש מפרשים שקשקוש הוא כמו עידור, אלא שזה בזיתים וזה בגפנים (כסף־משנה בשם רש"י). 61) כלומר, להועיל ולהשביח. 62) הסדקים. 63) שאין זה אלא מונע היזק מן האילן, ואין דבר זה מועיל לגידולו. וראה בהערות להלכות ה־ו.

5 **ח. מַשְׁקִין[64] בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּשְּׁבִיעִית[65], וְהִיא שְׂדֵה**
6 **הַזְּרִיעָה שֶׁצְּמֵאָה בְּיוֹתֵר[66]. וְכֵן שְׂדֵה הָאִילָנוֹת[67], אִם**
7 **הָיוּ מְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה יָתֵר מֵעֶשֶׂר לְבֵית סְאָה[68] -**
8 **מוֹשְׁכִין אֶת הַמַּיִם מֵאִילָן לְאִילָן, אֲבָל לֹא יַשְׁקוּ[69] אֶת**
9 **כָּל הַשָּׂדֶה; וְאִם הָיוּ מְקֹרָבִין זֶה לָזֶה עֶשֶׂר לְבֵית סְאָה**
10 **- מַשְׁקִין כָּל הַשָּׂדֶה בִּשְׁבִילָן[70]. וְכֵן עָפָר הַלָּבָן[71] -**
11 **מַרְבִּיצִין אוֹתוֹ בְּמַיִם בַּשְּׁבִיעִית, בִּשְׁבִיל הָאִילָנוֹת שֶׁלֹּא**
12 **יִפָּסְדוּ.**

64) משנה במועד קטן ב. "משקין בית השלחין במועד ובשביעית". 65) שאם לא ישקה, ימות כל עץ שבה, כדלהלן בהלכה י. אבל אין משקין שדה המסתפקת ממי גשמים. ועין שם ו: בתוספות ד"ה מרביצין. 66) שם: ומאי משמע דהאי בית השלחין לישנא דצחותא היא, דכתיב ואתה עיף ויגע. ומתרגמינן, ואת משלהי ולאי. ונראה מסתימת דברי רבינו, שאפילו ממי הגשמים וממי הקילון, מותר להשקות, ומה שאמרו במשנה שם: "אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון", אין זה אלא במועד (ראה בפ"ז מהלכות יום־טוב הלכה ב), ואסרום מחמת טירחא יתירה (שם ד.), אבל בשביעית לא נאסרה אלא עבודת הארץ ולא טירחא יתירה, וכן כתבו רוב הראשונים (ראה בשיטה לתלמיד ר"י מפריש שם עמ' ד, ועיין שם שהביא כן בשם הירושלמי). 67) משנה שם ו: "רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה וכו', וחכמים מתירין". ובשביעית פ"ב משנה י: "ומרביצין בעפר לבן, דברי רבי שמעון. רבי אליעזר בן יעקב אוסר". ואמרו בירושלמי שם, ושם במסקנא, שדין הרבצת עפר לבן, כדין השקאת כל השדה. ולא נחלקו רבי שמעון ורבי אליעזר אלא כשהאילנות מרוחקין, דהיינו שישנם פחות מעשר אילנות בבית סאה, שרבי שמעון מתיר להשקות כל השדה, ורבי אליעזר אוסר. אבל כשישנם עשרה אילנות בבית סאה, אף רבי אליעזר מודה שמותר, וראה בפירוש המשנה לשביעית שם. ופסק רבינו כרבי אליעזר בן יעקב, שמשנתו קב ונקי, אף כנגד רבים (יבמות ס. וראה במקורי הרמב"ם לרש"ש, הוצאת הרכבי). וכן הוא בהגהות כ"י לדפוס ניאפולי בפירוש המשנה שם (ראה במבואו של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז). 68) כלומר, יותר מן המרחק שבין האילנות כשהם עשרה בבית סאה, והיינו, כשהם עשרה אילנות ביותר מבית סאה. 69) כיון שאף בלי השקאה זו, לא יפסדו האילנות. 70) שלא יפסדו, כדלהלן. 71) מזה שכתב "וכן", נראה שהמדובר כמו למעלה כשהאילנות מקורבין זה לזה עשר לבית סאה. אלא שעפר לבן, הנטועים בו עשרה אילנות לבית סאה, שונה משדה אילן אחר, בזה שבשדה אילן אחר לא התירו אלא להשקות, ואילו בעפר לבן התירו גם להרביץ בין השקאה להשקאה. אבל המרוחקין, אין מרביצין בשבילם, שאף בלי ההרבצה לא יפסדו, כמו בהשקאת כל השדה הנ"ל, וכרבי אליעזר בן יעקב במשנה שביעית שם (פאת השולחן שם). וראה בפ"ח מהלכות יום־טוב הלכה ג ובהערות שם.

13 **ט. וְעוֹשִׁין[72] עוּגִיּוֹת[73] לַגְּפָנִים[74]. וְעוֹשִׁין[75] אֶת אַמַּת**
14 **הַמַּיִם בַּתְּחִלָּה[76]. וּמְמַלְּאִין[77] אֶת הַנְּקָעִים[78] מַיִם.**

72) ברייתא במועד קטן ג. 73) "הוא שיחפור סביב עיקרי האילנות חפירות קטנות יתקבצו שם המים" (פירוש המשנה שם). 74) כדי להשקותם. ובחול־המועד התירו רק לתקן עוגיות עשויות שנתקלקלו, אבל לא לעשותן מתחילה (הלכות יום־טוב שם). וראה בהערות להלכה הקודמת. 75) משנה שם ב. כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה, האוסר משום שנראה כעוזר או מפני שמכשיר אגפיה

לזריעה. 76) שם. ובחול־המועד לא התירו אלא לתקנה כשנתקלקלה (הלכות יום־טוב שם). 77) ברייתא שם ג. 78) תעלה המחברת את העוגיות אשר סביבות האילנות.

י. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ כָּל אֵלֶּה?[79] שֶׁאִם לֹא יַשְׁקֶה - תֵּעָשֶׂה הָאָרֶץ מְלֵחָה[80] וְיָמוּת כָּל עֵץ שֶׁבָּהּ[81]; וְהוֹאִיל וְאִסּוּר הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִדִּבְרֵיהֶם, לֹא גָּזְרוּ עַל אֵלּוּ. שֶׁאֵין אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא אוֹתָן שְׁנֵי אָבוֹת וּשְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת שֶׁלָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[82].

79) ההשקאות הנזכרות למעלה. 80) זה מוסב על מה שהתירו להשקות שדה שלחין. 81) זה מוסב על שדה האילנות (חזון־איש). 82) בהלכות ב־ג. וראה למעלה הלכה א והלכה ד, שגם חרישה אסורה מן התורה, אלא שאין לוקין עליה. ועיין פאת־השולחן וחזון־איש.

יא. מִשֶּׁרַבּוּ הָאֲנָסִין וְהִטִּילוּ[83] מַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מַחֲנוֹת[84] לְחֵילוֹתֵיהֶן, הִתִּירוּ[85] לִזְרֹעַ[86] בַּשְּׁבִיעִית דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לָהֶם עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבַד[87]. וְכֵן מִי שֶׁכְּפָאוּ אַנָּס[88] לַעֲשׂוֹת בַּשְּׁבִיעִית בְּחִנָּם[89], כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה[90].

83) בסנהדרין כו. "משרבו האנסים, ומאי נינהו ארנונא" (=מס שגובה המלך מן התבואות – רש"י). 84) בהגהה שעל הגליון, בשם ספרים אחרים: "מזונות". וכן נראה מפירוש המשנה שם כד: וראה ברדב"ז. 85) שם: כדמכריז ר' ינאי, פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא. 86) אף־על־פי שזריעה היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב. 87) וטעמו של דבר, שאף־על־פי ששביעית בארץ בזמן הזה היא מן התורה, כמו שכתב הכסף־משנה לפ"ד הלכה ה, ולפ"י הלכה ט – התירו לעבוד בשביעית משום פיקוח נפש, וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ה (תוספות שם ד"ה משרבו). ודעת הראב"ד, שלא התירו לזרוע בשביעית אלא במקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדרבנן, כנ"ל בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה. ו"ארנונא" הוא זה שהמלך נוטל חומש מפירות הארץ, ומי שאינו עובדה גוזלין אותה הימנו. וראה מאירי שם עמוד 88. 88) אף־על־פי שאינו מלך (כסף־משנה ורדב"ז), וראה בחזון־איש. 89) אבל לא בשכר, שמא יבואו להערים ולעבוד בשביעית גם כשאין אנסים כופים (כסף־משנה). 90) שכיון שפיקוח נפש הוא, מה לי אם המלך כופה, או אם סתם אנס כופה (רדב"ז). ומקורו של רבינו ממה שאמרו שם: חזייה (ריש לקיש) לההוא גברא דקא כריב (=חורש, כלומר בשביעית). אמר להן: כהן וחורש. אמרו לו (ר' חייא ורבי שמעון בן יהוצדק), יכול לומר אגיסטון אני בתוכה (ומפרש רבינו: שאנסני הגוי בעל השדה לעבוד לו בשביעית). וראה בפאת־השולחן סימן כ אות לב.

יב. הַנּוֹטֵעַ[91] בַּשְּׁבִיעִית, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - יַעֲקֹר. מִפְּנֵי[92] שֶׁיִּשְׂרָאֵל חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית[93], אִם תֹּאמַר בְּשׁוֹגֵג יְקַיֵּם - יֹאמַר הַמֵּזִיד שׁוֹגֵג הָיִיתִי.

91) תרומות פ"ב משנה ג. 92) ירושלמי שם, וכן בגיטין נד. 93) אבל לא על השבתות (שם). ולכן אם נטע בשבת בשוגג יקיים, וכן אם בישל בשבת בשוגג, יאכל במוצאי שבת מיד (פ"ו מהלכות שבת הלכה כג). וראה בהלכה הסמוכה, ובפאת־השולחן שם אות לג.

יג. הַחוֹרֵשׁ[94] אֶת שָׂדֵהוּ אוֹ נָרָהּ[95] אוֹ זִבְּלָהּ[96] בַּשְּׁבִיעִית כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה יָפָה לִזְרִיעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - קוֹנְסִין אוֹתוֹ[97] וְלֹא יִזְרָעֶנָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאֵין חוֹכְרִין[98] אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדֵי לִזְרָעָהּ[99], אֶלָּא תְּהִי בּוּרָה לְפָנָיו. וְאִם מֵת[100] - יִזְרָעֶנָּה בְּנוֹ.

94) שביעית פ"ד משנה ב: "שדה וכו', שנטייבה (=חידשו אותה היטב, והפכו אותה היטב – פירוש המשנה) וכו' לא תיזרע במוצאי שביעית". 95) בדפוס רומי: "כרה", ויש אומרים שצ"ל "דרה" (חזון־איש). והיינו שעשה דיר של בהמות שלא כדין (ראה להלן פ"ב הלכה ד), וזהו מה שאמרו במשנה שם "או שנידיירה". וכן פירשו הר"ש והרא"ש שם. 96) נלמד מדין "נידיירה" שם. 97) כיון שהכינה לזריעה (פאת־השולחן שם אות לד), וראה להלן. 98) שם, משנה ג. 99) "להיות קנס להם מפני שעבדוה והפכוה בשביעית" (פירוש המשנה). 100) בגיטין מד: "ואמר ר' יוסי בר חנינא: נקטינן, הטיבה ומת, בנו זורעה. לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן". וראה להלן פ"ג סוף הלכה יא.

יד. הַמַּעֲבִיר[101] קוֹצִים[102] מֵאַרְצוֹ בַּשְּׁבִיעִית כְּדֵי לְתַקְּנָהּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אוֹ שֶׁסִּקֵּל מִמֶּנָּה אֲבָנִים[103], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשָּׁאי[104] - לֹא קָנְסוּ אוֹתוֹ[105], וּמֻתָּר לוֹ לִזְרָעָהּ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

101) שם. משנה ב: "שדה שנתקוצה, תזרע במוצאי שביעית". 102) ראה תוספות גיטין שם ד"ה שנתקווצה. 103) זה לא נמצא במשנה שם, ולמדו רבינו מהדין הקודם, שהרי בשניהם עדיין אין שדהו מוכן לזריעה. 104) כדלהלן בהלכה טז (פאת־השולחן שם). 105) כיון שעדיין אין שדהו מוכן לזריעה (שם).

טו. הַטּוֹמֵן[106] לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בַּשְּׁבִיעִית: אִם הָיוּ מִקְצָת הֶעָלִין מְגֻלִּין - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[107], וְאִם לַאו - אָסוּר[108]. הַטּוֹמֵן[109] אֶת הַלּוּף[110] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[111] - לֹא יִפְחֹת מֵאַרְבָּעָה קַבִּים[112] עַל גֹּבַהּ טֶפַח, וְטֶפַח עָפָר עַל גַּבָּיו[113]. וְטוֹמְנוֹ בִּמְקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְמַח[114]. וּמֻתָּר[115] לְמָרֵס[116] בָּאֹרֶז בַּשְּׁבִיעִית[117], אֲבָל לֹא יִכְסָה[118].

106) כלאים פ"א משנה ט. 107) משום "שדך לא תזרע", "מפני שאינם צמח מחובר בקרקע" (פירוש המשנה) וגם אינו רוצה בהשרשתם (פ"ב מהלכות כלאים הלכה יא). 108) משום זורע בשביעית, שבאופן זה הם משרישים בקרקע, והוא רוצה בהשרשתם. 109) שביעית פ"ה משנה ב, כחכמים ולא כרבי מאיר. 110) "ממיני הבצלים" (פירוש המשנה). 111) כגון בצלים. כן הוא בפירוש

המשנה שם, וכדעת ר' יונה בירושלמי שם. 112) כלומר, מארבעת קבים לוף. ושיעורו לפי המדות שלנו, ראה למעלה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. ו"אינו מותר לו להטמין שיעור מועט (=פחות מזה), מפני שדומה לזרע וכאילו הוא זורעו, ואינו נראה שהוא טומנו" (פירוש המשנה שם). 113) שנראה כטומן ולא כזורע. [וכנראה שאין מקצת עליו מגולין (ראה למעלה בדין לפת וצנונות), ואף־על־פי־כן מותר, אם הטמין כשיעור, ועיין "משנה ראשונה" שם). 114) כלומר, שהרי אם יצמח נמצא שזרע בשביעית. 115) שם פ"ב משנה י, כרבי שמעון, שבא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק. וכן נראה מפירוש המשנה שם (כסף־משנה). 116) להשקות עפר האורז ולערבב המים בעפר. וראה ביומא פ"ד משנה ג ובפירוש המשנה שם. 117) כדי שלא יפסד האורז, כדרך שמרביצין עפר לבן בשביל שלא יפסידו האילנות, כנ"ל בסוף הלכה ח. 118) כסוח הוא, כריתת הנטיעות היוצאות. ואונקלוס תרגם, לא תזמור, לא תכסח. ואסרו לעשות כן, כיון שגם בלא כן לא יפסד האורז. והאור־שמח מפרש, שכיון שכיסוח הוא זימור, וזימור אסור מן התורה אף בשאר האילנות, לכן לא יכלו חכמים להתירו. וראה למעלה בהלכה ב ובהערות שם.

1 **טז. בְּרֵאשׁוֹנָה[119] הָיוּ אוֹמְרִים: מְלַקֵּט אָדָם עֵצִים**
2 **וַאֲבָנִים וַעֲשָׂבִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ[120], וְהוּא שֶׁיְּטַל הַגַּס**
3 **הַגַּס[121], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְנַקּוֹת הָאָרֶץ[122]; אֲבָל**
4 **מִשָּׂדֵה חֲבֵרוֹ - נוֹטֵל בֵּין דַּק בֵּין גַּס[123]. מִשֶּׁרַבּוּ**
5 **עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁמִּתְכַּוְּנִין לְנַקּוֹת וְאוֹמְרִין: הַגַּס הַגַּס**
6 **אָנוּ נוֹטְלִין - אָסְרוּ לִטֹּל אָדָם מִשָּׂדֵהוּ[124], אֶלָּא מִתּוֹךְ**
7 **שָׂדֵה חֲבֵרוֹ[125]. וְהוּא שֶׁלֹּא יְלַקֵּט בְּטוּבָה; שֶׁלֹּא יֹאמַר**
8 **לוֹ: רְאֵה כַּמָּה טוֹב עָשִׂיתִי לְךָ, שֶׁהֲרֵי נִקִּיתִי שָׂדְךָ[126].**

119) שביעית פ"ד מ"א, וכפירוש רבי יונה בירושלמי שם. וראה בפירוש המשנה. 120) המדובר במלקט לצורך העצים, האבנים והעשבים. 121) ולא הדקים, הקטנים. 122) ונמצא מסקל את שדהו ואסור, כמפורש למעלה הלכה ד. 123) שאין חשש שיתכוין לנקות שדה חבירו, ולפיכך מותר ליטול גם הדק. 124) אפילו הגס הגס. 125) בין דק בין גס, כנ"ל. ולדעת הרדב"ז, לא התירו אלא בגס. 126) שאם יאמר לו כן, יבוא חבירו לנקות שדהו.

9 **יז. הָיְתָה[127] בְּהֶמְתּוֹ עוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - מְלַקֵּט[128]**
10 **וּמֵבִיא לְפָנֶיהָ[129]; שֶׁבְּהֶמְתּוֹ מוֹכַחַת עָלָיו[130]. וְכֵן אִם**
11 **הָיְתָה שָׁם כִּירָתוֹ - מְלַקֵּט הַכֹּל[131] וּמַדְלִיק; שֶׁכִּירָתוֹ**
12 **מוֹכַחַת עָלָיו[132].**

127) ירושלמי שם. 128) בין הדק ובין הגס. וראה להלן. 129) לאכילה. 130) שאינו מתכוין לנקות הארץ. ואף־על־פי שהוא "פסיק רישיה" – כיון שמסקל אינו אלא מלאכה דרבנן בשביעית (למעלה הלכה ד), לא אסרו "פסיק רישיה", כדעת התוספות והתרומת־הדשן (הובאו דבריהם במגן־אברהם סימן שיד, ס"ק ה). 131) בין הדק ובין הגס, כנ"ל. 132) כנ"ל. וראה בפאת־השולחן סימן כ אות מה, וברדב"ז.

13 **יח. הַקּוֹצֵץ[133] אֵילָן אוֹ שְׁנַיִם לְעֵצִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
14 **לְשָׁרְשָׁן[134]. קִצֵּץ שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר זֶה בְּצַד זֶה - לֹא**
15 **יִשָּׂרֵשׁ, שֶׁהֲרֵי מִתַּקֵּן אֶת הָאָרֶץ[135]; אֶלָּא קוֹצֵץ מֵעַל**
16 **הָאָרֶץ, וּמַנִּיחַ שָׁרָשָׁיו בָּאָרֶץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
17 **מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ; אֲבָל מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ - מֻתָּר לְשָׁרֵשׁ[136].**

133) שם, משנה ד, כבית־הלל. 134) לעקרן עם השרשים. ואף־על־פי שעל־ידי־זה נהפכת האדמה, ונמצאת הקרקע מוכנה לזריעה – במקום קטן כזה שאין דרך לזרוע בו, לא אסרו, כיון שהוא קוצץ לעצים. וראה הלכה הקודמת שמצד "פסיק רישיה" לא נאסר כאן. 135) "מפני שהוא מקום גדול ומותקן לזרוע בו, ויהיה כאילו עוקר אילנות להחזירם לשדה הלבן, וכל זה עבודת הארץ" (פירוש המשנה). כלומר, יש חשש שיתכוין לתקן לזריעה. וראה למעלה הלכה טז. 136) אפילו שלשה או יותר, זה בצד זה. וכאן לא כתב רבינו "שלא יאמר לו, ראה כמה טובה עשיתי לך", כמו בסוף הלכה טז, שכאן לא ידוע אם חבירו רוצה בעקירת האילנות, ואם טובה היא לו (רדב"ז).

18 **יט. הַמְבַקֵּעַ בַּזַּיִת[137] לִטֹּל עֵצִים - לֹא יְחַפֶּה מְקוֹם**
19 **הַבִּקּוּעַ בְּעָפָר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה[138]. אֲבָל מְכַסֶּה**
20 **בַּאֲבָנִים אוֹ בְּקַשׁ[139].**

137) הכורת ענפים מעץ הזית, שם משנה ה. 138) כלומר, עבודת האילן, שעל־ידי־זה משביח האילן. 139) שהרי הוא כמושיב שומר שלא ייבש (רע"ב). וזית לאו דווקא, שהרי שנינו "הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש". ועיין רדב"ז.

21 **כ. הַמְזַנֵּב[140] בִּגְפָנִים וְהַקּוֹצֵץ קָנִים - הֲרֵי זֶה קוֹצֵץ**
22 **כְּדַרְכּוֹ[141] בַּקָּרְדֹּם וּבַמַּגָּל וּבַמְּגֵרָה וּבְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.**

140) הכורת קצת מן הענפים. שם משנה ו, כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי הגלילי. 141) "שאין צריך שינוי בכרתו, וזה כשלא נתכוין לזמור" (פירוש המשנה), ואין הזינוב דומה לזימור האסור מן התורה, שהזומר חותך ראש הגזע. ואילו מזנב, חותך מן הצד ואינו אסור אלא מדרבנן (תפארת ישראל שם אות ל). ולפיכך לא נאסר בו "פסיק רישיה", ראה למעלה הערה 129. וכנראה שאין חשש במזנב, שמא יתכוין לומר, ולכן לא אסרו כאן, כדרך שאסרו במלקט עצים ואבנים מתוך שדהו למעלה בהלכה טז.

23 **כא. אֵין קוֹצְצִין[142] בְּתוֹלַת[143] שִׁקְמָה[144] בַּשְּׁבִיעִית**
24 **כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְצִין בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, מִפְּנֵי שֶׁקְּצִיצָתָהּ**
25 **עֲבוֹדַת אִילָן, שֶׁבִּקְצִיצָה זוֹ תִּגְדַּל וְתוֹסִיף[145]. וְאִם**
26 **צָרִיךְ לְעֵצֶיהָ - קוֹצֵץ אוֹתָהּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ[146].**

142) שם, משנה ה. 143) "שלא נקצצה מימיה" (תוספתא שם פ"ג הלכה טו, וראה בתוספתא כפשוטה שם). 144) "מין ממיני התאנים" (פירוש המשנה). 145) "שיתחזק כחו ויתן פריו בעתו לרוב, כמו הזמיר לכרמים" (שם). וראה ב"משנה ראשונה", ובהערות להלכה ב, ובהלכה הסמוכה. 146) שם, כרבי יהודה. ודעת רבינו

היא, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא לפרש דברי חכמים (כסף־משנה).

1 **כב. כֵּיצַד[147] קוֹצֶצָה?[148] מֵעִם הָאָרֶץ[149] אוֹ לְמַעְלָה**
2 **מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[150]. אֵילָן[151] שֶׁנִּפְשַׁח[152] - קוֹשְׁרִין**
3 **אוֹתוֹ בַּשְּׁבִיעִית; לֹא שֶׁיַּעֲלֶה[153], אֶלָּא שֶׁלֹּא יוֹסִיף[154].**

147) משנה שם. 148) כלומר, שלא כדרך עבודתה, כנ"ל. 149) סמוך לקרקע. 150) בבבא בתרא פ: מכאן ואילך (מן הקרקע עד עשרה טפחים), לא מקשי קשי לה, ולאו עלויי מעלי לה (כלומר, ספק מועיל לאילן, ספק אינו מועיל לו – תוספות שם), גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה (כיון שהוא ספק דאורייתא, שזמירה בשאר אילנות היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב, ולכן אינו קוצץ בתוך עשרה טפחים)". ולא התירו לקצוץ בתוך עשרה טפחים, אף־על־פי שהוא מתכוין לעצים ולא להועיל לאילן, שכיון שהדבר מועיל לאילן יבא להתכוין לכך, כנ"ל בהלכה טז. 151) שם, משנה ו. 152) "נבקע. תרגום וישסף (שמואל־א טו, לג), ופשח" (פירוש המשנה). 153) "שיתחבר ויהיה נדבק ונקשר" (שם). כלומר, ואז זהו "לאברויי אילנא". 154) "להבקע" (שם). והרי זה "לאוקומי אילנא".

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שלא יוציא אדם זבלים מחצירו ויתן בתוך שדהו בשביעית. מאימתי מותר לעשות אשפה בשדהו. וכמה שיעור האשפה. אם הותר להוציא זבל מן הסוהר של צאן לתוך שדהו. ואם עשה דיר בתוכו. אם יפתח אדם מחצב לתוך שדהו. ואם פינה ממנו גדר אבנים גבוה עשרה. ואם ימלא ויעפר פרצה שהיא סוגה בעפר. ואם אסור לבנות גדר.

4 **א. לֹא יוֹצִיא[2] אָדָם זְבָלִים מֵחֲצֵרוֹ[3] וְיִתֵּן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[4]**
5 **בִּשְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְזַבֵּל שָׂדֵהוּ[5] שֶׁתִּהְיֶה יָפָה**
6 **לִזְרִיעָה[6]. וְאִם הוֹצִיא[7] וְהֶעֱמִיד מִמֶּנּוּ אַשְׁפָּה[8] -**
7 **מֻתָּר[9]. וְלֹא יַעֲשֶׂה[10] אַשְׁפָּה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד שֶׁיַּעֲבֹר**
8 **זְמַן שֶׁמְּזַבְּלִין בּוֹ[11] לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ[12], וְהוּא**
9 **מְשֻׁיְּקִשָּׁר[13] הַמָּתוֹק[14]. וְלֹא יַעֲשֶׂה[15] אַשְׁפָּה פְּחוּתָה**
10 **מִמֵּאָה וַחֲמִשִּׁים סְאָה[16] שֶׁל זֶבֶל, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת**
11 **שֶׁהִיא אַשְׁפָּה[17]. וְאִם יִרְצֶה[18] לְהוֹסִיף[19] - מוֹסִיף[20].**
12 **הָיָה לוֹ[21] דָּבָר מוּעָט[22] - מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ[23]. וְלֹא**
13 **יַעֲשֶׂה[24] בְּכָל בֵּית סְאָה יָתֵר מִשָּׁלֹשׁ אַשְׁפַּתּוֹת[25].**

2) שביעית פ"ג מ"א. 3) אפילו מעט מעט, שאין בכדי הכמות שהוא מוציא בפעם אחת כדי לזבל. וראה להלן. 4) כלומר, בכמה מקומות, ולא בערימה אחת. 5) וזיבול בשביעית אסור מדרבנן, כנ"ל בפ"א ה"ד. 6) במוצאי שביעית. 7) את הזבל. 8) שייחד מקום בתוך שדהו כדי לאסוף את הזבל. 9) שניכר הדבר שאינו מתכוון לזבל עכשיו (משנה, שם). 10) משנה, שם. 11) בשאר שנים. 12) כלומר, שתהיה השדה יפה לזריעה. שלשם כך אין מזבלין אלא עד זמן ידוע. אבל אשפתות עושים תמיד, אף כשאין מזבלין. וטעמו של דבר, שכיון שעבר הזמן שמזבלין בו, אינו נראה כמזבל אלא כעושה אשפה לשנה הבאה. 13) שם, כרבי יוסי נגד רבי מאיר ורבי יהודה, ש"רבי יוסי - נימוקו עמו" (רדב"ז). 14) ב"ירושלמי" שם: המתוק, פקועה (הוא פרי מר, ונקרא מתוק אף־על־פי שהוא מר, כמו שיקראו לעיור סגי־נהור - פירוש המשנה), וכו', משיקשור, משיעשה קשרים קשרים. 15) שם, מ"ב. 16) שם: "עשר משפלות (הוא הכלי שנושאין בו הזבל - פירוש המשנה) של לתך לתך (=לתך הוא חצי כור, שהוא חמש־עשרה סאה (שהרי הכור שלשים סאה), ועשרה לתכים הם מאה וחמשים סאה). 17) ולא כדי לזבל עתה את השדה. 18) שם. 19) על האשפה שתהיה יותר ממאה וחמשים סאה. 20) שכל מה שהאשפה גדולה יותר, ניכר יותר שעושה אוצר של אשפה, ולא לזבל שדהו מתכוון. 21) שם, סוף מ"ג, כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה. 22) כלומר, שהיה לו בתוך שדהו מערב שביעית זבל מועט (פירוש המשנה, וכן הוא ב"ירושלמי" שם לפי הפירוש הראשון). 23) "מעט מעט" (שם). ואין חשש שמא יאמר הרואה שלעבודת הארץ הוא מתכוון, כיון שכבר היה לו מעט זבל בשדה מערב שביעית, אבל להתחיל להוציא בשביעית מעט מעט - אסור. 24) שם, סוף מ"ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. 25) שאז הוא נראה כרוצה לזבל בשביעית, אף־על־פי שאסף באשפתות ולא פיזר הזבל על פני השדה. ונראה מדברי רבינו, שלפחות מן האשפתות - מותר. וראה ב"משנה ראשונה", ובתוספתא שם פ"ב, וב"תוספתא כפשוטה" עמוד 508.

14 **ב. וְהָרוֹצֶה[26] לַעֲשׂוֹת כָּל שָׂדֵהוּ שָׁלֹשׁ אַשְׁפַּתּוֹת**
15 **לְתוֹךְ בֵּית סְאָה - עוֹשֶׂה[27]. וְהָרוֹצֶה[28] לַעֲשׂוֹת זִבְלוֹ**
16 **אוֹצָר[29] - עוֹשֶׂה[30].**

26) שם, מ"ג. 27) ואינו חושש שמא יאמר הרואה את כל שדהו מלאה אשפתות, שלזבל אותה הוא עושה כן. וראה ב"ירושלמי" שם. 28) שם. 29) כלומר, אשפה אחת גדולה, ובה יותר מג' אשפתות בנות ק"נ סאה כל אחת (רע"ב). 30) שמוסיפין על כמות אשפה אחת כשם שמוסיפין על כמות שלש אשפתות (בהלכה הקודמת), אף־על־פי שאין מוסיפין אשפה נוספת על שלש אשפתות.

17 **ג. הָיָה[31] מַעֲמִיד הַזֶּבֶל עַל הַסֶּלַע[32], אוֹ שֶׁהֶעֱמִיק**
18 **בָּאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְהֶעֱרִים[33] הַזֶּבֶל, אוֹ שֶׁבָּנָה עַל**
19 **הָאָרֶץ גֹּבַהּ[34] שְׁלֹשָׁה וְהֶעֱמִיד עָלָיו הַזֶּבֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ**
20 **שְׁעוּר. אֲפִלּוּ עָשָׂה כֵּן כַּמָּה אַשְׁפַּתּוֹת[35] לְתוֹךְ בֵּית**
21 **סְאָה, בֵּין גְּדוֹלוֹת בֵּין קְטַנּוֹת[36] - מֻתָּר. שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר**
22 **נִכָּר שֶׁאֵינָן לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, אֶלָּא לִכְנִיסַת הַזֶּבֶל[37].**

31) במשנה שם: "יתר מכאן (כלומר, יותר מג' אשפתות לבית סאה) מותר, דברי רבי שמעון. וחכמים אוסרין עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה". ולהלן שם: "היה לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. רבי אלעזר בן עזריה אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע". וסובר רבינו שאף לחכמים הנ"ל, יכול לתת הזבל על הסלע (כסף־משנה). וכן הוא ב"ירושלמי" שם סוף ה"ב: הכל מודים שאם היה לו שם (בשדה) סיד או צרורות או אבנים גפסוס - מותר ("פאת השולחן"). 32) אף־על־פי

שאינה גבוהה ג' טפחים, כיון שניכר הדבר שאין זה לעבודת הארץ, כדלהלן. וראה ב'כסף משנה' וב'תוספות יום-טוב'. 33) עשהו ערימה (הגהה על הגליון). 34) טפחים. 35) כלומר, יותר משלש לבית סאה. וראה למעלה בסוף ה"א. 36) כלומר, פחותות ממאה וחמשים סאה של זבל באשפה אחת. וראה למעלה שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם: כאן בפוחת מן האשפלות. כלומר, שרבי שמעון מתיר גם לפחות ממאה וחמשים סאה זבל לאשפה אחת. וחכמים אוסרים, אלא-אם-כן העמיק או הגביה ('פאת השולחן'). 37) לאסיפת הזבל, כדי להשתמש בו לאחר שביעית. וראה בפירוש המשנה.

1 **ד. מֵתָּר[38] לְאָדָם לְהוֹצִיא זֶבֶל מִן הַסַּהַר[39] שֶׁל צֹאן**
2 **וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל מַכְנִיסֵי זֶבֶל[40].**
3 **וְהָעוֹשֶׂה[41] דִּיר[42] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית - לֹא יַעֲשֶׂהוּ**
4 **יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם[43], וַיַּכְנִיס הַצֹּאן לְתוֹכוֹ,**
5 **וּכְשֶׁיְּזַבְּלוּ אֶת כָּל הַדִּיר - מַנִּיחַ דֹּפֶן אֶחָד מִדָּפְנֵי**
6 **הַדִּיר, וְעוֹשֶׂה דִּיר אַחֵר בְּצִדּוֹ[44]. נִמְצָא מְזַבֵּל בְּתוֹךְ**
7 **שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין[45].**

38) שם, סוף מ"ד. ובמשנה שם כתובה פיסקא זו בסוף, לאחר כל מה שכתב רבינו כאן בהלכה זו ושלאחריה. והקדים רבינו פיסקא זו כדי להדגיש שהיא דבר בפני עצמו, ואינו קשור למה שנאמר למעלה הימנה. וראה ב'כסף משנה', ולהלן בהערה מז. 39) "הוא גדרות צאן, ששם יאספו הצאן" (פירוש המשנה). ויתכן כי הוא מלשון "בית-סוהר", שהצאן כלואים בגדרות ובמכלאות ('מלאכת שלמה'). 40) "כפי מה שהתנה בעשיית האשפתות, במניינם (שלש לבית סאה), ושיעורם" (=לא פחות ממאה וחמשים סאה זבל לכל אשפה, כנ"ל ה"א - פירוש המשנה). ולמעלה בה"א לא השמיענו אלא שמוציא זבל מתוך ביתו או חצירו, שדרכו לפנות אותם מן הזבל מחמת הנקיון ואינו נראה כמזבל שדהו, וכאן נתחדש שמוציא אף מגדרות הצאן, ואין חשש למראית העין ('משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה' עמוד 509 הערה 53). 41) שם. 42) שם: סהר. וכנראה ש"סהר" הוא כשהצאן כלואים בתוכו, ו"דיר", כשעדיין אינם בתוכו. 43) הוא מאה אמה על חמשים אמה. ואם עושהו יותר, יחשדוהו הרואים כי לזבל שדהו עשה כן. 44) כלומר, מעביר את שלש הדפנות לצדו השני של הדופן הרביעי, ובונה שם דיר חדש כדוגמת הראשון. וראה בפירוש המשנה. 45) שם, כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל.

8 **ה. הָיְתָה[46] כָּל שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין - מְשַׁיֵּר**
9 **מִמֶּנָּה מִקְצָת[47], מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן; כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל**
10 **שֶׁהַצֹּאן הֵטִילוּ בָּהּ וְנִדַּיְּרָה, וְלֹא יֹאמְרוּ: זְבֵל זֶה כָּל**
11 **שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית[48].**

46) משנה, שם. 47) כלומר, שעושה את הדיר קטן מבית סאתיים. וראה בפירוש המשנה. 48) כלומר, שאם היה מזבלה בידיים, לא היה משייר ממנה כלום. וב'ירושלמי' (שם ה"ג): "תמן תנינן (פ"ד מ"ב): שדה וכו', שנדיירה (=שנזדבלה), לא תזרע למוצאי שביעית (כלומר, ומדוע התירו לו כאן לעשות דיר, כנ"ל), אמר רבי יונה, כיני מתינתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית סאתיים". כלומר, כאן אינו מזבל בידיים אלא מעמיד את הצאן והם מזבלים את השדה, ולכן לא קנסוהו שלא תזרע השדה במוצאי שביעית, אבל במשנה שם מדובר שזבל את השדה בידיו, כמו שכתב רבינו בפ"א הי"ג, ולכן קנסוהו ('תוספות יום-טוב'). והראב"ד והר"ש חולקים ומפרשים את ה'ירושלמי' הנ"ל, שאסור להוציא זבל מן הסהר של צאן ולעשות אשפתות, כנזכר בה"א, וכן אסור לעשות דיר בתוך השדה ולהשאיר את הזבל במקומו (כדעת רבינו הנ"ל), ואם עשה כן, לא תזרע שדהו במוצאי שביעית, משום קנס כנ"ל. ומה שאמרו ב'ירושלמי': "כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו וכו'", פירושו להעמיד שם צאנו לחלוב ולגזוז, וכשיתמלא הסהר זבל מוציאו לשדה ועושה אשפתות, כמו בה"א. ולפי זה, מה שאמרו שם בסוף מ"ג: ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין, אין זה דבר בפני עצמו, אלא המשך למה שלמעלה, שנוטל הזבל מן המקום שחלבו וגזזו בו את הצאן, ועושה ממנו אשפתות. ודברי התוספתא שם פ"ב הט"ו, נוטים לדעת רבינו. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

12 **ו. לֹא יִפְתַּח[49] אָדָם מַחֲצֵב[50] בַּתְּחִלָּה[51] לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ**
13 **בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ נִתְכַּוֵּן, שֶׁיָּסִיר**
14 **מִמֶּנָּה הַסֶּלַע[53]. וְאִם הִתְחִיל[54] מִקֹּדֶם שְׁבִיעִית, וּפִצֵּל**
15 **מִמֶּנָּה[55] שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים אֲבָנִים בְּרִבּוּעַ שָׁלֹשׁ[56] עַל**
16 **שָׁלֹשׁ עַל רוּם שָׁלֹשׁ, כָּל אֶבֶן מֵהֶן אַמָּה עַל אַמָּה**
17 **בְּרוּם אַמָּה אוֹ גְּדוֹלוֹת מִזּוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְנַקֵּר**
18 **מִמֶּנּוּ[57] בַּשְּׁבִיעִית כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[58].**

49) שם, מ"ה, ותוספתא שם ה"א. 50) "מקום בתוך שדהו, יחצוב ממנו האבנים" (פירוש המשנה). 51) כלומר, שעתה בשביעית, הוא מתחיל בחציבה. 52) אבל בשדה חבירו עושה מחצב בתחילה בשביעית, כיון שאין חשש "שמא יאמרו" ('משנה ראשונה'). וראה למעלה בפ"א הט"ז-יח, ולהלן סוף ה"ח. 53) "שהוא יפה לארץ כשמסיר ממנו הסלע" (פירוש המשנה). 54) כן הוא שם בסוף מ"ו, וזה עולה אף על משנתנו. 55) כלומר, הפריד מן הסלע, ראה בראשית ל, כח. 56) אמות. 57) לחצב מן הסלע. 58) שכיון שהתחיל מערב שביעית, נראה שהוא צריך לאבנים, ולא לייפות את שדהו. וכל זה אם לא נתכוון לתקן שדהו, אבל אם נתכוון - אסור ("אף-על-פי שאין הרואה יודע כוונתו" - פירוש המשנה). וראה ברדב"ז וב'ירושלמי' שם ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

19 **ז. גָּדֵר[59] שֶׁל אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בְּגָבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ**
20 **יָתֵר, וְרָצָה לִטֹּל כָּל אֲבָנָיו[60]: אִם הָיוּ בּוֹ עֶשֶׂר אֲבָנִים**
21 **אוֹ יָתֵר, כָּל אַחַת מֵהֶן מַשּׁוֹי שְׁנַיִם[61] אוֹ גְּדוֹלוֹת מִזּוֹ**
22 **- הֲרֵי זֶה נוֹטֵל; שֶׁהָרוֹאֶה יוֹדֵעַ שֶׁלְּצֹרֶךְ הָאֲבָנִים הוּא**
23 **נוֹטֵל[62]. הָיָה[63] פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה[64], אוֹ שֶׁהָיוּ פָּחוֹת**
24 **מֵעֶשֶׂר אֲבָנִים, אוֹ שֶׁהָיוּ אֲבָנָיו קְטַנּוֹת מִמַּשּׁוֹי שְׁנַיִם**
25 **- נוֹטֵל עַד שֶׁיַּגִּיחַ טֶפַח סָמוּךְ לָאָרֶץ[65].**

59) שם, מ"ו. ותוספתא שם פ"ג. 60) היינו גם הקטנות,

ולהלן הי"ב באבני הכתף, לא התירו אלא ליטול אותן אבני הכתף, אבל הקטנות לא התירו ('תוספות יום-טוב'). וגם אין צורך להניח טפח הסמוך לארץ (ראה להלן). ומדובר כשנתכוון לתקן שדהו, ראה להלן ה"ח (ועי' ר"ש, 'משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה'). 61) כלומר, משוי שני בני אדם. 62) ודוקא במספר כזה של אבנים ובמשא כזה, אפשר שמשתמשים לבנין. ולכן מותר לו לעשות כן, אף-על-פי שהוא מתכוון לייפות שדהו, כיון שלצורך מוצאי שביעית (ולא לצורך שביעית) הוא עושה זאת. 63) גובה הגדר. 64) טפחים. 65) כדי שידע הרואה, שאינו מתכוון לנקות שדהו, שאם היה מתכוון לכך, היה נוטל את כל האבנים ולא היה משייר טפח.

1 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[66] בְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן[67] לְתַקֵּן**
2 **שָׂדֵהוּ[68], (אוֹ) שֶׁהִתְחִיל[69] לִטֹּל בַּשְּׁבִיעִית; אֲבָל אִם**
3 **לֹא נִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ[70], אוֹ שֶׁהִתְחִיל מִקֹּדֶם**
4 **שְׁבִיעִית[71] - נוֹטֵל בַּשְּׁבִיעִית כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[72] מִכָּל**
5 **מָקוֹם[73] וְגוֹמֵם[74] עַד לָאָרֶץ[75]. וְכֵן[76] אִם הָיָה נוֹטֵל**
6 **מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קַבְּלָן[77] - גוֹמֵם עַד**
7 **לָאָרֶץ[78].**

66) שצריך להניח טפח סמוך לארץ, כנ"ל. 67) תוספתא שם, כרבי יהודה (שרבי יוסי הורה כמותו, ב'ירושלמי' שם) ולא כרשב"ג. 68) לצורך מוצאי שביעית, כנ"ל. 69) בדפוס רומי: "שהתחיל" (ותיבת "או" ליתא), וצ"ל "והתחיל". ואם כן, לא אסרו אלא כשישנן שתי ריעותות: גם נתכוון לייפות שדהו, וגם התחיל ליטול בשביעית. וראה ב'משנה ראשונה' שם. 70) אף-על-פי שהתחיל ליטול בשביעית. ומדובר כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שלא נתכוון לייפות שדהו, כגון שיש לו בנין, ובניינו מוכיח עליו (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. 71) אף-על-פי שמתכוון לייפות שדהו, כנ"ל. וראה ב'ירושלמי' (פ"ב ה"ב) שנראה שלא התירו אלא באבנים תלושות. וראה להלן ה"י. 72) כלומר, אפילו אבנים קטנות. 73) אפילו מגדר שאינו גבוה עשרה טפחים. 74) כן הוא בכת"י 'מעשה רוקח'. ופירושו: נוטל. ובדפוס רומי: "גודר". ובס"א: "גוהם" ('מעשה רוקח'). 75) בלי להשאיר טפח. 76) משנה, שם. 77) ראה להלן סוף הי"ב (רדב"ז). 78) כיון שהרואה אותו נוטל אבנים, יודע שלצורך אבנים הוא נוטל, ולא לייפות הקרקע. וראה בהערות לתחילת ה"ו. ובהתחיל מערב שביעית לא אסרו אפילו במתכוון לתקן שדהו, כיון שהן תלושות מן הקרקע.

8 **ט. אֲבָנִים[79] שֶׁרְאוּיוֹת שֶׁתְּזַעְזֵעַ אוֹתָן הַמַּחֲרֵשָׁה[80], אוֹ**
9 **שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת[81] וְנִתְגַּלּוּ[82]: אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתַּיִם שֶׁל**
10 **מַשּׂוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם[83] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִטֹּל אוֹתָן[84]; הָיוּ**
11 **קְטַנּוֹת מִזֶּה - לֹא יְנַטְּלוּ[85].**

79) שם, מ"ז: אבנים שזעזעתן המחרישה, וכו'. וב'ירושלמי': לא סוף דבר בשזעזעתן המחרישה, אלא אפילו מחרישה עתידה לזעזען. 80) כלומר, שאינן מחוברות לגמרי. אבל אם היו מחוברות היטב, אסור היה לסקלן, כבהלכה הסמוכה. 81) שלא ידע שהן קיימות. 82) ואף-על-פי שאינן ראויות שתזעזע אותן המחרישה. 83) כלומר, שתי אבנים שיש בכל אחת מהן משוי בני אדם, ואז הן ראויות לבניין. 84) את כולן אגב אותן שתי האבנים, שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ואינו מתכוון לייפות שדהו. וכאן לא הזקיקו שתהיינה עשר אבנים של משוי שנים שנים, כמו בגדר של אבנים הנזכר בה"ז, כיון שכאן האבנים מפוזרות בשדהו, אבל בגדר של אבנים שהן מרוכזות במקום אחד, מראית העין גדולה ביותר. ועוד, שכאן האבנים מונחות מעצמן בשדה ולא הוא הניחן שם. אבל בגדר של אבנים, שהוא בנה את הגדר, ועתה הוא מפנה אותו, יאמר הרואה שלצורך שדהו הוא עושה כן ('פאת השולחן' סי' כא אות טו). 85) וכאן לא שייך להתיר באופן שיניח טפח סמוך לארץ, שהרי מדובר באבנים מפוזרות ומחוברות לקרקע, ולא בגל או בגדר. וראה בהלכה הסמוכה. ומסתבר שאף כאן יהיה מותר ליטלן אם התחיל ליטול מלפני שביעית, כמו בהלכות ו, ח. וראה בתוספתא שם פ"ג ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

12 **י. הַמְסַקֵּל[86] שָׂדֵהוּ[87] בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ**
13 **לָאֲבָנִים[88] - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת[89] וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוּגְעוֹת**
14 **בָּאָרֶץ[90]. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ בְּשָׂדֵהוּ גַּרְגַּר[91] שֶׁל צְרוֹרוֹת**
15 **אוֹ גַּל שֶׁל אֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַנִּיחַ אֶת**
16 **הַנּוּגְעוֹת בָּאָרֶץ[92]. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן[93] סֶלַע אוֹ קַשׁ -**
17 **יִטֹּל אֶת כֻּלָּן[94].**

86) משנה, שם. 87) אבל שדה חבירו מותר, כנ"ל בסוף ה"ח. 88) אבל אם הוא מתכוון לייפות שדהו, אסור לעשות כן (רדב"ז). 89) כלומר, את האבנים התלושות. 90) כלומר, המחוברות לקרקע ('ירושלמי' שם פ"ב ה"ב). וראה למעלה פ"א ה"ד. 91) משנה, שם. והוא גל (פירוש המשנה). 92) אף כאן במחוברות, כמבואר למעלה. 93) תחת האבנים או הצרורות. 94) שהדבר ניכר שלצורך האבנים הוא נוטל, שאלמלא כן, היה נוטל אף את הקש, ועוקר את הסלע.

18 **יא. לֹא יְמַלֵּא[95] אָדָם גֵּיא עָפָר[96] אוֹ יְתַקְּנֶנּוּ בְּעָפָר,**
19 **מִפְּנֵי שֶׁמְּתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ[97]. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חַיִץ[98]**
20 **עַל פְּנֵי הַגַּיְא[99], וְכָל אֶבֶן שֶׁיָּכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ**
21 **וְלִטְּלָהּ וְהוּא עוֹמֵד עַל שְׂפַת הַגַּיְא[100] - הֲרֵי זוֹ**
22 **תְּנָטֵל[101].**

95) שם במ"ח: "אין בונין מדריגות על פי הגאיות ערב שביעית וכו' (להלן פ"ג ה"י), אבל בונה הוא (מדריגות על פי הגאיות) בשביעית משיפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית. ולא יסמוך בעפר, אבל עושה הוא חייץ. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה, הרי זו תנטל". ודעת רבינו היא, שמה שאמרו שם: "ולא יסמוך בעפר וכו'" היינו בגאיות עצמן, ולא במדריגות שעל פיהן, וכן כתב בפירוש המשנה שם. והראב"ד חולק על זה, ופירשה במדריגות. 96) כדי להשוות את הגומות. 97) ועבודת הארץ אסורה בשביעית. 98) מחיצה. 99) "להבדיל אותו הגיא מכל השדה" (פירוש המשנה). 100) בין הגיא לשדה, כנ"ל. 101) "ומה שלא אפשר

לקחתם עד שירד בגיא, אינו מותר לו לקחתם, מפני שכשנראה אותו יורד או ישלשל עצמו לקחת אותם, [נ]אמר שהוא לתקן שדהו נתכוון" (פירוש המשנה שם).

יב. אַבְנֵי כָּתֵף[102], וְהֵם[103] הַנִּטָּלוֹת שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ עַל הַכָּתֵף - מֻתָּר לַהֲבִיאָן מִכָּל מָקוֹם[104], בֵּין מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ[105] בֵּין מִשָּׂדֵהוּ[106]. וְכֵן הַקַּבְּלָן[107] מֵבִיא מִכָּל מָקוֹם וַאֲפִלּוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת [קְטַנּוֹת][108], בֵּין מִשָּׂדֶה שֶׁקִּבְּלָהּ[109] בֵּין מִשָּׂדֶה שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ.

102) שם, מ"ט. 103) שם, כרבי יוסי ולא כרבי מאיר. 104) משנה, שם. 105) "ירושלמי", שם. 106) שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ולא כדי לסקל ולייפות את שדהו. אבל אם הן קטנות וניטלות יותר מב' ג' על הכתף - אסור להביאן משדהו, אלא רק משדה חבירו, כנ"ל בסוף ה"ח. 107) שם. "וקבלן הוא שוכר הארץ לעבוד אותה" (פירוש המשנה). 108) כן צריך להיות (גליון הרמב"ם). וכן הוא בדפוס רומי ובדפוס מג"ע ("מעשה רוקח"), וכן הוא בר"י קורקוס, ועי' ראב"ד. 109) "כדין מביא מתוך של חבירו" (פירוש המשנה, שם), שהרי אין השדה שלו, ואין הוא אלא אריס בתוכה. ועי' ראב"ד.

יג. פִּרְצָה[110] שֶׁהִיא סוּגָה[111] בְּעָפָר: אִם אֵינָהּ מַכְשֶׁלֶת אֶת הָרַבִּים - אָסוּר לִבְנוֹתָהּ[112]; וְאִם הָיְתָה מַכְשֶׁלֶת אֶת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה סוּגָה בְּעָפָר אֶלָּא פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - מֻתָּר לִבְנוֹתָהּ[113].

110) "ירושלמי" שם ה"ז, ומועד קטן פ"א ה"ד. ופירושו: פרצה בגדר שבינו לבין רשות הרבים. 111) מלשון "סייג", כלומר, היתה גדורה וסתומה בעפר, ולא באבנים, כדרך שצריך להיות. 112) שהרואה אומר: כדי לזורעה הוא סותם את הפרצה. ומה שהתירו (בהלכה הסמוכה) לבנות גדר בינו לבין רשות הרבים, ולא חששו למראית העין, כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים, אין זה אלא כששדהו פתוחה לרשות הרבים, אבל כאן שפרצתו מסייגת בעפר, אלמלא הוא רוצה לזרוע שדהו, לא היה לו לגודרה. וראה להלן בהערות. 113) שהרואה יודע שהוא בונה כדי למנוע מכשול מן הרבים (או שבמקום מכשול של רבים לא חששו למראית העין), או כדי לסתום פרצתו הפתוחה. והראב"ד השיג ממה ששנו במועד קטן ו, ב: ובשביעית בונה (את הפרצה) כדרכו. ולא חילקו בין אם מכשלת הפרצה את הרבים ובין אם אינה מכשלת. ואין זה קשה לדעת רבינו, שהרי ב"ירושלמי" שם העמידו את המשנה כשהפרצה מכשלת את הרבים. וראה ב"פאת השולחן" סי' כא אות יט.

יד. אָסוּר לוֹ[114] לִבְנוֹת גָּדֵר בַּשְּׁבִיעִית בֵּין שָׂדֵהוּ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ[115]; אֲבָל בּוֹנֶה[116] גָּדֵר בֵּינוֹ[117] וּבֵין רְשׁוּת הָרַבִּים[118], וּמֵתָּר לְהַעֲמִיק עַד הַסֶּלַע[119]. וּמוֹצִיא אֶת הֶעָפָר וְצוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[120], כְּדֶרֶךְ כָּל מַעֲמִידִין זֶבֶל[121]. וְכֵן אִם חָפַר בּוֹר וְשִׂיחַ וּמְעָרָה בַּשְּׁבִיעִית[122] - צוֹבֵר הֶעָפָר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[123], כְּדֶרֶךְ כָּל הַחוֹפְרִים[124].

114) "ירושלמי" שם. 115) שהרואה אומר: כדי לזרוע שדהו הוא עושה כן. ועוד, שמא באמת יבא לזרוע שדהו (ר"ש ורדב"ז). 116) שם, מ"י. 117) בין שדהו. 118) כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים (שם). 119) כשהוא בונה את הגדר הנ"ל (כן נראה מן המשנה). ודוקא "עד הסלע", שמוכח שאינו חופר כדי לזרוע, שהרי אי-אפשר על גבי הסלע, אבל אם אינו חופר עד הסלע - אסור, מפני מראית העין, וכן שמא יבוא לזרוע שם. וראה בר"ש. 120) כרבי עקיבא, ולא כרבי יהושע. 121) כלומר, שלש אשפתות לכל בית סאה, וכל אשפה אינה פחותה ממאה וחמשים סאה, כנ"ל ה"א (רע"ב ו'פאת השולחן' שם אות כב), וראה ב'משנה ראשונה'. 122) רבינו מפרש שהפיסקא הזאת במשנה עוסקת בשביעית, והר"ש חולק ומפרש שמדובר בשאר ימות השנה, ונחלקו רבי יהושע ורבי עקיבא, אם מותר להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה, על-מנת לתקנה לאחר מכן. 123) כרבי עקיבא. 124) כלומר, כל השנה, שאינם רשאים להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה על-מנת לתקנה. וכשהוא צובר את העפר ברשותו, צוברו כדרך המעמידים זבל, כנ"ל.

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – כ"ד אדר־ב'־א' ניסן תשע"ו

יום א' כ"ד אדר ב' ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר בו דיני נסכים ומנחת נסכים, ואיזה קרבן טעון נסכים, ומה הוא שיעורם של נסכים.

א. הַיַּיִן וְהַסֹּלֶת שֶׁמְּבִיאִין עִם הַקָּרְבָּן[2] הֵם הַנִּקְרָאִין נְסָכִים[3], וְהַסֹּלֶת לְבַדָּהּ נִקְרֵאת מִנְחַת נְסָכִים[4]. וּמִנְחַת נְסָכִים אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא תְּנוּפָה[5] וְלֹא הַגָּשָׁה[6] וְלֹא לְבוֹנָה[7], אֲבָל טְעוּנָה מֶלַח[8]. וְכֻלָּהּ נִשְׂרֶפֶת[9] עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[10]. וְיִתְנַסֵּךְ הַיַּיִן עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ עַל הָאֵשׁ[11], אֶלָּא מַגְבִּיהַּ יָדוֹ[12] וְיוֹצֵק עַל הַיְסוֹד[13] וְהוּא יוֹרֵד לַשִּׁיתִין[14].

2) היינו עולת בהמה ושלמים וחטאת מצורע ואשמו הטעונין נסכים (להלן הלכה ב). 3) ראה זבחים ה. ט. ברכות טו: (ועיין רש"י שם) ופסחים צו: ועוד. 4) ראה

שבועות יא. זבחים קט: מנחות ח. ועוד. 5) "תנופה היא שמנענעים לארבע הרוחות" (רבינו בפירוש המשנה מנחות פ"ה משנה ה). 6) "הגשה היא שמגישין לקרן המזבח וכו', והוא מה שנאמר והגישה אל המזבח או והגישו" (רבינו שם). ובמשנה מנחות סא. שנינו: "ומנחת נסכים אין טעונות הגשה ולא תנופה", תנופה אין בה, שהרי לא כתוב בה, והגשה אין בה שנתמעטה בגמרא (שם ס: סא.) ממה שנאמר במנחת מרחשת (ויקרא ב, ח) "והקריב אל הכהן והגישה אל המזבח", "והקריבה" משמע מיעוט, אותה, שבאה בגלל עצמה. ולא מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה, אלא בגלל הזבח. 7) שם נט. במשנה "מנחת נסכים טעונה שמן ואין טעונה לבונה". ולמדו זאת בגמרא שם, ממה שנאמר במנחת העומר (שם ב, טו) "ושמת עליה לבונה" – עליה לבונה, ולא על מנחת נסכים לבונה. 8) מנחות כ. ולמדו זאת ממה שנאמר (שם, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וראה גם בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרק יד הלכה ג). ורק המנחה, כלומר הסולת, טעונה מלח. אבל היין אינו טעון מלח (פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). 9) משנה במנחות עד: "ומנחת נסכים למזבח, ואין בהן לכהנים". 10) שהרי על המזבח הפנימי אסור להעלות אלא קטורת בלבד, ראה למעלה פ"א הערה קמח. 11) פשוט הוא בסוכה מח: מט: . וגם שמואל האומר (זבחים צא:) "המתנדב יין מביא ומזלפן על גבי האישים", לא אמר כן אלא במתנדב יין, אבל בנסכים הבאים בשביל הקרבן הכל מודים שמתנסך על גבי המזבח (עיין רש"י שם), ורבינו פסק (להלן פט"ז הלכה יד), שגם המתנדב יין מנסכו כולו על גבי השיתין (הר המוריה). 12) לאו דוקא, שלא אמרו בסוכה מח: "הגבה ידך" (ראה פ"י מה' תמידין ומוספין הלכה ח) – אלא בניסוך המים דוקא שאינו מפורש בתורה, אלא הוא הלכה למשה מסיני ואין הצדוקים מודים בזה, ולפיכך חששו שמא כהן זה צדוקי הוא ויסוך על רגליו, אבל בניסוך היין המפורש בתורה, אין חשש זה קיים (כסף־משנה). (ראה עוד להלן). 13) הראב"ד השיג עליו, וכתב: "זה שיבוש, שלא היה יוצק על היסוד, אלא בספל של יין שהיה בקרן מערבית דרומית" (ראה בסוכה מח. ובדברי רבינו להלן פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ז). והכסף־משנה כתב שלא נזכרו ספלים אלא בניסוך של חג, אבל ניסוך של כל ימות השנה היה על היסוד. (ולפי דבריו יש להבין, גם ממה שאמר רבינו למעלה "מגביה ידו", שמכיון שמנסך על היסוד, ולא בספלים שבראש המזבח, בוודאי הוא עומד על היסוד, ומכיון שמקומו של ניסוך הוא למעלה מחוט הסיקרא (זבחים סג. ולהלן פ"ז הלכה י), אם לא יגביה ידיו, נמצא מנסך למטה מחוט הסיקרא, אבל אם הוא מגביה ידיו – הרי הוא ארבע אמות ויותר, שהן עשרים וארבעה טפחים ויותר, ויחד עם חמשת הטפחים של היסוד למעלה (פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה ז), הרי הוא מנסך למעלה מעשרים ותשעה טפחים שהוא מחצית המזבח (למעלה שם הלכה ח). וצריך עיון, למה לא הרגיש בזה הכסף־משנה). 14) שהיו ביסוד המזבח, ראה למעלה שם הלכה יא.

1 **ב. אֵין טָעוּן נְסָכִים אֶלָּא עוֹלַת בְּהֵמָה[15] וּשְׁלָמִים**
2 **בִּלְבַד[16], בֵּין הָיוּ קָרְבַּן צִבּוּר אוֹ קָרְבַּן יָחִיד. אוֹ כֶּבֶשׂ**
3 **יוֹלֶדֶת[17] וְאֵילוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל[18], הוֹאִיל וְהֵן עוֹלוֹת[19]**
4 **טְעוּנִים נְסָכִים[20]. אֲבָל הָעוֹף[21] וְהָאֲשָׁמוֹת וְהַחַטָּאוֹת[22]**
5 **- אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶם נְסָכִים; חוּץ מֵחַטַּאת מְצֹרָע**
6 **וַאֲשָׁמוֹ[23], שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ נִסְכֵּיהֶם בַּתּוֹרָה[24].**

15) ולא עולת העוף, ראה המשך ההלכה. 16) משנה במנחות צ: "כל קרבנות הציבור והיחיד טעונין נסכים חוץ מן הבכור והמעשר והפסח והחטאת והאשם", ובגמרא שם: "תנו רבנן, ועשיתם אשה לה' (במדבר טו, ג וגו' ויין לנסך) יכול כל העולה לאישים יהא טעון נסכים וכו', תלמוד לומר (שם) "עולה". שלמים מנין, תלמוד לומר (שם) זבח" וכו'. 17) עולת יולדת (ויקרא יב, ו). 18) שם טז, ג "ואיל לעולה". 19) אף־על־פי שאינם באים בנדר ונדבה (ראה להלן הלכה ג). 20) שנתרבו במיוחד במה שנאמר (במדבר טו, ה־ו) "ויין לנסך רביעית וגו' לכבש האחד או לאיל וגו'", - "לכבש זו עולת יולדת, לאיל לרבות אילו של אהרן" (מנחות צא:). 21) שם בגמרא צ: לפי ר' יאשיה למדו כן ממה שנאמר (שם, ג) "מן הבקר או מן הצאן" – ולא עולת העוף, ולפי ר' יונתן ממה שנאמר (שם) "זבח", ועוף אינו זבח, שהרי הוא במליקה ולא בשחיטה. 22) במשנה שם: "חוץ מן הבכור וכו' והחטאת והאשם". וראה להלן הלכה ג שנתמעטו מן הפסוק. וטעם הדבר, אמר ר' שמעון (סוטה טו.) "שלא יהא קרבנו מהודר", מאחר שהם באים על חטא. 23) שם במשנה: "אלא שחטאתו של מצורע ואשמו, טעונין נסכים", ובסוטה שם: "שאין באין על חטא". 24) למדו כן שם צא. ממה שנאמר (ויקרא יד, י): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ולוג אחד שמן", ואמרו (שם): "במנחה הבאה מן הזבח הכתוב מדבר וכו', ועדיין איני יודע אם טעונה נסכים ואם לאו, תלמוד לומר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" – "עולה" זו עולת מצורע. "זבח" זו חטאת מצורע. "או לזבח" זו אשם מצורע". הרי ששלשתן טעונים נסכים.

7 **ג. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מְבִיאִין נְסָכִים עִם הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם?**
8 **שֶׁנֶּאֱמַר: לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ נְדָבָה - דָּבָר הַבָּא בְּנֶדֶר**
9 **וּנְדָבָה[25]; יָצְאוּ חַטָּאת וְאָשָׁם וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח,**
10 **הוֹאִיל וְאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה - אֵין טְעוּנִין נְסָכִים.**
11 **וּמִנַּיִן לְהָבִיא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְעוֹלַת רְאִיָּה[26] לִנְסָכִים?**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם[27].**

25) מנחות צ: 26) אע"פ שאינם באים בנדר ונדבה. 27) מנחות שם.

13 **ד. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר נְסָכִים? נְסָכֵי כֶּבֶשׂ אוֹ כִּבְשָׂה -**
14 **עִשָּׂרוֹן סֹלֶת בָּלוּל בִּרְבִיעִית הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ**
15 **רְבִיעִית הַהִין[28]. וְכֵן נִסְכֵּי הָעֵז[29], בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל[30],**
16 **בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[31], אוֹ נִסְכֵּי רָחֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
17 **גְּדוֹלָה[32]. אֲבָל נִסְכֵּי אַיִל הֵן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת בָּלוּל**
18 **בִּשְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ שְׁלִישִׁית הַהִין[33].**

1 **וְנִסְכֵּי הַפָּר אוֹ הָעֵגֶל, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שְׁלֹשָׁה**
2 **עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת בָּלוּל בַּחֲצִי הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ חֲצִי**
3 **הַהִין**[34].

28) כן מפורש בתורה (שם, ד־ה) "והקריב המקריב קרבנו לה' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעת ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין תעשה לעולה או לזבח לכבש האחד". וראה להלן הלכה ז מה היא מדת ההין. 29) שנאמר (שם, יא) "ככה יעשה וגו' לשה בכבשים או בעזים". 30) במנחות צא: אמרו: "או בעזים" (שם), מה תלמוד־לומר (והלא עזים בכלל כבשים הם – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לבין נסכי איל (ראה בהמשך ההלכה), יכול בין נסכי גדי (=קטן) לנסכי שעיר (=גדול), תלמוד־לומר או בעזים, וכן הוא בשקלים פ"ה משנה ג (הובא במנחות צב.). 31) שקלים שם: "ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל, זכר, גדי, וחוטא. גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות (=שמאותו חותם שכתוב עליו גדי, היו לוקחין נסכים לקרבן צאן, בין גדולים בין קטנים, בין זכרים בין נקבות – רש"י מנחות שם) חוץ משל אילים". 32) במנחות צא: "או לשה בכבשים (במדבר שם, יא), מה תלמוד־לומר (והלא כבר נאמר שם, ה "או לזבח לכבש האחד" – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לנסכי איל, יכול נחלק בין נסכי כבשה לנסכי רחלה, תלמוד־לומר או לשה בכבשים", וכמו כן נאמר שם בגמרא "בדיק לן רבא, נסכי רחלה בכמה, ופשיטנא ליה ממתניתין" (דשקלים שם). 33) במדבר שם, ו־ז: "או לאיל תעשה מנחה סולת שני עשרונים בלולה בשמן שלישית ההין, ויין לנסך שלישית ההין תקריב ריח ניחוח לה'". 34) שם, ח־יא: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה', והקריב על בן הבקר מנחה סולת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין, ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחוח לה'. ככה יעשה לשור האחד", ואמרו במנחות שם: "לשור האחד, מה תלמוד־לומר (והלא כבר נאמר (שם) "והקריב על בן הבקר" – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם, ה־ו) בין נסכי איל לנסכי כבש, יכול נחלק בין נסכי פר לנסכי עגל, תלמוד־לומר לשור האחד". וכן הוא בשקלים שם: "עגל משמש עם נסכי בקר, גדולים וקטנים זכרים ונקבות". ומה שאמר "בין זכרים בין נקבות" אפשר ללמוד ממה שנאמר שם: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה'", ושלמים באים בין מן הזכרים ובין מן הנקבות, ראה למעלה פ"א הלכה יא.

4 **ה. אֵלּוּ הֵן הַנְּסָכִים בֵּין לְעוֹלָה בֵּין לִשְׁלָמִים**[35].
5 **כַּשָּׁעוּר הַזֶּה**[36] **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד**[37]**; שֶׁנֶּאֱמַר: כַּמִּסְפָּר**
6 **אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם. אֵין**
7 **מוֹסִיפִין**[38] **עַל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ וְאֵין גּוֹרְעִין מֵהֶן.**
8 **וְאִם גָּרַע אוֹ הוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל**[39]**. חוּץ**
9 **מִכֶּבֶשׂ הָעוֹלָה שֶׁמַּקְרִיבִין בְּיוֹם הַנֶּפֶת הָעֹמֶר**[40]**,**
10 **שֶׁהַנְּסָכִים שֶׁלּוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים**[41] **בָּלוּל בִּשְׁלִישִׁית**
11 **הַהִין שֶׁמֶן**[42]**. אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְפְּלָה סָלְתּוֹ, לֹא נִכְפְּלוּ**
12 **יֵינוֹ**[43] **[וְשַׁמְנוֹ], אֶלָּא יַיִן לְנֶסֶךְ רְבִיעִית הַהִין**[44].

35) שכתוב (שם, ג) "ועשיתם אשה לה' עולה או זבח וגו' או שלמים וגו'". 36) לא פחות ולא יותר. 37) שאפילו מביא כמה קרבנות ממין אחד בבת אחת, צריך נסכים לכל אחד ואחד (מנחות צא.). 38) ספרי פ' שלח (לבמדבר טו, יב). 39) משנה במנחות כז. "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו (=שאם חיסר כל שהוא פסול), היין מיעוטו מעכב את רובו, השמן מיעוטו מעכב את רובו", ובגמרא שם אמרו: "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו, מאי טעמא? אמר קרא (ויקרא ו, ח) מסלתה, שאם חסרה כל שהוא פסולה. היין מיעוטו מעכב את רובו, ככה (במדבר, שם), השמן מיעוטו מעכב את רובו, דמנחת נסכים, ככה (שם). ומנחת נדבה אמר קרא (ויקרא שם) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה", וראה בתוספתא מנחות פ"ח "כל המנחות שריבה מדת חלות או שחיסר מדת חלות, או שהיתה מדה חסרה מחברתה או יתירה מחברתה - הרי אלו פסולות" וכתב הכסף־משנה כי משמע שזה כלל בין ליין בין לשמן (וראה בפי"א מה' פסוהמ"ק ה"ט, כי בשמן אינו פסול עד שירבה שני לוגין שמן לכל עשרון סולת). 40) ראה ויקרא (כג, יב) "ועשיתם ביום הניפכם את העומר, כבש תמים בן שנתו לעולה לה'". 41) סולת, שכתוב (שם, יג) "ומנחתו שני עשרונים סולת בלולה בשמן אשה לה'". 42) וכן הביא רבינו בהקדמתו לפיה"מ מסכת מנחות, כי שני העשרונים בלולים בשלישית ההין שמן. ומה שאמרו במנחות פט: מה יין רביעית ההין, אף שמן רביעית ההין (ראה השגת הראב"ד) – כפי הנראה אין זה אלא תוספת מפירש"י (מרכבת משנה). 43) משנה מנחות שם: "אעפ"י שמנחתו כפולה, לא היו נסכיו כפולים".. 44) שכתוב (שם) "ונסכה יין רביעית ההין".

13 **ו. הַמְּצֹרָע מֵבִיא עִם שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים שֶׁלּוֹ, שֶׁהֵן**
14 **חַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה**[45]**, שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים**[46]**. וּמִפִּי**
15 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ**[47]**, שֶׁהֵן בָּאִין בִּכְלַל הַזְּבָחִים שֶׁלּוֹ**[48]**.**
16 **עִשָּׂרוֹן עִם כָּל כֶּבֶשׂ בָּלוּל בִּרְבִיעִית הַהִין שֶׁמֶן,**
17 **וּרְבִיעִית יַיִן עִם כָּל עִשָּׂרוֹן מִשְּׁלָשְׁתָּן**[49]**, כְּשֶׁאָר נִסְכֵּי**
18 **הַכְּבָשִׂים. וְהַמַּקְרִיב**[50] **אֶת הַפִּלְגָּס - מֵבִיא עִמּוֹ נִסְכֵּי**
19 **אַיִל**[51] **וְלֹא עוֹלָה לוֹ זְבָחוֹ**[52].

45) ראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 46) שנאמר (ויקרא יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן". 47) במנחות צא. 48) שנאמר (שם יד, כ) "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה", הוי אומר במנחה הבאה עם הזבח. ובהגהת הרש"ש על הרמב"ם, ובאור־שמח מגיהים: "שהן באין בגלל הזבחים שלו". 49) שנאמר (במדבר טו, ד־ה) "והקריב וגו' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעית ההין שמן. ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" (מה תלמוד־לומר לעולה או לזבח, שכבר כתובים בראש הפרשה שם, ג), אלא: "עולה" זו עולת מצורע, "זבח" זו חטאת מצורע, "או לזבח" זו אשם מצורע (מנחות צא.), הרי ששלשתן טעונים נסכי יין. 50) פרה פ"א משנה ג. כלומר, בדיעבד שאינו כשר לא לכבש ולא לאיל, ראה

למעלה פ"א הלכה יד. 51) שהם שני עשרונים סולת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישית ההין, ראה למעלה ה"ד, שם במשנה. וראה חולין כג, ומנחות צא: כי לפי ר' יוחנן שסובר פלגס בריה בפ"ע, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, הוא משום ריבוי מיוחד מהפסוק "או לאיל" (במדבר טו, ו) לרבות את הפלגס, שמביא כנסכי איל אף שאינו איל אלא בריה בפ"ע, ולבר פדא האומר שפלגס הוא ספק כבש ספק איל, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, כלומר, מביא ומתנה ואומר אם הוא איל יהיו כל הנסכים שלו, ואם הוא כבש הרי עשרון סולת ורביעית ההין שמן ורביעית ההין יין יהיו נסכים שלו, היתר יהיו נדבה. וראה שם בחולין בעיית ר' זירא, אם נוסף להיותו ספק כבש ספק איל, הוא גם ספק בריה או לא, ומשום כך לפי ר' זירא צריך גם להתנות ולומר אם בריה בפ"ע הוא, שיהיו כל הנסכים נדבה (ע"ש שנשאר הדבר בתיקו). ורבינו שלא מזכיר כאן שצריך להתנות, נשמע שסובר כר' יוחנן שאין זה ספק אלא ודאי בריה בפ"ע, אבל ראה להלן פט"ז ה"ב שפסק רבינו שהוא ספק אם יצא ידי נדרו או לא, הרי מפורש שאינו סובר כר' יוחנן אלא כבר פדא, ראה קרית־ספר ולחם־משנה שם. 52) שם במשנה. כלומר, בין אם נדר איל ובין אם נדר כבש, או אמר איזה שארצה. ולפי ר' יוחנן משום שאינו איל ואינו כבש אלא בריה בפ"ע, ולפי בר פדא משום שהוא ספק כבש ספק איל, או ספק בריה כפי בעיית ר' זירא. ובאופן שנדר איל, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא כבש. ובאופן שנדר כבש, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא בריה בפ"ע (ומשום שמא הוא איל, היה עולה לו זבחו, ראה להלן פט"ז ה"א, כי הנודר קטן והביא גדול יצא), זה גם אם אמר מאיזה שארצה (ראה להלן שם ה"ב).

1 **ז. הַהִין הוּא שְׁנֵים עָשָׂר לֹג[53]. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ שִׁעוּר**
2 **הַלֹּג עִם מִדּוֹת אֲחֵרוֹת בְּהִלְכוֹת עֵרוּבִין[54]. וְהָעִשָּׂרוֹן**
3 **הוּא הָעֹמֶר[55], שֶׁהוּא שִׁעוּר חַלָּה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שִׁעוּרוֹ**
4 **בְּעִנְיַן חַלָּה[56].**

53) במנחות פט. למדו זאת ממה שנאמר (שמות ל, כד) "ושמן זית הין", ונאמר עוד (שם, לא) "שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם" – "זה" בגימטריא שנים־עשר. 54) פ"א הלכה יג, כי "הלוג – ארבע רביעיות", ובהלכה יב שם "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרין וחצי דינר בקירוב". 55) שהוא עשירית האיפה (שמות טז, לו). 56) בפ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. וראה גם בפיה"מ לרבינו עדיות פ"א משנה ב, ובחלה פ"ב משנה ו, ובסוף הקדמתו למסכת מנחות.

5 **ח. כְּשֶׁמּוֹדְדִין הַנְּסָכִים אוֹ הַמְּנָחוֹת, בֵּין מִנְחַת יָחִיד**
6 **בֵּין מִנְחַת צִבּוּר[57] - אֵין מוֹדְדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּה שֶׁל**
7 **שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לַפָּר אוֹ שֶׁל שְׁנַיִם לָאַיִל[58], אֶלָּא**
8 **מוֹדֵד הַכֹּל בְּעִשָּׂרוֹן אֶחָד שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ[59]. וְכֵן**
9 **הַשֶּׁמֶן שֶׁל נְסָכִים מוֹדְדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּתוֹ שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[60].**
10 **וְשֶׁמֶן שֶׁל מִנְחוֹת הַיָּחִיד - בַּלֹּג שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[61]. כְּמִנְיַן**
11 **הָעֶשְׂרוֹנוֹת כָּךְ מִנְיַן הַלֻּגִּין[62].**

57) ראה להלן פי"ב הלכות ג־ד. 58) משנה במנחות פז. ובגמרא (שם פז:) למדו זאת מן הפסוקים. 59) שם, ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה טז. 60) כלומר, שהיו במקדש חצי ההין ושלישית ההין ורביעית ההין, כמו ששנינו (שם במשנה) למדוד בכל מדה בהן לקרבן הראוי לו. וראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יז. 61) משנה שם פח. 62) שם במשנה, וכדברי תנא־קמא ולא כר' אליעזר בן יעקב. ובברייתא שם פט. נלמד זאת לפי החכמים ממה שנאמר במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וגו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן" – לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן).

12 **ט. בְּרוּצֵי[63] הַמִּדּוֹת שֶׁל סֹלֶת - חֹל, שֶׁאֵין גַּב הָעִשָּׂרוֹן**
13 **קֹדֶשׁ[64]. וּבְרוּצֵי הַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן - קֹדֶשׁ, לְפִי שֶׁהוּא יוֹרֵד**
14 **עַל גַּב הַכְּלִי, וּכְלֵי הַלַּח נִמְשָׁחוּ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ[65].**
15 **וְלָמָּה יִתְקַדְּשׁוּ הַבְּרוּצִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנַת**
16 **הַמּוֹדֵד אֶלָּא לְמַה שֶׁבַּכְּלִי בִּלְבַד?[66] כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ:**
17 **מוֹצִיאִין מִכְּלִי שָׁרֵת לְחֹל[67].**

63) משנה במנחות צ. כתנא־קמא. "ומה שנופל מן הכלי לאחר שנתמלא, היינו בירוצין" (רש"י שם). 64) כלומר, מדת היבש לא נמשחה בחוץ לקדשה אלא בפנים. ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יט. ולמדו זאת ממה שנאמר (במדבר ז, א) "וימשחם ויקדש אותם" – אותם, למעט מדת היבש מבחוץ. 65) ראה בהלכות כלי המקדש שם. 66) וראה בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כ, כי כלי השרת אין מקדשין אלא מדעת. 67) בגמרא שם אמרו כן לפי דברי ר' יוסי, אבל סובר רבינו שגם לתנא־קמא צריך לומר כן (משנה למלך).

18 **י. מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בַּבְּרוּצִין?[68] אִם יֵשׁ שָׁם זֶבַח אַחֵר**
19 **- יַקְרִיבוּ עִמּוֹ, וְאִם לָנוּ - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה[69]; וְאִם לַאוֹ[70]**
20 **- מְקַיְּצִין בָּהֶן הַמִּזְבֵּחַ[71].**

68) ברייתא שם צ: והכוונה לבירוצי הלח שנתקדשו, אבל בירוצי היבש הם חולין גמורים, כמבואר למעלה הלכה ט. 69) "שכיון שיש שם זבח אחר, נתקדשו הבירוצין ליפסל בלינה" (כסף משנה). ועיין ברש"י שם שכתב: "ואם לנו, לפי שאין שם זבח אחר", הרי שלינה פוסלת אף אם לא היה שם זבח אחר, וראה במשנה־למלך. 70) לדעת כסף־משנה (ראה למעלה) המדובר כשלא היה שם זבח אחר, שאף־על־פי שלנו, אינם נפסלים בלינה, שהרי לא נתקדשו. ולדעת רש"י, המדובר כשאין להם זבח אחר, וגם לא לנו. 71) שם בברייתא. וכן הוא בשקלים (פ"ד משנה ד) במותר נסכים לדעת רבי חנניה סגן הכהנים, וראה בפ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יג. ולשון מקיצין מפרש בגמרא (שבועות יב: ועיין רש"י שם) שהוא כאדם שמביא בקינוח סעודה מיני מתיקה, והוא מלשון קיץ, כמו שנאמר (שמואל־ב טז, ב) הלחם והקיץ לאכול לנערים, כלומר, מקריבין אותם שלא לשם תמידין, אלא כמו מיני מגדים שאינם מעיקר הסעודה (כסף משנה).

21 **יא. כֵּיצַד?[72] לוֹקְחִין בָּהֶם[73] עוֹלוֹת, הַבָּשָׂר לַשֵּׁם**
22 **וְהָעוֹרוֹת לַכֹּהֲנִים.**

72) מקיצים בהם את המזבח. 73) כלומר, פודים את היין והשמן וקונים בדמיהם עולות. וראה עוד בהלכות כלי המקדש שם.

יב. הַסֹּלֶת עִם הַשֶּׁמֶן שֶׁל נְסָכִים אֵינָן מְעַכְּבִין[74] אֶת הַיַּיִן[75], וְלֹא הַיַּיִן מְעַכְּבָן[76]. וְלֹא הַנְּסָכִים מְעַכְּבִין אֶת הַזֶּבַח[77], אֶלָּא מֵבִיא אָדָם קָרְבָּנוֹ הַיּוֹם וּנְסָכָיו אַחַר עֲשָׂרָה יָמִים[78]. אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד צִבּוּר[79]. וְהוּא שֶׁלֹּא קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים בִּכְלִי שָׁרֵת; אֲבָל אִם נְתָנָן לִכְלִי שָׁרֵת, אִם לָנוּ - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה[80].

74) משנה במנחות מד: 75) שאם אין לו סולת ושמן למנחה, מביא היין לבדו. 76) שאם אין לו יין, מביא סולת ושמן. אולם הסולת והשמן מעכבים זה את זה (תוספות שם ד"ה הסולת). וכן נראה בתוספתא פ"ו דמנחות, שאמרו: "נסכי בהמה והסולת מעכבין זה את זה", ועל־כרחנו כי המדובר בשמן וסולת, כנ"ל (הר המוריה). 77) כלומר, אם אין לו סולת ושמן ויין, מביא הוא את זבחו לבדו. 78) מנחות טו: ותוספתא זבחים פ"ה ומנחות פ"ו. 79) לענין יחיד, מפורש כן במנחות שם, ובתוספתא זבחים שם: "אדם מביא זבחו היום ונסכיו עד עשרה ימים". ולענין ציבור יש ללמוד ממה שאמרו (זבחים פד.) "מנחתם ונסכיהם וכו' למחר", ופסוק זה הוא בקרבנות הציבור בחג, עיין רש"י שם. אולם, לכתחילה אין לעשות כן בציבור, שהרי הקרבן טעון שירה, ואין אומרים שירה אלא על היין ועל הקרבן, ראה בתוספות לראש השנה ל: סוף ד"ה ונתקלקלו (הר המוריה). 80) משנה במנחות עט. ותוספתא מנחות פ"ו.

יג. אֵין מְבִיאִין נְסָכִים אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[81]. לֹא יְבִיאֵם לֹא מִן הַתְּרוּמָה וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי וְלֹא מִן הַבִּכּוּרִים[82]. וַאֲפִלּוּ תּוֹדָה, שֶׁמֵּבִיא לַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר[83], לֹא יָבִיאוּ נְסָכִים אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[84].

81) משנה שם פב. "ונסכים בכל מקום לא יביאו אלא מן החולין". 82) תוספתא שקלים פ"א, ומנחות פ"ח, ומעילה פ"א: "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן הטבל ומן התרומה, ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, ממעשר שני והקדש שלא נפדו וכו'". 83) כגון שאמר: "הרי עלי תודה, היא ולחמה מן המעשר" (שם פא: וראה להלן פט"ז הלכה יז). 84) שם במשנה פב: "ונסכים בכל מקום". וראה להלן שם, משום שנאמר (במדבר טו, ד) "והקריב המקריב קרבנו, עד שיהיה משלו, ולא יהיה בהן צד לגבוה כלל".

יד. כָּל שְׁעוּרֵי הַנְּסָכִים הָאֲמוּרִין בְּסֵפֶר יְחֶזְקֵאל[85] וּמִנָּיִן אוֹתָן הַקָּרְבָּנוֹת וְסִדְרֵי הָעֲבוֹדָה הַכְּתוּבִים שָׁם - כֻּלָּן מִלּוּאִים הֵן, וְאֵין נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת, אֶלָּא הַנָּבִיא צִוָּה וּפֵרֵשׁ כֵּיצַד יִהְיוּ מַקְרִיבִין הַמִּלּוּאִין עִם חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ כְּשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית שְׁלִישִׁי[86].

85) פרק מה. 86) במנחות מה. הקשו על הפסוק ביחזקאל (שם, יח) "בראשון באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש" – "חטאת, עולה היא. א"ר יוחנן, פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. רב אשי אמר, מילואים הקריבו בימי עזרא, כדרך שהקריבו בימי משה". ופסק רבינו כרב אשי. ומפרש שדברי נבואה אלו הם על הבית השלישי (ולא מפרש כפירש"י, שהנבואה של יחזקאל היא על בית שני), וכמו שבבית שני הקריבו קרבנות שאינם נוהגים לדורות, כמו שהקריבו בימי משה, כן יקריבו גם בבית שלישי (לחם משנה). וראה בספר המצוות כלל ג, וברמב"ן במגילת אסתר שם.

טו. וּכְשֶׁם שֶׁהִקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים בַּחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ[87] דְּבָרִים שֶׁאֵין כְּמוֹתָן לְדוֹרוֹת וְהִקְרִיבוּ בְּשַׁבָּת[88], כָּךְ הַנָּשִׂיא מַקְרִיב חֲנֻכָּתוֹ בְּשַׁבָּת לֶעָתִיד כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ שָׁם[89]. וְכֵן קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ בִּימֵי עֶזְרָא הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי[90] - מִלּוּאִים הָיוּ וְאֵינָן נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת. אֲבָל דְּבָרִים הַנּוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת[91] הֵם דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ[92] כְּמוֹ שֶׁהֶעְתִּיקוּם מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵין לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם וְאֵין לִגְרֹעַ[93].

87) במדבר ז. 88) מועד קטן ט. 89) ביחזקאל מו, ד. 90) עזרא פרק ח, לה: "הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלקי ישראל, פרים שנים־עשר על כל ישראל, אילים תשעים וששה, כבשים שבעים ושבעה, צפירי חטאת שנים־עשר, הכל עולה לה'". 91) בהוריות ו. על הפסוק הנ"ל "הכל עולה" מקשים, "הכל עולה וכו', אפשר שחטאת עולה? (הלא היו גם צפירי חטאת), אלא הכל כעולה, מה עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת", ומסיק שם בסוף, כי הוראת שעה היתה, וכוונת הדברים לפי רבינו כי מילואים היו. 92) למעלה הלכות ד־ו. 93) ראה למעלה הלכה ה.

יום שני כ"ה אדר ב' ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) בו יבואר דין שנים הרוצים להביא קרבן שלמים או עולה בשותפות, ואם מקבלים קרבן מגוי או ממומר.

א. שְׁנַיִם שֶׁרָצוּ לְהָבִיא שְׁלָמִים אוֹ עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת - מְבִיאִין, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּנְדָבָה. וַאֲפִלּוּ עוֹף יָבוֹא בְּשֻׁתָּפוּת.

ב. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אוֹ עֲבָדִים מְבִיאִין כָּל הַקָּרְבָּנוֹת. אֲבָל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן אֶלָּא עוֹלוֹת בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם. אֲפִלּוּ עוֹלַת הָעוֹף מְקַבְּלִין מִן הַנָּכְרִי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. אֲבָל אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן שְׁלָמִים וְלֹא מִנָּחוֹת וְלֹא חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת. וְכֵן עוֹלוֹת שֶׁאֵינָן בָּאוֹת בִּנְדָר וּנְדָבָה אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן מִן הַנָּכְרִי, כְּגוֹן עוֹלַת יוֹלֶדֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מֵעוֹלוֹת שֶׁאֵינָן בָּאוֹת מִשּׁוּם נֶדֶר וְלֹא מִשּׁוּם נְדָבָה.

ג. נָכְרִי שֶׁהֵבִיא שְׁלָמִים - מַקְרִיבִין אוֹתָן עוֹלוֹת; שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. נָדַר שְׁלָמִים וּנְתָנָם לְיִשְׂרָאֵל עַל מְנָת שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל - אוֹכְלִין אוֹתָן הַיִּשְׂרְאֵלִים כְּשַׁלְמֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם נְתָנָן לְכֹהֵן - כֹּהֵן אוֹכְלָן.

ד. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה אוֹ מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן כְּלָל. אֲפִלּוּ הָעוֹלָה, שֶׁמְּקַבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַנָּכְרִים, אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַמּוּמָר הַזֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: 'מִכֶּם' - וְלֹא כֻּלְּכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּמָר. אֲבָל אִם הָיָה מוּמָר לִשְׁאָר עֲבֵרוֹת - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה. הָיָה מוּמָר לַעֲבֵרָה וְהוּא מְפֻרְסָם וְיָדוּעַ לַעֲשׂוֹתָהּ וְהֻרְגַּל בָּהּ, בֵּין לְהַכְעִיס בֵּין לְתֵאָבוֹן - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן לְאוֹתָהּ עֲבֵרָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל חֵלֶב, בֵּין לְהַכְעִיס בֵּין לְתֵאָבוֹן, וְשָׁגַג וְאָכַל חֵלֶב וְהֵבִיא חַטָּאת - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ.

ה. עוֹלוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶן נְסָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה; אֲבָל נִסְכֵּיהֶם קְרֵבִין מִשֶּׁל צִבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם. וְאֵינָן טְעוּנוֹת סְמִיכָה; שֶׁאֵין סְמִיכָה אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל, בַּאֲנָשִׁים וְלֹא בְּנָשִׁים.

ו. כָּל קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד, בֵּין חוֹבָה בֵּין נְדָבָה, סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן חַיִּין; חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח. שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁכָּל קָרְבָּן בַּמַּשְׁמָע, חוּץ מִפֶּסַח וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר.

ז. הָעוֹף אֵינוֹ טָעוּן סְמִיכָה. וְכֵן כָּל הַמָּעוֹת שֶׁדִּינָן שֶׁיִּפְלוּ לַתֵּבוֹת שֶׁל נְדָבָה, שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁקָלִים שֶׁכֻּלָּן יָבוֹאוּ עוֹלוֹת - אֵין בַּעַל אוֹתָן הַמָּעוֹת סוֹמֵךְ עַל אוֹתָהּ הָעוֹלָה, וְאֵינוֹ מֵבִיא עָלֶיהָ נְסָכִים, אֶלָּא נְסָכֶיהָ מִשֶּׁל צִבּוּר. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה כֹּהֵן - עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁל אַנְשֵׁי מִשְׁמָר.

ח. הַכֹּל סוֹמְכִין, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן וְעֶבֶד וְאִשָּׁה וְסוּמָא וְנָכְרִי. וְאֵין הַשָּׁלִיחַ סוֹמֵךְ; שֶׁאֵין סְמִיכָה אֶלָּא בַּבְּעָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ - לֹא יַד אִשְׁתּוֹ וְלֹא יַד עַבְדּוֹ וְלֹא שְׁלוּחוֹ.

ט. חֲמִשָּׁה שֶׁהֵבִיאוּ זֶבַח אֶחָד - כֻּלָּן סוֹמְכִין עָלָיו זֶה אַחַר זֶה, לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ כֻּלָּן בְּבַת אַחַת. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ קָרְבָּנוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים - הֲרֵי יוֹרְשׁוֹ מְבִיאוֹ וְסוֹמֵךְ עָלָיו וּמֵבִיא נְסָכָיו.

י. אֵין סְמִיכָה בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, חוּץ מִשְּׁתֵּי סְמִיכוֹת: עַל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְעַל פַּר הֶעְלֵם דָּבָר. וּשְׁלֹשָׁה מִן הַסַּנְהֶדְרִין סוֹמְכִין עָלָיו. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין בַּצִּבּוּר אֶלָּא שְׁתֵּי סְמִיכוֹת.

יא. אֵין סוֹמְכִין אֶלָּא בְּעַזָּרָה. סָמַךְ חוּץ לָעַזָּרָה - חוֹזֵר וְסוֹמֵךְ מִבִּפְנִים. וְאִם הָיָה בַּעַל הַקָּרְבָּן עוֹמֵד בַּחוּץ וְהִכְנִיס יָדוֹ לִפְנִים וְסָמַךְ - סְמִיכָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּסְמֹךְ בְּכָל כֹּחוֹ. וְאֵין סוֹמֵךְ אֶלָּא טָהוֹר. וְאִם סָמַךְ הַטָּמֵא - סָמַךְ.

יב. וּבַמָּקוֹם שֶׁסּוֹמְכִין שׁוֹחֲטִין. וְתֵכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה. וְאִם שָׁחַט בְּמָקוֹם אַחֵר אוֹ שֶׁשָּׁהָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְהַסְּמִיכָה שְׁרֵרִי מִצְוָה הִיא. לְפִיכָךְ, אִם לֹא סָמַךְ - כִּפֵּר, וְאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת. וְאַף עַל פִּי כֵן מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ לֹא כִּפֵּר.

יג. וְצָרִיךְ הַסּוֹמֵךְ לִסְמֹךְ בְּכָל כֹּחוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל רֹאשׁ הָעֹלָה - לֹא עַל הַצַּוָּאר וְלֹא עַל הַצְּדָדִין. וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין יָדָיו וּבֵין הַבְּהֵמָה.

יד. וְכֵיצַד סוֹמֵךְ? אִם הָיָה הַקָּרְבָּן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים - מַעֲמִידוֹ בְּצָפוֹן וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וְהַסּוֹמֵךְ עוֹמֵד בְּמִזְרָח וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי יָדָיו בֵּין שְׁתֵּי קַרְנָיו, וּמִתְוַדֶּה עַל חַטָּאת עָוֹן חַטָּאת, וְעַל אָשָׁם עָוֹן אָשָׁם, וְעַל הָעֹלָה מִתְוַדֶּה עָוֹן עֲשֵׂה וַעֲוֹן לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה.

טו. כֵּיצַד מִתְוַדֶּה? אוֹמֵר: חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי וְעָשִׂיתִי כָּךְ וָכָךְ, וְחָזַרְתִּי בִּתְשׁוּבָה לְפָנֶיךָ וְזוֹ כַּפָּרָתִי. הָיָה הַקָּרְבָּן שְׁלָמִים - סוֹמֵךְ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה מִן הָעַזָּרָה בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ מִתְוַדֶּה עַל הַשְּׁלָמִים, אֲבָל אוֹמֵר דִּבְרֵי שֶׁבַח.

יום שלישי כ"ו אדר ב' ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יתבאר בו שאין מביאים קרבן אלא ביום, ושצריך שתהא עבודת הקרבנות לשמה.

א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת אֵין מַקְרִיבִין אוֹתָן[2] אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם צַוֹּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם - בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹחֲטִין זְבָחִים אֶלָּא בַּיּוֹם[3], וְאֵין זוֹרְקִין דָּמִים אֶלָּא בְּיוֹם הַשְּׁחִיטָה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ - בְּיוֹם הַזְּבִיחָה תִּהְיֶה הַקְּרָבָה. וְכֵיוָן שֶׁשָּׁקְעָה הַחַמָּה נִפְסַל הַדָּם.

2) מגילה כ: במשנה. 3) במגילה שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", ובתוספות שם דיבור המתחיל לקמיצה כתבו, כי אין ללמוד שחיטה מהפסוק "ביום צוותו", כי פסוק זה מדבר בעבודת הקרבנות ושחיטה אינה עבודה, שהרי היא כשרה בזר. 4) ולא ביום המחרת אלא רק ביום הזביחה.

1 **ב. כֹּל שֶׁקָּרְבוּ מַתִּירָיו[5] בַּיּוֹם - מַעֲלִין אוֹתוֹ[6] עַל**
2 **הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה[7]. כֵּיצַד? זְבָחִים שֶׁנִּזְרַק דָּמָם בַּיּוֹם**
3 **- מַקְטִירִין אֵמוּרֵיהֶן בַּלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד**
4 **הַשַּׁחַר. וְכֵן אֵיבְרֵי הָעוֹלוֹת מַקְטִירִין אוֹתָן בַּלַּיְלָה עַד**
5 **שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר[8]. וּכְדֵי לְהַרְחִיק מִן הַפְּשִׁיעָה[9],**
6 **אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין מַקְטִירִין הָאֵמוּרִין[10] וְאֵיבְרֵי**
7 **הָעוֹלָה אֶלָּא עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה[11].**

5) זריקת הדם. 6) כלומר, אימוריו או אבריו. 7) אבל כל שלא קרב מתיריו ביום (=הקומץ, הלבונה והמנחות הנשרפות) אין מעלין אותו כל הלילה (תוספתא שם). ו"אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערביים וכו' מקטירין איברי העולות והאימורין וכו'". 8) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה, היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו". 9) "שלא תדחק עליו את השעה ונמצא עושה מהם דבר אחר עלות השחר". 10) במשנה שם: "הקטר חלבים ואברים". 11) משנה שם: "כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, וכל הנאכלין ליום אחד מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, הקטר חלבים ואברים מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה", ודעת רבינו (כאן וכן בפירוש המשניות שם) כי גם הקטר חלבים ואברים הם בכלל מה שאמרו חכמים עד חצות, אבל רש"י שם כתב כי על הקטר חלבים ואברים לא אמרו חכמים עד חצות, לפי שכהנים זריזים הם, ואין שבות במקדש.

8 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהַקְטִיר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים**
9 **בַּלַּיְלָה - אֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְדַעַת, אֶלָּא מִשְׁתַּדְּלִין**
10 **לְהַקְטִיר הַכֹּל בַּיּוֹם. חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ. שֶׁהֲרֵי**
11 **הֶקְטֵר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֵׁרִים בַּלַּיְלָה,**
12 **דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת בִּזְמַנָּן, וְאֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְמוֹצָאֵי**
13 **שַׁבָּת.**

14 **ד. כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ קָרֵב אֶלָּא בַּיּוֹם[12], כְּגוֹן הַקֹּמֶץ[13]**
15 **וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת[14] וּמְנָחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[15] - מֻתָּר**
16 **לְהַקְרִיבָן עִם מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ[16], וְהֵם מִתְאַכְּלִין וְהוֹלְכִין**
17 **כָּל הַלַּיְלָה כְּאֵיבְרֵי עוֹלָה[17].**

12) שלא קרבו מתיריו ביום. 13) כלומר, הקטרת הקומץ, כי חלק גדול מהמנחות הקריבות על גבי המזבח, נקמצות, ומקטיר הקומץ כולו על גבי המזבח, והשאר נאכל לכהנים. 14) כלומר, הקטרת הקטורת על המזבח הפנימי. 15) ראה להלן פרק י"ב שם כי מנחות זכרי כהנים (=מנחת חינוך וחביתין וכהן שהביא מנחת חוטא או מנחת נדבה) נשרפות כליל על גבי המזבח, ואינן נקמצות. 16) זמן מועט קודם השקיעה "אף כי אין שהות שתצית האש ברובו לפני השקיעה, והם נקלטים על גבי המזבח". 17) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא ו, א) "זאת תורת העולה", ריבה את אלו שמקריבן קודם השקיעה ונשארים כל הלילה כמו אברי העולה. וראה במשנה למלך להלן פרק א מהלכות תמידין ומוספין סוף הלכה ג, כי רק אם הקמיצה הייתה לפני תמיד של בין הערביים, אפשר להקטיר את הקומץ לאחר התמיד, וכמו כן במנחות הנשרפות אין לשורפם על המזבח לאחר התמיד, אלא אם נתקדשו בכלי לפני התמיד, אבל אם לא נקמצו או נתקדשו בכלי לפני התמיד, אסור לעשותם אחר התמיד.

18 **ה. הַנְּסָכִים הַבָּאִים עִם הַזֶּבַח[18] - אֵין קְרֵבִין אֶלָּא**
19 **בַּיּוֹם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם - מַקִּישׁ**
20 **נְסָכִים לִשְׁלָמִים: מַה שְּׁלָמִים בַּיּוֹם, אַף נְסָכִים בַּיּוֹם.**
21 **אֲבָל הַנְּסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן[19] - מִתְקַדְּשִׁין[20]**
22 **בַּלַּיְלָה וּקְרֵבִין בַּלַּיְלָה[21]. לְפִיכָךְ[22], אִם נִזְדַּמְּנוּ לוֹ**
23 **נְסָכִים הַבָּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן - מַקְדִּישָׁן וּמַקְרִיבָן**
24 **בַּלַּיְלָה[23]. וַעֲלוֹת הַשַּׁחַר פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּאֵיבְרֵי**
25 **הָעוֹלוֹת[24].**

18) שהביאם עם הזבח. 19) שלא הקדישם עם הזבח, שהרי יכול אדם להביא קרבנו היום ונסכיו לאחר עשרה ימים. 20) על ידי נתינתם בכלי שרת. 21) שכיוון דלא קדשו בשחיטת הזבח, יכול להקריב בלילה, שדווקא נסכים הבאים עם הזבח נתרבו ממה שכתוב "לנסכיכם ולשלמיכם", ומכיוון שקריבין בלילה, מתקדשין גם בלילה, שכן אמרו בתמורה יד. "זה הכלל כל הקרב ביום (=נסכים הבאים עם הזבח בכלל זה) אינו קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה (=נסכים הבאים בפני עצמם) קדוש בין ביום בין בלילה. 22) כלומר, כיוון שנסכים הבאים בפני עצמם מתקדשים בלילה וקריבים בלילה. 23) כלומר, מקדישן לכתחילה בלילה ומקריבן מיד (כסף משנה) והכל משום זריזות מצוה, שמיד שנזדמנה לו המצוה, אין להחמיצנה. ומקור הדברים בתמורה שם: "אמר רב פפא השתא דאמרת נסכים הבאים בפני עצמן קריבין אפילו בלילה, נזדמנו נסכים בלילה מקדישן בלילה ומקריבן". 24) בתמורה שם: "אמר רב אדא בר אהבה ועלות השחר פוסלת בהן כאברין" שהקדישן ולא הקריבן.

26 **ו. כָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִסְמִיכָה וְלִשְׁחִיטָה[25] וְלִמְלִיקָה[26],**
27 **לְהֶקְטֵר[27] לְהַגָּשָׁה[28] וּלְהַזָּיָה[29], וְלִתְנוּפָה[30] וְלִקְמִיצָה[31]**
28 **וּלְקִרְבַּן הַמּוּסָפִין[32]. וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לְהַקְטִיר**
29 **אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים[33]. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּיּוֹם -**
30 **כָּשֵׁר כָּל הַיּוֹם, וְדָבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּלַּיְלָה - כָּשֵׁר כָּל**
31 **הַלַּיְלָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, זְרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת.**

25) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר בשחיטה (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", לאפוקי לילה, ונאמר (שם ג, יג) "וסמך ושחט", מה שחיטה ביום אף סמיכה ביום. 26) מליקת העוף (ראה ויקרא א, טו), נלמדו כן בגמרא שם ממה

שנאמר (שם ז, לח) "ביום צוותו את בני ישראל" - לאפוקי לילה. 27) הקטרת הקומץ, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב (שם) "ביום צוותו". 28) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח טעונות הגשה במערב כנגד חודה של קרן דרומית מערבית", ונלמד בגמרא שם ממה שהוקשה הגשה לתנופה שנאמר (במדבר ה, כה) ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות (=הגשה) והניף והקריב", מה תנופה ביום אף הגשה ביום. 29) זריקת דם הקרבנות והזיית דם פרים הנשרפים וחטאות הפנימיות. וגם זה נלמד בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ביום צוותו". 30) שמניף את עומר התנופה ומנחת הסוטה, וכמו כן את החזה של השלמים לפני שנותנה לכהן. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב (שם כג, יב) "ביום הניפכם את העומר", לאפוקי לילה. 31) קמיצת המנחה, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב "ביום צוותו". 32) נלמד שם ממה שנאמר (שם, לז) "דבר יום ביומו", לאפוקי לילה. 33) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו" (שם כא.).

1 **ז. כָּל הַזְּבָחִים אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא**
2 **בְּסַכִּין מִכְּלֵי שָׁרֵת[34]; וְאִם שָׁחַט בְּכָל דָּבָר שֶׁשּׁוֹחֲטִין**
3 **בּוֹ הַחֵלִּין, אֲפִלּוּ בִּקְרוּמִית שֶׁל קָנֶה[35] - כְּשֵׁרִין[36].**

34) בסוטה יד: אמרו "מידי דהווה אדם, דם אף על גב דקדישתיה סכין בצוואר בהמה", הרי שסכין כלי שרת. וכן אמרו במנחות עו: "סכין מקדשת בכלי שרת". ואילו בחולין ג. הכשירו לשחוט קדשים בקרומית של קנה, והרי אין עושים כלי שרת של עץ, מזה הוציא רבינו שלכתחילה צריך כלי שרת ובדיעבד אינו צריך. 35) "צלע של קנה" (רש"י חולין טו:), ובערוך ערך קרם "פירש מה שמשתייר מן המחצלת כשמתקנין אותה". 36) תוספתא מנחות שם: "חומר בקמיצה שהקמיצה טעון כהן וכלי שרת, מה שאין כן בשחיטה, קמיצה בכלי ושחיטה אפילו בקרומית של קנה".

4 **ח. וְכָל הַזְּבָחִים שֶׁקִּבֵּל מִדָּמָם פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָה[37] -**
5 **לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם. וְצָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לְקַבֵּל כָּל הַדָּם[38].**
6 **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹחֵז הַסִּימָנִים[39] בְּיָדוֹ וּמוֹצִיאָן**
7 **עִם הַוְרִידִין לְתוֹךְ הַמִּזְרָק[40], וְשׁוֹחֵט שְׁנַיִם אוֹ רֹב**
8 **שְׁנַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבֵּל הַדָּם כֻּלּוֹ בַּכְּלִי. וּמַגְבִּיהַּ הַסַּכִּין**
9 **לְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרֵד הַדָּם מֵעָלֶיהָ אֶלָּא מִן**
10 **הַצַּוָּאר[41]. וְדָם שֶׁבְּסַכִּין - מְקַנְּחוֹ בִּשְׂפַת הַמִּזְרָק[42].**

37) אחת, בכלי אחד, ופחות מכדי הזייה אחת בכלי שני וערבן ביחד, אבל אם קיבל בו אפילו כדי הזייה אחת בלבד קידש הדם, אף כי צריך להזות על הקרבנות כמה וכמה הזיות בכל קרבן וקרבן כדינו. אבל לדעת התוספות מנחות שם דיבור המתחיל ואם, ורש"י שם, כי צריך שיקבל דם בכל קרבן וקרבן מה שצריך לכל הזיותיו. 38) כלומר, אף כי אם קיבל דם רק כדי הזייה אחת - קידש, אין זה אלא בדיעבד, אבל לכתחילה צריך להתכוון לקבל כל הדם. והוא בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר רב השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר, שנאמר (שם ד, ז) "ואת כל דם הפר ישפך" וכו', אם אינו עניין לשיריים וכו' תניהו עניין לקבלה". 39) הקנה והווושט. 40) כלומר, על אוויר המזרק. בזבחים שם: "אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא: השוחט צריך שיתן ווירידין לתוך הכלי", ומפרש רש"י האי תוך לאו דווקא דהא לא אפשר, אלא על אווירו של תוך כלי, וראה להלן בסוף ההלכה "אוויר הכלי הרי הוא ככלי", "ודעתו שמתחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, אף שעדיין לא גמר השחיטה, וכן דעת רבותינו בעלי התוספות (מעילה ה. דיבור המתחיל היתר שחיטה, זבחים קי. דיבור המתחיל ואי ובבא קמא עו: דיבור המתחיל כל העומד). 41) בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר שמואל: השוחט צריך שיגביה סכין למעלה, שנאמר (שם, ה) "ולקח וכו' מדם הפר", ולא מדם הפר ודבר אחר (=סכין). 42) "פירוש בשפת המזרק מאחוריו שלא ייכנס דם במזרק" (כסף משנה). והוא בזבחים שם: "ודם סכין במאי מקנח ליה, אמר אביי בשפת מזרק כדכתיב (עזרא א, י) "כפורי זהב", כלומר, שמזרקין נקראים בשם כפורי זהב על שם קינוח.

11 **ט. אֲוִיר הַכְּלִי הֲרֵי הוּא כַּכְּלִי[43]. הָיָה מְקַבֵּל הַדָּם[44]**
12 **וְנִפְחֲתוּ שׁוּלֵי הַמִּזְרָק קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּם לַאֲוִיר**
13 **הַמִּזְרָק[45] הַנִּפְחָת - לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם; שֶׁהָאֲוִיר שֶׁאֵין**
14 **סוֹפוֹ לָנוּחַ - אֵינוֹ כְּמֻנָּח[46].**

43) כלומר, אין צורך שיכניס את הווירידין לתוך הכלי ממש בעת שהוא מקבל הדם (כי דבר זה בלתי אפשרי), אלא הוא מחזיק הווירידין למעלה מן הכלי, נגד התוך של הכלי. ואם סופו לנוח (=כשלא נפחתו שוליו) נתקדש הדם עוד כשהם באוויר למעלה מן הכלי, ודבר זה איבעיא ונפשטה בזבחים כה: 44) באוויר הכלי (=למעלה מן הכלי, נגד תוך הכלי). 45) כלומר, לאוויר שהוא בתוך דופני המזרק, אבל אם הגיע הדם לתוך אוויר הדפנות, ורק אחרי כן נפחתו שוליו, אף שלא הגיע הדם לתחתית המזרק - נתקדש הדם. 46) בזבחים שם: "בעי מיניה רבי אסי מרבי יוחנן היה מקבל ונפחתו שוליו וזרק עד שלא הגיע דם לאוויר מהו? אוויר שאין סופו לנוח כמונח דמי או לא כמונח דמי", ואמרינן שם: "אם תמצי לומר אוויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי, אוויר שסופו לנוח מאי"? וידועה דעת רבינו שפוסק בכל מקום כ"אם תמצי לומר" ראה לחם משנה.

15 **י. כָּל הַזְּבָחִים צָרִיךְ הָעוֹבֵד שֶׁתְּהֶיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם**
16 **הַזֶּבַח[47] וּלְשֵׁם בְּעָלָיו[48] בִּשְׁעַת זְבִיחָה, וּבִשְׁעַת קַבָּלַת**
17 **הַדָּם, וּבִשְׁעַת הוֹלָכַת הַדָּם, וּבִשְׁעַת זְרִיקָתוֹ עַל**
18 **הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו - שֶׁתְּהֶיֶה**
19 **זְבִיחָה עִם שְׁאָר אַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת[49] לְשֵׁם שְׁלָמָיו[50].**
20 **וְכֵן שְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת[51]. וְאִם שָׁחַט וְעָבַד שְׁאָר**
21 **עֲבוֹדוֹת[52] סְתָם וְלֹא חָשַׁב כְּלָל[53] בְּעוֹלָה וּבִשְׁלָמִים -**
22 **הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִים, וְעָלוּ לַבְּעָלִים[54].**

47) עולה לשם עולה, שלמים לשם שלמים וכו'. 48) קרבן של ראובן לשם ראובן, קרבן של שמעון לשם שמעון וכו'. בזבחים ב, במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח

והחטאת". ומשמע בגמרא (שם ב: דש"שלא לשמן", היינו בין בשינוי קדש בין בשינוי בעלים (כסף משנה). 49) כלומר, השחיטה עם שאר ג' העבודות: קבלת הדם, הולכת הדם וזריקת הדם, שהן ביחד ארבע עבודות. 50) בגמרא (שם ד.) למדו שצריך שחיטה לשם הזבח ממה שנאמר (ויקרא ד, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", שתהא זביחה לשם שלמים. וממה שנאמר "ובשר זבח תודת שלמיו" למדו ב"אם אינו עניין" "תנהו עניין" לשינוי בעלים, שצריך שתהא השחיטה לשם בעלים. וקבלת הדם שצריך שתהא לשם שלמים למדו (שם) ממה שנאמר (שם ז, לג) "המקריב את דם השלמים" שתהא קבלת הדם לשם שלמים, וממה שנאמר באיל הנזיר (במדבר ו, יז) "ואת האיל יעשה זבח שלמים" למדו שתהא עשייתו לשם שלמים, ואם אינו עניין לשינוי קדש תנהו עניין לשינוי בעלים למדו (שם:) קבלת הדם והולכת הדם שתהיינה לשם בעלים. והולכת הדם שתהא לשם הזבח למדו (שם.) ממה שנאמר (ויקרא א, יג) "והקריב [וגו'] את הכל [וגו'] המזבחה" זו הולכה שצריך שתהא לשם זבח. וזריקה שצריך שתהא לשם הזבח למדו שם ממה שנאמר (שם ז, יד) "הזורק את דם השלמים" שתהא זריקה לשם שלמים, וזריקה לשם בעלים למדו (שם:) ממה שנאמר (שם, ד) "ונרצה לו לכפר עליו" עליו ולא על חברו. 51) בגמרא (שם ד:) "אמר קרא (שם ז, לז) זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים, הקישן הכתוב לשלמים, מה שלמים בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה, אף כל בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה". 52) קבלת הדם, הולכתו וזריקתו. 53) לא לשמן ולא שלא לשמן. 54) שם ב. במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת", ובגמרא (שם:) אמרו "טעמא דשלא לשמן הא סתמא עלו נמי לבעלים לשם חובה". הרי שבכל הזבחים עלו לבעלים לשם חובה, כשעבד בסתם, ורבינו כותב זאת רק בעולה ושלמים. ויתכן כי כוונת רבינו לומר שאפילו בעולה ושלמים. ופירוש הדברים אף שעיקר הדבר שצריך לשם זבח נאמר בשלמים ועולה, ובכל זאת אם עשה סתם כשר, ועלו לבעלים לשם חובה. וקל וחומר לשאר קרבנות (לחם משנה).

יא. וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ[55] בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת[56] הָעוֹלָה[57] לְשֵׁם שִׁשָּׁה דְבָרִים: לְשֵׁם הַזֶּבַח, וּלְשֵׁם הַזּוֹבֵחַ, וְשֶׁהַזֶּבַח לְהַשֵּׁם בָּרוּךְ הוּא, וְשֶׁיַּקְטִירוּ לָאִשִּׁים[58], וְשֶׁהַקְטָרָתוֹ לְרֵיחַ בִּלְבַד[59], וְשֶׁרֵיחַ זֶה נַחַת רוּחַ לִפְנֵי הַשֵּׁם[60]. וְאִם שָׁחַט סְתָם - כָּשֵׁר[61], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וְהַשּׁוֹחֵט חַטָּאת וְאָשָׁם צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם אוֹתוֹ הַחֵטְא שֶׁבָּא עָלָיו.

55) של העובד. 56) דווקא בשעת שחיטה ולא בשעת ההקטרה. 57) לדעת רש"י (זבחים שם דיבור המתחיל עולה) הוא הדין לשלמים. אבל מדברי רבינו נראה שעולה דווקא. ואילו בשלמים אין אלא ארבעה דברים: לשם זבח, לשם זובח, להשם, ושיקטירו לאישים. אבל לריח ולניחוח לא נאמרו בשלמים בפסוקים המדברים בהקרבה לשם, ראה ויקרא ג, ג־ט. 58) כלומר, שיחשוב שיקטירו אותו על האש, ולא לעשותו צלי לאכילה. 59) ושלא יצלה אברים מחוץ למערכה ואחר כך יעלה אותן על המערכה, כי אז שוב אין בהם ריח. 60) שם בגמרא וזה לשונו: ניחוח, לשם הנחת רוח לה', לשם מי שאמר והיה העולם. 61) מפשטות הדברים נראה כי זה מוסב על כל מה שלמעלה, ואם כן אם שחט בכוונה הפכית בכל אחד משלשת הדברים הנ"ל - אין שחיטתו כשרה. וזה לא ייתכן, כי הרי בפרק י"ב מהלכות פסולי המוקדשין (הלכה א) לא מנה רבינו בפסול מחשבה אלא אם שחט שלא לשם זבח ושלא לשם זובח, הרי שבכל יתר ארבעת הדברים אין שום פגם אם חשב להיפך, ועיין לחם משנה.

יום רביעי כ"ז אדר ב' ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר בו שמקבלה ואילך מצות כהונה, ואם מקום השחיטה וקבלת הדם שוה בכל הזבחים.

8 א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2] שֶׁשְּׁחִיטַת הַקָּדָשִׁים כְּשֵׁרָה בְּזָרִים,
9 וּמִקַּבָּלַת הַדָּם וְאֵילַךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. וְכָל הַזְּבָחִים -
10 קִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת[3] בְּיַד כֹּהֵן[4]; אֲבָל מְקוֹם
11 שְׁחִיטָתָן וּמְקוֹם קִבּוּל דָּמָן אֵינוֹ שָׁוֶה בְּכֻלָּן[5].

2) בפ"ט מהלכות ביאת המקדש הלכה ו. 3) שנאמר בעולה ושלמים בסיני (שמות כד, ה־ו) "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. ויקח משה חצי הדם וישם באגנות" (ראה זבחים צז: ומנחות פב:) ואם בשלמים צריך כלי קל־וחומר לשאר קדשים (רש"י במנחות שם). ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ה) אמרו: "ולקח, נאמר כאן לקיחה, ונאמרה להלן לקיחה, מה לקיחה האמורה להלן בכלי, אף כאן בכלי" ובמלבי"ם שם מפרש כי הכוונה היא ללמוד חטאת מעולה ושלמים, שבחטאת נאמר (ויקרא ד, כה): "ולקח הכהן", ובעולה ושלמים נאמר (שמות שם): "ויקח משה", מה קיחה של עולה ושלמים בכלי, אף קיחה של חטאת בכלי (וראה גם בקרית־ספר כאן). ואשם נלמד (בזבחים מז:) מחטאת, שנאמר (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא", "מה חטאת טעונה כלי, אף אשם טעונה כלי". 4) כן הוא בהלכות ביאת המקדש שם. ולמדו כן ממה שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", מקבלה ואילך מצות כהונה (זבחים לב.). 5) ראה להלן הלכה ב.

12 ב. כֵּיצַד? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן וְאֵין
13 מְקַבְּלִין אֶת דָּמָן אֶלָּא בִּצְפוֹן[6] הַמִּזְבֵּחַ, בְּכָל הַמָּקוֹם
14 שֶׁבֵּאַרְנוּ גְּבוּלוֹתָיו בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה[7]. וְקָדָשִׁים קַלִּים
15 - שְׁחִיטָתָן וְקִבּוּל דָּמָן בְּכָל מָקוֹם מִן הָעֲזָרָה[8].

6) זבחים מז. ומז: וראה להלן הלכה ג. 7) בפ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה טז. 8) זבחים נה. במשנה: "קדשים קלים, שחיטתן בכל מקום בעזרה". וראה למעלה פ"ד הלכה ח, כי מיד עם תחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך

הכלי, ומכיון ששחיטה בכל מקום בעזרה, גם קיבול דמן כן. וראה להלן סוף הלכה ג.

1 **ג. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אֶלָּא בַּצָּפוֹן?**[9]
2 **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּעוֹלָה: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ**
3 **צָפְנָה**[10]**, וּבְחַטָּאת הוּא אוֹמֵר: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט**
4 **הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת**[11]**; וּכְשֵׁם**[12] **שֶׁהַחַטָּאת נִקְרֵאת**
5 **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים**[13]**, כָּךְ הָעוֹלָה נִקְרֵאת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים**[14]**.**
6 **וּבְאָשָׁם הוּא אוֹמֵר**[15]**: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה**
7 **יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם. וְשַׁלְמֵי צִבּוּר**[16] **הֵקְשׁוּ לְחַטָּאת,**
8 **שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי**
9 **כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים**[17]**; לְפִיכָךְ הֵן קָדְשֵׁי**
10 **קָדָשִׁים כְּחַטָּאת, וְנִשְׁחָטִין בִּמְקוֹם שְׁחִיטָתָהּ. וּמְקוֹם**
11 **שְׁחִיטָה הוּא מְקוֹם הַקַּבָּלָה**[18]**.**

9) זבחים מח. 10) ובגמרא שם אמרו: "אשכחן בן צאן (שהרי הפסוק הנ"ל נאמר בצאן, שנאמר שם א, י "ואם מן הצאן קרבנו, מן הכבשים או מן העזים לעולה"), בן בקר מנא לן, אמר קרא "ואם מן הצאן", וי"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמד עליון (=בן בקר, שנאמר בויקרא שם, לפני כן) מן התחתון (=מן הצאן)". 11) שם מח: 12) עיין כסף־משנה. 13) בויקרא שם: "זאת תורת החטאת וכו' קודש קדשים הוא". 14) בזבחים נג: במשנה: "העולה קדשי קדשים וכו'". ואף־על־פי שלא כתוב בתורה שהיא קדשי קדשים, - למדוה מחטאת ואשם, לפי שהיא שווה להם בשחיטתה ובקיבול דמה (פירוש המשנה זבחים פ"ה משנה א). ועוד, שהרי היא כולה לגבוה, ואין לך קדשי קדשים כזה (רש"י שם). 15) ראה במשנה זבחים נד: 16) הם כבשי עצרת, ראה למעלה פ"א הלכה ד. 17) שם במשנה: "זבחי שלמי ציבור ואשמות וכו' שחיטתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון וכו'". ובגמרא (שם נה.) אמרו: "מנא לן דבעי צפון, דתני רבה בר רב חנן קמיה דרבא, ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, מה חטאת בצפון אף שלמי ציבור. אמר ליה רבא, וכי חטאת מהיכן למדה מעולה, דבר הלמד מהיקש, חוזר ומלמד בהיקש? אלא מדתני רב מרי בריה דרב כהנא, על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם (במדבר י, י) מה עולה קדשי קדשים, אף זבחי שלמי ציבור קדשי קדשים. מה עולה בצפון, אף זבחי שלמי ציבור בצפון". ורבינו הביא את הדרשה שנדחתה, ראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 18) כי מיד עם תחילת השחיטה צריך לקבל הדם לתוך הכלי. כלומר, שיהיה נוזל בכלי מיד (למעלה פ"ד הלכה ח), ואם כן, מקום השחיטה הוא מקום הקבלה. וראה עוד למעלה הלכה ב.

12 **ד. וּמִנַּיִן שֶׁשּׁוֹחֲטִים קָדָשִׁים קַלִּים בְּכָל הָעֲזָרָה,**
13 **אֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי הַהֵיכָל?**[19] **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בִּשְׁלָמִים:**
14 **וּשְׁחָטוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד - לְהַכְשִׁיר כָּל הָרוּחוֹת,**
15 **שֶׁהֲרֵי לֹא יִחַד לָהֶם רוּחַ. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקָּדָשִׁים**
16 **קַלִּים. וְאִם שְׁחָטָם בַּהֵיכָל - כְּשֵׁרִים**[21]**. אֲבָל אִם**
17 **שְׁחָטָן בְּגַגּוֹ שֶׁל הֵיכָל - פְּסוּלִין; שֶׁאֵין הַגַּגּוֹת**
18 **רְאוּיוֹת לִשְׁחִיטָה כְּלָל, אֶלָּא בְּקַרְקַע הָעֲזָרָה**[22]**.**

19) בזבחים נה: "דאמר רמי בר רב יהודה אמר רב, לול קטן היה אחורי בית הכפורת גבוה שמונה אמות, כדי להכשיר את העזרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים", ובתוספתא זבחים פ"ז: "וכן היה רבי יוסי ברבי יהודה אומר שני פספסין היו בבית החליפות פתוחין למערב גבוהין מן הארץ ת' אמות שתהא עזרה כשרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים אפילו אחורי הכפורת, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד וגו'". ועיין בתוספות שם ד"ה שנים, שהקשו הלא אינו רואה פתח אהל מועד (ראה להלן הלכה ה). ותירצו, שמה שרואה קודש הקדשים, לא גרע מרואה פתח ההיכל. 20) כן למדו בתוספתא שם (הר המוריה, וראה בכסף־משנה). 21) בזבחים סג. ומנחות ח. "אמר ר' יוחנן שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (שם) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר", שאם בפתח ההיכל כשר, כל־שכן בהיכל עצמו. 22) כן הוא בזבחים קז: שגגו של היכל אינו ראוי לשחיטת כל זבח.

19 **ה. שְׁלָמִים**[23] **שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם שֶׁיִּפְּתְחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל**
20 **- פְּסוּלִין; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד - בִּזְמַן שֶׁפָּתוּחַ.**
21 **אֲפִלּוּ הָיוּ דַּלְתוֹתָיו מוּגָפוֹת**[24] **- הֲרֵי זֶה כְּנָעוּל**[25]**. אֲבָל**
22 **הַפָּרֹכֶת שֶׁעָלָיו אֵינָהּ**[26] **פּוֹסֶלֶת**[27]**.**

23) זבחים נה: וכדעת רש"י (שם סא.), שדין זה אינו אלא בשלמים שכתוב בהם "פתח אהל מועד", ולא בשאר קרבנות. ומה שאמרו בתמיד פ"ג משנה ז: "לא היה שוחט השוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח", אין זה אלא למצוה, ולא לעכב. ראה בתוספות מנחות צה. ד"ה מר אמר, וב'תוספות יום טוב' בתמיד שם. 24) סגורות ולא נעולות במנעול. 25) כן הוא בזבחים שם: "פשיטא מוגף כנעול דמי". 26) על פתח ההיכל, כמבואר פ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יז (אור שמח). 27) שם בזבחים בעיא שנפשטא: "וילון מאי, אמר ר' זירא הוא עצמו אין נעשה אלא כפתח פתוח", ופירשו רש"י ותוס' שם, שעשו הוילון לשם צניעות, שלא יסתכלו בהיכל בשעת שחיטה.

23 **ו. הָעוֹלָה וְהָאָשָׁם וְהַשְּׁלָמִים, בֵּין שֶׁל יָחִיד בֵּין שֶׁל**
24 **צִבּוּר, זְרִיקַת דַּם שְׁלָשְׁתָּן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ שָׁוָה**[28]
25 **לְעוֹלָם**[29]**. וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַדָּם**
26 **בַּמִּזְרָק, וְזוֹרֵק מִמֶּנּוּ בַּמִּזְרָק**[30] **שְׁתֵּי זְרִיקוֹת עַל שְׁתֵּי**
27 **זָוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ**[31] **בַּאֲלַכְסוֹן**[32] **מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה**[33]**:**
28 **עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית וְעַל קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית**[34]**.**
29 **וּמִתְכַּוֵּן כְּשֶׁיִּזְרֹק הַדָּם עַל הַקֶּרֶן שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם מַקִּיף**
30 **עַל הַזָּוִיּוֹת כְּמִין גַּ"ם**[35]**, כְּדֵי שֶׁיִּמָּצֵא הַדָּם שֶׁל שְׁתֵּי**
31 **מַתָּנוֹת עַל אַרְבָּעָה כָּתְלֵי הַמִּזְבֵּחַ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּעוֹלָה**
32 **וּבִשְׁלָמִים 'סָבִיב'**[36]**. וְהוּא הַדִּין לְאָשָׁם**[37]**. וּשְׁיָרֵי הַדָּם**
33 **נִשְׁפָּכִין**[38] **עַל הַיְסוֹד**[39] **הַדְּרוֹמִי**[40]**.**

28) כן הוא בזבחים נג: (בעולה) נד: (לענין שלמי ציבור ואשמות), ונה. (לעניו שלמי יחיד): "ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע". 29) כן בדפוסי רומי (ר"מ) וויניציאה ועוד. בדפוסים החדשים: לעולה. 30) ראה להלן הלכה ט, כי

"אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד". 31) זבחים נג: כשמואל וכתנא־קמא בברייתא שם (כסף משנה). 32) כלומר, שתי הקרנות תהיינה זו מול זו באלכסון, היינו קרן מזרחית צפונית, וכנגדה באלכסון קרן מערבית דרומית, כדי שיהיו "שתי מתנות שהן ארבע". 33) בקנים פ"א משנה א: "עולת בהמה דמה למטה", משום שנאמר (ויקרא ד, יח – כה) "אל יסוד מזבח העולה", הרי שדם עולה למטה במקום שיש יסוד, ושאר קרבנות כגון האשם והשלמים שהם למטה, למדו (זבחים י:) ממה שנאמר בחטאת בהמה (שם ו, יט) "הכהן המחטא אותה", "אותה" דמה למעלה, ואין דמו של אחר למעלה (ראה בפי' הרא"ש לקנים שם). 34) בתמיד פ"ד משנה א: "בא לו לקרן מזרחית צפונית ונותן מזרחה צפונה, מערבית דרומית ונותן מערבה דרומה". וראה יומא טו: כי משום כך היה נותן בשתי הקרנות הנ"ל, ולא בקרן דרומית מזרחית ובקרן צפונית מערבית, משום שעולה טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד (ראה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה י). ומפני ש"כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין" הקדימו לזרוק בקרן מזרחית צפונית שבה פוגש תחילה כשמתחיל להקיף את המזבח מימין, ואח"כ נותן בקרן מערבית דרומית (יומא שם). 35) אות יונית, עשויה ככף פשוטה שלנו (רש"י שם). 36) בעולה נאמר (שם א, יא) "וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב", וכן נאמר בשלמים (שם ג, ב) וזרקו בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב". 37) שנאמר בו סביב (שם ז, ב) "במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם, ואת דמו יזרוק על המזבח סביב", ואמר התנא־קמא בברייתא בזבחים שם: "יכול יזרקנו זריקה אחת, תלמוד־לומר סביב. אי סביב, יכול יקיפנו כחוט, תלמוד־לומר וזרקו. הא כיצד, כמין גמא, שתי מתנות שהן ארבע". 38) שפיכת שריים ליסוד, לא נזכרה אלא בחטאות (שם ד, יח, כה, ל, לד), ולמדו (זבחים נא.) שאר הקרבנות מחטאת, שנאמר (שם, כה) "אל יסוד מזבח העולה", ודרשו (שם) "תן יסוד למזבח של עולה", כלומר, "תן תורת שפיכת שריים, יסוד להלכות מזבחה של עולה, שיהא המזבח טעון בעולה, ובכל דמים הניתנין עליו שפיכת שריים אל היסוד" (רש"י שם) וראה עוד בזבחים לז. 39) בספרים אחרים: "על גג היסוד" (שם נב.). 40) שם נג. במשנה. ושם בגמרא למדו כן מחטאות פנימיות, שכשם שבחטאות פנימיות שופך בסמוך לו, דהיינו ליסוד מערבי שבו פוגע תחילה כשיוצא מבפנים, כמו כן בשאר קרבנות שופך לקרן שפוגע בה תחילה כשיורד מהכבש, והיינו יסוד דרומי. וראה להלן פ"ז הלכה י, שהכוונה לקרן דרומית מערבית.

1 **ז. הַחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[41] - דָּמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת**
2 **עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת[42] הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[43] מֵחֲצִי מִזְבַּח**
3 **וּלְמַעְלָה[44], לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ[45].**
4 **וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַדָּם בַּמִּזְרָק,**
5 **מוֹלִיכוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ, וְטוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית**
6 **הַסְּמוּכָה לַגּוּדָל בַּדָּם[46], וְסוֹמֵךְ בְּאֶצְבָּעוֹ[47] הַגְּדוֹלָה**
7 **מִכָּאן וּבַגּוּדָל מִכָּאן וּמְחַטֵּא[48] וְיוֹרֵד כְּנֶגֶד חֵדָה שֶׁל**
8 **קֶרֶן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַדָּם שֶׁבְּאֶצְבָּעוֹ[49]. וְכֵן הוּא עוֹשֶׂה**
9 **בְּכָל קֶרֶן וָקֶרֶן[50]. וְאִם נָתַן סָמוּךְ לַקֶּרֶן כְּאַמָּה אַחַת**
10 **מִכָּאן אוֹ מִכָּאן - כְּפֵר[51].**

41) ראה למעלה פ"א הלכה טז. וראה להלן הלכות יא דין חטאות הנשרפות. 42) משנה שם נב: 43) שהוא מזבח העולה, שנאמר (שם, כה) "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה". 44) קנים פ"א משנה א: "חטאת העוף נעשית למטן וחטאת בהמה למעלן וכו' ואם שינה וכו' פסול", ובברייתא (זבחים נג.) "דמים העליונים ניתנין מחוט הסקרא ולמעלה, התחתונים ניתנין מחוט הסקרא ולמטן, דברי רבי. רבי אלעזר ב"ר שמעון אומר וכו' בחטאת בהמה וכו' על גופה של קרן", ופסק רבינו כרבי, ולא כר' אלעזר ב"ר שמעון (כסף משנה). 45) בחטאות הנאכלות, נאמר "קרנות מזבח העולה". והיינו למעלה מחוט הסקרא, ראה למעלה. 46) ברייתא זבחים נג. "וטובל באצבעו הימנית (=של יד ימין) המיומנת שבימין, מן הדם שבמזרק". ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח) למדן כן בגזירה־שוה "נאמר כאן (ויקרא שם) "אצבעו", ונאמר להלן (במצורע – שם יד, טז) "אצבעו", מה אצבעו האמורה להלן, הימנית (שכן מפורש שם) המיומנת שבימין, אף אצבעו האמורה כאן, הימנית - המיומנת שבימין". 47) שם בברייתא: "וחומר בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה". ולפני רבינו היתה הנוסחא שם כבספרים אחרים שם, שהובאה ב'שיטה מקובצת' שם. ובתוספתא זבחים פ"ו (עמ' 448 19) "נותן גדול מכן וגדולה מכן", ורבינו גרס שם: "נותן גודל מכן וגדולה מכן" (תוספת ראשונית שם). (ו"גדולה" היינו אצבע אמה שהיא הגדולה שבאצבעות). 48) "זריקת (דם) חטאת קרויה חיטוי, כמו הכהן המחטא אותה" (רש"י שם). 49) שם בברייתא. משום שנאמר (שם ד, כה) "ולקח וכו' ונתן", שנשמע מזה שיתן כל מה שלקח באצבעו (ראה בקרית ספר). 50) ברייתא שם. 51) בגמרא זבחים שם, נחלקו בזה האמוראים (אליבא דרבי, האומר כי דמים העליונים ניתנים מחוט הסקרא ולמעלה, ראה בהתחלת ההלכה כאן), חד אמר נותן אמה אילך ואמה אילך, וחד אמר מחטא ויורד כנגד חודו של קרן, ואמרו שם כי אף הסובר "נותן אמה אילך ואמה אילך", אינו אלא בדיעבד, אבל לכתחילה מצוה בחודה, ופסק רבינו כמותו, וראה בכסף־משנה.

11 **ח. וְצָרִיךְ לִטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ עַל כָּל קֶרֶן וָקֶרֶן[52].**
12 **וּכְשֶׁגּוֹמֵר הַנְּתִינָה עַל הַקֶּרֶן - מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ בִּשְׂפַת**
13 **הַמִּזְרָק[53], וְאַחַר כָּךְ טוֹבֵל פַּעַם שְׁנִיָּה; שֶׁשְּׁרִיר הַדָּם**
14 **שֶׁבְּאֶצְבָּעוֹ פְּסוּלִין לִתֵּן מֵהֶן עַל קֶרֶן אַחֶרֶת[54].**

52) בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח): "וטבל והזה, על כל הזייה טבילה", וראה זבחים צג: ומנחות ז: וברש"י שם. 53) זבחים שם: "אצבעו במה מקנח. אמר אביי, בשפת מזרק, כדכתיב (עזרא א, י) כפורי זהב". וראה למעלה פ"ד הלכה ח. 54) שם: "אמר רבי אלעזר, שריים שבאצבעו פסולין".

ט. אֵין בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת קָרְבָּן שֶׁטָּעוּן הַזָּיַת דָּם בְּאֶצְבָּעוֹ אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבַד[55], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: וְטָבַל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם[56]. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׁם דָּם כְּדֵי טְבִילָה, לֹא שֶׁיִּסַּפֵּג אֶצְבָּעוֹ מִדָּם[57].

55) אבל שאר הקרבנות זורק במזרק, ראה למעלה הלכה ו. 56) קיצר רבינו לשון הפסוק, שנאמר "וטבל הכהן את אצבעו בדם". ופסק זה בחטאת הפנימית, אבל בחטאת החיצונה, נאמר (שם, כה): "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן", ואף בה ישנה טבילת אצבע, אלא שאינה מפגלת כמפורש בזבחים יד. (משנה למלך). 57) כלומר, נוסף למה שצריך שבעת קבלת הדם יקבל בכלי כדי הזייה (ראה למעלה פ"ד הלכה ח) – יש צורך שבעת ההזיה יהיה שם דם כדי טבילה, ואם בעת קבלת הדם קיבל כשיעור כדי הזיה, אינו רשאי לחלק את הדם אחר־כך לכמה כלים. ושיעור כדי הזיה, הוא שיהיה בכלי כמות דם שיוכל לטבול אצבעו, ולא שיהיה שם רק כמות שיוכל לקנח אצבעו בדפנות הכלי (משנה למלך). ולמדו דבר זה (בזבחים מ:) ממה שנאמר (שם) "וטבל" – "ולא מספג".

י. וּמַנַּיִן הוּא מַתְחִיל?[58] עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ[59] וּפוֹנֶה לִימִינוֹ[60] וּמְהַלֵּךְ עַל הַסּוֹבֵב[61] וְנוֹתֵן בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ בַּקֶּרֶן הַשְּׁנִיָּה הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא מִזְרָחִית צְפוֹנִית, וְאַחַר כָּךְ בְּקֶרֶן שְׁלִישִׁית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, וְאַחַר כָּךְ בְּקֶרֶן רְבִיעִית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. וְעַל יְסוֹד אוֹתָהּ הַקֶּרֶן שֶׁהִשְׁלִים בָּהּ הַמַּתָּנוֹת הוּא שׁוֹפֵךְ שְׁיָרֵי הַדָּם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵת כָּל הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה[62] - זֶה יְסוֹד דְּרוֹמִי[63].

58) כלומר, על איזה קרן מזה ראשונה (משנה בזבחים נג.). 59) ראה למעלה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יג, כי הכבש היה בנוי לדרומו של מזבח, וראה שם עוד בפ"א הלכה יז. 60) שהוא לצד מזרח. כי "כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין, שנאמר (יחזקאל מג, יז) ומעלותיהו פונות קדים" (זבחים סב:). 61) ראה למעלה שם הלכה ז. 62) בספר מוגה: "ואת כל דמה ישפוך אל יסוד המזבח". והוא בויקרא ד, ל בחטאת יחיד, וכן נכון, שהרי הפסוק שבספרים שלנו הוא בחטאות הפנימיות, ושם הוא שפך השיריים ליסוד מערבי, ראה להלן הלכה יא (כסף משנה). ובהר המוריה הגיה "ואת דמו ישפוך אל יסוד מזבח העולה" (שם, כה), הנאמר שם קודם, בחטאת נשיא. 63) במשנה זבחים שם. ובגמ' שם: "ת"ר, אל יסוד מזבח, זה יסוד דרומי וכו' ילמד ירידתו מן הכבש" (ממזבח העולה בחטאות הנאכלות) ליציאתו מן ההיכל (בחטאות הנשרפות שמזין הדם על מזבח הזהב), מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו (ששופך את הדם על יסוד המערבי של מזבח העולה שהוא פוגע בו תחילה בצאתו מן ההיכל, ראה להלן הלכה יא), אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו (שהוא יסוד דרומי).

יא. כָּל הַחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[64] - דָּמָם נִכְנָס לִפְנִים לַהֵיכָל[65] וּמַזִּין מִמֶּנּוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה[66]. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שׁוֹפְכָן עַל יְסוֹד הַמַּעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן[67], שֶׁהוּא פּוֹגֵעַ בּוֹ תְּחִלָּה בְּצֵאתוֹ מִן הַהֵיכָל.

64) שהן שתים ליחיד: פר כהן משיח ופרו של כהן גדול ביום הכיפורים, ושלש לציבור: שעירי עבודה־זרה ושעיר יום הכיפורים הפנימי (זוגו של שעיר המשתלח), ופר העלם דבר של ציבור, ראה למעלה פ"א הלכה טז. 65) ראה למעלה פ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ה. 66) ראה להלן הלכה יב והלכה יג. 67) משנה זבחים מז: ולמדו כן בגמרא (שם נא.) ממה שנאמר (שם, יח) "אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד", ובצד מערב הוא פוגע תחילה. ואילו בחטאות הפנימיות, לא נאמר "אשר פתח אהל מועד", ושם הוא שופך ליסוד דרומי, שבו הוא פוגע תחלה (למעלה הלכה י).

יב. וְהֵיכָן מַזִּין מִדָּמָן? וְכַמָּה מַזֶּה מֵהֶם? פַּר[68] וְשָׂעִיר[69] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים - דַּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טָעוּן שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת עַל בֵּין הַבַּדִּים[70] וּשְׁמוֹנֶה עַל הַפָּרֹכֶת. וּמְעָרֵב דַּם הַפָּר וְהַשָּׂעִיר, וּמַזֶּה מִשְּׁנֵיהֶם אַרְבַּע הַזָּאוֹת עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל, וְשֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל אֶמְצָעוֹ שֶׁל מִזְבַּח זֶה[71], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים[72]. וְאִם לֹא כִּוֵּן בַּהַזָּיוֹת שֶׁבִּפְנִים[73] - כְּשֵׁרוֹת.

68) כלומר, פר של כהן גדול. 69) זוגו של המשתלח. 70) בדי הארון, ראה בפ"ד מהלכות עבודת יוהכ"פ ה"ב. 71) בצד הדרום (שם). 72) שם. 73) מנחות כז: (יתכן, כי כוונתו למה שאמרו בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ה הלכה י) "לפני ה' – מלמד שהוא מכוון כנגד הבדים". וזהו מה שכתב בהלכות עבודת יום הכיפורים שם, ששמונה הזאות של דם הפר והשעיר שמזה על הפרוכת, הוא מזה כנגד הארון (ואף־על־פי שדברי הספרא הנ"ל הם בפר כהן משיח, לא הביא זאת רבינו אלא בפר ושעיר של יום הכיפורים, וראה בהר המוריה). וזהו מה שכתב כאן "ואם לא כיון", היינו שלא כיון לבין הבדים. וראה בקרית ספר כאן, ובחזון־איש להלן בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב).

יג. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין[74] וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין[75] - זוֹרֵק דָּם מִכָּל אֶחָד מֵהֶם שֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל הַפָּרֹכֶת[76] הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים[77], וְאַרְבַּע הַזָּיוֹת עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב[78].

74) פר כהן משיח, ופר העלם דבר של ציבור. 75) שעירי עבודה־זרה. 76) שנאמר (ויקרא ד, ו בכהן המשיח) "והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרוכת הקודש", וכעין זה (שם, יז) בפר העלם דבר של ציבור. ושעירי עבודה־זרה נלמדו בספרא ויקרא (שם פרק ו הלכה ה) ממה שנאמר (שם, כה) "ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת", - "החטאת, לרבות שעירי עבודה־זרה", וראה להלן הלכה טז. 77) שם, ו: "את פני פרוכת הקודש". 78) שם, ז – יז.

יד. וְכָל הַדָּמִים הַנִّתָּנִין עַל מִזְבַּח הַזָּהָב[79], כְּשֶׁהוּא

נִכְנָס[80] - עוֹמֵד בֵּין הַמִּזְבֵּחַ לַמְּנוֹרָה[81] וְהַמִּזְבֵּחַ לְפָנָיו[82], וְנוֹתֵן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ מִבַּחוּץ[83]. מַתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית[84], לִצְפוֹנִית מַעֲרָבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, לִדְרוֹמִית מִזְרָחִית.

79) היינו פר ושעיר של יום הכיפורים (למעלה הלכה יב) ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים (למעלה הלכה יג), וראה להלן. 80) (כן הוא בתוספתא זבחים פ"ו (שם עמוד 488 10) לענין פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים: "כיון (כן הוא בכ"י ווין – נספחות לתוספת ראשונים חלק ב עמוד 299) ששחט וזרק דמן, נכנס ועמד בין מזבח הזהב למנורה, מזבח היה לפנים ממנו, טבל והזה שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים וכו' נתן על הקרן מכן וכן וכו'". אבל בפר ושעיר של יום הכיפורים לא שייך לומר "כשהוא נכנס", שהרי ההזאה על הפרוכת, שלפני ההזאה על הקרנות, היתה בעמדו בין המזבח ולפרוכת (יומא נח: וראה בפ"ד מהלכות עבודת יום הכיפורים הלכה ב, ובהר המוריה כאן בשם הפרי־חדש שטעות־סופר שם בדברי רבינו), ואם כן ההזאה על קרנות המזבח היתה ביציאתו ולא בכניסתו. ומה שאמרו בתוספתא יומא פ"ב (צוקרמנדל פ"ג עמוד 185 23) "נכנס בהיכל עד שנמצא בין מזבח הזהב למנורה וכו'" – שם המדובר על הכניסה הראשונה של הכהן הגדול להיכל ולקודש־הקדשים, עיין שם). 81) תוספתא שם. כלומר, בדרום, כי הרי המנורה היתה בדרום. ומכאן שדעת רבינו כסתם משנה ביומא נב: נג: ששתי הפרוכות שהיו (ראה בפ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב) היתה החיצונה פרופה מן הדרום, ופנימית פרופה מן הצפון, וכניסתו היתה בדרום. 82) כלומר, הוא עומד בין המזבח למנורה, אבל כולו חוץ למזבח. כלומר, למזרחו, שכן נאמר ביום הכיפורים (שם טז, יח) "ויצא אל המזבח אשר לפני ה'", ודרשו חכמים (יומא נח:) "ויצא אל המזבח, עד דנפיק מכוליה מזבח", וכמו כן בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, למדו ממה שנאמר (שם ד, ז) "מזבח קטורת הסמים לפני ה'" "מזבח לפני ה', ואין כהן לפני ה'. הא כיצד, עומד חוץ למזבח ומזה" (יומא שם). 83) תוספתא זבחים שם: "נתן על הקרן מכן ומכן כשרה, מן הקרן ולפנים פסול". 84) כסתם משנה, ביומא שם. וסובר רבינו כי גם למי שסובר שתי פרוכות היו, והחיצונה פרופה מן הדרום, צריך להתחיל מקרן מזרחית צפונית, שהרי מקרן מערבית דרומית שבה פוגע תחלה, ביציאתו ביום הכיפורים, אינו מתחיל, משום שנאמר "ויצא אל המזבח" כנ"ל, ובדרומית מזרחית גם אינו מתחיל, שאם־כן נמצא שקרן מערבית דרומית תהיה האחרונה מכולן, ולפיכך התחיל ממזרחית צפונית, באופן שקרן מערבית דרומית תהיה לפני הקרן האחרונה (הר המוריה). ובפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, שאינו יוצא מבפנים, אלא נכנס מבחוץ – בוודאי שצריך להתחיל ממזרחית צפונית, שהיא בימינו.

טו. פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת[85] - כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עַצְמוֹ מְקַבֵּל דָּמוֹ וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ[86] מִבִּפְנִים[87]. וְאִם קִבֵּל וְהִזָּה כֹּהֵן הֶדְיוֹט - כָּשֵׁר[88].

85) בויקרא ד, ג: "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". ודין פר העלם דבר של ציבור, כדין פר כהן משיח, ראה משנה־למלך. 86) שנאמר (שם, ה־ו) "ולקח הכהן המשיח מדם הפר, והביא אותו אל אהל מועד וטבל הכהן את אצבעו בדם והזה וגו' לפני ה' את פני פרוכת הקודש" (ראה ספרא המובא בסמוך). 87) הזיות שעל המזבח הפנימי. (ונראה ששפיכת שיריים ליסוד המזבח החיצון (למעלה הלכה יא), אינה צריכה אף לכתחלה לכהן משיח). 88) בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ו): "ולקח הכהן המשיח, אין לי אלא המשוח בשמן המשחה, מרובה בגדים מנין. תלמוד־לומר הכהן, אם סופינו לרבות כהן אחר, מה תלמוד־לומר ולקח כהן המשיח, אלא מצוה שיקבל כהן משיח, ואם קבל כהן אחר (בילקוט שמעוני שם העתיק: "הדיוט") עבודתו כשרה".

טז. שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה[89], וְהֵן שְׁעִירִין הַנִּשְׂרָפִין, לֹא נִתְפָּרֵשׁ בָּהֶן בַּתּוֹרָה[90] כֵּיצַד נוֹתֵן דָּמָן וּלְהֵיכָן הוּא נוֹתֵן. אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵן חַטַּאת הַקָּהָל - דִּינָן כְּדִין פַּר הֶעְלֵם, שֶׁהוּא חַטַּאת הַקָּהָל, לְכָל הָאָמוּר בּוֹ[91]: לְמַתַּן דָּמִים[92], וְלִשְׂרֵפָה[93], וּלְטַמֵּא אֶת הַשּׁוֹרֵף[94].

89) ראה למעלה פ"א הלכה טז. 90) במדבר טו, כב – כו. 91) ספרא שם פרק ו הלכה י והלכה ה, ממה שנאמר (ויקרא ד, כ־כא) "ועשה לפר כאשר עשר לפר החטאת" – "החטאת לרבות שעירי עבודה־זרה" (למתן דמים, ראה למעלה הלכה יג). "ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון, חטאת הקהל הוא" – "או אינו אלא פר ישרף, ואין שעירי עבודה־זרה נשרפים, תלמוד־לומר חטאת הקהל, בנין אב לכל חטאות הקהל, שישרפו". וראה בזבחים מא. 92) שזורק שבע הזיות על הפרוכת, וארבע הזיות על ארבע קרנות המזבח, ראה למעלה שם. וראה במשנה־למלך אם צריכים לכתחילה כהן משיח. 93) ראה להלן פ"ז הלכות ג־ד. 94) לטמא בגדיו, ראה בפ"ה מהלכות פרה אדומה הלכה ד. ומה שנראה מדברי רבינו שלמדים שעירי עבודה־זרה מפר העלם דבר, צריך עיון, שהרי בפר העלם דבר לא נאמרה טומאה, וכולם למדנו מפר ושעיר של יום הכיפורים (ראה בזבחים פג. ובספרא פ' אחרי פרשה ט הלכה ד, ובהר המוריה).

יז. הַבְּכוֹר[95] וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח - דַּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טָעוּן מַתָּנָה אַחַת, בִּשְׁפִיכָה[96] כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[97], בְּאֵי זוֹ רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה מִשְּׁלֹשׁ זְוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁהֲרֵי קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית לֹא הָיָה לָהּ יְסוֹד[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[99]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינָן טְעוּנִין אֶלָּא מַתָּנָה אַחַת? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בַּבְּכוֹר: וְאֶת דָּמָם[100] תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[101], שֶׁהוּא הַדִּין בְּמַעֲשֵׂר וּבְפֶסַח שֶׁנּוֹתֵן דָּמָן מַתָּנָה אַחַת כַּבְּכוֹר.

95) זבחים נו: במשנה. 96) ע"י המזרק בסמוך למזבח ולא מרחוק. וראה גם בפ"א מהלכות קרבן פסח ה"ו. 97) תוספתא זבחים פ"ו: "הבכור והמעשר והפסח שופכן שפיכה אחת כנגד היסוד, שפכן שלא כנגד היסוד, הרי אלו פסולין", וראה גם זבחים נו: במשנה, וראה לח"מ כאן. 98) מדות פ"ג משנה א. 99) בפ"ב מהלכות בית הבחירה

ה"י. 100) צ"ל "את" בלא וי"ו, ואמרו בספרי (פרשת קרח פסקא קיח) "את דמם תזרוק על המזבח, מתנה אחת". 101) בספרי שם: "רבי יאשיה אומר, קדש הם (הנאמר אצל בכור, במדבר שם) למה נאמר, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת שלא שמענו להם בכל התורה. ר' יצחק אומר אינו צריך, שהרי כבר נאמר (דברים יב, כז) ודם זבחיך ישפך, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת" (וראה גם ספרי ראה פיסקא עח). וראה זבחים לז. פסחים סד: , וראה לח"מ כאן.

1 **יח. כָּל הַזְּבָחִים מַקְטִירִין אֵמוּרֵיהֶן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ**
2 **אַחַר שֶׁזּוֹרְקִין הַדָּם תְּחִלָּה[102]. וְכָל הַזְּבָחִים מַפְשִׁיטִין**
3 **אוֹתָן[103] וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין אֶת אֵמוּרֵיהֶן[104], וְאֵין**
4 **מַפְשִׁיטִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם[105]. חוּץ מֵחַטָּאוֹת**
5 **הַנִּשְׂרָפוֹת[106], שֶׁאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָם כְּלָל; שֶׁנֶּאֱמַר:**
6 **אֶת עוֹרָם וְאֶת בְּשָׂרָם[107]. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: זוֹרֵק תְּחִלָּה**
7 **וְאַחַר כָּךְ מַפְשִׁיט, וְקוֹרֵעַ[108] וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִין**
8 **וּמַקְטִיר.**

102) שבכולם כתוב זריקה קודם, ואחרי כן כתוב הקטרה, וכמו שכתוב אצל בכור (במדבר שם) "את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" (ראה קרית ספר כאן). 103) את העור. 104) כמו שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה" (ראה קרית ספר). 105) בזבחים קג: "נתבאר דכו"ע מודו דאין הפשט קודם זריקה, וכתב רש"י מפני שאסור לשהות הדם כ"כ, ובסוף הלכות פסולי המוקדשין (פי"ט ה"ט) כתב רבינו, זבח שהופשט קודם זריקה אינו פוסל" (כסף משנה), ובקרית ספר כאן כתב, משום שנאמר (שם, ה) "וזרקו את הדם על המזבח", ואחר־כך נאמר (שם, ו) "והפשיט את העולה". 106) בבית הדשן מחוץ לירושלים. 107) הכוונה למה שכתוב "ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם", כלומר, ילפינן פר ושעיר יוה"כ מפרו של כהן משיח. וכן אמרו בברייתא בזבחים נ. "רבי אומר, נאמר כאן (בפר ושעיר של יום הכיפורים) עור ובשר ופרש, ונאמר להלן (אצל פר כהן משיח, ויקרא ד, יא) עור ובשר ופרש, מה להלן ע"י ניתוח שלא בהפשט (בתו"כ ויקרא חובה רפ"ה: "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא וכו'. מלמד שהוא מוציא כולו כשהוא שלם, יכול יוציאנו שלם וישרפנו שלם, ת"ל ראשו וכרעיו, מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י ניתוח, אף כאן ע"י ניתוח. אי מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י הפשט, אף כאן ע"י הפשט, ת"ל וקרבו ופרשו) אף כאן ע"י ניתוח שלא בהפשט" (ראה הר המוריה כאן). 108) לבטנו, ראה פ"א מהלכות קרבן פסח הלכה ו.

9 **יט. כָּל עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים - לַכֹּהֲנִים[109], בֵּין**
10 **בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת יָחִיד; שֶׁנֶּאֱמַר: עוֹר**
11 **הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב[110]. אֲבָל עוֹרוֹת קָדָשִׁים קַלִּים -**
12 **לַבְּעָלִים[111]. וְכָל עוֹלָה שֶׁלֹּא זָכָה הַמִּזְבֵּחַ בִּבְשָׂרָהּ[112]**
13 **- לֹא זָכוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרָהּ[113]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת אִישׁ -**
14 **עוֹלָה שֶׁעָלְתָה לָאִישׁ[114].**

109) משנה זבחים קג. 110) לכהן יהיה. כלימודו של התנא־קמא בברייתא שם: "עור העולה, אין לי אלא עור העולה, עורות קדשי קדשים מנין, ת"ל "עור העולה אשר הקריב". אבל ר' ישמעאל, וכן במשנה שם למדים זאת מקל־וחומר, ומה אם אלו שלא זכו (כהנים) בבשרו זכו בעורה, קדשי קדשים שזכו בבשרה (=חטאות ואשמות לכהנים) אינו דין שיזכו בעורה". 111) במשנה שם, ונתמעטו בברייתא שם, "יכול שאני מרבה אף קדשים קלים, ת"ל עולה. מה עולה קדשי קדשים, אף כל קדשי קדשים". 112) "כגון שאירע בה פסול קודם זריקה, שלא היתה לה שעת היתר למזבח" (רש"י זבחים שם). 113) שם במשנה. 114) שם. "רוצה לומר שעלתה לגבי מזבח" (רבינו בפיה"מ שם).

15 **כ. כָּל קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁאֵרַע בָּהֶן פְּסוּל קֹדֶם**
16 **הֶפְשֵׁטָן - אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים[115]; לְאַחַר הֶפְשֵׁטָן**
17 **- עוֹרָן לַכֹּהֲנִים[116]. וְכָל הָעוֹרוֹת מְחַלְּקִין אוֹתָן אַנְשֵׁי**
18 **מִשְׁמָר[117] בֵּינֵיהֶן[118] מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת[119].**

115) משנה שם קג: אלא העור כבשר וישרף הכל (ראה פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין ה"ט). 116) שם במשנה. הואיל והופשט קודם הפסול, כבר זכו בהן הכהנים. 117) ראה פ"ד מהלכות כלי המקדש ה"ג. 118) ראה שם הלכה כא. 119) תוספתא זבחים פי"א, ומנחות פי"ג: "בראשונה היו מכניסין עורות קדשים ללשכת בית הפרוה, והיו מחלקין אותן בערבין לכל בית אב שבאותו היום, והיו גדולי כהונה (=בעלי זרוע, פסחים נז.) באים ונוטלים אותם בזרוע, התקינו שיהיו מחלקים אותם בערבי שבתות לכל משמר ומשמר".

19 **כא. הַמַּתְפִּיס עוֹלָתוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת[120], וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ**
20 **נְכָסָיו וְהָיוּ בָהֶן זְרָרִים, שֶׁדִּינָן שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלוֹת[121] -**
21 **אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת אִישׁ - פְּרָט**
22 **לְעוֹלַת הֶקְדֵּשׁ[122]. אֶלָּא יִמָּכְרוּ הָעוֹרוֹת וְיִפְּלוּ לְבֶדֶק**
23 **הַבַּיִת[123]. אֶחָד עוֹלַת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה[124] אוֹ עוֹבֵד**
24 **כּוֹכָבִים[125] אוֹ עֶבֶד עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים, לֹא נֶאֱמַר**
25 **'אִישׁ' אֶלָּא לְהוֹצִיא הַהֶקְדֵּשׁ.**

120) כלומר, מקדיש עולה לבדק הבית ולא למזבח. 121) כר' יהושע בשקלים פ"ד מ"ד: "המקדיש נכסיו, והיה בהן בהמה ראויה על גבי מזבח, זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות וכו'. רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות וכו'". ורבינו סותר עצמו, שפסק בפרק ה מהלכות ערכין הלכה ז כר"א, וראה לחם־משנה כאן. 122) זבחים קג. "ת"ר, עולת איש, פרט לעולת הקדש, דברי ר' יהודה וכו', מאי פרט להקדש וכו'. רבי אייבו א"ר ינאי, פרט למתפיס עולה לבדק הבית וכו'. אלא מר, במאי מוקים לה (להא דתני לעיל, פרט לעולת הקדש, רש"י) א"ל מוקמינא לה במקדיש נכסיו, וכרבי יהושע וכו'". 123) שם בגמ': "הני מילי בשר, אבל עור תפיס וכו' ואפילו לר' יהושע דאמר אדם חולק הקדישו, הני מילי בשר, אבל עור תפיס (לבדק הבית כשאר נכסיו שלו, רש"י)". 124) משנה שם: "אחד עולת האיש ואחד עולת

האשה, עורותיהן לכהנים". 125) בגמ' שם: "ת"ר, עולת איש (ויקרא ז, ח), אין לי אלא עולת איש, עולות גרים נשים ועבדים מנין, תלמוד־לומר (שם) עור העולה, ריבה". ונוסחת רבינו שם: "גוים", במקום "גרים", ראה בהגהה בגמרא שם. וכתב הכסף־משנה כי נוסחת רבינו נראית נכונה, שהרי לנוסחא שלפנינו קשה, היאך יעלה על הדעת לחלק בין גר לישראל.

יום חמישי כ"ח אדר ב' ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר בו מצות עשיית העולה, וכיצד הם מעשיה.

1 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה כְּמִשְׁפָּטָהּ הַכְּתוּבָה
2 בַּתּוֹרָה. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם
3 כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ, וּמַפְשִׁיט וּמְנַתֵּחַ וּמַקְטִיר כָּל הַנְּתָחִים
4 עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל
5 הַמִּזְבֵּחָה.

6 ב. צָמֵר שֶׁבְּרֹאשֵׁי כְּבָשִׂים וְשֵׂעָר שֶׁבִּזְקַן הַתְּיָשִׁים,
7 וְהָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם: בִּזְמַן שֶׁהֵן
8 מְחֻבָּרִין - מַקְטִירִין אֶת הַכֹּל, וְאִם פֵּרְשׁוּ - לֹא יַעֲלוּ;
9 שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם. וְכֻלָּן שֶׁפָּקְעוּ מֵעַל
10 הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יַחֲזִיר. וְכֵן גַּחֶלֶת שֶׁפָּקְעָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ
11 - לֹא יַחֲזִיר.

12 ג. אֵיבָרִים שֶׁפָּקְעוּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: אִם יֵשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ,
13 אֲפִלּוּ פָּקְעוּ אַחַר חֲצוֹת הַלַּיְלָה - יַחֲזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל
14 מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה; וְאִם אֵין בָּהֶם מַמָּשׁ,
15 אֲפִלּוּ פָּקְעוּ קֹדֶם חֲצוֹת - לֹא יַחֲזִיר. נִתְחָרֵךְ הַבָּשָׂר
16 וְיָבֵשׁ עֲלֵיהֶן כְּעֵץ וּפָקְעוּ: קֹדֶם חֲצוֹת - יַחֲזִיר, אַחַר
17 חֲצוֹת - לֹא יַחֲזִיר.

18 ד. כֵּשֶׁמְּנַתֵּחַ אֵיבְרֵי הָעוֹלָה, מוֹלִיכִין אֶת כָּל הַנְּתָחִים
19 לַכֶּבֶשׁ וּמוֹלְחִין אוֹתָם שָׁם. וְאַחַר כָּךְ מַעֲלִין כָּל
20 הָאֵיבָרִים לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ. וּמֵסִיר גִּיד הַנָּשֶׁה בְּרֹאשׁ
21 הַמִּזְבֵּחַ וּמַשְׁלִיכוֹ עַל גַּבֵּי הַדֶּשֶׁן שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ.
22 וְזוֹרֵק כָּל הָאֵיבָרִים עַל הָאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: הַבָּשָׂר וְהַדָּם
23 - כְּשֵׁם שֶׁהַדָּם בִּזְרִיקָה, כָּךְ כָּל הַבָּשָׂר בִּזְרִיקָה. וְאַחַר
24 שֶׁזּוֹרְקָן חוֹזֵר וְעוֹרֵךְ אוֹתָן עַל הָאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרַךְ
25 הַכֹּהֵן אֹתָם. וְאֵיבָרִים שֶׁצָּלָאן וְאַחַר כָּךְ הֶעֱלָן לַמִּזְבֵּחַ
26 - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם רֵיחַ נִיחוֹחַ.

27 ה. כֵּיצַד מְנַתְּחִין אֶת הָעוֹלָה? לֹא הָיָה שׁוֹבֵר אֶת
28 הָרֶגֶל, אֶלָּא נוֹקְבוֹ וְתוֹלֶה בּוֹ וּמַפְשִׁיט. וְאִם הָיָה שׁוֹר
29 - מַפְשִׁיטוֹ בְּלִי תְּלִיָּה. וּמַפְשִׁיט עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ
30 לֶחָזֶה. הִגִּיעַ לֶחָזֶה, חוֹתֵךְ אֶת הָרֹאשׁ וְנוֹתְנוֹ לְכֹהֵן.
31 וְחוֹתֵךְ אֶת הַכְּרָעַיִם וְנוֹתְנָן לְאַחַר, וּמַשְׁלִים אֶת
32 הַהֶפְשֵׁט. וְקוֹרֵעַ אֶת הַלֵּב וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ. וְחוֹתֵךְ
33 אֶת הַיָּדַיִם וְנוֹתְנָן לְאַחַר. עָלָה לְרֶגֶל יְמִינִי - חוֹתְכוֹ
34 וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בָּרֹאשׁ, וּשְׁתֵּי בֵּיצִים עִמָּהּ. וְאַחַר
35 כָּךְ קוֹרֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה עַד שֶׁיִּגָּלוּ הַמֵּעַיִם, וְנוֹטֵל אֶת
36 הַפֶּדֶר וְנוֹתְנוֹ עַל הָרֹאשׁ מִלְּמַעְלָה עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה,
37 וְנוֹטֵל אֶת הַקְּרָבַיִם וְנוֹתְנָן לְאַחַר.

38 ו. הוֹלֵךְ וּמְדִיחָן בְּמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם
39 יִרְחַץ בַּמָּיִם - לֹא בְּיַיִן, וְלֹא בְּמֶזֶג, וְלֹא בִּשְׁאָר
40 מַשְׁקִין. וְכָל הַמִּימוֹת כְּשֵׁרִין. כַּמָּה מְדִיחָן? הַכָּרֵס
41 מְדִיחִין אוֹתָהּ בְּבֵית [הַמְּדִיחִין] כָּל צָרְכָּהּ; הַקְּרָבַיִם
42 אֵין פּוֹחֲתִין מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים. וּמְדִיחִין אוֹתָן עַל
43 שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים.

44 ז. נָטַל אֶת הַסַּכִּין וּמַפְרִישׁ אֶת הָרֵאָה מִן הַכָּבֵד,
45 וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד מִן הַכָּבֵד, וְאֵינוֹ מֵזִיז הַכָּבֵד מִמְּקוֹמוֹ,
46 וְנוֹקֵב אֶת הֶחָזֶה וְנוֹתְנוֹ לְאַחַר. וְעוֹלֶה לַדֹּפֶן הַיְמָנִית
47 וְחוֹתֵךְ וְיוֹרֵד עַד הַשִּׁדְרָה, וְלֹא יִגַּע בַּשִּׁדְרָה, עַד
48 שֶׁהוּא מַגִּיעַ לִשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת, חוֹתְכָהּ וְנוֹתְנָהּ
49 לְאַחַר, וְהַכָּבֵד תְּלוּיָה בָּהּ.

50 ח. בָּא לוֹ לַגֵּרָה, מַנִּיחַ בָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּאן וּשְׁתֵּי
51 צְלָעוֹת מִכָּאן, חוֹתְכָהּ וְנוֹתְנָהּ לְאַחַר, וְהַקָּנֶה וְהַלֵּב
52 וְהָרֵאָה תְּלוּיִין בָּהּ. בָּא לוֹ לַדֹּפֶן הַשְּׂמָאלִית וּמַנִּיחַ
53 בָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְּמַעְלָה וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת
54 מִלְּמַטָּה, וְכָךְ הָיָה מַנִּיחַ בַּחֲבֵרְתָּהּ. נִמְצָא מַנִּיחַ בִּשְׁתֵּי
55 הַדְּפָנוֹת אַרְבַּע צְלָעוֹת בְּזוֹ וְאַרְבַּע צְלָעוֹת בְּזוֹ.
56 חוֹתְכָהּ וְנוֹתְנָהּ לְאַחַר, וְהַשִּׁדְרָה עִמָּהּ, וְהַטְּחוֹל תָּלוּי
57 בָּהּ.

58 ט. בָּא לוֹ לָעֹקֶץ, חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְאַחַר, וְהָאַלְיָה
59 וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי כְּלָיוֹת עִמָּהּ. נוֹטֵל אֶת הָרֶגֶל
60 הַשְּׂמָאלִית וְנוֹתְנָהּ לְאַחַר. וּכְסֵדֶר זֶה מַפְשִׁיטִין
61 וּמְנַתְּחִין עוֹלַת בְּהֵמָה, וְאֵלּוּ הֵן הַנְּתָחִין הָאֲמוּרִין
62 בַּתּוֹרָה: וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ.

63 י. בְּכַמָּה מוֹלִיכִין אֶת הָאֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ? אִם מִן הַצֹּאן
64 הִיא הָעוֹלָה - מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה.

65 יא. הָרִאשׁוֹן - בָּרֹאשׁ וּבָרֶגֶל. הָרֹאשׁ בִּימִינוֹ, וְחָטְמוֹ
66 כְּלַפֵּי זְרוֹעוֹ, וְקַרְנָיו בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו, וּבֵית שְׁחִיטָה
67 לְמַעְלָה, וְהַפֶּדֶר עָלֶיהָ. וְהָרֶגֶל שֶׁל יָמִין בִּשְׂמֹאלוֹ,
68 וּבֵית עוֹרָהּ לַחוּץ.

69 יב. הַשֵּׁנִי - בִּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם. שֶׁל יָמִין בִּימִינוֹ, וְשֶׁל
70 שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ.

71 יג. הַשְּׁלִישִׁי - בָּעֹקֶץ וּבָרֶגֶל. הָעֹקֶץ בִּימִינוֹ, וְהָאַלְיָה

מִדַּלְדֶּלֶת בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו, וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת עִמּוֹ. וְהָרֶגֶל שֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ.

יד. הָרְבִיעִי - בֶּחָזֶה וּבַגֶּרֶה. הֶחָזֶה בִּימִינוֹ, וְהַגֶּרֶה בִּשְׂמֹאלוֹ, וְצַלְעוֹתֶיהָ בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו.

טו. הַחֲמִישִׁי - בִּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת. שֶׁל יָמִין בִּימִינוֹ, וְשֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ.

טז. הַשִּׁשִּׁי - בִּקְרָבַיִם, נְתוּנִין בְּבָזֵךְ, וּכְרָעַיִם עַל גַּבֵּיהֶן מִלְּמַעְלָה. אִם הָיְתָה הָעוֹלָה כֶּבֶשׂ אוֹ עֵז. אֲבָל אִם הָיְתָה אַיִל - מוֹלִיכִין הַקְּרָבַיִם שְׁנַיִם. וְכֵן הַסֹּלֶת שֶׁל נְסָכֶיהָ בְּיַד אֶחָד, וְהַיַּיִן בְּיַד אֶחָד. וְאִם הָיָה אַיִל - הַסֹּלֶת בִּשְׁנַיִם, וְהַיַּיִן בִּשְׁנַיִם.

יז. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁהַכֶּבֶשׂ אוֹ הָעֵז מוֹלִיכִין אוֹתוֹ שְׁמוֹנָה לַמִּזְבֵּחַ, וְהָאַיִל מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַחַד עָשָׂר.

יח. הַשּׁוֹר מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים. הָרִאשׁוֹן מוֹלִיךְ אֶת הָרֹאשׁ. וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי מוֹלִיכִין הָרֶגֶל שֶׁל יָמִין. וְהָרְבִיעִי וְהַחֲמִישִׁי מוֹלִיכִין אֶת הָעֹקֶץ. וְהַשִּׁשִּׁי וְהַשְּׁבִיעִי מוֹלִיכִין אֶת הָרֶגֶל שֶׁל שְׂמֹאל. וְהַשְּׁמִינִי מוֹלִיךְ אֶת הֶחָזֶה. וְהַגֶּרֶה מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה, תְּשִׁעִי וַעֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר. וּמוֹלִיכִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם בִּשְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת בִּשְׁנַיִם, וְהַקְּרָבַיִם וְהַסֹּלֶת וְהַיַּיִן בִּשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. הֲרֵי אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים.

יט. וְלָמָּה לֹא יְחַלְּקוּ הָאַבֵּר הַגָּדוֹל שֶׁל שּׁוֹר לַחֲלָקִים? שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ - וְלֹא נְתָחֶיהָ לִנְתָחִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעוֹלוֹת הַצִּבּוּר; אֲבָל עוֹלוֹת הַיָּחִיד, אִם רָצוּ לְהוֹלִיךְ נְתָחֶיהָ בְּפָחוֹת מֵאֵלּוּ אוֹ בְּיוֹתֵר - מוֹלִיכִין.

כ. עוֹלַת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשִׂית? עוֹלֶה לַכֶּבֶשׂ וּפוֹנֶה לַסּוֹבֵב וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, וְהָיָה מוֹלֵק שָׁם אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ וּמַבְדִּיל. וְאִם לֹא הִבְדִּיל - פְּסוּלָה. וּמְמַצֶּה דַּם הָרֹאשׁ וְדַם הַגּוּף עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ לְמַעְלָה מִן הַחוּט שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ. וְאִם מִצָּה דַּם הָרֹאשׁ וְלֹא מִצָּה דַּם הַגּוּף - פְּסוּלָה. מִצָּה דַּם הַגּוּף וְלֹא מִצָּה דַּם הָרֹאשׁ - כְּשֵׁרָה.

כא. וְנוֹטֵל אֶת הָרֹאשׁ וּמַקִּיף בֵּית מְלִיקָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְסוֹפְגוֹ בְּמֶלַח וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשִׁים. וּבָא לוֹ לַגּוּף וְהֵסִיר אֶת הַמַּרְאָה וְהָעוֹר שֶׁעָלֶיהָ בְּיָדוֹ עִם הַנּוֹצָה וְאֶת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִין עִמָּהּ וּמַשְׁלִיכָן לְבֵית הַדֶּשֶׁן.

כב. וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו - בְּיָדוֹ בְּלֹא סַכִּין. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַבְדִּיל. וְאִם הִבְדִּיל - כָּשֵׁר. וְסוֹפְגוֹ בְּמֶלַח וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשִׁים. לֹא הֵסִיר אֶת הַמַּרְאָה וְלֹא אֶת הַנּוֹצָה וְלֹא אֶת בְּנֵי מֵעַיִם וְלֹא סְפָגָהּ בְּמֶלַח - כֹּל שֶׁשִּׁנָּה בָהּ מֵאַחַר תַּמְצִית הַדָּם כְּשֵׁרָה.

כג. כֵּיצַד מוֹלְקִין? קוֹצֵץ וְיוֹרֵד בַּצִּפֹּרֶן מִמּוּל עֹרֶף. אִם רָצָה לְהוֹלִיךְ וּלְהָבִיא - מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, וְאִם רָצָה לְהָיוֹת דּוֹרֵס וְיוֹרֵד בַּצִּפֹּרֶן - דּוֹרֵס. וְאִם נֶעֱקְרוּ הַסִּימָנִים - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְחוֹתֵךְ שִׁדְרָה וּמַפְרֶקֶת בְּלֹא רֹב בָּשָׂר; שֶׁאִם חָתַךְ רֹב בָּשָׂר - הֲרֵי זוֹ כְּמִתָּה קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לַסִּימָנִין. וְצָרִיךְ לַחְתּוֹךְ שְׁנֵי הַסִּימָנִים בְּעוֹלָה כְּשֶׁהוּא יוֹרֵד. וְהַמּוֹלֵק בְּסַכִּין אוֹ מִן הַצִּדָּדִין - אֵינָהּ מְלִיקָה, אֶלָּא כְּמִי שֶׁחָנַק אוֹ נָחַר. וְכָל הָעֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה.

יום שישי כ"ט אדר ב' ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) בו תבואר מצות עשיית החטאת, וכיצד היא נעשית, ודין חטאות הנשרפות.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת הַחַטָּאוֹת כְּמִצְוָתָן הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[2]. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת[3]? שׁוֹחֵט וְנוֹתֵן הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[4], וּמַפְשִׁיטָהּ[5] וּמַפְרִישׁ הָאֵמוּרִים[6], וּמוֹלְחָן[7] וְזוֹרְקָן[8] עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים[9]. וְאִם רָצָה לִתֵּן אֶת הָאֵמוּרִין בִּכְלֵי כְּשֶׁמּוֹלִיכָן לַמִּזְבֵּחַ - נוֹתְנָן[10]. וּשְׁאָר בְּשָׂרָהּ נֶאֱכָל לִזְכָרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[11].

2) שנאמר (ויקרא ו, יח) "זאת תורת החטאת וגו'", ומבואר (שם ד, א־לה) איך יקרב ומה ממנה נקטר ומה יאכל. 3) ראה למעלה פרק א הלכה טו־טז איזו חטאת נאכלת ואיזו נשרפת. 4) למעלה פרק ה הלכה א־ב, לעניין שחיטה, ובהלכה ז לעניין זריקת הדם. 5) מעורה. 6) כלומר, מוציא את האימורים, ראה למעלה שם הלכה יח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר כך מוציאין את אימוריהם, חוץ מחטאות הנשרפות שאין מפשיטין אותם כלל". 7) במנחות כ. על הפסוק "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (שם ב, יג) אמרו: "ואין לי אלא קומץ (מנחה), מנין לרבות את הלבונה וכו', אימורי חטאת ואימורי אשם וכו', תלמוד לומר (שם) "על כל קרבנך תקריב מלח". 8) [למעלה פרק ו הלכה ד כתב כן רבינו בקרבן עולה ולמדה מן הפסוק "ועשית עולותיך הבשר והדם", וצריך עיון מהיכן למדו כן בחטאת?]. 9) שנאמר (שם ד, ח־י) "ואת כל חלב וגו' שתי הכליות וגו' והקטירם הכהן על מזבח העולה". 10) בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים וכו' ונתנן על גבי האישים בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו הרי אלו כשירין". ואף על פי שכל מעשה חטאת טעון יד ימין (עיין זבחים יא.) לעניין הולכת חלבים ואימורים, שגם בשמאל כשר, מותר גם בכלי. 11) משנה בזבחים נג. "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי

כהונה". "שנאמר בתורה על החטאת (שם ו, יט) במקום קדוש תיאכל בחצר אהל מועד, והוא עניין לפנים מן הקלעים. והעזרה במקדש כנגד לפנים מן הקלעים במשכן.

ב. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק דָּמָם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[13], וְאַחַר כָּךְ קוֹרְעָם[14] וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִים[15] וְנוֹתְנָן בְּכְלִי[16], וּמוֹלְחָן[17] וְזוֹרְקָן עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים. וּמוֹצִיא שֶׁאֵרִיתָן[18] חוּץ לָעִיר[19], וּמְנַתְּחֵין אוֹתָן שָׁם כְּנִתְחֵי הָעוֹלָה בְּעוֹרָן[20], וְשׂוֹרְפִין אוֹתָן שָׁם בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[21].

12) באצבע (למעלה פרק ה הלכה ט). 13) למעלה פרק ה הלכות א־ב לעניין שחיטה, ובהלכות יא־יב לעניין זריקת הדם. 14) ואין מפשיטין אותן, שהרי החטאות הנשרפות נשרפות עם עורן. 15) משנה יומא פז: "קרען והוציא את אימוריהן". 16) כלי שרת. שם במשנה "נתן במגיס", "נראה דהא דבעינן כלי בחטאות הנשרפות טפי משאר זבחים, משום דכתיב בהו לשון הרמה, כדכתיב (שם ו, ג) והרים, והוי בכלי". 17) שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 18) עורו, בשרו, ראשו, כרעיו, קרבו ופרשו (שם ד, יא). 19) חוץ לירושלים, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה", ואמרו: "אל מחוץ למחנה, חוץ לשלוש מחנות, אתה אומר חוץ לשלוש מחנות או אינו אלא מחנה אחת, כשהוא אומר בפר העדה (שם, כא) אל מחוץ למחנה שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם) כאשר שרף את הפר הראשון, ליתן לו מחנה שנייה, כשהוא אומר מחוץ למחנה בדשן (שם ו, ד, "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה"), שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם ד, יב) על שפך הדשן ישרף - ליתן לו מחנה שלישית". והעזרה היא מחנה שכינה והר הבית, מחנה לוויה וירושלים מחנה ישראל, שהיא מחנה שלישית. 20) כלומר, מוציאן מן העיר כשהן שלמות, ושם מנתחן כנתחי העולה, אבל בלא הפשט העור לפי שנאמר (שם, יא־יב) "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא". ואמרו (זבחים נ. יומא שם וספרא שם, הלכה ב) "מלמד שמוציאו שלם, יכול ישרפנו שלם, נאמר כאן ראשו וכרעיו ונאמר להלן (בעולה שם א, ח־ט) ראשו וכרעיו, מה להלן אצל עולה על ידי ניתוח (שנאמר שם א, ו "ונתח אותה לנתחיה") אף כאן על ידי ניתוח, אי מה להלן בהפשט (שהרי נאמר שם "והפשיט את העולה) אף כאן נמי הפשט, תלמוד לומר וקרבו ופרשו - כשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו". 21) שנאמר (שם ד, יב) "על שפך הדשן יישרף".

ג. שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לִשְׂרֵפָה[22]: אֶחָד - בְּתוֹךְ הָעֲזָרָה[23]. וּבוֹ שׂוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[24], וְאֵמוּרֵי קָדְשִׁים קַלִּים שֶׁנִּפְסְלוּ[25], וּפָרִים וּשְׂעִירִים שֶׁל חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֵרַע בָּהֶם פְּסוּל בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה[26], כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאוּ אוֹ שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לָעֲזָרָה עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן לָצֵאת[27], אוֹ שֶׁלָּן הַבָּשָׂר אוֹ לָנוּ הָאֵמוּרִין שֶׁלָּהֶן[28].

22) בזבחים קד: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה וכן תני לוי "שלושה בית הדשנין הן" היינו שלושה מקומות לשריפה, אבל בית הדשנים להניח שם הדשן, היו יותר, שהרי חוץ משלושה הנ"ל היה בעזרה מקום להרמת הדשן (ולא מקום שריפה) ששם היו נותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה, ונקרא בית הדשן, והיה במזרחו של כבש. 23) זבחים שם. והיה במזרחו של מזבח. 24) פסולי קדשי קדשים ולמדו זאת (פסחים כד. ועוד) ממה שנאמר (שם ו, כג) "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תישרף" ודרשו "בקדש באש תשרף", ומכאן למדו לפסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים שנשרפים בקדש = בעזרה, ופירש רש"י שרק פסולי קדשי קדשים, שאכילתם בעזרה, נשרפים בעזרה. אבל פסולי קדשים קלים, שנאכלים בכל העיר, אף שריפתם בכל העיר. 25) כלומר, "אפילו של קדשים קלים, הואיל והקטרת הכשירין בעזרה, אף שריפת פסוליהם בעזרה". 26) זבחים שם. כי אפילו אחר זריקה, אף שהגיע הזמן לצאת, הואיל ועדיין לא יצאו - נשרפין בעזרה. 27) כלומר, קודם זריקה. 28) שבדבר הנקטר, אין כל ספק שלינה פוסלת. והוא הדין לאימורים שיצאו שוודאי נפסלו וודאי נשרפים בעזרה, שהרי אין סופם לצאת.

ד. וְהַמָּקוֹם הַשֵּׁנִי - בְּהַר הַבַּיִת, וּשְׁמוֹ בִּירָה. וּבוֹ שׂוֹרְפִין חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֵרַע בָּהֶן פְּסוּל אַחַר צֵאתָן מִן הָעֲזָרָה[29]. וְהַמָּקוֹם הַשְּׁלִישִׁי - חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא הַנִּקְרָא בֵּית הַדֶּשֶׁן[30]. וְשָׁם שׂוֹרְפִין חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת בִּזְמַן שֶׁהֵן נִשְׂרָפוֹת כְּמִצְוָתָן.

29) בגמרא שם: "תני לוי וכו' ובית הדשן היה בהר הבית ששם שורפין פרים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול ביציאתן", ומפרש רש"י: "ביציאתן, לאחר שיצאו". 30) במשנה שם: "פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין בזמן שהן נשרפין כמצוותן נשרפים בבית הדשן". ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא ד, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה".

ה. וּשְׂרֵפַת כָּל הַנִּשְׂרָפִין כְּשֵׂרָה בְּזָר וּבַלַּיְלָה. וְכָל הַנִּשְׂרָפִין חוּץ לָעֲזָרָה[31] - כָּל הָעֵצִים כְּשֵׁרִין לִשְׂרֵפָתָן, אֲפִלּוּ בְּקֶשׁ וּבְגִבְבָא[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל עֵצִים בָּאֵשׁ - אֵשׁ מִכָּל מָקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר עֵצִים? לְהוֹצִיא אֶת הַסִּיד וְאֶת הָרֶמֶץ[33].

31) אבל הנשרפים בפנים, נשרפין רק בעצים הכשרים למערכה. 32) "זבל השדות". 33) "אפר חם שיש בו שארית מן האש".

ו. חַטַּאת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית? מוֹלֵק אוֹתָהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְיוֹרֵד בְּצַפָּרְנוֹ[34] עַד שֶׁיַּחְתּוֹךְ הַסִּימָנִין[35] אוֹ רֹב אֶחָד מֵהֶן, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל הָרֹאשׁ מִן הַגּוּף[36]. וְאִם הִבְדִּיל - פָּסַל, וְלוֹקֶה[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל. וּמַזֶּה מִדָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ[38] לְמַטָּה מֵאֶמְצָעוֹ[39], וּשְׁיָרֵי הַדָּם מִתְמַצִּים עַל הַיְסוֹד[40]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנִּשְׁאָר

בַּדָּם יִמְצֶה עַל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ; מִכְּלָל שֶׁהַנִּתִּינָה עַל קִיר שֶׁהַשְּׁרָיִין שֶׁלּוֹ מִתְמַצִּין אֶל יְסוֹד, וְזֶהוּ קִיר הַתַּחְתּוֹן.

34) "יכול ימלקנו בסכין וכו' "הכהן ומלק" וכו' (ויקרא א, טו) מלמד שלא תהיה מליקה אלא בעצמו של כהן". 35) הקנה והושט. 36) בזבחים סד: במשנה: "חטאת העוף וכו' היה מולק את ראשה ממול ערפה ואינו מבדיל", והיינו, שלא יבדיל הראש מהגוף. 37) כדין כל לאו שיש בו מעשה. 38) משנה זבחים שם. שנאמר (ויקרא ה, ט) "והיזה מדם החטאת על קיר המזבח". והזאה זו, שאוחז בראש ובגוף (ולא באצבע ולא בכלי) ומזה על קיר המזבח. 39) כלומר, למטה מחוט הסקרא. 40) שם במשנה, ומפרש רש"י שם "שמקיף ומקרב בית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר והדם מתמצה ויורד ליסוד".

ז. וּמִצּוּי דַּם חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב. וְאֵין לַמִּזְבֵּחַ בָּהּ אֶלָּא דָּמָהּ[41], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה[42] כִּבְשַׂר חַטַּאת הַבְּהֵמָה.

41) משנה שם, משום שלא נאמרו בה אלא הזאה ומיצוי הדם בלבד. 42) ולמדו כן ממה שנאמר "כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם וגו' קדש קדשים לך הוא ולבניך, בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו קדש יהיה לך" - "ולכל חטאתם, לרבות חטאת העוף" (שנאכלת לזכרי כהונה).

ח. כֵּיצַד אוֹחֵז חַטַּאת הָעוֹף בִּשְׁעַת מְלִיקָה? אוֹחֵז שְׁתֵּי רַגְלֶיהָ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[43], וּשְׁתֵּי אֲגַפֶּיהָ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[44], וּמוֹתֵחַ צַוָּארָהּ אֶל רֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו וּמוֹלֵק[45]. וְזוֹ מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[46]. וְאִם שִׁנָּה וְאָחַז בְּכָל מָקוֹם - כְּשֵׁרָה.

43) "של יד השמאלית", שהרי ביד ימין מולק. כלומר, "מכניס שני רגליה בין אצבע קטנה (=זרת) לקמיצה" (רש"י שם). 44) כלומר, שתי הכנפיים מכניס בשתי האצבעות האחרות של אותה יד שמאלית, דהיינו "בין אמה לאצבע". 45) כלומר, "העוף על גב ידו לא שיהיה בפנים על הכף ומושך צווארו על הבהן כשיעור רוחב שתי אצבעות ומולק ממול העורף". 46) גם קמיצה וחפינה הן עבודות קשות במקדש.

ט. וְכָל מָקוֹם מִן הַמִּזְבֵּחַ כָּשֵׁר לִמְלִיקָתָהּ, וּבִלְבַד שֶׁיַּזֶּה דָּמָהּ לְמַטָּה מֵאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[47]. וְאִם הִזָּה בְּכָל מָקוֹם - כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לְמַטָּה מְעַט מִדַּם הַנֶּפֶשׁ.

47) במשנה שם סג. "ובכל מקום הייתה כשרה אלא זה היה מקומה".

י. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיְתָה קֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית מְשַׁמֶּשֶׁת לְמַעְלָה[48], וּשְׁלֹשָׁה לְמַטָּה[49]. מִלְּמַטָּה: חַטַּאת הָעוֹף, וְהַגָּשַׁת הַמְּנָחוֹת[50], וּשְׁיָרֵי הַדָּם שֶׁל עוֹלוֹת[51] וְחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[52] וַאֲשָׁמוֹת וּשְׁלָמִים[53] שֶׁשּׁוֹפְכִין עָלֶיהָ. וְהַשְּׁלֹשָׁה שֶׁל מַעְלָה: נִסּוּךְ הַמַּיִם שֶׁמְּנַסְּכִין בֶּחָג[54], וְנִסּוּךְ הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים[55], וְעוֹלַת הָעוֹף[56] בִּזְמַן שֶׁהִיא רַבָּה[57], וְאִם אֵין קֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית מְכִילָה אוֹתָהּ - נִפְנִין לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ שָׁם[58].

48) מחוט הסקרא שבאמצעו של מזבח. 49) מחוט הסקרא. 50) שם במשנה: "וההגשות", והיינו הגשה אל המזבח. 51) בזבחים נא. למדו כן ממה שנאמר בשעיר נשיא (שם ד, כה) "אל יסוד מזבח העולה" - "תן יסוד למזבח של עולה" היינו שכל הקרבים על מזבח העולה טעונים שפיכת שיריים ליסוד. 52) אבל חטאות הנשרפות שופך דמן על היסוד המערבי. 53) וכל אלו, הנקרבים על המזבח החיצון, נלמדו מהחטאות הנשרפות, שכשם ששפיכת השיריים שלהן היא על היסוד המערבי, מפני שבו הוא פוגע תחילה בצאתו מן ההיכל, כמו כן הנקרבים על המזבח החיצון נשפכים על היסוד שבו הוא פוגע תחילה, והוא היסוד הדרומי הפוגע בו בירידתו מן הכבש שהוא בדרום, ולפי שהיסוד שבדרום לא תפס אלא אמה אחת בלבד - הרי זה קרן מערבית דרומית. 54) חג הסוכות, ש"כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח". 55) אף הם של חג [=הסוכות], אבל נסכים של כל השנה, קרבו למטה כי "בקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין והם הנקראים שיתין". 56) שעיקר מקום מליקתן הוא בקרן דרומית מזרחית. 57) שיש הרבה כהנים באותה קרן, העסוקין בעולות. 58) משום שקרן זה יותר קרוב לבית הדשן (ששם זורק מוראה ונוצה) מיתר שתי הקרנות.

יא. כָּל הָעוֹלִין לַמִּזְבֵּחַ - עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין[59], וּמַקִּיפִין וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל[60]; חוּץ מִן הָעוֹלֶה[61] לְאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ[62] שֶׁלְּמַעְלָה[63] בְּקֶרֶן זוֹ[64], שֶׁהֵן עוֹלִין וְנִפְנִין עַל הַשְּׂמֹאל לַקֶּרֶן, וְעוֹשִׂין מְלַאכְתָּן וְחוֹזְרִין לָעָקֵב[65]. וּמִפְּנֵי מָה נִפְנִין לִשְׂמֹאל? כְּדֵי שֶׁיִּפְגְּעוּ בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית תְּחִלָּה; שֶׁאִם נִפְנִין עַל יָמִין וּמַקִּיפִין אֶת כָּל הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, שֶׁמָּא יִתְעַשֵּׁן הַמַּיִם וְהַיַּיִן[66] אוֹ שֶׁמָּא יָמוּת הָעוֹף בַּעֲשַׁן הַמִּזְבֵּחַ[67].

59) כלומר, עולין לכבש ומשם פונים לקרן מזרחית דרומית, בצד ימין של כבש, וראה שם סב: "כל פנות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזבח". 60) של כבש. 61) למזבח. 62) ניסוך המים והיין ושיירי הדם. אבל בשלושה הדברים שמקומם למטה מחוט הסקרא, אינו עולה למזבח ואינו מקיף, אלא עומד על הרצפה. 63) מחוט הסקרא. 64) דרומית מערבית. 65) כלומר, מהצד שעלו, ונמצאת פנייתם לימין. 66) שם סד. "אמר רבי יוחנן נסכים שמא יתעשנו בעשן המזבח בשעת סובבו ויפסיד ריחו ואנו צריכים תמימים יהיו לכם ונסכיהם". ויין מעושן פסול למזבח ומיכן שהוא הדין למים מעושנים שהם פסולים. 67) שם המשך דברי רבי יוחנן "ועולת העוף שמא תמות בעשן". [שהרי במערבו של הכבש הגדול לא היה כבש קטן לרדת בו אל הסובב והוצרכו לעלות לראש המזבח ממש.

יב. לְפִיכָךְ, הַמְנַסֵּךְ מַיִם אוֹ יַיִן, כְּשֶׁהוּא מַקִּיף אֶת הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִהְיֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם[68]. וּמַתְחִיל וּמַקִּיף מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית לְמִזְרָחִית צְפוֹנִית, לִצְפוֹנִית מַעֲרָבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, וְלֹא יִהְיֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית נוֹתְנִין הַמַּיִם אוֹ הַיַּיִן בְּיָדוֹ וּמְנַסֵּךְ. וְאִם לֹא הִקִּיף - עוֹלֶה וּפוֹגֶה עַל שְׁמֹאלוֹ, וְעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ וְיוֹרֵד.

68) משנה בתמיד לג: "בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, נתנו לו יין לנסך", ומפרש הרא"ש שם וכן פירש רש"י בזבחים סד. כי משנה זו דווקא בכהן גדול, אבל כהן הדיוט פונה לשמאל לקרן דרומית מערבית, כמבואר למעלה. אבל רבינו כתב בפירוש המשנה: "הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול, אלא כל המקיף את המזבח כך הוא מקיף", וכן כתב המאירי שם. באופן שהכל תלוי ברצונו של הכהן: רצה לעלות עם הנסכים בידו, עולה דרך שמאל, רצה לעלות בלי הנסכים עולה לימין וכשבא לקרן מערבית דרומית נותנים בידו הנסכים.

יום ש"ק א' ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבואר בו דין בגד שניתן עליו מדם חטאת.

א. חֹמֶר בְּחַטַּאת הַבְּהֵמָה מִשְּׁאָר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[2], שֶׁדַּם חַטַּאת הַבְּהֵמָה[3] שֶׁנִּתַּז מִן הַכְּלִי[4] שֶׁקִּבֵּל בּוֹ הַדָּם[5] קֹדֶם הַזָּיָה[6] עַל הַבֶּגֶד - טָעוּן כִּבּוּס[7] בְּמַיִם[8] בָּעֲזָרָה[9]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ[10].

2) לשון המשנה בזבחים צג: 3) ולא דם חטאת העוף, ראה להלן הלכה ב. 4) שם צג. במשנה. אבל לא שניתז מן הצוואר או מקרן המזבח, ראה להלן הלכה ו. 5) ולא שנשפך מן הצוואר על הרצפה, ואספו בכלי וניתז מן הכלי (משנה שם), וראה להלן הלכה ו. 6) אבל לא הדם שנשאר לאחר ההזיה, ראה להלן הלכה ז. 7) שם במשנה. 8) ראה להלן הלכה י. והנה, בגמרא לא מפורש שהכיבוס במים (ושם צה. אמרו שמעבירים עליו שבעה סממנים). ויתכן כי רבינו למד כן מההיקש שבין כיבוס למריקה ושטיפה (ראה בספרא צו פרק ו הלכה ז, שלמדו מהיקש זה לענין מריקה ושטיפה במקום קדוש, הביאו רבינו להלן הלכה יא), ושם נאמר (ויקרא ו, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", כמו כן כיבוס של בגד הוא במים. אלא שיש ספק בדבר אם גם בכיבוס אין להכשיר אלא מים דוקא, ולא יין ולא מזוג, ראה להלן הלכה יב לגבי מריקה ושטיפה. 9) שם צד: במשנה. 10) והיינו בעזרה.

ב. אֶחָד הַבֶּגֶד וְאֶחָד הָעוֹר הָרַךְ[11] וְאֶחָד הַשַּׂק[12] טְעוּנִין כִּבּוּס. אֲבָל הָעוֹר הַקָּשֶׁה - הֲרֵי הוּא כָּעֵץ[13], וְגוֹרֵד הַדָּם מֵעָלָיו[14]. וְאֶחָד דַּם חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת אוֹ דַם חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[15], אֲבָל לֹא דַם חַטַּאת הָעוֹף; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת[16] - בְּנִשְׁחֶטֶת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, לֹא בְּנִמְלֶקֶת[17].

11) שם צג: במשנה: "אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כיבוס". ובגמרא שם הביאו ברייתא: "בגד (שם) אין לי אלא בגד, מנין לרבות עור משהופשט, ת"ל אשר יזה עליה תכבס (שם) וכו' דברי ר' יהודה", וראה להלן הלכה ה, כי דווקא אחר שהופשט טעון כיבוס, ולא לפני ההפשט. 12) "בגד" הוא מצמר או מפשתים, ו"שק" הוא מנוצה של עזים (ראה רש"י שם). 13) ראה להלן הלכה ד כי אם ניתז על כלי עץ או כלי מתכת אינו טעון כיבוס לפי שאינן ראויין לכיבוס, אלא גורדן בלבד. 14) שם צד. פלוגתא בין רבנן ואחרים אם מכבסים את העור, או שמגררים (=מגרדים) אותו. ורבא מעמיד חלוקתם בעור קשה. אבל עור רך, מכבסים אותו לדברי הכל. ורבינו פוסק כרבנן כי העור הקשה אינו בר כיבוס. 15) משנה שם צב. "דם חטאת שניתז על הבגד הרי זה טעון כיבוס, אע"פ שאין הכתוב מדבר אלא בנאכלות, שנאמר (שם ו, יט) במקום קדוש תאכל, אחר הנאכלות ואחד הפנימיות (=הנשרפות) טעונות כיבוס, שנאמר (שם, יח) תורת החטאת, תורה אחת לכל החטאות, וראה גם תוספתא זבחים פ"י (עמ' 495 2). 16) וסמוך לו נאמר (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדוש". 17) זבחים צב. כדברי ריש לקיש בשם בר קפרא.

ג. חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלָה - אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּבּוּס[18], בֵּין שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר[19] בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר. אֵי זוֹ הִיא שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר? שֶׁלָּנָה, וְשֶׁנִּטְמֵאת, וְשֶׁיָּצְאַת חוּץ לָעַזָּרָה[20]. וְאֵי זוֹ הִיא שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר? שֶׁנִּפְסְלָה בִּשְׁחִיטָה[21] אוֹ בִּזְרִיקַת הַדָּם[22].

18) משנה שם, ובברייתא שם צג. "מדמה (שם) מדם כשרה, ולא מדם פסולה". 19) סתם משנה שם, ובברייתא (שם צג.) נחלקו בזה: ר' עקיבא אומר היתה לה שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס. לא היתה לה שעת הכושר ונפסלה, אין דמה טעון כיבוס. ר' שמעון אומר, אחד זה ואחד זה אין דמה טעון כיבוס. מאי טעמיה דר' שמעון, כתיב (שם, כב) אותה (=כל זכר בכהנים יאכל אותה), וכתיב (שם, כ) מדמה, חד להיכא דהיתה לה שעת הכושר (וחד ללא היתה לה שעת הכושר)". ופסק רבינו כר' שמעון, וכסתם משנה שם. וראה ב'תוספות יום טוב' שם פי"א משנה ז מה שתמה על דברי רבינו כאן, ממה שכתב להלן הלכה יד. 20) שם במשנה. אבל השחיטה והזריקה היו כדין. ואם כן, לפני שנפסלה היתה לה שעת הכושר. 21) ראה במשנה שם "שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה", כלומר, חשב בשעת שחיטה שיאכלו אותה או יזרקו דמה מחוץ לזמן או מחוץ למקום, וכמו כן אם נשחט שלא לשמו, כי החטאת שנעשתה במחשבת שינוי השם – פסולה (להלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). 22) כגון שקיבלו פסולין וזרקו דמה. שם במשנה, וראה שם

ברש"י שלא גרס "וזרקו דמה", שהרי אף דם הכשרה, שניתז דמה לאחר זריקה, אין הבגד טעון כיבוס (ראה להלן הלכה ז), אבל ראה בתוס' ד"ה ושקיבלו פסולין וזרקו את דמה, שכתבו כי איצטריך בפסולין לומר דדם דחוי הוא, ואין הנותר במזרק כשר לזריקה, ולא תימא ויחזור הכשר ויזרוק.

ד. אֵין טָעוּן כִּבּוּס אֶלָּא מְקוֹם הַדָּם בִּלְבַד[23]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה עַל כְּלִי[24] שֶׁרָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה[25] וְרָאוּי לְכִבּוּס[26]; אֲבָל אִם נִתַּז עַל כְּלִי עֵץ[27] אוֹ כְּלִי מַתֶּכֶת - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, לְפִי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְכִבּוּס, אֶלָּא גּוֹרְדָן בִּלְבַד[28].

23) שם צג: במשנה, ובגמרא (שם צד.) "יכול ניתז על מקצת בגד, יהא כל הבגד טעון כיבוס, תלמוד לומר (שם, כ) אשר יזה, לא אמרתי לך אלא מקום דם בלבד". 24) כלומר, לאו דוקא על הבגד, אלא גם על כל כלי, וכר' יהודה (שם) שמרבה מ"בגד" כל דבר שמקבל טומאה. 25) שם במשנה: "אינו טעון כיבוס אלא מקום הדם, ודבר שהוא ראוי לקבל טומאה". ובגמרא (שם צד.) אמרו: סתמא כרבי יהודה (האומר שם צג: בברייתא, - "מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה"). 26) שם במשנה. 27) ראה למעלה הלכה ב. 28) בגמרא (שם צד.) "ראוי לכיבוס למעוטי כלי, דבר גרירה הוא". ומפרש רש"י שאין מכבסין אותו אלא גוררו. וכן בברייתא שם, לא נחלקו אלא לענין עור. אבל לענין כלי, הכל מודים שמגררו (=מגרדו). [וראה להלן (הלכה ט) שפסק רבינו, שרק בליעת הדם מחייבת כיבוס, ולא הנגיעה. ואם כן, למה הוצרכו למעט כלי מתכת מפני שאינם ראויים לכיבוס, הרי אין הדם נבלע בהם, וצריך עיון].

ה. נִתַּז עַל עוֹר הַדָּג - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה[29]. אֲבָל אִם נִתַּז עַל עוֹר הַבְּהֵמָה: עַד שֶׁלֹּא הֻפְשַׁט - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[30], אַחַר שֶׁהֻפְשַׁט - טָעוּן כִּבּוּס[31]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַתָּה, הֲרֵי הוּא רָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה לְאַחַר שֶׁיִּתְעַבֵּד[32].

29) נלמד ממה שאמרו (שם צג: במשנה, וראה למעלה הלכה ד) כי אינו טעון כיבוס אלא דבר שראוי לקבל טומאה, וראה פי"ז ממסכת כלים משנה יג (ובדברי רבינו להלן פ"א מהלכות כלים הלכות ג-ד), כי כל שבים אינו מקבל טומאה. וראה גם בפ"י ממסכת כלים משנה א, ובדברי רבינו בפכ"א מהלכות טומאת מת הלכה א, משום שנאמר (שם יא, לב) "או בגד או עור", מפי השמועה למדו (בספרא פ' שמיני פרשה ו הלכה י) "מה בגד מין הגדל בארץ, אף עור מין הגדל בארץ" (רבינו בהלכות כלים שם). ולפי מה שכתב רבינו בהלכות כלים שם הלכה ד, כי עור העוף אינו מקבל טומאה, גם עור העוף אם ניתז עליו דם החטאת – אינו טעון כיבוס. 30) זבחים שם במשנה לדברי הכל. ובגמרא שם אמרו הטעם, ממה שנאמר (שם) "בגד", מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה. ועור עד שלא הופשט, אינו ראוי לכלי ואינו מקבל טומאה. 31) שם במשנת כדעת רבי יהודה. 32) כן הוא בשבת מט: ועיין בתוספות שם ד"ה לא אמרו, ובזבחים שם ד"ה מנין. ולדברי רבינו, הכל מיושב אל נכון, וראה בלחם־משנה.

ו. נִתַּז מִן הַצַּוָּאר עַל הַבֶּגֶד[33] אוֹ מֵעַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ[34], אוֹ שֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ[35] וְנִתַּז מִמֶּנּוּ עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ - לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּדָם שֶׁנִּתְקַבֵּל בִּכְלִי שָׁרֵת, וְרָאוּי לְהַזָּיָה[36], וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי הַזָּיָה[37].

33) שם צג. במשנה: "ניתז מן הצואר על הבגד, אינו טעון כיבוס". 34) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס". 35) שם המשנה: "נשפך על הרצפה ואספו, אינו טעון כיבוס", שכיון שנשפך לו מן הצוואר על הרצפה, אינו ראוי שוב להזאה, אף־על־פי שיאספוהו אחר־כך בכלי שרת (להלן פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כה). אבל אם קיבל מן הצואר בכלי, ואחר־כך נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו, שהדם ראוי לזריקה (להלן בהלכות פסולי המוקדשין שם) אם ניתז על הבגד, טעון הבגד כיבוס. וכן מפורש בספרא פ' צו פ"ו הלכה ה, ועיין בזבחים צב: וברש"י שם ד"ה אי אוספו. 36) שם במשנה: "אין טעון כיבוס אלא דם שנתקבל בכלי וראוי להזאה", ובברייתא שם: "יכול ניתז מן הצוואר על הבגד יהא טעון כיבוס, תלמוד־לומר אשר יזה, לא אמרתי לך אלא בראוי להזאה (=שנתקבל בכלי – רש"י שם)". ואף ניתז מן הקרן מתמעט מהפסוק הנ"ל "אשר יזה", פרט לזה שכבר הוזה (ברייתא שם). 37) אבל אם אין בו כדי הזייה, אינו טעון כיבוס (שם צג:), לפי שפסול להזאה. ראה למעלה פ"ד הלכה ח, ופ"ה הלכה ט.

ז. נָתַן אַרְבַּע הַמַּתָּנוֹת[38] וְאַחַר כָּךְ נִתַּז מִן הַכּוֹס עַל הַבֶּגֶד מִשְּׁיָרֵי הַדָּם - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא זָרַק הַשְּׁיָרִים עַל הַיְסוֹד[39]. וְכֵן בְּחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[40].

38) ראה למעלה פ"ה הלכה ז, כי "החטאות הנאכלות, דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון". 39) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס", ובגמרא (שם לט.) אמרו "מן הקרן, מן הקרן ממש. מן היסוד, מן הראוי ליסוד (=שיירי הדם הראויין לישפך ליסוד)", ראה רש"י שם במשנה, ובברייתא שם צג. אמרו "יכול ניתז מן הקרן ומן היסוד יהא טעון כיבוס, תלמוד־לומר אשר יזה, פרט לזה שכבר הוזה". 40) לאחר שנתן המתנות הראויות להן, ראה למעלה פ"ה הלכות יב־יג, אין הדם הנשאר מצריך כיבוס לבגד אשר ניתז עליו, ולא כר' נחמיה שסובר (שם לט.) כי שיירי הדם הפנימיים טעונים כיבוס, וראה כסף־משנה ולחם־משנה.

ח. נִתַּז מֵאֶצְבָּעוֹ[41] אַחַר שֶׁיָּצָאת הַזָּיָה מִיָּדוֹ - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[42]; שֶׁשְּׁיָרֵי הַדָּם שֶׁבָּאֶצְבַּע פְּסוּלִין לְהַזָּיָה[43].

41) ראה למעלה פ"ה ה"ט, ש"אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד, שנאמר בה וטבל אצבעו בדם". 42) שם צג: והיינו אפילו אם נתן,

לא נתן אלא מתנה אחת בלבד שהדם שבמזרק ראוי להזאה, וטעון כיבוס, - הדם הנשאר באצבע אינו טעון כיבוס, ראה להלן. 43) שם. וראה למעלה פ"ה הלכה ח: "וצריך לטבול אצבעו על כל קרן וקרן, וכשגומר הנתינה על הקרן מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר־כך טובל פעם שניה, ששיירי הדם שבאצבעו פסולין ליתן מהם על קרן אחרת".

ט. נִתַּז מִן הַבֶּגֶד לְבֶגֶד שֵׁנִי - אֵין הַבֶּגֶד הַשֵּׁנִי טָעוּן כִּבּוּס[44]. נִתַּז עַל בֶּגֶד טָמֵא - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[45]. נִתַּז דַּם הַחַטָּאת עַל הַבֶּגֶד, וְנִתַּז עַל דַּם הַחַטָּאת דַּם חֵלֶב - טָעוּן כִּבּוּס[46]. אֲבָל אִם נִתַּז דַּם הַחֵלֶב תְּחִלָּה, (אוֹ אֲפִלּוּ דַּם עוֹלָה), וְנִתַּז עָלָיו דַּם הַחַטָּאת - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, שֶׁהֲרֵי לֹא נִבְלַע בּוֹ[47].

44) שם צב: "בעי מיניה לוי מרבי, ניתז מבגד לבגד מהו, מבגד קמא אידחי ליה לכיבוס (=שכיון שנזקק לכיבוס, נדחה הוא ממזבח, ואינו ראוי להזאה ואינו טעון כיבוס), או דילמא לא. אמר ליה, זו שאלה (=יפה שאלת – רש"י שם), טעון כיבוס ממה־נפשך, אי אוספו וכשר (ואע"פ שנזקק לכיבוס, אינו בטל מתורת דם כל זמן שלא כיבסו, והרי הוא כנשפך מן הכלי על הרצפה – רש"י, וראה למעלה הלכה ו) הא כשר (וטעון כיבוס) ואם תמצי לומר (כגירסת רש"י שם) שגם אוספו מן הראשון פסול (משום שהוזקק לכיבוס בטיל ליה מתורת דם – רש"י) אנא כר' עקיבא סבירא־לי דאמר היתה לו שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס (והאי הרי מתחילתו בכלי נתקבל והיתה לו שעת הכושר ואח"כ נפסל בנפילתו על בגד ראשון – רש"י שם)". והרי רבינו פוסק תמיד כ"אם תמצי לומר" שבגמרא, ואם כן דם זה נדחה הוא ופסול, והרי פסק כתנא־קמא (ולא כר' עקיבא), שאפילו אם היתה לה שעת הכושר, אינה טעונה כיבוס (למעלה הלכה ג), לפיכך פסק כאן שאינו טעון כיבוס. ועיין בכסף־משנה. [ואף־על־פי שדם זה שעל הבגד, שטעון כיבוס, נדחה מהזאה, כנ"ל, ואע"פ שיש אומרים שניתז על בגד טמא (שטומאתו והתזתו באין כאחד), אינו טעון כיבוס (ראה להלן), אין לערער על כל דין של דם חטאת שניתז על בגד שטעון כיבוס, ולומר: כיון שטעון כיבוס, נדחה הוא מהזאה, ופסולו והזאתו באין כאחד, ולמה צריך כיבוס? – שאם נפסוק להלכה שאינו צריך כיבוס, שוב אינו נפסל כלל מהזאה, וחוזר חלילה]. 45) שם צג. "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, ניתז על בגד טמא מהו וכו', היתה לה שעת הכושר ונפסלה אין דמה טעון כיבוס. הני מילי בזה אחר זה, אבל בבת אחת לא. או דילמא לא שנא. אמר ליה, פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן וכו' בדנין טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה קמיפלגי" (כגון מי חטאת שנטמאו לפני הזאתן, אם אפשר להשוותם להזאה על נדה שטומאת המים וההזאה באין כאחד (רש"י), שרבי אליעזר סבר דנין, ורבנן סברי אין דנין. וניתז דם חטאת על בגד טמא, גם כך תלויה בפלוגתת ר' אליעזר ורבנן, שלרבי אליעזר אין טעון כיבוס, שטומאה שבשעת נפילה כטומאה שלפני נפילה, ולרבנן לא דמו אהדדי). ולפי זה הגיה ר"י קורקוס (הובאו דבריו בכסף־משנה) בדברי רבינו "ניתז על בגד טמא טעון כיבוס", וכדעת רבנן ולא כדעת רבי אליעזר. ולפי מה שפסק רבינו להלן בסמוך שהבליעה בבגד מחייבת את הכיבוס ולא הנגיעה, נמצא שבניתז על בגד טמא באה הטומאה לפני חיוב הכיבוס, שהרי היא באה משעת נגיעה, ולכן אינו צריך כיבוס לדברי הכל, אפילו לדברי רבנן (חק נתן). 46) שם צח. צח: "אמר רבא, פשיטא לי דם חטאת ודם עולה למעלה (=נפל דם חטאת תחילה על הבגד וחזר וניתז דם עולה על אותו כתם – רש"י) טעון כיבוס (דהא דם חטאת נוגע בבגד ובלוע בו – רש"י)". ורבינו העתיק "דם חולין" לפי שבענין זה אין הבדל בין דם עולה לדם חולין, שהרי זהו החומר שבדם חטאת על כל יתר הקרבנות, שרק דמה טעון כיבוס (למעלה הלכה א). 47) שם: "בעי רבא, דם עולה למטה ודם חטאת למעלה מהו, משום נוגע הוא (כלומר, אם כל הדין שדם החטאת בניתז על הבגד שטעון כיבוס הוא משום שהדם נוגע בבגד) והוא נוגע (כלומר, דם החטאת נוגע באופן זה בבגד, שדם עולה נבלע בבגד, וכשנפל דם החטאת עליו נוגע הוא בבגד, אם כי אינו נבלע דהא שבע ליה בבלוע דם עולה – ראה רש"י שם), או דילמא משום בלוע הוא (שכל זה, שדם החטאת שניתז על הבגד טעון כיבוס, הוא משום שהדם נבלע בבגד, ואם נוגע ולא נבלע אינו טעון כיבוס) והא לא בלע. הדר פשטה, שאין טעונין כיבוס (שמשום בלוע הוא, והרי נבלע).

י. כְּשֶׁמְּכַבְּסִין אֶת מְקוֹם הַדָּם[48] - מְכַבְּסִין אוֹתוֹ בְּמַיִם[49] יָפֶה יָפֶה עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ רֹשֶׁם[50]. וְכָל שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִים שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם[51] מַעֲבִירִין עַל דַּם חַטָּאת[52], חוּץ מִמֵּי רַגְלַיִם, שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם לַמִּקְדָּשׁ[53].

48) ראה למעלה הלכה ד. 49) ראה למעלה הלכה א. 50) יתכן כי אם לא נשאר שום רושם, אין צורך עוד בשבעה סממנים (מרכבת המשנה פ"ט מהלכות איסורי ביאה הלכה ו). 51) אם נמצא כתם על בגד של אשה, וספק הוא אם זה דם נדה או צבע אדום, מעבירין עליו שבעה סממנין שהם: רוק תפל, לעיסת גריסין של פול, מי רגלים שהחמיצו, בורית, נתר, קימוניא ואשלג, אם עבר או כהה עינו, הרי זה כתם דם וטמאה. ואם עמד כמות שהוא, הרי זה צבע וטהור (פ"ט מהלכות איסורי ביאה הל' לו־לז). 52) זבחים צה. "אמר רבה בר אבוה, דם חטאת ומראות נגעים צריכין שבעת סממנין". 53) שם בברייתא. אבל בגמרא שם אמרו, שמבליעים את מי הרגלים בתוך הרוק התפל. ויתכן כי גם רבינו נתכוין לומר שאין מכניסים מי רגלים לחוד, לבית המקדש, אבל הבלעה ברוק תפל מכניסים אותם (הר המוריה).

יא. כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ הַחַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת טָעוּן שְׁבִירָה[54] בָּעֲזָרָה[55]. וּכְלִי מַתֶּכֶת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בְּמַיִם[56] בָּעֲזָרָה[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר[58]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר כָּאן בִּמְקוֹם קָדוֹשׁ - הֲרֵי דִּינָן כְּדִין הַכִּבּוּס: מַה כִּבּוּס הַבֶּגֶד בַּקֹּדֶשׁ, אַף שְׁבִירַת כְּלִי חֶרֶס וּשְׁטִיפַת כְּלִי מַתֶּכֶת וּמְרִיקָתוֹ בַּקֹּדֶשׁ[59]. וְאֶחָד כְּלִי שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ אוֹ כְּלִי שֶׁהֶעֱרָה[60] לְתוֹכוֹ רוֹתֵחַ[61].

54) שנאמר (ויקרא ו, כא) "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר". ופסוק זה נאמר בחטאת הנאכלת, ואף כי גם הפסוק (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד וגו' תכבס במקום קדוש", נאמר בחטאת הנאכלת, ואעפ"כ כתב רבינו למעלה (הלכה ב) כי אחד דם חטאת הנאכלת ואחד דם חטאת הנשרפת טעונין כיבוס – לענין כיבוס ריבתה התורה בפסוק מיוחד (ראה שם צב. במשנה וצב: בברייתא), אבל לענין מריקה ושטיפה (ראה להלן הלכה יג) ולענין שבירת כלי חרס, לא ריבתה התורה. 55) משנה שם צג: 56) שנאמר (שם, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", "הכיבוס המופלג עד שמסיר מה שנדבק בכלים יִקָּרֵא מריקה, ותוספת הנקיות יִקָּרֵא שטיפה, והוא שיתן מים לתוך הכלי ואינו ממרק בידו הכלי אלא משפשף" (רבינו בפיה"מ צו:). וראה להלן הלכה יב. 57) שם במשנה. 58) וגומר: "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים" הרי שבירה ומריקה ושטיפה. 59) ספרא פ' צו פרק ו הלכה ז, וזבחים צד: 60) ששפך. 61) משנה שם צה: "אחד שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח", ובספרא שם (פרק ז הלכה א) "אין לי אלא שבישל בה. עירה לתוכה רותח מנין, תלמוד־לומר (שם), אשר תבושל בו ישבר". כלומר, מכיון שנסמך "בו" ל"ישבר" – הרי זה בא ללמדנו שאפילו אם רק נבלע בו – ישבר (רש"י).

1 **יב. מְרִיקָה - בְּחַמִּין, וּשְׁטִיפָה - בְּצוֹנֵן[62]. 'בַּמָּיִם' -**
2 **לֹא בְּיַיִן, וְלֹא בְּמֶזֶג[63], וְלֹא בִּשְׁאָר מַשְׁקִין. וְהַמְּרִיקָה**
3 **וְהַשְּׁטִיפָה - כְּמְרִיקַת הַכּוֹס וּשְׁטִיפָתוֹ[64]. וְהַשַּׁפּוּד[65]**
4 **וְהָאַסְכְּלָה[66] - מַגְעִילָן בְּמַיִם חַמִּים עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ[67]**
5 **וְאַחַר כָּךְ מְדִיחָן[68].**

62) כדעת חכמים בברייתא שם צז. ולא כרבי, וכן הוא בסתם משנה שם צו: לפי גירסת רבינו שם: "מריקה בחמין, ושטיפה בצונן" (ראה בפירוש המשנה). וכן הוא במשנה שבמשניות. ומריקה בחמין, היינו הגעלה (שם צו: וברש"י שם ד"ה אלא למאן דאמר, ותוספות שם ד"ה לא צריכא). וראה להלן הלכה יד. 63) שם צו: וספרא שם הלכה ג. ומזג הוא תערובת יין ומים, וראה למעלה פ"ו הלכה ו. 64) משנה שם: "מריקה כמריקת הכוס, ושטיפה כשטיפת הכוס", רוצה לומר, שאינו חייב להפליג עד שיסיר כל הרושם (רבינו בפירוש המשנה שם). 65) ברזל דק שחורזים עליו נתחי בשר וצולים אותם על האש. 66) "שבכה של ברזל שצולין עליה בשר" (רבינו בפירוש המשנה). ורק בקדשים הסתפקו בהגעלה, לפי שבשעת הבליעה היה היתר, אבל שפוד ואסכלא שבלע איסור – טעונים ליבון על האש (פי"ז מהלכות מאכלות אסורות – הלכה ג). 67) במשנה שם צז. "השפוד והאסכלא (=שצלו בהן בשר חטאת) מגעילן בחמין". "ופירוש מגעילן, שיסיר השמנונית שנבלעה בשפוד, שהנפש מואסת אותה מגיזרת געלה נפשי (צ"ל: "געלה נפשם" – ויקרא כו, מג) מענין הזה, נשתמשו בכל דבריהם: גיעול, גיעולי גוי, ומגעילן. וזולתן, רוצה לומר להסיר ההגעלה. וסדר המעשה הזה לתת אותן הכלים לתוך המים רותחין כשהן על גבי האש, ושופכין עליהן מאותן המים ושוטפן במים קרים" (=כלומר, זהו מה שאומר רבינו מיד בסמוך "ואחר־כך מדיחן") – פיה"מ שם. וראה בפירוש המשנה בעבודה זרה עו. 68) כלומר, שוטף בצונן, כנזכר לעיל. ונראה שגזירת הכתוב היא, שהרי רק בקדשים אמרו כן ולא בתרומה. וטעם שטיפה זו, ראה בזבחים צו: ובפט"ו מהלכות תרומות הלכה יט. ועוד, שהרי בישל במקצת הכלי צריך מריקה ושטיפה בכל הכלי, ראה להלן הלכה יג. [ומה שכתב רבינו בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג ששוטף בצונן, אינה אלא חומרא בחמץ, שחששו שמא יחזור ויבלע הכלי מהמים החמים (ראה בטור אורח־חיים סימן תנב בשם רב האי גאון ורש"י), אבל בשאר האיסורים לא הזכיר רבינו שטיפה בצונן, ראה בפי"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכות ג־ד].

6 **יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן אַחַר שֶׁנִּזְרַק**
7 **דָּמָהּ כְּהִלְכָתוֹ; אֲבָל אִם בִּשֵּׁל קֹדֶם זְרִיקָה[69], אוֹ**
8 **שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[70] - אֵינוֹ טָעוּן**
9 **מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. בִּשֵּׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי - כֻּלּוֹ טָעוּן**
10 **מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה[71].**

69) ברייתא שם צו: "חומר בהזאה מבמריקה ושטיפה וכו' שהזאה ישנה בחטאות החיצוניות ובחטאות הפנימיות וישנה לפני זריקה, מה־שאין־כן במריקה ושטיפה", וגזירת הכתוב היא כנ"ל. 70) שם בברייתא, וכמו כן ברייתא שם צב: ובספרא פ' צו פרשה ג' הלכה יא. וראה למעלה הלכה יא. 71) שם צו: בעיא שנפשטה, ממה שמפורש בברייתא "חומר מריקה ושטיפה מבהזאה וכו' בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, מה־שאין־כן בהזאה וכו'". ובגמרא שם אמרו "וטעמא מאי, אמר קרא (ויקרא ו, כא) ואם בכלי נחושת בושלה, ואפילו במקצת כלי (=מורק ושוטף כולו)", כי גזירת הכתוב היא, ראה למעלה.

11 **יד. צָלָה הַבָּשָׂר בַּאֲוִיר תַּנּוּר שֶׁל חֶרֶס[72] - יֵשׁ בַּדָּבָר**
12 **סָפֵק אִם יִשָּׁבֵר, הוֹאִיל וְנִתְבַּשְּׁלָה בּוֹ, אוֹ לֹא יִשָּׁבֵר,**
13 **הוֹאִיל וְלֹא נָגְעָה בּוֹ[73]. וְלֹא בְּחַטָּאת בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל**
14 **הַכֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּקָדָשִׁים עַל יְדֵי חַמִּין[74],**
15 **בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים, טְעוּנִין מְרִיקָה**
16 **וּשְׁטִיפָה[75] עֵקֶב אֲכִילָה[76]. וְכֵן הַשַּׁפּוּד[77] וְהָאַסְכָּלָה -**
17 **מַגְעִילָן עֵקֶב אֲכִילָה. וְאֵינוֹ מַנִּיחָן עַד זְמַן אֲכִילָה**
18 **שְׁנִיָּה, אֶלָּא כְּשֶׁיַּשְׁלִים לֶאֱכֹל - יַגְעִיל הַשַּׁפּוּד**
19 **וְהָאַסְכָּלָה, וִימָרֵק[78] וְיִשְׁטֹף הַכְּלִי, בֵּין כְּלֵי מַתָּכוֹת**
20 **בֵּין כְּלֵי חֶרֶס; חוּץ מִן הַחַטָּאת שֶׁשּׁוֹבֵר בָּהּ כְּלֵי**
21 **חֶרֶס[79]. וּמְבַשֵּׁל וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁלֵּשׁ מִיָּד, בֵּין בִּכְלֵי**
22 **מַתָּכוֹת בֵּין בִּכְלֵי חֶרֶס, וּמְמָרֵק וְשׁוֹטֵף[80] עַד סוֹף**
23 **אֲכִילָה[81].**

72) ראה להלן בהערה הסמוכה. 73) שם צה: בעיא שלא נפשטה, ונראה שם שהבעיא היא גם בתנור של מתכת, אם צריך מריקה ושטיפה או לא, וא"כ יש להבין למה כתב רבינו רק תנור של חרס, ולא הזכיר גם תנור של מתכת (ראה לחם־משנה והר־המוריה). 74) שם צה. במשנה "אחר שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח". ראה למעלה הלכה יא. 75) משנה שם צה: כדעת חכמים, שאמרו: "אחד

קדשי הקדשים ואחד קדשים קלים, טעונין מריקה ושטיפה", ולא כר' שמעון האומר "קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה". ובברייתא שם צו: "חטאת, אין לי אלא חטאת, כל הקדשים מנין, תלמוד לומר (ויקרא ו, כב) קודש קדשים היא (= "כל זכר בכהנים יאכל אותה, קדש קדשים היא"). יכול שאני מרבה את התרומה, תלמוד־לומר אותה (= כל זכר בכהנים יאכל אותה), פרט לתרומה, דברי ר' יהודה. רבי שמעון אומר, קדשי קדשים טעונין מריקה ושטיפה, קדשים קלים אינן טעונין מריקה ושטיפה וכו'" ופסק כר' יהודה נגד ר' שמעון (ראה בעירובין מו:). וראה הלכה ג ובהגהה שנדפסה בדפוסים חדשים, וכן ב'תוספות יום טוב' זבחים פי"א משנה ז, ובלחם־משנה שם, ובהר־המוריה כאן. 76) כלומר, מיד עם גמר האכילה (כסף־משנה), לפני שיהיה נותר (לחם־משנה), וכדברי חכמים במשנה שם צו: שאמרו "בישל בתחילת הרגל, יבשל בו עד זמן האכילה". ובגמרא שם צז. "מאי קאמר, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה, ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה. מנהני מילי, א"ר יוחנן משום אבא יוסי בן אבא, כתיב (שם, כא) ומורק ושוטף, וכתיב (שם, כב) כל זכר בכהנים יאכל. הא כיצד, ממתין לה עד זמן האכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "שלא יאחר למרקו אלא כפי זמן האכילה בלבד, וכשתכלה האכילה ממרק אותו", ועיין בראב"ד וברש"י שנוסחתם במשנה ובגמרא שם: "זמן האכילה", ולא "עד זמן אכילה". 77) כן נראה במשנה שם לדברי חכמים (כסף־משנה). 78) [מלה זו מיותרת, שהרי כבר כתב "יגעיל" דהיינו מריקה, ראה למעלה הלכה יא. ואם נפרש כאן על־פי מה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שמריקה היא שפיכת מים חמים על הכלי לאחר העגלה, יהיה קשה ממה שכתב למעלה הלכה יב "והשפוד והאסכלה מגעילן במים חמים על גבי האש, ואחר־כך מדיחן", הרי שמריקה היינו העגלה. וראה עוד להלן]. 79) והשיג עליו הראב"ד, וז"ל: "ומה שאמר בכלי חרס טעון מריקה ושטיפה, טעות היא בידו. ובהדיא בתוספתא (זבחים פ"י) שאין טעון אלא שבירה, אבל הכל טעון מריקה ושטיפה, פירוש קדשי קדשים וקדשים קלים", ובכסף־משנה כתב "שרבינו מפרש דלא קיימא תוספתא אלא לחטאת בלבד, שהרי לא מצינו שהצריכה תורה שבירה לכלי חרס, אלא בחטאת בלבד. אבל שאר קדשים, אף כלי חרס אינם טעונים אלא מריקה ושטיפה". וראה בברכת הזבח, שמקשה על רבינו ממה שאמרו בפסחים ל: "התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם", הרי שבכל האיסורים הוא טעון שבירה. וראה במעשה רוקח ובהר המוריה. [ואם נאמר שדעת רבינו שמריקה ושטיפה הן לאחר הגעלה, יתכן כי הכוונה כאן שלאחר הכשרו של כלי החרס על־ידי ליבון באש (ראה בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כב) – הוא טעון מריקה ושטיפה, וראה למעלה]. 80) בספרא פ' צו פרק ז הלכה ב: "ואם בכלי נחושת בושלה, מלמד שמבשל ושונה ומשלש, ובאחרונה מורקו ושוטפו. אין לי אלא כלי נחושת, שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה מורקו ושוטפו. ומנין לכלי חרס שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה שוברה, תלמוד־לומר ישבר ואם בכלי נחושת בושלה", וסבור רבינו כי המדובר רק בחטאת, אבל בקדשים אחרים – אף כלי חרס מורקו ושוטפו (הר המוריה). 81) כלומר, עד סוף זמן אכילה מבשל ושונה ומשלש, וראה הר המוריה.

טו. כְּלֵי גְלָלִים[82] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[83] - אֵינָן טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, אֲפִלּוּ בְּחַטָּאת, אֶלָּא הֲדָחָה בִּלְבַד[84]. [85]נֶאֱמַר בְּחַטָּאת: כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ - לְהִיוֹת כָּמוֹהָ[86]. אִם פְּסוּלָה הִיא - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ פָּסוּל, וְאִם כְּשֵׁרָה - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ יֵאָכֵל כָּמוֹהָ וּבִקְדֻשָּׁתָהּ[87].

82) "הם כלים העשויים מרפת בקר והעפר" (פירוש המשנה לכלים פ"י משנה א). 83) שלא נצרפו בתנור ואינם ככלי חרס. 84) תוספתא זבחים פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמוד 495 14). [וראה בשער המלך לפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג בשם הר"ר יונה]. 85) כאן התחלת הלכה טז. וכן נראה בדפוס רומי. 86) ספרא צו פרשה ג ה"ה, וברייתא זבחים צז. פסחים מה. ושם נסמן. 87) בברייתא וספרא, הלשון "ואם כשרה, יאכל כחמור שבה", ומפרש רש"י, שנאכל רק לזכרי כהונה וליום ולילה ובעזרה, כחטאת. והר"ח (ראה תוס' פסחים וחולין שם) גורס: "כחמור שבהן", ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט היום, נאכל כחומר החטאת ואינו נאכל למחר.

טז[88]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[89] כְּשֶׁנִּבְלְעָה בּוֹ; אֲבָל נְגִיעָה בְּלֹא הַבְלָעָה אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת[90]. וְאֶחָד הַחַטָּאת וְאֶחָד שְׁאָר קָדָשִׁים, בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים בֵּין חֲמוּרִים[91]; שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה[92].

88) התחלת ההלכה היא למעלה (הערה פד), וכן נראה בדפוס רומי. 89) ש"כל אשר יגע בבשרה יקדש" (למעלה הלכה טו). 90) ספרא וברייתא בזבחים ופסחים שם "כל אשר יגע (שם), יכול אפילו שלא בלע, תלמוד־לומר (שם) בבשרה, עד שיבלע בבשרה (=כגון המחה שומן חטאת, וסך ממנו צלי של שלמים ונבלע בו – רש"י)". 91) כלומר, קדשי קדשים. 92) זבחים צז: "אשכחן חטאת דמקדשת בבלוע, שאר קדשים מנלן. אמר שמואל משום ר"א, זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים" (שהוקשו כולם זה לזה, ולמידים כולם מחטאת), "מה חטאת מקדשת בבלוע, אף כל מקדשת בבלוע" (שם צח.).

יז. נָגַע בְּשָׂרָהּ בְּרָקִיק[93] וְנִבְלַע בְּמִקְצָתוֹ - לֹא נִתְקַדֵּשׁ כֻּלּוֹ, אֶלָּא חוֹתֵךְ מְקוֹם הַבֶּלַע[94].

93) "רקיק סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא בתרא יט:). וראה בתרגום אונקלוס (שמות כט, ב): "ורקיקי מצות" – "ואיספוגין פטירין", וראה בפירוש המשנה לחלה פ"א משנה ד. 94) משנה שם צז. וברייתא שם צז:

יח. כְּלִי שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ קָדָשִׁים וְחֻלִּין אוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים: אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם[95] - הֲרֵי הַכֹּל נֶאֱכָל כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן[96], וְטָעוּן הַכְּלִי מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה[97], וְהַכֹּל כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן לְכָל דָּבָר; וְאִם לֹא

נָתַן טַעַם זֶה בָּזֶה[98] - אֵין הַקַּלִּין נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִים[99], וְאֵינָן כְּמוֹתָן לְכָל דָּבָר, אֲבָל הַכְּלִי[100] טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה[101].

95) שאין ששים בחולין נגד הקדשים, וכמו כן אין ששים בקדשים קלים נגד קדשי הקדשים. 96) משנה שם צז. וספרא צו פרק ז הלכה ז. 97) ראה שם במשנה "אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלים נאכלים כחמורים, ואינן טעונין מריקה ושטיפה", ובגמרא שם אמרו: "מאי קאמר, חסורי מחסרא והכי קתני (ראה הגהה שם), אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלין נאכלין כחמורים, וטעונין מריקה ושטיפה, ופוסלין במגע. אין בהם בנותן טעם, אין הקלין נאכלים כחמורים, ואין טעונין מריקה ושטיפה, ואין פוסלין במגע". 98) כגון שבקלים יש ששים נגד הקדשי־קדשים, או בחולין יש ששים נגד הקדשים. 99) שהרי החמורים בטלו בתוך הקלים. 100) כנראה מדברי הראב"ד (למעלה הלכה יד), שבספר הרמב"ם שלו היה כתוב "הכל". ונוסחתנו עיקר (כסף־משנה). 101) שם בגמרא, לפי מה שביארו במשנה, שאם "אין בהם בנותן טעם וכו' אין טעונין מריקה ושטיפה", הקשו: נהי דקדשי־קדשים לא בעי (כלומר, אין צורך במריקה לסוף זמן אכילת קדשי־קדשים, שהם מועטים והם בטלים – רש"י) קדשים קלים ניבעי (= יצטרכו מריקה מחמת קדשים קלים). אמר אביי, מאי אין טעונין דאמר, קדשי קדשים. אבל קדשים קלים, טעונין. רבא אמר, הא מני ר' שמעון היא, דאמר קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה", ורבינו פוסק כי טעון מריקה ושטיפה בגלל הקדשים־קלים, לכל הדיעות. אם כדברי אביי, הרי גם דעת המשנה כן. ואם כדברי רבא, הרי המשנה היא כר' שמעון, ורבינו פוסק שלא כר' שמעון, ראה למעלה הלכה יד.

יט. בֶּגֶד שֶׁנִּתַּז עָלָיו דַּם הַחַטָּאת וְיָצָא חוּץ לָעֲזָרָה - מַחֲזִירוֹ לָעֲזָרָה וּמְכַבְּסוֹ שָׁם[102]. נִטְמָא חוּץ לָעֲזָרָה[103] - כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? קוֹרְעוֹ[104] כְּדֵי שֶׁיִּטְהַר[105], וּמַכְנִיסוֹ וּמְכַבְּסוֹ בִּפְנִים[106]. וְצָרִיךְ לְהַנִּיחַ בּוֹ שָׁלֵם כְּדֵי מַעֲפֹרֶת[107]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'בֶּגֶד'[108], צָרִיךְ לְכַבֵּס בֶּגֶד[109]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא מִדִּבְרֵיהֶם מִפְּנֵי כְּדֵי הַמַּעֲפֹרֶת שֶׁנִּשְׁאֲרָה בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע רֻבּוֹ טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה וּמֻתָּר לְהַכְנִיסוֹ לַמִּקְדָּשׁ לְכַבֵּס הַדָּם[110].

102) שם צד: במשנה וספרא פר' צו פרק ו הלכות ז־ח. 103) שמעתה אסור להכניסו לעזרה (למעלה פ"ג מהלכות ביאת המקדש הלכה טז, וירושלמי נזיר פ"ז הלכה ד). 104) רוב הבגד, ראה להלן בהמשך ההלכה. והמדובר בכלי בגד, בין בגד של חול ובין בבגדי כהונה, וכיון שאינו קורעו דרך השחתה, אינו לוקה, ראה בפ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. וראה להלן הלכה כ לגבי מעיל, ובמשנה־למלך שם. 105) ראה בפכ"ג מהלכות כלים הלכה יא. 106) משנה וספרא שם. 107) "כדי רוחב סודר" (רש"י שם). 108) "ואשר יזה מדמה על הבגד". 109) שם בגמרא: "מתקיף לה רבינא, קורעו - בגד אמר רחמנא ולאו בגד הוא ("בגד אמר רחמנא, שיהא בגד עליו בשעת כיבוסו" (רש"י – שם) – דמשייר כדי מעפורת". 110) שם בגמרא: "איני, והאמר רב הונא, לא שנו אלא שלא שייר בה כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי (וברש"י שם: והאמר רב הונא בפרק העור והרוטב (חולין קכג:) לא שנו דטלית טמאה שהתחיל בה לקורעה, כיון שנקרע רובה טהורה, אלא שלא שייר באותו מיעוט כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי ועדיין הוא בטומאתו). מדרבנן הוא (גזירה דילמא לא אתיא למיקרע רובה, אבל מדאורייתא טהורה, ומותר להכניסה משום מצות כיבוס – רש"י)", כלומר, כדי לקיים מצות כיבוס, לא אסרו חכמים להכניס בעזרה דבר שהוא טמא מדרבנן. וראה לחם־משנה כאן, ובמשנה־למלך הלכות כלים שם.

כ. מְעִיל[111] שֶׁנִּתַּז עָלָיו דַּם חַטָּאת וְיָצָא וְנִטְמָא לַחוּץ - כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? וַהֲרֵי הַקּוֹרֵעַ אוֹתוֹ - לוֹקֶה[112], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.[113] מַכְנִיסוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וּמְכַבְּסוֹ בִּפְנִים[114], וְאַחַר שֶׁיִּתְכַּבֵּס כָּל הַדָּם מְעַט מְעַט מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בַּחוּץ[115].

111) מבגדי הכהן הגדול. 112) אף אם קרעו שלא כדרך השחתה. 113) למעלה פ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. 114) שם צה. "אמר ריש לקיש, מעיל שנטמא, מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו, משום שנאמר (שמות כח, לב) לא יקרע" (=מעיל של בגדי כהונה שניתז עליו דם חטאת, ויצא חוץ לקלעים ונטמא, מכניס מקום הדם לפנים בפחות משלש על שלש, שאינו מכניס שיעור בגד טמא לעזרה, לפי שאי־אפשר לקורעו ולהכניסו, משום שנאמר לא יקרע – רש"י), "ואפילו למאן־דאמר בריש כל הפסולין (שם לב:) ביאה במקצת שמה ביאה, שאני בגד הואיל ויכול לחותכו, לא חשיב כאילו נכנס כולו" (תוספות שם ד"ה מכניסו), כלומר, אין הבגד דומה לאדם. שבאדם, החיות שבו מאחדת את כל האיברים, מה־שאין־כן בבגד, שאין חיבור פנימי בין חלקיו, ומה שנכנס בפנים אין לו קשר עם מה שנשאר בחוץ, שהרי יכול לחתכו, אע"פ שאסור לעשות כן, ראה בהר המוריה (אנציקלופדיה תלמודית ערך ביאה במקצת, ח"ג עמ' קב). 115) ולהטבילו קודם בחוץ, ואחר־כך להכניסו בפנים לכיבוס אי־אפשר, שהרי שרייתו של בגד במים זהו כיבוסו, ואם כן הרי הוא מכבסו בחוץ, והתורה אמרה "תכבס במקום קדוש", ראה למעלה הלכה א (משנה־למלך להלן פכ"ג מהלכות כלים הלכה יא). וכל זה הוא במעיל שאסור לקרעו, אפילו שלא כדרך השחתה, אבל למעלה הלכה יט לא הביא רבינו שמטבילו, מפני ששם מדובר בבגד שאפשר לקרעו ועל־ידי־זה יטהר גם מטומאה דרבנן, וראה הר המוריה כאן.

כא. כְּלִי חֶרֶס שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ הַחַטָּאת וְיָצָא - מַכְנִיסוֹ וְשׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים[116]. נִטְמָא בַּחוּץ - נוֹקְבוֹ בִּכְדֵי שֹׁרֶשׁ קָטָן כְּדֵי שֶׁיִּטְהַר[117], וּמַכְנִיסוֹ וְשׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים[118]. וְאִם נְקָבוֹ נֶקֶב גָּדוֹל מִזֶּה - אֵינוֹ שׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ כְּלִי[119], וְאֵין שׁוֹבְרִין בִּפְנִים אֶלָּא כֵּלִים[120]. וְכֵן כְּלִי מַתֶּכֶת שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ וְיָצָא חוּץ לָעֲזָרָה - מַכְנִיסוֹ וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בִּפְנִים[121]. נִטְמָא כְּשֶׁיָּצָא - פּוֹחֲתוֹ עַד שֶׁיִּטְהַר וּמַכְנִיסוֹ בִּפְנִים[122], וְחוֹזֵר וּמְרַדְּדוֹ עַד

116) מבגדי הכהן הגדול. 112) אף אם קרעו שלא כדרך השחתה. 113) למעלה פ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. 114) שם צה. "אמר ריש לקיש, מעיל שנטמא, מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו, משום שנאמר (שמות כח, לב) לא יקרע" (=מעיל של בגדי כהונה שניתז עליו דם חטאת, ויצא חוץ לקלעים ונטמא, מכניס מקום הדם לפנים בפחות משלש על שלש, שאינו מכניס שיעור בגד טמא לעזרה, לפי שאי־אפשר לקורעו ולהכניסו, משום שנאמר לא יקרע – רש"י), "ואפילו למאן־דאמר בריש כל הפסולין (שם לב:) ביאה במקצת שמה ביאה, שאני בגד הואיל ויכול לחותכו, לא חשיב כאילו נכנס כולו" (תוספות שם ד"ה מכניסו), כלומר, אין הבגד דומה לאדם. שבאדם, החיות שבו מאחדת את כל האיברים, מה־שאין־כן בבגד, שאין חיבור פנימי בין חלקיו, ומה שנכנס בפנים אין לו קשר עם מה שנשאר בחוץ, שהרי יכול לחתכו, אע"פ שאסור לעשות כן, ראה בהר המוריה (אנציקלופדיה תלמודית ערך ביאה במקצת, ח"ג עמ' קב). 115) ולהטבילו קודם בחוץ, ואחר־כך להכניסו בפנים לכיבוס אי־אפשר, שהרי שרייתו של בגד במים זהו כיבוסו, ואם כן הרי הוא מכבסו בחוץ, והתורה אמרה "תכבס במקום קדוש", ראה למעלה הלכה א (משנה־למלך להלן פכ"ג מהלכות כלים הלכה יא). וכל זה הוא במעיל שאסור לקרעו, אפילו שלא כדרך השחתה, אבל למעלה הלכה יט לא הביא רבינו שמטבילו, מפני ששם מדובר בבגד שאפשר לקרעו ועל־ידי־זה יטהר גם מטומאה דרבנן, וראה הר המוריה כאן.

שֶׁיִּסָּתֵם הַפְּחָת וְיַחֲזֹר כְּתַבְנִית הַכֵּלִים, וְאַחַר כָּךְ מוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בָּעֲזָרָה[123]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת וְגוֹמֵר - אֵין מוֹרְקִין בִּפְנִים אֶלָּא כֵּלִים[124].

116) משנה שם צד: ולמדו זאת מדין כבוס, שמפורש בו "תכבס במקום קדוש", וסמוך לו נאמר "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר", מה כיבוס במקום קדוש, אף שבירה במקום קדוש, ראה למעלה הלכה יא. 117) שם: "כלי חרס וכו', נטמא חוץ לקלעים, נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש". ובגמרא (שם צה.) אמרו "כלי חרס שיצא נוקבו, כלי אמר רחמנא, ולא כלי הוא – שניקב בשורש קטן". וצריך לומר, כי אם ניקב כשורש קטן נטהר מדאורייתא וטמא מדרבנן (ראה תוספות שם סוף ד"ה לא שנו), שעדיין חשוב הוא כלי לקבל זיתים (ראה להלן פי"ט מהלכות כלים הלכה ב) וכדי לקיים מצות שבירה בכלי־חרס, לא אסרו חכמים להכניסו בפנים. ראה למעלה הלכה יט. 118) אף־על־פי שלגבי טומאה הרי הוא ככלי שבור – לענין שבירה במקדש עדיין הוא כלי. 119) צריך להבין, הרי כתב רבינו בהלכות כלים שם, ש"אם ניקב כמוציא זיתים טהור, והרי הוא ככלי גללים ואבנים שאין מקבלים טומאה, ועדיין כלי הוא חשוב, להציל בצמיד פתיל עד שיפחת רובו". אם כן, למה אם ניקב נקב גדול מזה של כשורש קטן אינו שוברו בפנים שהרי אינו כלי, הלא הוא נחשב לכלי לענין להציל בצמיד פתיל. ויתכן שהוא רק ככלי גללים וכלי אדמה, ואילו דין כלי חרס ירד ממנו בשעה שניקבו נקב כמוציא זיתים, ולפיכך אינו צריך שבירה. 120) שם צה. כלי אמר רחמנא (=וכלי חרס וגו' ישבר, ויקרא ו, כא) – כשהוא כלי ישבר. 121) שם צד: במשנה. ולמדו כן בהיקש מכיבוס, כמו שלמדו שבירה בכלי חרס. ראה למעלה הלכה יא. 122) שם. "כלי מתכות אינו טהור בנקב כל שהוא, אלא בנקב גדול" (רש"י שם). וראה בפי"א מהלכות כלים הלכות א־ב. 123) שם צה. בגמרא "והא לאו כלי הוא – דרציף ליה מרציף", ופירש רש"י: "אחר שפוחתו, מכין עליו בקורנס ומחברו וחזר שם כלי עליו". ואף כי אחרי תיקון הכלי, חוזרת טומאתו הישנה (פי"ב מהלכות כלים הלכה א) – אין זה אלא מדברי סופרים (שם הלכה ב) ובמקום מצות מריקה, בפנים לא גזרו, ראה למעלה הלכה יט. 124) שם בגמרא.

◆

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ד אדר־ב'־א' ניסן תשע"ו

יום ראשון כ"ד אדר ב' ה'תשע"ו

מצות לא תעשה קמא.

קמב. קמג.

הַמִּצְוָה הַקמ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן (שם כולל לחמשת מיני תבואה) חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ" (דברים יב, יז). וְהָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּלִי פִּדְיוֹן —— לוֹקֶה; וְדַוְקָא בִּתְנַאי שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (יט:), וְהוּא: שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ בַּחוּץ (לירושלים) אַחַר שֶׁרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת, כְּלוֹמַר: לִפְנִים מֵחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם וְהוּא אָמְרָם שָׁם: מֵאֵימָתַי חַיָּבִין עָלָיו? מִשֶּׁיִּרְאֶה פְּנֵי הַבַּיִת (ואחר כך יצא מירושלים ואכלו).

הַמִּצְוָה הַקמ"ב —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל תִּירוֹשׁ (יין) חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ" (שם); וְהָאוֹכְלוֹ —— לוֹקֶה, וּבְאוֹתוֹ הַתְּנַאי שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַעֲשַׂר דָּגָן.

הַמִּצְוָה הַקמ"ג —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל יִצְהָר (שמן זית) חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" (שם); וְהָאוֹכֵל חַיָּב מַלְקוּת וּבְאוֹתוֹ תְּנַאי שֶׁקָּדַם בְּמַעֲשַׂר דָּגָן. וְשֶׁמָּא תִּתְמַהּ עַל שֶׁמָּנִינוּ מַעֲשַׂר דָּגָן וּמַעֲשַׂר תִּירוֹשׁ וּמַעֲשַׂר יִצְהָר, שָׁלֹשׁ מִצְוֹת; דַּע שֶׁאִם אָכַל שְׁלָשְׁתָּן כְּאֶחָד —— לוֹקֶה עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת: לְפִי שֶׁלָּאוּ זֶה שֶׁבְּפָסוּק זֶה אֵינוֹ לָאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו, אֶלָּא הוּא לְחַלֵּק. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא כְּרֵתוֹת (ד:): "אָכַל מַעֲשַׂר דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר —— חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. וְכִי לוֹקִין עַל לָאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת? קְרָא יַתִּירָא כְּתִיב (מצאנו פסוק מיותר ללמד שלוקה). מִכְּדֵי (הנה), כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְכוּ'" (שם יד, כג) וּלְמָה לִי לְמֶהְדַּר לְמִכְתְּבִינְהוּ לְכֻלְּהוּ (לצורך מה חוזר ומפרט את כולם?) שְׁמַע מִינַּהּ לְחַלֵּק" (בכוונת הפסוק, בפרוט הנוסף, "לחלק": להפריד. להחשיב כל מין כאיסור בפני עצמו). וּבִגְמָרָא מַכּוֹת אָמְרוּ: "מִכְּדֵי, כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ", לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל אוֹתָם בִּשְׁעָרֶיךָ, מֶהְדַּר פָּרוֹשֵׁינְהוּ (חוזר ומפרש) לְכֻלְּהוּ לְמָה לִי? שְׁמַע מִנַּהּ לְיַחוֹדֵי (ליחד) לָאוּ לְכָל־חַד וְחַד". חֲרֵי נִתְבָּאֵר שֶׁכָּל־מַה שֶׁהֻזְהִיר עָלָיו בְּפָסוּק זֶה, כָּל־עִנְיָן וְעִנְיָן לָאוּ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאֶחָזֹר לְהַשְׁלִים שְׁאָר הַלָּאוִין שֶׁכָּלַל אוֹתָם הַפָּסוּק.

יום שני כ"ה אדר ב' ה'תשע"ו

מצות עשה קיט.

הַמִּצְוָה הַקי"ט —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא נֶטַע רְבָעִי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ,

וְהוּא אָמְרוֹ: "יִהְיֶה כָּל־פְּרִיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'" (ויקרא יט, כד), וְדִינוֹ: שֶׁיֵּעָלֶה לִירוּשָׁלַיִם וְיֹאכְלוּהוּ בְּעָלָיו שָׁם כְּמוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאֵין לַכֹּהֲנִים בּוֹ כְּלוּם. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת נשא): "וְאִישׁ אֶת־קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ" (במדבר ה, י) — "מָשָׁל הַכָּתוּב כָּל־הַקֳּדָשִׁים וּנְתָנָם לַכֹּהֵן וְלֹא שִׁיֵּר מֵהֶם אֶלָּא תּוֹדָה וּשְׁלָמִים וּפֶסַח וּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי שֶׁיִּהְיוּ לַבְּעָלִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

יום שלישי כ"ו אדר ב' ה'תשע"ו

מצות עשה קלא.

קכה.

הַמִּצְוָה הַקל"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִתְוַדּוֹת לְפָנָיו יִתְעַלֶּה, שֶׁהִפְרַשְׁנוּ אֶת חוֹבַת הַמַּעֲשְׂרוֹת וְהַתְּרוּמוֹת וּלְהִתְנַקּוֹת מֵהֶם (מכל אשמה של התנהגות בלתי ראויה במעשרות, ולהכריז זאת) גַּם בְּדִבּוּר, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְנַקִּינוּ מִלְּהַחֲזִיק בָּהֵן בְּפֹעַל, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: "וְדוּי מַעֲשֵׂר". וְהַצִּוּוּי בָּזֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וגו'" (דברים כו, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְאֹפֶן הַבִּעוּר וְעִנְיָנוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי.

הַמִּצְוָה הַקכ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ אֶת־הַבִּכּוּרִים (ראשוני פרות ארץ־ישראל משבעת המינים) וְלַהֲבִיאָם לַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כג, יט). וּפֵּשׁוּט, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְאֵינָם בָּאִים אֶלָּא מִפֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְסוּרְיָא וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן — וּמִשִّבְעַת הַמִּינִים בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בִּכּוּרִים. וְשָׁם (פרק ג משנה יב) נִתְבָּאֵר שֶׁהֵם, כְּלוֹמַר: הַבִּכּוּרִים, נִכְסֵי כֹּהֵן (שייכים לכהן).

יום רביעי כ"ז אדר ב' ה'תשע"ו

מצות לא תעשה קמט (קמח*).

מצות עשה קלב.

הַמִּצְוָה הַקמ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַכֹּהֵן מִלֶּאֱכוֹל אֶת הַבִּכּוּרִים בַּחוּץ (מירושלים) וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וגו' וּתְרוּמַת יָדֶךָ". בָּא בַּקַּבָּלָה (מכות יז:): "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" — אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. לְפִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ — בְּפָסוּק זֶה דָּבָר הַטָּעוּן הֲבָאַת מָקוֹם (לירושלים) שֶׁלֹּא הִזְכִּירוֹ בְּפֵרוּשׁ, וְאָמַר בִּכְלָלָם "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" — הֲרֵי אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים בְּלִי סָפֵק, שֶׁבֵּאֵר בָּהֶם שֶׁהֵם טְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם, וְהֵיאַךְ יַזְהִיר עַל אֲכִילָתָהּ בִּשְׁעָרֶיךָ! וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל בִּכּוּרִים שֶׁלֹּא קָרָא עֲלֵיהֶם (ראה מצות עשה קלב מה שיש לקרוא עם הבאת הבכורים), שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (יט.). שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם אֶלָּא קֹדֶם שֶׁיַּנִּיחֵם בָּעֲזָרָה; אֲבָל מִשֶּׁיַּנִּיחֵם בָּעֲזָרָה — הֲרֵי הוּא פָּטוּר עֲלֵיהֶם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קָרָא. וְגַם בַּבִּכּוּרִים אוֹתוֹ הַתְּנַאי שֶׁבְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּלוֹמַר שֶׁאֵין כָּל־מִי שֶׁאָכָלָם בַּחוּץ חַיָּב עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּרְאוּ פְּנֵי הַבַּיִת; וְאִם אָכַל מֵהֶם מִי שֶׁיֹּאכַל אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה — חַיָּב מַלְקוּת בִּלְבַד אִם הוּא כֹּהֵן; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי — הֲרֵי הוּא מְחֻיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אִם אָכַל בִּכּוּרִים, אֲפִלּוּ אַחַר קְרִיאָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בכורים פרק ב משנה א): הַתְּרוּמָה וְהַבִּכּוּרִים חַיָּבִין עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ וּמִיתָה וַאֲסוּרִין לְזָרִים. אִם אֲכָלָם בְּזָדוֹן — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבִשְׁגָגָה מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּדִין הַתְּרוּמָה. לְפִי שֶׁכֵּינָן שֶׁקְּרָאָם יִתְעַלֶּה תְּרוּמַת יָדֶךָ, חָלוּ עֲלֵיהֶם כָּל־דִּינֵי הַתְּרוּמָה. וְרָאוּי לְךָ לְהָבִין כָּאן הֵיטֵב כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּבְּשׁוּ לְךָ הָעִנְיָנִים וְהוּא: שֶׁהַכֹּהֵן אִם יֹאכַל הַבִּכּוּרִים מִשֶּׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה — לוֹקֶה, וַאֲזַהֲרָתֵיהּ מִ"לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וגו' וּתְרוּמַת יָדֶךָ", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת, כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ חוּץ לַמָּקוֹם אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא שָׁלוֹ; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת בְּכָל־מָקוֹם שֶׁיֹּאכְלֵם (בין בירושלים ובין מחוצה לה) — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְאַזְהָרָתֵיהּ מִן "וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ" (שם י), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קל"ג מִמִּצְוֹת אֵלּוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא מַכּוֹת.

הַמִּצְוָה הַקל"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַפֵּר חֲסָדָיו יִתְעַלֶּה אִתָּנוּ, וְאֵיךְ הִצִּילָנוּ מֵאָז רֵאשִׁית מַצָּבוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ וּמִשִּׁעְבּוּד הַמִּצְרִים וְעִנּוּיָם לָנוּ, וּלְהוֹדוֹת לַה' עַל כָּל־זֶה, וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּתְמִיד הַבְּרָכָה — (כל זאת אנו אומרים) בִּזְמַן שֶׁאָנוּ מְבִיאִים אֶת־הַבִּכּוּרִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" (דברים כו, ה) וּשְׁאָר כָּל־אוֹתָהּ הַפָּרָשָׁה. וּמִצְוָה זוֹ נִקְרֵאת "מִקְרָא בִּכּוּרִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּמַסֶּכֶת בִּכּוּרִים וּבְפֶרֶק ז' מִסּוֹטָה" (לב.): וְאֵינָהּ חוֹבָה לְנָשִׁים.

יום חמישי כ"ח אדר ב' ה'תשע"ו

מצות עשה קלג. קמג. קמד.

הַמִּצְוָה הַקל"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִכָּל־עִסָּה וּלְתִנָּהּ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה" (במדבר טו, כ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חַלָּה וּבְמַסֶּכֶת עָרְלָה (פרק ב משנה א) וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד.

הַמִּצְוָה הַקמ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתֵּן לַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה מִכָּל־בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁאָנוּ

שׁוֹחֲטִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם שׁוֹר אִם שֶׂה" (דברים יח, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י' מֵחֵלִין (קל.) וְאֵין הַלְוִיִּם חַיָּבִים בְּמִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַקמ"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז (חלק מהצמר הנגזז מהצאן) וְלִתְּנוֹ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ" (שם, ד), וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מֵחֵלִין (קלה.).

יום שישי כ"ט אדר ב' ה'תשע"ו

מצות עשה פ. פא.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁמֹנִים —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת בְּכוֹר אָדָם וְלִתֵּן אוֹתוֹ הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי" (שמות כב, כח). וּפֵרֵשׁ אֵיךְ תִּהְיֶה נְתִינָה זוֹ: שֶׁנִּפְדֶּנּוּ מִן־הַכֹּהֵן וּכְאִלּוּ כְּבָר זָכָה בּוֹ, וְנִקְנֶהוּ מִמֶּנּוּ בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם" (במדבר יח, טו), וּמִצְוָה זוֹ הִיא מִצְוַת פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ; אֶלָּא הִיא מִצְוַת (של) הַבֵּן (המוטלות) עַל הָאָב, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּקִדּוּשִׁין (כט.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (מו.).

הַמִּצְוָה הַפ"א —— הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת פֶּטֶר (בכור של) חֲמוֹר בְּשֶׂה דַּוְקָא וְשֶׁלֹּא יִפְדֶּה בְּזוּלָתוֹ —— אִם לֹא יִפְדֶּה אוֹתוֹ בְּשֶׂוְיוֹ —— וְיִתֵּן אוֹתוֹ הַשֶּׂה לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה; "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" (שמות לד, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (פרק א) וְגַם הִיא אֵין הַלְוִיִּם חַיָּבִים בָּהּ.

יום שבת קודש א' ניסן ה'תשע"ו

מצות עשה פב. קלה.

מצות לא תעשה רכ. רכא. רכב.

הַמִּצְוָה הַפ"ב —— הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲרִיפַת (ראשו של) פֶּטֶר חֲמוֹר. אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לִפְדּוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ" (שמות לד, ב), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (פרק א) אֶפְשָׁר לַמַּקְשֶׁה לְהַקְשׁוֹת עָלַי וְלוֹמַר: מַדּוּעַ אַתָּה מוֹנֶה פִּדְיָתוֹ וַעֲרִיפָתוֹ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, וְאֵינְךָ מוֹנֶה אוֹתָן כְּמִצְוָה אַחַת, וְתִהְיֶה עֲרִיפָתוֹ מֵהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתָּ בַּכְּלָל הַשְּׁבִיעִי? ה' יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁהַדִּין הָיָה מְחַיֵּב כֵּן, לוּלֵא מָצָאנוּ בְּעִנְיָן זֶה לָשׁוֹן הַמּוֹרָה עַל הֱיוֹתָן שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְהוּא אָמְרָם (בכורות יג): "מִצְוַת פִּדְיָה קוֹדֶמֶת (עדיפה) לְמִצְוַת עֲרִיפָה, וּמִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה". הֵינוּ: כְּמוֹ שֶׁהַיְבָמָה עוֹמֶדֶת אוֹ לְיִבּוּם אוֹ לַחֲלִיצָה —— וְהַיִּבּוּם מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁהַזְכִּיר וְהַחֲלִיצָה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ —— כָּךְ פֶּטֶר חֲמוֹר עוֹמֵד אוֹ לִפְדִיָּה אוֹ לַעֲרִיפָה, וְזוֹ מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ.

הַמִּצְוָה הַקל"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַשְׁבִּית עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת" (שמות לד, כא) וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּעִנְיָן זֶה כַּמָּה פְּעָמִים וְאָמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ" (ויקרא כה, ד), וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה צ) —— (להלן שיעור קעד) אֶת דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת כד: ועוד): "הָאַי שַׁבָּתוֹן —— עַשֵּׂה הוּא". וְאָמַר יִתְעַלֶּה עוֹד: "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'" (שם, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית; וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד אֶת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע" (שם, ד). וְהָעוֹבֵר עַל זֶה —— לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרכ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד אֶת־הָאִילָן בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר" (שם). וְגַם הָעוֹבֵר עַל זֶה —— חַיָּב מַלְקוּת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (תחילת פרשת בהר): "הַזָּרַע וְהַזְּמִיר בַּכְּלָל הָיוּ (מלאכות הזריעה והזמירה כבר כלולים באיסור הכללי שלא לעבוד בשביעית), וְלָמָּה יָצְאוּ? לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶם, מַה זָּרַע וּזְמִיר מְיַחֲדִים שֶׁהֵם עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבָאִילָן, אַף אֲנִי אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבָאִילָן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרכ"ב —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלִּקְצוֹר מַה־שֶּׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מֵעַצְמָהּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ קוֹצְרִים כָּל־שָׁנָה. וּפֵרוּשׁ דָּבָר זֶה, שֶׁאָנוּ הֻזְהַרְנוּ מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וַעֲבוֹדַת הַשְּׁמִטָּה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ לְעֵיל. וְהַדָּבָר שֶׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מִמַּה־שֶּׁנִּזְרַע בָּהּ בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְהוּא הַנִּקְרָא: סָפִיחַ מֻתָּר לְאָכְלוֹ (מן התורה) בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, אֲבָל אֵין מֻתָּר לְקָצְרוֹ אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מִן־הָרְגִיל. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר" (שם, ה), אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁלֹּא יִקְצְרֶנּוּ כְּלָל לְפִי שֶׁכְּבָר אָמַר: "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה" (שם, ו), אֶלָּא כַּוָּנָתוֹ: לֹא תִקְצְרֶנּוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְרִים תְּבוּאַת שְׁאָר שָׁנִים, כִּי אִם כְּמִי שֶׁקּוֹצֵר דָּבָר שֶׁהוּא הֶפְקֵר, בְּלִי הֲכָנָה וּבְלִי הִתְכּוֹנְנוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר.

ישעיה פרק־כג ג־י

ג וּבְמַיִם רַבִּים זֶרַע שִׁחוֹר קְצִיר יְאוֹר תְּבוּאָתָהּ וַתְּהִי סְחַר גּוֹיִם: ד בּוֹשִׁי צִידוֹן כִּי־אָמַר יָם מָעוֹז הַיָּם
לֵאמֹר לֹא־חַלְתִּי וְלֹא־יָלַדְתִּי וְלֹא גִדַּלְתִּי בַּחוּרִים רוֹמַמְתִּי בְתוּלוֹת: ה כַּאֲשֶׁר־שֶׁמַע לְמִצְרַיִם יָחִילוּ כִּשְׁמֹעַ
צֹר: ו עִבְרוּ תַרְשִׁישָׁה הֵילִילוּ יֹשְׁבֵי אִי: ז הֲזֹאת לָכֶם עַלִּיזָה מִימֵי־קֶדֶם קַדְמָתָהּ יֹבִלוּהָ רַגְלֶיהָ מֵרָחוֹק
לָגוּר: ח מִי יָעַץ זֹאת עַל־צֹר הַמַּעֲטִירָה אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ שָׂרִים כִּנְעָנֶיהָ נִכְבַּדֵּי־אָרֶץ: ט יְהוָה צְבָאוֹת יְעָצָהּ
לְחַלֵּל גְּאוֹן כָּל־צְבִי לְהָקֵל כָּל־נִכְבַּדֵּי־אָרֶץ: י עִבְרִי אַרְצֵךְ כִּיאֹר בַּת־תַּרְשִׁישׁ אֵין מֵזַח עוֹד:

רש"י

(ג) **ובמים רבים.** היה בא זרע ממצרים היושבת על נהר שיחור אל צור: **קציר יאור.** מצרים היה תבואה של צור: **שיחור.** הוא נילוס שנאמר (יהושע יג) מן השיחור אשר על פני מצרים והיו מביאים התבואה לצור באניות מצרים: **ותהי.** צור סחר גוים. מעם רב שהיה בה כל הגוים מביאין לה סחורה: (ד) **בושי צידון.** שטפלה לצור: **כי אמר ים.** כי אמרה צור היושבת במעוז הים שהוא עיקר ראש המלכות הריני כמו שלא חלתי ולא ילדתי בחורים כי כולם נהרגו והרי כמו שלא רוממתי בתולות וכן ת"י, ורבותינו אמרו באגדה בושי צידון כי אמר ים מה אני שאין לי בנים ובנות לדאג עליהם שלא יתפשו בעוני איני משנה מצות קוני לעבור גבול חול אשר שם לי על אחת כמה וכמה בושי צידון שיש לך לדאג בכל אלה: (ה) **כאשר שמע למצרים.** אשר שמעו על מצרים שהבאתי עליהם עשר מכות וסוף טבעו בים: **יחילו.** יבהלו: **כשמע.** השומעים כשיצא שמע צור כי גם מכותיה של צור יהיו דוגמת אותן מכות, דם ואש (יואל ג) דוגמת מכת דם, קול שאון מעיר (לקמן סו) זו קרקור הצפרדעים, ונהפכו נחליה לזפת וכו': (ו) **עברו.** אנשי צור לברוח לתרשישה: (ז) **הזאת לכם עליזה.** הרי נפלה לפניכם ויאמר לכם הזאת העיר שהיתה עליזה בעיניכם אשר מימי קדם קדמתה היתה עליזה עכשיו יובילוה רגליה מרחוק לבקש לה מנוח: (ח) **כנעניה.** תגריה כמו (הושע יב) כנען בידו מאזני מרמה, ולא יהיה כנעני עוד (זכריה יד): (ט) **כל צבי.** מצב חזק: (י) **עברי ארצך.** לגולה: **כיאור.** כיאור הזה שעולה ומתפשט: **בת תרשיש.** צור היושבת בים תרשיש: **אין מזח.** אין לך עוד חוזק ואזור לשנס מתני', מזח לשון אזור כמו (תהלים קט) ולמזח תמיד יחגרה וכל אזור לשון חוזק:

מצודת דוד

(ג) **ובמיס רבים.** בדרך מים רבים היה בא לצור זרעים ממצרים היושבת על שיחור: **קציר יאור תבואתה.** התבואה הבאה אל צור הים מקציר יאור ר"ל הנקצרות משדות מצרים הגדל על ידי השקאת היאור והיתה רבת התבואה וטוב למאכל והוא כפל ענין במ"ש: **ותהי סחר גוים.** צור היתה סחר גוים כולה היו סוחרים עמה: (ד) **בושי צידון.** כיון שחרבה מקום סחורתך בושי והכלמי: **כי אמר ים.** כי הים המקיף את צור אמר ומקונן בעד צור וכה יאמר אתה צור מעוז כל הערים היושבים לחוף הים יש לך לומר ולקונן הריני כאלו לא חלתי וכאלו לא ילדתי וכו' כי נשארתי שממה מבלי בנים ובנות והואיל וכן בושי צדון כי להיכן תוליך סחורתך: **רוממתי.** חוזר על מלת ולא כאלו אמר ולא רוממתי בתולות: (ה) **כאשר שמע למצרים.** כאשר יהיה נשמע למצרים אבדן צור יחילו מפחד האויב שלא יבוא גם עליהם וימלאו רעדה

מצודת ציון

(ג) **שיחור.** הוא הנילוס: **יאור.** הנילוס נקרא יאור: (ד) **מעוז.** ענין חוזק: **חלתי.** כן יקראו חבלי הלידה וכן חלנו כמו ילדנו (לקמן כו): **רוממתי.** ענינו כמו גדלתי: (ה) **יחילו.** מל' חיל ורעד: (ז) **הזאת.** בה"א התימה: **עליזה.** ענין שמחה: **יבולה.** ענין הבאה כמו יובל שי (לעיל יח): **מרחוק.** כמו למרחוק: **לגור.** לדור: (ח) **המעטירה.** מל' עטרה ור"ל המפוארה: **כנעניה.** ענין תגר וסוחר כמו וחגור נתנה לכנעני (משלי לא) וכפל הדבר במ"ש: (ט) **לחלל.** מל' חלול והשפלה: **גאון.** מל' גאוה: **צבי.** ענין חמדה כמו נחלת צבי צבאות גוים (ירמיה ג): **להקל.** מל' קלות ובזיון: (י) **בת תרשיש.** עדת תרשיש: **מזח.** ענין אזור וחגורה כמו ומזיח אפיקים רפה (איוב יב) ור"ל חוזק וזרוז כי החגור במתניו הוא מזורז ביותר:

כמו שחרדו אנשי צור בשמעם אשר האויב בא עליהם: (ו) **עברו תרשישה.** אתם הסוחרים המסתחרים אל צור מעתה עברו לארץ תרשיש להסתחר שמה והיא גם היא יושבת בחוף הים ויש מקום להסתחר שמה בשעת הדחק: **יושבי אי.** יושבי כל אי מהאיים סביבות צור עשו יללה כי מעתה לא תלכו שמה להסתחר: (ז) **הזאת לכם.** אמר כנגד אנשי צור וכי זאת חשבתם שתהיה לכם צור שהיתה קריה עליזה מרוב העושר והכבוד מימי קדם קדמתה קדמת העיר וראשית בנינה היא מימי קדם ר"ל משנים מרובות: **יובילוה.** חוזר לתחילת המקרא לומר וכי חשבתם שאנשי עיר כזאת יוליך אותם רגליהם לארץ מרחק לגור שמה ר"ל לברוח מפני האויב וללכת רגלי למרחוק: (ח) **מי יעץ זאת.** כאלו הנביא מתמה ואומר מי יעץ עצה כזאת על צור המעוטרת בעושר וכבוד אשר סוחריה המה שרים ומכובדים ר"ל על דעת מי עלה להחריב עיר כזאת: (ט) **ה' צבאות יעצה.** כאלו משיב לעצמו לומר ה' יעץ העצה ההיא ולא בא במקרה כי אם בהשגחה צוה להחריבה על מרבית גאותה בעשרה: **לחלל גאון כל צבי.** למען השפיל גאון כל ארץ חמדה ולהבזות דעת הנכבדים כי הכל יקחו מהם מוסר ולא יוסיפו להתגאות: (י) **עברי ארצך כיאור בת תרשיש.** את עדת תרשיש הנמצאת בצור להסתחר עברי מהר לארצך כמו היאור השוטף מהר כי פן תדבקך הרעה: **אין מזח עוד.** אין עוד לצור חוזק ואזור להיות מזורז מול האויב לעזור לעצמו וכ"ש לזולת:

משלי פרק ל טז־כב

טז שְׁאוֹל וְעֹצֶר רָחַם אֶרֶץ לֹא־שָׂבְעָה מַיִם וְאֵשׁ לֹא־אָמְרָה הוֹן: יז עַיִן | תִּלְעַג לְאָב וְתָבוּז לִיקֲהַת־אֵם
יִקְּרוּהָ עֹרְבֵי־נַחַל וְיֹאכְלוּהָ בְּנֵי־נָשֶׁר: יח שְׁלֹשָׁה הֵמָּה נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי (וארבע) וְאַרְבָּעָה לֹא יְדַעְתִּים:
יט דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר | בַּשָּׁמַיִם דֶּרֶךְ נָחָשׁ עַלֵּי צוּר דֶּרֶךְ־אֳנִיָּה בְלֶב־יָם וְדֶרֶךְ גֶּבֶר בְּעַלְמָה: כ כֵּן | דֶּרֶךְ אִשָּׁה
מְנָאָפֶת אָכְלָה וּמָחֲתָה פִיהָ וְאָמְרָה לֹא־פָעַלְתִּי אָוֶן: כא תַּחַת שָׁלוֹשׁ רָגְזָה אָרֶץ וְתַחַת אַרְבַּע לֹא־תוּכַל
שְׂאֵת: כב תַּחַת־עֶבֶד כִּי יִמְלוֹךְ וְנָבָל כִּי יִשְׂבַּע־לָחֶם:

רש"י

(טז) ועוצר רחם. תשמיש: **שאול ועוצר רחם.** שאול מלכות בבל שנאמר בנבוכדנצר הרחיב בשאול נפשו (חבקוק ב) ועוצר רחם זו היא מדי שבימיהם עצרו רחמים מישראל שנאמר להשמיד להרוג ולאבד (אסתר ג): **ארץ לא שבעה מים.** זו יון שלא שבעה מלגזור גזרות רעות על ישראל: **ואש לא אמרה הון.** נגד עשו שעשה בחימה בוערת על ישראל שאמרו להשמיד טף ונשים ביום אחד. וכן: **(יז) ליקהת אם.** לקמטי' הנקבצי' ונקהין בפני אמו לשון יקהת עמים (ראשית מט) קבוצת עמים והיו"ד יסוד כמו יפעת ויעלת חן: **יקרוה.** לשון תנקר נקרת הצור (שמות לג) פוריי"ר בלעז יבא העורב שהוא אכזרי על בניו ויקרוה ולא יאכלנה ולא יהנה בה ויבא נשר שהוא רחמני על בניו ויאכלנה ויהנה בה, העורב אכזרי הוא כמו שנאמ' (תהלים קמז) לבני עורב אשר יקראו, והנשר רחמני שנאמר ישאהו על אברתו (דברי' לב): **(יח) נפלאו ממני.** נכסו משחלפו מעיני ואיני יודע להיכן הלכו שממהרין להסתר מן העין: **(יט) דרך הנשר.** זו בבל, הנשר הגדול ארץ האבר: **נחש.** זו מדי: **דרך אניה בלב ים.** זו יון שהיא קלה בגזירותיה: **דרך גבר בעלמה.** זו פרס שאמרה לעולם אהיה גברת. **(כ) ומחתה.** כופה פיה למטה כדכתיב כאשר ימחה הצלחת מחה והפך על פניה, אכלה, לשון נקיה דבר הכתוב: כן דרך אשה מנאפת. זו הרעה גרמה להם לכנסת ישראל שנאפה בעבודת גלולים וכדי הוא הפורעניות לבוא לה: **ואמרה לא פעלתי און.** כדאמר הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי. ע"כ לשון רש"י שבמק"ג): **(כא) רגזה ארץ.** א"י: **(כב) תחת עבד.** זה נבוכדנצר שהיה עבד למרודך בלאדן וכותב אגרותיו כדגרסינן בחולין: **ונבל כי ישבע לחם.** זה אחשורוש שעשה משתה מאה ושמונים יום:

מצודת דוד

(טז) שאול. הוא הקבר אשר לא תשבע מפגרים מתים אשר ימותו בחורים או צאצאיהם לעיניהם: **ועוצר רחם.** כמה נמצא אשר נעצרה רחם האשה ולא תוליד בנים והמה הולכים ערירים: **ארץ.** רבות פעמים ירד הגשם בשיעור מיעוט ואין די בו להשביע צמאת הארץ ובני אדם כלים ברעב והנה שלשת המשפטים ההנה מתמידות: **ואש.** ר"ל אחר מות האדם נשפט הוא במיני אש הגיהנם והיא שורפת והולכת כי לא תכבה ולא תאמר די: **(יז) עין תלעג.** העין המלעגת ברמיזתה על מוסר האב ומבזת לקבוצי תוכחות האם וסדרי אמריה כי דרך נשים לה: **יקריה.** גמול ענשו הוא שהעורבים המצוים אצל הנחל המה ינקרו העין יבוא העורב האכזרי שנאמר לבני עורב אשר יקראו (תהלים קמז) ויפרע ממי שהראה אכזריות להלעיג על האב והאם אולם המה לא יאכלו את העין כי אכזרים המה ולא יהנו מן האכזר: **ויאכלוה.** בני הנשר הרחמנים שנאמר כנשר יעיר קנו וגו' (דברים לב) הם יאכלו את העין ויהנו מן האכזר: **(יח) שלשה המה.** ר"ל כמו שאלה השלשה המה נפלאו ונעלמו ממני לבלי דעת דרך מהלכם אחר שהלכו כן דבר הרביעי לא ידעתי אותם להכיר הדבר אחר שנעשה: **(יט) דרך הנשר.** הדרך שהלך בו הנשר כאשר פרח לצד אויר השמים אין לדעת אותו כי פרח באויר ואין הדרך ניכר: **דרך נחש.** הדרך שהלך בו הנחש על הסלע אין לדעת אותו כי אין מדרך הרגל ניכר על הסלע אף כי הנחש הולך על גחון ועקבותיו לא נודעו. דרך אניה. הדרך שהלכה בו הספינה בתוך חוזק עומק הים אין לדעת אותו כי מיד כשתלך ממקום מהלכה ישובו המים לאיתנו ולא יוכר: **ודרך גבר.** וישוה להם דבר הרביעי והוא דרך נאוף גבר בעלמה ר"ל בבעולה שלאחר המעשה לא יוכר הדבר גם בשניהם בנואף ונואפת: **(כ) כן דרך.** ר"ל כי כן הוא הדרך של האשה המנאפת מסתרת זנותה לומר לא פעלתי און הואיל ואין מי מכיר ואחז במשל כאלו אכלה דבר מה ומקנחת פיה לבל יהיה נראה אם אכלה ואולי יגנה אותם לומר הלא על כי ידמו בדבר ההסתר אל שלשת האלה מלאה לבם לעשות מעשיהם והנה מה' לא יראו עם כי אין כל דבר נעלם ממנו: **(כא) תחת.** בעבור שלשה דברים ירגזו יושבי הארץ ובעבור הרביעי לא יוכל לסבול הרוגז והחרדה כי רב הוא: **(כב) תחת עבד.** האחד הוא בעבור העבד כאשר ימלוך כי לא ידע תכסיסי המלוכה ובשגעון ינהג: **ונבל.** השנית כאשר הנבל ישבע לחם כי רבים לומדים מעשיו באמרם הלא לא יחסר לחמו ובעבור זה יתרבה הרוגז והחרדה:

מצודת ציון

(טז) ועוצר רחם. מניעת ההריון וכן כי עצור עצר ה' בעד כל רחם (בראשית כ): **(יז) ליקהת.** ענין קבוץ ואסיפה כמו ולו יקהת עמים (שם מט): **יקרוה.** ענין נקיבה כמו וינקרו את עיניו (שופטים ט"ז): **(יח) נפלאו.** ענין העלמה כמו כי יפלא ממך (דברים י"ז): **(יט) בלב ים.** חוזק הדבר נקרא לב וכן לב השמים (שם ד') והוא מושאל מלב בעל חי שהוא חזקו: **ודרך.** הבעילה תקרא בשם דרך כן ארז"ל (קדושין ב'): **בעלמה.** הרכה בשנים תקרא עלמה ועם היא בעולה כמו הנה העלמה הרה (ישעיה ז'): **(כ) ומחתה.** מל' מחיה וקנוח כמו מחה והפך על פניה (מלכים ב' כ"א): **(כא) רגזה.** חרדה: **שאת.** מל' משא וסבל: **(כב) ונבל.** איש פחות ונבזה:

ד הָאֻמָּנִין קוֹרִין בְּרֹאשׁ הָאִילָן אוֹ בְּרֹאשׁ הַנִּדְבָּךְ, מַה שֶּׁאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּתְּפִלָּה.
ה חָתָן פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, אִם לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה. מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁקָּרָא בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּשָׂא. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: לֹא לְמַדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁחָתָן פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן? אָמַר לָהֶם: אֵינִי שׁוֹמֵעַ לָכֶם לְבַטֵּל מִמֶּנִּי מַלְכוּת שָׁמַיִם, אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת.
ו רָחַץ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן שֶׁמַּתָּה אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: לֹא לְמַדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁאָבֵל אָסוּר לִרְחוֹץ? אָמַר לָהֶם: אֵינִי כִּשְׁאָר כָּל אָדָם, אִסְטְנִיס אֲנִי.
ז וּכְשֶׁמֵּת טָבִי עַבְדּוֹ קִבֵּל עָלָיו תַּנְחוּמִין. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: לֹא לְמַדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין תַּנְחוּמִין עַל הָעֲבָדִים? אָמַר לָהֶם: אֵין טָבִי עַבְדִּי כִּשְׁאָר כָּל הָעֲבָדִים, כָּשֵׁר הָיָה.

פירוש ברטנורא

ד נדבך. שורה של בנין אבנים, כמו נדבכין די אבן גלל בעזרא (ו), ואע"ג דמסתפי דלמא נפלי ולא מצו מכווני לא הצריכום חכמים לרדת, דק"ש לא בעי כוונה אלא פסוק ראשון בלבד: **מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה.** דצלותא רחמי היא ובעי כוונה, הלכך יורדין למטה ומתפללין:
ה חתן. שנשא בתולה פטור מקריאת שמע לילה ראשונה, משום דטריד שמא לא ימצאנה בתולה. ואני שמעתי שמתירא שמא יעשה כרות שפכה בבעילתו, וטרדא דמצוה היא ורחמנא אמר ובלכתך בדרך בלכת דידך הוא דמחייבת הא דמצוה פטירת: **אם לא עשה מעשה.** אם לא בעל עד מוצ"ש שהם ד' לילות, טריד. ומשם ואילך לבו גם בה ותו לא טריד, ואעפ"י שלא עשה מעשה חייב בק"ש:
ו רחץ לילה הראשון שמתה אשתו. ואף על פי שאבל אסור ברחיצה: **אסטניס אני.** קר ומצונן, לשון צינה. ואיכא צערא אם לא היה רוחץ ואין אסור בימי אבלו אלא רחיצה של תענוג:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

משנה זו באה ללמדנו, שהפועלים קוראים "שמע" בשעת מלאכתם. וכן מובא בברייתא: "בית הלל אומרים: עוסקים במלאכתם וקוראים".

הָאֻמָּנִין – בעלי מלאכה העוסקים במלאכתם, כגון פועל העומד על אילן ועוסק בגיזום או בקיטוף, או בנאי העומד על פיגום ועוסק בבניית קיר, והגיע זמן קריאת שמע, אינם צריכים לרדת למטה לקרוא, אלא **קוֹרִין בְּרֹאשׁ הָאִילָן אוֹ בְּרֹאשׁ הַנִּדְבָּךְ** – כשהם עומדים על האילן או על הנדבך. "נדבך" הוא שורה של אבנים או לבנים בבניין. **מַה שֶּׁאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּתְּפִלָּה** – "תפילה" סתם הנזכרת במשנה היינו תפילת "שמונה עשרה", ובאה המשנה להשמיענו, שתפילת "שמונה עשרה" אין הפועלים רשאים להתפלל כשהם עומדים בראש האילן או בראש הנדבך, שכן התפילה בקשת רחמים היא וצריכה כוונת הלב, והעומדים על האילן או על הנדבך אינם יכולים לכוון, שמפחדים הם פן יפלו; הלכך יורדים הם למטה ומתפללים. ברם, בקריאת שמע אין צריך כוונה אלא בפסוק ראשון בלבד, כמו שהבאנו לעיל (לפי הגמרא והרמב"ם), ויכולים לכוון בו גם כשהם עומדים למעלה. מכל מקום פוסק הרמב"ם שהאומנים קוראים אמנם בראש האילן או בראש הנדבך אבל בטלים הם ממלאכתם בקריאת הפרשה הראשונה כולה, "כדי שלא תהא קריאתם ארעי" (**הל' קריאת שמע ב, ד**).

באור משנה ה

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהאומנים עוסקים במלאכתם וקוראים "שמע", באה משנתנו להשמיע שהעוסק במצוה או הטרוד בטרדה של מצוה ("שהיה לבו טרוד ונחפז לדבר מצוה"– רמב"ם) פטור מקריאת שמע, שנאמר: "ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך". ודרשו חכמים: בשבתך בביתך – כשאתה יושב ועוסק בענייני ביתך חייב אתה לקרוא, אבל אם אתה עוסק במצוה, אתה פטור מקריאת שמע; וכן "ובלכתך בדרך" – בהליכה שלך (בעניינך) אתה חייב לקרוא שמע, אבל בהליכה של מצוה אתה פטור, כלומר גם כשהנך טרוד בעסקיך השונים חייב אתה להיפנות מהם ולקרוא "שמע", אבל כשאתה טרוד בטרדה של מצוה אתה פטור מקריאת שמע; והוא הדין ממצוות אחרות, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

חָתָן – שנשא בתולה, **פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן** – של הנישואין, **עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת** – שכן נוהגים היו לישא בתולה ביום הרביעי (עיין כתובות א, א) ובאה המשנה ללמדנו שחתן פטור מקריאת שמע עד מוצאי שבת – ועד בכלל – שהם ארבעה לילות, **אִם לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה** – אם עד מוצאי שבת לא בעל עדיין. יש מדייקים, שאינו פטור אלא בלילות, דהיינו מקריאת שמע שבערבית, אבל בקריאת שמע של שחרית הוא חייב, ואפילו ביום הראשון לאחר החופה (**ה"ד מנוח בשם הראב"ד**). ויש סוברים שפטור בכלל מקריאת שמע, ואפילו בשחרית, עד מוצאי שבת (**בעל הטורים; רמב"ם**). אבל ממוצאי שבת ואילך, אף על פי שעדיין לא עשה מעשה, הוא חייב בקריאת שמע, שכבר נתקררה דעתו ולבו גס בה, ושוב אינו טרוד. **מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁקָּרָא בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּשָׂא** – קרא "שמע" בלילה הראשון של חתונתו. **אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו** – לרבן גמליאל, **לֹא לְמַדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁחָתָן פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן?** – למה אינך נוהג כמו שלימדתנו? **אָמַר לָהֶם** – רבן גמליאל לתלמידיו: **אֵינִי שׁוֹמֵעַ לָכֶם לְבַטֵּל מִמֶּנִּי מַלְכוּת שָׁמַיִם, אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת** – חומרה אני נוהג בעצמי, שלא לבטל ממני עול מלכות שמים אפילו זמן מועט.

בענין תשובתו של רבן גמליאל "איני שומע לכם לבטל ממני" וכו' שמעתי הסבר בשם הר"ח מולוזין: כרגיל נתון האדם בעול עסקיו היום יומיים ומוחו שקוע תמיד בענייני חולין, ולכן כשהוא קורא שמע או עומד בתפילה צריך הוא להתאמץ מאד כדי להשתחרר ממחשבות החולין ולכוון לבו לשמים. מכאן, שאם אנו אומרים שהוא פטור מקריאת שמע, אין זה משמע שמבטלים ממנו דבר, אלא שאין מחייבים אותו לקיים דבר, כלומר שבשעת טרדה של מצוה אין מחייבים אותו לקיים מצוות קריאת שמע, שהיא קבלת עול מלכות שמים. אבל כגון רבן גמליאל, שהוא נתון כולו בעול עבודת ה' וכל מעייניו בדברים שבקדושה, לו קשה להשתחרר ממחשבות הקודש, אפילו במקום שאסור להרהר בדברים שבקדושה (כגון במרחץ), ומכאן שלגביו "פטור מקריאת שמע" משמעו לבטל ממנו "עול מלכות שמים" שהוא נתון בו תמיד, וזהו שאמר לתלמידיו: "איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפילו שעה אחת" (מפי מרן הרא"י אונטרמן (שליט"א) זצ"ל).

באור משנה ו

אגב המשנה הקודמת מובאות בשתי המשניות הבאות הלכות נוספות, שרבן גמליאל נהג בהן שלא כהלכה.

רָחַץ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן שֶׁמַּתָּה אִשְׁתּוֹ – אף על פי שההלכה היא שאבל אסור ברחיצה במים חמים, הקל רבן גמליאל על עצמו ורחץ במים חמים בלילה הראשון שמתה אשתו. **אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: "לֹא לְמַדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁאָבֵל אָסוּר לִרְחוֹץ"** – ולמה הקלת בזה על עצמך? **אָמַר לָהֶם: אֵינִי כִּשְׁאָר כָּל אָדָם** – שונה אני מאחרים, **אִסְטְנִיס אֲנִי** – חלש ומפונק, וגופי זקוק לרחיצה בחמים, שאם אינני רוחץ יש לי צער, ואין אבל אסור אלא ברחיצה של תענוג.

באור משנה ז

וּכְשֶׁמֵּת טָבִי עַבְדּוֹ – עבד כנעני של רבן גמליאל, **קִבֵּל עָלָיו**

ח חָתָן אִם רָצָה לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע לַיְלָה הָרִאשׁוֹן, קוֹרֵא. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כָּל הָרוֹצֶה לִטּוֹל אֶת הַשֵּׁם יִטֹּל.

פ ר ק ש ל י ש י

א מִי שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע, וּמִן הַתְּפִלָּה, וּמִן הַתְּפִלִּין. נוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה וְחִלּוּפֵיהֶן וְחִלּוּפֵי חִלּוּפֵיהֶן, אֶת שֶׁלְּפָנֵי הַמִּטָּה, וְאֶת שֶׁלְּאַחַר הַמִּטָּה: אֶת שֶׁלַּמִּטָּה צָרֵךְ בָּהֶן — פְּטוּרִין, וְאֶת שֶׁאֵין לַמִּטָּה צָרֵךְ בָּהֶן — חַיָּבִין. אֵלּוּ וָאֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה.

ב קָבְרוּ אֶת הַמֵּת וְחָזְרוּ — אִם יְכוֹלִין לְהַתְחִיל וְלִגְמוֹר עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַשּׁוּרָה, יַתְחִילוּ; וְאִם לָאו, לֹא יַתְחִילוּ. הָעוֹמְדִים בַּשּׁוּרָה — הַפְּנִימִים פְּטוּרִין, וְהַחִיצוֹנִים חַיָּבִין.

פירוש ברטנורא

ח לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. אם לא הוחזק חכם ופרוש בשאר דברים אין [זה] אלא גאוה שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו, ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. וחזינן לקצת מרבותינו דאמרי דהאידנא כל אדם יקרא קריאת שמע בלילה הראשון שכיון שבדורות הללו אין מכוונים כל כך בשאר ימים אם לא יקרא בלילה ראשון מיחזי יותר כיוהרא שמראה עצמו שהוא מכוין בכל שעה אלא השתא משום דטריד במצוה:

ג א מי שמתו מוטל לפניו. אחד מן הקרובים שחייב להתאבל עליהם מוטל עליו לקברו: **פטור מק"ש.** משום דטריד טרדא דמצוה: **וחלופיהן.** שכן דרך שמתחלפין לפי שהכל רוצים לזכות במצוה: **את שלפני המטה.** המזומנים לנשאה כשתגיע המטה אצלם: **ואת שלאחר המטה.** כלומר בין אותם שלפני המטה ובין אותם שלאחר המטה אם המטה צריכה להם פטורים, ואותן שאין המטה צריכה להן כגון ההולכים ללוות את המת לכבודו בלבד חייבין: **אלו ואלו פטורים מן התפלה.** דלאו דאורייתא היא כמו קריאת שמע. ואיכא דאמרי מפני שהיא צריכה כוונה יתירה:

ב להתחיל ולגמור. פרשה אחת של קריאת שמע: **לשורה.** שהיו עושים שורות שורות סביב האבל לנחמו בשובם מן הקבר: **ואם לאו.** שהיה הדרך קרוב מן הקבר עד המקום שבו עושים השורה, ואין פנאי להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה: **הפנימים.** הרואים [פני] האבלים: **והחיצונים.** שאינם רואים פני האבלים:

משניות מבוארות – קהתי

תַּנְחוּמִין – כשחזר רבן גמליאל מהקבר עשו לו שורה וניחמו אותו, כדרך שמנחמים אבלים אחרים (עיין להלן ג, ב). **אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו** – לרבן גמליאל: **לֹא לִמַּדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין תַּנְחוּמִין עַל הָעֲבָדִים** – ולמה קבלת תנחומים על טבי עבדך? **אָמַר לָהֶם: אֵין טָבִי עַבְדִּי כִּשְׁאָר כָּל הָעֲבָדִים** – הכנענים, **כֶּשֶׁר הָיָה** – מדקדק במצוות, ויש מפרשים: תלמיד חכם. ב"שנות אליהו" מבואר, שתלמידיו שאלו אותו שתי שאלות: א) הלא איננו קרובו, ואפילו היה בן חורין אינו צריך לקבל עליו תנחומים. ב) הלא היה עבד, ואין מקבלים תנחומים על העבדים. והשיב להם רבן גמליאל: אין טבי עבדי כשאר העבדים — אין דינו ככל עבד אחר, כשר היה — וכל אדם חייב לקבל עליו תנחומים; וכן אמרו בירושלמי, שעבדו המשמשו כרצונו חביב עליו כבנו.

באור משנה ח

משנה זו היא המשך משנה ה, בה למדנו שחתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון, ואף על פי כן נהג רבן גמליאל חומרה בעצמו וקרא שמע בליל חתונתו. מכאן באה משנתנו לדון, אם כל חתן רשאי להחמיר על עצמו ולקרוא.

חָתָן – שנשא בתולה. **אִם רָצָה לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע לַיְלָה הָרִאשׁוֹן** – של הנישואין, **קוֹרֵא** – כמו שנהג רבן גמליאל. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כָּל הָרוֹצֶה לִטּוֹל אֶת הַשֵּׁם** – של חסיד ומדקדק במצוות, היודע לכוון לבו גם בשעת טרדתו, **יִטֹּל** – שחתן שאינו מפורסם כחסיד וזהיר בכל המצוות, אינו רשאי להחמיר על עצמו בענין קריאת שמע בליל הנישואין, שיש בהתנהגותו זו משום יהירות. ברם, בעלי התוספות כותבים, שבזמננו, שאין מכוונים כל כך גם בשאר הימים, כל חתן קורא קריאת שמע בליל הנישואין, כי אדרבא, אם לא יקרא, תהא זו יהירות, שמראה עצמו כאילו הוא מכוון תמיד, ורק בשעה זו קשה לו לכוון משום טרדת המצוה.

באור משנה א

כהמשך לענין "טרדה של מצוה" שעסקנו בו בסוף הפרק הקודם, באה משנתנו ללמד, שכל הטרוד בדבר קבורת המת, הואיל וטרדתו טרדת מצוה היא, הריהו פטור מקריאת שמע וכן מכל שאר המצוות, כמבואר במשנה.

מִי שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו – שמת לו אחד מקרוביו שהוא חייב להתאבל עליו; ופירוש "מוטל לפניו" — שעדיין לא קברוהו, **פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע** – משום שהוא טרוד באבלו ובקבורת המת, **וּמִן הַתְּפִלָּה** – מתפילת "שמונה עשרה", **וּמִן הַתְּפִלִּין** – והוא הדין שפטור מכל שאר המצוות, אלא שהמשנה נקטה אלו שהן חמורות, שיש בהן קבלת עול מלכות שמים (**"תוספות יום טוב"**). ואמנם במשנה שבגמרא נוסף: "ומכל מצוות האמורות בתורה". **נוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה** – של המת בשעת הלוויה, **וְחִלּוּפֵיהֶן** – ואלו שיחליפו את נושאי המטה הראשונים ויבואו לשאת במקומם, **וְחִלּוּפֵי חִלּוּפֵיהֶן** – ואלה שיבואו להחליף את השניים, **אֶת שֶׁלְּפָנֵי הַמִּטָּה, וְאֶת שֶׁלְּאַחַר הַמִּטָּה** – בין אותם המלווים שהולכים לפני המטה ובין אותם שהולכים לאחריה, כך דינם: **אֶת שֶׁלַּמִּטָּה צָרֵךְ בָּהֶן** – שישאו אותה, כלומר כל אלה שצריכים לשאת את המטה, **פְּטוּרִין** – מקריאת שמע וכו', **וְאֶת שֶׁאֵין לַמִּטָּה צָרֵךְ בָּהֶן** – אותם המלווים שאינם צריכים לשאת את המטה, כגון שאינם הולכים אלא ללוות את המת לכבודו, **חַיָּבִין** – בקריאת שמע ובתפילין, שכן יכולים הם לקיימן דרך הליכה; ואף שקריאת שמע צריכה כוונה, הרי ההלכה היא שאין צריכים כוונה אלא בפסוק ראשון בלבד, ואפשר להם לעמוד ולכוון בקריאת פסוק זה. **אֵלּוּ וָאֵלּוּ** – בין נושאי המטה ובין המלווים את המת, **פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה** – מתפילת "שמונה עשרה", לפי שאינה מן התורה כמו קריאת שמע; ויש אומרים מפני שהיא צריכה כוונה יתירה (**ברטנורא**). ויש מבארים הטעם, מפני שתפילת "שמונה עשרה" אי אפשר להתפלל בהליכה (**רבנו יונה**).

באור משנה ב

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה ללמד, כיצד נוהגים בענין קריאת שמע לאחר שקברו את המת וחזרו. ונוהגים שכשחוזרים מן הקבר עומדים האנשים בשורה, והאבלים עוברים ביניהם לקבל תנחומים, והם אומרים להם: "המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים".

קָבְרוּ אֶת הַמֵּת וְחָזְרוּ – ממקום הקבר למקום שעושים שורה לתנחומי אבלים, **אִם יְכוֹלִין לְהַתְחִיל וְלִגְמוֹר** – פרשה אחת של קריאת שמע (**ברטנורא**), ויש אומרים: אפילו פסוק הראשון (**גמרא; רמב"ם**), **עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַשּׁוּרָה** – קודם שיגיעו למקום שעומדים בשורה לניחום האבלים, כמו שביארנו לעיל, **יַתְחִילוּ** – לקרוא. **וְאִם לָאו** – שמקום השורה היה קרוב לקבר, ואין פנאי להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה, **לֹא יַתְחִילוּ** – לקרוא, אלא ינחמו תחילה את האבלים, שתנחומי אבלים מצוה מן התורה היא, והעוסק במצוה

ג נָשִׁים, וַעֲבָדִים, וְקְטַנִּים — פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלִּין; וְחַיָּבִין בַּתְּפִלָּה וּבַמְּזוּזָה וּבְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן.
ד בַּעַל קֶרִי מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ; וְעַל הַמָּזוֹן מְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ לְפָנָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם.

פירוש ברטנורא

ג נשים ועבדים פטורים מק"ש. אע"פ שהיא מצות עשה שהזמן גרמא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות סד"א לחייבן הואיל ואית בה מלכות שמים קמ"ל. ותפילין מצות עשה שהזמן גרמא הם דלילה ושבת לאו זמן תפילין נינהו, וסד"א הואיל ואתקוש תפילין למזוזה נשים נחייבו קמ"ל: **קטנים.** אפילו קטן שהגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש, לפי שאינו מצוי תמיד אצלו בעונת ק"ש. ולא בתפילין משום דסתם קטן אינו יודע לשמור תפילין שלא יפיח בהן: **וחייבין בתפלה.** דתפלה רחמי היא, ומדרבנן היא ותקנוה אף לנשים ולחנך בה הקטנים: **ובמזוזה.** דמהו דתימא הואיל ואתקש לתלמוד תורה כי היכי דנשים פטורות מת"ת דכתיב (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם הכי נמי נפטור ממזוזה אע"פ שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא קא משמע לן: **ובברכת המזון.** מיבעיא לן אי חייבות בברכת המזון מדאורייתא כיון דכתיב (שם ח) ואכלת ושבעת וברכת הויא ליה מצות עשה שלא הזמן גרמא, או שמא אין חייבות מדאורייתא משום דכתיב (שם) על הארץ הטובה אשר נתן לך והארץ לא נתנה לנקבות ולא אפשיטא:

ד בעל קרי. עזרא תקן שלא יקרא בעל קרי בתורה בין שראה קרי לאונסו בין לרצונו עד שיטבול. ולא מפני טומאה וטהרה שאין דברי תורה מקבלין טומאה אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים: **מהרהר.** ק"ש בלבו כשהגיע זמן המקרא: **ואינו מברך לפניה ולאחריה.** ואפילו בהרהור, כיון דברכות לאו דאורייתא לא אצרכוהו רבנן: **ועל המזון מברך לאחריו.** דחיובא דאורייתא הוא: **ואינו מברך לפניו.** דלאו חיובא דאורייתא היא. וכבר נפסקה ההלכה דבטלוה לטבילותא, ובעלי קריין קורין ק"ש כדרכן ועוסקין בתורה ומתפללין ומברכין כל הברכות ואין מערער בדבר:

משניות מבוארות – קהתי

פטור מן המצוה (**"תוספות יום טוב" בשם רבנו יונה, עיין שם**). **הָעוֹמְדִים בַּשּׁוּרָה** – בשעת ניחום האבלים, **הַפָּנִימִים** – הרואים פני האבלים, **פְּטוּרִין** – מקריאת שמע, **וְהַחִיצוֹנִים** – שאינם רואים פני האבלים, **חַיָּבִין** – בקריאת שמע במקומם.

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות מתי אדם פטור מקריאת שמע, באה משנתנו ללמד, מי הם הפטורים בכלל מקריאת שמע.

נָשִׁים, וַעֲבָדִים, וְקְטַנִּים, פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע – נשים פטורות, לפי שמצוות קריאת שמע היא מצוות "עשה" שהזמן גרמה, שהרי קיומה תלוי בזמן מסויים של היום, בזמן שכיבה ובזמן קימה, וכל מצוות "עשה" שהזמן גרמה (שהזמן גורם את המצוה) נשים פטורות. עבדים — היינו עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות, ודינם כנשים, שהם חייבים בכל מצוות "לא תעשה" ובכל מצוות "עשה" שאין הזמן גרמן, אבל במצוות "עשה" שהזמן גרמן, פטורים; הלכך פטורים הם מקריאת שמע. קטנים — אפילו כשהגיעו לחינוך, כלומר שחובה על האב לחנכם במצוות, אין מטילים על האב לחנכם בקריאת שמע, לפי שאינם מצויים תמיד על יד האב בזמן קריאת שמע. בירושלמי אמרו: "נשים מניין? שכתוב: "ולמדתם אותם את בניכם" – בניכם ולא בנותיכם. עבדים מניין? שנאמר: "שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד" – מי שאין לו אדון אלא הקב"ה. יצא העבד שיש לו אדון אחר. קטנים מניין? שכתוב (**שמות יג, ט**): "למען תהיה תורת ה' בפיך" – בשעה שהוא תדיר בה". **וּמִן הַתְּפִלִּין** – שהתפילין מצוות "עשה" שהזמן גרמה הם, שחיובם אינו אלא ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת; הלכך נשים ועבדים פטורים מן התפילין, כמו שבארנו לעיל. וקטנים פטורים מן התפילין, לפי שסתם קטנים אינם יודעים לשמרם בנקיות גופם. **וְחַיָּבִין בַּתְּפִלָּה** – בתפילת "שמונה עשרה", שהתפלה בקשת רחמים היא, וכל אדם צריך לבקש רחמים על עצמו (**גמרא; ירושלמי**). רש"י מפרש הטעם, שהתפלה תקנת חכמים היא, ותקנוה אף לנשים ולחינוך בנים. אבל הרמב"ם כותב: "מצוות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר (**שמות כג, כה**): "ועבדתם את ה' א-להיכם". מפי השמועה למדו ש"עבודה" זו היא תפילה, שנאמר (**דברים יא, יג**): "ולעבדו בכל לבבכם" – אמרו חכמים: אי זו היא עבודה שבלב, זו תפילה... ואין לתפילה זמן קבוע מן התורה. ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפילה, לפי שהיא מצוות "עשה" שלא הזמן גרמה" (**הל' תפילה א, א-ב**). **וּבַמְּזוּזָה** – "נשים ועבדים חייבים במזוזה, שהרי זו מצוות עשה שלא הזמן גרמה, וכן חייבים לחנך את הקטנים לעשות מזוזה לבתיהם" (**רמב"ם הל' מזוזה ה, י**). **וּבְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן** – נשים ועבדים חייבים בברכת המזון; אך ספק הוא אם חייבים הם מן התורה, משום שכתוב (**דברים ח, י**): "ואכלת ושבעת וברכת", והרי זו מצוות עשה שאין הזמן גרמה, או אינם חייבים מן התורה, שנאמר (**שם**): "על הארץ הטובה אשר נתן לך", והארץ לא נתחלקה לנקבות (בנות צלפחד לא נטלו אלא חלק אביהם שהיה מיוצאי מצרים). מכל מקום חייבים הם מדברי סופרים. ואף הקטנים חייבים בברכת המזון מדברי סופרים, כדי לחנכם למצוות.

באור משנה ד

כתוב בתורה (דברים כג, יא): "כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה". ופירשו חכמים שכוונת הכתוב לאדם שיצאה ממנו שכבת זרע, שהוא טמא, כמפורש בתורה (ויקרא טו, טז): "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים את כל בשרו וטמא עד הערב". מכאן קראו חכמים לשכבת זרע בשם "קרי", ולאיש שיצא ממנו הזרע בשם "בעל הקרי". בין שיצא ממנו בשינה מעצמו ובין שיצא ממנו בהקיץ, לרצונו או לאונסו (שלא לרצונו). בין שלא בדרך תשמיש ובין בדרך תשמיש; ולא נאמר "מקרה לילה" אלא משום שדיבר הכתוב בהווה (במקרה המצוי והרגיל). ושנינו בברייתא (כבא קמא פב, א): "עזרא תיקן טבילה לבעלי קרי", כלומר שאמנם מן התורה מותר לבעל קרי לעסוק בתורה בעודו בטומאתו כדין כל הטמאים, אבל עזרא ובית דינו הוציאוהו מכלל שאר הטמאים ותיקנו שלא יקרא בעל קרי בדברי תורה עד שיטבול. ולא מפני טומאה וטהרה תיקנו תקנה זו, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים. ועוד טעמים נאמרו בזה (עיין גמרא ברכות כב, א; ירושלמי ברכות ג, ד). לפיכך באה משנתנו ללמד דין בעלי קרי לקריאת שמע ולברכות. ברם, בגמרא מובא, שבטלה תקנת עזרא, ונהגו העולם לסמוך על רבי יהודה בן בתירא שאמר: "אין דברי תורה מקבלים טומאה, שנאמר (ירמיהו כג, כט): "הלא כה דברי כאש נאום ה'" – מה אש אינה מקבלת טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה". וכן כותב הרמב"ם (בסוף הל' קריאת שמע): "והואיל ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל ולא היה כוח ברוב הציבור לעמוד בה, לפיכך בטלה. וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע, והן בעלי קרי, לפי שאין דברי תורה מקבלים טומאה, אלא עומדים בטהרתן לעולם"... מכל מקום משנתנו עוסקת בדין בעל קרי לפי תקנת עזרא.

בַּעַל קֶרִי – כשמגיע זמן קריאת שמע, **מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ** – את "שמע", ואינו קורא בשפתיו, מפני תקנת עזרא, כמבואר לעיל. **וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ** – ברכות קריאת שמע, **לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ** – אפילו בהרהור, שהברכות הואיל ואינן מן התורה אלא מדברי סופרים, לא הצריכוהו חכמים לבעל קרי לברכן. אבל קריאת שמע שחיובה מן התורה, חייבוהו בהרהור, כדי שיצא בזה ידי חובתו. ויש אומרים שאינו יוצא בהרהור ידי חובתו, ומכל מקום חייבוהו בהרהור, כדי שלא יהיו כל העולם עוסקים בקריאת שמע, והוא יושב בטל. **וְעַל הַמָּזוֹן** – הברכות שצריך לברך על המזון, **מְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו** – ברכת המזון בהרהור (**רבנו יונה**), לפי שמצוותה מן התורה, שנאמר (**דברים ח, י**): "ואכלת ושבעת וברכת". **וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ לְפָנָיו** – את הברכה שלפני המזון, לפי שאין חייבים עליה מדברי תורה אלא מדברי סופרים, כמו שבארנו הטעם לעיל בברכות קריאת שמע. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם** – בין בקריאת שמע ובין על המזון,

ה הָיָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, וְנִזְכַּר שֶׁהוּא בַּעַל קֶרִי — לֹא יַפְסִיק, אֶלָּא יְקַצֵּר. יָרַד לִטְבּוֹל — אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת וּלְהִתְכַּסּוֹת וְלִקְרוֹת עַד שֶׁלֹּא תָּגִיעַ הַחַמָּה, יַעֲלֶה וְיִתְכַּסֶּה וְיִקְרָא; וְאִם לָאו — יִתְכַּסֶּה בַּמַּיִם וְיִקְרָא; אֲבָל לֹא יִתְכַּסֶּה לֹא בְּמַיִם הָרָעִים וְלֹא בְּמֵי הַמִּשְׁרָה, עַד שֶׁיַּטִּיל לְתוֹכָן מַיִם. וְכַמָּה יַרְחִיק מֵהֶם וּמִן הַצּוֹאָה? אַרְבַּע אַמּוֹת. **ו** זָב שֶׁרָאָה קֶרִי, וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע, וְהַמְשַׁמֶּשֶׁת שֶׁרָאַתָה נִדָּה — צְרִיכִין טְבִילָה; וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר.

פירוש ברטנורא

ה לא יפסיק. תפלתו לגמרי אלא יקצר כל ברכה וברכה: **ולקרות עד שלא תגיע החמה.** שהותיקין מדקדקים על עצמן לגמור אותה עם הנץ החמה, דכתיב (תהלים עב) ייראוך עם שמש: **יתכסה במים.** ודוקא מים עכורים שאין לבו רואה את הערוה, אבל צלולים לא: **במים הרעים.** מים סרוחים: **במי המשרה.** מים ששורין בהם פשתן: **עד שיטיל לתוכן מים.** חסורי מחסרא והכי קתני, ולא יקרא אצל מי רגלים עד שיתן לתוכן מים, ושיעור המים שיטיל למי רגלים של פעם אחת רביעית: **וכמה ירחיק מהם.** מן המי רגלים שלא הטיל לתוכן מים, ומן הצואה: **ארבע אמות.** ודוקא כשהיא לצדדים או לאחריו אבל לפניו מרחיק כמלא עיניו:

ו זב שראה קרי. אע"פ שטמא טומאת שבעה משום זיבה ואין טבילה זו מטהרתו, אפילו הכי צריך טבילה לדברי תורה כתקנת עזרא משום קרי. וכן נדה אם באה להתפלל ופולטת שכבת זרע הרי היא כבעל קרי. ושכבת זרע מטמא האשה בפליטתו כל שלשה ימים לאחר תשמיש, ולאחר מכאן כבר הסריח בגופה ואין ראוי עוד להיות ולד נוצר ממנו. והכי פירושו נדה שפלטה עתה תשמיש ששמשה אתמול קודם שראתה והמשמשת מטתה שראתה נדה אחר ששמשה צריכין טבילה: **ורבי יהודה פוטר.** אף במשמשת שראתה נדה פטר ר' יהודה, ואף על גב דמעיקרא בת טבילה הות ואיכא למימר דלא פקעא חובת טבילה מינה. וכבר כתבנו לעיל דבטלוה לטבילותא מפני שהיתה תקנה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה:

משניות מבוארות – קהתי

מברך לפניהם ולאחריהם, ומוציא את הברכות בשפתיו; וכל שכן קריאת שמע עצמה, שקוראה בשפתיו. ברם, בירושלמי מפרשים, שבקריאת שמע ובברכת המזון שהם מן התורה, הכל מודים שמוציא בשפתיו, ולא נחלקו במשנתנו אלא בברכות שהם מדרבנן, וכך פירושה של המשנה: בעל קרי מהרהר — **בלבו ברכות קריאת שמע**, ואינו מברך — **בפה**, לא לפניה ולא לאחריה. ועל המזון מברך לאחריו — **בפה**, ואינו מברך לפניו — **אלא בהרהור**. רבי יהודה אומר: מברך — **בפה**, בין לפניהם בין לאחריהם. כך מפרש גם הגר"א (**עיין "שנות אליהו"**), אלא שלפי פירוש זה יוצא שדין קריאת שמע עצמה לא נזכר מפורש במשנה.

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה ללמד דין בעל קרי לענין תפילת "שמונה עשרה", שכן תקנת עזרא היתה בין לדברי תורה בין לתפילה. ברם, הרמב"ם כותב, שעזרא לא תקן טבילה לבעל קרי אלא לדברי תורה, ובית דין שעמדו אחר כך התקינו שבעל קרי אסור אף בתפילה, ולא יתפלל עד שיטבול (עיין "כסף משנה" שתמה על הרמב"ם: הל' תפילה ד, ד).

הָיָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה – בתפילת "שמונה עשרה", **וְנִזְכַּר שֶׁהוּא בַּעַל קֶרִי** – והרי אסור לו להתפלל עד שיטבול, **לֹא יַפְסִיק** – תפילתו לגמרי, **אֶלָּא יְקַצֵּר** – כל ברכה וברכה, דהיינו שלא יאמר אלא פתיחתה וחתימתה, כגון: "אתה חונן לאדם דעת ברוך אתה ה' חונן הדעת". **יָרַד** – בעל קרי, **לִטְבּוֹל** – בבוקר, **אִם יָכוֹל** – להספיק, **לַעֲלוֹת** – מן הטבילה, **וּלְהִתְכַּסּוֹת** – בטליתו, **וְלִקְרוֹת** – "שמע", **עַד שֶׁלֹּא תָּגִיעַ הַחַמָּה** – קודם שתגיע החמה, שכך היא המצוה מן המובחר, כמו ששנינו (לעיל א, ב): "וגומרה עד הנץ החמה". וכן היו נוהגים הותיקין (ענווים ומחבבי המצוות), שהיו מדקדקים לגמור קריאת שמע עם הנץ החמה, כדי לסמוך גאולה לתפילה, כמו שהבאנו לעיל (א, ב), **יַעֲלֶה וְיִתְכַּסֶּה וְיִקְרָא** – קריאת שמע של שחרית; **וְאִם לָאו** – שאינו יכול להספיק לעלות ולקרוא קודם שתגיע החמה, **יִתְכַּסֶּה בַּמַּיִם וְיִקְרָא** – כלומר, יכניס עצמו עד צוארו לתוך המים שהוא עומד בהם ויקרא "שמע"; ודווקא כשהמים אינם צלולים, שלא יהא לבו רואה ערותו. אבל כשהמים צלולים אסור לו לקרוא כשהוא עומד בתוך המים (**גמרא**). **אֲבָל לֹא יִתְכַּסֶּה לֹא בְּמַיִם הָרָעִים** – הסרוחים, או מי רגלים (שתן). **וְלֹא בְּמֵי הַמִּשְׁרָה** – מים ששורים בהם פשתן, שריחם רע, **עַד שֶׁיַּטִּיל לְתוֹכָן מַיִם** – יפים. בגמרא מבואר, שפיסקה זו מוסבה על מי רגלים, שלא יקרא אצלם עד שיטיל לתוכן מים — בשיעור של רביעית למי רגלים של פעם אחת. **וְכַמָּה יַרְחִיק מֵהֶם** – ממים הרעים וממי המשרה; ויש מפרשים: מהם — ממי רגלים שלא הטיל לתוכם מים, **וּמִן הַצּוֹאָה** – כדי שיהא רשאי לקרוא קריאת שמע? **אַרְבַּע אַמּוֹת** – כ- 2 מטר בערך. במה דברים אמורים? כשהמים או הצואה לצדדים או לאחוריו, אבל לפניו צריך להרחיק עצמו כמלוא עיניו, כלומר עד שאינו רואה אותם.

באור משנה ו

משנה זו ממשיכה בענין בעל קרי, והיא באה ללמדנו, שבעל קרי שיש עליו טומאה יותר חמורה, כגון טומאת זיבה וכדומה, אף על פי שהטבילה משום קרי אינה מטהרת אותו מטומאתו, מכל מקום צריך הוא טבילה מתקנת עזרא, וכל עוד שאינו טובל אסור לעסוק בדברי תורה ובתפילה; ואילו לאחר שטבל, אף שעדיין טמא הוא מחמת הטומאה האחרת, הרי הוא מותר בדברי תורה ובתפילה, שלא תוקנה תקנת עזרא אלא לבעלי קרי בלבד, ולא משום טומאה וטהרה אלא מטעמים אחרים כמו שביארנו בהקדמה למשנה ד.

זָב שֶׁרָאָה קֶרִי – כתוב בתורה (**ויקרא טו, ב; יג**): "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא... וכי יטהר הזב מזובו (כלומר לכשתיפסק זיבתו), וספר לו שבעת ימים לטהרתו"... ומכאן שהזב טמא שבעה ימים; ואם הזב נעשה בעל קרי, הריהו צריך טבילה, כמבואר לקמן, **וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע** – אף הנידה טמאה שבעה ימים, כמו שכתוב (**שם שם, יט**): "שבעת ימים תהיה בנדתה"; ואם היא פלטה שכבת זרע מתשמיש המטה שקדם לנידתה, דינה כדין בעל קרי. **וְהַמְשַׁמֶּשֶׁת** – מיטתה, שדינה כבעל קרי, **שֶׁרָאָתָה נִדָּה** – שלאחר שישמשה ראתה דם נידה; כל אלו **צְרִיכִין טְבִילָה** – לדברי תורה ולתפילה כתקנת עזרא משום הקרי, אף על פי שטבילה זו אינה מטהרתם מטומאת זיבה ונידה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. **וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר** – כולם מטבילה מחמת הקרי, בין שכבר נתחייבו בטבילה קודם שנטמאו בטומאה אחרת, כגון בעל קרי שראה זיבה, והמשמשת שראתה נידה, בין שהטומאה האחרת קדמה לקרי, כגון זב שראה קרי ונידה שפלטה שכבת זרע. וכבר הזכרנו, שבטלה טבילת בעלי קרי בכלל מפני שלא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ורוב הציבור לא היה יכול לעמוד בה.

באור משנה א

לאחר שלמדנו בשלשת הפרקים הראשונים של מסכתנו דיני קריאת שמע וברכותיה, בא פרק זה ללמדנו דיני התפילה, היינו תפילת "שמונה עשרה" (עיין לעיל ב, ד). דעת רבים היא, שחיוב התפילה בכל יום הוא מדברי סופרים, וכן אמרו בגמרא: "תפילה מדרבנן" (ברכות כא, א; סוכה לח, א). אבל לדעת הרמב"ם, מצוה מן התורה היא, וזה לשונו: "מצוות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר: "ועבדתם את ה' א-להיכם" (שמות כג, כה). מפי השמועה למדו, שעבודה זו היא תפילה, שנאמר: "ולעבדו בכל לבבכם" (דברים יא, יג) – אמרו חכמים: אי זו היא עבודה שבלב? זו תפילה. ואין מנין התפילות מן התורה. ואין משנה (מטבע) התפילה הזאת מן התורה. ואין לתפילה זמן קבוע מן התורה.... אלא חיוב מצוה זו כך הוא, שיהא

פרק רביעי

א תְּפִלַּת הַשַּׁחַר עַד חֲצוֹת; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת. תְּפִלַּת הַמִּנְחָה עַד הָעֶרֶב; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד פְּלַג הַמִּנְחָה. תְּפִלַּת הָעֶרֶב אֵין לָהּ קֶבַע. וְשֶׁל מוּסָפִין כָּל הַיּוֹם; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁבַע שָׁעוֹת.

פירוש ברטנורא

ד א תפלת השחר עד חצות. שכן תמיד של שחר קרב עד חצות לרבנן, ולר' יהודה אינו קרב אלא עד ארבע שעות ביום. ועד ד' שעות היינו עד סוף שעה רביעית שהוא שליש היום בזמן שהיום י"ב שעות, וכן זמנה לעולם עד סוף שליש היום לפי אורך הימים וקטנן כדכתבינן לעיל גבי ק"ש. והלכה כרבי יהודה: **תפלת המנחה עד הערב.** עד שתחשך: **עד פלג המנחה.** זמן מנחה קטנה הוא מתשע שעות ומחצה עד הלילה, שהם שתי שעות ומחצה, נמצא פלג המנחה שהוא חצי שיעור זה שעה ורביע. ופסק ההלכה בזה, דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, והרוצה לעשות כדברי חכמים ולהתפלל תפלת המנחה עד הערב יעשה, ובלבד שלא יתפלל ערבית בזמן זה, שכיון שמחשיב אותו יום לענין שמתפלל בו מנחה אינו יכול להחשיבו לילה ולהתפלל בו ערבית. ואם בא לעשות כדברי רבי יהודה שלא להתפלל מנחה אלא עד פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה עושה ומשם ואילך יוכל להתפלל ערבית: **אין לה קבע.** זמנה כל הלילה. והא דתני אין לה קבע ולא קתני זמנה כל הלילה, לאשמעינן דתפלת ערבית רשות, לפי שהיא כנגד הקרבת איברים ופדרים שקרבים כל הלילה, והנך רשות נינהו שכיון שנמרק הדם נרצה הקרבן אף על פי שנטמאו איברים ופדרים או שאבדו. ומיהו האידנא קבלוה עליהם כחובה: **ושל מוספין כל היום.** אם אחרה אחר שבע יצא, אבל נקרא פושע וכן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

אדם מתחנן ומתפלל בכל יום, ומגיד שבחו של הקב"ה, ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחינה, ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו, כל אחד לפי כוחו; אם היה רגיל, מרבה בתחינה ובקשה, אם היה ערל שפתיים, מדבר כפי יכולתו. יש מתפלל פעם אחת ביום, ויש מתפללים פעמים הרבה... וכן היה הדבר תמיד ממשה רבנו ועד עזרא. כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע, נתערבו בפרס ויוון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגויים, ואותן הבנים נתבלבלה שפתם, והיתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה... ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל, תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקב"ה בלשון הקודש, עד שיערבו עמה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא ובית דינו כך, עמדו ותיקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר, שלש ראשונות — שבח לה', ושלש אחרונות — הודיה, ואמצעיות — יש בהן שאלת כל הדברים, שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולן, כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן, ותהיה תפילת אלו העלגים תפילה שלמה כתפילת בעלי הלשון הצחה... וכן תיקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות: שתי תפילות בכל יום (שחרית ומנחה) כנגד שני תמידין ("זה האשה אשר תקריבו לה', כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עולה תמיד. את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים" — במדבר כח, ג-ד), וכל יום שיש קרבן מוסף (ראש חודש, שבת ומועד) תיקנו בו תפילה שלישית (תפילת מוסף) כנגד קרבן מוסף... וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפילה אחת בלילה, שהרי איברי תמיד של בין הערביים מתעכלין והולכין כל הלילה, שנאמר: "היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר" (ויקרא ו, ב) – כענין שנאמר: "ערב ובוקר וצהריים אשיחה ואהמה וישמע קולי" (תהלים נה, יח)... נמצאו התפילות בכל יום — שלש: ערבית ושחרית ומנחה. ובשבתות ובמועדים וברא"ש חדשים — ארבע: שלש של כל יום, ותפילת המוספין"... (הל' תפילה א, א-ח). – משנתנו דנה בזמני התפילות; ומובא בתוספתא: "כשם שנתנה תורה קבע (שעות קבועות: זמן שכיבה וזמן קימה) לקרות "שמע", כך נתנו חכמים קבע לתפילה".

תְּפִלַּת הַשַּׁחַר – תפילת "שמונה עשרה" של שחרית, **עַד חֲצוֹת** – זמנה עד חצות היום. ותחילת זמנה — "משעלה ברק השחר והאיר פני המזרח" (**הרא"ש**), אך עיקר מצוותה להתחילה עם הנץ החמה כמנהגם של ותיקין, לקיים מה שכתוב (**תהלים עב, ה**): "ייראוך עם שמש" (**ברכות ט, ב**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת** – כבר בארנו, שהשעות הנזכרות במשנה הן שעות "זמניות", היינו חלקי שנים עשר של אורך היום (מעלות השחר עד צאת הכוכבים), וסובר רבי יהודה, שזמן תפילת שמונה עשרה של שחרית הוא עד ארבע שעות של היום (4/12 של אורך היום), שהן שליש היום. טעם המחלוקת מבואר בברייתא בגמרא (**ברכות כו, ב**), שתפילת השחר היא כנגד קרבן התמיד של שחר, וסובר תנא קמא שהתמיד של שחר קרב והולך עד חצות היום, הלכך גם תפילת השחר זמנה עד חצות. ורבי יהודה סובר, שאינו קרב אלא עד סוף ארבע שעות, ולכן זמן תפילת השחר אינו אלא עד ארבע שעות ביום. ההלכה כרבי יהודה (עיין עדיות ו, א). **תְּפִלַּת הַמִּנְחָה** – זמן תפילת "שמונה עשרה" של מנחה, **עַד הָעֶרֶב** – עד שקיעת החמה (**רבנו יונה; הגר"א**). זמן תפילת המנחה נקבע לפי זמן הקרבת התמיד של בין הערביים "ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, תקנו זמנה מתשע שעות ומחצה, והיא הנקראת "מנחה קטנה". ולפי שבערב פסח שחל להיות בערב שבת היו שוחטים את התמיד בשש שעות ומחצה אמרו, שהמתפלל אחרי שש שעות ומחצה, יצא; ומשהגיע זמן זה, הגיע זמן חיובה, וזו היא נקראת "מנחה גדולה" (**רמב"ם הל' תפילה ג, ב**). נמצאנו למדים, שזמן מנחה גדולה מתחיל משש שעות ומחצה (ממחצית השעה אחרי הצהריים), וזמן מנחה קטנה הוא מתשע שעות ומחצה עד הערב. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד פְּלַג הַמִּנְחָה** – עד חצי זמן המנחה, כלומר, הואיל וזמן המנחה מתחיל מתשע שעות ומחצה של היום, נמצא שיש שתי שעות ומחצה עד הלילה, וסובר רבי יהודה שתפילת המנחה היא עד מחצית אותו הזמן, דהיינו שעה ורבע. (למשל אם נקח יום מימי תמוז הארוכים, וכגון שעלה בו השחר ב-2 לפי שעוננו וזמן צאת הכוכבים היה ב-8, דהיינו שארכו של יום זה 18 שעות, נמצאת השעה הזמנית של אותו יום שעה ומחצה לפי שעוננו, ומכאן – שעת הצהרים באותו יום היא ב-11; זמן תפילת השחר לדעת רבי יהודה עד 8, שהוא שליש היום; זמן מנחה גדולה בשתים עשרה חסר רבע; זמן מנחה קטנה – מארבע ורבע עד הערב לדברי תנא קמא, ולדברי רבי יהודה עד שש ו-8 דקות). בענין השם "מנחה" כותב הרמב"ן שהוא מלשון מנוחה, כלומר שעת מנוחת השמש והשקט אורו הגדול. והגר"א כותב: מה שקראו לאותה תפילה "מנחה" נראה משום שזמנה בשעת הקרבת מנחת התמיד של בין הערביים, שכן הקרבת קרבן התמיד היא משמונה ומחצה עד תשע ומחצה, ובתשע ומחצה מתחיל זמן הקרבת המנחה. ומה שקבעו זמן תפילת השחר משהאיר היום, שאז הוא זמן שחיטת התמיד, ותפילת המנחה קבעו בשעת הקרבת המנחה ולא בשעת שחיטת התמיד, היינו מפני שכתוב (**תהלים עב, ה**): "ייראוך עם שמש", וזה מוסב על שתי התפילות הללו, שחרית ומנחה ... לכך בבוקר שהיו צריכים להקדים כל מה שאפשר כדי שיהיה "עם שמש" קבעוה בזמן שחיטת התמיד, שאז התחלת זמן התמיד. אבל בערב שהיו צריכים לאחר כל מה שאפשר כדי שיהיה "עם שמש", קבעוה בזמן הקרבת מנחה, שהוא סוף זמן התמיד. מכאן אמרו (**ברכות ו, ב**): "לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה, שנאמר (**מלכים א יח, לו**): "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר" וגו'. **תְּפִלַּת הָעֶרֶב אֵין לָהּ קֶבַע** – אין לה זמן קבוע, אלא זמנה כל הלילה, לפי שהיא כנגד הקרבת איברים ופדרים שקרבים כל הלילה. ויש בלשון המשנה "אין לה קבע" משמעות נוספת, שלא עשאוה חכמים תפילת חובה כתפילת שחרית ומנחה, אלא היא תפילת רשות. "ואף על פי כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלוה עליהם כתפילת חובה" (**רמב"ם הל' תפילה א, ו**). **וְשֶׁל מוּסָפִין** – תפילת מוסף, **כָּל הַיּוֹם** – זמנה, שכן קרבן המוסף קרב כל היום. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁבַע שָׁעוֹת** – של היום, דהיינו עד שעה לאחר חצות היום. ויש ספרים שאין גורסים פיסקה זו.

ב רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה מִתְפַּלֵּל בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּבִיצִיאָתוֹ תְּפִלָּה קְצָרָה. אָמְרוּ לוֹ: מַה מָּקוֹם לִתְפִלָּה זוֹ? אָמַר לָהֶם: בִּכְנִיסָתִי אֲנִי מִתְפַּלֵּל, שֶׁלֹּא תֶאֱרַע תַּקָּלָה עַל יָדִי, וּבִיצִיאָתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָיָה עַל חֶלְקִי.

ג רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם מִתְפַּלֵּל אָדָם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִם שִׁגּוּרָה תְּפִלָּתוֹ בְּפִיו, יִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה; וְאִם לָאו — מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה.

פירוש ברטנורא

ב מה מקום. כלומר מה טיבה: **שלא תארע תקלה.** שלא יבא מכשול על ידי, כדמפרש בברייתא שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו חבירי, הרי רעה שתבא על ידי שאגרום להם שיענשו: **אני נותן הודיה על חלקי.** מודה על הטובה שחלק לי ששם חלקי מיושבי בית המדרש. ושתי תפלות הללו בכניסתו לבית המדרש וביציאתו חובה על כל איש ואיש לאמרן, דהכי אמרינן בברייתא בכניסתו מה הוא אומר וביציאתו מהו אומר משמע דחובה למימרינהו:

ג מעין שמונה עשרה. אית דמפרשי בגמרא שאומר מכל ברכה וברכה מן האמצעיות בקוצר וחותם על כל אחת ואחת. ואית דאמרי, הבינו ה' אלהינו לדעת דרכך, שהיא ברכה אחת שיש בה מעין כל הברכות האמצעיות של שמונה עשרה, וחותם ברוך אתה ה' שומע תפלה: **שגורה בפיו.** שהוא למוד ורגיל בה. והלכה כרבי עקיבא שמי שאין תפלתו שגורה בפיו, או בשעת הדחק, מתפלל אדם שלש ראשונות ושלש אחרונות והבינו באמצע שהיא מעין כל האמצעיות, חוץ מימות הגשמים שאינו מתפלל הבינו מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים, וחוץ ממוצאי שבתות וי"ט שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

במשנה הקודמת עסקנו בזמני התפילות, וכידוע המקום המיוחד לתפילה הוא בית הכנסת. לאחר התפילה היו יוצאים מבית הכנסת והולכים לבית המדרש, מקום המיוחד לתלמוד תורה ולישיבת תלמידי חכמים. וכן אמרו (ברכות סד, א): "היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה, זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר (תהלים פד, ח): "ילכו מחיל אל חיל יראה אל א־להים בציון". – משנתנו באה להשמיע שרבי נחוניא בן הקנה תיקן שתי תפילות לנכנס לבית המדרש ללמוד תורה: אחת בכניסתו לבית המדרש ואחת ביציאתו מבית המדרש.

רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה מִתְפַּלֵּל בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ – לעסוק שם בתורה, **וּבִיצִיאָתוֹ** – מבית המדרש, **תְּפִלָּה קְצָרָה** – כמפורש לקמן. **אָמְרוּ לוֹ** – בני הישיבה: **מַה מָּקוֹם לִתְפִלָּה זוֹ** – כלומר מה טיבה של תפילה זו? **אָמַר לָהֶם: בִּכְנִיסָתִי אֲנִי מִתְפַּלֵּל, שֶׁלֹּא תֶאֱרַע תַּקָּלָה עַל יָדִי** – שלא אכשל בדבר הלכה ולא אגרום לכשלון חברי, **וּבִיצִיאָתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָיָה עַל חֶלְקִי** – אני מודה לה' על ששם חלקי מיושבי בית המדרש, וכן מובא בברייתא בגמרא **(ברכות כח, ב)**: "בכניסתו מהו אומר? "יהי רצון מלפניך ה' א־להי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם". ביציאתו מהו אומר? "מודה אני לפניך ה' א־להי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים – אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים; אני עמל והם עמלים – אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים – אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת". הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב: ואלו שתי תפלות חובה הן על כל מי שנכנס ללמוד בבית המדרש, שכן בברייתא לא נאמר: מה היה אומר — כלומר מה היה רבי נחוניא בן הקנה אומר, אלא "בכניסתו מהו אומר" — היינו כל אדם בהכנסו לבית המדרש מהו חייב לומר. וקראו שמה "תפילה" על מנהג הלשון שקוראים לכל בקשה "תפילה".

באור משנה ג

כבר הזכרנו (בהקדמה למשנה א) שתפילת "שמונה עשרה", שהיא התפילה העיקרית, תוקנה על ידי עזרא ובית דינו; ונקראת "שמונה עשרה" על שם מספר הברכות שבתפלה זו. בגמרא מובא, שרבן גמליאל דיבנה ובית דינו הוסיפו עוד ברכה, והיא ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה וכל המינים כרגע יאבדו", הנקראת "ברכת המינים" כנגד המינים שהיו מצרים לישראל ומסיתים אותם לשוב מאחרי ה'. מאז כוללת התפילה תשע עשרה ברכות, ואף על פי כן נשאר לה השם: "תפילת שמונה עשרה". התפילה נחלקת לשלושה חלקים: שלש הברכות הראשונות כוללות שבחי ה', שלש הברכות האחרונות הן הודאה לה', והברכות האמצעיות הן בקשת צרכי הציבור והיחיד. משנתנו דנה, אם כל אדם חייב להתפלל בכל יום תפילה זו ובשלמותה, שכן בימיהם היו מתפללים בעל פה, ורבים לא היו בקיאים בתפילת "שמונה עשרה". ונחלקו תנאים בזה.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם מִתְפַּלֵּל אָדָם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה – חייב אדם להתפלל בכל יום תפילת שמונה עשרה ברכות. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** – לא כל שמונה עשרה חייב אדם להתפלל בכל יום אלא מעין תפילת שמונה עשרה. יש מפרשים בגמרא, שמקצר בברכות האמצעיות, דהיינו שאינו אומר מכל ברכה וברכה אלא פתיחתה וחתימתה, כגון: "אתה חונן לאדם דעת ברוך אתה ה' חונן הדעת, השיבנו אבינו לתורתך ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה" וכו'. ברם, שלש הברכות הראשונות ושלש האחרונות חייב לאמרן בשלמותן. ויש מפרשים **(שם)**, שבמקום הברכות האמצעיות אומר ברכה אחת קצרה הכוללת תוכנן של כל הברכות, **וזהו נוסח הברכה**: "הבינו ה' א־להינו לדעת דרכיך, ומול את לבבנו ליראתך, ותסלח לנו להיות גאולים, ורחקנו ממכאובינו, ודשנו בנאות ארצך, ונפוצותינו מארבע תקבץ, והתועים על דעתך ישפטו, ועל הרשעים תניף ידך, וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתיקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך, טרם נקרא אתה תענה. ברוך אתה ה' שומע תפילה". ואף לפי פירוש זה אומר תחילה שלש הברכות הראשונות, אחר כך ברכת "הבינו" הנזכרת למעלה, ומסיים בשלש הברכות האחרונות. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִם שִׁגּוּרָה תְּפִלָּתוֹ בְּפִיו, יִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** – מי שהתפלה רגילה בפיו ויודע לאומרה בשטף ובמהירות ואינו מתבלבל בה, מצוה עליו להתפלל את כל שמונה עשרה הברכות בשלמותן; **וְאִם לָאו** – אם אינה שגורה בפיו, **מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** – אינו מתפלל כל התפילה אלא תפילה קצרה מעין שמונה עשרה ברכות, כמו שביארנו לעיל. ההלכה היא כרבי עקיבא, שבשעת הדחק מתפלל אדם שלש ברכות ראשונות, ברכת "הבינו" ושלש ברכות אחרונות. במה דברים אמורים? בימות החמה, אבל בימות הגשמים אינו מתפלל "הבינו", מפני שצריך לומר "ותן טל ומטר" בברכת "ברך עלינו". וכן במוצאי שבתות וימים טובים אינו מתפלל "הבינו", מפני שצריך לומר "אתה חוננתנו" בברכת חונן הדעת. **(רמב"ם הל' תפילה ב, ג-ד).**

רש"י

דף פז עמוד א. ממציא נפשיה. לפני מי שחטא לו אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו: **חליף ותני.** עובר ושונה ומשלש פעמים רבות: **בהדי טבחא.** הטבח חטא לו: **קאזיל אבא.** רביה: **למקטל נפשיה.** עכשיו הוא מעניש למות: **תבר רישא.** משבר עצמות ראש של בהמה: **בקועיה.** בגרגרתו: **סידרא.** פרשת מקרא של נביאים או של כתובים: **דף פז עמוד ב: אתא ר' חייא.** וגם הוא היה חפץ לפסוק עמו וחזר בשבילו לראש הפרשה: **רב שאני.** מחמיר היה לעצמו: **חלמא חזא ליה לרב.** ראה חלום על רב שתלאוהו בדקל והוא סימן נשיאות ראש וגדולה ור' חנינא ראש ישיבה היה כדאמר רבי (כתובות דף קג:) בשעת פטירתו חנינא בר חמא ישב בראש וכשראה חלום זה על רב דאג למות לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אמר אדחייה מהכא ויברח לבבל מפני ושם יהיה ראש ולא נדחין למות בשבילו:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פז עמוד א. **רַבִּי זֵירָא, כִּי הֲוָה לֵיהּ מִילְּתָא בַּהֲדֵי אִינִישׁ** - כשהיה לו תרעומת על אדם שחטא כנגדו, **הֲוָה חָלִיף וְתָנֵי לְקַמֵּיהּ** - היה עובר ושונה ומשלש לפניו פעמים רבות, **וּמַמְצִיא לֵיהּ** את עצמו לפניו, **כִּי הֵיכִי דְּנֵיתֵי** - כדי שאותו אדם יבוא **וְנֵיפּוֹק לֵיהּ מִדַּעְתֵּיהּ** - ויבקש מעצמו מחילה, וימחל לו.

רַב, הֲוָה לֵיהּ מִילְּתָא בַּהֲדֵי הַהוּא טַבָּחָא - שחטא הטבח כנגדו. **לֹא אָתָא לְקַמֵּיהּ בְּמַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי** - לא בא הטבח לפניו בערב יום הכפורים לבקש מחילה, **אָמַר אִיהוּ** - רב, בודאי סבור הטבח שאני הוא שחטאתי נגדו, לפיכך **אֵיזִיל אֲנָא לְפַיּוּסֵי לֵיהּ. פָּגַע בֵּיהּ** - פגש אותו **רַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ לְהֵיכָא קָא אָזִיל מַר, אָמַר לֵיהּ** רב **לְפַיּוּסֵי לִפְלָנְיָא. אָמַר** רב הונא, כעת **אָזִיל אַבָּא** [-רב] **לְמִיקְטַל נַפְשֵׁיהּ** - להרוג את הנפש, כלומר להענישו שימות. **אָזַל** רב **וְקָם עֲלָיְיהוּ** - נעמד ליד הטבח, **הֲוָה יָתִיב וְקָא פָּלֵי רֵישָׁא** - היה הטבח יושב ושובר עצמות ראש בהמה, **דָּלֵי עֵינֵיהּ וְחַזְיֵיהּ** - הגביה את עיניו וראה את רב, **אָמַר לֵיהּ** בזלזול, האם **אַבָּא אַתְּ, זִיל** - לך, **לֵית לִי מִילְּתָא בַּהֲדָךְ** - אין לי עסק עמך. **בַּהֲדֵי דְּקָא פָּלֵי רֵישָׁא** - תוך כדי ששבר את עצמות הבהמה, **אִשְׁתְּמִיט גַּרְמָא** - נשמטה עצם, **וּמַחְיֵיהּ בְּקוֹעֵיהּ וְקַטְלֵיהּ** - והכתה את הטבח בגרגרתו והרגתו.

רַב, הֲוָה פָּסִיק סִידְרָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי - היה מסדר פסוקי פרשיות [מנביאים או מכתובים] לפני רבי, **עֵיל**

דף פז עמוד ב: **אָתָא** - נכנס ובא **רַבִּי חִיָּיא, וְהָדַר** - חזר רב עבורו **לְרֵישָׁא** - לתחילת הפרשה. **עֵיל בַּר קַפָּרָא, וְהָדַר** רב **לְרֵישָׁא** גם עבורו. **אָתָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי, וְשׁוּב הָדַר** רב **לְרֵישָׁא. אָתָא רַבִּי חֲנִינָא (בר) [בְּרַבִּי] חָמָא, אָמַר** רב, **כּוּלֵּי הַאי נָהֲדַר וְנַיְזִיל** - וכי כל פעם נחזור לתחילה, **וּלֹא הָדַר. אִיקְפִּיד רַבִּי חֲנִינָא** על רב, שלאחרים חזר ועבורו לא, **וְאָזַל רַב לְגַבֵּיהּ תְּלִיסַר מַעֲלֵי יוֹמֵי דְּכִפּוּרֵי** - הלך רב אליו בשלשה עשר ערבי יום כפורים לבקש מחילה, **וְלֹא אִיפַּיֵּים** רבי חנינא.

מקשה הגמרא: **וְהֵיכִי עָבֵיד הָכִי** - וכיצד עשה רב כך, לבקש מחילה כל כך הרבה פעמים, **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא** (לעיל עמוד א) **כָּל הַמְבַקֵּשׁ מָטוּ** [-מחילה] **מֵחֲבֵירוֹ, אַל יְבַקֵּשׁ** [-אינו צריך לבקש] **מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים.** מתרצת הגמרא: **רַב שַׁאנִי,** שהחמיר על עצמו. מקשה הגמרא: **וְרַבִּי חֲנִינָא, הֵיכִי עָבֵיד הָכִי** שלא מחל, **וְהָאָמַר רָבָא, כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו** - כל המוותר ואינו מחזיר במידה למצערים אותו, **מַעֲבִירִין** - מוותרים **לוֹ** מן השמים ואינו נענש **עַל כָּל פְּשָׁעָיו.**

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** הטעם ש**רַבִּי חֲנִינָא** לא התפייס, כי **חֶלְמָא חָזֵי לֵיהּ לְרַב דִּזְקַפּוּהוּ בְּדִיקְלָא** - ראה בחלום שתלו את רב על עץ דקל, **וּגְמִירֵי** - קבלה בידינו, **דְּכָל דִּזְקַפּוּהוּ בְּדִיקְלָא רֵישָׁא הָוֵי** - שכל שתלוהו בדקל בחלום יעלה לגדולה. **אָמַר** [רבי חנינא], **שְׁמַע מִינָּהּ, בָּעֵי לְמֶעְבַּד רְשׁוּתָא** - רוצים למנות את רב לראש הישיבה. וחשש רבי חנינא [שהיה ראש הישיבה בארץ ישראל], שאם יעלה רב לדור בארץ ישראל, יצטרך הוא למות, לפי שאין מלכות [-שררה] נוגעת בחברתה, **וּלְפִיכָךְ לֹא אִיפַּיֵּים כִּי הֵיכִי דְּלֵיזִיל וְלִגְמַר אוֹרַיְיתָא בְּבָבֶל** - כדי שרב יברח מפניו לבבל ויתמנה שם לראש ישיבה, ולא ימות הוא.

המשך ביאור מסכת קידושין ליום שלישי עמ' א

1 הזאה מטבילה, ולא מטומאה. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי,** מדוע לא
2 **נְדַמְיֵיהּ** הזאה **לְטְבִילָה** ותחשב הלשון כאבר שבסתר. משיבה
3 הגמרא, משום שהתיבות 'וְכִבֵּס בְּגָדָיו' שנאמרו בפסוק בין 'וחטאו'
4 לבין 'ורחץ במים' **הִפְסִיק הָעִנְיָן,** ואין הזאה וטבילה סמוכים ללמדם
5 זה מזה, אלא רבי למד הזאה מטומאה הסמוכה לה.
6 הגמרא מקשה על דברי עולא: **וְהַאם סָבַר רַבִּי לְעִנְיָן טְבִילָה** שחלל
7 הפה **כְּטָמוּן דָּמֵי,** כפי שאמר עולא, **וְהָאָמַר רָבִין אָמַר רַב אַדָּא אָמַר**
8 **רַבִּי יִצְחָק, מַעֲשֶׂה בְּשִׁפְחָה שֶׁל בֵּית רַבִּי שֶׁטְּבָלָה, וְעָלְתָה וְנִמְצָא עֲצֶם**
9 שהיתה בטבילה **בֵּין שִׁנֶּיהָ, וְהִצְרִיכָהּ רַבִּי טְבִילָה אַחֶרֶת** משום
10 חציצה, ולמדנו שדעת רבי שצריך שתהיה טבילה גם בחלל הפה.
11 מתרצת הגמרא: **נְהִי דְּבִיאַת מַיִם לֹא בְּעִינָן** – אף שאין צורך בביאת
12 מים ממש בתוך הפה, וכדברי עולא, אבל **מָקוֹם הָרָאוּי לָבוֹא בּוֹ מַיִם**
13 **בְּעִינָן** – יש צורך שיהיה חלל הפה ראוי לביאת מים, שלא תהיה בו
14 חציצה. **כִּדְרַבִּי זֵירָא** – וכפי שלמדנו מדברי רבי זירא, **דְּאָמַר רַבִּי**
15 **זֵירָא, כָּל הָרָאוּי לְבִילָה** – כל מנחה שראוי לבוללה מפני שאין בה
16 יותר מששים עשרון סלת, **אֵין בִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ,** ואפילו אם לא בלל
17 כלל, המנחה כשרה, **וְמִנחה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְבִילָה** – שיש יותר מששים
18 עשרון בכלי אחד, ואין סלת המנחה והשמן נבללים יפה, **בִּילָה**
19 **מְעַכֶּבֶת בּוֹ,** והמנחה פסולה מפני שלא ניתן לבוללה. והוא הדין
20 לגבי טבילה, אף שאין מי הטבילה צריכים להיכנס לתוך הפה,
21 מכל מקום יש צורך שיהיה המקום ראוי לכך.

אלא, זֶה – רבי יהודה, פֵּרַשׁ לְמִיתָה, וְברגע המיתה זֶה – מר זוטרא, פֵּרַשׁ לְחַיִּים, ולא היה זמן שיוכל העבד לזכות בעצמו. וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי שקָטָן הָיָה אותו עבד, ובכל זאת הזדרז מר זוטרא לזכות בו, מאחר ולדעתו אף עבד קטן זוכה בעצמו בשעת מיתת רבו הגר, וסבר כחכמים וְדְלֵא כְּאַבָּא שָׁאוּל, וכפי שיתבאר להלן.

הגמרא מבארת את מחלוקת חכמים ואבא שאול: דְּתַנְיָא, גֵּר שֶׁמֵּת ללא יורשין, וּכְזָבוּ [־ובזזו] יִשְׂרָאֵל את נִכְסָיו, וְהָיוּ בָּהֶן עֲבָדִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, קָנוּ העבדים את עַצְמָן ונעשו בְּנֵי חוֹרִין, שאף עבד קטן זוכה בעצמו מן ההפקר. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, גְּדוֹלִים קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין, לפי שהם זוכים בעצמם, אבל קְטַנִּים כָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן לאחר מיתת הגר, זָכָה בָּהֶן, שאינם יכולים לזכות בעצמם, ונותרו הפקר לכל.

שנינו במשנה, וְהעבד קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ מיד אדונו, בְּכֶסֶף כּוֹ' על ידי אחרים ובשטר על ידי עצמו, דברי רבי מאיר. יש לדייק מדבריו 'בְּכֶסֶף עַל יְדֵי אֲחֵרִים' אין – אכן יוצא לחירות, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ – אבל אינו יכול לתת כסף שלו לשחרורו, שכל מה שקנה עבד קנה רבו. הגמרא מבררת: בְּמַאי עָסְקִינָן שאחרים משחררים את העבד בכספם, אִילֵימָא –שהם עושים כן שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ של העבד, מִכְּדֵי שָׁמַעְנָא לֵיהּ – מאחר ששמענו לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר בגיטין (יא:) חוֹב הוּא לְעֶבֶד שֶׁיֵּצֵא מִיַּד רַבּוֹ לְחֵירוּת – יש לעבד הפסד בשחרורו, שבכך נאסר בשפחה כנענית המותרת לעבדים ואסורה לישראל, וְתָנְיָא (גיטין יא:) זָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו – שאפשר לזכות לאדם בלא ידיעתו, וְאֵין חָכִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו – בידיעתו ובהסכמתו. ומאחר והשחרור חוב לעבד, אין אחרים יכולים לשחררו בלא הסכמתו. הגמרא מבארת: אֶלָּא פְּשִׁיטָא שדברי רבי מאיר נאמרו, כשהאחרים נתנו את הכסף מִדַּעְתּוֹ של העבד, וְהָא קָמַשְׁמַע לָן, שעַל יְדֵי אֲחֵרִים שישחרר הוא בממונם, אֵין – יכול הוא להשתחרר, אבל עַל יְדֵי עַצְמוֹ בממון של עצמו, לֹא – אין הוא יכול להשתחרר, אַלְמָא – הרי שלדעתו אֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ – אין אפשרות כלל שיהיה לעבד ממון שלו, שרבו קנה לכל ממונו.

הגמרא מקשה: אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא – אם כך, היאך יתישבו סוף דברי רבי מאיר, שהעבד משתחרר בִּשְׁטָר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, ויש לדייק, שעַל יְדֵי עַצְמוֹ, אֵין – אכן משתחרר, אבל עַל יְדֵי אֲחֵרִים שיקבלו עבורו את השטר, לֹא, וְאִי מדובר במשנה שנתינת הכסף וקבלת השטר היו מִדַּעְתּוֹ של העבד, עַל יְדֵי אֲחֵרִים, אַמַּאי לֹא ישתחרר העבד, הרי מעשיהם נעשו לדעתו של העבד. הגמרא מנסה לתרץ: וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר שבאמת מדובר בשחרור הנעשה מדעתו, וּמַאי 'עַל יְדֵי עַצְמוֹ', אַף עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שלא רק אחרים מקבלים שטר שחרור עבורו, אלא אף הוא עצמו יכול לקבל שטר שחרור, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּגִיטוֹ וְיָרוֹ בָּאִים כְּאֶחָד – הכח לזכות במה שבידו ונתינת הגט המשחררת אותו, חלים בבת אחת, שמכיון שאחר השחרור יהיה לעבד יד ורשות לעצמו, הרי שכבר עתה קודם השחרור יכול הוא לקבל את השטר בידו.

הגמרא דוחה את התירוץ: וְהָא לֹא תָּנֵי הָכִי – והרי שנינו, שאין זו דעתו של רבי מאיר, דְּתַנְיָא בברייתא, העבד משתחרר בִּשְׁטָר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְלֹא עַל יְדֵי אֲחֵרִים, המקבלים את השטר עבורו, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.

אָמַר אַבָּיֵי, לְעוֹלָם מדובר במשנה שהשחרור נעשה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ של העבד, ולכן בשטר אינו משתחרר על ידי אחרים, כיון שלדעת רבי מאיר חוב הוא לעבד, וְמה ששנינו שהוא יוצא בכסף על ידי אחרים, שַׁאנִי כֶּסֶף – שונה קנין כסף משטר, הוֹאִיל וְקָנֵי לֵיהּ – הואיל והאדון קונה את העבד בכסף, בְּעַל כּוֹרְחֵיהּ של העבד, לכן גם כשהאדון משחררו, מָקְנֵי לֵיהּ – מקנה את העבד לעצמו, ומשחררו בכסף, אפילו בְּעַל כּוֹרְחֵיהּ. הגמרא מקשה: אִי הָכִי – אם זה הטעם שהעבד משתחרר בכסף אפילו בעל כרחו, שֶׁטָּר נַמִּי – גם בשטר נאמר כך, שמאחר והוא נקנה לאדון בשטר בעל כורחו של העבד, גם אחרים יקבלו שטר שחרור עבורו אפילו בעל כרחו, ומדוע שנינו שקונה את עצמו בשטר רק על ידי עצמו. מתרצת הגמרא: הַאי שְׁטָרָא לְחוּד וְהַאי שְׁטָרָא לְחוּד – שטר הקנין, שטר בפני עצמו הוא ונאמר בו לשון קניה, ושטר שחרור, שטר בפני עצמו הוא ונאמר בו לשון שחרור, ואין ללמוד דיניהם זה מזה. מקשה הגמרא: הָכָא נַמִּי – הלוא גם בכסף ניתן לומר, שהַאי כַּסְפָּא לְחוּד וְהַאי כַּסְפָּא לְחוּד – זהו כסף בפני עצמו שבו נעשה קנין, וזהו כסף שבו נעשה שחרור, והיאך מביאים ראיה מזה לזה. מתרצת הגמרא: טִיבְעָא מִיהָא חַד הוּא – המטבע אחד הוא בקניה ובשחרור, ואין ניכר הבדל בין המטבעות, וכשם שנקנה בעל כרחו ע"י מטבע, כך משתחרר בעל כרחו במטבע.

רָבָא אָמַר, מדובר במשנה ששחרור העבד נעשה שלא מדעתו, והטעם שכֶּסֶף מועיל בעל כורחו, כִּי קַבָּלַת רַבּוֹ, שקיבל כסף מיד אחרים, היא שגְּרְמָה לוֹ [־ לעבד] את השחרור, ואין נותני הכסף משחררים אותו, ומאחר והאדון אינו שליח העבד אלא מקבל כסף להנאתו, והעבד יוצא מאליו לחירות, לכן יכול לקבל את הכסף אפילו בעל כרחו. אבל בשחרור הנעשה בשֶׁטָּר, קַבָּלַת אֲחֵרִים את השטר מיד האדון, היא שגְּרְמָה לוֹ לשחרור, וקבלתם מועילה רק מפני שהם זוכים עבור העבד, ואין יכולים לחוב לעבד שלא מדעתו.

שנינו במשנה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בְּכֶסֶף עַל יְדֵי עַצְמוֹ ובשטר על ידי אחרים, ובלבד שיהא הכסף משל אחרים. הגמרא מבררת את דברי חכמים: יש לדייק, 'בְּכֶסֶף עַל יְדֵי עַצְמוֹ' אִין – אכן הוא משתחרר, אבל עַל יְדֵי אֲחֵרִים שיתנו כסף עבורו, לֹא. מקשה הגמרא: אַמַּאי אין נתינתם מועילה לשחררו, נְהִי נַמִּי – גם אם נאמר שבמשנה מדובר דְּשֵׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ נעשו קניינים אלו, היה צריך להועיל נתינת כסף גם על ידי אחרים, כי מִכְּדֵי שָׁמַעְנָא לְהוּ – מאחר ושמענו לְרַבָּנַן דְּאָמְרֵי במסכת גיטין (יא:), זְכוּת הוּא לעבד שֶׁיֵּצֵא מִתַּחַת יַד רַבּוֹ לְחֵירוּת, שהזכות של השחרור לחירות יותר גדולה ממה שמפסיד בכך שנאסר בשפחה כנענית, וְתָנְיָא (גיטין יא:) זָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וְאֵין חָכִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו, ומאחר וזכות היא לו, מדוע לא ישחררוהו אחרים בכסף שלא מדעתו.

הגמרא מנסה לתרץ: וְכִי תֵּימָא מַאי 'עַל יְדֵי עַצְמוֹ', הכוונה היא, אַף עַל יְדֵי עַצְמוֹ, אולם גם אחרים יכולים לשחררו שלא מדעתו כיון שהשחרור זכות הוא לו, וְקָא מַשְׁמַע לָן בכך שאמרו שמשתחרר בכסף על ידי עצמו, דְּיֵשׁ קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ – שאם יתנו לעבד דבר על מנת שאין לרבו רשות בו, הרי קונהו לעצמו, ויתכן שיהיה לו ממון שיוכל להשתחרר בו. הגמרא דוחה: אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא – אם כך קשה מהסיפא, ששנינו, 'בִּשְׁטָר עַל יְדֵי אֲחֵרִים', ומשמע שדווקא על ידי אחרים משתחרר, וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ. וקשה, וְהָא קַיְימָא לָן – והרי מקובלנו דְּגִיטוֹ וְיָרוֹ בָּאִין כְּאֶחָד – הכח לזכות בשטר שקיבל לידו ונתינת הגט המשחררת אותו, חלים בבת אחת. הגמרא מנסה לקיים תירוץ זה: וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר שכשם שפירשנו את הרישא שהכוונה אף על ידי עצמו, כך נפרש גם בסיפא, מַאי 'בשטר עַל יְדֵי אֲחֵרִים', הכוונה היא אַף עַל יְדֵי אֲחֵרִים, ויכול העבד לקבל את שטר השחרור גם על ידי עצמו. וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן – ומה שאמרו חכמים 'על ידי אחרים', השמיענו בזה דְּזִכּוּת הוּא לְעֶבֶד שֶׁיֵּצֵא מִיַּד רַבּוֹ לְחֵירוּת ולכן יכולים אף אחרים לקבל עבורו שלא מדעתו. דוחה הגמרא: אִי הָכִי שהכוונה בסיפא אף על ידי אחרים וכל שכן על ידי עצמו, וכן ברישא הכוונה אף על ידי עצמו וכל שכן על ידי אחרים, נְעָרְבִינְהוּ וְנִיתְּנִינְהוּ – יכולנו לשנותם ביחד ולומר כך 'בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר בֵּין עַל יְדֵי אֲחֵרִים בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ', שכן כל האופנים מועילים, ולמה חילקם התנא, 'בכסף על ידי עצמו ובשטר על יד אחרים'.

אֶלָּא יש לבאר את המשנה כך, שחכמים אמרו רק 'בכסף על ידי אחרים', והביאור, שבְּכֶסֶף הוא משתחרר בֵּין עַל יְדֵי אֲחֵרִים שלא מדעתו, מפני שזכות היא לו, בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שיש לו יד לעבד בלא רבו ויתכן שיהיה לו ממון להשתחרר בו, ולדבריהם גם בשטר משתחרר בין על ידי עצמו ובין על ידי אחרים, שהרי מקובלנו ש'גיטו וידו באים כאחד'. ומה ששנינו בהמשך, בִּשְׁטָר עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ, אין זה מדברי חכמים, וְהתנא ששנה כן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הוּא, הסובר שאין העבד משתחרר בשטר על

המשך בעמוד יב

רש"ל

ואיכא דאמרי קטן הוה — ואף על פי כן הוצרך לכל זאת. **ודלא כאבא שאול** — דאמר: כל המחזיק בהן זכה, אפילו לאחר זמן זכה בהן. **על ידי עצמו לא** — שאם נתן לו כסף לפדות את עצמו — אינו פדוי, דמה שקנה עבד קנה רבו. **במאי עסקינן** — האי קנה עצמו על ידי אחרים. **אילימא שלא מדעתו** — של עבד. **שמעינן ליה לרבי מאיר** — בפרק קמא דגיטין: חוב הוא לעבד שיוצא כו'. שאם היה עבד כהן — פוסלו מן התרומה, ואי עבד ישראל — אוסרו בשפחה, דשכיחא ליה, פריצא ליה. **ותנינא אין חבין לאדם כו'** — אין אדם יכול ליעשות שלוחו שלא מדעתו לדבר שהוא חובה או הפסד. והיכי תני מתניתין דנפדה על ידי אחרים שלא מדעתו? **אלא מדעתו** — ואם תאמר: פשיטא! הא איצטריך לאשמועינן, דעל ידי עצמו לא, דאין קנין לעבד בלא רבו בשום צד. **ואי מדעתו** — שאמר לו: קבל גט. **באין כאחד** — ולא אמרינן: לא הוציא רבו את הגט מרשותו ואין זו קבלה. **והא לא תני** — בברייתא הכי. **האי שטרא לחוד כו'** — זה לשון קניה, וזה לשון שחרור. **האי כספא לחוד והאי כספא לחוד** — זה ניתן לקניה, וזה ניתן לשחרור. **מיבעא מיהא חד הוא** — ואין ניכר הפרש ביניהם. **כסף קבלת רבו** — שמקבל רבו הכסף, גרמו לו להשתחרר מאליו, ואין אחרים הללו חבין אלא קבלת הרב. והרב אין נעשה שלוחו, אלא לצורך עצמו, ומקנהו מאליו. אבל חירות השטר — קבלת אחרים גרמה לו, וכיון דחוב הוא לו — אין חבין לאדם שלא מדעתו. **שמענא להו כו'** — במסכת גיטין (יא,ב). **תנינא** — כמו "התנן". **דיש קנין** — כי יהבי ליה על מנת שאין לרבו רשות בו. **והא קיימא** לן — כלומר, והא מעשים בכל יום שהעבד מקבל את גיטו. ואי רבנן פליגי עלה דמילתא — מי שבקינן רבנן ועבדינן כרבי מאיר? **אף על ידי אחרים** — ואפילו שלא מדעתו, דזכות הוא לעבד כו'. **ורבי שמעון בן אלעזר היא** — הך סיפא דשטר. דלית ליה גיטו וידו באין כאחד. **ושלש מחלוקות בדבר** — רבי מאיר אית ליה: בכסף על ידי אחרים ואפילו שלא מדעתו, ולא על ידי עצמו — דאין קנין לעבד בלא רבו. ובשטר על ידי עצמו ולא על ידי אחרים שלא מדעתו — דחוב הוא לו. וכסף, אף על גב דחוב הוא לו — קבלת רבו גרמה לו. ורבי שמעון בן אלעזר אית ליה: בין בכסף בין בשטר על ידי אחרים, דקסבר זכות הוא לו. ולא על ידי עצמו — דגבי כסף אית ליה אין קנין לעבד בלא רבו, וגבי שטר לית ליה גיטו וידו באין כאחד, כדקתני: אף בשטר כו', וכל שכן בכסף, אלמא בתרוייהו אית ליה על ידי עצמו לא. ורבנן דמתניתין אית להו: בכסף — בין על ידי אחרים בין על ידי עצמו דיש קנין, אחרים, דזכות הוא לו. וכן בשטר, בין על ידי אחרים בין על ידי עצמו. ודקיימא לן גיטו וידו באין כאחד — כרבנן עבדינן ליה. והאי דלא ערבינהו ותנינהו — משום דסיפא רבי שמעון בן אלעזר היא. אבל רישא, הכי קאמרו ליה רבנן לרבי מאיר: אף בכסף על ידי עצמו, דיש קנין. וכל שכן על ידי אחרים, דזכות לו. וכל שכן שטר דזכות. ואם באנו לפרש שלש מחלוקות, ולומר: דרבנן אית להו בכסף בין על ידי עצמו בין על ידי אחרים, ובשטר על ידי אחרים ולא על ידי עצמו. ורבי שמעון בן אלעזר סבר כרבי מאיר בכסף, דעל ידי עצמו לא, ואין קנין, וכרבנן בשטר דאין גיטו וידו באין כאחד — אם כן הא דקיימא לן גיטו וידו באין כאחד יחידאה היא, וכרבי מאיר עבדינן ליה. הילכך ליכא לפרושי אלא כדפרישית; דרישא דמילתא אמרוה רבנן, וסיפא אתאן לרבי שמעון בן אלעזר. **שאינה שלו** — דכתיב (דברים כד) "ונתן בידה" ואיהי לא אקניה לבעל לגופה. **שאינה שלו** — של רבו. ורבנן גמרי הכי: מה אשה מקבלת גיטה — אף עבד מקבל גט.

ואיכא דאמרי קטן היה — ואף על פי כן הוצרך לזכות בו, כדי שלא יקנה עצמו מן ההפקר אחר מיתת האדון. ודלא כאבא שאול. דלאבא שאול היה יכול לזכות בו ואפילו לאחר מיתה, כך פירש הקונטרס. וקשה לרבינו תם: מנא ליה דלא כאבא שאול? דילמא לעולם אימא לך כאבא שאול סבירא ליה, ומה שהחזיק בו מחיים — לפי שהיה ירא שמא יקדמנו אחר ויזכה בו! ועוד, הוה ליה למימר: וכדרבנן. ועוד קשה: דבפרק "השולח" (גיטין לט,א) פסיק רבי יהושע בן לוי הלכה כאבא שאול. ואף על גב דרבי יוחנן סבר דאין הלכה כאבא שאול, מכל מקום קיימא לן דבכל מקום הלכה כרבי יהושע בן לוי לגבי דרבי יוחנן, כדמוכח בריש פרק רביעי דמגילה (כז,א), דמשמע שדברי רבי יהושע בן לוי הם עיקר מדברי רבי יוחנן, גבי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש. ואם כן היכי עבוד הכא דלא כהילכתא? ונראה לרבינו תם, דגרס הכא "וכאבא שאול". כלומר, אפילו לאבא שאול דאמר כל המחזיק בהן זכה בהן הוצרך לעשות כן, שלא יקדמנו אחר. ועוד מפרש רבינו תם בענין אחר: איכא דאמרי קטן הוה, שאם היה גדול — לא היה מועיל בו זה פירש למיתה וזה פירש לחיים. ואף על פי שעבדות אחרים עליו — קודם הוא לזכות בעצמו, כיון שיש לו יד. אבל קטן שאין לו יד — כל הקודם זכה בהן כאבא שאול. ולא אמר לו "שלוף מסנאי" מחיים, אלא לאחר מיתת יהודה הנדואה עשה כך. והיינו כאבא שאול, דאמר: קטן אין לו יד לזכות בעצמו, ומשום הכי זכה בו מר זוטרא אפילו לאחר מיתה. אבל לרבנן, בין גדול ובין קטן, ואפילו עבדות אחרים עליו — קנה עצמו בן חורין. ורבינו יצחק מפרש: דהא דקאמר "וכאבא שאול" — דאמילתא קמא נמי קאי. ואפילו ללישנא קמא דגדול הוה לא היתה חזקה מועלת כלום, אלא דוקא לאבא שאול. דלרבנן דאמרי: בין גדולים ובין קטנים קנו עצמן בני חורין — לא היה מר זוטרא יכול לזכות בו. דטעמייהו דרבנן מפרש בפרק "השולח" (גיטין לט,ב), דגמר "לה" "לה" מאשה: דמה אשה מיתת בעל מתירה בלא גט — אף עבד משתלח בלא גט. והוי השתא מיתת הבעל בגט, ואם היה נותן לו גט — מי היה אחר יכול לזכות בו? אבל לאבא שאול ניחא, דהא ליקח: מה אשה איסורה מפקעת במיתת הבעל ולא ממונא — אף עבד כו'. וכיון שהיה משעבד עצמו למר זוטרא — לא היה חפץ לזכות בעצמו, והוי כמו קטן לאבא שאול.

[**והא** קא משמע לן על ידי אחרים אין כו' — ואם תאמר: מעיקרא נמי ידע תלמודא דהכי הוא חידוש דמתניתין, כדאמר: בכסף על ידי אחרים — אין, על ידי עצמו כו'! ויש לומר: דהוי סבר מעיקרא דהוי חידוש דמתניתין מתרוייהו, ממה שהוא על ידי אחרים ומן דיוקא דעל ידי עצמו לא. ומסיק דלא איצטריך מתניתין אלא מן הדיוק. תוספות ישנים]. **רבי** שמעון בן אלעזר אומר אף שטר על ידי אחרים ולא על ידי עצמו ושלש מחלוקות בדבר — פירש בקונטרס: רבי מאיר אית ליה בכסף על ידי אחרים, ואפילו שלא מדעתו, ולא על ידי עצמו — דאין קנין לעבד בלא רבו. ובשטר על ידי עצמו ולא על ידי אחרים שלא מדעתו — דחוב הוא לו. וכסף, אף על גב דחוב הוא לו — קבלת רבו גרמה לו. ולרבי שמעון בן אלעזר אית ליה בין כסף בין שטר

תוספות

זֶה פֵּירֵשׁ לְמִיתָה וְזֶה פֵּירֵשׁ לְחַיִּים. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: קָטָן הָיָה, וּדְלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל. דְּתַנְיָא: גֵּר שֶׁמֵּת וּבִזְבּוּז יִשְׂרָאֵל נְכָסָיו, וְהָיוּ בָהֶן עֲבָדִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים - קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: גְּדוֹלִים - קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין, קְטַנִּים - כָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן זָכָה בָּהֶן. "וְקוֹנֶה עַצְמוֹ בְּכֶסֶף כו'". בְּכֶסֶף עַל יְדֵי אֲחֵרִים - אִין, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - מִכְּדֵי שְׁמַעְנָא לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר: חוֹב הוּא לְעֶבֶד שֶׁיֵּצֵא מִיַּד רַבּוֹ לְחֵירוּת, וְתַנְיָא: זָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו! אֶלָּא פְּשִׁיטָא - מִדַּעְתּוֹ, וְהָא קָמַשְׁמַע לָן: עַל יְדֵי אֲחֵרִים - אִין, עַל יְדֵי עַצְמוֹ - לָא. אַלְמָא: אֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ. - אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא: בִּשְׁטָר עַל יְדֵי עַצְמוֹ. עַל יְדֵי עַצְמוֹ - אִין, עַל יְדֵי אֲחֵרִים - לָא. וְאִי מִדַּעְתּוֹ, עַל יְדֵי אֲחֵרִים אַמַּאי לָא? וְכִי תֵּימָא: מַאי עַל יְדֵי עַצְמוֹ - אַף עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן: דְּגִיטוֹ וְיָדוֹ בָּאִים כְּאֶחָד. וְהָא לָא תָּנֵי הָכִי, דְּתַנְיָא: בִּשְׁטָר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְלֹא עַל יְדֵי אֲחֵרִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר! אֲמַר אַבָּיֵי: לְעוֹלָם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְשָׁאנֵי כֶּסֶף, הוֹאִיל וְקָנֵי לֵיהּ בְּעַל כּוֹרְחֵיהּ - מַקְנֵי לֵיהּ בְּעַל כּוֹרְחֵיהּ. - אִי הָכִי שְׁטָר נַמִּי! - הַאי שְׁטָרָא לְחוּד וְהַאי שְׁטָרָא לְחוּד. הָכָא נַמִּי, הַאי כַּסְפָּא לְחוּד וְהַאי כַּסְפָּא לְחוּד! - טִיבְעָא מִיהָא חַד הוּא. רָבָא אָמַר: כֶּסֶף - קַבָּלַת רַבּוֹ גָּרְמָה לוֹ, שְׁטָר - קַבָּלַת אֲחֵרִים גָּרְמָה לוֹ. "וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בְּכֶסֶף עַל יְדֵי עַצְמוֹ". בְּכֶסֶף עַל יְדֵי עַצְמוֹ - אִין, עַל יְדֵי אֲחֵרִים - לָא. אַמַּאי? נְהִי נַמִּי דְּשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, מִכְּדֵי שְׁמַעְנָא לְהוּ לְרַבָּנַן דְּאָמְרִי: זְכוּת הוּא שֶׁיֵּצֵא מִתַּחַת יַד רַבּוֹ לְחֵירוּת, וְתַנְיָא: זָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו! וְכִי תֵּימָא: מַאי עַל יְדֵי עַצְמוֹ - אַף עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְקָא מַשְׁמַע לָן דְּיֵשׁ קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ. אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא: בִּשְׁטָר עַל יְדֵי אֲחֵרִים וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ. וְהָא קַיְימָא לָן דְּגִיטוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד! וְכִי תֵּימָא: מַאי עַל יְדֵי אֲחֵרִים - אַף עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן דִּזְכוּת הוּא לְעֶבֶד שֶׁיֵּצֵא מִיַּד רַבּוֹ לְחֵירוּת. אִי הָכִי, נַעֲרֵבִינְהוּ וְנִיתְנִינְהוּ: בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר - בֵּין עַל יְדֵי אֲחֵרִים בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ! אֶלָּא בְּכֶסֶף - בֵּין עַל יְדֵי אֲחֵרִים בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ, בִּשְׁטָר - עַל יְדֵי אֲחֵרִים וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הוּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף בִּשְׁטָר עַל יְדֵי אֲחֵרִים וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְשֶׁלֹּשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר. אָמַר רַבָּה: מַאי מַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר - גָּמַר "לָהּ" "לָהּ" מֵאִשָּׁה. מָה אִשָּׁה - עַד שֶׁיּוֹצִיא גֵּט לִרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, אַף עֶבֶד נַמִּי - עַד שֶׁיּוֹצִיא גֵּט לִרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ. בָּעֵי רַבָּה:

לרבי

שטר על ידי אחרים, דקסבר, זכות הוא לו. ולא על ידי עצמו — דגבי כסף אין קנין לעבד. וגבי שטר ליתא ליה גיטו וידו באין כאחד, כדקתני: אף שטר כו', וכל שכן כסף. אלמא בתרוייהו אית ליה על ידי עצמו לא. ורבנן דמתניתין אית להו בכסף בין על ידי עצמו בין על ידי אחרים. על ידי עצמו — דיש קנין לעבד, על ידי אחרים — דזכות הוא לו. וכן שטר, בין על ידי עצמו בין על ידי אחרים. ודקיימא לן דגיטו וידו באין כאחד — כרבנן עבידנא ליה. והאי דלא ערבינהו ותנינהו — משום דסיפא רבי שמעון בן אלעזר היא, אבל רישא הבי קאמרי ליה רבנן לרבי מאיר: אף בכסף על ידי עצמו, דיש קנין לעבד, וכל שכן על ידי אחרים — דזכות הוא לו, וכל שכן שטר. ואם באנו לפרש שלש מחלוקות ולומר: לרבנן אית להו בכסף בין על ידי אחרים בין על ידי עצמו, ובשטר על ידי אחרים ולא על ידי עצמו, ורבי שמעון סבר לה כרבי מאיר דבכסף על ידי עצמו — לא, דאין קנין. וכרבנן בשטר — דאין גיטו וידו באין כאחד. אם כן, הא דקיימא לן דגיטו וידו באים כאחד — יחידאה היא, וכרבי מאיר עבדינן. הילכך ליכא לפרושי אלא כדפרישיה, דרישא דמילתא רבנן אמרוה, וסיפא אתאי לרבי שמעון בן אלעזר, עד כאן לשונו. ואם תאמר: מנא ליה הך שלש מחלוקות? דילמא כולה מילתא דרבנן דמתניתין רבי שמעון בן אלעזר, ובכסף על ידי עצמו — היינו אף על ידי עצמו, ובשטר על ידי אחרים דוקא. והא דקיימא לן דגיטו וידו באים כאחד — משום דסבירא לן כרבי מאיר, ולא כרבי שמעון בן אלעזר! ויש לומר: אי גרסינן בברייתא דרבי שמעון בן אלעזר "אף בשטר על ידי אחרים ולא על ידי עצמו" — על כרחך יש שלש מחלוקות בדבר. דעל כרחך לאו היינו רבנן דמתניתין, דהא אמרי בהדיא בכסף על ידי עצמו. ולספרים דלא גרסינן "אף" צריך לומר כיון דאשכחן דרבנן פליגי עליה דרבי שמעון בן אלעזר, כדאיתא בסוף פרק קמא דגיטין (יב,ב), דאמרי: אי בעי זריק ליה גיטא ופסיל ליה. אלמא אית להו דגיטו וידו באין כאחד. וכיון דהכי הוא — לא קרי ליחיד "חכמים" במתניתין, כיון דרבנן פליגי עליה. ולכך צריך לומר שיש שלש מחלוקות בדבר. **מהו** שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו — יש מפרשים דהכי קמיבעיא ליה: היכא דאמר העבד לאחר לקבל ליה גיטו מיד רבו, מהני קבלתו או לא? דכי לא אמר לו לקבל גיטו ובא ומקבלו — פשיטא לן דמהני, דאמרינן במתניתין (קדושין כב,ב): ובשטר על ידי אחרים. אבל אמירתו, שאמר לו "לך וקבל גיטי" — שמא מיגרע גרע, לפי שבא מטעם שליחות. או לא? ויש מפרשים דהכי קמיבעיא ליה: מהו שיעשה שליח — הא דאמר רבי שמעון בן אלעזר "בשטר על ידי אחרים" בתורת שליחות קאמר, כלומר: צריך שהעבד יעשה שליח לקבל גיטו משום דגמר "לה" "לה" מאשה. ולמאן דאמר זכות הוא לו — יכול לקבל גיטו שלא מדעתו, כל זמן שאינו מוחה. ולמאן דאמר חוב הוא לו — צריך לעשות מדעתו, שיתרצה. ואם כן, אם הוא עומד וצווח — לא מהני קבלתו. או דילמא לאו בתורת שליחות קאמר, דלא דמי לאשה. דדוקא אשה, דאיהי מקבלת גיטה — שליח נמי מצי משויא, אבל עבד לרבי שמעון בן אלעזר, כיון דאיהו לא מצי מקבלו — שליח נמי לא מצי לשוויי. ואם כן, בשטר על ידי אחרים דקאמר — היינו אפילו עומד וצווח, כיון דאינו מטעם שליחות. **דאמר** רב הונא הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו — פירש בקונטרס: דמיירי לענין הקרבת קרבנות. ונפקא מינה לענין מודר הנאה מן הכהן, שהכהן מותר להקריב קרבנותיו. תימה: דמשמע הכא דפשיטא ליה, ובמסכת נדרים בפרק "אין בין המודר" (לה,ב) בעי: הני כהני שלוחי דרחמנא הוו או שלוחי דידן? ולא איפשיטא. ואמאי לא מייתי התם הך מילתא דרב הונא בריה דרב יהושע למיפשטא? ויש לומר: דאורחיה דגמרא הוא בכמה דוכתי, דלא מיפשטא אלא ממשנה או מברייתא, אף על גב דמצי למיפשט מדברי אמוראי. אי נמי, יש לומר: דהתם הכי קמיבעיא ליה: הני כהני שלוחי דרחמנא דוקא נינהו ולא שלוחי דידן כלל, או דילמא הוו נמי שלוחי דידן? ונפקא מינה שאם היה כהן מקריב שלא לדעת הבעלים; אי שלוחי דרחמנא [נמי] נינהו — הוי קרבן בשר, ואי הוו [דוקא] שלוחי דידן — אינו כשר, כיון שהקריב שלא מדעת הבעלים.

ורבי אלעזר אומר כל האי גוונא כו' — אומר רבינו תם: דהלכה כרבי מאיר, דאין קנין לעבד בלא רבו, ואין קנין לאשה בלא בעלה. ואליבא דרב ששת דמוקי פלוגתא — כי מקוני ליה אחר ואמר ליה "על מנת שאין לרבך רשות בו". דמשמע: אבל אי אמר ליה "על מנת שתצא בו לחירות" — אפילו רבי מאיר מודה דאהני ליה תנאיה. וכן משמע פרק בתרא דנדרים (פח,א), דתנן התם: המדיר חתנו הנאה ממנו והוא רוצה לתת מעות לבתו — אומר לה: הרי מעות האלו נתונים לך במתנה, ובלבד שלא יהא לבעלך רשות בהן, אלא מה שאת נושאת ונותנת לפיך. וקאמר עלה בגמרא, אמר רב: לא שנו אלא דאמר לה "מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך" אבל אי אמר לה "מה שתרצי תעשי" — קני יתהון בעל. ושמואל אמר: אפילו אמר לה "מה שתרצי עשי" — לא קני יתהון בעל. ומסיק: כמאן אזלא הא שמעתא דרב — כרבי מאיר. וקיימא לן (בכורות מט,ב): הילכתא כוותיה דרב באיסורי. ואף על גב דפליגי נמי לענין ממון — מכל מקום לענין איסורא איתשיל, משמע דהלכה כרבי מאיר, דהא רב קאי כוותיה. והיינו על כרחך אליבא

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, עֶבֶד כְּנַעֲנִי מַהוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל גִּיטוֹ מִיַּד רַבּוֹ? כֵּיוָן דְּגָמַר "לָהּ", "לָהּ" מֵאִשָּׁה כְּאִשָּׁה. אוֹ דִּילְמָא: אִשָּׁה, דְּאִיהִי מָצֵי מְקַבְּלָת גִּיטָהּ - שָׁלִיחַ נַמִּי מָצֵי מְשַׁוְּיָא, עֶבֶד דְּאִיהוּ לָא מְקַבֵּל גִּיטֵיהּ - שָׁלִיחַ נַמִּי לָא מָצֵי מְשַׁוְּיָא? בְּתַר דְּבַעְיָא הַדַּר פַּשְׁטָא: "לָהּ", "לָהּ" מֵאִשָּׁה - כְּאִשָּׁה. וְאֶלָּא הָא דַּאֲמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: הָנֵי כֹּהֲנֵי שְׁלוּחֵי דְּרַחֲמָנָא נִינְהוּ, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׁלוּחֵי דִּידָן נִינְהוּ - מִי אִיכָּא מִידֵּי דַּאֲנַן לָא מָצֵינַן עָבְדִינַן וְאִינְהוּ מָצֵי עָבְדֵי? - וְלָא?! וְהָא עַבְדָּא, דְּאִיהוּ לָא מָצֵי מְקַבֵּל גִּיטֵיהּ, וְשָׁלִיחַ מָצֵי מְשַׁוֵּי! - וְלֹא הִיא, יִשְׂרָאֵל לָא שַׁיְּכִי בְּתוֹרַת קָרְבָּנוֹת כְּלָל, עֶבֶד שַׁיָּיךְ בְּגִיטִין. דְּתַנְיָא: נְרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁהָעֶבֶד מְקַבֵּל גִּיטוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ אֲבָל לֹא מִיַּד רַבּוֹ שֶׁלּוֹ. "וּבְלִבַּד שֶׁיְּהֵא הַכֶּסֶף מִשֶּׁל אֲחֵרִים". גֵּימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי: דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: אֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ, וְאֵין קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בַּעְלָהּ, וְרַבָּנַן סָבְרִי: יֵשׁ קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ, וְיֵשׁ קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בַּעְלָהּ. - אָמַר רַבָּה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ וְאֵין קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בַּעְלָהּ. וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּאַקְנֵי לֵיהּ אַחֵר מָנָה, וַאֲמַר לֵיהּ "עַל מְנָת שֶׁאֵין לְרַבְּךָ רְשׁוּת בּוֹ". רַבִּי מֵאִיר סָבַר: כִּי אָמַר לֵיהּ "עַל מְנָת" - קָנֵי עֶבֶד, וְקָנֵי רַבֵּיהּ. וְכִי אֲמַר לֵיהּ "עַל מְנָת" - לָא כְּלוּם קָאָמַר לֵיהּ. וְרַבָּנַן סָבְרִי: כֵּיוָן דַּאֲמַר לֵיהּ "עַל מְנָת" - אַהֲנֵי לֵיהּ תְּנָאֵיהּ. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַר: כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא - דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּקָנֵי עֶבֶד וְקָנֵי רַבֵּיהּ. וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן דְּאַקְנֵי לֵיהּ אַחֵר מָנָה, וַאֲמַר לֵיהּ "עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בּוֹ לְחֵירוּת". רַבִּי מֵאִיר סָבַר: כִּי אָמַר לֵיהּ "קְנֵי" - קָנֵי עֶבֶד וְקָנֵי רַבֵּיהּ, וְכִי אֲמַר לֵיהּ "עַל מְנָת" - לָא כְּלוּם קָאָמַר לֵיהּ. וְרַבָּנַן סָבְרִי: לְדִידֵיהּ נַמִּי הָא לָא קָא מַקְנֵי לֵיהּ, דְּהָא לָא אֲמַר לֵיהּ אֶלָּא "עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בּוֹ לְחֵירוּת". וְרָמֵי דְּרַבִּי מֵאִיר אַדְּרַבִּי מֵאִיר, וְרָמֵי דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן. דְּתַנְיָא:

אין

לרבי שמעון בן אלעזר — דאמר: עבד אינו מקבל גיטו, עבד מהו שיעשה שליח לקבל גיטו? **כאשה דמי** — ועושה שליח לקבלה כאשה, דנפקא לן (קדושין מא,א) מ"ושלחה מביתו" — מלמד שהאשה עושה שליח, והיינו דקאמר על ידי אחרים. **או דילמא כו'** — ועל ידי אחרים דקאמר — שיזכה לו רבו גיטו על ידי אחרים, או הם עושים שלא מדעתו. **גמר לה לה מאשה** — ועושה שליח. **הני כהני** — לענין הקרבת קרבנות. שלוחי **דרחמנא** נינהו — ולא שלוחי דידן. ונפקא מינה למודר הנאה מכהן, שהכהן מותר להקריב קרבנותיו. והא מילתא איבעיא לן בנדרים, בפרק "אין בין המודר" (לה,ב). **והא עבד כו'** — והיכי יליף רב הונא מהאי טעמא היתר בהקרבה למודר הנאה? **בתורת קרבנות** — שיהיו הן עובדים את העבודה. **שייך בגיטין** — אם אינו מקבל גיטו — משום דלא יצא הגט מרשות רבו — מקבל הוא גט לחברו, שאינו עבדו של רבו, אלא של איש אחר. דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו. **אבל לא מיד רבו שלו** — אם היו שניהם של איש אחד. **דרבי מאיר** — דאמר בכסף על ידי אחרים, סבר: אין קנין לעבד בלא רבו, אם נתנו לו במתנה — זכה בו רבו. הילכך, אף על גב דהוי כסף משל אחרים — אי אפשר שיקבלנו הוא ויתן לרבו. **ורבנן סברי יש קנין** — אם נתנו לו מתנה, הואיל ודעת אחרת מקנהו, ונותן זה לא גמר בלבו שיזכה בו הרב — הויא דעבד, ומיפריק ביה על ידי עצמו. קנין דאשה ובעלה בעלמא איצטריכא לן. ואשה כי עבד, הואיל ובעלה זכאי במעשה ידיה ובמציאתה. וכי היכי דפליגי לענין מתנה בעבד — איכא למשמע דהוא הדין באשה. **דכולי עלמא אין קנין** — אי יהבי ליה סתמא. **אהני ליה תנאה** — דמעיקרא אדעתה דתנאה אקניה. **לא כלום אמר ליה** — דכיון דקנה עבד קנה רבו. **שתצא בו לחירות** — שתתנהנו לרבך בפדיונך.

אין

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, הסובר שעבד כנעני אינו משתחרר בשטר, אלא אם כן אחרים יקבלוהו עבורו, עֶבֶד כְּנַעֲנִי מַהוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה שָׁלִיחַ כדי לְקַבֵּל גִּיטוֹ מִיַּד רַבּוֹ, שיש להסתפק מה יהיה הדין אם העבד מינה שליח שיקבל עבורו את הגט, האם יכול להשתחרר בו. והספק הוא, האם נאמר, כֵּיוָן דְּגָמַר – מכיון שדיני העבד נלמדים בגזירה שוה 'לָהּ' 'לָהּ' מֵאִשָּׁה, ולכן יהא כְּאִשָּׁה שיכולה למנות שליח לקבל את גיטה, וכן הוא יוכל למנות שליח. אוֹ דִּילְמָא רק אִשָּׁה דְּאִיהִי מָצֵי מְקַבֶּלֶת גִּיטָהּ שָׁלִיחַ נַמִּי מָצֵי מְשַׁוֵּיא – אשה שיכולה לקבל בעצמה את גיטה יכולה גם למנות שליח לקבל את גיטה, אבל עֶבֶד דְּאִיהוּ לֵא מְקַבֵּל גִּיטֵיהּ – שהוא עצמו אינו יכול לקבל את גיטו, לדברי רבי שמעון בן אלעזר, שָׁלִיחַ נַמִּי לֵא מָצֵי מְשַׁוֵּי – גם אינו יכול למנות שליח לעשות כן, שעל מה שאינו יכול לעשותו, אינו יכול גם למנות שליח. בָּתַר דְּבָעְיָא הֲדַר פַּשְׁטָא – לאחר שנסתפק רבה שב והכריע שאכן למדים בגזירה שוה 'לָהּ' 'לָהּ' מֵאִשָּׁה גם לענין זה, ודין העבד כְּאִשָּׁה, וכשם שאשה יכולה למנות שליח לקבל גיטה מבעלה, כך העבד יכול למנות שליח לקבל את שטר שחרורו מרבו.

הגמרא מקשה מדברי רבה: וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, הֲנֵי כְּהָנֵי שְׁלוּחֵי דְּרַחְמָנָא נִינְהוּ – הכהנים, העובדים במקדש ומקריבים את קרבנות עם ישראל, שלוחי הקב"ה הם, ולא שליחי מביאי הקרבן. והראיה לכך, דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שְׁלוּחֵי דִּידָן נִינְהוּ – שאם תעלה על דעתך לומר שהם שלוחיהם של המביאים את הקרבנות, מִי אִיכָּא מִידִּי – האם ישנו דבר כזה דַּאֲנַן לֵא מָצֵינָן עָבְדִינַן וְאִינְהוּ מָצֵי עָבְדֵי – שאנו הישראלים איננו יכולים לעשותו [כגון, קבלת הולכת וזריקת הדם שפסולים בזרים], והכהנים יכולים לעשותו בשליחותינו, אלא בהכרח ששלוחי הקב"ה הם, להקריב את הקרבנות. ולפי דברי רבה שהעבד יכול למנות שליח לקבל גיטו, יש להקשות, וְלֵא – וכי אי אפשר למנות שליח לדבר שהמשלח אינו יכול לעשותו, וְהָא עַבְדָּא דְּאִיהוּ לֵא מָצֵי מְקַבֵּל גִּיטֵיהּ וְשָׁלִיחַ מָצֵי מְשַׁוֵּי – והרי עבד אף שאינו יכול לקבל את הגט בעצמו, מכל מקום יכול הוא למנות אחרים לקבל את הגט בשליחותו. הגמרא מתרצת: וְלֵא הִיא – אין זה נכון לדמות בין הדברים, לפי שיש לחלק, שיִשְׂרָאֵל המביאים קרבנות, לֵא שַׁיְּיכֵי – אינם שייכים בְּתוֹרַת קָרְבָּנוֹת כְּלָל, ולפיכך אין הכהנים יכולים להקריב את הקרבנות בשליחותם כיון שהם עצמם אינם כשרים להקריב. אבל עֶבֶד, אף שאינו יכול לקבל את גיטו בעצמו, שָׁייְיךְ בְּגִיטִין, שיכול הוא לקבל גט שחרור של חבירו, דְּתַנְיָא – וכפי ששנינו בברייתא, נִרְאִין הַדְּבָרִים – הדעת נוטה לומר שֶׁהָעֶבֶד מְקַבֵּל גִּיטוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ העבד, מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ הרוצה לשחררו בכך, שבנתינת השטר לידיו הוציא האדון את השטר מרשותו, אֲבָל לֵא מקבל את שטר השחרור של חבירו העבד מִיַּד רַבּוֹ שֶׁלּוֹ ששניהם עבדיו, שכיון שידו כיד רבו הרי לא יצא השטר מרשות האדון כלל, ואין חבירו יכול להשתחרר בכך. ומאחר ושייך שיהיה העבד שליח לקבל גט שחרור לחבירו, יכול הוא גם למנות שליח שיקבל גט עבורו. שנינו במשנה שלדעת חכמים עבד משתחרר בנתינת כסף על ידי עצמו, 'וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא הַכֶּסֶף מִשֶּׁל אֲחֵרִים', שהעבד קיבל כסף זה מאחרים, ולכן הכסף שלו ויכול להשתחרר בו. ורבי מאיר חולק על כך וסובר שגם כסף שבא לו מאחרים הרי הוא של רבו. הגמרא דנה במה נחלקו רבי מאיר וחכמים: נִיְמָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – נאמר שהם חולקים בדין זה, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר אֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ – שכל דבר שנקנה לעבד נקנה לאדונו, ואפילו ממון שקיבל מאחרים מתוך כוונה שממון זה יהיה שלו, נקנה לרבו, וְכֵן אֵין קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בַּעְלָהּ, שכל דבר שנקנה לאשה נקנה לבעלה. וְרַבָּנַן סָבְרֵי יֵשׁ קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ בממון שקיבל מאחרים, ואין הרב זוכה בממון זה, וְכֵן יֵשׁ קִנְיָן לְאִשָּׁה בממון שיש לה מאחרים בְּלֹא בַּעְלָהּ, והרי הוא שלה. ולפיכך אמרו חכמים שיתכן שיהיה לעבד ממון להשתחרר בו, ולרבי מאיר אין לו ממון כלל, שאף מה שקיבל מאחרים, של רבו הוא.

הגמרא מביאה שני אופנים אחרים בבאור מחלוקת רבי מאיר וחכמים: אָמַר רַבָּה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, יש לבאר את מחלוקתם, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – שהכל מודים שאֵין קִנְיָן לְעֶבֶד בְּלֹא רַבּוֹ וְאֵין קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בַּעְלָהּ, ואף אם הקנו להם אחרים ולא התכוונו שממון זה יהיה של הרב או של הבעל, אף על פי כן זוכים הם בו. וְהָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן – וכאן באיזה מקרה אנו עוסקים, דְּאַקְנֵי לֵיהּ אַחֵר מָנֶה – שאדם אחר הקנה לו לעבד מאה זוז, וְאָמַר לֵיהּ הריני מקנה לך את המנה עַל מְנָת שֶׁאֵין לְרַבְּךָ רְשׁוּת בּוֹ, וישאר המנה שלך, רַבִּי מֵאִיר סָבַר כִּי אָמַר לֵיהּ קָנֵי – שכאשר אמר לו קנה מנה זה, קָנֵי עֶבֶד וְקָנֵי רַבֵּיהּ – קנה העבד ומיד שבא ליד העבד זכה בו רבו, שהרי יד העבד כיד רבו, וְכִי אָמַר לֵיהּ – וכאשר הוסיף ואמר לו שהקנאה זו היא עַל מְנָת שלא יזכה הרב במנה, לֵא כְּלוּם קָאָמַר לֵיהּ – אין אמירה זו כלום, לפי שאי אפשר שיהיה לעבד ממון בלא שיזכה בו רבו, והאדון קונה את המנה אפילו שהנותן הוסיף תנאי זה. ומאחר ואין לעבד ממון, אין אפשרות שיוכל העבד להשתחרר בממונו מיד רבו. וְרַבָּנַן סָבְרֵי כֵּיוָן דְּאָמַר לֵיהּ המקנה לעבד שההקנאה היא עַל מְנָת שאין לרב רשות במנה, אַהֲנֵי לֵיהּ תְּנָאֵיהּ – הועיל תנאו שישאר המנה של העבד, ויכול הוא להשתחרר בו מיד רבו, ומצאנו עבד כנעני שיוצא בכסף על ידי עצמו.

וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר שיש לבאר את מחלוקת רבי מאיר וחכמים באופן אחר, שכָּל כִּי הַאי גַּוְונָא – שכל שהיה באופן כזה שהקנו לעבד ממון על מנת שאין לרבו רשות בו, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֵא פְּלִיגִי – בין רבי מאיר ובין חכמים מודים, דְּקָנֵי עֶבֶד וְקָנֵי רַבֵּיהּ – שקנה העבד ונקנה המנה לרבו, לפי שידו כיד רבו ואין התנאי מועיל. וְהָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן – וכאן באיזה מקרה אנו עוסקים שנחלקו בו, כְּגוֹן דְּאַקְנֵי לֵיהּ אַחֵר – שאדם אחר הקנה לעבד מָנֶה, וְאָמַר לֵיהּ המקנה לעבד, איני נותנו לך אלא עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בּוֹ לְחֵירוּת – שתפדה בו את עצמך בלבד. רַבִּי מֵאִיר סָבַר כִּי אָמַר לֵיהּ קָנֵי – כאשר אמר לו קנה מנה זה, קָנֵי עֶבֶד וְקָנֵי רַבֵּיהּ – מיד קנה את העבד, ונקנה המנה לרבו. וְכִי אָמַר לֵיהּ – וכאשר הוסיף ואמר לו שהקנאה זו היא עַל מְנָת שלא יזכה הרב במנה, לֵא כְּלוּם קָאָמַר לֵיהּ – אין אמירה זו כלום, ולפיכך אין כלל אפשרות שיהיה לעבד ממון שלו שיוכל לפדות בו את עצמו. וְרַבָּנַן סָבְרֵי – וחכמים חולקים וסוברים שאין הרב זוכה ממנו במנה זה, מאחר וּלְדִידֵיהּ נַמִּי הָא לֵא קָא מַקְנֵי לֵיהּ – לעבד עצמו גם כן לא הקנה כסף זה, דְּהָא לֵא אָמַר לֵיהּ – שהרי לא אמר לו קנה את המנה לעצמך, אֶלָּא שאמר לו, קנהו עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בּוֹ לְחֵירוּת, ומאחר ואף לעבד אין קנין במנה לעשות בו כפי רצונו, אלא המנה שלו רק כדי שיצא בו לחירות, אין האדון זוכה במנה זה, ויכול העבד להשתחרר בו מיד רבו.

הגמרא שואלת סתירה בין דברי רבי מאיר וחכמים כאן לדבריהם במקום אחר: וְרַמֵּי דְּרַבִּי מֵאִיר אִדְּרַבִּי מֵאִיר וְרַמֵּי דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן – יש להקשות סתירה מדברי רבי מאיר כאן על דבריו במקום אחר, ומדברי חכמים כאן על דבריהם במקום אחר, שנחלקו שם במחלוקת כעין זו אך דעותיהם הפוכות. דְּתַנְיָא בברייתא,

---

המשך ביאור מסכת קידושין ליום שבת קודש עמ' ב

הוּנָא לְטַעְמֵיהּ – כשיטתו במקום אחר, דְּאָמַר, מי שהוא בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֵא נָשָׂא אִשָּׁה, כָּל יָמָיו אף לאחר שישא אשה, הוא נכשל בַּעֲבֵירָה של עריות. הגמרא תמהה, וכי הוא נכשל בַּעֲבֵירָה סַלְקָא דַּעְתָּךְ – עולה על דעתך לומר. אֶלָּא אֵימָא – אלא תפרש כך, שכָּל יָמָיו הוא נכשל בְּהַרְהוּר עֲבֵירָה. ובענין זה אָמַר רָבָא, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְצַפֶּה לְאָדָם מָתַי יִשָּׂא אִשָּׁה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ ונעשה בן עֶשְׂרִים וְלֵא נָשָׂא אשה, אוֹמֵר הקב"ה תִּיפַּח האש בַּעֲצָמוֹתָיו של אותו אדם ותייבש את לחלוחיתם. אָמַר רַב חִסְדָּא, הַאי דְּעָדִיפְנָא מֵחַבְרַאי – הסיבה שאני עדיף במעלה על חברי, משום דְּנָסִיבְנָא בְּשִׂיתְּסַר – שנשאתי אשה בגיל שש עשרה, וְאִי הֲוָה נָסִיבְנָא בְּאַרְבֵּיסַר – ואם הייתי נושא קודם לכן, בגיל ארבע עשרה,

אֵין אִשָּׁה פּוֹדָה מַעֲשַׂר שֵׁנִי מפירות שגדלו בשדה של בעלה, בְּלֹא להוסיף חוֹמֶשׁ, כלומר, שאף אשה מצווה להוסיף חומש בשעה שפודה מעשר שני, לפי ששווה דינה לדין בעלה שהוא בעל הפירות, ובעל הפירות הפודה את מעשרותיו מוסיף חומש. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אִשָּׁה פּוֹדָה מַעֲשַׂר שֵׁנִי בְּלֹא חוֹמֶשׁ – שאינה צריכה להוסיף חומש מכיון שאין המעשר שלה.

הגמרא מבררת באיזו מקרה עוסקת הברייתא: הֵיכִי דָּמֵי – כיצד פדתה האשה את המעשר שני, אִילֵימָא בְּזוּזֵי דְּבַעַל וּמַעֲשַׂר דְּבַעַל – אם נאמר שהאשה פדתה מעשר של בעלה על כסף שלו, אם כן שְׁלִיחוּתֵיהּ דְּבַעַל קָא עָבְדָה – האשה היא שליחה של הבעל לפדות את המעשר שני, ומה טעמו של רבי מאיר שאינה מוסיפה חומש, הרי זה כאילו פדה בעלה את המעשר בעצמו. וְאֶלָּא בְּזוּזֵי דִּידָהּ וּמַעֲשַׂר דִּידֵיהּ – ואלא נאמר שפדתה את המעשר של בעלה על כסף שלה. אם כן קשה, שבפדיון מעשר שני, 'אִישׁ' אָמַר רַחֲמָנָא – התורה אמרה, (ויקרא כז לא) 'אִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ' שאיש מוסיף חומש על פדיונו, וְלֹא אִשָּׁה – שאינה צריכה להוסיף חומש כשהיא פודה מעשר שני של בעלה, אלא הרי היא כאדם הפודה מעשר שאינו שלו שאינו מוסיף חומש ומה טעמו של תנא קמא שאמר שאף אשה צריכה להוסיף חומש בפדיון מעשר שני.הגמרא מבארת, אֶלָּא לָאו כִּי הַאי גַּוְונָא – וכי לא מדובר בברייתא באופן זה, דְּאַקְנֵי לָהּ אַחֵר מָנֶה – שאדם אחר הקנה לה מנה, וְאָמַר לָהּ, שהוא נותנו לה עַל מְנָת שֶׁתִּפְדִּי בּוֹ אֶת הַמַּעֲשֵׂר, ובזה נחלקו תנא קמא ורבי מאיר אם מועיל תנאי זה כדי שלא יקנה בעלה את המנה, ונמצא שהאשה פודה את המעשר שני של בעלה על מנה שלה, וְאִיפְּכָא שָׁמַעְנָא לְהוּ – ושמענו מברייתא זו שסברת רבי מאיר וחכמים בהיפך ממה שבארנו בדבריהם לעיל. שלדעת תנא קמא אין מועיל תנאי זה, והבעל קונה את המנה, ונמצא שפודה את מעשר בעלה על ממונו, וצריכה להוסיף חומש. ולדעת רבי מאיר מועיל התנאי ואין הבעל קונה את המנה, והרי היא פודה את פירות הבעל על ממונה, ואינה מוסיפה חומש. ומבואר בברייתא זו להיפך ממה שביאר רבי אליעזר את המחלוקת לגבי הנותן מתנה לעבד 'על מנת שיצא בו לחירות', שלדברי רבי מאיר שם אין מועיל תנאי זה, ולחכמים התנאי מועיל.

הגמרא מביאה שני תירוצים לסתירה זו: אָמַר אַבָּיֵי, אֵיפּוּךְ – יש להפוך ולהחליף בברייתא את דברי תנא קמא ודברי רבי מאיר בכדי שיתאימו דבריהם עם האמור לעיל, ולדברי רבי מאיר אין האשה קונה את המנה שנתנו לה על מנת שתפדה בו את המעשר. ולדברי חכמים מועיל התנאי, והמנה של האשה הוא. רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוּךְ – אין צורך להפוך ולהחליף בברייתא את דברי רבי מאיר בדברי תנא קמא, וְהָכָא בְּמַעֲשַׂר דְּאָתָא מִבֵּי נָשָׁא עַסְקִינָן – וכאן עוסקת הברייתא במעשר שירשה האשה מבית אביה, וְרַבִּי מֵאִיר שאמר שאינה צריכה להוסיף חומש, לְטַעְמֵיהּ – לשיטתו, דְּאָמַר מַעֲשַׂר שני מָמוֹן הֶקְדֵּשׁ הוּא, ואין הוא ממונו של בעל הפירות, וְלֹא קָנֵי לֵיהּ בַּעַל – ואין הבעל קונהו, שאינו כשאר נכסים שהאשה יורשת מבית אביה, שתקנו חכמים שגוף הנכסים לאשה והבעל אוכל פירות, אלא ממון הקדש זה הוא של האשה בלבד, וכשהיא פודה מעשר זה על מעותיו של הבעל אינה צריכה להוסיף חומש, מפני שאין המעות של בעל הפירות. וְרַבָּנַן שאמרו שהאשה צריכה להוסיף חומש, לְטַעְמַיְיהוּ דְּאָמְרֵי מעשר שני מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא ושייך לבעליו, וכשמת הבעלים בתו יורשת את המעשר, וְקָנֵי לֵיהּ – וקונהו הַבַּעַל בכל נכסי מלוג שהם קנויים לו לאכילת פירותיהם, וְהִילְכָּךְ כשהיא פודה את המעשר על כספו של הבעל, שְׁלִיחוּתָא דְּבַעַל קָעָבְדָא – עשתה האשה את שליחותו של הבעל, שפדתה את פירותיו על מעותיו, ועליה להוסיף חומש.

הגמרא מביאה ברייתא ששנינו בה אופן נוסף שהעבד משתחרר בו: תָּנָא בברייתא, עבד כנעני יוֹצֵא לחירות בְּשֵׁן וְעַיִן, וְבשאר רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִים ומתרפאים לאחר שנפלו. כלומר, שאם חבל בו רבו והפיל לו את שינו, או השחית את עינו או את אחד משאר עשרים וארבעה ראשי אברים שיש באדם, העבד משתחרר בכך לחירות. מקשה הגמרא: כִּשְׁלָמָא שֵׁן וְעַיִן הדבר ברור שהעבד יוצא בהם לחירות, שהרי הם כְּתִיבֵי – כתובים בתורה, שנאמר (שמות כא כו כז) 'וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ. וְאִם שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ'. אֶלָּא מה ששנינו בברייתא שעבד יוצא גם בשאר רָאשֵׁי אֵבָרִים, מְנָלָן – מהיכן למד התנא דין זה. מתרצת הגמרא: דּוּמְיָא דְּשֵׁן וְעַיִן – לומדים בבנין אב, שעבד יוצא בכל אלו שהם דומים לשן ועין, מַה שֵּׁן וְעַיִן מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין - שאם ניטלו ניכר מומו, וכן אין הם חוזרים ומתרפאים, אַף כָּל מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין דינם כשן ועין, שאם האדון חבל בהם והפילם העבד יוצא בכך לחירות.

הגמרא מקשה על הלימוד משן ועין: וְאִימָּא נֵיהֲווּ – ומדוע לא נאמר שיחשבו הפסוקים האמורים אודות שֵׁן וְעַיִן, כִּשְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד – שני פסוקים, הבאין ללמד דבר אחד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין למקום אחר. הגמרא מתרצת: צְרִיכָא – צריך לכתוב את דין יציאת העבד לחירות גם בשן וגם בעין, ואין זה מפני שרק בהם יוצא עבד לחירות, אלא דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא שֵׁן – שאם התורה כתבה רק את הדין שעבד יוצא לחירות בשן, הֲוָה אֲמִינָא – היינו סבורים לומר שאֲפִילּוּ

אגרות קודש

ב"ה כ"ח אדר, ה'תשכ"א
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הידיעה על דבר כניסתם לעול מצות.

והנני שולח לכם ברכותי הלבביות שתקבלו עליכם עול התורה ועול מצותי' בשמחה ובטוב לבב. שאף על פי שהוא ענין של קבלת עול, וקבלת עול שלימה כמו שהי' בעת הגיע כללות עמנו בני ישראל לעול תורה ומצות במעמד הר סיני, שעה שהקדימו נעשה לנשמע, אבל יחד עם זה עול נעים הוא, כי אין טוב אלא תורה ומצותי', כמו שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, ולמוד התורה הרי מביא לידי מעשה קיום המצות בחיי יום יום.

ומתאים למה שנאמר בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו גו' ונתתי כו' ככל הברכות המנויות בפרשה, יהי רצון שתתנהגו בהתאם להאמור ככל הדרוש וימלא השי"ת הבטחתו שנתברכו בכל המצטרך בגשם וברוח גם יחד.

בברכת הצלחה בלימוד התורה ובקיום מצותי'.

רש"ל

אין אשה פודה מעשר שני — קא סלקא דעתך: במעשר שני שהוא משדה בעלה, שהיא כבעלה, וקרינן ליה "ממעשרו", וכדמפרש לה ואזיל. **אשה פודה בלא חומש** — דלאו דידה הוא, ואין מוסיפין חומש על פדיון מעשרות והקדשות אלא בעלים. **שליחותיה עבדא** — ומאי טעמא דמאן דאמר פודין בלא חומש? **אלא בזוזי דידה** — דנכסי מלוג. **ומעשר דידיה** — משדותיו. **איש אמר רחמנא לא אשה** — "איש ממעשרו" אמר רחמנא, ולא אשה ממעשר בעלה, דאשה כאחר דמיא. **על מנת שתפדי בו כו'** — שתהיה כאיש אחר לפדות בלא חומש. רבנן סברי: כי אמר לה "קני" — קנה ליה בעלה, וכי אמר לה "על מנת" — לאו כלום הוא. הילכך, זוזי הוו נמי דבעל, ושליחותיה עבדא, "איש ממעשרו" קרינא ביה. ורבי מאיר סבר: לדידה גופה לא אקני לה אלא להכי, שתהא כאיש אחר לפדות בלא חומש. **דאיתי מבי נשא** — שמת אביה, והיה לו מעשר שני וירשתה עם שאר נכסים. וירושה הבאה לה לאחר מכאן — נכסי מלוג הן, וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. **ורבי מאיר למעמיה** — דאמר לקמן בפרק שני: מעשר ממון גבוה הוא, ואכילתו משולחן גבוה הוא. הילכך, אינו כשאר נכסים למקנייה בעל בתקנתא דתקון רבנן פירות לבעל. הילכך לא זכי ביה. וכי פרקה ליה בזוזי דבעל — לאו "ממעשרו" הוא, דזוזי דחד ומעשר דחד. **ורבנן למעמייהו דאמרי ממון הדיוט הוא** — וחיילא עליה תקנתא דרבנן, ופירות לבעל כשאר נכסי מלוג. וכיון דבזוזי דבעל פרקה — בעי חומש. **תנא יוצא בשן ועין** — אמתניתין קאי: **ראשי אברים** — עשרים וארבעה הם, ושנויים אצל נגעים (פרק ו משנה ז), ומייתי להו לקמן בשמעתין (כה,א). **שאין חוזרין** — אם נטלן, כשן ועין. וגמר במה מצינו. **אין מלמדין** — מדלא כתיב אחד ונגמור כולהו מיניה. **צריכי** — דלא גמר חד מחבריה, הילכך לא באין כאחד נינהו.

שן

אין אִשָּׁה פּוֹדָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּלֹא חוֹמֶשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אִשָּׁה פּוֹדָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּלֹא חוֹמֶשׁ. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא בְּזוּזֵי דְּבַעַל וּמַעֲשֵׂר דְּבַעַל - שְׁלִיחוּתֵיהּ דְּבַעַל קָא עָבְדָה! וְאֶלָּא, בְּזוּזֵי דִּידָהּ וּמַעֲשֵׂר דִּידֵיהּ - "אִישׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִשָּׁה! אֶלָּא לָאו כִּי הַאי גַּוְונָא, דְּאַקְנֵי לַהּ אַהֵר מָנָה וְאָמַר לָהּ: עַל מְנָת שֶׁתִּפְדִּי בּוֹ אֶת הַמַּעֲשֵׂר, וְאִיפְּכָא שְׁמַעְנָא לְהוּ! - אֲמַר אַבָּיֵי: אִיפּוּךְ. רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם לָא תֵּיפּוּךְ, וְהָכָא בְּמַעֲשֵׂר דַּאֲתָא מִבֵּי נָשָׁא עָסְקִינַן. וְרַבִּי מֵאִיר לְטַעֲמֵיהּ, דַּאֲמַר: מַעֲשֵׂר מָמוֹן הֶקְדֵּשׁ הוּא, וְלָא קָנֵי לֵיהּ בַּעַל. וְרַבָּנַן לְטַעֲמַיְיהוּ, דְּאָמְרִי: מָמוֹן הֶדְיוֹט הוּא וְקָנֵי לֵיהּ בַּעַל, הִילְכָּךְ שְׁלִיחוּתָא דְּבַעַל קָעָבְדָא. תָּנָא: יוֹצֵא בְּשֵׁן וְעַיִן וְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִים. בִּשְׁלָמָא שֵׁן וְעַיִן - כְּתִיבִי, אֶלָּא רָאשֵׁי אֵבָרִים מְנָלַן? - דּוּמְיָא דְּשֵׁן וְעַיִן; מַה שֵּׁן וְעַיִן - מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין, אַף כֹּל - מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין. - וְאִימָא נַיְהוּ שֵׁן וְעַיִן כִּשְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין! - צְרִיכָא, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא שֵׁן - הֲוָה אָמִינָא אֲפִילּוּ שֵׁן

תוספות

אליבא דרב ששת. דאילו לרבי אלעזר אליבא דרבי מאיר אפילו "מה שאת נותנת לפיך" — קנה יתהון בעל, כמו שאין מועיל "על מנת" שתצא לחירות. אלא על כרחך כרב ששת ולא כרבי אלעזר סבירא להו לרב ושמואל. שמע מינה דלרב ששת "על מנת שתצא בו לחירות" מועיל לכולי עלמא כ"מה שאת נותנת לפיך", דמועיל אפילו לרבי מאיר. ואומר רבינו תם: דמשמע מהתם דהלכה כרב ששת ולא כרבי אלעזר. ועוד מייתי ראיה דהלכה כרב ששת, מפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין עא,א) דאמרינן התם: בן סורר ומורה אינו חייב עד שיאכל משל אביו ומשל אמו. ופריך בגמרא: אמו מנא לה? מה שקנתה אשה קנה בעלה! ומשני: כשנתנו לה אחרים על מנת שאין לבעלה רשות בהן. והשתא, בשלמא לרב ששת — מכל מקום אתי לכל הפחות מיהא כרבנן. אלא לרבי אלעזר — לא אתיא דהתם לא כרבי מאיר ולא כרבנן! עוד מייתי ראיה מההיא דפסחים, פרק "האשה" (פח,ב) גבי, האומר לעבדו "שחוט עלי פסח" ושכח מה אמר לו רבו כו'. ופריך בגמרא: מה שקנה עבד קנה רבו! ומשני: כגון דאקני ליה על מנת שאין לרבו רשות בו. והיינו כרב ששת, אבל לרבי אלעזר הוה צריך לאוקמי שאמר לו "על מנת שתצא ידי פסח". אך רבינו יצחק אומר: דאין ראיה לומר דהלכה כרב ששת מההיא דנדרים ומפרק "בן סורר", דהתם מיתוקמא שפיר אפילו לרבי אלעזר. דיש לחלק בין אשה לעבד, ומצינו למימר אפילו לרבי אלעזר דאמר לרבי מאיר אפילו אמר לו "על מנת שתצא בו לחירות" קנה רבו — יכול להיות דבאשה לא קנה הבעל, שהרי אינם שוים, שאין יד האשה כיד הבעל כמו שיד העבד כיד רבו. ותדע, דאילו אם נתן הבעל מתנה לאשתו — קנתה לגמרי, ואין הבעל אוכל פירות, כדאיתא פרק "חזקת הבתים" (בבא בתרא נא,ב). ואילו אם נתן מתנה לעבדו — לא קנה העבד כלל. ועוד תדע שאינן שוים: שהרי אם נתנו אחרים מתנה לעבד — סתמא זכה הרב, בין בגוף בין בפירות, דאין קנין לעבד בלא רבו — היינו שאין קנין לעבד כלל, ויש לרב גוף ופירות. ואם נתנו אחרים מתנה לאשה — אין לבעלה כי אם פירות, אבל הגוף שלה. דהא דאין קנין לאשה בלא בעלה — היינו שהבעל אוכל פירות, אבל הגוף — לאשה, וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. דאף על גב דמציאת האשה לבעלה לגמרי — אין לדמות מציאה למתנה. וכן משמע בירושלמי דכתובות פרק "מציאת האשה" דקאמר התם: מפני מה מציאת האשה לבעלה — שמא תגנוב זהובים, ותאמר "מציאה מצאתי". ופריך: הגע עצמך מתנה? כלומר, במתנה עצמה ניחוש להא, שמא תגנוב ותאמר "נתנו לי מתנה"! ומשני: מתנה יש לה קול. ואי במתנה הוי הגוף נמי לבעל — מה היתה מרווחת לומר "ניתנו לי במתנה"? אלא שמע מינה דבמתנה שנתנו לה אחרים אין לבעל אלא פירות, אבל הגוף לאשה. ואילו בעבד, אם נתן לו אחד מתנה — קנה האדון הפירות והגוף. ואם תאמר: לפירוש רבינו תם דלרב ששת מועיל "על מנת שתצא בו לחירות" אפילו לרבי מאיר, אם כן אמאי קאמר רבי מאיר במתניתין: בכסף על ידי עצמו לא, הא על ידי עצמו נמי משכחת לה, באומר "על מנת שתצא בו לחירות"! ויש לומר: דבהאי גוונא על ידי אחרים מקרי, ולא על ידי עצמו, כיון דלא קנה אותם העבד לגמרי ולא נתנו לו אלא על מנת שיצא בו לחירות. ואף על גב דלרבי אלעזר דמוקי פלוגתייהו ב"על מנת שתצא בו לחירות" מיקרי על ידי עצמו — היינו משום דלרבי אלעזר אית ליה דקניה עבד וקנה רבויה. אבל לרב ששת, דאית ליה לא קניה רבויה — מיקרי על ידי אחרים. דמחמת שאין העבד קונהו אלא לצאת בו, לא קניה ליה רבויה, ועל ידי אחרים מיקרי. ומיהו, קשה: אליבא דרבי אלעזר דמוקי פלוגתייהו באומר "על מנת שתצא בו לחירות" — אם כן היאך מצינו לרבנן דרבי מאיר בכסף על ידי עצמו? הואיל ולא הקנו לו אלא על מנת שיצא בהם לחירות — על ידי אחרים הוא, כדבעינן למימר לרבי מאיר אליבא דרב ששת! ויש לומר: דרבנן על ידי עצמו דרבי מאיר קיימי, דאמר: בכסף על ידי אחרים — אין, על ידי עצמו — לא. ולרבי אלעזר אליבא דרבי מאיר אפילו הקנו לו על מנת שיצא בהם לחירות — קנה עבד קנה רבו, ואין יוצא בו לחירות, ומקרי שפיר על ידי עצמו. ואהא קיימי רבנן, ואהכי קאמר: וחכמים אומרים בכסף; במה שאתה קורא "על ידי עצמו", דקאמרת דאינו יוצא אפילו אם נתנו לו על מנת שיצא בו לחירות — אנו אומרים שיצא בו לחירות. דבהאי גוונא אשכחן ב"הנזקין" (גיטין נא,ב) ובשבועות (מב,א) ובפרק שני דכתובות (יח,א), דאמר רבי אליעזר בן יעקב: פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו — דהיינו מה שאתם קורין טענת עצמו.

הכי גרס רש"י אלא בזוזי דידה ובמעשר דידיה — פירוש: בזוזי דידה — דנכסי מלוג, ומעשר דידיה — משדותיו; "איש" אמר רחמנא ממעשרו, ולא אשה ממעשר בעלה, דאשה כי אחר דמיא. וקשה לרבינו תם: דלא היה לו להזכיר איש ואשה כלל, אלא הוה ליה למימר "ממעשרו" אמר רחמנא, ולא ממעשר חבירו! ונראה לרבינו תם דגרס: אלא בזוזי דידה ומעשר דידה. והכי פירושו: "איש" אמר רחמנא — דמוסיף חומש על מעשרו, ולא אשה — אפילו בזוזי דידה ומעשר דידה. ואפילו היא אלמנה וגרושה אינה מוספת חומש. והא דתני בתורת כהנים בפרשת "בהר": "אם גאל יגאל איש ממעשרו" לרבות את האשה — לענין פדיה דוקא מרבינן את האשה, ולא לענין חומש. דסלקא דעתך הואיל וכתיב ביה במעשר "למען תלמד ליראה" ודרשינן מיניה בספרי דגדול מעשר שמביא לידי תלמוד בששוהה בירושלים לאכילת מעשרו, והוה אמינא: אשה כיון דלאו בת לימוד היא — ליתה בדיני מעשר, להכי איצטריך לרבויי. והא דממעט בתורת כהנים קטן מן "איש" הכי נמי הוה מצי למעוטי אשה מחומש, כדאמר הכא. אלא משום דרבי בההיא קרא גופיה אשה מ"אם גאול יגאל", ניחא ליה למנקט "איש" ולא קטן, למעוטי לגמרי. ומיהו, בחנם הזכיר רבינו תם "למען תלמד", הוה מצי למימר דאיצטריך לרבות אשה לענין פדיה; דלא תיסק אדעתיה למעוטי מ"איש" לגמרי, כי היכי דממעטינן קטן. ומה שפירש בקונטרס בזוזי דידה היינו נכסי מלוג — לא נהירא. דכיון שהן ברשותו, ומה שקנתה אשה קנה בעלה — כזוזי דידיה חשיבי, כדאמר גבי מעשר דאתי מבי נשא, דקני לה בעל למאן דאמר מעשר ממון הדיוט הוא, ושליחותא דבעל קא עבדא. לכן נראה לי: דזוזי דידה מיירי כשהקנה לה אחר מנה על מנת שאין לבעלה רשות בו, דהא פרשינן לעיל שאין הבעל אוכל פירות.

תנא יוצא בשן ועין — ותנא דידן דלא תנא להו — משום דסבר דצריך גט שחרור.

הואיל

הואיל ומדרש חכמים הוא — פירוש: משום הכי אמר דבשאר דברים צריך גט שחרור. ואם תאמר: ומה בכך הואיל ומדרש חכמים הוא? והלא כמה גופי תורה תלויין, שאינם באין אלא מכח דרשה! לכן נראה לרבינו תם: דגט זה אינו אלא מדרבנן. דחיישינן שמא ימצאנו בשוק ויאמר לו "עבדי אתה", לפי שאין המדרש ידוע לעולם, לכך תקנו גט שחרור. ורבינו יצחק בן אברהם פירש: דודאי שן ועין דכתיב בהדיא בקרא, ועלייהו כתיב "לחפשי ישלחנו" דמשמע חפשי מעיקרא, ובהא פשיטא ליה דלא גמר "שילוח" "שילוח" מאשה ולכן אין צריך גט שחרור. אבל שאר אברים דלא נפקי אלא מיתורא ד"ישלחנו" ודאי בהכי גמירי "שילוח" "שילוח" מאשה, ולכך צריך להו גט שחרור. **תרנגול** שהושיט ראשו וכו' — בתרגגול גרסינן נזק שלם, ובסוס שצנף — חצי נזק. וכן מוכח בפרק "כיצד הרגל" (בבא קמא יח,ב).

מיבעי ליה לכדתניא הרי שהושיט כו' — השתא משמע דכולי עלמא דכשלא נתכוין לעין פטור. ותימה: דבפרק "כיצד הרגל" (בבא קמא כו,ב) אמר רבה: היתה מונחת לו אבן בחיקו ולא הכיר בה מעולם, ועמד ונפלה לעין עבד — פלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן! ויש לומר: דשאני הכא דאיכא תרתי לטיבותא: שהוא מתכוין לטובה, ולא נתכוין לעין כלל. אבל ההיא דהתם, הוי דומיא לכחול לו עין וסמאה. דאיכא חדא לטיבותא — שנתכוין לרפאות, וחדא לריעותא — שנתכוין לעין.

סמויה וחטטה יוצא בהן לחירות — ואף על גב דלעיל אמר: כהויה וסמאה, אם אינו יכול להשתמש בה כבר — אין יוצא בהן לחירות. והכא, כיון דסמויה — משמע שלא היה יכול להשתמש בה כבר. מכל מקום הכא שאני, דחטטה — עשאו מחוסר אבר.

[ותנא תונא כו' — תימה: דלא דמי לעוף, דמתחילה לא היה בו דבר שראוי לפסול בו, דאפילו עינו סמויה בו לא היה פסול. אבל עבד — הרי היה בו מתחילה דבר הראוי לצאת בו! תוספות ישנים). **תלמוד** לומר מן העוף ולא כל העוף — תימה: למה לי קרא? כיון דמחוסר אבר פסול לבני נח, כדדרשינן בפרק קמא דעבודה זרה (ה,ב) ובפרק בתרא דזבחים (קטז,א) "מכל החי מכל בשר" — הבא בהמה שחיין ראשי אברין שלה! ויש לומר: דאי לא כתב קרא גבי ישראל — הוה מוקמינן קרא דבני נח בישראל, ולא לבני נח. כדאמר בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נט,א): כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני — לישראל נאמרה, ולא לבני נח. אי נמי הוה אמינא: כיון דאישתרי בעל מום בעופות טפי מבהמה — אישתרי אפילו מחוסר אבר, וקרא דכתיב — איירי בבהמה.

המנונא

שֵׁן דְּחָלֵב, כְּתַב רַחֲמָנָא "עַיִן". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "עַיִן" הֲוָה אָמְינָא, מָה עַיִן שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ - אַף כֹּל שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, אֲבָל שֵׁן - לָא, צְרִיכָא. - וְאֵימָא: "כִּי יַכֶּה" - כְּלָל, "שֵׁן וְעַיִן" - פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט - אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, שֵׁן וְעַיִן - אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא - לָא! - "לְחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ" חָזַר וְכָלַל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט; מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ - מוּם שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִים, אַף כֹּל מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין. אִי מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ - מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי, וּבָטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹזֵר - אַף כֹּל מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי, וְאֵינוֹ חוֹזֵר, וּבָטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ. אַלְמָה תַּנְיָא: תָּלַשׁ בּוֹזְקָנוֹ וְדִילְדֵּל בּוֹ עֶצֶם - עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶם לְחֵירוּת? - "לְחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ" רִיבּוּיָא הוּא. - וְאִי רִיבּוּיָא הוּא - אֲפִילּוּ הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה וְסוֹפָהּ לַחֲזוֹר נַמִּי. אַלְמָה תַּנְיָא: הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה וְסוֹפָהּ לַחֲזוֹר - אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָהּ לְחֵירוּת? - אִם כֵּן שֵׁן עַיִן מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ? תָּנוּ רַבָּנַן: כְּבוֹלֵם עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶם לְחֵירוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: צָרִיךְ. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: צָרִיךְ. הַמַּכְרִיעִים לִפְנֵי חֲכָמִים אוֹמְרִים: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן בְּשֵׁן וְעַיִן, שֶׁהַתּוֹרָה זָכְתָה לוֹ, וְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא בְּשְׁאָר אֵבָרִים, הוֹאִיל וּקְנָם חֲכָמִים הוּא. - קְנָם הוּא?! קְרָאֵי קָא דָּרְשִׁינַן! אֶלָּא, הוֹאִיל וּמִדְּרַשׁ חֲכָמִים הוּא. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - יָלִיף שִׁילּוּחַ שִׁילּוּחַ מֵאִשָּׁה; מָה אִשָּׁה בְּשֵׁטֶר - אַף עֶבֶד נַמִּי בְּשֵׁטֶר. - וְרַבִּי מֵאִיר: אִי כְּתַב "חָפְשִׁי" לְכַסּוּף - כִּדְקָאָמְרַתְּ, הָשְׁתָּא דִּכְתַב "לְחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ" - הֲוָה לֵיהּ חָפְשִׁי מֵעִיקָּרָא. תָּנוּ רַבָּנַן: הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ, עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ - עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוּת. נֶגֶד עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ - אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוּת. אָמַר רַב שֶׁמֶן לְרַב אַשִׁי: לְמִימְרָא דְּקָלָא לָאו כְּלוּם הוּא? וְהָתְנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לָאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית, וְתָקַע בּוֹ וּשְׁבָרוֹ - מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, אָמְרִי בֵּי רַב: סוּס שֶׁצָּנַף, וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר, וְשָׁבְרוּ כֵּלִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת - מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֵזֶק! - אֲמַר לֵיהּ: שָׁאנֵי אָדָם, דְּכֵיוָן דְּבַר דַּעַת הוּא - אִיהוּ מִיבְעֵית נַפְשֵׁיהּ. כִּדְתַנְיָא: הַמַּבְעֵית אֶת חֲבֵירוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. כֵּיצַד? תָּקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ - פָּטוּר, אֲחָזָהוּ וְתָקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ - חַיָּב. תָּנוּ רַבָּנַן: הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְכֵהָתָה, עַל שִׁינּוֹ וְנָדְדָה, אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַכְשָׁיו - אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוּת, וְאִם לָאו - עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוּת. תַּנְיָא אִידָּךְ: הֲרֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ כְּהוּיָה וְסִמְּאָהּ, שִׁינּוֹ נְדוּדָה וְהִפִּילָהּ, אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּבָר - עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוּת, וְאִם לָאו - אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוּת. וּצְרִיכָא; דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן הָךְ קַמָּייְתָא - מִשּׁוּם דְּמֵעִיקָּרָא נְהוֹרָא בְּרִיא וְהָשְׁתָּא נְהוֹרָא כְּחִישָׁא, אֲבָל הָכָא דְּמֵעִיקָּרָא נַמִּי נְהוֹרָא כְּחִישָׁא - אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָא - מִשּׁוּם דְּסָמְיָא לְגַמְרֵי, אֲבָל הָתָם דְּלָא סָמְיָא לְגַמְרֵי - אֵימָא לָא, צְרִיכָא. תָּנוּ רַבָּנַן: הֲרֵי שֶׁהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא וְאָמַר לוֹ לִכְחוֹל לוֹ עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ, לַחֲתוֹר לוֹ שִׁינּוֹ וְהִפִּילָהּ - שׁוֹחֵק בָּאָרוֹן, וְיָצָא לְחֵירוּת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: "וְשִׁחֲתָהּ" - עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּין לְשַׁחֲתָהּ. - וְרַבָּנַן, הַאי "וְשִׁחֲתָהּ" מַאי עֲבֵדִי לֵיהּ? - מִיבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הֲרֵי שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי שִׁפְחָתוֹ וְסִימֵא עוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ - פָּטוּר. מַאי טַעֲמָא - דַּאֲמַר קְרָא "וְשִׁחֲתָהּ" - עַד שֶׁיְּכַוֵּין לְשַׁחֲתָהּ. - וְאִידָּךְ: מִ"וְשִׁחֵת" "שִׁחֵת" נָפְקָא. - וְאִידָּךְ: "שִׁחֵת" "שִׁחֲתָהּ" לָא דָּרֵישׁ. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הֲרֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ סְמוּיָה וְחִטְטָה - עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוּת. מַאי טַעֲמָא - מִחוּסַּר אֵבֶר הוּא, וְתָנָא תּוּנָא: תַּמּוּת וְזִכְרוּת בִּבְהֵמָה, וְאֵין תַּמּוּת וְזִכְרוּת בְּעוֹפוֹת. יָכוֹל יְבֻשָׁה גַּפָּהּ, נִקְטְעָה רַגְלָהּ, נֶחְטְטָה עֵינָהּ - תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הָעוֹף" - וְלֹא כָּל הָעוֹף. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב: הָיְתָה לוֹ

שן דחלב — שן שינק בה, דעתיד להחליפה, כגון בעבד קטן. **לחפשי ישלחנו** — ריבה לו שלוחים, מדלא כתיב "חפשי הוא", או "יצא חפשי". **בטל ממלאכתו** — העין נסמת מראות, והשן מללעוס. ודילדל **בו עצם** — השמיטו ממקומו, ומחובר בבשר. **יוצא בו לחירות** — אם עצם שאינו חוזר הוא, וסופו ליבש וליפול. ואף על גב דליכא ביטול מלאכה, דהא עצם דזקן לאו מידי הוי עביד, כיון דבגלוי הוא ואינו חוזר — הרי הוא כעשרים וארבעה ראשי אברים. **ריבוא הוא** — אינו לשון כלל להיות נידון בכלל ופרט, אלא בריבה ומיעט וריבה — ריבה הכל. **וצמתה** = יבשה. **אם כן** — דלא ממעט מידי, מיעוט דשן ועין למאי מיעט? **בכולן** — אראשי אברים קאי. **וצריך גט שחרור** — להתירו בבת חורין. **שהתורה זכתה לו** — דכתיב בהדיא. **אי כתב חפשי לבסוף כדקאמרת** — דלאו חיפושו אלא בשילוח. **השתא דכתיב לחפשי ישלחנו הוה ליה חפשי מעיקרא** — וכי אתא "ישלחנו" — לשאר ראשי אברים אתא. **כנגד עינו** — שהכה בכותל והבעיתו בקול, ואינו רואה, או נתחרש. **ושברו** — בקול. **משלם נזק שלם** — כסומכום מוקמינן לה בבבא קמא, דאמר: בהמה שהזיקה בצרורות — משלם נזק שלם. **ושברו את הכלים** — בקולם. **חצי נזק** — כדין צרורות לרבנן, דפליגי עליה דסומכום בבבא קמא, ואמרי: אינו משלם אלא חצי נזק צרורות. **שאני אדם דבר דעת הוא** — האי נזקא. וכי מיבעית — מדעתיה קא מיבעית, שנותן לבו אל פחד קול הבא פתאום. **וכתהה** — ולא נסמית לגמרי, שרואה במקצת. **אם יכול להשתמש** — במראה זה. **וצריכי** — הני תרתי יצא לחירות, לאשמועינן דהיכא דאין יכול להשתמש, אף על גב דלא סמאה לגמרי — הויא השחתה. והיכא דסמאה לגמרי, אף על גב דכהויה הויא מעיקרא, הואיל והיה יכול להשתמש למראיתה בדוחק — הויא השחתה. **והשתא נהורא כחישא** — שאין יכול להשתמש. **דמעיקרא נמי נהורא כחישא** — ואף על גב דיכול להשתמש בו, אימא לאו עין הוא. **לחתור לו שינו** — לנקרה ולגרר סביב מושבה. **לכדתניא הושיט ידו למעי שפחה** — להוציא עוברה — פטור, דלא נתכוין לעין כלל. אבל "כחול לי עיני", דנתכוין לעין, אף על גב שלא נתכוין לשחתה — חייב. **מושחת** — נפקא לן הא דרבי אליעזר, פרט לזה שלא נתכוין לשחת כלל. "ושחתה" — משמע בעסוק בה הכתוב מדבר, ואפילו הכי מתכוין לשחתה בעינן. **וחטטה** — הרציאה לחוץ. **ותנא תונא** — כלומר, מצינו תנא שלנו המסייענו בזאת. **ואין תמות וזכרות בעופות** — האי קרא דרישׁ, הנאמר בכל (כלל) הקרבנות (ויקרא כב): "איש איש מבית ישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם וגו' לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים". מדלא כתיב "לרצונכם זכר תמים" ולישתוק — לימדך שאין מקפיד על תמות וזכרות אלא על אלו. **נחטטה עינה** — אלמא אף על גב דסמויה מעיקרא, כי חטטה — משוי ליה מומא.

שֵׁן דְּחָלָב – שיני הקטנים, המתחלפות באחרות, גם בהן עבד יוצא לחירות, לכך כְּתַב רַחֲמָנָא עַיִן ללמדנו שרק באבר שאינו מתחלף כעין, יוצא לחירות. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא – ואם היה נכתב בתורה עַיִן בלבד, הָוָה אֲמִינָא מָה עַיִן שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, אַף כֹּל איבר אחר שאנו באים לרבות שהוא יוצא בו, אינו אלא אבר שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, אֲבָל שֵׁן שהעבד לא נולד עמה, לא יצא בה לחירות, צְרִיכָא – לפיכך צריכה התורה לפרט שעבד יוצא לחירות גם בשן וגם בעין, ואין ללמוד מזה שרק בהן עבד יוצא ולא בשאר אברים, אלא משן ועין נרבה בבנין אב כל אבר שבגלוי ושאינו חוזר לקדמותו.

הגמרא מקשה: וְאִימָא – ומדוע לא נאמר ש'כִּי יַכֶּה' הוא כְּלָל, שממנו אפשר להבין שבכל הכאה יוצא העבד לחירות, ו'שֵׁן' וְ'עַיִן' הם פְּרָט, שבהן פרטה התורה איזו הכאה מוציאה לחירות, ולפי המידות שהתורה נדרשת, כְּלָל וּפְרָט – אם יש בתורה כלל ואחריו פרט, הרי אנו אומרים שאֵין בְּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבְּפְרָט, ואין לרבות עוד דברים הדומים לפרט, ועל כן יש לומר שֵׁן וְעַיִן אִין – אכן העבד יוצא בהם לחירות, אבל מִידֵי אַחֲרִינָא לָא – בדבר אחר אין העבד יוצא לחירות. הגמרא מתרצת: שמאחר ובהמשך הפסוק נאמר, 'לַחְפְּשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ', שלשון זה משמעותו שישנם אופנים רבים שבהם העבד משתלח לחפשי, נמצא שהכתוב חָזַר וְכָלַל שגם אם יטול רבו את אחד משאר איבריו, יֵצֵא לחירות. ונמצא שהמידה הנדרשת כאן היא כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, ודבר הנלמד במידה זו דורשים בו שאִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, כלומר, שמרבים את כל הדומה לפרט המפורש בפסוק. ולפיכך יש לדרוש ולומר מָה הַפְּרָט [־שן ועין] מְפוֹרָשׁ שהם מוּם שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִים ומתרפאים, אַף כָּל מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין עבד יוצא בהם לחירות.הגמרא מקשה שנרבה רק דברים הדומים לפרט באופן ברור: והיה מן הראוי לדרוש, אִי מָה הַפְּרָט הכתוב בתורה, מְפוֹרָשׁ שמדבר במוּמִין שֶׁבְּגָלוּי שהם שן ועין שחסרונם נראה לכל, וְלֹאחר שנפלו בָּטֵל האבר מִמְּלַאכְתּוֹ – שאם נפלה עינו שוב אינו רואה בה, ואם נפלה שינו אינו יכול ללעוס בה, וְהאבר שנפל אֵינוֹ חוֹזֵר ומתרפא, אַף כָּל המומין נתרבו רק אם יש בהם שלשה דברים אלו, שהם מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר, וְכֵן שֶׁבָּטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ. וקשה, אַלְמָה תַּנְיָא – מדוע שנינו בברייתא, שאם תָּלַשׁ האדון בְּזָקְנוֹ של העבד וְעל ידי כך דִּילֵדֵל בּוֹ עָצֵם – שמט עצם ממקומה וסופה להתייבש וליפול ולא תתרפא עוד, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶם לְחֵירוּת, והרי עצם זו אף קודם נפילתה אינה עושה דבר, ואין תלישתה גורמת לביטול מלאכתה.

הגמרא מתרצת שאין דורשים בכלל ופרט וכלל, אלא בריבה מיעט וריבה: כיון שנאמר בפסוק 'לַחְפְּשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ' רִיבּוּיָא הוּא – הרי זה לשון ריבוי ונדרוש את הפסוקים בדרך של ריבה מיעט וריבה. ובדין הנלמד בדרשה זו מרבים כל דבר וממעטים רק דבר אחד, ולכן עבד יוצא לחירות אף באבר שאינו בטל ממלאכתו. הגמרא מקשה: וְאִי רִיבּוּיָא הוּא – אם מרבים את הכל, אם כן אֲפִילּוּ הַכָּהוּ לעבד עַל יָדוֹ וְצָמְתָה – ויבשה, וְסוֹפָהּ לְחַזּוֹר ולהבריא, נַמִּי – גם כן ישתחרר העבד בכך. אַלְמָה תַּנְיָא – ומדוע שנינו, שאם הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה וְסוֹפָהּ לְחַזּוֹר, אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵירוּת. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן שמרבים את כל המומין, שֵׁן וְעַיִן שהוזכרו בתורה, מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ – מה הועילו, ומכך שפרטה התורה וכתבה שני אברים אלו, למדנו שהמומין שהעבד יוצא בהם לחירות יהיו כאלו הדומים במקצת לשן ועין, שהם מומים שבגלוי ואינם חוזרים.

הגמרא דנה האם עבד היוצא לחירות בהפלת אחד מראשי האיברים, זקוק לגט שחרור: תָּנוּ רַבָּנַן, כְּבוֹלֶם – בשן ועין ובראשי האיברים שהופלו לעבד, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶם לְחֵירוּת ואינו עובד את אדונו, וְצָרִיךְ לקבל גֵּט שִׁחְרוּר מרבו, על מנת להיחשב כישראל גמור המותר בבת ישראל, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ גט שחרור, ויוצא בראשי אברים להחשב כישראל גמור. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, צָרִיךְ גט שחרור, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, צָרִיךְ. הַמַּכְרִיעִים לִפְנֵי חֲכָמִים [־ היושבים לפני חכמים ומכריעים במחלוקות בדעת מי נראה יותר] אוֹמְרִים, נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן שאמר שאין צריך גט שחרור, בעבד היוצא בְּשֵׁן וְעַיִן, כיון שֶׁהַתּוֹרָה זִכְּתָה לוֹ שיצא, וכתבה זאת במפורש, וְנראין דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא שמזקיקו גט שחרור, בעבד היוצא בְּשְׁאָר אֵבָרִים, הוֹאִיל וְאינם מפורשים בתורה, אלא קְנָס חֲכָמִים הוּא שיוצא בהם לחירות. מקשה הגמרא: וכי יציאת העבד לחירות בשאר ראשי איברים קְנָס חכמים הוּא, הלא קְרָאֵי קָא דַּרְשִׁינָן – דרשנו זאת מפסוקים. מתרצת הגמרא: אֶלָּא הוֹאִיל וּמִדְּרַשׁ חֲכָמִים הוּא, שדרשוהו בריבוי ומיעוט וריבוי, ואינו כתוב בפסוק במפורש, לפיכך אינו משתחרר בכך שחרור גמור, ועדיין צריך גט שחרור מרבו.

שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הסובר שעבד היוצא בראשי אברים צריך גט שחרור, להתירו בבת ישראל. מיישבת הגמרא: יָלִיף גזירה שוה 'שִׁילּוּחַ' 'שִׁילּוּחַ' מֵאִשָּׁה, נאמר בעבד 'לַחְפְּשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ' ונאמר באשה (דברים כד א) 'וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ', מָה אִשָּׁה מתגרשת בִּשְׁטָר, אַף עֶבֶד נַמִי כשהוא יוצא בשן ועין וראשי איברים, יוצא לחירות גמורה להיות מותר בבת ישראל, רק בִּשְׁטָר שחרור. וְרַבִּי מֵאִיר, הסובר שאינו צריך גט שחרור, יכול להשיב על טעמו של רבי שמעון, אִי כְּתַב 'חָפְשִׁי' לִבְסוֹף, שהיה כתוב 'ישלחנו לחפשי', כִּדְקָאָמַרְתְּ – היה זה כדבריך, שהפסוק היה מתפרש שאם ישלחנו האדון בשטר, יצא העבד לחפשי, הַשְׁתָּא דִּכְתַב – אבל כעת שנכתב 'לַחְפְּשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ', והוזכרה תיבת 'חפשי' לפני השילוח, הָוָה לֵיהּ חָפְשִׁי מֵעִיקָּרָא – הרי שהוא חופשי מתחילה אף קודם שנתשתלח בשטר, ומאחר וכבר יצא לחפשי, אין מקום להצריכו גט שחרור.

הגמרא מביאה חילוקי דינים באופן שבו הפיל האדון את שינו ועינו של העבד: תָּנוּ רַבָּנַן, הִכָּהוּ האדון לעבד עַל עֵינוֹ, וְסָמְאָה – ועיוורה, או שהכהו האדון עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁה, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת. אולם אם היכה האדון על הכותל כְּנֶגֶד עֵינוֹ, וְהעבד נבהל מקול המכה, ומחמת כן אֵינוֹ רוֹאֶה, או שהיכה על הכותל כְּנֶגֶד אָזְנוֹ, וְמפני כך אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אף שהזיק האדון לעינו או אזנו של העבד, אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת, מכיון שלא הפיל את עינו או שינו בידים, אלא רק גרם להם נזק. הגמרא מקשה: אָמַר רַב שֶׁמֶן לְרַב אַשִׁי, לְמֵימְרָא דְּקָלָא לַאו כְּלוּם הוּא – האם דין זה בא לומר ש'קול' אינו כלום, והמזיק בקולו פטור, וְהָתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל, תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית וְתָקַע בּוֹ – שקרא בקול גדול, וּשְׁבָרוֹ – ונשבר הכלי מקול זה, הבעלים מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם שבכך שהזיקה בהמתו בקול נחשב כהיזק הבא מכוחה. וְכן יש להביא ראיה שהיזק בקול נחשב היזק, ממה שאָמַר רַב יוֹסֵף, אָמְרֵי בֵּי רַב – אמרו בבית מדרשו של רב, סוּס שֶׁצָּנוּף וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר – שהשמיעו הסוס והחמור את קולם, וְשָׁבְרוּ כֵּלִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת על ידי קול זה, מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק, שמאחר שלא הזיקו בגופם, אלא רק על ידי כוחם, משלמים חצי נזק, ולמדנו מדבריהם שהיזק הנגרם מחמת קול, נחשב להיזק. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי לרב שמן, שַׁאנִי אָדָם הניזוק בקול מכלים שניזוקו בקול, דְּכֵיוָן דְּאדם בַּר דַּעַת הוּא, אִיהוּ מִיבְּעֵית נַפְשֵׁיהּ – הוא זה שהבעית והפחיד את עצמו, בכך שנתן ליבו לקול ונבהל ממנו, ומאחר והמזיק רק גרם תקלה לניזק, פטור מדיני אדם. אבל כלים שאינם בני דעת, הקול הוא שהזיקם, ואדם חייב לשלם נזק הנגרם מחמת קול בהמתו. כַּדְּתַנְיָא וכמו ששנינו, הַמַּבְעִית – המפחיד אֶת חֲבֵירוֹ והזיקו בכך, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם – אין בית דין מחייבים את המשלח לשלם את הנזק, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם חייב עונש בידי שמים, וכשישלם יפטר מהעונש. כֵּיצַד, תָּקַע בקול גדול בְּאָזְנוֹ של חבירו וְחֵרְשׁוֹ, פָּטוּר מדיני אדם, שחבירו הבעית את עצמו, אולם אם אֲחָזָהוּ בידו וְתָקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ, חַיָּיב, שכן חבירו אינו יכול לעשות דבר כנגדו, ומאחר ונגע בו בשעה שהקול הפחידו הרי הוא כמזיקו בידים.

תָּנוּ רַבָּנַן, הִכָּהוּ האדון לעבד עַל עֵינוֹ, וְכָהֲתָה – ונחלשה ראייתו, אולם עדיין הוא רואה בה במקצת, או שהכהו עַל שִׁינוֹ וְנָדְדָה – החלה להתנדנד אך לא נפלה, אִם יָכוֹל העבד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַכְשָׁיו – שעדיין הוא רואה בעינו ואוכל בשינו, אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת, שאין זה נחשב שהפיל לו שינו או עינו. וְאִם לַאו – שאינו רואה או

המשך בעמוד כא

יְתֵרֶת – אצבע יתירה בידו, וְחַתָּכָהּ האדון, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת שניכר החסרון בגלוי, ואין האצבע גדלה מחדש. אָמַר רַב הוּנָא, וְהוּא שֶׁנִּסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד, שהיתה עומדת בשורה אחת עם כל האצבעות.

הגמרא מביאה מעשה שיש ללמוד ממנו לענין אברים שעבד יוצא בהם לחירות: סָבֵי דִּנְזוּנְיָא – זקני המקום נזוניא, לֹא אָתוּ לְפִירְקֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא – לא באו לדרשתו של רב חסדא, אָמַר לֵיהּ רב חסדא לְרַב הַמְנוּנָא, זִיל צַנְעֵינְהוּ – לך ואמור להם להצטנע ולהסגר בביתם, כלומר שיהיו בנידוי. אָזַל אָמַר לְהוּ – הלך ושאלם, מַאי טַעְמָא לֹא אָתוּ רַבָּנַן לְפִירְקָא – מדוע לא באו החכמים לדרשה, אָמְרוּ לֵיהּ, אַמַּאי נַיְתֵי – מדוע נבוא, דְּבַעְיָנָן מִינֵּיהּ מִילְּתָא וְלֹא פָּשֵׁט לָן – הרי שאלנוהו שאלה בהלכה ולא השיב לנו. אָמַר לְהוּ רב המנונא, מִי בְּעִיתוּ מִינַּאי מִידֵּי וְלֹא פְּשִׁיטְנָא לְכוּ – האם שאלתם אותי דבר ולא עניתי לכם, ומאחר שאני תלמידו של רב חסדא יודע להשיב לכם, כל שכן שגם רב חסדא יודע, אלא שלא חשש להשיב באמצע הדרשה. בָּעוּ מִינֵּיהּ – שאלו זקני נזוניא את רב המנונא, עֶבֶד שֶׁסֵּרְסוֹ רַבּוֹ בְּבֵצִים מַהוּ האם יוצא בכך לחירות. האם כְּמוּם שֶׁבְּגְלוּי דָּמֵי, שהביצים ניכרות מחוץ לביסן, אוֹ לֹא, שאין זה נחשב מום שבגלוי, מכיון שהן טמונות בביסן. לֹא הֲוָה בִּידֵיהּ – לא היה בידו תשובה לשאלתם. אָמְרוּ לוֹ, זקני נזוניא לרב המנונא, מַה שְׁמָךְ. אָמַר לְהוּ, הַמְנוּנָא. אָמְרוּ לֵיהּ, לַאו הַמְנוּנָא – לא המנונא שמך שהוא לשון יתד נאמן התקוע בבית המדרש, אֶלָּא קַרְנוּנָא – יושב קרנות, שהרי אינך יודע להשיב על שאלתנו. לאחר מכן, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא – בא רב המנונא לפני רב חסדא וסיפר לו את שאלתם, אָמַר לֵיהּ רב חסדא, מַתְנִיתָא בָּעוּ מִינָּךְ – מה ששאלוך, ברייתא היא, דְּתַנְּן בנגעים (פ"ו מ"ז), עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁבָּאָדָם, כּוּלָּם אֵין מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מַחֲיָה, שסימן טומאה זה הנקרא מחיה, אינו מטמא אלא אם נראה כולו לכהן בבת אחת, וכאשר נֶגַע המחיה הוא על ראש האבר ויורד לצדדיו, אי אפשר לראותו כולו כאחת. וְאֵלּוּ הֵם ראשי האיברים, רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם (־ שפת האוזן), וְרֹאשׁ הַחוֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה הוא הגיד. וְרָאשֵׁי דַּדַּיִם שֶׁבְּאִשָּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף ראשי דדים שֶׁבְּאִישׁ הם בכלל ראשי האיברים. וְתָנֵי עֲלָהּ – בברייתא, בְּכוּלָּם – בכל ראשי האיברים האלו, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶם לְחֵירוּת כאשר רבו הכהו ונחתך אחד מהם. רַבִּי אוֹמֵר, אַף הַפֵּירוּם, אם סירס הרב את עבדו, יוצא לחירות. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, אַף הַלָּשׁוֹן – אף אם חתך לשון עבדו, שזהו מום שבגלוי, שבשעה שמדבר לשונו נראית. אָמַר מַר, 'רַבִּי אוֹמֵר אַף הַפֵּירוּם' יוצא בו לחירות. סֵירוּם דְּמַאי – מהו הסירוס שדיבר בו רבי, אִילֵּימָא סֵירוּם דְּנִיד, לא היה צריך רבי להוסיפו, שהרי הֵיְינוּ ראש הַגְּוִיָּה שנמנה בין ראשי האיברים, אֶלָּא לַאו מדובר בסֵירוּם דְּבֵיצִים, וכמקרה שנסתפקו בו זקני נזוניא. ושמענו מברייתא זו שנחלקו בכך רבי וחכמים.

הגמרא מקשה: 'רַבִּי אוֹמֵר אַף הַפֵּירוּם, בן עזאי אומר אף הלשון'. ומסדר הברייתא משמע שלרבי יוצא רק בסירוס ולא בנטילת לשונו, וקשה, וְרַבִּי, האם לדעתו מום בלָשׁוֹן לֹא יוצא בו לחירות. וּרְמִינְהוּ – יש להקשות על כך, ששנינו, חֲרֵי מִי שֶׁהָיָה מַזֶּה מאפר פרה אדומה על טמא מת, וְנִתְּזָה הַזָּאָה עַל פִּיו של הטמא, רַבִּי אוֹמֵר, חִיּוּהָ – הזאתו כשרה ונטהר בה, ואף שצריך להזות על גוף הטמא במקום הגלוי, פיו של אדם נחשב מקום גלוי, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא חִיּוּהָ, שהפה נחשב מקום סתר. מַאי לַאו – האם אין הכוונה שההזאה נתזה עַל לְשׁוֹנוֹ של הטמא, ומוכח מכאן שלרבי נחשבת הלשון מקום מגולה, ולא כמו שמשמע מהברייתא לגבי יציאת עבד. מתרצת הגמרא: לֹא - אין הפירוש שההזאה נתזה על לשונו, אלא עַל שְׂפָתָיו שהן מגולות, אבל אם נגעה בלשונו לא היה נטהר בכך, ורבי לשיטתו שלשון היא מקום סתר. הגמרא מקשה על פירוש זה: האם אפשר להעמיד שמדובר שנפלה הזאה עַל שְׂפָתָיו, והלא פְּשִׁיטָא שמקום מגולה הוא. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתִימָּא זִימְנָא דְּחָלֵים שִׂפְתֵיהּ – מכיון שלפעמים סוגר הוא את שפתיו בחוזקה ואינן נראות, לכן אינן נחשבות כמקום מגולה, קָא מַשְׁמַע לָן רבי שמקום מגולה הוא, ונטהר בהזאה זו.

הגמרא דוחה פירוש זה: וְהָתַנְיָא בברייתא אחרת לגבי הזאה, שרבי מכשיר אף הזאה עַל לְשׁוֹנוֹ, ומוכח שלשון נחשבת כמקום גלוי. וְעוֹד תַּנְיָא בברייתא המונה מומין שבכור בהמה נשחט ונאכל מחמתם בכל מקום שהם מומין בגלוי שאינן מתרפאים, וְבכללם מנה תנא קמא גם שֶׁנִּיטַּל רוֹב הַלָּשׁוֹן, רַבִּי אוֹמֵר די שינטל רוֹב הַמְדַבֵּר שֶׁבְּלְשׁוֹנוֹ – הוא החלק המתנועע בפה ואינו דבוק לו, וקשה, שמברייתות אלו למדנו שלדעת רבי הלשון נחשבת כמקום גלוי. הגמרא מבארת את הברייתא לגבי עבד באופן אחר: אֶלָּא מה ששנינו רַבִּי אוֹמֵר סֵירוּם, הכוונה היא, שסירוס הוא מום שבגלוי אף שהביצים אינם מגולים לעולם, וְלֹא מִיבַּעְיָא לָשׁוֹן שנחשבת מקום גלוי. וּבֶן עַזַּאי אֹמֵר, לָשׁוֹן העבד יוצא בנטילתה לחירות, אֲבָל סֵירוּם לֹא נחשב מום שבגלוי. מבררת הגמרא: וְמאחר שביארנו שבן עזאי אינו מוסיף על דברי רבי, מַאי 'אַף' שהזכיר בן עזאי, הרי מלשון זה משמע שבא להוסיף על דברי התנא שקדם לו. מבארת הגמרא: דברי בן עזאי נאמרו אַקַּמְיֵיתָא – על דברי תנא קמא שהזכיר עשרים וארבעה ראשי איברים, והוסיף בן עזאי על דבריו אף הלשון, אבל אין הוא מוסיף על דברי רבי. הגמרא מקשה: אִי הָכִי נַקְדְּמֵהּ דְּבֶן עַזַּאי בְּרֵישָׁא – היה לתנא להקדים את דברי בן עזאי ולהזכירו לפני רבי, כיון שרבי מוסיף על דבריו. מתרצת הגמרא: הַתְּנָא של ברייתא זו, שַׁמְעֵהּ לְדִבְרֵי וְקַבְעֵהּ – שמע את דברי רבי וקבעם בברייתא, וְאחר כך שַׁמְעֵהּ לְדִבְרֵי עַזַּאי – שמע את דברי בן עזאי, וְתָנֵי – ושנאו בברייתא אחר דברי רבי, וכפי שאמר בן עזאי 'אף הלשון', וּמִשְּׁנָה לֹא זָזָה מִמְּקוֹמָהּ - שדברי רבי נותרו במקומם לפני דברי בן עזאי, שמכיון שהורגלו התלמידים לשנות את דברי רבי מיד אחר דברי תנא קמא, קשה לשנות את הגירסא השגורה בפיהם.

אָמַר עוּלָּא, הַכֹּל מוֹדִים – בין רבי ובן עזאי, הסוברים שלגבי עבד לשון היא כמקום גלוי, ובין ת"ק הסובר שלשון אינה גלויה, מודים בְּלָשׁוֹן לְעִנְיַן טוּמְאָה – שאם נגעה הלשון בדבר טמא, האדם נטמא בכך, דְּהִלְשׁוֹן גָּלוּי הוּא אֵצֶל הַשֵּׁרֶץ – לגבי טומאת שרץ הנוגע בה. מַאי טַעְמָא, 'וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לא שָׁטַף בַּמַּיִם וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב' אָמַר רַחֲמָנָא – אמרה התורה (ויקרא טו יא), ללמדנו שאין אדם נטמא אלא כשהטומאה נוגעת במקום גלוי כידיו, וְהַאי נַמִי כַּד נְגִיעָה הוּא – וגם הלשון לכשיוציאה לחוץ, מקום גלוי היא שאפשר לגעת בה. ועוד אמר עולא, שהכל מודים לְעִנְיַן טְבִילָה, שמקום הלשון כְּטָמוּן דָּמֵי, שאף שצריך שמי המקוה יגעו בכל מקום גלוי בגופו, אין צריך שיגעו בלשונו. מַאי טַעְמָא, 'וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם חַיִּים וְטָהֵר' אָמַר רַחֲמָנָא (ויקרא טו יג), ודורשים, מַה 'בְּשָׂרוֹ' מֵאַבְרַאי – שכשם שבשרו הוא מבחוץ, אַף כָּל חלק מגופו שצריך שיבואו עליו מי הטבילה, מֵאַבְרַאי – מבחוץ הוא, אבל אין הטובל צריך שיבואו מי הטבילה במקומות הנסתרים, ואין צריך להכניס מים לפיו. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא לְעִנְיַן הַזָּאָה, רַבִּי מְדַמֵּי לָהּ את הזאה לְטוּמְאָה וכשם שלגבי טומאת נחשבת הלשון כגלויה כך גם לגבי הזאה, וְרַבָּנַן מְדַמּוּ לָהּ לִטְבִילָה, וכשם שלגבי טבילה הלשון נחשבת כטמונה כך גם לגבי הזאה. וְתַרְוַיְיהוּ – הן רבי והן חכמים, בְּהַאי קְרָא קָמִיפְּלְגֵי – חולקים בדרשה שיש לדרוש מפסוק זה, 'וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא וְגוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב' (במדבר יט יט), רַבִּי סָבַר שיש לדרוש 'וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ', כלומר, 'וחטאו' שהיא ההזאה, ו'על הטמא' שהיא הטומאה הוקשו זה לזה, וכל מקום שנחשב כגלוי לגבי טומאה, ראוי הוא להזאה. וְרַבָּנַן סְבְרֵי שיש לדרוש את המשך הפסוק, 'וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם', שהוקשו ההזאה והטבילה, שיהיה החיטוי על מקום הראוי לטבילה במים, ומקום הלשון אינו ראוי לטבילה.

שואלת הגמרא: וְרַבָּנַן נַמִי, וחכמים המדמים הזאה לטבילה, מדוע לא נְדַמְּיֵהּ לְטוּמְאָה. משיבה הגמרא: טָהֳרָה מִטָּהֳרָה הֲוָה לֵיהּ לְמִילַּף – יש ללמוד דבר הגורם טהרה מדבר הגורם טהרה, ולכן לומדים

יתרת — אצבע יתירה. **שנספרת על גב היד** — שהיתה בשורת שאר אצבעות. **סבי דנזוניא** — שם מקום. **זיל צנעינהו** — אמור אליהם להסגר ולישב בבית. וזה לשון נדוי לתלמיד חכם, כדאמר במועד קטן (יז,א) לאמור לו דרך כבוד: הסגר ושב בביתך. **כמומין שבגלוי דמי** — שהרי תלויין בכיס וניכרים מבחוץ. או לא, הואיל וטמונין בתוך הכיס. **קרנונא** — יושב קרנות אתה, ולא בעל תורה. **מתניתא בעו מינך** — גרסינן. דמברייתא דתני עלה דמתניתין: רבי אומר אף הסירוס, יליף לה. **אין מטמאין משום מחיה** — שם אחד מן הנגעים. כדכתיב (ויקרא יג) "ומחית בשר חי בשאת" וכתיב בה (שם) "לכל מראה עיני הכהן" — שתהא כולה נראית כאחת, פרט למחיה שהיא במקום המשופע ויורד לכל צד, שאין יכול לראות ראש הנגע ורגליו כאחת. **וראשי אזנים** — שפת האוזן. **ראש גוייה** — גיד. **וראשי דדים שבאשה** — אבל שבאיש אינן בולטין כל כך, ואין זה שיפוע. **לחירות** — דכולן, אם קצצו לו רבו — מום שבגלוי הוא, ואינו חוזר. **רבי אומר אף הסירוס** — מוסיף על אלו לענין עבד. ושן ועין לא איצטריך ליה לרבי למנות בתוספתא, דבהדיא כתיב, וזיל קרי בי רב הוא. ותנא קמא לא פליג בהא. **אף הלשון** — שדרכו ליראות כשהוא מדבר, ומום שבגלוי הוא. **אמר מר כו'** — רב חסדא מסיק ואזיל למילתיה, למיפשט בעיא דסבי. **היינו גוייה** — דאימני לענין נגעים, ובכולהו אמר תנא קמא: עבד יוצא לחירות. **ואלא דביצים** — שמע מינה בעיא דסבי פלוגתא דרבנן ורבי היא. הכי גרסינן: ולרבי לשון לא — ולרבי לשון לא הוי מום גלוי? בתמיה. **על פיו** — של טמא. **רבי אומר חיזה** — דאף על גב דהזאה על הגלוי בעינן, כדלקמיה. **דחלים** — סוגר פיו בחזקה עד ששפתיו נדבקות מאד. ולא נשוויהו כגלוי, הואיל ופעמים הם טמונות על ידי חלומו, קא משמע לן. **חלים** — דבר שהוא מדביק יפה, *שולדו"ר בלעז, כדאמרינן גבי תפירות עור ב"העור והרוטב" (חולין קכג,ב): שאני עור דחלים. **שניטל רוב הלשון** — לענין מומי בכור שנו, בבכורות. **רוב המדבר** — ממקום פרישת דיבוקו ולמעלה קרי מדבר. אף על גב דדיבור בבהמה לא שייכא — קרי ליה מדבר, הואיל והוא המדבר בלשון האדם. **אלא רבי אומר סירוס** — אף על פי שהן טמונין בכיס לעולם. **ולא מיבעיא לשון** — שהוא נגלה לפרקים. **ומאי אף** — דקאמר בן עזאי. **אקמייתא** — קאי, אעשרים וארבעה המנויין אצל נגעים, דקאמר תנא קמא: עבד יוצא בהן לחירות — מוסיף בן עזאי לענין עבד, אף הלשון. **"אלא"** לא גרסינן, והכי גרסינן: **תנא שמעה לדרבי וקבעה כו'** — קבעה אצל הראשונות, והדר שמעה לדבן עזאי שהיה מוסיף לשון לבדו על הראשונות, ונמצא חלוק על רבי בסירוס, וקבעה בלשון "אף" כמו שאמרה בן עזאי. והיה לו לתנא לקובעה בין תנא קמא לרבי, והדר למיתני תוספת סירוס עלה. אלא שמאחר שנקבעה של רבי אצל תנא קמא, והיתה שגורה בפי התלמידים כך — לא זזה של רבי ממקומו, וסידרו של בן עזאי אחריה. לפי שהגירסא השגורה בפה קשה לשנותה ולחזור ולגורסה בלשון אחר. **לענין טומאה** — דקיימא לן, מגע בית הסתרים אינו מטמא. ונפקא לן במסכת נדה (מג,א) מ"וכל אשר יגע בו הזב וגו'" הא שטף — טהור?! בתמיה, הא טבילה בעי! אלא: "כל אשר יגע בו הזב" — בדבר שהוא גלוי כידיו, והזב לא שטף עדיין כל גופו במים, שלא טבל מזובו — "וכבס בגדיו". **אשר יגע כו' אמר רחמנא** — האי קרא ד"וידיו לא שטף במים" הוא. **כר נגיעה** — כידיו הוא, בגלוי, שהרי מוציא לשונו ונוגעין בו בגלוי. הילכך, נגע שרץ בלשונו — טמאהו. **כטמון דמי** — ואין צריך ביאת מים בתוך הפה. **אף כל מאכראי** — ולא שיכניס מים לתוך הפה. ואף להוציא כל הלשון אינו יכול. וטבילה למקצת לא אשכחינן. אבל נגיעה בכל שהוא — הויא נגיעה. **רבי** — דריש "על הטמא וחטאו" — חטוי על מקום טומאה הוי חטוי. **ורבנן סברי וחטאו וכבס בגדיו ורחץ** — בעינן חטוי שיפול על מקום הראוי לרחיצה, דהיינו טבילה. **טהרה מטהרה** — הזאה מטבילה. **והצריכה רבי טבילה אחרת** — משום חציצה. אלמא בעי ביאת מים לתוך הפה. **כרבי זירא דאמר** — במנחות (קג,ב): אין מביאין מנחה של ששים ואחד עשרון בכלי אחד, דקים להו לרבנן שאין נבללין יפה בשורן ביחד. והוינן בה: וכי אין נבללין מאי הוי? והא אנן תנן: אם לא בלל — כשר! ואמר רבי זירא עלה: כל הראוי לבילה — אין בילה מעכבת בו, ואפילו לא בלל — כשר. וכל שאין ראוי לבילה, כגון ששים ואחד — בילה מעכבת בו, דראוי לבילה בעינן.

כתנאי

יְתֶרֶת וַהֲתָכָה - עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוּת. אָמַר רַב הוּנָא: וְהוּא שֶׁנִּסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד. דִּנְזוֹנְיָא לָא אָתוּ לְפִירְקֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אֲמַר לֵיהּ לְרַב הַמְנוּנָא: זִיל צַנְעִינְהוּ. אֲזַל אָמַר לְהוּ: מַאי טַעְמָא לָא אָתוּ רַבָּנַן לְפִירְקָא? - אָמְרוּ לֵיהּ: אַמַּאי נַיְתֵי? דְּבָעֵינַן מִינַּיהּ מִילְּתָא וְלָא פְּשֵׁט לָן. אָמַר לְהוּ: מִי בְּעֵיתוּ מִינַּאי מִידֵי וְלָא פָּשֵׁיטְנָא לְכוּ? בָּעוּ מִינֵּיהּ: עֶבֶד שֶׁסֵּרְסוֹ רַבּוֹ בְּבֵצִים מַהוּ? כְּמוּם שֶׁבְּגָלוּי דָּמֵי אוֹ לָא? לָא הֲוָה בִּידֵיהּ. אָמְרוּ לוֹ: מַה שְׁמָךְ? - אָמַר לְהוּ: הַמְנוּנָא. אָמְרוּ לֵיהּ: לָאו הַמְנוּנָא, אֶלָּא קַרְנוּנָא. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אֲמַר לֵיהּ: מַתְנִיתָא בָּעוּ מִינָּךְ. דִּתְנַן: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁבָּאָדָם כּוּלָּם אֵין מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה, וְאֵלּוּ הֵם: רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחוֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי דַּדִּים שֶׁבָּאִשָּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁבָּאִישׁ. וְתָנֵי עֲלָהּ: בְּכוּלָּם עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶם לְחֵירוּת. רַבִּי אוֹמֵר: אַף הַסִּירוּס, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: אַף הַלָּשׁוֹן. אָמַר מָר: רַבִּי אוֹמֵר אַף הַסִּירוּס. - סֵירוּס דְּמַאי? אִילֵימָא סֵירוּס דְּגִיד - הַיְינוּ גְוִיָּה. אֶלָּא לָאו - סֵירוּס דְּבֵיצִים. "רַבִּי אוֹמֵר אַף הַסִּירוּס". וְרַבִּי לְשׁוֹן לָא? - וּרְמִינְהוּ: הֲרֵי מִי שֶׁהָיָה מַזֶּה וְנִתְזָה הַזָּאָה עַל פִּיו, רַבִּי אוֹמֵר: הִיזָּה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא הִיזָּה. מַאי לָאו עַל לְשׁוֹנוֹ? - לָא, עַל שְׂפָתָיו. - עַל שְׂפָתָיו! - מַהוּ דְּתֵימָא: זִימְנָא דְּחַלִּים שִׂפְתֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. וְהָתְנֵיָא: עַל לְשׁוֹנוֹ! וְעוֹד תַּנְיָא: וְשֶׁנִּיטַּל רוֹב הַלָּשׁוֹן, רַבִּי אוֹמֵר: רוֹב הַמְדַבֵּר שֶׁבְּלְשׁוֹנוֹ. אֶלָּא, רַבִּי אוֹמֵר: סֵירוּס, וְלָא מִיבְּעֵיָא לָשׁוֹן, בֶּן עַזַּאי אָמַר: לָשׁוֹן, אֲבָל סֵירוּס - לָא. וּמַאי "אַף" - אַקַּמְיֵיתָא. - אִי הָכִי נַקְדְּמָה דְּבֶן עַזַּאי בְּרֵישָׁא! - תַּנָּא שְׁמָעָהּ לְדְרַבִּי וּקְבָעָהּ, וּשְׁמָעָהּ לְדִבֶן עַזַּאי וְתָנֵי, וּמִשְׁנָה לֹא זָזָה מִמְּקוֹמָהּ. אָמַר עוּלָּא: הַכֹּל מוֹדִים בְּלָשׁוֹן לְעִנְיַן טוּמְאָה, דְּגָלוּי הוּא אֵצֶל הַשֶּׁרֶץ. מַאי טַעְמָא, "אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא - וְהַאי נַמִּי בַּר נְגִיעָה הוּא. לְעִנְיַן טְבִילָה - כְּטָמוּן דָּמֵי. מַאי טַעְמָא, "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם" אָמַר רַחֲמָנָא, מַה בְּשָׂרוֹ מֵאַבְרָאי - אַף כֹּל מֵאַבְרָאי. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא לְעִנְיַן הַזָּאָה; רַבִּי מְדַמֵּי לָהּ לְטוּמְאָה, וְרַבָּנַן מְדַמּוּ לָהּ לִטְבִילָה. וְתַרְוַיְיהוּ בְּהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגִי, "וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא" וגו'. רַבִּי סָבַר: "וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ". רַבָּנַן סָבְרִי "וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם". - וְרַבָּנַן נַמִּי, נְדַמְּיֵהּ לְטוּמְאָה! - טָהֲרָה מִטְּהָרָה הֲוָה לֵיהּ לְמִילַּף. - וְרַבִּי, נְדַמְּיֵהּ לִטְבִילָה! "וְכִבֶּס בְּגָדָיו" הִפְסִיק הָעָנְיָן. - וְסָבַר רַבִּי לְעִנְיַן טְבִילָה כְּטָמוּן דָּמֵי? וְהָאָמַר רַבִּין אָמַר רַב אַדָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַעֲשֶׂה בִּשְׁפִחָה שֶׁל בֵּית רַבִּי שֶׁטָּבְלָה וְעָלְתָה, וְנִמְצָא עֶצֶם בֵּין שִׁנֶּיהָ, וְהִצְרִיכָהּ רַבִּי טְבִילָה אַחֶרֶת! - נְהִי דְּבִיאַת מַיִם לָא בָּעֵינַן, מָקוֹם הָרָאוּי לָבוֹא בּוֹ מַיִם בָּעֵינַן, כִּדְרַבִּי זֵירָא. דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא: כָּל הָרָאוּי לְבִילָה - אֵין בִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְבִילָה - בִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.

כתנאי:

המנונא — קרנונא — פירש בקונטרס: יושב קרנות אתה, ולא בעל תורה. ורבינו חננאל פירש: אתה אומר המנונא היינו חם גונא, דג חם. ואין כן, אלא קר גונא, דג שהוא קר. **רבי** מדמה ליה לטומאה — ואם תאמר: מאי פריך לעיל מהזה על לשונו? דילמא הזאה שאני, דאיתקש לטומאה. אבל לענין ראשי אברים — מדמינן לטבילה! ויש לומר: דעל כרחך ליכא לדמויי לטבילה. שהרי שן ועין דהוו גלויי לעבד, שהוא יוצא בהן לחירות, ולגבי טבילה הוו כטמון, כדמסיק בסמוך, דלא בעינן ביאת מים.

כל הראוי לבילה כו' — עיקר מילתא דרבי זירא בפרק "המנחות והנסכים" (מנחות קג,א) דתנן: אם אמר "הרי עלי מנחה של ששים ואחד עשרון" — מביא ששים בכלי אחד, והאחד בפני עצמו. ומפרש בגמרא: משום דששים נבללין, וששים ואחד אין נבללין. ופריך: כי אין נבללין מאי הוי? והתנן: אם לא בלל כשר! אמר רבי זירא: כל הראוי לבילה — אין בילה מעכבת, ואפילו לא בלל כשר. וכל שאין ראוי לבילה — בילה מעכבת בו, דראוי לבילה בעינן. ואם תאמר: מאי פריך: ואם לא בלל כשר? נהי דבלילה לא מעכבא — היינו דוקא בדיעבד, אבל לכתחילה

לבתחילה מצוה לבלול! ויש לומר: דכיון דהאי גברא למנחה גדולה קמכוון, אם איתא דבעלמא כשר בדיעבד, בהאי גברא שהתנדב קרבן גדול — שרי אף לכתחילה. עוד יש לומר: דאיכא נפקותא אליבא דמאן דאמר התם: אפילו המתנדב מנחה גדולה אינו מביא אלא לוג אחד. אם כן כשהתנדב ששים ואחד עשרונים — יצטרך להביא בשני כלים, לפי שאין נבללים יפה, ויצטרך להביא שני לוגים שמן, והוא לא התנדב אלא לוג אחד. והוי כמו ייתור שמנו, דקימא לן (מנחות יא,א) דייתור שמנו פסול. ואי הוה שרי בדיעבד בכלי אחד — היה טוב להביא לכתחילה, שלא יבא לידי ייתור שמן. ומיהו, קשה: מאי טעמא דראש? אי שנה הכתוב בלילה לעבב — ליבעי בלילה ממש, ואי לא שנה — אפילו ראוי לא ליבעי! ויש לומר: דודאי שנה הכתוב בלול כמה פעמים, אבל לא כתב בלשון צווי. ובלילה משמע דאתא לאשמועינן דלא בעינן אלא ראוי. ואם תאמר: בטבילה מנא ליה דבעינן ראוי? ויש לומר: משום דכתיב "ורחץ את כל בשרו" — דמשמע אפילו בית הסתרים, וכתיב "וידיו" ודרשינן: מה ידיו מאבראי — אף כל מאבראי, וממעטים בית הסתרים. מכל מקום, כיון דאיכא "כל" דמרבינן אפילו בית הסתרים — איכא למימר לבל הפחות להכי מרבי, דבעינן ראוי לביאת מים.

בהמה גסה נקנית במסירה — פירש בקונטרס: בעליה מוסרים אותה ללוקח באפסר, כדתניא לעיל: ביצד במסירה — אוחזה בטלפיה כו'. משמע מתוך לשונו דמסירה בעינן מיד ליד. וכן פירש רבינו יצחק בן מאיר, ומייתי ראיה מהא דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (ח,ב): מאי לשון מסירה — כאדם המוסר דבר לחבירו. וכן ההיא דאמר במציאה ובנכסי הגר "מאן מסר ליה דליקני", דמשמע דמסירה הוי מיד ליד. וקשה לרבינו יצחק: דהא אמרינן לעיל: ביצד במסירה — אחוזה בטלפיה כו'. דלשון אחיזה בטלפיה משמע שמעצמו אוחזה, ולא מסרה לו אדם! לכן נראה לרבי דלא בעינן מיד ליד, אלא כיון דאמר "לך חזק וקני" — קנה. והא דקאמר התם במציאה ובנכסי הגר "מאן קמסר ליה דליקני" — היינו: מי אמר לו "לך חזק וקני". ורבינו שמואל בן מאיר פירש: אחז בטלפיה — אחז במצות המוכר. דמשמע נמי מתוך לשונו דלא בעינן מסירה מיד ליד. ועוד ראיה מפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא עו,ב) דפליגי התם תנאי; חד אמר: ספינה נקנית במסירה, וחד אמר: עד שימשוך. ומסיק דכל הייכא דאמר ליה "לך חזק וקני" — כולי עלמא לא פליגי דקני. כי פליגי — כגון דאמר ליה "לך משוך וקני"; מר סבר קפיד, ומר סבר: מראה מקום הוא לו. מדאמר "קפיד" — אלמא אינו מוסרה מיד ליד. דאי מסר ליה — אמאי לא קני? הא בטלה הקפדתו! אלא שמע מינה דמסירה לא הוי מיד ליד. ועוד: אי מסירה מיד ליד בעינן — לא הוה ליה למימר "לך חזק וקני" אלא "תא חזק וקני".

בהמה גסה נקנית במסירה — פירש בקונטרס: דוקא במסירה, אבל במשיכה — לא מיקניא, דאין דרכה בכך להוליכה לפניו. משמע לפירושו דמסירה עדיפא ממשיכה. והא דקאמר בגמרא, דרש רב בקימחוניא: בהמה גסה נקנית במשיכה, וכל שכן במסירה. ופריך שמואל לתלמידי דרב: והאנן במסירה תנן. פירוש במסירה דוקא ולא במשיכה. וקשה לרבינו יצחק: מאי פריך שמואל: והאנן במסירה תנן ולא במשיכה? הא תנן בפרק קמא דבבא מציעא (ב,א): היו שנים רוכבים על גבי בהמה, או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג וכו' — שהשנים יחלוקו, משום דכל אחד קנה מחצה. ומנהיג היינו משיכה! ועוד, דאמר התם (ח,ב): שמעת מיניה דמר שמואל תרתי; רוכב ומנהיג — חד קני וחד לא קני, ולא ידענא הי מינייהו. היכי דמי? אילימא רוכב לחוד ומנהיג לחוד — מנהיג מי איכא למאן דאמר דלא קני? משמע דשמואל גופיה דקאמר הכא במסירה דוקא תנן, קאמר התם דמנהיג קני, דהיינו משיכה! ועוד קשה: דבגמרא בעי: פיל לרבי שמעון במה יקנה? תבעי ליה נמי: בהמה גסה במציאה ובנכסי הגר במה יקנה אליבא דרבי מאיר ורבי אליעזר? במסירה לא אפשר — דמאן מסר ליה דליקני. ומשיכה לא קניא בבהמה גסה לדידהו! ומיהו, דך פירכא איכא לשנויי, ולחלק בין מקח וממכר למציאה ונכסי הגר; דמקח וממכר דאפשר במסירה — לא מיקני במשיכה, אבל במציאה ונכסי הגר דלא אפשר במסירה — מקניא במשיכה. אבל אכתי קשה מרבי אליעזר, דאית ליה הכא במסירה דוקא, כדקתני במתניתין: דברי רבי מאיר ורבי אליעזר. והתם קתני, רבי אליעזר אומר: רוכב בשדה ומנהיג בעיר — קני, ומוקי לה במקח וממכר. אלמא, משיכה קני אף לרבי אליעזר! לכך פירש רבינו יצחק; בהמה גסה נקנית במסירה — היינו אף במסירה, וכל שכן במשיכה דעדיפא. והשתא ניחא דפריך שמואל; והאנן במסירה תנן. כלומר, אף במסירה. ועוד יש לדקדק דמשיכה עדיפא ממסירה מהא דקתני ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא עו,א): ספינה נקנית במסירה, דברי רבי. וחכמים אומרים: לא קנה עד שימשכנה. משמע דלא קני במסירה לרבנן אלא במשיכה. אלמא דרבי דאמר במסירה — לא למעוטי משיכה אתא, אבל למאן דאמר במשיכה — למעוטי מסירה אתא. והלשון נמי משמע, דקאמר התם: ספינה נמי תקני במסירה? משמע — עם המשיכה. וכן סובר רבינו שמואל בן מאיר דמשיכה חשיבה מן המסירה. דפירש בפרק "המוכר את הספינה" (שם עו,ב) עלה דההיא דאביי ורבא דאמרי תרוייהו: מסירה קונה ברשות הרבים ובחצר שאינו של שניהם, משיכה קונה בסימטא [ובחצר שהיא של שניהן]. ופירש רבינו שמואל בן מאיר התם: מסירה קונה ברשות הרבים — משום דלא אפשר למיקנייה התם במשיכה, דאין משיכה אלא כשמושך ברשותו, והאי לאו רשותיה היא. משיכה קונה בסימטא — דשפיר הוי רשותו להניח שם מה שהוא צריך, מה שאין כן ברשות הרבים. וכיון דאפשר במשיכה שהוא קנין חשוב — לאו אורחא דאראע למיקנייה במסירה, שהוא קנין גרוע. ורבינו תם הקשה על פירוש רבינו שמואל בן מאיר: וכי מצות הן, משיכה ומסירה, שמבטלות זו את זו, שאין לעשות אלא מן המובחר?! ופירש רבינו תם לשם: משיכה קונה בסימטא — כל שכן מסירה, דעדיפא ממשיכה. וכן פירש רש"י. ומיהו, שיטה דשמעתא קשה לפירושו, כדפירשתי. והרב רבינו חיים כהן מיישב פירוש רבינו שמואל בן מאיר, ומפרש: דמסירה אינה קונה בסימטא לא מטעמא דרבינו שמואל בן מאיר, אלא נראה לו הטעם שהסימטא רשות של יחיד הוא, והקודם בו זכה. וסתמא דמילתא המוכר קדם והביא בהמתו לשם קודם שבא הלוקח, ואם כן הוי מקום בהמתו כחצרו, ואין מסירה ולא שום קנין מדני ברשות מוכר. אף על גב דמשיכה קניא שם — היינו משום שעקר הדבר ממקומו הראשון. ורבינו יצחק הקשה על מה שפירש רבינו תם דמסירה קונה אף בסימטא, מההיא דפרק "הספינה" (שם עו,ב) דקאמר התם: ספינה נקנית במסירה דברי רבי, וחכמים אומרים במשיכה. ופריך: היכי דמי? אילימא ברשות הרבים וכו'. עד דקאמר: לימא אביי ורבא דאמרי מסירה קונה ברשות הרבים אמרי כרבי כו'. משמע דאי הוה מוקי לה בסימטא — לא הוי קשה מידי. ואי מסירה קונה בסימטא, אפילו אם מיירי פלוגתא דרבי וחכמים בסימטא — הוה ליה למיפרך הכי: לימא אביי ורבא דאמרי כרבי! לכך נראה לרבינו יצחק, הא דאמרי אביי ורבא מסירה קונה ברשות הרבים — היינו דוקא ברשות הרבים, אבל לא בסימטא, כמו שפירש רבינו שמואל בן מאיר.

שמעת מינה כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח — ואם תאמר: דילמא לא מיירי ברשות מוכר? ויש לומר: סתמא דמילתא ברשות מוכר מיירי ששם הבהמה עומדת. והוי מצי למידחי, דאמר ליה מוכר "יקנה לך כליך", דבהא לכולי עלמא קנה לוקח, כדאיתא בפרק "הספינה" (בבא בתרא פו,א).

אי

כתנאי — סירוס דביצים, אי הוי מום גלוי. **כביצים לא בניד** — בתמיה: גיד ודאי גלוי הוא! **אף כביצים** — ולא תימא מום טמון הוא, דודאי מינכר. **בניד ולא כביצים** — דודאי מום טמון הוא, ולא מום גלוי הוא. **מעוך וכתות אף כביצים** — דמינכר טפי. **כרות** — כרותין החוטין שהביצים תלויין בהן בכיסן, ומעורים במקצת, ואינן נתוקין לגמרי. **נתוק** — ביד לגמרי, ועדיין תלויין בכיס. נתוק הוי טפי מכרות, כדאמרינן במנחות (נו,ב): להביא נותק אחר כורת שחייב. אלמא: נתוק הוי טפי מכרות.

משנה נקנית במסירה — בעליה מוסרים אותה ללוקח באפסר או בשערה, כדתניא לעיל (כב,ב): כיצד במסירה כו'. אבל משיכה — לא מקניא, דאין דרכה בכך להוליכה לפניו. **בהגבהה** — ולא במשיכה. **גמרא** **והא** אנן תנן במסירה ורב נמי במסירה אמר — היה רגיל לומר. הדר ביה כו' — בתמיה. עד הכא שמואל קאמר לה. זו וזו — הדקה והגסה, וכי האי תנא סבירא ליה לרב. זו וזו בהגבהה — ולא במסירה ולא במשיכה. במה יקנה — שאי אפשר להגביהו. **מביא ארבעה כלים** — דקני ליה כליו כו'. **שמע מינה כו'** — ופלוגתא היא בבבא בתרא (פה,א). **כסימטא** — זוית שהיא אצל רשות הרבים, ואינה לא רשות הרבים ולא רשות היחיד.

אי

כְּתַנָּאֵי: "מְעֻוָּף וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת" - כּוּלָּן בְּבֵיצִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. - בְּבֵיצִים וְלֹא בַּגִּיד?! אֶלָּא: כּוּלָּן אַף בְּבֵיצִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כּוּלָּם בַּגִּיד. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: "מְעֻוָּף וְכָתוּת" - אַף בְּבֵיצִים. "נָתוּק וְכָרוּת", בַּגִּיד - אִין, בְּבֵיצִים - לָא.

משנה בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנִית בְּמְסִירָה, וְהַדַּקָּה בְּהַגְבָּהָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּהֵמָה דַּקָּה נִקְנִית בְּמִשִּׁיכָה. **גמרא** דָּרַשׁ רַב בְּקִימְחוֹנְיָא: בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנִית בְּמִשִּׁיכָה. אַשְׁכָּחִינְהוּ שְׁמוּאֵל לְתַלְמִידֵי דְּרַב, אָמַר לְהוּ: מִי אָמַר רַב בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנִית בְּמִשִּׁיכָה? וְהָאֲנַן בְּמְסִירָה תְּנַן! וְרַב נַמִּי בְּמְסִירָה אָמַר, הֲדַר בֵּיהּ מֵהַהִיא? - הוּא דַּאֲמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זוֹ וְזוֹ נִקְנִית בְּמִשִּׁיכָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: זוֹ וְזוֹ בְּהַגְבָּהָה. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: אֶלָּא מֵעַתָּה, פִּיל לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּמֶּה יִקְנֶה? - אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי: בַּחֲלִיפִין, אִי נַמִּי: בְּשׁוֹכֵר אֶת מְקוֹמוֹ. רַבִּי זֵירָא אָמַר: מֵבִיא אַרְבָּעָה כֵּלִים וּמַנִּיחָן תַּחַת רַגְלָיו. - שָׁמַעְתְּ מִינָּהּ כֵּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ בִּרְשׁוּת מוֹכֵר - קָנָה לוֹקֵחַ? - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּסִימְטָא.

אי

הגמרא חוזרת לדון אם סירוס בביצים, נחשב מום גלוי: **כְּתַנָּאֵי** – דין סירוס בביצים שנוי במחלוקת תנאים, וכפי המתבאר בברייתא הדנה במומי הבכור שנאמרו בתורה. וזה לשון הברייתא, 'וּמָעוּךְ [־שנתמעכו הביצים] **וְכָתוּת** [־שנכתתו באבנים עד שנימוחו] **וְנָתוּק** [־שנותקו ביד לגמרי, אלא שעדיין תלוים בכיס] **וְכָרוּת** [־שנכרתו החוטים שבהן הן תלויות בסכין ועדיין מעורים הן במקצת]לא תַקְרִיבוּ לַה" (ויקרא כב כד), ומבארת הברייתא שכּוּלָן – כל המומים הללו הם **בְּבֵיצִים**, שאף הן נחשבות מקום גלוי, ואין להקריב קרבן שיש בו מום כזה, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**.הגמרא מפסיקה באמצע הברייתא בכדי לבאר את דברי רבי יהודה: מבררת הגמרא, וכי לדעת רבי יהודה מומים אלו הם **בְּבֵיצִים וְלֹא בְּגִיד**, הלוא הגיד ודאי גלוי הוא. מבארת הגמרא, **אֶלָּא** יש לפרש את הברייתא, **שכּוּלָן** נחשבים מומים **אַף** כשהם **בְּבֵיצִים** וכל שכן כשהם בגיד, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**. הגמרא מביאה את המשך הברייתא: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, כּוּלָּם בְּגִיד** – כל מומים אלו נאמרו דווקא בגיד ולא בביצים, לפי שאין הביצים מקום גלוי. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מָעוּךְ וְכָתוּת** נחשבים למום, **אַף** כשהם **בְּבֵיצִים**, לפי שהם ניכרים יותר, ואילו **נָתוּק וְכָרוּת, בְּגִיד אֵין** – כן, הם נחשבים מומים, אבל כשהם **בְּבֵיצִים לֹא** – אינם נחשבים למומים, שמאחר ואינם ניכרים כל כך אינם נחשבים למום במקום גלוי. ונמצא שרבי שאמר שסירוס הוא מום שבגלוי סבר כרבי יהודה, ותנא קמא ובן עזאי האומרים שסירוס בביצים הוא מום שבסתר סברו כרבי אליעזר בן יעקב.

משנה

כהמשך למשניות הקודמות העוסקות בדרכי קנייני אשה, עבד עברי ועבד כנעני, עוסקת משנתנו בדרכי קנין בהמות. כאשר אדם רוצה לקנות חפץ כלשהו, קרקעות או מטלטלין, עליו לעשות מעשה קנין. פעולות שונות משמשות כמעשה קנין, כשחלקן מועיל רק בחפצים מסויימים, או במצבים ובמקומות מסויימים. בין הפעולות נמנות גם הגבהה, משיכה ומסירה. המשנה והגמרא דנות באלו מהפעולות האלו נקנות בהמות גסות ודקות, ויש בכך כמה וכמה דעות.

בְּהֵמָה גַּסָּה – גדולה **נִקְנֵית בִּמְסִירָה** – כאשר בעליה מוסרים אותה לקונה על ידי שהם נותנים לו את אפסרה או את שערה לאחוז באמצעותם את הבהמה. **וְהַבהמה הַדַּקָּה** והקלה יותר, כמו כבש ועז, נקנית לבעליה **בְּהַגְבָּהָה** – כאשר הקונה מגביה אותה מעל הקרקע שלושה טפחים. אלו הן **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּהֵמָה דַּקָּה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה** – כשהקונה מושך אותה ממקומה בידיו או על ידי הכשתה במקל, או שהוא קורא לה ועל ידי כך היא נמשכת ובאה.

גמרא

הגמרא מביאה דעה החולקת על האמור במשנה: **דָּרַשׁ רַב בָּעִיר קִימְחוֹנְיָא, בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה. אַשְׁכְּחִינְהוּ שְׁמוּאֵל לְתַלְמִידֵי דְּרַב** – שמואל מצא את תלמידי רב, **אָמַר לְהוּ** – שאל אותם, **מַי אָמַר רַב** – האם אכן אמר רב **שבְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה, וְהָאָנַן כִּמְסִירָה תְּנַן** – והרי אנו שנינו במשנה שהיא נקנית במסירה, **וְרַב נַמִּי כִּמְסִירָה אָמַר** – ואף רב עצמו, רגיל היה לומר שהיא נקנית במסירה, **וכי הָדַר בֵּיהּ מֵהַהִיא** – האם חזר בו רב מדבריו אלו.

מתרצת הגמרא: **הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא** – רב שאמר בקימחוניא שבהמה גסה נקנית במשיכה, אמר זאת כשיטתו של אותו תנא שבברייתא הסמוכה בה הובאה דעה כזו, **דְּתַנְיָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זוֹ וְזוֹ** – בין בהמה גסה ובין בהמה דקה, **נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר זוֹ וְזוֹ**, בהמה גסה ובהמה דקה, נקנית **בְּהַגְבָּהָה** בלבד.

הגמרא מקשה על דברי רבי שמעון שבהמה גסה נקנית רק בהגבהה: **מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, אֶלָּא מֵעַתָּה** שבהמה גסה נקנית בהגבהה ולא במשיכה או מסירה, **פִּיל** שהוא כבד ביותר, **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שקנין הפיל כשאר בהמות בהגבהה בלבד, **בַּמֶּה יִקָּנֶה,** הלוא לא ניתן להגביהו כפי שמגביהים שאר מטלטלים. **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף, ניתן לקנות את הפיל בדרכי קנין אחרות, כגון **בַּחֲלִיפִין**, שהבעלים הראשונים מקבלים חפץ מהקונה ומושכים אותו ותמורת החפץ נקנה הפיל לקונה. **אִי נַמִּי**, אפשר לקנות פיל גם בדרך נוספת, **בְּשׁוֹבֵר** הקונה **אֶת מְקוֹמוֹ** של הפיל מבעל המקום, ועל ידי כך הפיל העומד שם נקנה.

הגמרא מביאה דרך נוספת לקנין הפיל: **רַבִּי זֵירָא אָמַר,** הקונה **מַבִּיא אַרְבָּעָה כֵּלִים** השייכים לו, **וּמְנִיחָן תַּחַת רַגְלָיו** של הפיל, כך שכל רגל תונח בתוך כלי, ועל ידי כך נחשב הפיל כמונח בכליו שהם רשותו, והוא נקנה לו כפי שחצרו קונה לו את הנמצא בה. **שֶׁמַּעְתָּ מִינָּהּ** – שמעת מדבריו של רבי זירא שאם **כֶּלְיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ** נמצאים **בִּרְשׁוּת מוֹכֵר**, ונתנו בהם את החפץ שרוצה הלוקח לקנותו, **קָנָה הַלּוֹקֵחַ** את החפץ. ואף שאין החצר קונה, אלא כשנכנס החפץ לחצר הקונה ויצא מרשות המוכר, וכאן הכלים עדיין עומדים ברשות המוכר, מכל מקום נקנה החפץ ללוקח כיון שהוא בתוך כליו, ואין הולכים אחר מקום הכלים ששייך למוכר אלא אחר הכלים עצמם. הגמרא דוחה את הראיה, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** – יתכן לומר שכאן מדובר שהפיל נמצא **בְּסִימְטָא**, פינה בשולי רשות הרבים שאינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד ויש רשות לאדם לשבת שם, ולכן היא כרשותו של העומד שם, וקונה שם בכליו את חפציו של המוכר.

אגרות קודש

[ב' ניסן, ה'תשל"ב]

בנוגע לעצם השידוך – מובן שבזה עלי' להחליט. באם ספק כו' – בהתייעצות עם הורי' שי' וכיו"ב.

מפורסמת דעתי שצ"ל קיצור בזמן שבין החלטה לשידוך ובפרט עשיית "וואָרט" וכיו"ב להחתונה.

עכ"פ פחות משנה.

אזכיר עה"צ להנ"ל.

אִי נַמִּי – ואפשר לקנות פיל, גם **בַּחֲבִילֵי זְמוֹרוֹת** – חבילות של ענפי גפנים, שיניח ערימה מהם על הקרקע בגובה שלושה טפחים, ויעלהו עליהם, וכיון שהוא מוגבה מן הקרקע שלושה טפחים הרי זו הגבהה ונקנה בה.

משנה

משנתנו באה לבאר כיצד נקנים קרקעות ושאר חפצים:

נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת – קרקעות, שהם נכסים שמהווים אחריות ובטחון לחובותיו של אדם, **נִקְנִין בְּכֶסֶף**, הניתן עבור הקרקע, **וּבִשְׁטָר** שכותב המוכר לקונה שהקרקע קנויה לו, **וּבַחֲזָקָה**, דהיינו פעולה המוכיחה בעלות בקרקע, כגון עידור, פריצת גדר, וכדומה. נכסים **שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת** – מטלטלין, שהם יכולים להאבד מן העולם ואין בהם אחריות עבור חובותיו של אדם, **אֵין נִקְנִין אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה** – שמושכן לרשות שיש לו חלק בה.

המשנה מביאה דרך קנין נוספת למטלטלים: **נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת**, [־מטלטלים], **נִקְנִין** כאשר הם נמכרים **עַם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת** [־קרקעות], **בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה**, שהם קנינים המועילים בקרקעות. וקנין זה נקרא 'קנין אגב' שהמטלטלין נקנים אגב הקרקעות.

ומוסיפה המשנה שלפעמים הקרקעות נטפלים למטלטלין: **וְזוֹקְקִין** – ומצריכים המטלטלין **אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת** [־הקרקעות], **לִישָׁבַע עֲלֵיהֶן**, שאף ששנינו שאין נשבעין על הקרקעות, כלומר שאם נתחייב אדם שבועה אודות תביעת קרקעות אינו נשבע, מכל מקום אם נתחייב שבועה גם על תביעת מטלטלין, הרי הוא נשבע אגב המטלטלין אף על הקרקעות.

גמרא

שנינו במשנה שקרקע נקנית בכסף, הגמרא מבררת את המקור לקנין זה: **בְּכֶסֶף, מְנָלָן** – מהיכן למדנו קנין זה בקרקע. **אָמַר חִזְקִיָּה, אָמַר קְרָא 'שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ'** (ירמיה לב מד). הגמרא מקשה: **וְאֵימָא עַד דְּאִיכָּא שְׁטָר** – ושמא אין הקרקע נקנה בכסף לבדו אלא אם כן המוכר נותן לקונה גם שטר קנין, **דִּכְתִיב** – שהלא בהמשך הפסוק כתוב, **'וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם'** ויש ללמוד מזה שיש צורך בשני הקניינים יחדיו. הגמרא מתרצת: **אִי כְּתִיב 'יִקְנוּ' לְכַסּוּף** – אילו היתה נכתבת המילה 'יקנו' לאחר שהוזכר השטר, והיה נאמר 'שדות בכסף וכתוב בספר וחתום יקנו', **כִּדְקָאָמַרְתְּ** – היה כדבריך, שהקרקע נקנית בכסף ובשטר יחדיו. **הַשְׁתָּא דִּכְתִיב 'יִקְנוּ' מֵעִיקָּרָא** – עתה שנכתב בפסוק 'יקנו' קודם הזכרת קנין השטר ואחר הזכרת קנין הכסף, יש ללמוד מכך. **שֶׁכֶּסֶף קָנִי** – הכסף לבדו קונה, ואילו **הַשְּׁטָר** הנזכר בפסוק, **רְאָיָה בְּעָלְמָא הוּא**, שהמוכר מוסרו לקונה לראיה על הקנין.

אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ שכסף לבדו קונה בקרקעות **אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר** – במקום שאין רגילים לכתוב שטר אלא מכירת קרקע נעשית בכסף בלבד, **אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר, לֹא קָנָה** בכסף עד שיכתב את השטר, שכן אין הלוקח גומר בדעתו לקנות את הקרקע בלא שטר. וְאף במקום שרגילים לכתוב שטר, **אִי פָּרֵישׁ** – אם פירש הלוקח שתהיה הברירה בידו לקנות בכסף או בשטר, **פָּרֵישׁ** – מועיל פירושו וקונה בכסף לבד או בשטר לבד, כפי שיחפוץ. **כִּי הָא** – כמעשה זה **דְּרַב אִידִי בַּר אָבִין, כִּי זָבִין אַרְעָא** – כאשר קנה קרקע, **אָמַר** למוכרים, **אִי בְּעִינָא בְּכַסְפָּא אִיקְנֵי אִי בְּעִינָא בִּשְׁטָרָא אִיקְנֵי** – אם אחפוץ אקנה אותה בכסף ואם אחפוץ אקנה אותה בשטר שתכתבו לי. וכוונת דבריו היתה, **'אִי בְּעִינָא בְּכַסְפָּא אִיקְנֵי'**, כלומר, **דְּאִי בְּעִיתוּ לְמֵיהְדַּר לֹא מָצִיתוּ הִדְרִיתוּ** – שאם תרצו לחזור בכם ולבטל את המקח אחר ששלמתי כסף, וקודם שהגיע השטר לידי, אוכל לומר שאני רוצה לקנות את הקרקע בכסף ששלמתי עבורה, ואין אתם יכולים לבטל את המקח לאחר שחל. וְבמה שהוסיף ואמר **'אִי בְּעִינָא בִּשְׁטָרָא אִיקְנֵי'**, כוונתו **דְּאִי בְּעִינָא לְמֵיהְדַּר הַדְרָנָא בִּי** – שאם ארצה לחזור בי ולבטל את המקח, אוכל לומר שרצוני הוא שהקנין יתבצע בשטר, וכיון שעדיין לא הגיע השטר לידי, המקח בטל.

למדנו במשנה: "נכסים שיש להם אחריות", דהיינו קרקעות, "נקנים בכסף, **וּבִשְׁטָר** ובחזקה".

מְנָלָן – מהיכן לנו שקרקע נקנית בשטר, **אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב** בירמיהו שאמר לו הקב"ה שאחר החורבן עוד יבוא זמן שיקנו שדות **'וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם וְהָעֵד עֵדִים'** (ירמיה לב מד), והכוונה שיכתבו שטר לקניית קרקע, **וְהָאָמַרְתְּ** – והלא כבר אמרנו, שהשטר האמור בפסוק **שְׁטָר רְאָיָה בְּעָלְמָא הוּא** ולא שטר קנין. **אֶלָּא** המקור לקנין שטר הוא **מֵהָכָא** – מפסוק זה, **'וָאֶקַּח אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה'** (ירמיה לב יא) והוא השטר בו קנה ירמיהו קרקע, ולמדנו מכאן קנין שטר בקרקעות.

הגמרא מגבילה את קנין השטר: **אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ** – לא אמרו במשנה ששטר מועיל לקנין, **אֶלָּא בִּשְׁטַר מַתָּנָה** – שנותן קרקע במתנה, ומקנה אותה על ידי שטר, שאין שם תשלומים עבור הקרקע, **אֲבָל בְּמֶכֶר** – המוכר שדה לחבירו, **לֹא קָנָה** את הקרקע על ידי שטר, **עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ** למוכר **דָּמִים** [־דמי הקרקע], כפי שסיכמו ביניהם, כיון שאין המוכר גומר בדעתו להקנות כל עוד שלא קיבל את הכסף. **מָתִיב** – מקשה **רַב הַמְנוּנָא** מברייתא, **בִּשְׁטָר כֵּיצַד** – כיצד נעשה שטר ששדות נקנות בו, **כָּתַב** לו המוכר ללוקח **עַל הַנָּיֵר אוֹ עַל הַחֶרֶס אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם**, בשטר או בחרס, **שָׁוֶה פְּרוּטָה, 'שָׂדֵי נְתוּנָה לְךָ'**, וכן הנותן מתנה כותב בשטר שנותן למקבל, **'שָׂדֵי נְתוּנָה לְךָ'**, על ידי שטרות אלו **הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה וּנְתוּנָה**, ולמדנו מכאן ששטר מועיל לקנות בין במכר ובין במתנה, ואיך אמר שמואל שבמכר אין די בשטר בכדי לקנות. **הוּא** – רב המנונא, **מוֹתִיב לָהּ** [– הקשה קושיא זו], **וְהוּא מְפָרֵק לָהּ** – תירצה, שמדובר בברייתא זו **בְּמוֹכֵר שֶׁדֵּהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ** – מפני שהיא גרועה, ולפיכך גמר בדעתו להקנותה לו גם קודם שנתן את דמי הקרקע, כדי שלא יוכל לחזור בו. אבל בשאר המכירות, סבר שמואל שאין השטר קונה לבדו, משום שהמוכר אינו גומר בדעתו להקנות עד שישלם.

רַב אַשִׁי אָמַר תירוץ אחר לקושיא מהברייתא על שמואל, שאין הברייתא מדברת בשני מעשים שונים, מכר או מתנה, אלא במקרה אחד **שֶׁבְּמַתָּנָה בִּיקֵּשׁ לִיתְּנָהּ לוֹ** – שנותן את השדה לחבירו במתנה, **וְלָמָּה כָּתַב לוֹ** בשטר גם **לְשׁוֹן מֶכֶר**, 'שדי מכורה לך', **כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ** של מקבל המתנה, ולפרש שנותנה לו באחריות, שאם יבוא בעל חובו ויגבה את הקרקע, יחזור המקבל ויגבה ממנו את דמי המתנה הכתובים בשטר.

למדנו במשנה: "נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף ובשטר **וּבַחֲזָקָה**". **מְנָלָן** – מנין לנו שקרקע נקנית בחזקה. **אָמַר חִזְקִיָּה, אָמַר קְרָא** בירמיה (מ י) שגדליהו בן אחיקם אמר לאלו שנותרו בארץ אחר גלות בבל, **'וּשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר תְּפַשְׂתֶּם'**, ומפרשים את הפסוק, **בַּמֶּה תְּפַשְׂתֶּם** את ערֵיכם וזכיתם בהם, **בִּישִׁיבָה**, שהישיבה בערים היא גרמה לקנייתן, ומכאן שחזקה, דהינו שימוש וישיבה בקרקעות, קונה. **דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא**, בדברי משה לישראל אודות כיבוש הארץ נאמר **'וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ'**, ויש לדרוש את הפסוק **בַּמֶּה יְרַשְׁתֶּם** את הארץ, **בִּישִׁיבָה**, שהוא קנין חזקה, ומכאן למדנו שקנין חזקה מועיל בקרקעות.

למדנו במשנה, **וְנכסים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת** [־מטלטלין], **אֵין נִקְנִין אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה. מְנָלָן** שמטלטלין נקנים במשיכה, **דִּכְתִיב 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ'** (ויקרא כה יד), **דָּבָר הַנִּקְנֶה** בהעברתו **מִיָּד לְיָד**, וזהו קנין משיכה שעניינו העברת החפץ מרשות המוכר לרשות הקונה. וכל זה לדעת ריש לקיש שמשיכה מועילה במטלטלין מן התורה. **וּלְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר דָּבָר תּוֹרָה** – מדין תורה, **מָעוֹת קוֹנוֹת** – נתינת הכסף היא הקונה את החפץ, ואין משיכה קונה, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – האם המשנה מלמדת שבקנין משיכה קונה מן התורה, ושלא כדבריו. מתרצת הגמרא: לדעת רבי יוחנן, **הַתָּנָא** במשנה **תַּקַּנְתָּא דְּרַבָּנָן קָתָנֵי** – שנה את תקנת חכמים שעָקְרו קנין כסף מן המטלטלין, ואמרו שמשיכה תקנה בהם.

למדנו במשנה, **'נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת'** [־מטלטלין], 'נקנים עם

המשך בעמוד ר

אי נמי — משכחת לה הגבהה אצל פיל. **בחבילי זמורות** — הגבוהים מן הארץ שלשה טפחים, ומוליכין [ומעלהו] עליהם. דהגבהת שלשה טפחים הגבהה היא, דנפקא ליה מתורת לבוד. **משנה שיש לחם אחריות** — היינו קרקעות. שאחריות כל אדם, הלוה והנושה בחבירו, עליהן, לפי שקיימין ועומדין. לפיכך נסמכין עליהן. **בחזקה** — רפק ביה פורתא, או דיש אמצרי, או נעל, או פרץ כל שהוא. **נקנין עם נכסים כו'** — אם מכר מטלטלין עם קרקע, כיון שקנה לוקח את הקרקע באחד משלשה קנינים — נקנים מטלטלין עמה. **וזוקקים** — נכסים הללו שאין להם אחריות, דקמיירי בהו תנא, את הנכסים שיש להן כו'. אף על גב דאין נשבעין על הקרקעות לבדן, כדנפקא לן בשבועות (מב,ב), היכא דטענו כלים וקרקעות, ונתחייב לישבע על המטלטלין — זוקקין המטלטלין את הקרקעות לישבע עליהן. האי זוקקין — אנכסים קאי שאין להם אחריות, ולאו אבית דין. **גמרא ואימא עד דאיכא שטר** — בהדי כסף, דכתיב קרא (ירמיה לב) "וכתוב בספר וחתום". **לא שנו** — דקני בכספא לחודיה אלא במקום שאין רגילין לכתוב שטר מכירה. **לא קנה** — דכיון דרגילין בהכי לא סמכא דעתיה דלוקח עד דנקיט שטרא, ועיקר דעתו לקנות — על השטר הוא. **ואם פריש** — אם רצוני — יקנה לי כספי, או יקנה שטרי. **אי בעינא כו'** — להכי אמר תרוייהו, שיהא הוא יכול לחזור בו. אבל המוכר לא יחזור, כדמפרש ואזיל; שאם בא המוכר לחזור — יאמר לו: אני רוצה שיקנה לי כספי, ואם הוא בא לחזור — יאמר לו: איני רוצה שיהא כספי קונה עד שיבא השטר, וכל זמן שלא קבלתי השטר — אחזור בי. **את ספר המקנה** — אלמא: יש קנין אף בספר לבדו. **עד שיתן דמים** — דלא גמר מוכר ומקנה עד דקביל דמים. ואף על גב דקביל דמים — בעי שטרא, אלא היכא דפריש, וכדאמרינן לעיל. **הרי זו מכורה ונתונה** — קא סלקא דעתך: או או קתני. **מפני רעתה** — דניחא ליה דלקנייה ליה שטרא ללוקח, כי היכי דלא מצי למיהדר ביה. **רב אשי אמר** — הך מתניתין בנותן מתנה מיירי וכולה חדא היא, ולאו או או קתני. אלא כך וכך כתב לו: שדי מכורה ונתונה לך. לייפות את כחו. שאם יגבנה בעל חוב של נותן ממנה — ישוב עליו לתבוע ממנו דמים המפורשים. **ושבו בעריכם** — גדליה בן אחיקם קאמר ליה. **בישיבה** — ד"תפשתם" א"שבו" קאי. **מיד ליד** — דהיינו משיכה. **ולרבי יוחנן דאמר** — בפרק "הזהב". **דבר תורה מעות קונות** — כדאשכחן גבי הקדש "ונתן הכסף וקם לו". **אמר לך** — מתניתין לא תקשי לי, דתקנתא דרבנן קתני תנא דמתניתין. שעקרו חכמים קנין המעות, ואמרו לא תקנה אלא משיכה, גזירה שמא יאמר לו "נשרפו חיטיך בעלייה". **ויתן להם אביהם** — בבני יהושפט כתיב, וסיפיה דקרא "עם ערי מצורות ביהודה". **צבורין כו** — שיהו אותן מטלטלין מונחין באותו קרקע. "ובוידוי" — לא גרסינן, דאף מי שאין לו קרקע מתוודה על המעשרות, ויכול לומר "וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו". ולא דמי לבכורים, דבעי למימר "אשר נתת לי". ולכתוב

אי נמי בחבילי זמורות — פירש בקונטרס: משכחת לה להגבהת פיל בחבילי זמורות הגבוהים מן הארץ שלשה, ומעלהו עליהן. דהגבהת שלשה הגבהה היא, דנפיק לה מתורת לבוד. ולפירושו, בכלים לא מצי למימר דליקני מדין הגבהה, שיניח כלים תחת רגליו — דסתמייהו אין בעובין שלשה טפחים. ולפירוש רבינו תם דמפרש דהגבהה בטפח קני — צריך לומר סתם כלים אין בעובין טפח. וקשה: אמאי נקט חבילי זמורות? לנקוט אבנים או עצים! ומפרש הרב משולם: דלהכי נקט חבילי זמורות — לפי שהן מאכל פיל, כדאמרינן פרק "מפנין" (שבת קכח,א): מטלטלין חבילי זמורות בשבת מפני שהן מאכל לפילין, ומגביהין לפיל חבילי זמורות למעלה, והוא קופץ ומגביה את עצמו מן הארץ ואוכלן. ואין לתמוה אי חשיבא הגבהה בהכי, דכהאי גוונא אשכחן בפרק "שילוח הקן" (חולין קמב,א): כי היכי דליגבינהו ולקנינהו.

אמר קרא שדות בכסף יקנו — הא דלא אייתי מקרא דכתיב גבי עפרון (בראשית כג) — משום דדילמא הני מילי מנכרי, שכל קנינו בכסף.

על הנייר או על החרס — פירשתי לעיל (ט,א).

ולמה כתב בלשון מכר כדי לייפות כחו — ואם תאמר: ולמה כתב לו בלשון מתנה? בשלמא מכר — משום אחריות, אלא מה יפוי כח יש במתנה? אי משום דבמתנה לית ביה משום דינא דבר מצרא — הא אמר בפרק "המקבל" (בבא מציעא קח,ב) דתמנה דאית בה אחריות אית בה משום דינא דבר מצרא! ויש לומר: דשני שטרות כותב לו, אם צריך לאחריות — מראה של מכר, ואם צריך לדינא דבר מצרא — מראה של מתנה ומצניע של מכר. [ועוד נראה: דמיירי שפיר בשטר אחד, והא דכתב ליה בלשון מתנה — לפי שהאמת הוא כך וכו'. תוספות ישנים]. ובירושלמי בפירקין מפרש דיפוי כח של מתנה היינו לגבי בור ודות, דמוכר שדה בסתם לא מכר בור ודות, אבל מתנה — בעין יפה נותן הכל.

קרקע כל שהוא חייבת בפאה — בירושלמי דמסכת פאה פריך על הך משנה: עד שלא קצרה אינה חייבת בפאה ומשקצרה אין כאן שיור! ומשני: תפתר שהיה שם קנה אחד ובו חמשה שיבולות. מדרדחיק לומר כן משמע דבכל שהוא חייבת בפיאה. וכן משמע בסמוך, דדחיק לאוקמא במחט ותלה בה מרגליות. ובפרק "לא יחפור" (בבא בתרא כז,ב) מוקי לה בחטה, דאי באילן — לא מיחייב בבכורים אלא אם כן היה לו שש עשרה אמה לכל רוח, כשיעור יניקה. ותימה: דהא חטה נמי יונקת שלשה טפחים, כדמוכח בשמעתא דערוגה בפרק "רבי עקיבא" (שבת פה,א)! ויש לומר: אף על גב דיניקה עד שלשה טפחים — מכל מקום אין עיקר יניקתה אלא בנגדו. וכהאי גוונא אשכחן גבי אילן גופיה, אף על גב שהשרשים מתפשטים חוץ לשש עשרה אמה, כדמוכח ב"לא יחפור" (בבא בתרא שם), אפילו הכי לא בעי אלא שש עשרה אמה, דכך הוא עיקר יניקתו. **ובוידוי** — פירש בקונטרס דלא גרסינן "בוידוי". דאף מי שאין לו קרקע מתודה על המעשר, ויכול לומר "וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו". ולא דמי לבכורים, דבעי למימר "אשר נתת לי". וכן פירש רבינו יצחק דלא גרסינן "ובוידוי". ולא מטעם דרש"י, אלא משום דבירושלמי (דפאה פרק ג)

אי נַמִי בַּחֲבִילֵי זְמוֹרוֹת. **משנה** נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת נִקְנִין בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת - אֵין נִקְנִין אֶלָּא בְּמִשִּׁיכָה. נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, וְזוֹקְקִין אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת לִישָׁבַע עֲלֵיהֶן. **גמרא** בְּכֶסֶף מְנָלַן? אֲמַר חִזְקִיָּה: אָמַר קְרָא "שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ". - וְאֵימָא עַד דְּאִיכָּא שְׁטָר, דִּכְתִיב "וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם"! - אִי כְּתִיב "יִקְנוּ" לְבַסּוֹף - כִּדְקָאָמַרְתְּ, הָשְׁתָּא דִּכְתִיב "יִקְנוּ" מֵעִיקָּרָא, כֶּסֶף - קָנֵי, שְׁטָר - רְאָיָה בְּעָלְמָא הוּא. אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר - לֹא קָנָה. וְאִי פָּרֵישׁ - פָּרֵישׁ. כִּי הָא דְּרַב אִידִי בַּר אָבִין, כִּי זַבִּין אַרְעָא אֲמַר: אִי בָּעֵינָא בְּכַסְפָּא - אִיקְנֵי, אִי בָּעֵינָא בִּשְׁטָרָא - אִיקְנֵי. אִי בָּעֵינָא בְּכַסְפָּא אִיקְנֵי - דְּאִי בָּעֵינְתּוּ לְמִיהַדַּר לָא מָצֵיתוּ הָדְרִיתוּ, וְאִי בָּעֵינָא בִּשְׁטָרָא אִיקְנֵי - דְּאִי בָּעֵינָא לְמִיהַדַּר הָדְרִנָא בִּי. "וּכְשְׁטָר". מְנָלַן? אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם וְהָעֵד עֵדִים" - וְהָאָמַרְתְּ: שְׁטַר רְאָיָה בְּעָלְמָא הוּא! - אֶלָּא מֵהָכָא "וְאָקַח אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה". אֲמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּשְׁטַר מַתָּנָה, אֲבָל בְּמֶכֶר - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ דָּמִים. מְתִיב רַב הַמְנוּנָא: בִּשְׁטָר כֵּיצַד? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָיר אוֹ עַל הַחֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם שָׁוֶה פְּרוּטָה, "שָׂדִי מְכוּרָה לְךָ" "שָׂדִי נְתוּנָה לְךָ" - הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה וּנְתוּנָה! - הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ: בְּמוֹכֵר שֶׁדֵּרֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ. רַב אַשִׁי אָמַר: בְּמַתָּנָה בִּיקֵּשׁ לִיתְּנָהּ לוֹ, וְלָמָּה כָּתַב לוֹ לְשׁוֹן מֶכֶר - כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ. "וּבַחֲזָקָה". מְנָלַן? - אֲמַר חִזְקִיָּה: אָמַר קְרָא "וּשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר תְּפַשְׂתֶּם" בַּמֶּה תְּפַשְׂתֶּם - בִּישִׁיבָה. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "וּירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ" בַּמֶּה יְרִשְׁתֶּם - בִּישִׁיבָה. "וְשֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת אֵין נִקְנִין אֶלָּא בְּמִשִּׁיכָה". מְנָלַן? דִּכְתִיב "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכַּר לְעַמִּיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" - דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד. - וּלְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - תַּנָּא תַּקַּנְתָּא דְּרַבָּנַן קָתָנֵי. "נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת". מְנָהֵנִי מִילֵּי? - אָמַר חִזְקִיָּה: דְּאָמַר קְרָא "וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת וגו' עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה". אִיבַּעְיָא לְהוּ: בְּעֵינַן צְבוּרִים אוֹ לָא? - אֲמַר רַב יוֹסֵף: תָּא שְׁמַע, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא חַיֶּבֶת בְּפֵאָה, וּבְבִכּוּרִים,

ולכתוב

פריך אהא מילתא גופא: אמאי לא תני "ובוידוי"? אלמא משמע דלא גרסינן ליה. וגם משמע מי שאין לו קרקע מתודה, כגון פירות לקוחין.

ולכתוב

ולכתוב עליה פרוסבול — דאמר במסכת גיטין (לז,א): אין כותבין פרוסבול אלא על הקרקע, אבל אמטלטלין — לא, מפני שיכול לכלותן. אבל אם יש לו קרקע כל שהוא ללוה — כותבין עליו פרוסבול אף מחוב גדול, ושוב לא תשמטנו שביעית. וכי אין לו קרקע — אין כותבין עליו, משום מלתא דלא שכיח שמלוין לאדם שאין לו קרקע, ומלתא דלא שכיח לא עבדו רבנן תקנתא. ורבינו תם פירש: דהיינו טעמא שכותב פרוסבול על הקרקע — משום דראוי לגבות חובו. ואף על גב דליכא אלא קרקע כל שהוא — חזי לגבות כל חובו. כי ההיא דקטינא דאביי דכתובות בפרק "מי שהיה נשוי" (צא,ב), דגבי והדר גבי. **הכי** גרסינן: אלא מאי לדמי נקנינהו ניהליה במשיכה. דליתיה למקבל מתנה. ונקנינהו ניהליה אגב אחר. לא סמכה דעתיה סבר שמיט ואביל — וכן הגיה רש"י בפירוש כתיבת ידו. ולפי גירסא זו בא לקיים "הכי נמי מסתברא". דלעולם מיירי לדמי, ובעינא צבורים. דאי בחביות — נקנינהו בחליפין אגב אחר. דליכא למימר שמיט ואביל — כיון שלא יבואו לידו. אבל המעות, שצריך שיבואו לידו למשוך — יכול לומר "אשמרם", ושמיט ואביל. אבל ברוב ספרים כתוב גירסא אחרת: אלא מאי לדמי — ליקנינהו ניהליה במשיכה! אלא מאי אית לך למימר; דליתיה למקבל מתנה דליקניה, הכא נמי — דליתיה למקבל מתנה דליקנינהו בחליפין. וניקנינהו ניהליה אגב אחר! לא סמכה דעתיה. ולפי גירסא זו אינה עומדת "הכי נמי מסתברא". ומכאן מדקדק הרב רבינו שמעיה דאין מועיל קנין סודר אלא בפני הקונה. שלכך לא הקנה לו בחליפין על ידי אחר — שלא היה מועיל כלום כיון דליתיה למקבל מתנה בפנינו. ופלא גדול היא בעיני רבינו יהודה בן נתן: שהרי מעשים בכל יום שקונין בסודר שלא בפני הקונה המקבל מתנה! ועוד: תדע, שבכל הגמרא משמע שמועיל קנין סודר שלא בפני הקונה על ידי אחר — שהעדים קונין מן המקנה עבורו. כדאמר "וקנינא מיניה במנא דכשר למיקניא ביה" (בבא מציעא מז,א)! ובכמה דוכתין אמרינן "שקנו מידו" "והוא דקנו מידו" — משמע בכל מקום שהעדים רגילין לקנות מן המקנה לצורך הקונה. ואם אין מועיל קנין העדים אלא בפניו — למה עשאוהו עיקר, והניחו קנין הקונה דמועיל לעולם, אבל של עדים אין מועיל אלא כשיעשה בפני הקונה? וגם למה הורגלו לעשות בסודר של עדים, כיון שאין מועיל כלום אלא בפני הקונה, ואז הוא יכול לעשות, כמו עדים! ומידו יש ליישב גירסא זו לפי מה שפירש בקונטרס, דפירש: הכי נמי דליתיה למקבל מתנה, ולכך לא הקנה לו בחליפין על ידי אחר — שלא היה שם שום אדם שהיה חפץ בהנאתו של קונה ליתן סודרו עבורו, משום דאי בעי מקנה פסיק ליה. אבל אמת הוא — אי הוה משכח, הוה מהני. **מעשה** ברבן גמליאל וזקנים — פירש בקונטרס: רבן גמליאל לא תרם, ושכח ולא נתן רשות לתרום, והיה ממהר לתרום בעודו בספינה — שהיה ירא שמא יאכלו בני אדם ממנו, ויסמכו עליו, וסבורים שתרם, דחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. וקשה: דאם כן מה היה מועיל תיקונו? אדרבה, גרע טפי — שמא יאכלו בני ביתו הכל ואף העישור עצמו! מידו; יש לתרץ כן שלא היה לו חששא בכך, שהיה הרבה תבואה בכרי והיה יודע שלא יאכלו בני ביתו הכל קודם שיבא, ומן המותר יפריש מעשר. ומידו, קשה: איך יצא מביתו עד שלא תיקנו ושלא הודיעם שאינו מתוקן? והא אמרינן: חזקה על חבר שאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן! ועוד קשה: למה היה צריך ליתן להם ולהשכיר להם מקום? בקריאת שם סגי! ועוד קשה: והלא לא עשה כלום, כיון שלא אמר שיהא מעושר! ועוד: היה לו לפרש כמה מעשר, כי ההיא דהלוקח יין מבין הכותים (דמאי פרק ז משנה ד) דאמר: עשרה מעשר ראשון, תשעה מעשר שני! ועוד קשה: [דבסיפא] תני: אמר רבי יהושע: תרומת מעשר שאני עתיד למוד נתון לרבי אלעזר בן עזריה שהיה כהן. למה הוצרך לזה? והלא לא היה לו לירא שמא יאכלו בני ביתו ממנו, שהרי התבואה היתה בבית רבן גמליאל ולא היו יודעים שנתנו לו! ועוד קשה: כיון שלא קבע מקום לצפונו או לדרומו — מה הועיל בהפרשתו? דהא תניא בתוספתא: מעשר שני שבחפץ זה מחולל על איסר זה ולא קבע לו מקום; חכמים אומרים: לא קרא לו שם עד שיקבע לו מקום לצפונו או לדרומו, ומייתי עלה ההיא עובדא דרבן שמעון בן גמליאל ורבי יהודה ורבי יוסי שנתארחו אצל בעל הבית, אמרו: נראה היאך מעשר בעל הבית הזה פירותיו. והיה אומר: פירות שבבלי זה יהיו מחוללין על מעות שבדלוסקמא. אמרו לו: צא ואכול מעותיך, השכרת מעות ואיבדת נפשות! ואמר רבינו תם: ששעת הביעור היה, שהיה צריך לבער מעשרותיו מתוך ביתו וליתנם לבעליהן. וכן משמע בתוספתא דמסכת מעשר שני, דקתני: כיצד מצות ביעור — נותנין תרומה ותרומת מעשר לכהן, מעשר ראשון ללוי, מעשר שני ומעשר עני לעני, ומתבערין בכל מקום. ורבי שמעון אומר: הבכורים נותנים לכהן כתרומה. וקתני בתר הכי: מי שהיו פירותיו צבורים ורחוקים ממנו

ולכתוב עליה פרוסבול — דאמרינן במסכת גיטין (לז,א): אין כותבין פרוסבול אלא על הקרקע. ואם יש קרקע כל שהוא ללוה — כותבין עליו פרוסבול אף מחוב גדול, ושוב לא תשמטנו שביעית. דכי תקון הלל פרוסבול — אשיעבוד קרקעות תקון, דמלוה המצויה היא. **למאי חזי** — כמה מטלטלין יצבור בה. **שנעץ בה מחט** — ואותה מחט היה מוכר לו עם הקרקע. **קבסתן** = ציערתני. **איכפל תנא** — הוצרך תנא לטרוח ולהשמיע קנייני מחטין?! **מדוני** — מאותו מקום, כדכתיב (יהושע יב) "מלך מדון אחד". **אין לך תקנה** — לקמן פריך: וליקנינהו במשיכה או בחליפין. **שיקנם על גבי קרקע** — ולא היה לו קרקע. ולקח לו **בית סלע אחד** — גרסינן. וקא סלקא דעתך קרקע מלא רוחב סלע שהוא מטבע. לשון אחר: סלע ממש, שהוא גבוה וחדוד, ואין להעמיד עליו צאן וחביות. דקשי **כי סלע** — דאינה בת זריעה (היא), ולקחה בזול. **שחלה בירושלים** — ומאן דתני חלה — סבר לה כרבי אליעזר, דאמר בבבא בתרא: אחד בריא ואחד מסוכן — אין דבריו קיימין בדיבור אלא בקנין, דלית ליה "דברי שכיב מרע כבתובין ובמסורין דמו". לפיכך אמרו אין לו תקנה להקנותו אלא על גבי קרקע. ולקמיה פריך: וניקנינהו במשיכה או בחליפין? **ואמרי לה שהיה בריא** — אבל חלה לא אצטריך להכי, דדברי שכיב מרע כבתובין וכמסורין, כרבנן דפליגי אדרבי אליעזר. **בית רובע** — בית זריעת רובע הקב, לפי חשבון סאתים בחצר המשכן. **לדמי** — מעות היו בידו ליתן מתנה, וצבר דמי מאה צאן ומאה חביות עליו. **הכי נמי מסתברא** — דמעות היו, ולפיכך לא יכול לקנותו בחליפין. דקיימא לן בפרק "החודש" (בבא מציעא מו,א): אין מטבע נקנה בחליפין. **במשיכה** — יבא המקבל וימשוך. **הכא נמי ליתיה למקבל** — שיתן כליו למקנה — דכלים של קונה בעי, שהקונה פושט כליו למקנה. ואחר לא היה שם שחפץ בהנאתו של קונה ליתן כליו בשבילו. **וניזכינהו ניהליה** — במשיכה על ידי אחר: "זכה באלו לפלוני". **לא סמכה דעתיה** — דהאי נותן, ולא היה מאמין באנשי המקום למסור המטלטלין, מפני שהמטלטלין בידו והיה מקיימם בביתו. **מאי אין לו תקנה** — הא יכול לזכות על ידי אחרים אם ירצה. **שהיו באין בספינה** — ושכח, ולא נתן רשות לתרום.

נתון

וְלִכְתּוֹב עָלֶיהָ פְּרוֹסְבּוֹל, וְלִקְנוֹת עִמָּהּ נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת. וְאִי אָמְרַתְּ בְּעֵינַן צְבוּרִים - כָּל שֶׁהוּא לְמַאי חָזֵי? - תַּרְגּוּמָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר בִּיסְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף: כְּגוֹן שֶׁנָּעַץ בָּהּ מַחַט. - אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: קְבַסְתָּן! אִיכְּפַל תַּנָּא לְאַשְׁמוּעִינַן מַחַט?! - אֲמַר רַב אַשִׁי: מַאן לֵימָא לָן דְּלָא תָּלָה בָּהּ מַרְגָּנִיתָא דְּשַׁוְוִיָּא אַלְפָא זוּזֵי? תָּא שְׁמַע, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַעֲשֶׂה בִּמְדוֹנִי אֶחָד שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין הַרְבֵּה, וּבִיקֵּשׁ לִיתְּנָם בְּמַתָּנָה, אָמְרוּ לוֹ: אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיְּקַיְּמֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע. מָה עָשָׂה? הָלַךְ וְלָקַח בֵּית סֶלַע סָמוּךְ לִירוּשָׁלַיִם, וְאָמַר: צִפּוּנִי זֶה לִפְלוֹנִי, וְעִמּוֹ מֵאָה צֹאן וּמֵאָה חָבִיּוֹת. וּמֵת, וְקִיְּימוּ אֶת דְּבָרָיו. וְאִי אָמְרַתְּ בְּעֵינַן צְבוּרִים בָּהּ - בֵּית סֶלַע לְמַאי חָזֵי? - מִי סָבְרַתְּ בֵּית סֶלַע סֶלַע מַמָּשׁ? מַאי סֶלַע - דְּנָפֵישׁ טוּבָא, וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ סֶלַע - דְּקָשֵׁי כְּסֶלַע. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁחָלָה בִּירוּשָׁלַיִם - כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְאָמְרֵי לָהּ: בָּרִיא הָיָה - כְּרַבָּנַן, שֶׁהָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין הַרְבֵּה, וּבִיקֵּשׁ לִיתְּנָם בְּמַתָּנָה. אָמְרוּ לוֹ: אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיְּקַיְּמֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע. מָה עָשָׂה? הָלַךְ וְלָקַח בֵּית סוּמָּךְ לִירוּשָׁלַיִם, וְאָמַר: טָפַח עַל טָפַח לִפְלוֹנִי, וְעִמּוֹ מֵאָה צֹאן וּמֵאָה חָבִיּוֹת. וּמֵת, וְקִיְּימוּ חֲכָמִים אֶת דְּבָרָיו. וְאִי אָמְרַתְּ בְּעֵינַן צְבוּרִים - טָפַח עַל טָפַח לְמַאי חָזֵי? - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - לְדָמֵי. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מֵאָה צֹאן וּמֵאָה חָבִיּוֹת מַמָּשׁ - נִיקְנִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ בַּחֲלִיפִין! - וְאֶלָּא מַאי - לְדָמֵי, נִיקְנִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ בְּמִשִּׁיכָה! אֶלָּא - דְּלֵיתֵיהּ לְמִקַּבֵּל מַתָּנָה, הָכִי נַמִּי - דְּלֵיתֵיהּ לְמִקַּבֵּל מַתָּנָה. - וְנִיזְכִּינְהוּ נִיהֲלֵיהּ אַגַּב אַחֵר? - לָא סָמְכָה דַּעְתֵּיהּ, סָבַר: שָׁמִיט וְאָבֵיל לְהוּ. - וְאֶלָּא מַאי "אֵין לוֹ תַּקָּנָה"? - הָכִי קָאָמַר: לְמַאי דְּלָא סָמְכָה דַּעְתֵּיהּ - אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיְּקַיְּמֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע. תָּא שְׁמַע: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים שֶׁהָיוּ בָּאִים בִּסְפִינָה, אָמַר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לִזְקֵנִים: עִישּׂוּר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד

נתון

וְכֵן יכולים לִכְתּוֹב עָלֶיהָ שטר פְּרוֹסְבּוּל. שתקנת פרוזבול תוקנה רק כאשר יש ללווה קרקע, משום שכך הדרך שמלווים למי שיש קרקע בידו, וניתן לפרוע ממנה את החוב. ודי בכך שיהיה לו קרקע קטנה ביותר. וְכֵן די בקרקע כל שהיא כדי לִקְנוֹת עִמָּהּ בקנין אגב נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת [־ מטלטלין].

רב יוסף מבאר את הראיה מהמשנה: וְאִי אָמְרַתְּ בְּעִינָן – ואם תאמר שצריכים אנו, שהמטלטלים יהיו צְבוּרִים בקרקע שהם נקנים בקניינה, הרי שיש לשאול, קרקע כָּל שֶׁהוּא, לְמַאי חָזֵי – למה היא ראויה, וכי איזה חפץ ניתן להניח בה. אלא מוכח מכאן שאין צורך שהמטלטלים יהיו צבורים בקרקע, ולכן אפילו בקרקע קטנה ביותר ניתן לקנות מטלטלים גדולים ורבים.

הגמרא דוחה את הראיה: תַּרְגּוּמָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר בִּיסְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף – רב שמואל בר ביסנא יישב והסביר את המשנה ביושבו לפני רב יוסף, שניתן לקנות מעט מטלטלים אגב קרקע כל שהיא, וּבְגוֹן שֶׁנָּעַץ בָּהּ מַחַט ואותה מכר אגב הקרקע. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, קָסְבְּרַתָּן – צערתני, בדחיה זו, וכי אִיכְּפַל תַּנָּא לְאַשְׁמוּעִינַן מַחַט – האם טרח התנא להאריך ולהשמיע לנו כיצד לקנות מחט שהיא דבר שאינו בעל ערך. אָמַר רַב אַשִׁי, מַאן לֵימָא לָן – מי אמר לנו, דִּלְמָא תָּלָה בָּהּ – במחט, מַרְגָּנִיתָא דְשַׁוְוֵיהָא אַלְפָא זוּזֵי – מרגלית השוה אלף זוז, ולפיכך טרח התנא והשמיע לנו כיצד לקנות מחט, שהרי על ידה יכול לקנות ממון רב.

הגמרא מביאה ראיה נוספת, האם בקנין אגב יש צורך שהמטלטלים יהיו צבורים בקרקע: תָּא שְׁמַע ראיה לספק, מדברי הברייתא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַעֲשֶׂה בְּמָדוֹנִי אֶחָד – אדם ממקום ששמו מדון, שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין הַרְבֵּה וּבִיקֵּשׁ לִיתְּנָם בְּמַתָּנָה, אָמְרוּ לוֹ חכמים שאֵין לוֹ תַּקָּנָה – אין לו דרך להקנותם, עַד שֶׁיַּקְנֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע, דהיינו שיקנה להם קרקע ואגב הקרקע יקנה את המטלטלים. ומאחר ולא היתה לו קרקע, מֶה עָשָׂה, הָלַךְ וְלָקַח – וקנה, בֵּית סֶלַע – קרקע קטנה בגודל מטבע הנקרא סלע, סָמוּךְ לִירוּשָׁלַיִם, וְאָמַר צד צִפּוֹנִי זֶה של הקרקע קנוי לִפְלוֹנִי, וְעִמּוֹ – ואגב הקרקע יקנה גם מֵאָה צֹאן וּמֵאָה חֲבִיּוֹת, וָמֵת בלא שנעשה קנין נוסף, וְקִיְּימוּ חכמים אֶת דְּבָרָיו, שאכן הצאן והחביות נקנו לאותו פלוני.

הגמרא מבארת את הראיה: וְאִי אָמְרַתְּ בְּעִינָן שהמטלטלים יהיו צְבוּרִים בָּהּ – בקרקע שנקנים עמה, הרי יש לשאול, בֵּית סֶלַע – קרקע בגודל מטבע של סלע, לְמַאי חָזֵי – למה היא ראויה, הלא לא ניתן להכניס בה מאה צאן ומאה חביות, אלא על כרחך שאין צורך שהמטלטלים יהיו צבורים בקרקע שעמה הם נקנים. הגמרא דוחה את הראיה: מִי סָבְרַתְּ – האם לדעתך, אותו בֵּית סֶלַע שלקח המדוני, היה שטח בגודל סֶלַע מַמָּשׁ, אין זה כך, אלא מַאי סֶלַע דְּנַפִּישׁ טוּבָא – אותו בית סלע היה שטח שרחב הרבה ויכלו להכניס לתוכו מאה צאן ומאה חביות, וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ סֶלַע – ומדוע נקרא בשם ׳בית סלע׳, משום דְּקָשֵׁי כְּסֶלַע – שהיה השטח קשה כסלע ואינו ראוי לזריעה, ולפיכך קנאו בזול.

תָּא שְׁמַע ראיה אחרת לספק, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שהוצרך למעשה קנין כדי להקנות את חפציו לאחר. ונחלקו הדעות מה היה מצבו של אדם זה, יש אומרים שֶׁחָלָה ונטה למות בִּירוּשָׁלַיִם, ולדעתם הלכה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאפילו שכיב מרע, אינו יכול להקנות דבר ללא מעשה קנין כבריא. וְאָמְרֵי לֵהּ – ויש שאמרו שאדם זה בְּרִיא הָיָה, משום שלדעתם הלכה כְּרַבָּנָן הסוברים שדברי שכיב מרע בכתובים וכמסורים ואילו היה חולה הנוטה למות לא היה נצרך למעשה קנין. והמעשה באדם זה היה, שֶׁהָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין הַרְבֵּה וּבִיקֵּשׁ לִיתְּנָם בְּמַתָּנָה לאדם אחר. אָמְרוּ לוֹ חכמים שאֵין לוֹ תַּקָּנָה [־דרך להקנותם] עַד שֶׁיַּקְנֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע בקנין אגב, ומאחר ולא היתה לו קרקע, מֶה עָשָׂה, הָלַךְ וְלָקַח בֵּית רוֹבַע סָמוּךְ לִירוּשָׁלַיִם, וְאָמַר, ששטח בגודל טָפַח עַל טָפַח מאותו בית רובע יהיה נתון לִפְלוֹנִי, וְיחד עִמּוֹ יקנה מֵאָה צֹאן וּמֵאָה חֲבִיּוֹת, וָמֵת בלא שנעשה קנין נוסף, וְקִיְּימוּ חכמים אֶת דְּבָרָיו, שאכן הצאן והחביות נקנו לאותו פלוני.

הגמרא מבארת את הראיה: וְאִי אָמְרַתְּ בְּעִינָן שהמטלטלים יהיו צְבוּרִים בָּהּ – בקרקע שנקנים עמה, הרי יש לשאול, בֵּית סֶלַע – קרקע בגודל מטבע של סלע, לְמַאי חָזֵי – למה היא ראויה, הלא לא ניתן להכניס בה מאה צאן ומאה חביות, אלא על כרחך שאין צורך שהמטלטלים יהיו צבורים בקרקע שעמה הם נקנים. הגמרא דוחה את הראיה: מִי סָבְרַתְּ – האם לדעתך, אותו בֵּית סֶלַע שלקח המדוני, היה שטח בגודל סֶלַע מַמָּשׁ, אין זה כך, אלא מַאי סֶלַע דְּנַפִּישׁ טוּבָא – אותו בית סלע היה שטח שרחב הרבה ויכלו להכניס לתוכו מאה צאן ומאה חביות, וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ סֶלַע – ומדוע נקרא בשם ׳בית סלע׳, משום דְּקָשֵׁי כְּסֶלַע – שהיה השטח קשה כסלע ואינו ראוי לזריעה, ולפיכך קנאו בזול.

תָּא שְׁמַע ראיה אחרת לספק, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שהוצרך למעשה קנין כדי להקנות את חפציו לאחר. ונחלקו הדעות מה היה מצבו של אדם זה, יש אומרים שֶׁחָלָה ונטה למות בִּירוּשָׁלַיִם, ולדעתם הלכה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאפילו שכיב מרע, אינו יכול להקנות דבר ללא מעשה קנין כבריא. וְאָמְרֵי לֵהּ – ויש שאמרו שאדם זה בְּרִיא הָיָה, משום שלדעתם הלכה כְּרַבָּנָן הסוברים שדברי שכיב מרע בכתובים וכמסורים ואילו היה חולה הנוטה למות לא היה נצרך למעשה קנין. והמעשה באדם זה היה, שֶׁהָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין הַרְבֵּה וּבִיקֵּשׁ לִיתְּנָם בְּמַתָּנָה לאדם אחר. אָמְרוּ לוֹ חכמים שאֵין לוֹ תַּקָּנָה [־דרך להקנותם] עַד שֶׁיַּקְנֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע בקנין אגב, ומאחר ולא היתה לו קרקע, מֶה עָשָׂה, הָלַךְ וְלָקַח בֵּית רוֹבַע סָמוּךְ לִירוּשָׁלַיִם, וְאָמַר, ששטח בגודל טָפַח עַל טָפַח מאותו בית רובע יהיה נתון לִפְלוֹנִי, וְיחד עִמּוֹ יקנה מֵאָה צֹאן וּמֵאָה חֲבִיּוֹת, וָמֵת בלא שנעשה קנין נוסף, וְקִיְּימוּ חכמים אֶת דְּבָרָיו, שאכן הצאן והחביות נקנו לאותו פלוני.

הגמרא מביאה ראיה נוספת, האם בקנין אגב יש צורך שהמטלטלים יהיו צבורים בקרקע: תָּא שְׁמַע ראיה מהמשנה (מעשר שני פ״ה מ״ט), מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים שֶׁהָיוּ בָּאִים בִּכְפִינָה, ונזכר רבן גמליאל שיש לו בביתו פירות טבל שלא נתן רשות לבני ביתו להפריש מהם תרומות ומעשרות, וחפץ לעשרם כאן בספינה כדי שלא יטעו בני ביתו ויאכלום, ויכשלו באיסור טבל. אותה שנה היתה שלישית או שישית לשמיטה והוצרך להפריש מעשר ראשון ומעשר עני. אָמַר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לִזְקֵנִים, שביניהם היו רבי יהושע בן חנניה ורבי עקיבא, עֵישׂוּר – עשירית, מן הפירות שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד – למדוד ולהפריש, לאחר מכן כשאבוא לביתי, הרי הוא מעשר ראשון,

והמעשר נָתוּן לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ, הוא רבי יהושע בן חנניה, שהיה לוי, ובכך תתקיים נתינת מעשר ראשון ללוי, וּמְקוֹמוֹ – המקום שהפירות שעתיד להפריש מונחים שם עבשיו, מוּשְׁכָּר לוֹ לרבי יהושע, ובכך שיתן פרוטה לרבן גמליאל יקנה את שכירות המקום בקנין כסף, ואגב הקנין של הקרקע, יקנה גם את המעשר שהוא מטלטלין. ועוד אמר רבן גמליאל וְעִישּׂוּר אַחֵר – עשירית נוספת מן הפירות, שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד – למדוד ולהפריש כשאבוא לביתי, הרי הוא מעשר עני, והוא נָתוּן לוֹ לְעַקִּיבָא בֶּן יוֹסֵף, הוא רבי עקיבא, שהיה גבאי של עניים, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ לָעֲנִיִּים, וּמְקוֹמוֹ של העישור, מוּשְׁכָּר לוֹ בקנין כסף, ויקנה את המעשר עני בקנין אגב. ומכך שהקנה דוקא את מקום המעשרות, שְׁמַע מִינָּהּ בְּעִינָן שיהיו המטלטלים צְבוּרִים בָּהּ - בקרקע, ולכן היה צריך לדקדק להקנות דוקא את מקום המעשרות, ולא הקנה קרקע במקום אחר. הגמרא דוחה: שַׁאנִי הָתָם – שונה הוא המקרה שם, שרבן גמליאל הקנה להם את המקום עצמו, כִּי הֵיכִי דְּלֵא לִיטְרְחִינְהוּ – כדי שכשיגיעו חזרה לביתם לא יצטרכו למהר ולהוציא את המעשרות המונחים במקום שאינו שלהם, לפיכך הקנה להם את מקום המעשרות, ומעתה יוכלו להניחם שם כל זמן שירצו, אבל כדי לקנות בקנין אגב, די היה בכך שיקנה להם אפילו קרקע במקום אחר.

הגמרא מביאה ראיה נוספת לספק: תָּא שְׁמַע דְּאָמַר רָבָא בַּר יִצְחָק אָמַר רַב, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הֵן, כלומר שני דינים שונים יש בכתיבת שטר על קניית שדה. הדין האחד, שאם אדם אמר לעדים זְכוּ בְּשָׂדֶה זוּ לְפִלּוֹנִי, כלומר, עשו בה קנין חזקה עבור פלוני, וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר לראיה על הקניה. אחר שעשו כן, חוֹזֵר בַּשְּׁטָר – יכול הוא להתחרט מהסכמתו לכתיבת שטר הראיה, ולא יוכלו עוד לכותבו, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בַּשָּׂדֶה – אינו יכול להתחרט מעיקר ההקנאה, כיון שכבר החזיקו בשדה עבור אותו פלוני, וזכה בה. הדין השני, שאם אמר זכו בשדה לפלוני עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר, דהיינו שתלה את הקנין בתנאי שיכתב עליו שטר, חוֹזֵר – יכול הוא להתחרט בֵּין בַּשְּׁטָר – שלא יקנה בשטר אלא בקנין אחר. בֵּין בַּשָּׂדֶה – וכן יכול הוא להתחרט מעיקר הנתינה, שכיון שלא נכתב השטר לא נתקיים התנאי, ועדיין לא חל הקנין.

וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַב הוּנָא, שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת הֵן, שלושה דינים יש בכתיבת שטר על קניית שדה, תֵּרֵי הָא דְּאָמְרָן – שנים הם אלו שאמרנו, אִידָךְ – והדין הנוסף, שאִם קָדַם מוֹכֵר וְכָתַב לוֹ אֶת הַשְּׁטָר ללוקח קודם שעשו קנין על השדה בכסף או בחזקה, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ – כפי שלמדנו במשנה במסכת בבא בתרא (קסז:), כּוֹתְבִים שְׁטָר לְמוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקֵחַ עִמּוֹ – מותר לכתוב את השטר קודם הקנין, כדי שיהיה מוכן למוסרו לקונה מיד לאחר מעשה הקנין. ואם אירע כן שנכתב השטר קודם לקנין השדה, כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק עִמּוֹ הלוקח בַּקַּרְקַע, וקנאה בחזקה, נִקְנָה לו הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, אגב קניית הקרקע. ומאחר שלמדנו שהקונה את השדה, נקנה לו אגב הקרקע גם השטר שנכתב עליה, שְׁמַע מִינָּהּ לֹא בְּעִינָן – שאיננו זקוקים, שהמטלטלים הנקנים אגב הקרקע יהיו צְבוּרִים בָּהּ, כפי שהשטר אינו צבור בקרקע ואף על פי כן הוא נקנה.

הגמרא מנסה לדחות את הראיה: שַׁאנִי שְׁטָר ראיה או שטר קנין על הקרקע, דְּאַפְסִירָא דְּאַרְעָא הוּא – כאפסר לבהמה שבו מוליכים אותה, כן הוא כביכול בית אחיזתה של הקרקע, ונחשב כגוף הקרקע כיון שבו מבורר ענין קנייתה, ויתכן שדוקא הוא אינו צריך להיות צבור בה, אולם שאר מטלטלים שאין להם שייכות עם הקרקע, צריכים להיות צבורים בתוכה. הגמרא מבארת שאין לדחות כן, וְהָא עֻלָּהּ קָתָנֵי – שהרי על הלכה זו שהשטר נקנה אגב הקרקע, אמר רב חייא בר אבין בשם רב הונא שזוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ במשנתנו, נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, דהיינו שרב הונא למד שהשטר נקנה אגב השדה ממשנתינו, ומכאן שאין הבדל בין שטר לשאר המטלטלין. שְׁמַע מִינָּהּ – האם יש ללמוד מזה שלֹא בְּעִינָן שהמטלטלים הנקנים אגב קרקע יהיו צְבוּרִים בָּהּ. שְׁמַע מִינָּהּ, אכן יש ללמוד כן מהברייתא.

הגמרא מבררת ספק נוסף אודות קנין אגב: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מִי בְּעִינָן – האם צריכים אנו, בקנין אגב, שיאמר המוכר ללוקח במפורש, קנה את הקרקע וקנה את המטלטלין אַגַּב הקרקע, אוֹ לֹא נצרך הוא לכך, וקונה את המטלטלין אף ללא אמירה זו.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט ספק זה: תָּא שְׁמַע, דְּקָתָנֵי – ששנו כָּל הָנֵי – כל אלו המשניות והברייתות והמימרות שהובאו בסוגיא הקודמת, וְלֹא קָתָנֵי – ולא שנינו בשום מקום שאמר במפורש שיקנה את המטלטלין אַגַּב הקרקע. הגמרא דוחה: וּלְטַעְמֵיךְ – ולשיטתך, שאין צורך באמירה זו, 'קְנִי' מִי קָתָנֵי – וכי שנינו בדן שאמר המוכר לקונה, 'קנה את המטלטלין', והלא אם לא אמר כן, הדבר ברור שאין הקונה זוכה במטלטלין. אֶלָּא בהכרח יש לפרש, שבכל קנין אגב אינו קונה עַד דְּאָמַר 'קְנִי' – עד שיאמר לו במפורש 'קנה את המטלטלין', הָכָא נַמִּי – כך גם נאמר לגבי אמירת 'אגב', שאין הקנין חל, עַד דְּאָמַר אַגַּב – עד שיאמר לו במפורש 'קנה את המטלטלין אגב הקרקע', אף שאין זה מוזכר בברייתא. וְהִלְכְתָּא, צְבוּרִים לֹא בְּעִינָן – שאין צריכים שיהיו המטלטלין צבורים בשדה שהם נקנים עמה, אולם לומר 'אַגַּב' ו'קְנִי', דהיינו שיאמר במפורש 'קנה את המטלטלין אגב הקרקע', בְּעִינָן – צריכים אנו, ובלא אמירות אלו אין המטלטלים נקנים עם השדה.

ספק נוסף בהלכות קנין אגב: אִיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה, כאשר אדם נותן לחבירו שָׂדֶה בְּמֶכֶר וּמִטַּלְטְלִין בְּמַתָּנָה אגב השדה, מַהוּ, שיתכן שאין אגב קונה אלא אם מכר את שניהם, המטלטלין והשדה, או שנתן את שניהם במתנה, אבל אין מועיל קנין אגב אם אחד במכר והשני במתנה. תָּא שְׁמַע, מהמעשה שהובא לעיל בעמוד הקודם, שאמר רבן גמליאל עִישּׂוּר – עשירית מהפירות שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד, נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ וּמְקוֹמוֹ של העישור מוּשְׁכָּר לוֹ לרבי יהושע לקנות בו באגב את העישור, והרי כאן העישור פירות שהוא מטלטלין ניתן במתנה והקרקע בשכירות, ומכאן שגם באופן זה קונים בקנין אגב. שְׁמַע מִינָּהּ – אכן מוכח הדבר.

הגמרא מביאה ספק נוסף: אִיבַּעְיָא לְהוּ, המקנה שָׂדֶה לְאָדָם אֶחָד וּמִטַּלְטְלִין לְאָדָם אַחֵר, מַהוּ – האם קונה השני את המטלטלין אגב קנין השדה של הראשון, או שמא דווקא כשאדם אחד קונה את שניהם, יכול להקנות באגב. תָּא שְׁמַע – מהמעשה ברבן גמליאל שאמר עִישּׂוּר – מעשר עני שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד, נָתוּן לַעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף שהיה גבאי עניים כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ לָעֲנִיִּים, וּמְקוֹמוֹ מוּשְׁכָּר לוֹ. הרי שאפשר להקנות את העישור לעניים ואת המקום לרבי עקיבא. הגמרא דוחה את הראיה, מַאי – מהו הפירוש של דברי רבן גמליאל 'ומקומו מוּשְׁכָּר לוֹ'. הביאור הוא, שהמקום מוּשְׁכָּר לְמַעֲשֵׂר, כלומר, שרבן גמליאל השכיר את המקום לעניים כדי שיזכו במעשר המונח בו, ונמצא שגם העישור וגם המקום נקנים לאחד. דחיה נוספת, וְאִי בָּעֵית אֵימָא שַׁאנִי רַבִּי עֲקִיבָא דְּיַד עֲנִיִּים הֲוָה – הרי הוא נחשב כיד עניים, מאחר שהוא גבאי עניים, וגם המקום וגם המעשר נקנו לרבי עקיבא, ונמצא שספק הגמרא לא הוכרע.

רבא מחדש דין בהלכות קנין אגב:

אָמַר רָבָא לֹא שָׁנוּ שנקנים מטלטלין אגב קרקע, אֶלָּא שֶׁנָּתַן ושילם הלוקח למוכר דְּמֵי כּוּלָּן – את כל דמי המטלטלין והקרקע, אֲבָל לֹא נָתַן דְּמֵי כּוּלָּן, לֹא קָנָה הלוקח מהמטלטלין אגב הקרקע, אֶלָּא כְּנֶגֶד שווי מְעוֹתָיו בלבד. תַּנְיָא כְּוָוֹתֵיהּ דְּרָבָא – שנינו בברייתא כדברי רבא. יָפָה כֹּחַ קנין הַכֶּסֶף מִכֹּחַ קנין הַשְּׁטָר, וְכן יפה כֹּחַ קנין הַשְּׁטָר מִכֹּחַ קנין הַכֶּסֶף, כלומר, שבכל אחד מהקנינים יש מעלה שאין בחבירו. יָפָה כֹּחַ הַכֶּסֶף מכח השטר, שֶׁהַכֶּסֶף פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, והכסף נתפס בקדושה, וההקדש או המעשר שני יוצאים לחולין, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּשְּׁטָר, שאין פדיון מועיל בשטר כלל. וְיָפָה כֹּחַ הַשְּׁטָר מכח הכסף, שֶׁהַשְּׁטָר מוֹצִיא בְּכֵת יִשְׂרָאֵל, שמתגרשת על ידי גט, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכֶסֶף שאין אשה מתגרשת בכסף. וְיָפָה כֹּחַ שְׁנֵיהֶם - כסף ושטר, מִכֹּחַ קנין חֲזָקָה וְכן יפה כֹּחַ קנין חֲזָקָה מִכֹּחַ שְׁנֵיהֶם. יָפָה כֹּחַ שְׁנֵיהֶם מקנין חזקה, שֶׁשְּׁנֵיהֶם קוֹנִים בְּעֶבֶד עִבְרִי, שהוא נקנה בכסף ובשטר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּחֲזָקָה, שאינו נקנה בה. וְיָפָה כֹּחַ חֲזָקָה מכח קנין כסף ושטר, שֶׁבְּקִנְיַן חֲזָקָה אם מָכַר לוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, כלומר, במקומות נפרדים, כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק – שעשה קנין חזקה, בְּשִׂדֶה אַחַת מֵהֶם קְנָאָם כּוּלָּם – קנה את כל השדות.

רש"ל

נתון ליהושע — רבי יהושע בן חנניא, כדאמר במסכת ערכין (יא,ב): מעשה ברבי יהושע ברבי חנניא שהלך לסייע את רבי יוחנן בן גודגדא בהגפת דלתות. אמר לו: חזור בך, שאתה מן המשוררים ואני מן השוערים. אלמא לוי הוה. ספרי (פרשת קרח): וכבר בקש רבי יהושע בן חנניא לסייע את רבי יוחנן בן גודגדא, אמר ליה: חזור לאחוריך, אתה מחייב בנפשך, שאתה מן המשוררין ואני מן השוערין. **ומקומו מושכר** — ונתן לו רבי יהושע פרוטה בשכר המקום, ונמצא מטלטלין נקנין עם הקרקע בכסף. והכי מסקנא דהך מילתא במסכת מעשר שני (פרק ה משנה ט): ונתקבלו שכר זה מזה. ואף על פי שעדיין לא הופרש — קריית שם הוא, שאסור לשהות לחברים דבר שאינו מתוקן. ואפילו אכלו ממנו אין כאן חיוב מיתה משום טבל, ומן המותר יפריש מעשרותיו. **נתון לעקיבא בן יוסף** — שנת מעשר עני היתה, ורבי עקיבא גבאי עניים היה, ובספינה היו שניהם עמו. **צבורים בעינן** — מדקאמר "מקומו" ולא מקום אחר. **דלא ליטרחינהו** — ולהוציא משם כל זמן שרצו להניחו שם. **שני שטרות הן** — שני דינין חלוקין בשטר. **זכו בשדה זו** — החזיקו בו לצרכו, וכתבו לו את השטר לראיה בעלמא. **חוזר בשטר** — אם אומר: אין רצוני שתהא לו ראיה בידו. **על מנת וכו'** — חזור אף בשדה. שהרי לא עשאן שלוחין לזכות אלא עם השטר, והרי חזור לו בשטר. **אם קדם** — קודם נתינת הכסף, או קודם שהחזיק. **כותבין שטר למוכר** — "שדי מכורה לפלוני". ולא אמרינן שטר מוקדם הוא, כיון דקנו מיניה מהשתא. אי נמי כאביי דאמר (בבא מציעא יג,א): עדיו בחתומיו זכין לו. **כיון שהחזיק כו'** — רבי חייא בר אבין אמר לה, ואינה מן המשנה. **נקנה השטר** — כגון שאמר לו זה: קני קרקע בחזקה והשטר עמוה. **אפסר** = *קבישט"ר. כלומר, בית אחיזתה. וכגון קרקע דמי. **ווו היא כו'** — אלמא: שאר נכסים בשטר. **אגב** — שיאמר לו: קני קרקע וקני מטלטלין אגבה. **כל הני** — "ועמו מאה צאן", ולא קתני "אגבן מאה צאן". **עד דאמר קני** — הוצרך לומר לאחר "זכה בטפח על טפח לפלוני, ועמו מאה צאן שבידי" — שלא אוכל לחזור בי. **מושכר** — היינו מכר, והמעשר היה מתנה. ושמע מינה: נקנו מטלטלין דמתנה אגב קרקע של מכר. **שדה לאחד ומטלטלין לאחר** — ואמר לבעל השדה: קני השדה לעצמך, ואגבה יקנו מטלטלין לפלוני. **דיד עניים הוא** — הואיל וגבאי של עניים היה — הרי הוא כידו. מה שאין כן באחר. **לא שנו** — דמטלטלין נקנין בחזקה דקרקע — אלא שנתן לו דמי כל המטלטלין והקרקע, דבי אחזקיה בקרקע — אדעתא למיקני כוליה אחזקיה. אבל לא נתן לו דמי כל המטלטלין — לא קנה מטלטלין בחזקה דקרקע, אלא בנגד מעותיו. **שטר אין פודין בו הקדשות ומעשר שני** — בבכורות נפקא לן בפרק "יש בכור לנחלה" (נא,א) דכתיב בהו כסף; הקדש — דכתיב "ונתן הכסף וקם לו"; ומעשר שני — דכתיב "וצרת הכסף" — דבר שיש בו צורה, היינו מטבע. **מוציא בבת ישראל** — גט אשה. **כסף ושטר קונין עבד עברי** — בפרקין ילפינן לעיל (יד,ב).

במה

נָתוּן לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ, וּמְקוֹמוֹ מוּשְׁכָּר לוֹ. וְעֵישׂוֹר אַחֵר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד, נָתוּן לוֹ לַעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ לַעֲנִיִּים, וּמְקוֹמוֹ מוּשְׁכָּר לוֹ. שְׁמַע מִינָּהּ: בְּעֵינַן צְבוּרִים בָּהּ! - שָׁאנֵי הָתָם, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיטְרַחִינְהוּ. תָּא שְׁמַע: דְּאָמַר רָבָא בַּר יִצְחָק אָמַר רַב: שְׁנֵי שִׁטְרוֹת הֵן: "זְכוּ בְּשָׂדֶה זוֹ לִפְלוֹנִי וְכְתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר" - חוֹזֵר בַּשְּׁטָר, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בַּשָּׂדֶה. "עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר" - חוֹזֵר, בֵּין בַּשְּׁטָר בֵּין בַּשָּׂדֶה. וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַב הוּנָא: שְׁלֹשָׁה שִׁטְרוֹת הֵן; תְּרֵי - הָא דַּאֲמָרָן, אִידָךְ: אִם קָדַם מוֹכֵר וְכָתַב לוֹ אֶת הַשְּׁטָר. כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: כּוֹתְבִים שְׁטָר לְמוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקֵחַ עִמּוֹ - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק עִמּוֹ בַּקַּרְקַע - נִקְנָה שְׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא. שְׁמַע מִינָּהּ: לָא בָּעֵינַן צְבוּרִים בָּהּ! - שָׁאנֵי שְׁטָר, דְּאַפְסִירָא דְּאַרְעָא הוּא. - וְהָא עֲלָהּ קָתָנֵי: זוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה! שְׁמַע מִינָּהּ: לָא בָּעֵינַן צְבוּרִים בָּהּ! - שְׁמַע מִינָּהּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מִי בָּעֵינַן "אַגַּב" אוֹ לָא? תָּא שְׁמַע: דְּקָתָנֵי כָּל הָנֵי, וְלָא קָתָנֵי "אַגַּב". - וּלְטַעְמֵיךְ "קְנֵי" מִי קָתָנֵי? אֶלָּא - עַד דְּאָמַר "קְנֵי", הָכָא נַמִּי - עַד דְּאָמַר "אַגַּב". - וְהִלְכְתָּא: צְבוּרִים - לָא בָּעֵינַן, "אַגַּב" וּ"קְנֵי" - בָּעֵינַן. אִיבַּעְיָא לְהוּ: שָׂדֶה בְּמֶכֶר וּמִטַּלְטְלִין בְּמַתָּנָה מַהוּ? תָּא שְׁמַע: עֵישׂוֹר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד, נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ וּמְקוֹמוֹ מוּשְׁכָּר לוֹ, שְׁמַע מִינָּהּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: שָׂדֶה לְאֶחָד וּמִטַּלְטְלִין לְאַחֵר מַהוּ? תָּא שְׁמַע: עֵישׂוֹר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד נָתוּן לַעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ לַעֲנִיִּים וּמְקוֹמוֹ מוּשְׁכָּר לוֹ. - מַאי מוּשְׁכָּר - מוּשְׁכָּר לְמַעֲשֵׂר. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: שָׁאנֵי רַבִּי עֲקִיבָא דְּיַד עֲנִיִּים הֲוָה. אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁנָּתַן דְּמֵי כּוּלָּן, אֲבָל לֹא נָתַן דְּמֵי כּוּלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא כְּנֶגֶד מָעוֹתָיו. תַּנְיָא כְּוָוֹתֵיהּ דְּרָבָא: יָפֶה כֹּחַ הַכֶּסֶף מִכֹּחַ הַשְּׁטָר, וְכֹחַ הַשְּׁטָר מִכֹּחַ הַכֶּסֶף; יָפֶה כֹּחַ הַכֶּסֶף - שֶׁהַכֶּסֶף פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּישׁוֹת וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּשְּׁטָר. וְיָפֶה כֹּחַ הַשְּׁטָר - שֶׁהַשְּׁטָר מוֹצִיא בְּבַת יִשְׂרָאֵל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּכֶּסֶף. וְיָפֶה כֹּחַ שְׁנֵיהֶם מִכֹּחַ חֲזָקָה, וְכֹחַ חֲזָקָה מִכֹּחַ שְׁנֵיהֶם; יָפֶה כֹּחַ שְׁנֵיהֶם - שֶׁשְּׁנֵיהֶם קוֹנִים בְּעֶבֶד עִבְרִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּחֲזָקָה. יָפֶה כֹּחַ חֲזָקָה - שֶׁהֲחֲזָקָה, מָכַר לוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶם - קָנְאָם כּוּלָּם.

במה

ממנו צריך לקרות להם שם. ומעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה וכו'. וקריאת שם דהתם — היינו שם בעלים, שיבררו הבעלים למי יתנום, דהיינו ביעור. אבל לא היה חושש לא לקבוע מקום ולא להזכיר סכום, שהיה יודע בודאי שלא יאכלו ממנו בני ביתו — שכבר הוזהירם שלא יאכלו, כי לא היה מתוקן. ואם תאמר: למה אינו מזכיר תרומה גדולה בההוא מעשה דרבן גמליאל? ויש מפרשים: משום דחטה אחת פוטרת את הכרי מן התורה ושמא הפרישה קודם שיצא מביתו, כדי לצאת ידי איסורא דאורייתא, ונתנה לכהן. ולא נהירא; וכי לא היה לו לרבן גמליאל לחוש לאיסורא דרבנן? ויש מפרשים: דלהכי לא הזכיר תרומה גדולה — לפי שאינה חייבת בביעור, כדתנן במסכת בכורים (פרק ב משנה ב) ומייתי לה בפרק "הערל" (יבמות עג,א): יש במעשר שני ובבכורים מה שאין כן בתרומה וכו', וחשיב ביעור. משמע דתרומה לא מיחייבא בביעור. אבל קשה: דעל כרחך תרומה גדולה חייבת היא בביעור, כדקתני במתניתין דמעשר שני שהבאתי לעיל: כיצד מצות ביעור? תרומה נותנה לכהן. אלמא: חייבת היא בביעור, ולכל הפחות מדרבנן. וגם במשניות (דמעשר שני פרק ה משנה י) מפיק לה מקרא "וגם נתתיו ללוי" — לרבות תרומה ותרומת מעשר. ואין להקשות מההיא דיש במעשר שני ובבכורים מה שאין כן בתרומה, דמשמע תרומה אינה חייבת בביעור. דיש לומר: דמיירי התם לבערם מן העולם כשהגיע זמן הביעור, כגון מעשר שני ובכורים, שאי אפשר לאוכלם חוץ לירושלים, לכך צריך לבערם מן העולם כשיגיע זמן הביעור אם לא יביאם בירושלים. אבל תרומה, שנאכלת בכל מקום — אין צריך לבערה מן העולם, אלא צריך ליתנה לכהן — והיינו ביעור שלה. מכל מקום הדרא קושיא לדוכתה: אמאי לא ביער התרומה? ויש לומר: דודאי תרומה הפריש בעודה בשדה, דרגילות הוא להפריש בגורן, ואית לן למימר שהפריש בעוד היתה התבואה בגורן, מיד אחר המירוח, כדאמר התם (ירושלמי דמעשרות פרק ג): חזקה לגורן שלא תעקר עד שהפרישו ממנה תרומה גדולה. והכי נמי איתא בירושלמי דמסכת מעשרות: מצא פירות צבורים — אסורין משום גזל, וחייבין משום תרומה. מפוזרים — מותרים משום גזל, ופטורים מן התרומה גדולה, שאי אפשר לגורן שתיעקר אלא אם כן נתרמה תרומה גדולה.

נתון ליהושע — שהיה לוי, כדפירש בקונטרס. וקשה: איך נתן לו? והא קנסינהו עזרא (יבמות פו,ב)! ויש לומר דסבר: לא קנס לעניים, ורבי יהושע עני היה, כדאמר בברכות (כח,א): מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה. ואם תאמר: למה לא נתן לו גם מעשר עני? ויש לומר: לפי שהיה רוצה ליתן להרבה עניים, כדאמרינן בעירובין (סג,א): הנותן מתנותיו לכהן אחד — מביא רעב לעולם. אי נמי היה לו לרבי יהושע מאתים זוז, לפיכך לא לקח מעשר עני, ומכל מקום היה יכול ליקח מעשר ראשון בתורת עניות, והואיל ולא היה עשיר והיה מתפרנס בדוחק. ולמאן דאמר (ביבמות פו,ב): קנסא לכהנים — איכא למימר דיהיב ליה כרבי עקיבא, דאמר: מקמי קנסא היה ללוי ולא לכהן, ולבתר קנסא היה אף לכהן. **ומקומו** מושכר לו — בסיפא קתני: ונתקבלו שכר זה מזה. ותימה: למה לא הקנה לו המקום בחליפין? ושמא שכירות אין נקנה בחליפין, דאמר התם (בבא מציעא צט,ב): כשם שהקרקע נקנה בכסף ובשטר ובחזקה — כך שכירות קרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה, ובחליפין לא קתני. **חוזר** בשטר ואינו חחר בשדה — ואם תאמר: ומה יריחיה בזה אם יחזור בשטר, כיון שלא יחזור בשדה? ויש לומר: דלא ניחא ליה דליפוק שטר עילויה, דאיכא קלא בשטר טפי מבעדים, ויאמרו שהוא עני שמוכר הכל, ולא ימצא מלוה.

במה

כמה דברים אמורים שנתן לו דמי כולם — ואם תאמר: בלא חזקה נמי קנה מטעם כסף! ויש לומר: דמיירי באתרא דלא קנו בכספא. ואם תאמר: ומאי קאמר "יפה כח חזקה מכח כסף"? והלא חזקה אינה מועלת בלא כסף! ואומר הרב רבינו חיים דבמתנה מיהא קנה כולם, כשהחזיק באחת מהן בלא כסף. והרב רבינו שמואל מאיברא פירש: שנתן דמי כולם — כגון שהמוכר היה חייב ללוקח מעות כבר. והשתא ניחא, דבאותם מעות לא היה קונה, כי היכי דלא מצי לקדושי בהן איתתא לפי שהוא מלוה — הכי נמי לא מצי למיקני בהן קרקע. ובהאי נמי איכא יפה כח דחזקה, שקונה בלא כסף.

עשר בהמות באפסר אחד — נראה דאיירי שכולן קשורין באפסר אחד, והוא אחז בטלפיים או בשערה של אחת מהן, ועלה קאמר "מי לא קני השאר". והוא הדין בשדות — בחזקה של אחת מהם קונה, דלהא דמיא. דאי החזיק באפסר ממש — מאי מייתי מהא? דילמא הכא שאני שהחזיק בכולן. ונראה דדוקא שנתן דמי כל הבהמות, כי היכי דבעינן בשדות שנתן דמי כולן. ומשני: התם איגודו בידו, כלומר: ראוי היה להיות בידו, אם יריצה לאחזו באפסר, שכולן קשורים באפסר אחד ויקנה כולן — השתא נמי הוי כמחוברות יחד. אבל שדות — אינו יכול לאחזו כולן כאחד. **אמן** מאיש זה אמן מאיש אחר כו' — ואם תאמר: מנא לן כל הני? הא לא כתיב אלא תרי אמן! ויש לומר: מחד "אמן" מפיק שפיר אלה ושבועה ואיש זה ואיש אחר. שהרי אכל מה דכתיב בפרשה קאי, ואלה ושבועה בהדיא כתיב בפרשה, וכתיב נמי "תחת אישך" — דמשמע בין מאיש זה בין מאיש אחר. ואידך "אמן" קאי אארוסה ושומרת יבם, דלא כתיבי בפרשה. **אלא** דקני לה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא נשואה — ו"תחת אישך" דקאמר רחמנא הכי משמע: כלומר, שאת עכשיו תחת אישך. ואם תאמר: מנא לן לפרושי קרא הכי? הא "טומאה תחת אישך" משמע שהסתירה היתה בנישואין! ויש לומר, דהכי קאמר: דכי היכי דמרבי מ"איש" קינוי דאירוסין בריש פרק "ארוסה" (סוטה כד,א) — הכי נמי נרבה סתירה. **ונקה** האיש מעון אמר רחמנא — ואם תאמר: לוקמה כגון שבא עליה בשוגג, שלא ידע עד לאחר מכאן דנסתרה, דבהאי גוונא "מנוקה מעון" חשיב ליה, דהא כי מוקי לה על ידי גלגול — לאו מנוקה מעון הוא אם זינתה באירוסין, אלא כיון דשוגג הוא — מנוקה מעון קרינא ביה! ויש לומר: דשאני הכא, כיון שבשעת השקאה יודע שבא עליה באיסור, בין שבא עליה בשוגג בין שבא עליה במזיד — לאו מנוקה מעון הוא. אבל על ידי גלגול, שאינו יודע בשעת השקאה — מנוקה מעון קרינא ביה. **הכי** גרסינן: אלא לאו על ידי גלגול — ולא גרסינן: דקני לה כשהיא ארוסה ואיסתתרה ונבנסה לחופה וכו', אלא הכי גרסינן: אלא לאו על ידי גלגול: שקינא לה כשהיא נשואה ונסתרה, וגלגל עליה שבועה על ידי אירוסין, אף על פי שלא היו ראוין לשבועה בפני עצמן, שהרי לא קינא לה. וכמו כן מגלגלין שבועה דקרקע, אף על פי שלא שייך בהו שבועה. ואי קשיא: הוה ליה לאוקמיה בדקני לה כשהיא ארוסה ואיסתתר, ומשקי לה כשנבנסה לחופה, דקרינא בה "תחת אישך" וכגון שלא בא עליה, דהוה ליה מנוקה מעון! הא בעי לאוקמי הכי במסכת יבמות (נח,א), ואותיבנא עלה: "מבלעדי אישך" — שקדמה שכיבת בעל לבועל, ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל. הילכך, אין לך שבועה על זנות של אירוסין קדמה שכיבת בועל לבועל — דזנות אירוסין (שם) איכא דמוקי לה כשבא עליה ארוס בבית אביה. ועולא לא סבירא ליה האי שינויא, דשינויא דחיקא הוא. כן פירש הקונטרס. וקשה: דהא בשמעתין נמי על כרחך סמיך אההיא שינויא, דקאמר: אילימא דקני לה כשהיא ארוסה ומשקי לה כשהיא ארוסה — "תחת אישך" אמר רחמנא, פרט לארוסה. ולמה ליה האי קרא? הוה ליה למימר "מבלעדי אישך" — ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל! אלא שמע מינה סמיך אההוא שינויא דבא עליה ארוס בבית אביה, אם כן הדרא קושיא לדוכתיה! לכן נראה לי דהיינו טעמא דלא רצה לאוקמי בנבנסה לחופה ולא נבעלה — דסבר לה כשמואל, דאמר: אין חופה לפסולות, וכיון שנבעלה — אין חופה תופסת בה, ולא קרינא בה "תחת אישך". ואם תאמר: לרב, דאמר: יש חופה לפסולות, אם כן יכול לאוקמה דקני לה כשהיא ארוסה, ונבנסה לחופה ולא נבעלה. אם כן גלגול שבועה מנא ליה? ויש לומר: דנפקא ליה מ"אמן מאיש זה אמן מאיש אחר". כלומר, שאינה חייבת שבועה על אחר, שהרי לא קינא לה, ומגלגל עליה על ידי אחר. ואם תאמר: ועולא אמאי לא מפיק גלגול שבועה מ"אמן מאיש זה ומאיש אחר"? ויש לומר: דמהא לא נפקא דמגלגלין על קרקעות. דהא דמגלגלין שבועה מאיש אחר — היינו משום דאותו איש אחר שייך בו שבועה אם קינא, אבל קרקע דלא שייך בה שבועה כלל — אימא לא מגלגלין. אבל השתא דמדמינן גלגול שבועה דקרקע לגלגול דארוסה — ניחא שפיר, דלגבי ארוסה נמי לא שייך בה שבועה אלא על ידי גלגול דוקא, כדפרישית. ואם תאמר: לרב, היכי מפיק גלגול שבועה מאיש אחר? הא לא דמי לה, כדפרישית! ויש לומר: דסבר "מאיש אחר" דקאמר — היינו אפילו מקטן, שאין מקנאין לה על ידו, דלא שייך בו שבועה — אפילו הכי מגלגלין. ועולא לית ליה האי סברא.

ספק

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁנְּתַן לוֹ דְּמֵי כּוּלָּן, אֲבָל לֹא נָתַן לוֹ דְּמֵי כּוּלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא כְּנֶגֶד מָעוֹתָיו. מְסַיֵּיע לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: מָכַר לוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן - קָנָה אֶת כּוּלָּן. אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: הֵדֵעַ, שֶׁאִילּוּ מָסַר לוֹ עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת בְּאַפְסָר אֶחָד, וַאֲמַר לֵיהּ "קְנֵי" מִי לָא קָנֵי? - אֲמַר לֵיהּ: מִי דָּמֵי? הָתָם - אִיגּוּדוֹ בְּיָדוֹ, הָכָא - אֵין אִיגּוּדוֹ בְּיָדוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אֲמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: הֵדֵעַ דְּלָא קָנֵי; אִילּוּ מָסַר לוֹ עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת בְּאַפְסָר אֶחָד, וְאָמַר לוֹ "זוֹ קְנֵי" מִי קָנֵי? - מִי דָּמֵי? הָתָם - גּוּפִים מוּחְלָקִים, הָכָא - סַדְנָא דְּאַרְעָא חַד הוּא. "וְזוֹקְקִים אֶת הַנְּכָסִים וכו'". אָמַר עוּלָּא: מִנַּיִן לְגִלְגּוּל שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה - שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן". וּתְנַן: עַל מָה הִיא אוֹמֶרֶת "אָמֵן אָמֵן" - "אָמֵן" עַל הָאָלָה, "אָמֵן" עַל הַשְּׁבוּעָה. "אָמֵן" אִם מֵאִישׁ זֶה, "אָמֵן" אִם מֵאִישׁ אַחֵר. "אָמֵן" שֶׁלֹּא סָטִיתִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה. הַאי אֲרוּסָה הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְקָא מַשְׁקֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה - וְהָתְנַן: אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה. מַאי טַעְמָא - "תַּחַת אִישֵׁךְ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֵיכָּא! אֶלָּא, דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְנִסְתְּרָה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְקָא מַשְׁקֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה - מִי בָּדְקִי לָהּ מַיָּא? "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן" אָמַר רַחֲמָנָא, בְּזִמְנָא שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן - מַיִם בּוֹדְקִים אֶת אִשְׁתּוֹ, אֵין אִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן - אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִים אֶת אִשְׁתּוֹ! אֶלָּא עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. אַשְׁכַּחַן סוֹטָה דְּאִיסּוּרָא, מְמוֹנָא מְנָלַן? - תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: קַל וָחוֹמֶר, וּמַה סוֹטָה

שלא

בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁנְּתַן לוֹ דְּמֵי כּוּלָּן — דְּקָנָה בְּחִזְקָה דְּשָׂדֶה זוֹ אֶת שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לָהּ — בִּזְמַן שֶׁנְּתַן לוֹ כּוּלָּן. וּמִטַּלְטְלִין הַנִּקְנִין עִם קַרְקַע נַמִּי כְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לָהּ דְּמִי, וְהֵיינוּ דְּרֵבָא. מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל — הַךְ דְּקָתָנֵי: כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָאן כּוּלָּן. אֲגוּדוֹ בְּיָדוֹ — כּוּלָּן אֲגוּדוֹת בְּאֹגֶד זֶה שֶׁבְּיָדוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרִי תֹּדַע דְּלֹא קָנֵי — וְלֵיתָא דִּשְׁמוּאֵל. וְזוֹ לֹא תִּיקְנֵי — לֹא גַּרְסִינָן. וְאָמַר לֵיהּ זוֹ קְנֵי מִי קְנֵי — לְשֶׁאַרְא, הָא אָמַר "זוֹ". הָכָא נַמִּי, כִּי אֲחִזְקָה בְּהָא וְאֵין הַשְּׁאָר נִיכָּרוֹת עִמָּהּ — "זוֹ קְנֵי" הוּא. גּוּפִין מוּחְלָקִין — וְכִי אָמַר לֵיהּ "זוֹ קְנֵי" — הוּא מִשְּׁמַע, וְלֹא קָנָה הַשְּׁאָר. הָכָא — לֹא "זוֹ קְנֵי" הוּא. סַדְנָא דְּאַרְעָא חַד הוּא — דְּהָא כּוּלָּהּ מְחוּבֶּרֶת. סַדְנָא = *טְרִינְ"ק, כְּמוֹ סִדְן שֶׁל נַפָּחִים. כְּלוֹמַר, עֹשֶׂת וְחִיבּוּר הַקַּרְקַע חַד הוּא, דְּהָא כּוּלָּהּ מְחוּבֶּרֶת. אָמַן אָמַן — יִתְּיָרֵא, לְמִידְרַשׁ בֵּיהּ גִּלְגּוּל, כְּדִקָּא מַסְיֵים וְאָזֵיל: אָמַן שֶׁלֹּא סִטִּיתִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה. וְלֹא אַפְשַׁר לְאוֹקְמָהּ אֶלָּא בְּגִלְגּוּל. עַל הָאָלָה — "יִרְכַּךְ נוֹפֶלֶת" וְגוֹ'. הַשְּׁבוּעָה — שֶׁהִיא מַשְׁבִּיעָה הַכֹּהֵן, וְאוֹמֵר: מַשְׁבִּיעֵנִי עָלַיִךְ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, כְּדִכְתִיב (במדבר ה) "וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ". כְּנוּסָה — שֶׁיֵּיחָד לִמִּיתֵנִי גְּבֵי יִבּוּם. שׁוֹמֶרֶת יָבָם — מִמַּמְזֵר וּמִצְפָּה לִיבּוּם, כְּמוֹ "שֹׁמֵר אֶת הַדֶּבֶר" (בראשית לז), לְהֵכִי שֶׁיֵּיחָד לְשׁוֹן כְּנִיסָה כְּדִכְתִיב (דברים כה) "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר" אֶלָּא יִבָּמָה יִקְּחֶנָּה לְאִשָּׁה בְּיָבָמָהּ. אִי נִימָא כּוּ' וּמַשְׁקֶה לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה — וּמִילֵּי מִילֵּי קַתְנֵי, וְלֹא שְׁתִּשְׁבַּע עַל כּוּלָּם כְּאֶחָד. וְהֵכִי קָאָמַר: בֵּין שֶׁהִיא אֲרוּסָה בֵּין שֶׁהִיא נְשׂוּאָה יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָה וְלְהַשְׁקוֹתָהּ. לֹא שׁוֹתוֹת — אִם נִסְתְּרוּ, דְּבַעְנִן "תַּחַת אִשְׁתּוֹ". וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה — שֶׁהִיא גְּרוּמָה לְעַצְמָהּ לֵיאָסֵר עָלָיו. וְקָא מַשְׁקֶה לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה — עַל סְתִירַת אֲרוּסִין. וְנִקָּה הָאִישׁ — שֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁנִּסְתְּרָה, שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו בְּסִתִּירָה זוֹ. הֵכִי גַּרְסִינָן: אֶלָּא לְאוֹ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל — וְלֹא גַּרְסִינָן "דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְאִסְתְּתַרְה וְנִבְנְסָה לְחוּפָּה כּוּ'". גִּלְגּוּל — שֶׁקִּינָא לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, וְנִסְתְּרָה, וּמְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה עַל אֵרוּסִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיִין לִשְׁבוּעָה בְּפְנֵי עַצְמָן, שֶׁהֲרֵי לֹא קִינָא. וְאִי קְשִׁיָא: הַוְיָא לֵיהּ לְאוֹקְמָהּ בְּדֶקְנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְאִסְתְּתַרְה וְנִבְנְסָה לְחוּפָּה, דְּקָרֵינָא בֵּיהּ "תַּחַת אִישֵׁךְ" וְכִגְוָנָא שֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ, דַּהֲוָה לֵיהּ מְנוּקֶה מֵעָוֹן! הָא בְּעֵי לְאוֹקְמֵי הֵכִי בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (נח,א), וְאוֹתִיבְנָא עָלֶהּ: "מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ" — שֶׁקִּדְּמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לְבוּעָל, וְלֹא שֶׁקִּדְּמָה שְׁכִיבַת בּוּעֵל לְבַעַל. הִילְכָךְ, אֵין לָךְ שְׁבוּעָה עַל זְנוּת שֶׁל אֵרוּסִין בְּשׁוּם עִנְיָן אֶלָּא עַל יְדֵי גִּלְגּוּל — דְּזְנוּת אֵרוּסִין קִדְּמָה שְׁכִיבַת בּוּעֵל הוּא. וּבִיבָמוֹת (שם) אִיכָּא דְּמוֹקֵי לָהּ כְּשֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ. וְעוּלָּא לֹא סְבִירָא לֵיהּ הַאי שִׁינּוּיָא, דְּשִׁינּוּיָא דְּחִיקָא הוּא. כֵּן פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס. וְקָשֶׁה: דְּהָא בְּשִׁמְעָתִין נַמִּי עַל כָּרְחֲךָ סָמִיךְ אֲהַהִיא שִׁינּוּיָא, דְּקָאָמַר: אִילֵימָא דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וּמַשְׁקֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה — "תַּחַת אִישֵׁךְ" אָמַר רַחֲמָנָא, פְּרֹט לַאֲרוּסָה. וּלְמָה לֵיהּ הַאי קְרָא? הַוְיָא לֵיהּ לְמִימַר "מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ" — וְלֹא שֶׁקִּדְּמָה שְׁכִיבַת בּוּעֵל לְבַעַל! אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ סָמִיךְ אֲהַהִיא שִׁינּוּיָא דְּבָא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ, אִם כֵּן הַדְּרָא קוּשְׁיָא לְדוֹכְתֵּיהּ! לְכֵן נִרְאֶה לִי דְּהֵיינוּ טַעְמָא דְּלֹא רָצָה לְאוֹקְמֵי בְּנִבְנְסָה לְחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה — דְּסָבַר לַהּ כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: אֵין חוּפָּה לְפְסוּלוֹת, וְכֵיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה — אֵין חוּפָּה תּוֹפֶסֶת בָּהּ, וְלֹא קְרֵינָא בָּהּ "תַּחַת אִישֵׁךְ". וְאִם תֹּאמַר: לְרַב, דְּאָמַר: יֵשׁ חוּפָּה לְפְסוּלוֹת, אִם כֵּן יָכוֹל לְאוֹקְמָהּ דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְנִבְנְסָה לְחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה. אִם כֵּן גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה מִנָּא לֵיהּ? וְיֵשׁ לוֹמַר: דְּנִפְקָא לֵיהּ מִ"אָמֵן מֵאִישׁ זֶה אָמֵן מֵאִישׁ אַחֵר". כְּלוֹמַר, שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת שְׁבוּעָה עַל אַחֵר, שֶׁהֲרֵי לֹא קִינָא לָהּ, וּמְגַלְגֵּל עָלֶיהָ עַל יְדֵי אַחֵר. וְאִם תֹּאמַר: וְעוּלָּא אֲמַאי לָא מְפִיק גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה מִ"אָמֵן מֵאִישׁ זֶה וּמֵאִישׁ אַחֵר"? וְיֵשׁ לוֹמַר: דְּמֵהָא לָא נִפְקָא דְּמִגַּלְגְּלִין עַל קַרְקָעוֹת. דְּהָא דְּמִגַּלְגְּלִין שְׁבוּעָה מֵאִישׁ אַחֵר — הֵיינוּ מִשּׁוּם דְּאוֹתוֹ אִישׁ אַחֵר שַׁיָּיךְ בּוֹ שְׁבוּעָה אִם קִינָא, אֲבָל קַרְקַע דְּלֹא שַׁיָּיךְ בָּהּ שְׁבוּעָה כְּלָל — אֵימָא לָא מְגַלְגְּלִין. אֲבָל הַשְׁתָּא דְּמִדְּמִינָן גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה דְּקַרְקַע לְגִלְגּוּל דְּאֲרוּסָה — נִיחָא שַׁפִּיר, דְּלְגַבֵּי אֲרוּסָה נַמִּי לָא שַׁיָּיךְ בָּהּ שְׁבוּעָה אֶלָּא עַל יְדֵי גִּלְגּוּל דּוּקָא, כְּדִפְרִישִׁית. וְאִם תֹּאמַר: לְרַב, הֵיכִי מְפִיק גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה מֵאִישׁ אַחֵר? הָא לָא דָּמֵי לַהּ, כְּדִפְרִישִׁית! וְיֵשׁ לוֹמַר: דְּסָבַר "מֵאִישׁ אַחֵר" דְּקָאָמַר — הֵיינוּ אֲפִילּוּ מִקָּטָן, שֶׁאֵין מְקַנְּאִין לָהּ עַל יְדוֹ, דְּלֹא שַׁיָּיךְ בּוֹ שְׁבוּעָה — אֲפִילּוּ הֵכִי מְגַלְגְּלִין. וְעוּלָּא לֵית לֵיהּ הַאי סְבָרָא.

שלא

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שכשעשה חזקה בשדה אחת, קנה בכך שדות נוספות אף שאינן סמוכות לה, כְּשֶׁנְּתַן לוֹ הקונה למוכר דְּמֵי כּוּלָּן - תשלום כל השדות, **אֲבָל לֹא נָתַן לוֹ דְּמֵי כּוּלָּן, לֹא קָנָה** מהשדות בחזקה זו שעשה, **אֶלָּא כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו** – אלא רק כפי שווי הדמים ששילם. ויש ללמוד מכאן לדברי רבא, שגם קנין חזקה הנעשה בקרקע לקנות אגבה מטלטלין, שאף הם נפרדים ממנה, אין הקנין מועיל אלא רק כנגד הדמים ששילם.

וברייתא זו, **מְסַיַּע לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל** – מסייעת גם לשמואל, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל** דין זה ממש, שאם **מָכַר לוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק** – עשה הקונה קנין חזקה **בְּשִׂדֶה אַחַת מֵהֶן, קָנָה אֶת כּוּלָּן** ואינו צריך לעשות בכל שדה קנין חזקה בנפרד, ודברי שמואל הן הן דברי הברייתא. **אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא תֵּדַע** שכן הוא כדברי שמואל, שקנין בחפץ אחד מועיל לחפצים אחרים, **שֶׁהֲרֵי אִילּוּ מָסַר לוֹ** המוכר לקונה **עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת** קשורות **בְּאַפְסָר אֶחָד, וְאָמַר לֵיהּ קְנִי, מִי לֹא קָנִי** – האם לא יקנה במסירה אחת את כל הבהמות, והוא הדין אם עשה חזקה בשדה אחת, שקונה בחזקה זו את כל השדות. הגמרא דוחה: **אָמְרוּ לֵיהּ** לרב אחא בריה דרב איקא, **מִי דְּמֵי** – האם יש לדמות זה לזה, הלוא **הָתָם**, במסר עשר בהמות באפסר אחד, **אִינּוּדוֹ** – האפסר שכל הבהמות אגודות בו כאחד, **בְּיָדוֹ** הוא, ונחשב שעושה מעשה קנין בכל הבהמות, אבל **הָכָא** בעשר השדות, **אֵין אִינּוּדוֹ בְּיָדוֹ** – אין הוא אוחז בידו דבר המאגד אותן, אלא כל שדה נפרדת מחברתה, ולכן אין הם שייך מעשה הקנין שעשה בשדה זו לשדות האחרות.

אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש שאמרו כי רב אחא לא בא להוכיח את דברי שמואל אלא לסותרם, וכך **אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, תֵּדַע** שהדין הוא **דְּלֹא קָנִי**, ושלא כדברי שמואל, שהרי **אִילּוּ מָסַר לוֹ עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת** הקשורות **בְּאַפְסָר אֶחָד וְאָמַר לוֹ** בהמה **זוֹ קְנִי, מִי קָנִי** – האם קונה הוא גם את שאר הבהמות, הלא משמעות דבריו שיקנה רק את זו. ומעתה, גם בקונה עשר שדות, כיון שהחזקה נעשתה רק בשדה אחת הנבדלת מחברותיה, הרי זה כאילו ייחד לקנין את זו בלבד, ואינו קונה את השאר. הגמרא דוחה: **מִי דְּמֵי** – האם יש לדמות זה לזה, **הָתָם** בעשר בהמות שנמסרו באפסר אחד, הרי הבהמות, **גּוּפִים מוּחְלָקִים** ונבדלים זה מזה, וכשאמר לו 'קנה בהמה זו', מיעט את הבהמות האחרות. אבל **הָכָא** במוכר עשר שדות בעשר מדינות, **סָדְנָא דְּאַרְעָא חַד הוּא** – גוש הארץ ובסיסה אחד הוא, וכל השדות כגוף אחד הן, ולכן חזקה באחת נחשבת כחזקה בכולן, ואין זה כמייחד את החזקה על שדה אחת לבדה.

שנינו במשנה, 'וְזוֹקְקִים' המטלטלין **'אֶת הַנְּכָסִים וְכוּ'** שיש להם אחריות', להשבע עליהן', שאף שאין נשבעים על תביעת קרקעות, מכל מקום אם כבר נתחייב הנתבע שבועה על מטלטלים מגלגלים עליו להישבע אגב המטלטלין גם על הקרקעות:

אָמַר עוּלָּא, מִנַּיִן לְגִלְגּוּל שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה – מנין למדנו מהתורה, שאפשר להטיל על אדם שבועה, על דבר שאין בו שבועה מצד עצמו, אגב חיובו בשבועה אחרת, **שֶׁנֶּאֱמַר** בפרשת סוטה (במדבר ה כב), אחרי שהכהן מקלל ומשביע אותה שלא זינתה, **'וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן'**, ובאמירה זו היא מקבלת על עצמה את דברי הכהן, **וּתְנַן** במשנה (סוטה יח:), **עַל מַה הִיא אוֹמֶרֶת 'אָמֵן אָמֵן'**, פעמיים, **אָמֵן עַל הָאָלָה** – הקללה שאומר לה הכהן, שיתן ה' את יריכה נופלת ואת בטנה צבה, כמבואר בפסוקים, **אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה** שהשביע אותה הכהן שלא זינתה, **אָמֵן** – שמקבלת את דברי הכהן **אִם** זינתה **מֵאִישׁ** זֶה שקינא לה בעלה ממנו, **אָמֵן** - שמקבלת את דבריו **אִם** זינתה **מֵאִישׁ אַחֵר**, וכן **אָמֵן שֶׁלֹּא סָטִיתִי** בהיותי **אֲרוּסָה וּבְהִיותִי נְשׂוּאָה, וְבְהִיותִי שׁוֹמֶרֶת יָבָם** - אלמנה הממתינה ליבום או לחליצה מאחי בעלה אחר מות בעלה בלא בנים, **וּבְהִיותִי כְּנוּסָה** – אחר שכנסני יבמי. אלו דברי המשנה.

הגמרא דנה בפירוש המשנה, ומבארת את הראיה מהמשנה לדין גלגול שבועה: **הַאי 'אֲרוּסָה'** הֵיכִי דָּמֵי – ארוסה זו שאמורה במשנה, במה מדובר, **אִילֵּימָא** - אם נאמר **דְּקָנֵי לָהּ** – שהזהירה שלא להתייחד עם פלוני **כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְקָא מַשְׁקֵי לָהּ** – ויש עדים שנסתרה, והוא מביא אותה לירושלים להשקותה **כְּשֶׁהִיא** עדיין **אֲרוּסָה**, הדבר לא יתכן, **וְהָתְנַן** – שהרי שנינו (סוטה כג:), **אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם**, שקינא להן הארוס או היבם ונסתרו, **לֹא שׁוֹתוֹת** - שאין מביאים אותם לירושלים להשקותן, ומכיון שאין אפשרות לברר שלא זינתה חייב להוציאה בגט, **וְכשיוצאות** מבעליהן, **לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה**, שמאחר ונאסרה על בעלה באשמתה, שנסתרה אף שהתרה בה, ואין אפשרות להתירה על ידי שתית מי סוטה, מפסידה כתובתה. ומבארת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** ארוסה ושומרת יבם אינן שותות, משום ש'וְאַתְּ כִּי שָׁטִית תַּחַת אִישֵׁךְ' **אָמַר רַחֲמָנָא** – נאמר בתורה (במדבר ה ב), ודורשים מפסוק זה שהשקאת סוטה נאמרה דווקא באשה היושבת תחת בעלה, **וְלֵיכָּא** – ואין הדבר מתקיים בארוסה ושומרת יבם שאין הן נחשבות יושבות תחת איש.

הגמרא מנסה לבאר את המשנה באופן אחר: **אֶלָּא** נצטרך לומר שמדובר במשנה **דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְנִסְתְּרָה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְקָא מַשְׁקֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה** – שהתתראה שלא תסתר עם פלוני, וכן הסתירה שהיא הייחוד, היה בעודה ארוסה, אולם הוא בא להשקותה עתה כשהיא נשואה שהיא נחשבת כבר תחת אישה. דוחה הגמרא גם ביאור זה: **מִי בָּדֵקִי לָהּ מַיָּא** – האם באופן זה יבדקו אותה המים, הלא **'וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן' אָמַר רַחֲמָנָא** (במדבר ה לא), ודורשים מפסוק זה שרק **בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ** – הבעל, **מְנוּקֶה מֵעָוֹן**, שלא בא עליה אחר שנסתרה ונאסרה עליו בסתירה זו, אז **הַמַּיִם בּוֹדְקִים אֶת אִשְׁתּוֹ**, אולם אם **אֵין הָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן**, שעבר ובא עליה אחר שנסתרה, **אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִים אֶת אִשְׁתּוֹ**, ונמצא שאין כלל אפשרות להשביע אשה על זנות שבזמן האירוסין, שכן בעודה ארוסה אינו משקה אותה, ולהשביעה בעת הנישואין על זנות שהיתה באירוסין אי אפשר, שכיון שנשאה ובא עליה אינו מנוקה מעוון ואין המים בודקים אותה. **אֶלָּא** על כרחך שבועה זו בארוסה, היא **עַל יְדֵי גִּלְגּוּל**, שמתוך שהיא נשבעת על כך שלא זינתה בנישואין, מגלגלים עליה שבועה שלא זינתה באירוסין, אף שעל האירוסין מצד עצמן לא היה מקום להשביעה. ומכאן למדנו שניתן לגלגל שבועה אגב שבועה אחרת.

הגמרא מבררת כיצד ניתן ללמוד גילגול שבועה מסוטה לקרקעות: **אַשְׁכְּחָן** – מצאנו גלגול שבועה **בְּסוֹטָה דְּאִיסּוּרָא** – שהוא ענין של איסור, אולם גילגול שבועה **בְּמָמוֹנָא** – ענייני ממון כגון שבועה על הקרקעות שבכך דנה משנתינו, **מְנָלָן** – מהיכן למדנו בהם גלגול שבועה. **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, יש ללמוד גלגול שבועה בממון **מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה בְּסוֹטָה**, שהחמירו בשבועתה,

---

המשך ביאור מסכת קידושין ליום שבת קודש עמ' א

שֶׁאֲחֵרִים, דהיינו האב, **מְצֻוִּים לְפִדּוֹתוֹ** והוא נכלל בציווי 'תִּפְדֶּה', **מְצֻוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ** כפי שמשמע מתיבת **תִּפְדֶּה, וְכָל שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצֻוִּים לְפִדּוֹתוֹ אֵין הוּא מְצֻוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ**, ומכיון שהאב אינו חייב לפדות את בתו [כמבואר להלן], אף היא אינה מצווית לפדות את עצמה. הגמרא מוסיפה ושואלת, **וּמִנַּיִן שֶׁאֵין אֲחֵרִים**, האב, **מְצֻוִּין לִפְדּוֹתָהּ** את הבת [בכורה]. משיבה הגמרא, **דְּאָמַר קְרָא** (שמות לד כ) 'כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה', משמע רק את 'בָּנֶיךָ' אתה חייב לפדות, **וְלֹא** את **בְּנוֹתֶיךָ**.

תָּנוּ רַבָּנַן (משנה בכורות פ"ח מ"ו), אם **הוּא** – האב, בכור וזקוק **לִפְדּוֹת** את עצמו, **וּבְנוֹ** אף הוא בכור וזקוק **לִפְדּוֹת**, ואין לו ממון כדי פדיון שניהם, **הוּא** קוֹדֵם **לִבְנוֹ** להיפדות. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר, בְּנוֹ** קוֹדֵמוֹ. לפי **שֶׁזֶּה** – חיוב פדיון עצמו, עיקר **מְצֻוָּתוֹ** מוטלת **עַל אָבִיו, וְזֶה** – חיוב פדיון הבן, **מִצְוַת בְּנוֹ** המוטלת **עָלָיו** היא, לפיכך יקדים את מצוותו. הגמרא מבארת את מחלוקתם, **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, הֲכֵי** מוֹדֵין – ת"ק ורבי יהודה,

שֶׁלֹּא נִיתְּנָה לְהִתְּבַע בְּעֵד אֶחָד – שאין משביעים סוטה על סמך עדות עד אחד שנסתרה, אלא יש צורך בשני עדים על כך, ובכל זאת מְגַלְגְּלִין את שבועתה, ומחייבים אותה להשבע גם שלא זינתה בעודה ארוסה, מָמוֹן שהקילו בשבועתו בכך, שֶׁנִּיתָּן לְהִתְּבַע בְּעֵד אֶחָד - שאם עד אחד העיד שהוא חייב ממון עליו להשבע להכחישו, אֵינוֹ דִּין – האין זה קל וחומר, שֶׁמְּגַלְגְּלִין את שבועתו כאשר הנתבע כבר חייב שבועה אחרת.

הגמרא מבררת את מקורו של דין גלגול שבועה בתביעות שאינן אלא טענות שמא:

אַשְׁכְּחָן – מצאנו מקור לגלגל שבועה בְּאופן שהתובע טוען טענת וַדַּאי על הטענה השניה, שברור לו שהנתבע מחוייב ממון. אבל כשרוצה לגלגל שבועה על טענת סָפֵק, מְנַלָּן – מהיכן לנו שמגלגלין שבועה. וכגון, שהיה הנתבע אריס או שותף אצלו, ואחר שחלקו הוא תובעו שישבע שלא נטל ממנו יותר מהמגיע לו, מנין שאפשר לגלגל שבועה זו אע"פ שאינו תובעו בודאי. מיישבת הגמרא: תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, שהמקור לגלגול שבועה על טענת ספק, הוא ממה שנֶּאֱמְרָה בתורה, שְׁבוּעָה בַּחוּץ – שבועות שנשבעין עליהם מחוץ לעזרה, והן כל השבועות שבין אדם לחבירו על תביעות ממון שנשבעין עליהם בבית דין, וְנֶאֱמְרָה בתורה גם שְׁבוּעָה בִּפְנִים – בעזרה, והיא שבועת הסוטה, הנעשית בבית המקדש. ויש ללמוד שבועה זו מזו, מַה שְּׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בִּפְנִים – שבועת סוטה, עֲשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי – שיחד עם השבועה שנתחייבה על שנסתרה עם האיש שקינא לה בעלה ממנו, ניתן לגלגל עליה גם טענות ספק, כגון שלא זינתה מאיש אחר, אַף שְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בַּחוּץ, שבועת ממון, עֲשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי – שיחד עם השבועה על טענת הוודאי, מגלגלים על הנתבע שבועות גם על טענות של ספק.

הגמרא מבררת את פרטי דין גלגול שבועה: עַד הֵיכָן כוחו של גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה, כלומר, עד כמה תהא התביעה כזו שאין נשבעים עליה, ובכל זאת יוכל לגלגל שבועה על הנתבע ולחייבו להישבע ולהכחישה, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר לֵיהּ – שאמר לו, התובע לנתבע, הִישָׁבַע לִי שֶׁאֵין עָבְדִי אַתָּה, שאפילו תביעה כזו יכול הוא לגלגל עליו ולחייבו להשבע עליה ולהכחישה, אגב שבועה אחרת שנתחייב בה כדין. הגמרא מקשה: הַהוּא שַׁמּוּתֵי מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ – אדם שתובע דבר כזה יש לנדותו, ואין לחשוש לדבריו ולהשביע את הנתבע, דְּתַנְיָא הַקּוֹרֵא לַחֲבֵירוֹ 'עֶבֶד' כנעני, יְהֵא בְּנִידּוּי – יש לבית דין לנדותו, שמכיון שזלזל בישראל חבירו, יש לזלזל גם בו, ואם קרא לחבירו 'מַמְזֵר', עונשו הוא שסּוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, כלומר לוקה מכת מרדות. ואם קרא לחבירו 'רָשָׁע', אף שאין בית דין נזקקים לו להענישו, אך זה שכונה בשם רשע יוֹרֵד עִמּוֹ לְחַיָּיו – מותר לו לשנוא את המכנה ולמעט את פרנסתו ולהתחרות עמו. אלו דברי הברייתא, ומאחר שמבואר שיש לנדות את הקורא לחבירו עבד, שוב אין לומר שמגלגלין טענה זו לחייבו להשבע עליה.

הגמרא מבארת את דברי רב יהודה אמר רב: אֶלָּא אָמַר רָבָא, כוחו של גלגול שבועה הוא שיכול התובע לגלגל שבועה, גם על טענת הִישָׁבַע לִי שֶׁלֹּא נִמְכַּרְתָּ לִי בְּעֶבֶד עִבְרִי, שהרי זו תביעת ממון ומגלגלים עליה שבועה. הגמרא מקשה: הַאי מַעֲנָתָא מְעַלְּיֵיתָא הִיא – הלא טענה מעולה היא זו, שהרי מָמוֹנָא אִית לֵיהּ גַּבֵּיהּ – ממון יש לו לתובע אצל הנתבע, שלדבריו הוא חייב לו ממון, כלומר שהוא חייב לו את עבודתו או את דמיה, והרי זו ככל תביעות ממון, ומה החידוש שמגלגלים שבועה עליה. מתרצת הגמרא, רָבָא לְטַעְמֵיהּ – רבא אמר זאת לשיטתו, דְּאָמַר רָבָא עֶבֶד עִבְרִי גּוּפוֹ קָנוּי – שאין העבד כמי שחייב ממון לאדונו, אלא הרי הוא עצמו קנוי לו, ואין כאן טענת מטלטלין שראוי להישבע עליה בפני עצמה. הגמרא חוזרת ומקשה: אִי הָכִי – אם כן שתביעה על גופו של אדם אינה תביעת מטלטלין, הַיְינוּ קַרְקַע – הרי זו כתביעת קרקע, ומה החידוש בדבר שמגלגלים אפילו תביעה כזו. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – יכול היית לומר, קַרְקַע הוּא דְּעַבְדֵי אִינְשֵׁי דִּמְזַבְּנֵי בְּצִינְעָא – קרקע עשויים אנשים למוכרה בצינעה ובלא פרסום, ולכן מגלגלים שבועה על תביעתה, מכיון שאף אִם אִיתָא דְּזָבְנִין – אם האמת כדבריו שמכר לו את השדה לֵית לֵיהּ קָלָא – אין קול לדבר ואין הדבר מפורסם, מפני שנמכרה בהצנע. אולם הַאי – טענה זו, שנמכרת לי בעבד עברי, אִם אִיתָא דְּזָבְנִין קָלָא אִית לֵיהּ – אם אכן כדבריו שקנאו בעבד, היה יוצא קול לדבר והיה מתפרסם, וזה שאין לדבר פרסום הוא ראיה שטענה של שקר היא, והייתי אומר שאין להשביע את הנתבע עליה, קָא מַשְׁמַע לָן – זהו שהשמיענו רבא, שאף באופן זה מגלגלים עליו שבועה.

משנה

המשנה מלמדת קנין נוסף, והוא קנין חליפין. מהפסוק 'לְקִיּם כָּל דָּבָר, שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ', למדו חכמים קנין חליפין בשני אופנים: א. שהמוכר או הנותן מקבל מהקונה חפץ לשם מעשה קנין, ונקרא קנין סודר לפי שרגילים לעשותו בסודר. ב. 'חליפין שוה בשוה' שמחליפים דבר בדבר. ומשנתינו מדברת בשניהם:

כָּל הַנַּעֲשֶׂה דָּמִים בְּאַחֵר – דהיינו כסף שמשלמים איתו על דבר אחר, כֵּיצַד שָׁזְבָה בו זֶה – המוכר, בתורת חליפין, ואפילו רק בזוז אחד, נִתְחַיֵּיב זֶה – הקונה בְּחֲלִיפָיו של הכסף, שנקנה לו החפץ בכל מקום שהוא, ובאחריותו הוא, ואפילו ינזק או יאבד יצטרך לשלם את שארית דמיו למוכר, על אף שלא הגיע החפץ לידו מעולם.

המשנה מביאה דוגמאות: כֵּיצַד, הֶחֱלִיף שׁוֹר בְּפָרָה, אוֹ שהחליף חֲמוֹר בְּשׁוֹר, ונתן לחבירו את השור או את החמור, כֵּיצַד שָׁזְבָה זֶה – בעל הפרה בשור או בעל החמור בחמור על ידי משיכה, נִתְחַיֵּיב זֶה – השני, בְּחֲלִיפָיו, שאם תינזק הפרה או השור, יפסיד, על אף שלא הגיעו לידו, כיון שקנאם בחליפין.

גמרא

שנינו במשנה שהנעשה דמים באחר מועיל גם לקנין חליפין, ובפשטות מתפרשת המשנה על כסף. הגמרא מבררת דין זה: הַחֲלִיפִין מַאי נִיהוּ – מה הם החליפין שנעשים דמים באחר, בפשטות היינו מַטְבֵּעַ, שבו משלמים. וקשה, שְׁמַע מִינָּה – משמע, שמַטְבֵּעַ נַעֲשֶׂה קנין חֲלִיפִין, ואילו בבבא מציעא (מו.) מסקנת הגמרא שאי אפשר לעשות קנין חליפין על ידי מטבעות.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָאָמַר – כך כוונת המשנה, כָּל הַנִּישׂוֹם דָּמִים בְּאַחֵר - כל דבר שצריך להעריך את שוויו בשניתן כתשלום על חפץ אחר, דהיינו כל המטלטלין, מלבד מטבעות ששומתם ידועה,

---

המשך ביאור מסכת קידושין ליום רביעי עמ' א

נכסים שיש להם אחריות', [־קרקעות], 'בכסף ובשטר ובחזקה'. קנין זה נקרא קנין אגב, שאגב הקרקעות נקנים המטלטלים.

מְנָנֵי מִילֵּי – מהיכן למדנו שמטלטלין נקנים אגב הקרקעות, אָמַר חִזְקִיָּה דְּאָמַר קְרָא – נאמר בפסוק אודות מה שנתן יהושפט לבניו, 'וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת וְגוֹ' רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנוֹת עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה' (דברי הימים ב' כא ג), שהקנה להם את המטלטלין על ידי קניית הערים, דהיינו בקנין אגב.

אִיבַּעְיָא לְהוּ, בְּעֵינָן – האם לצורך קנין אגב אנו זקוקים שיהיו המטלטלים צְבוּרִים – מונחים בקרקע שהם נקנים עמה, אוֹ שמא לֹא נזקקים לכך, ואפילו המטלטלים אינם על הקרקע הרי הם נקנים אגבה. אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (פאה פ"ג מ"ו), רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, אפילו קטנה ביותר, חַיֶּבֶת בְּפֵאָה - שאם גדלה בה תבואה יש להשאיר בה פאה לעניים. וכן חייבת בְּכִבּוּרִים – שאם גדלו בה משבעת המינים, אף אם הם מעטים, חייב להפריש מהם ביכורים ולהעלותם לירושלים.

שֶׁלֹּא נִיתְּנָה לְהִתְּבָעֵל בְּעֵד אֶחָד - מִגַּלְגְּלִין, מָמוֹן שֶׁנִּיתָּן לְהִתְּבָעֵל בְּעֵד אֶחָד - אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּגַלְגְּלִין? אַשְׁכַּחַן בְּוַדַּאי, סָפֵק מְגַלְּן? - תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: נֶאֱמְרָה שְׁבוּעָה בַּחוּץ, וְנֶאֱמְרָה שְׁבוּעָה בְּפָנִים, מַה שְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בְּפָנִים - עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי, אַף שְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בַּחוּץ - עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי. עַד הֵיכָן גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: דַּאֲמַר לֵיהּ: הִישְׁבַּע לִי שֶׁאֵין עַבְדִּי אַתָּה. - הַהוּא שַׁמּוּתֵי מִשַּׁמְּתִינַן לֵיהּ! דְּתַנְיָא: הַקּוֹרֵא לַחֲבֵירוֹ "עֶבֶד" - יְהֵא בְּנִידּוּי, "מַמְזֵר" - סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, "רָשָׁע" - יוֹרֵד עִמּוֹ לְחַיָּיו. - אֶלָּא אָמַר רָבָא: הִישְׁבַּע לִי שֶׁלֹּא גִּמְכַּרְתָּ לִי בְּעֶבֶד עִבְרִי. - הַאי מַעֲנָתָא מַעֲלִייֶתָא הִיא, מָמוֹנָא אִית לֵיהּ גַּבֵּיהּ! - רָבָא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רָבָא: עֶבֶד עִבְרִי גּוּפוֹ קָנוּי. - אִי הָכִי הַיְינוּ קַרְקַע! - מַהוּ דְּתִימָא: קַרְקַע הוּא דְּעָבְדֵי אֱינָשֵׁי דִּמְזַבְּנֵי בְּצִינְעָא, אִם אִיתָא דְּזַבְּנִין - לֵית לֵיהּ קָלָא. הַאי, אִם אִיתָא דְּזַבְּנִין - קָלָא אִית לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. **מִשְׁנָה** כָּל הַנַּעֲשֶׂה דָּמִים בְּאַחֵר, כֵּיוָן שֶׁזָּכָה זֶה - נִתְחַיֵּיב זֶה בַּחֲלִיפָיו. כֵּיצַד? הֶחֱלִיף שׁוֹר בְּפִרָה, אוֹ חֲמוֹר בְּשׁוֹר, כֵּיוָן שֶׁזָּכָה זֶה - נִתְחַיֵּיב זֶה בַּחֲלִיפָיו. **גְּמָרָא** חֲלִיפִין מַאי נִיהוּ - מַטְבֵּעַ, שְׁמַע מִינָּהּ: מַטְבֵּעַ נַעֲשָׂה חֲלִיפִין! - אָמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָאָמַר: כָּל הַנִּישׂוֹם דָּמִים בְּאַחֵר,

כיון

שלא ניתנה ליתבע — שבועה שלה בעד אחד, כדאמרינן התם (ריש סוטה) דצריך שני עדים שראוה שנסתרה, דיליף "דבר" "דבר" מממון. **ממון שניתן ליתבע** — להשביע בעד אחד. אם טענו מנה וכפר לו בבולו, ועד אחד מעידו שהוא חייב לו — נשבע, שנאמר "לא יקום עד אחד באיש לבל עון ולכל חטאת", לכל עון ולכל חטאת — אינו קם, אבל קם הוא לשבועה (שבועות מ,א). **אינו דין שמגלגלין** — את שבועתו, להשביע בגלגול. **אשכחן ודאי** — שמגלגלין שבועה טענת ברי בדבר שאין חייבין עליו שבועה, כגון קרקעות, או שלא הודה במקצת — שמגלגלין אותו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר. **ספק מנין** — טענת שמא, כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו, דתנן בשבועות (מה,א): חלקו השותפין והאריסין — אינו יכול להשביעו. וקתני: נתחייב לו שבועה ממקום אחר — מגלגלין עליו את הכל. אלמא: ספק נמי מגלגלין. **מנלן** — אי מקל וחומר — לא דמי, דסוטה כל שבועתה ספק וגלגול נמי ספק. ממון עיקר שבועתו אינו באה אלא בטענת ודאי, דכתיב (שמות כב) "כי יתן איש". ושבועת השותפין תקנתא דרבנן היא, משום דמורו בה היתירא, כדאמר התם (שבועות מח,ב). וכיון דעיקר שבועת ממון ליתא אלא בטענת ודאי — גלגול דידיה נמי בטענת ודאי, ולא בטענת ספק. **שבועה בפנים** — דסוטה, שמשביעין אותה בעזרה. **עד היכן** — כחה של גלגול לגלגל דבר שאין נשבעין עליו. **דאמר ליה עבדי אתה** — אפילו זו מגלגלין, אם יתחייב לו שבועה ממקום אחר. ובמסקנא מפרש מאי רבותא מקרקע, דאמר "עד היכן". **הקורא לחבירו עבד** — עבד כנעני. **יהא בנידוי** — היו מנדין אותו, שמזלזל בישראל כל כך — אף הם יזלזלו בו. **סופג את הארבעים** — קנסו מכות מרדות. ונידוי ליה הא מנידוי. **רשע יורד עמו לחייו** — כלומר, לזו אין בית דין נזקקים, אבל הוא מוחר לשנאתו ואף למעט פרנסתו ולירד לאומנתו. **מענה מעלייתא היא** — ובלא גלגול נמי, אי הוה מודה במקצת, או היה לו עד אחד — היה חייב שבועה, דטענת מטלטלין היא זו, שתובעו פעולתו או גרעונו. ומאי רבותא דהאי משאר גלגול שבועה? **גופו קנוי** — ואינה טענת מטלטלין. **היינו קרקע** — והא תנינן לה במתניתין דמגלגלין, ומאי רבותא דרב יהודה לאשמועינן גלגול "עבדי אתה"? **לית ליה קלא** — משום הכי תנן בה גלגול. **משנה** **כל הנעשה דמים באחר** — שדרכו לתתו בדמים כשקונין חפץ אחר. והשתא סלקא דעתך דמטבע אתא לאשמועינן, כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו היכא דנתנו בתורת חליפין ולא בתורת דמים, אלא כעין שקונין בסודר, כעין "שלף איש נעלו". **כיון שזכה** — בו המקנה, ומשך זוז אחד מן הקונה בתורת קנין חליפין — נתחייב הקונה באונסי חליפין בכל מקום שהם, אם מתו או אם נאבדו — עליו לשלם המעות שפוסק לתת לו. לפי שכשמושך המוכר את הסודר או את הזוז בתורת חליפין — נקנה המקח ללוקח בכל מקום שהוא. **החליף שור בפרה** — כיון שמשך בעל הפרה את השור — נקנית פרה ללוקח בכל מקום שהיא, ואונסיה עליו. ובגמרא פריך: מאי כיצד? הואיל והוא אתי לאשמועינן דמטבע נעשה חליפין, שאף על פי שבתורת דמים קיימא לן (בבבא מציעא מד,א) דמעות אינן קונות אלא משיכת המקח, כי יהבינהו ניהליה בתורת קנין סודר — קני כי סודר, הוה ליה למיתני: כיצד, החליף מעות בפרה! **גמרא** **מאי ניהו מטבע** — שהוא הניתן דמים באחר בכל מקום. ואשמועינן מתניתין דאף על גב דבתורת דמים קיימא לן דלא קני, כי יהביה ליה בתורת חליפין — קני. **שמע מינה כו'** — ואנן קיימא לן בפרק "הזהב" (בבא מציעא מו,א) דאין מטבע נעשה חליפין! **אמר רב יהודה הכי קאמר כל הנישום דמים באחר** — כל דבר שאם בא לתתו דמים באחר צריך לשומו בדמים, דהיינו כל המטלטלין בר ממטבע.

כיון

ספק מנלן — פירש בקונטרס: טענת שמא, כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו, דתנן בפרק "הנשבעין" (שבועות מה,א): חלקו האריסין והשותפין — אינו יכול להשביעו. וקתני: נתחייב לו שבועה ממקום אחר — מגלגלין עליו את הכל. אלמא: ספק נמי מגלגלין. ואם תאמר: מאי בעי לן מנא לן? נילף קל וחומר מסוטה שהיא ספק, ומגלגלין עליה, אף על גב דלא ניתנה ליתבע בעד אחד — אם כן ילפינן ספק מספק! ויש לומר: דלא דמי: דהתם כל שבועות שלה ספק — ולכך מגלגלין עליה ספק. אבל ממון, דעיקר שבועה דידיה אינו בטענת ספק — אימא דלא מגלגלין עליה ספק.

נאמרה שבועה בפנים — ואם תאמר: למה לי קל וחומר דלעיל לומר שמגלגלין, נילף מהא דרשה גופיה שמגלגלין בממון, משום דנאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ, ב"מה מצינו"! ויש לומר: דאי לאו קל וחומר בהאי "מה מצינו" דהכא — לא מצינו למילף, דממונא מאיסורא לא ילפינן. אבל בתר דגלי לן האי קל וחומר, דילפינן ממונא מאיסורא — אם כן מהשתא מפקינן שפיר בהא "מה מצינו" לעשות ספק כודאי. ואומר רבי: שלא על כל ספיקות מגלגלין; שאם נתחייב אדם לחבירו שבועה — אינו יכול לגלגל לו ולומר: הישבע לי שלא גנבת לי שום דבר מעולם. אלא דוקא בספק שיש לנו לחוש קצת, כגון נעשה לו שותף או אריס, דכהאי גוונא אמרינן בסוף "כל הנשבעים" (שבועות מח,ב) דמגלגלים.

הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי — מכאן מדקדק רבינו תם דכל היכא דאמר כהאי גוונא, כי ההיא דנדרים (ז,ב) בשומע אזכרה מפי חבירו — חייב לנדותו, ואם לא נידהו — הוא עצמו יהא בנידוי — לא שיהא ממילא, אלא בית דין חייבין לנדותו, כדאמר הכא: שמותי משמתינן ליה. והיינו מדה כנגד מדה, כלומר הוא קרא לחבירו עבד דהוא ארור — כך מקללין אותו בארור, דהיינו נידוי. וכן הקורא לחבירו ממזר, הוא אומר שחבירו עבר בלאו — לפיכך סופג את הארבעים, כדין עובר בלאו. **כל** הנעשה דמים באחר — פירש בקונטרס: כל שדרכו לתתו בדמים כשקונין חפץ, דהיינו מטבע. וקא סלקא דעתך דמטבע נעשה חליפין אתא לאשמועינן. דמיירי שנתן בתורת חליפין, ולא בתורת דמים, אלא כעין שקונין בסודר, כדכתיב (רות ד) "שלף איש נעלו" — כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו. רב ולוי פליגי פרק "הזהב" (בבא מציעא מז,א) אי חליפין בכליו של קונה או בכליו של מקנה, דרב סובר בכליו של קונה, ולוי סובר בכליו של מקנה. לרב ניחא שפיר אי גרסינן: כיון שזכה זה נתחייב זה הקונה. והכי נפרש: כיון שזכה זה — דהיינו המקנה, שזוכה במטבע של קונה, נתחייב זה — הקונה באונסי חליפין שהם ברשות המקנה בכל מקום שהם, ואם נאבדו — יאבדו לו. ואי לא גרסינן "זה" פירושו הכי: כיון שזכה זה — קנה בחליפין, כלומר: כיון שזכה המקנה במטבע או בסודר של קונה — נתחייב המקנה להשיב לקונה חליפיו, ולא מצי הדר ביה. וללוי דאמר: בכליו של מקנה, כלומר שיתן המקנה פרוטה לקונה, אי גרס "נתחייב זה" — צריך לומר: כיון שזכה זה — הקונה, נתחייב זה — דהיינו המקנה, להשיב לו חליפיו, שאינו יכול לחזור בו. ואי לא גרסינן "זה" הכי נפרש: כיון שזכה זה — דהיינו הקונה — נתחייב הוא עצמו באונסי חליפין, כדפרישית.

כיצד החליף שור בפרה או חמור כו' — לרב ניחא שפיר, והכי פירושא: החליף הקונה שורו בעבור הפרה, כדי לקנות הפרה בכל מקום שהיא. אבל ללוי קשה: היאך יפרש לוי החליף שור בפרה? והלא גם השור וגם הפרה נותן המקנה לקונה, דתרוייהו של מקנה! ואומר רבינו יצחק, שיש לפרש: החליף המקנה את השור בהנאת קבלת הפרה, שהקונה מקבלה היתמנו בעבור דבר הוא נותן לו.

שמע מינה מטבע נעשה חליפין — ואף על פי שבתורת דמים קיימא לן (בבא מציעא מד,א) דמעות אינן קונות, אלא משיכת המקח, אבל מעות אינן קונות אלא למיקם ב"מי שפרע" — כי יהבינהו מיהא ניהליה בתורת קנין סודר — נעשו חליפין, וקנו כי סודר, כדפירש בקונטרס. ואם תאמר: ומה טעם שמטבע נעשה חליפין למאן דאמר: פירי לא עבדי חליפין, אלא נעל דוקא? דהא מטבע לאו כלי הוא! ואומר רבינו תם: דמטבע כעין כלי, שראוי לתלותו בצואר בתו. ועוד אומר רבינו יצחק: משום שראוי לשקול בו משקלות. ועוד יש לומר: דמה שראוי להוציא ולקנות בו כל דבר — מחשבינן ליה כלי. **הכי** קאמר כל הנישום דמים באחר — פירש בקונטרס: כל דבר שאם בא לתתו דמים באחר צריך לשומו — היינו כל מטלטלין, בר ממטבע, כיון שזכה זה כו'. ואם נתנו בתורת חליפין — נקנו חליפין ללוקח במשיכה שמשך בעל המקח את זה. ואשמועינן תורת חליפין במטלטלין, ולמימר דאף על גב דליתנהו כלי אלא

מטלטלין

מטלטלין בעלמא הוו חליפין, ולא מטבע אתא לאשמועינן. דיקא נמי דלאו מטבע אתא לאשמועינן כו'. מאי כיצד? הוה ליה למיתני: כיצד? החליף מעות בפרה. ומשני: הכי קאמר וכו'. ותרתי אתא לאשמועינן; נקט ברישא מטבע, והדר אשמועינן שאר מטלטלי. ופירי נמי כו' — כל מידי דלא הוי כלי, פירי קרי ליה לענין חליפין, ומשום דפירי שביחי נקט פירי, ולא אמרינן נעל דוקא. כיצד? החליף שור בפרה, פירוש: בשר שור בפרה, וכל שכן שור חי דחשיב טפי, ודמי לכלי שמשתמשים בו. הניחא לרב ששת דאמר פירי עבדי חליפין — איכא לתרוצי כולה מתניתין, בין למאי דסליק אדעתין מעיקרא, בין למאי דתרצינן כל הנישום. אלא לרב נחמן מאי "כיצד", למאי דסלקא דעתך מעיקרא? ואף למאי דאוקימנא השתא! ומשני: הכי קאמר: יש דמים שהם כחליפין. וכולה מתניתין חדא הוא, ובמטבע עסקינן. והכי קאמר: כל הנעשה דמים באחר — דהיינו מטבע, פעמים שדמים קונות כמו חליפין דנעל, ואף כשנתנוהו בתורת דמים. כיצד: החליף דמי שור בפרה. כלומר, מכר לו שור במנה, ומשכו, ונתחייב לו המנה. אמר לו המוכר: יש לך פרה ליתן בדמיו, אמר לו: הן, שמאה לו במנה. אמר לו מוכר השור: המעות שאתה חייב לי נתונים לך בדמיה — מעות הללו קונים בלא משיכת הפרה, כחליפין, עד כאן לשונו. ויש משנין סוגיא של שמועה זו בשיטה אחרת, ומפרשי דרב נחמן ורב ששת פליגי בפירי דוקא, כגון פירות ממש או בשר שור, ולא בשאר מטלטלין. ומוליכין הסוגיא בתר מאי דסלקא דעתין מעיקרא. דלמאי דאוקמינן השתא — מיתוקמא כרב נחמן שפיר, דמודה הוא בשאר מטלטלין דעבדי חליפין — אם כן בשור חי קאמר רב נחמן דעבדי חליפין. ולאו מילתא היא, דטעמא דרב נחמן מפורש בפרק "הזהב" (בבא מציעא מז,א) דאמר קרא "נעל", נעל — אין, מידי אחרינא — לא. משמע דבעינא דוקא נעל, אבל כל דבר אחר, אפילו שור חי — לא עביד חליפין. ורבינו חיים ורבינו יצחק מקיימי פירוש זה. וההיא דפרק "הזהב" דקאמר רב נחמן: נעל אין — רוצה לומר: כל דדמי לנעל — דהיינו כלים שמשתמשים בהם. ושור וחמור גופייהו כנעל דמו, ונעשין חליפין, אפילו למאן דאמר פירי לא עבדי חליפין. ומטעם שפירש בקונטרס דדמו לכלים, הואיל שמשתמשין בו והוי חזי למלאכה. והשתא, הא דפריך לרב נחמן דאמר: פירי לא עבדי חליפין — כולה סוגיא קאי למאי דסלקא דעתין מעיקרא, כמו שפירש בקונטרס. אבל לרב יהודה דאמר: כל הנישום — אתי שפיר אפילו לרב נחמן, דאמר: כיצד החליף שור בפרה ולא בשר שור. ומשני: הכי קאמר רב נחמן, דיש דמים שהן כחליפין. והשתא ניחא ליה למאי דסלקא דעתין מעיקרא, ולמאי דאוקמינא השתא. אבל לפירוש הקונטרס קשה: דמשמע מתוך פירושו דגוף השור וגוף הפרה היינו פירות, ועלייהו קאמר רב נחמן דפירי לא עבדי חליפין. אם כן קשה: דהא תנן בפרק "השואל" (בבא מציעא ק,א) המחליף פרה בחמור וילדה וכו' — אלמא קונה האחד במשיכת חבירו, ושייך שפיר חליפין בחמור ופרה! ומידה, מצינו למידחי למאן דאמר: פירי לא עבדי חליפין, מפרש דמי פרה בחמור, וקאי "וילדה" אחמור. אבל עוד קשה: דתנן פרק "הזהב" (שם מז,א): פרתך בכמה — בכך וכך, וחמורך בכמה — בכך וכך. וקתני דקני לה לחמור במשיכת הפרה! לכך נראה: דדוקא בשר שור הוא דחשבינן פירי, אבל שור וחמור גופייהו — כנעל דמו, כדפירשתי לעיל. **שמא** יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה — ואם תאמר: אמאי עקרו קניית מעות, שהם מדאורייתא, לגמרי, ותקנו שתהא משיכה קונה ולא מעות? הוה להו לתקוני שיקנו המעות עם המשיכה, דהשתא לא מיעקרא קנייה דאורייתא לגמרי, וליכא נמי למיחש שמא יאמר המוכר "נשרפו חיטיך" כיון דמצי למידחי ביה כל כמה דלא משך! ויש לומר: דשמא לפעמים היה הלוקח מושך החיטין, ואי לא קנה במשיכה לחודה — יאמר למוכר "נשרפו חיטיך בעלייה". ואם תאמר: השתא נמי, כיון דמעות אינן קונות, לפעמים יתן הלוקח מעות למוכר קודם שימשוך החיטין, ויאמר המוכר "נשרפו מעותיך בעלייה"! ויש לומר: דלהא ליכא למיחש, דלכל הפחות יהא המוכר כשומר חנם, דמעות וכספים אין להם שמירה אלא בקרקע, והתם לא שייך למימר "נשרפו מעותיך".

משכו

כיון שזכה כו' — אם נתנו בתורת חליפין — נקנו חליפין ללוקח במשיכה שמשך בעל המקח את זה. ואשמועינן דתורת חליפין במטלטלין. ולמימר, דאף על גב דליתנהו כלי אלא מטלטלין בעלמא — הוו חליפין. ולא מטבע אתא לאשמועינן. **דיקא נמי** — דלאו מטבע אתא לאשמועינן. **מאי כיצד** — הוה ליה למיתני: כיצד החליף מעות בפרה! **הכי קאמר כו'** — תרתי אתא לאשמועינן; נקט ברישא מטבע, והדר אשמועינן שאר מטלטלין. **ופירי נמי כו'** — כל מידי דלא הוי כלי — פירי קרי ליה לענין חליפין. ומשום דפירי שביחי — נקט פירי. **עבדי חליפין** — עושין תורת חליפין, ולא אמרינן נעל דוקא. **בשר שור** — וכל שכן שור חי, דעדיף טפי, דדמי לכלי שמשתמשין בו. **הניחא לרב ששת** — איכא לתרוצי למתניתין בין למאי דסלקא דעתין מעיקרא, בין למאי דתריצנא: כל הנישום. **אלא לרב נחמן** — מאי כיצד, למאי דסלקא דעתך מעיקרא? ואף למאי דאוקימנא נמי ליתא! פלוגתא דרב ששת ורב נחמן בפרק "הזהב" (בבא מציעא מז,א). **הכי קאמר יש דמים שהן כחליפין** — כולה מתניתין חדא מילתא קאמר, ובמטבע עסקינן. והכי קאמר: כל הנעשה דמים באחר, דהיינו מטבע, פעמים שדמים קונים כמו חליפין דנעל, ואף כשנתנוהו בתורת דמים. **כיצד החליף דמי שור בפרה** — מכר לו שור במנה, ומשכו, ונתחייב לו זה המנה — אמר לו המוכר: יש לך פרה ליתן בדמים? אמר לו: הן. שמאה לו במנה או בפרס. אמר לו מוכר השור: הרי מעות שאתה חייב לי נתונים לך בדמיה — מעות הללו קונים בלא משיכת פרה, כחליפין דכלים. **מאי טעמא** — שאני משאר מעות? **סבר לה** — תנא דמתניתין כרבי יוחנן דאמר כו', ומשיכה מדרבנן איתא. **שמא יאמר לו** — המקבל מעות "נשרפו חיטיך"; אי מתרמי ליה דליקה — לא טרח לאצולינהו, סבר: לא בשריפתן אפסיד ולא בהצלתן אשתכר. להכי אוקמינהו ברשותיה, להיות הפסד השריפה עליו. והשכר לחזור אם נתייקרו, דלימסר נפשיה לאצולינהו. **במילתא דשכיחא** — שאר נתינת מעות במקח. **מילתא דלא שכיחא** — שיהא חייב לו הדמים קודם לכן. **משיכה מפורשת** — ויליף לה מ"או קנה מיד עמיתך", ולא שנא לא שכיחא מדשכיחא. **הניחא אי סבר לה כרב ששת** — דשאר מטלטלין שאינן כלי נעשה חליפין — מוקי למתניתין כרב ששת: כל הנישום, כדאוקימנא, דהא אתא לאשמועינן. **אלא אי סבר לה כרב נחמן** — דאמר: נעל דוקא, דהוא כלי. **ומטבע לא קני** — לריש לקיש מדאורייתא, דנימא: יש דמים שהם כחליפין — לאוקמי אדאורייתא במלתא דלא שכיח, כדאוקמה רב נחמן, היכי מתרץ לה למתניתין, בין לדסליק אדעתין מעיקרא בין למאי דאוקימנא? יש משנין סוגיא של שמועה זו בשיטה אחרת, ואמרי: פלוגתא דרב נחמן ורב ששת בפירי דוקא, ולא בשאר מטלטלין. ומוליכין שיטת הסוגיא בתר מאי דסליק אדעתא מעיקרא, דלמאי דאוקימנא השתא מיתוקמא כרב נחמן שפיר, דמודה הוא בשאר מטלטלין. ולאו מילתא היא, דטעמא דרב נחמן מפורש ב"הזהב" (מז,א) דאמר קרא "נעל", "נעל" — אין, מידי אחרינא — לא. וטעמא דרב ששת מ"לקיים כל דבר" — בכל דבר. ומטבע היינו טעמא דלא עביד חליפין — משום דדעתיה אצורתא, וצורתא עבידא דבטלה, שהמלכות פוסלתה ואינה כלום. **משנה רשות הנבוה בכסף** — בגמרא מפרש דמעות הקדש קונות. **בחזקה** — משיכה. **אמירתו לגבוה כו'** — מפרש בגמרא. **גמרא בבהמה** — קרבן צבור.

עד

כֵּיוָן שֶׁזָּכָה זֶה - נִתְחַיֵּב בַּחֲלִיפִין. דַּיְקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי: כֵּיצַד? הֶחֱלִיף שׁוֹר בְּפָרָה אוֹ חֲמוֹר בְּשׁוֹר, שְׁמַע מִינָּהּ. וּלְמַאי דְּסָלִיק אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא דְּמַטְבֵּעַ נַעֲשָׂה חֲלִיפִין, מַאי כֵּיצַד? - הָכִי קָאָמַר: פֵּירוֹת נַמִּי עָבְדֵי חֲלִיפִין, כֵּיצַד? הֶחֱלִיף בְּשַׂר שׁוֹר בְּפָרָה אוֹ בְּשַׂר חֲמוֹר בְּשׁוֹר, כֵּיוָן שֶׁזָּכָה זֶה - נִתְחַיֵּב בַּחֲלִיפִין. - הָנִיחָא לְרַב שֵׁשֶׁת, דַּאֲמַר: פֵּירוֹת עָבְדֵי חֲלִיפִין, אֶלָּא לְרַב נַחְמָן דַּאֲמַר: פֵּירוֹת לָא עָבְדֵי חֲלִיפִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - הָכִי קָאָמַר: יֵשׁ דָּמִים שֶׁהֵן כַּחֲלִיפִין, כֵּיצַד? הֶחֱלִיף דְּמֵי שׁוֹר בְּפָרָה, אוֹ דְּמֵי חֲמוֹר בְּשׁוֹר. מַאי טַעְמָא - סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר: דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ מְשִׁיכָה קוֹנָה - גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמַר לוֹ "נִשְׂרְפוּ חִיטֶּיךָ בַּעֲלִיָּיה". מִילְּתָא דִּשְׁכִיחַ - גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן, מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחַ - לָא גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן. וּלְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר: מְשִׁיכָה מְפוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה, הָנִיחָא אִי סָבַר לָהּ כְּרַב שֵׁשֶׁת דַּאֲמַר: פֵּירוֹת עָבְדֵי חֲלִיפִין - מְתָרֵץ כְּרַב שֵׁשֶׁת, אֶלָּא אִי סָבַר לָהּ כְּרַב נַחְמָן דַּאֲמַר: פֵּירוֹת לָא עָבְדֵי חֲלִיפִין, וּמַטְבֵּעַ לָא קָנֵי - בְּמַאי מוֹקֵי לָהּ? - עַל כָּרְחָךְ כְּרַב שֵׁשֶׁת סְבִירָא לֵיהּ. **מִשְׁנָה** רְשׁוּת הַגְּבוֹהַּ בְּכֶסֶף, וּרְשׁוּת הַהֶדְיוֹט בַּחֲזָקָה. אֲמִירָתוֹ לַגָּבוֹהַּ כִּמְסִירָתוֹ לַהֶדְיוֹט. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד רְשׁוּת הַגָּבוֹהַּ בְּכֶסֶף? גִּיזְבָּר שֶׁנָּתַן מָעוֹת בְּבְהֵמָה, אֲפִילּוּ בְּהֵמָה בְּסוֹף הָעוֹלָם - קָנָה. וּבְהֶדְיוֹט לֹא קָנָה עַד שֶׁיְּמַשּׁוֹךְ. כֵּיצַד אֲמִירָתוֹ לַגָּבוֹהַּ כִּמְסִירָתוֹ לַהֶדְיוֹט? דְּאוֹמֵר "שׁוֹר זֶה עוֹלָה" "בַּיִת זֶה הֶקְדֵּשׁ", אֲפִילּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם - קָנָה, בְּהֶדְיוֹט לֹא קָנָה

עד

כֵּיוָן שֶׁזָּכָה זֶה - המוכר, בחפץ שניתן לחליפין, נִתְחַיֵּיב הקונה בַּחֲלִיפִין, שנעשה החפץ שלו, ואם יאבד או ינזק יפסיד, ואף שאינו כלי.

דַּיְקָא נַמִּי – מדוייק כדברינו בלשון המשנה, דְּקָתָנֵי בהמשך המשנה, כֵּיצַד הַחֲלִיף שׁוֹר בְּפָרָה אוֹ חֲמוֹר בְּשׁוֹר, ואם ברישא מדובר במטבע, אף בסיפא היה צריך להיות דוגמא של מטבע, ומכך שהדוגמא היא בעלי חיים, שְׁמַע מִינָּה שגם הרישא אינה עוסקת במטבע.

מקשה הגמרא, וּלְמַאי דְּסָלִיק אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא – ולמה שעלה בדעתנו בתחילה דְּמַטְבֵּעַ נַעֲשָׂה חֲלִיפִין משמיעה המשנה, מַאי – מה הפירוש כֵּיצַד החליף שור בפרה וכו׳, הרי אין זו דוגמא של חליפי מטבע.

מתרצת הגמרא, הָכִי [־ כך] קָאָמַר, פֵּירוֹת נַמִּי עָבְדֵי חֲלִיפִין – גם בפירות אפשר לעשות חליפין, ולא רק בכלי, כֵּיצַד עושים חליפין בפירות, הֶחֱלִיף בְּשַׂר שׁוֹר בְּפָרָה אוֹ בְּשַׂר חֲמוֹר בְּשׁוֹר, שאינם נחשבים כלים אלא פירות, כֵּיוָן שֶׁזָּכָה זֶה נִתְחַיֵּיב בַּחֲלִיפִין. ולפי זה המשנה מלמדת גם שמטבע וגם שפירות – כגון בשר שור וחמור, עושים חליפין. אמנם כבר דחתה זאת הגמרא מחמת ההלכה שמטבע אינו עושה חליפין.נחלקו רב נחמן ורב ששת אם אפשר לעשות חליפין בפירות, לרב ששת פירות עושים חליפין, ולשיטתו פירשה הגמרא את משנתינו. אך רב נחמן לומד מהפסוק ׳שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ׳, שרק בכלי עושים חליפין, שהוא דומה לנעל. הגמרא מבררת את פירוש המשנה לדעת רב נחמן: מקשה הגמרא, הָנִיחָא – מובן הדבר לְרַב שֵׁשֶׁת דְּאָמַר פֵּירוֹת עָבְדֵי [־ עושים] חֲלִיפִין, בין לסברת המקשן, שבסיפא משמיעה המשנה שפירות עושים חליפין, ובין לתירוץ שבאה לומר שכל הנישום עושה חליפין, וגם פירות בכלל. אֶלָּא לְרַב נַחְמָן דְּאָמַר פֵּירוֹת לֹא עָבְדֵי [־אינם עושים] חֲלִיפִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – כיצד תתפרש המשנה, הרי שור נחשב פרי ואיך נעשה חליפין.

מתרצת הגמרא, הָכִי [־ כך] קָאָמַר, יֵשׁ דָּמִים שֶׁהֵן מועילים לקנין כַּחֲלִיפִין, ואף בלא למשוך את החפץ קונה, ו׳כל הנעשה דמים באחר׳, דהיינו מטבע, שמשולם עבור אחר, ׳כיון שזכה זה׳ – המוכר, במטבע, ׳נתחייב זה׳ – הקונה, באחריות החפץ, לא מתפרש בתורת חליפין, אלא מטעם קנין כסף, כֵּיצַד, אם הֶחֱלִיף דְּמֵי שׁוֹר – דמים שחייב לו תמורת קניית שור בְּפָרָה, אוֹ דְּמֵי חֲמוֹר – דמים שחייב לו תמורת קניית חמור בְּשׁוֹר, והעמיד לו פרה או שור בדמי החוב, קונה בכסף שחייב לו בלא משיכה. מבארת הגמרא מַאי טַעְמָא – מה הטעם שמועיל קנין בסף זה, משום שֶׁכֵּר לָהּ התנא של משנתינו כְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ שֶׁמְּשִׁיכָה קוֹנָה ולא מעות, גְּזֵרָה שֶׁמָּא אחר שקיבל את דמי החיטים, יֹאמַר לוֹ לקונה, נִשְׁרְפוּ חִיטֶּיךָ בָּעֲלִיָּיה, שאם תיפול דליקה בעליית ביתו שמונחים בה החיטים, לא יטרח להצילם, ולכן תקנו שכסף אינו קונה כדי שיוכל הקונה לחזור בו אם ישרף החפץ, ואם יתייקרו יוכל המוכר לחזור בו, ולכן יטרח להצילם. וכיון שרק מדרבנן אינו קונה, בְּמִילְּתָא דְּשַׁכִּיחַ [־ בדבר המצוי], גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנָן שמעות לא יקנו, אך בְּמִילְּתָא דְּלֹא שְׁכִיחַ – בדבר שאינו מצוי, כגון שבא לשלם את חובו בהקנאת הפרה או השור, לֹא גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנָן לבטל קנין כסף.

הגמרא מבררת כיצד יבאר ריש לקיש הסובר שמשיכה מדאורייתא את משנתינו: שואלת הגמרא, וּלְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר מְשִׁיכָה מִפּוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה, ולא כסף, ולכן אין לפרש שיש אופן שדמים יקנו, הָנִיחָא – מובן אִי סָבַר לָהּ כְּרַב שֵׁשֶׁת דְּאָמַר פֵּירוֹת עָבְדֵי [־ עושים] חֲלִיפִין, שאז מָתֵיץ – מבאר את המשנה כְּרַב שֵׁשֶׁת, שברישא מלמדת שכל המטלטלין הצריכים שומה, קונים בחליפין, ובסיפא מלמדת שאף בפירות אפשר לעשות חליפין. אֶלָּא אִי סָבַר לָהּ ריש לקיש כְּרַב נַחְמָן דְּאָמַר פֵּירוֹת לֹא עָבְדֵי [־ אינם עושים] חֲלִיפִין, ואין להעמיד את המשנה בבשר שור, וּמַטְבֵּעַ סובר הוא שלֹא קָנֵי, ואי אפשר להעמיד את המשנה שיש דמים שדן בחליפין, בְּמַאי מוֹקֵי לָהּ – באיזה אופן מעמיד את המשנה.

מתרצת הגמרא, עַל כָּרְחָךְ צריך לומר, שריש לקיש כְּרַב שֵׁשֶׁת סְבִירָא לֵיהּ – סובר הוא, שפירות עושים חליפין, ויפרש את המשנה כמותו.נמצאנו למדים שלושה אופנים בפירוש במשנה: א. כל הנעשה דמים באחר, דהיינו מטבע, נעשה חליפין, ופירות גם כן עושים חליפין, כשמחליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור. ונדחה פירוש זה לפי שלהלכה אין מטבע נעשה חליפין. ב. כל הנישום דמים באחר, דהיינו מטלטלין, נעשים חליפין, כגון המחליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור. ופירוש זה הוא לשיטת רב ששת שפירות עושים חליפין, וכך סובר גם ריש לקיש. ג. כל הנעשה דמים באחר, דהיינו מטבע, מועיל בקנין כסף כאשר בא כפרעון חוב, וכגון שבחוב של מכירת שור קונה פרה. ופירוש זה הוא לשיטת רב נחמן שפירות אינם עושים חליפין, ואינו יכול לפרש כפירוש הקודם, וסובר הוא כרבי יוחנן שמדאורייתא מעות קונות.

משנה

דרכי הקנין להקדש שונות מדרכי הקנין להדיוט. המשנה מלמדת את דרכי הקנין להקדש: רְשׁוּת הַגָּבוֹהַּ – הקדש, קונה בְּקנין כֶּסֶף, וּרְשׁוּת הַהֶדְיוֹט קונה בַּחֲזָקָה – במשיכה. אֲמִירָתוֹ ליתן דבר לַגָּבוֹהַּ - להקדש, נחשבת כִּמְסִירָתוֹ – כהקנאתו לְהֶדְיוֹט, ועליו לקיים דבריו.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את המשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד מה שאמרו שרְשׁוּת הַגָּבוֹהַּ קונה בְּכֶסֶף, גִּיזְבָּר שֶׁנָּתַן מָעוֹת של הקדש בְּבְהֵמָה לקנותה לקרבן ציבור, אֲפִילּוּ אם הבְּהֵמָה עומדת בְּסוֹף הָעוֹלָם ולא משכה, קָנָה, וּבְהֶדְיוֹט – במקח וממכר שבין בני אדם, לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשׁוֹךְ הקונה את החפץ, וכפי ששנינושנכסים שאין להם אחריות אין נקנים אלא במשיכה.

כֵּיצַד מה שאמרו אֲמִירָתוֹ לְגָבוֹהַּ כִּמְסִירָתוֹ לְהֶדְיוֹט, הָאוֹמֵר שׁוֹר זֶה יהיה לקרבן עוֹלָה, בַּיִת זֶה יהיה חֶרֶם, אֲפִילּוּ השור והבית נמצאים בְּסוֹף הָעוֹלָם ולא עשה הגיזבר קנין, קָנָה ההקדש, אך בְּהֶדְיוֹט לֹא קָנָה באמירה,

---

אגרות קודש

[אדר תשכ״א]

לפלא אז מ׳רעט און מ׳רעט וכשמגיע לפועל - כאו״א חושב שהכוונה למי שהוא אחר לא אליו!

כו״כ פעמים מובא פתגם - **הוראת** רבותינו נשיאנו טראכט גוט, וועט זיין גוט (שהכוונה שהמח׳ **תועיל** בזה) - ובהיפך מזה ״ממציא״ מחשבות באופן הפכי, ולמרות שנמצאים בחודש אדר שנצטוינו להרבות בשמחה, שרוי בעצבות (עיין תניא בזה) וכו׳.

וחותמים בדבר מלכות: טראכט גוט וועט זיין גוט - בנראה ובנגלה.

עַד שֶׁיִּמְשׁוֹךְ את השור וְיַחֲזִיק בבית, ובכך יקנם.

הברייתא מפרשת דיני פדיון הקדש: הבא לקנות חפץ מהקדש, וּמִשָּׁכוֹ מהגזבר בְּהִיותו שוה מָנֶה – מאה זוז, וְלֹא הִסְפִּיק לְפַדּוֹתוֹ – לשלם את דמיו עַד שֶׁהתייקר וּעָמַד ערכו בְּמָאתַיִם זוז, נוֹתֵן להקדש מָאתַיִם זוז, כערכו עתה.

מפרשת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מה הטעם שחייב לשלם יותר מערכו בשעת המשיכה, משום שנאמר בפדיון שדה מהקדש (ויקרא כז יט), 'וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ', שרק בנתינת הכסף קם החפץ להיות שלו, ובמשיכה אינו קונה, והתייקר ברשות הקדש, ועליו לשלם כערכו כעת, שזה שעת הקניין.

ומפרשת הברייתא אופן נוסף בפדיון הקדש: הבא לקנות חפץ מהקדש, וּמִשָּׁכוֹ מהגזבר בְּהִיותו שוה מָאתַיִם זוז, וְלֹא הִסְפִּיק לְפַדּוֹתוֹ – לשלם את דמיו עַד שֶׁהוזל וּעָמַד ערכו בְּמָנֶה, נוֹתֵן להקדש מָאתַיִם זוז כערכו בעת המשיכה.

שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא – מה הטעם שמשלם יותר מערכו בעת התשלום, הרי התבאר בדין הקודם שהתשלום כפי שעת התשלום. עונה הגמרא, כדי שלֹא יְהא כֹּחַ הֶדְיוֹט המוכר לחבירו, חָמוּר מֵהֶקְדֵּשׁ, ובהדיוט אילו הוזל החפץ אחר המשיכה, היה הקונה משלם כמחירו בעת המשיכה, והחפץ הוזל ברשותו, ולכן אף בהקדש משלם בשעת היוקר.

ומפרשת הברייתא אופן נוסף בפדיון הקדש: אם פְּדָאוֹ לחפץ בְּמָאתַיִם זוז, ששילם להקדש, וְלֹא הִסְפִּיק לְמוֹשְׁכוֹ עַד שֶׁהוזל וּעָמַד ערכו בְּמָנֶה, נוֹתֵן להקדש מָאתַיִם זוז, כלומר, אינו מקבל מנה בחזרה.

שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא – מה הטעם שנשאר ערכו מאתיים זוז, הרי בעת המשיכה שווה רק מנה. עונה הגמרא, משום שנאמר 'וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ', שבנתינת הכסף קם החפץ להיות שלו, ואז היה ערכו מאתיים, והוזל ברשותו.

ומפרשת הברייתא אופן נוסף בפדיון הקדש: אם פְּדָאוֹ לחפץ בְּמָנֶה, ושילם להקדש, וְלֹא הִסְפִּיק לְמוֹשְׁכוֹ עַד שֶׁהתייקר וּעָמַד ערכו בְּמָאתַיִם זוז, מַה שֶּׁפָּדָה במנה פָּדוּי, וְאֵין נוֹתֵן להקדש אֶלָּא מָנֶה, כלומר, אינו צריך להוסיף.

מקשה הגמרא, אַמַּאי – מדוע אינו מוסיף, הָכָא נַמִּי נִימָא – גם כאן נאמר, שלֹא יְהא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מֵהֶקְדֵּשׁ, ובמכירה רגילה, אם שילם ולא משך והתייקר החפץ, יכול המוכר לחזור בו ולדרוש כפי היוקר.

מתרצת הגמרא, אָטוּ הֶדְיוֹט – וכי בשאר מכירות, אם שילם ולא משך, והמוכר חוזר בו, לַאו בְּמִי שֶׁפָּרַע קָאֵי – וכי אינו מקבל עליו קללת 'מי שפרע'. וכיון שגם הדיוט אינו רשאי לחזור בו, אף הקדש לא יחזור בו.

משנה

המשנה שלפנינו מלמדת אילו מצוות אף נשים חייבות, ומאילו הן פטורות. כָּל מִצְוֹת הַבֵּן המוטלות עַל הָאָב לעשותן לו, אֲנָשִׁים חַיָּיבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. וְכָל מִצְוֹת הָאָב המוטלות עַל הַבֵּן לעשותן לאביו, אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חַיָּיבִין. וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא – שחיובה היא בזמנים מסוימים, אֲנָשִׁים חַיָּיבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא, אלא נוהגת בכל עת, אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים חַיָּיבִין. וְכָל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, בֵּין שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא בֵּין שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא, אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים חַיָּיבִין, חוּץ מִכָּל תַּקִּיף וכל תַּשְׁחִית וכל תִּטַּמָּא לַמֵּתִים שנשים פטורות מהן.

גמרא

מַאי הפירוש 'כָּל מִצְוֹת הַבֵּן עַל הָאָב'. אִילֵימָא – אם נפרש כָּל מִצְוֹת דְּמְיַחַיֵּיב בְּרָא לְמֶעֱבַד לְאַבָּא – שחייב הבן לעשות לאביו, כביכול אב ודומיהן, וכי נָשִׁים פְּטוּרוֹת מהן, וְהָתַנְיָא, נאמר בפסוק (ויקרא יט ג) 'אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ', אֵין לִי אֵינִי לומד מכאן אֶלָּא שהאִישׁ חייב במורא אב ואם, אִשָּׁה מִנַּיִן. אך כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בסיום הפסוק 'אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ' בלשון רבים, הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם – משמע שהציווי נאמר לשנים, לאיש ולאשה. הרי שאף נשים חייבות במצוות אלו. אלא, אָמַר רַב יְהוּדָה הָכִי קָאָמַר – כך תתפרש המשנה, כָּל מִצְוֹת הַבֵּן הַמּוּטָלוֹת עַל הָאָב לַעֲשׂוֹת לִבְנוֹ, אֲנָשִׁים – האב חַיָּיבִין, וְנָשִׁים – האם פְּטוּרוֹת. מוסיפה הגמרא, תָּנֵינָא – שנינו במשנתנו סיוע לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן – למה ששנו חכמים בברייתא. וכך שנינו בברייתא, הָאָב חַיָּיב לעשות בִּבְנוֹ מצוות אלו, לְמוּלוֹ, וְלִפְדּוֹתוֹ אם הוא בכור, וּלְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, וּלְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה, וּלְלַמְּדוֹ אוּמָנוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שהאב חייב אַף לְהַשִּׁיטוֹ – ללמדו לשחות בְּמַיִם, כדי שאם תטבע ספינתו ינצל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ אוּמָנוּת הרי הוא מְלַמְּדוֹ לִיסְטוּת. הגמרא תמהה על דברי רבי יהודה, מלמדו לִיסְטוּת סַלְקָא דַּעְתָּךְ לומר, הרי הוא אינו מלמדו כלום. מבארת הגמרא, אֶלָּא כוונת רבי יהודה לומר כְּאִילּוּ מְלַמְּדוֹ לִיסְטוּת, מאחר שכשאינו מלמדו אומנות הוא אינו יודע להתפרנס בעצמו, ומלסטם את הבריות.

הגמרא מבארת את המקור לכך שהאב חייב לעשות מצוות אלו לבנו, ושואלת על הדין הראשון לְמוּלוֹ מְנָלָן – מנין שהאב חייב. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב (בראשית כא ד) 'וַיִּמָּל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ', מכאן שהאב חייב למול את בנו. הגמרא מוסיפה, שישנם עוד שחייבים במילת הבן. וְהֵיכָא דְּלֵא מַהֲלֵיהּ אֲבוּהּ – ואם לא מלו אביו, מִיחַיְּיבֵי בֵּי דִּינָא לְמִימְהַלֵּיהּ – חייבים בית דין למולו, דִּכְתִיב (בראשית יז י) 'הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר', ופסוק זה נאמר לבית דין. וְהֵיכָא דְּלֵא מַהֲלֵיהּ בֵּי דִּינָא – ואם לא מלוהו בית דין, אינו נפטר בכך אלא מִיחַיַּיב אִיהוּ לְמִימְהַל נַפְשֵׁיהּ – חייב הבן למול את עצמו כשיגדל, דִּכְתִיב (בראשית יז יד) 'וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה'. מברר הגמרא, אִיהִי – האם, מְנָלָן דְּלֵא מִיחַיְּיבָא – מנין שאינה חייבת למול את בנה. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב (בראשית כא ד) באברהם שמל את יצחק 'כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים', ומשמע שדווקא 'אוֹתוֹ', כלומר את אברהם האב, ציוה אלוקים כן, וְלֹא אוֹתָהּ ולא את שרה האם. שואלת הגמרא, אַשְׁכְּחָן מִיָּד – בפסוק זה למדנו שהאם [שרה] היתה פטורה באותה שעה, אך לְדוֹרוֹת הבאים מְנָלָן שהאם פטורה. משיבה הגמרא, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'צוֹ' אֵינוֹ אֶלָּא זֵירוּז – שיהא זריז לעשותו, וכן שהדבר נוהג מִיָּד וּלְדוֹרוֹת הבאים. לשון זֵירוּז יש ללמוד מִדִּכְתִיב (דברים ג כח) 'וְצַוֵּה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ', כלומר זרזהו בעשיית הדבר. ושהדבר נוהג מִיָּד וּלְדוֹרוֹת הבאים, יש ללמוד מִדִּכְתִיב (במדבר טו כג) 'מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם', שהציווי הוא לאותה עת ולדורות הבאים. ומכיון שבפטור אשה ממילת בנה נאמר 'כַּאֲשֶׁר צִוָּה', אף לדורות הוא.

הגמרא ממשיכה לברר את המקור לשאר חיובי האב לבנו, ושואלת לִפְדּוֹתוֹ מְנָלָן שהאב חייב. משיבה הגמרא, דבר זה מפורש בתורה דִּכְתִיב (שמות לד ב) 'כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה'. מוסיפה הגמרא, וְהֵיכָא דְּלֵא פְּרַקֵּיהּ אֲבוּהּ – ואם לא פדאו אביו, מִיחַיַּיב אִיהוּ לְמִפְרְקֵיהּ – חייב הבן לפדות את עצמו, דִּכְתִיב (במדבר יח טו) 'אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם', ותיבת 'תִּפְדֶּה' נהגת אף בלשון 'תִּיפָּדֶה', כלומר תפדה את עצמך. מבררת הגמרא, וְאִיהִי – היא, האם, מְנָלָן דְּלֵא מִיפַּקְדָּה – מנין שאינה מצווית לפדות את בנה. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב 'תִּיפְדֶּה תִּפְדֶּה'. כלומר תיבת 'תִּפְדֶּה' שמשמעותה תפדה אחרים, אפשר אף להגות אותה כאילו נאמר 'תִּפָּדֶה' שמשמעותה תיפדה בעצמך. לפיכך יש להקיש שני משמעויות אלו זו לזו ולומר שכָּל שֶׁמְּצַוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ ונכלל בציווי 'תִּפָּדֶה', דהיינו האב [אילו היה בכור], מְצַוֶּה אף לִפְדּוֹת אֶת אֲחֵרִים – את בנו, כפי שמשמע מהלשון 'תִּפְדֶּה'. וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, כלומר האם וכמבואר להלן, אֵינוֹ מְצַוֶּה לִפְדּוֹת את אֲחֵרִים – את בנה. שואלת הגמרא, וְאִיהִי – האשה, מְנָלָן דְּלֵא מִיחַיְּיבָא לְמִיפְרַק נַפְשָׁהּ – מנין שאינה חייבת לפדות את עצמה [אם היא בכורה]. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב 'תִּפְדֶּה תִּפָּדֶה', כלומר יש להקיש את המשמעות העולה מתיבת תִּפְדֶּה [לפדות את אחרים] למשמעות העולה מתיבת תִּפָּדֶה [תפדה את עצמך], ולומר כָּל

המשך בעמוד קצט

רש"ל

עד שימשוך — בשור. **ויחזיק** — בבית. **משכו** — הדיוט, חפץ של הקדש, מיד הגזבר במנה. **ולא הספיק לפדותו** — כלומר, לתת דמיו לגזבר. **נותן מאתים** — דכי אייקר — ברשות הקדש אייקר, הואיל ולא נתן המעות. **לא יהא כח הדיוט כו'** — שאם משכו מיד הדיוט ישלם כל מעותיו, דקנאו במשיכה וברשותו הוא דזל. **פדאו** — נתן את המעות. **משנה כל מצות האב כו'** — בגמרא מפרש לכולה מתניתין. **שהומן גרמא** — שהזמן גורם לה שתבא. **חוץ מכל תקיף** — פאת הראש. **וכל תשחית** — פאת זקן. **וכל תמטא** — דכהנים. **גמרא אי נימא דמיחייב ברא למיעבד לאבא** — והכי משמע: כל מצות שהבן מצווה על אביו — נשים פטורות?! בתמיה. **איש אמו ואביו תיראו הרי כאן שנים** — לשנים הוא אומר. **המוטלות** (עליו) על האב — כגון הנך דמפרש בברייתא: ללמדו תורה, ולמולו, ולפדותו בחמשה סלעים אם בכור הוא, ולהשיאו אשה. וכולה יליף ואזיל מקראי. **אף להשיטו בנהר** — שמא יפרוש בספינה ותטבע, ויסתכן אם אין יודע לשוט. **ליסטות סלקא דעתך** — והלא ישב ולא למדו כלום! **כאילו מלמדו ליסטות** — דכיון דאין לו אומנות, ויחסר לחמו — ילך בפרשת דרכים וילסטם את הבריות. **כאשר צוה אותו** — ולא את שרה. **מיחייב איהו** — כשיגדל. **אשכחן מיד** — לאברהם נאמר כן. **אינו אלא לשון זירוז** — שיהא מהיר וזריז בדבר, ונוהג מיד, ונוהג לדורות. **תיפדה תפדה כו'** — כלומר קרי ביה תִּפְדֶּה. **ואיהי מנלן דלא מיפקדא** — איהי, אמו, מנין שאינה מצווה לפדות את בנה? דכיון דמצות עשה שלא הזמן גרמא הוא — בעי קרא למעוטה. **לפדות את עצמו** — כשהוא בכור, ולא פדאו אביו. **ואיהי מנלן דלא מיחייבה** — נהי דאביה אינו מצווה לפדותה, דכתיב "בכור בניך", אימא איהי תפדה נפשה לכשתגדל. דהא קרינן ביה תִּפְדֶּה, אלמא מצווה אברא נמי רמיא. **והך מצות עשה שאין הזמן גרמא היא! כל שאחרים כו'** — האב. **הוא לפדות** — שלא פדאו אביו.

כל

תוספות

משכו במאתים ולא הספיק וכו' נותן מאתים מאי טעמא לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש — ואם תאמר: תיפוק ליה מטעם דאמירתו לגבוה במסירתו להדיוט, וכיון דמשכו במאתים — אינו יכול לחזור בו! ויש לומר: כיון דבטעות היה, כמו הכא, שלא היה סבור שישתנה השער — לא הוי כמסירה להדיוט. וקשה: דאמר בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קלג,ב) גבי בנו של יוסף בן יועזר דאשכח מרגניתא, אמרה ליה דביתהו: זיל מוברה לגזבר דהקדש, ולא תשיימא את, דאמירה לגבוה במסירה להדיוט. ואמאי? הא שומא בטעות הוא, אם יאמר לתתה פחותה משויה! ויש לומר: בדבר שאין שומתו ידועה, כגון מרגניתא, גומר בדעתו אפילו תשווה יותר. שהרי כמו כן מסופק שמא שוה פחות. אי נמי יש לומר: דהתם כששָׁם אותה בפחות משוויה מתכוין לוותר להקדש, אם כן שייך לומר אמירתו לגבוה במסירתו להדיוט. אבל הכא — לא נתכוין לוותר כלל כשמשכו במאתים, שכך היה שוה באותה שעה, ולא שייך אמירתו לגבוה במסירה להדיוט. **אטו** הדיוט לאו במי שפרע קאי — וכיון דהדיוט אינו יכול לחזור בו בלא "מי שפרע" היכא דיהיב לו דמי — כמו כן הקדש לא יחזור בו. וקשה: דאמר פרק "הניזקין" (גיטין נב,א) דיתמי הרי הן כהקדש, ולא מיקנו אלא בבספים, דקא יהיב דמי ליתמי אפירי וזל — אין לוקח יכול לחזור בו, אייקור — יתמי יכלו לחזור בהם, שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש. ואמאי? והא בהדיוט נמי איכא ב"מי שפרע"! ויש לומר: דלא דמי, דהתם גבי יתמי מדאורייתא דינם כהדיוט, ואם כן אינם קונים בלא משיכה, אלא שייפו חכמים כהם לעשות כהקדש, שיהו קונים בבסף. הילכך במקום הפסדם של יתומים — אוקימנא אדינא, אף על גב דהדיוט קאי ב"מי שפרע", כדי שלא יהיה כח הדיוט מרובה משלהן, ולא יבואו לידי הפסד על ידי תקנת חכמים. כי לולי התקנה — היו חוזרים בהם אפילו קבלו המעות, כיון שלא משך. אבל הקדש, דמדאורייתא הוא דמקני בכספא, אבל רבנן תקנו משיכה להרויחן שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש, וכיון דהדיוט אינו יכול לחזור בו אלא אם כן מקבל עליו "מי שפרע" — נוקמיה אדיניה בבסף, ולא יוכל הקדש לחזור בו כלל, כיון שקיבל הבסף.

אותו ולא אותה — ואם תאמר: למה לי קרא? תיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא הוא — שנימול בשמיני לילדתו, ונשים פטורות! ויש לומר: כיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק — לאו זמן גרמא הוא. ואם תאמר: אכתי מצות עשה שהזמן גרמא הוא — דאין מלין אלא ביום, כדאיתא בפרק "הערל" (יבמות עב,א)! ויש לומר: דאתיא כמאן דאמר התם דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום בין בלילה.

ואיהי מנא לן דלא מיחייבה למיפרק נפשה דכתיב "תפדה" "תיפדה" — ואם תאמר: תיפוק ליה משום דכתיב "כל בכור בניך תפדה" דמשמע בניך ולא בנותיך! ויש לומר: דסלקא דעתך: בכור בניך — אב חייב לפדות ולא נקבה, אבל הנקבה תפדה עצמה, להכי איצטריך להאי קרא.

ואזיל

1 עַד שֶׁיִּמְשׁוֹךְ וְיַחֲזִיק. מִשָּׁכוֹ בְּמָנֶה וְלֹא הִסְפִּיק לִפְדּוֹתוֹ
2 עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם - נוֹתֵן מָאתַיִם. מַאי טַעְמָא -
3 "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". מִשָּׁכוֹ בְּמָאתַיִם וְלֹא הִסְפִּיק
4 לִפְדּוֹתוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה - נוֹתֵן מָאתַיִם, מַאי טַעְמָא -
5 לֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מֵהֶקְדֵּשׁ. פְּדָאוֹ בְּמָאתַיִם וְלֹא
6 הִסְפִּיק לְמוֹשְׁכוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה - נוֹתֵן מָאתַיִם, מַאי
7 טַעְמָא - "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". פְּדָאוֹ בְּמָנֶה וְלֹא הִסְפִּיק
8 לְמוֹשְׁכוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם - מַה שֶּׁפָּדָה פָּדוּי, וְאֵין
9 נוֹתֵן אֶלָּא מָנֶה. אַמַּאי? הָכִי נַמִי נֵימָא: לֹא יְהֵא כֹּחַ
10 הֶדְיוֹט חָמוּר מֵהֶקְדֵּשׁ! - אַטּוּ הֶדְיוֹט לָאו בְּ"מִי שֶׁפָּרַע"
11 קָאֵי? **משנה** כָּל מִצְוֹת הַבֵּן עַל הָאָב - אֲנָשִׁים חַיָּבִין
12 וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת, וְכָל מִצְוֹת הָאָב עַל הַבֵּן - אֶחָד אֲנָשִׁים
13 וְאֶחָד נָשִׁים חַיָּבִין. וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא
14 אֲנָשִׁים חַיָּבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת, וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא
15 הַזְּמַן גְּרָמָא - אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים חַיָּבִין. וְכָל
16 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, בֵּין שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא בֵּין שֶׁלֹּא הַזְּמַן
17 גְּרָמָא - אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים חַיָּבִין, חוּץ מִ"בַל
18 תַּקִּיף" וּ"בַל תַּשְׁחִית" וּ"בַל תִּטַּמֵּא לַמֵּתִים". **גמרא**
19 מַאי "כָּל מִצְוֹת הַבֵּן עַל הָאָב"? אִילֵימָא כָּל מִצְוֹת
20 דְּמִיחַיְּיב בְּרָא לְמֶיעְבַד לְאַבָּא נָשִׁים פְּטוּרוֹת - וְהָתַנְיָא:
21 "אִישׁ" - אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר
22 "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" - הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. - אָמַר רַב
23 יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר: כָּל מִצְוֹת הַבֵּן הַמּוּטָּלוֹת עַל הָאָב
24 לַעֲשׂוֹת לְבֵנוֹ - אֲנָשִׁים חַיָּבִין, וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. תָּנֵיגָא
25 לְהָא, דְּתָנוּ רַבָּנַן: הָאָב חַיָּב בִּבְנוֹ לְמוֹלוֹ, וְלִפְדּוֹתוֹ,
26 וּלְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, וּלְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה, וּלְלַמְּדוֹ אוּמָּנוּת. וְיֵשׁ
27 אוֹמְרִים: אַף לְהָשִׁיטוֹ בַּמַּיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ אוּמָּנוּת - מְלַמְּדוֹ
28 לִיסְטוּת. - לִיסְטוּת סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא: כְּאִילּוּ מְלַמְּדוֹ לִיסְטוּת. "לְמוּלוֹ" מִנַּלָּן? דִּכְתִיב: "וַיָּמָל
29 אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ". וְהֵיכָא דְּלָא מַהֲלֵיהּ אֲבוּהּ - מִיחַיְּיבֵי בֵּי דִינָא לְמִימְהֲלֵיהּ, דִּכְתִיב "הִמּוֹל
30 לָכֶם כָּל זָכָר", וְהֵיכָא דְּלָא מַהֲלֵיהּ בֵּי דִינָא - מִיחַיְּיבֵי אִינּוּן לְמִימְהַל נַפְשֵׁיהּ, דִּכְתִיב "וְעָרַל זָכָר
31 אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה". אִיהִי מְנַלָּן דְּלָא מִיחַיְּיבָא? - דִּכְתִיב "כַּאֲשֶׁר צִוָּה
32 אֹתוֹ אֱלֹהִים", אוֹתוֹ - וְלֹא אוֹתָהּ. אַשְׁכַּחַן מִיָּד, לְדוֹרוֹת מְנַלָּן? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל
33 מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "צוֹ" - אֵינוֹ אֶלָּא זֵירוּז, מִיָּד וּלְדוֹרוֹת. זֵירוּז - דִּכְתִיב "וְצוֹ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ
34 וְאַמְּצֵהוּ", מִיָּד וּלְדוֹרוֹת - דִּכְתִיב "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם". "לְפִדּוֹתוֹ". מְנַלָּן?
35 דִּכְתִיב "כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה". וְהֵיכָא דְּלָא פָּרְקֵיהּ אֲבוּהּ - מִיחַיְּיבֵי אִינּוּן לְמִפְרְקֵיהּ, דִּכְתִיב
36 "פָּדֹה תִּפְדֶּה". וְאִיהִי מְנַלָּן דְּלָא מִיפַּקְדָה - דִּכְתִיב "תִּיפְדֶּה" "תִּפְדֶּה", כָּל שֶׁמְּצוּוֶּה לִפְדּוֹת
37 אֶת עַצְמוֹ - מְצוּוֶּה לִפְדּוֹת אֶת אֲחֵרִים, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְצוּוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ - אֵינוֹ מְצוּוֶּה
38 לִפְדּוֹת אֲחֵרִים. וְאִיהִי מְנַלָּן דְּלָא מִיחַיְּיבָא לְמִיפְרַק נַפְשַׁהּ - דִּכְתִיב - "תִּפְדֶּה" "תִּיפְדֶּה" - כָּל
39 שֶׁאֲחֵרִים מְצוּוִּים לִפְדּוֹתוֹ מְצוּוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, וְכָל שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצוּוִּים לִפְדּוֹתוֹ - אֵין
40 מְצוּוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצוּוִּין לִפְדּוֹתָהּ - דְּאָמַר קְרָא "כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ
41 תִּפְדֶּה". בָּנֶיךָ וְלֹא בְּנוֹתֶיךָ. תָּנוּ רַבָּנַן: הוּא לִפְדּוֹת וּבְנוֹ לִפְדּוֹת - הוּא קוֹדֵם לְבְנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה
42 אוֹמֵר: בְּנוֹ קוֹדְמוֹ, שֶׁזֶּה - מִצְוָתוֹ עַל אָבִיו. וְזֶה - מִצְוַת בְּנוֹ עָלָיו. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: הַכֹּל מוֹדִין

כל

ואזיל כהן וטריף להו משעבדי. כלומר בבני חרי פריק ליה לבריה שאם היה פודה עצמו בבני חרי לא היה פודה בנו ממשעבדי דמיירי שנשתעבדו קודם שנולד הבן ולכך מקדים פדיון בנו ואין כאן אונאה ללקוחות דמצות בנו עליו יותר ממצות גופו כפ"ה וק' דאדרבה יש אונאה ללקוחות דמצות גופו עדיף ויאמרו פדה את עצמך בתחלה ואם יאמר אפדה את עצמי ממשעבדי יאמרו אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום בני חרי ואפי' פדה בנו בכור מבני חרי יאמרו לכהן הנחנו לך מקום לגבות ממנו אותם חמש בני חורין ולכך פירש ר"י דמיירי כגון דאיכא חמש משועבדי' מיצחק שעשאן אפותיקי לכהן בעבור יעקב בנו ואח"כ מברה ושוב גדל יעקב והיה לו בן ועמד הוא ובנו לפדות ואין להם אלא ה' סלעים מבני חרי ור' יהודה סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמי והיו לו אפותקאות בשטר לכהן קודם ולכך גובה מהן אע"פ שיש בני חרי ליעקב לפי שמצותו על נכסי אביו יותר מעל נכסי עצמו דחוב האב על נכסי האב ולא על נכסי הבן ואינם יכולים לומר הנחנו לך מקום בנכסי יעקב שאין עליו לשלם חוב של אביו ומנכסיו אין לו כלום וכן משמע הלשון דקתני שזה מצותו על אביו: **הא** לן והא להו. פי' בקונטרס בני בבל היו הולכין וגורסין משניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי הבית מוטל עליהם נושא אשה דהוה ליה בלא הרהור ואח"כ לומד תורה הא להו לבני א"י הלומדים במקומם אם נושא אשה יהו כל צרכי הבית מוטלין עליו ויבטלוהו וקשה לר"ת דמשמע דקאמר שמואל דנושא אשה תחלה כדי להיות בלא הרהור ומוקי לה למילתיה בבני בבל א"כ אכתי איכא הרהור כיון שהולכים ללמוד חוץ למקומן ועוד קשה אחר שנשא אשה היאך יצא חוץ למקומו ללמוד והלא הוא צריך לחזור אחר מזונות אשתו ובגיו ובפ"ק דגיטין (דף ו:) אשכחן דשלח רבי אביתר בני אדם הבאים משם לכאן הם מקיימין בעצמן ויתנו את הילד בזונה ואת הילדה מכרו ביין פירוש שצריכין בניו ובנותיו להתמשכן בעבור מזונותיהן משמע שאין עושים יפה שהולכים ללמוד חוץ למקומן על כן נראה לר"ת איפכא דר' יוחנן דאמר ריחים בצוארו ויעסוק בתורה לבני בבל דיבר שאינו יכול להניח אשתו וילך וילמוד תורה ועוד שהם עניים ושמואל דאמר נושא אשה תחלה לבני א"י אמר שיכולים ללמוד במקומם וגם הם עשירים וטוב לו שישא אשה וילמוד תורה בטהרה ומיהו פעמים שגם בני א"י היו יוצאים חוץ למקומן לבבל ללמוד תורה אלא רובם היו לומדים במקומם ואין תימה אם שמואל שהיה מבני בבל דמורה לבני א"י שהיו לפניו תלמידים מבני א"י שהיה מדבר להם ור' יוחנן אע"פ שהיה מא"י היה מדבר לתלמידים שלפניו מבבל וכן מצינו בפ"ק דשבת (דף ט.) גבי מאימתי התחלת אכילה רב אמר משיטול

כל היכא. דלית ליה נכסי אלא ה' סלעים: כתובה בשטר דמיא. ובפדיון עצמו היה מחוייב קודם ששיעבד קרקעותיו ויטרוף את הלקוחות הילכך בחמש בני חרי דאיכא פריק לבריה דאין זה אונאה שהרי מצות בנו עליו יותר ממצותו: ואזיל כהן וטריף. לקוחות על פדיון עצמו: לאו כתובה בשטר דמי. ואינו גובה ממשועבדים: דכתיב ולמדתם. קרא אחרינא הוא ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם (דברים ה:): דלא מיחייבה. ללמד את בנה דכתיב ולמדתם את בניכם קרי ביה ולמדתם לאקושינהו דלא מיפקדא ללמוד: אחרים. האב: אם היה בנו זריז. והאב רואה שיצליח ממנו ואין לו סיפוק נכסים שילמדו שניהם ילמוד בנו והוא יטריח אחר מזונות ויספיקנו: בי רבנן. בהמ"ד רחוק מן היישוב הוה: לא ליתיב ליה אינש אושפיזא. לרב אחא ועל כרחו ילין בבית המדרש ומתוך חסידותו יעשה לו נס ויהרוג את המזיק: בת. לן: אידמי ליה. מזיק: כתנינא דשבע רישיה. שהיו לו שבע גולגולות: כל בריעה דבריע. רב אחא מתפלל על אותו מזיק נתר חד רישא: סכינתין. סכנתם אותה: הא לן הא להו. בני בבל היו הולכין וגורסין משניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי הבית מוטלים עליו נושא אשה דהוה בלא הרהור ואח"כ הולך ולומד תורה: להו. לבני א"י הלומדים במקומם אם נושא אשה יהו צרכי הבית מוטלין עליו ויבטלוהו: חזייה. רב הונא לרב המנונא: דלא פרים סודר. כדרך הנשואין שהיו רגילין לכסות ראשן:

הוה

כָּל הֵיכָא דְּלֵיכָּא אֶלָּא חָמֵשׁ סְלָעִים הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ מַאי טַעְמָא מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ עֲדִיפָא כִּי פְּלִיגֵי הֵיכָא דְּאִיכָּא חָמֵשׁ מְשׁוּעְבָּדִים וְחָמֵשׁ בְּנֵי חוֹרִין ר' יְהוּדָה סָבַר מִלְוֶה דִּכְתִיב בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בְּשִׁטָּר דַּמְיָא בְּהַנֵּי חָמֵשׁ פָּרִיק לִבְרֵיהּ וְאָזִיל כֹּהֵן וְטָרִיף לֵיהּ לְחָמֵשׁ מְשׁוּעְבָּדִים לְדִידֵיהּ וְרַבָּנַן סַבְרִי מִלְוֶה דִּכְתִיב בְּאוֹרַיְיתָא לָאו כִּכְתוּבָה בְּשִׁטָּר דַּמְיָא וְהִילְכָּךְ מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ עֲדִיף ת"ר לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ וְלַעֲלוֹת לָרֶגֶל פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כַּךְ עוֹלֶה לָרֶגֶל ר' יְהוּדָה אוֹמֵר עוֹלֶה לָרֶגֶל וְאח"כ פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ שֶׁזּוּ מִצְוָה עוֹבֶרֶת וְזוּ מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת בִּשְׁלָמָא לְר' יְהוּדָה כִּדְקָאָמַר טַעְמָא אֶלָּא רַבָּנַן מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּאָמַר קְרָא כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְהָדַר לֹא יֵרָאוּ פָּנַי רֵיקָם ת"ר מַנַּיִן שֶׁאִם הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בָּנִים מֵחָמֵשׁ נָשִׁים שֶׁחַיָּב לִפְדּוֹת כּוּלָּן ת"ל כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה פְּשִׁיטָא בְּפֶטֶר רֶחֶם תָּלָא רַחֲמָנָא מַהוּ דְּתֵימָא נַיְלַף בְּכוֹר בְּכוֹר מִנַּחֲלָה מַה לְּהַלָּן רֵאשִׁית אוֹנוֹ אַף כָּאן רֵאשִׁית אוֹנוֹ קמ"ל: לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה: מְנָלָן דְּכִתִיב וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם וְהֵיכָא דְּלֵא אַגְמְרֵיהּ אֲבוּהַּ מִיחַיֵּיב אִיהוּ לְמִיגְמַר נַפְשֵׁיהּ דִּכְתִיב וּלְמַדְתֶּם אִיהִי מְנָלָן דְּלֵא מִיחַיְיבָא דִּכְתִיב וְלִימַּדְתֶּם וּלְמַדְתֶּם כָּל שֶׁמִּצְוָּה לִלְמוֹד מִצְוָּה לְלַמֵּד וְכָל שֶׁאֵינוֹ מִצְוָּה לִלְמוֹד אֵינוֹ מִצְוָּה לְלַמֵּד וְאִיהִי מְנָלָן דְּלֵא מִיחַיְיבָא לְמֵילַף נַפְשָׁהּ דִּכְתִיב וְלִימַּדְתֶּם וּלְמַדְתֶּם כָּל שֶׁאַחֵרִים מְצוּוִין לְלַמְּדוֹ מִצְוָּה לְלַמֵּד אֶת עַצְמוֹ וְכָל שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצוּוִין לְלַמְּדוֹ אֵין מִצְוָּה לְלַמֵּד אֶת עַצְמוֹ וּמִנַּיִן שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצוּוִין לְלַמְּדָהּ דְּאָמַר קְרָא וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ רַבָּנַן: הוּא לְלִמּוֹד וּבְנוֹ לִלְמוֹד - הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם בְּנוֹ זָרִיז וּמְמוּחֶלֶח וְתַלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּים בְּיָדוֹ - בְּנוֹ קוֹדְמוֹ. כִּי הָא דְּרַב יַעֲקֹב בְּרֵיהּ דְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, שְׁדַרֵיהּ אֲבוּהּ לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי. כִּי אֲתָא, חַזְיֵיהּ דְּלָא הֲוָה מִיחַדְּדִין שְׁמַעְתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא עֲדִיפָא מִינָּךְ, תּוּב אַתְּ, דְּאֵיזִיל אָנָא. שְׁמַע אַבַּיֵי דְּקָא הֲוָה אָתֵי. הֲוָה הַהוּא מַזִּיק בֵּי רַבָּנַן דְּאַבַּיֵי, דְּכִי הֲווּ עָיְילֵי בְּתָרֵין אֲפֵילוּ בֵּימָמָא הֲווּ מִיתַּזְקִי. אָמַר לְהוּ: לָא לֵיתִיב לֵיהּ אֵינָשׁ אוּשְׁפִּיזָא, אֶפְשָׁר דְּמִתְרְחִישׁ נִיסָא. עַל, בַּת בְּהַהוּא בֵּי רַבָּנַן, אִידְּמֵי לֵיהּ כְּתַנִּינָא דְּשִׁבְעָה רֵישָׁווֹתֵיהּ, כָּל בְּרִיעָה דְּכָרֵע נְתַר חַד רֵישֵׁיהּ. אָמַר לְהוּ לְמָחָר: אִי לָא אִתְרְחִישׁ נִיסָא סַכִּינְתִּין. תָּנוּ רַבָּנַן: לְלִמּוֹד תּוֹרָה וְלִישָׂא אִשָּׁה - יִלְמוֹד תּוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא אִשָּׁה - יִשָּׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יִלְמוֹד תּוֹרָה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה, נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יִלְמוֹד תּוֹרָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רֵיחַיִּים בְּצַוָּארוֹ וְיַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה?! וְלָא פְּלִיגִי: הָא - לָן, וְהָא - לְהוּ. מִשְׁתַּבַּח לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא בִּדְרַב הַמְנוּנָא דְּאָדָם גָּדוֹל הוּא. אָמַר לֵיהּ: כְּשֶׁיָּבֹא לְיָדְךָ הָבִיאֵהוּ לְיָדִי. כִּי אֲתָא חַזְיֵיהּ דְּלָא פָּרִים סוּדְרָא. - אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא פְּרִיסַת סוּדְרָא? אָמַר לֵיהּ דְּלָא נָסִיבְנָא. אַהַדְרִינְהוּ לְאַפֵּיהּ מִינִּיהּ, אָמַר לֵיהּ: חֲזִי דְּלָא חָזֵית לְהוּ לְאַפֵּי עַד דְּנָסַבְתָּ. רַב הוּנָא לְטַעְמַיְיהוּ, דְּאָמַר: בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה - כָּל יָמָיו בַּעֲבֵירָה. - בַּעֲבֵירָה סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא אֵימָא: כָּל יָמָיו בְּהִרְהוּר עֲבֵירָה. אָמַר רָבָא, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְצַפֶּה לְאָדָם מָתַי יִשָּׂא אִשָּׁה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ עֶשְׂרִים וְלֹא נָשָׂא - אוֹמֵר: תִּיפַּח עַצְמוֹתָיו. אָמַר רַב חִסְדָּא: הַאי דְּעָדִיפְנָא מֵחַבְרַאי - דְּנָסִיבְנָא בְּשִׁיתְסַר. וְאִי הֲוָה נָסִיבְנָא בְּאַרְבֵּיסַר

הוה

שכָּל הֵיכָא דְּלֵיכָּא – שאין לאב נכסים אֶלָּא בשווי חָמֵשׁ סְלָעִים שהוא שיעור פדיון בכור, הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ – האב פודה את עצמו תחילה. מַאי טַעְמָא – מה הטעם, משום שמִצְוָה דְּגוּפֵיהּ – הנעשית בגופו עֲדִיפָא ממצוה הנעשית בגופם של אחרים. כִּי פְּלִיגִי – המקרה בו נחלקו ת"ק ור"י, הוא הֵיכָא דְּאִיכָּא – שיש לאב חָמֵשׁ מְשׁוּעְבָּדִים – קרקע בשווי חמש סלעים המשועבדת לכהן עבור פדיון עצמו, וְעוד נכסים בשווי חָמֵשׁ סלעים בְּנֵי חוֹרִין – שאינם משועבדים.

רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, מִלְּוָה דִּכְתִיב בַּתּוֹרָה – כל חיוב ממון האמור בתורה, הרי היא כְּמִלְוָה הִכְתוּבָה בִּשְׁטָר דְּמֵיָא, וכל נכסי החייב משועבדים לפריעת חיובו כפי שהדין במלוה בשטר. ומכיון שיכול האב לפדות את עצמו מהנכסים המשועבדים, יקדים וּבְהֵנֵי חָמֵשׁ – באותן חמש סלעים בני חורין פָּרִיק לְבֵרֵיהּ – יפדה את בנו, שהרי אינו יכול לפדותו מהמשועבדים, וְרק אחר כך אָזִיל כֹּהֵן וְטָרִיף לֵיהּ לְחָמֵשׁ מְשׁוּעְבָּדִים לְדִידֵיהּ – הולך הכהן וגובה מהלקוחות את חמשת הסלעים המשועבדים, עבור פדיון האב. וְרַבָּנַן סָבְרֵי, מִלְּוָה דִּכְתִיב בְּאוֹרַיְיתָא – חיוב ממון האמור בתורה לָאו כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דְּמֵיָא, ואפילו עבור פדיונו אינו גובה אלא מבני חורין. נמצא שאינו יכול לפדות אלא את אחד מהם, וְהִילְכָךְ מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ עֲדִיף – מצוה הנעשית בגופו [פדיון עצמו] עדיפה, ויפדה את עצמו תחילה.הגמרא מביאה דין נוסף בענין סדרי הקדימה במצות פדיון הבן:

תָּנוּ רַבָּנַן, מי שמוטל עליו לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ וְלַעֲלוֹת לָרֶגֶל, ואין לו כדי לקיים את שניהם, פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ, כשתמצא ידו, עוֹלֶה לָרֶגֶל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עוֹלֶה לָרֶגֶל וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ. מפני שֶׁזּוֹ, מצות עליה לרגל, מִצְוָה עוֹבֶרֶת, שאינה אלא ברגל זה, וְזוֹ, מצות פדיון הבן, מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת, וזמנה הוא לעולם. שואלת הגמרא, בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי יְהוּדָה, כִּדְקָאָמַר טַעְמָא – כפי שביאר את טעמו בברייתא, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת, אֶלָּא רַבָּנַן מַאי טַעְמַיְיהוּ – מה הטעם שנחלקו על רבי יהודה. מבארת הגמרא, משום דְּאָמַר קְרָא תחילה (שמות לד כ) 'כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה' וַהֲדַר – ורק אחר כך נאמר 'וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם', לפיכך משמע תקדים לפדות את בנך ורק אחר כך תעלה לרגל.

תָּנוּ רַבָּנַן, מִנַּיִן שֶׁאִם הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בָּנִים מֵחָמֵשׁ נָשִׁים, וכל אחד מהם בכור לאמו, שֶׁחַיָּיב לִפְדּוֹת את כּוּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר – לכן נאמר 'כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה', כלומר את כולם שלך לפדות. הגמרא תמהה, פְּשִׁיטָא – פשוט שהוא חייב לפדות את כולם, שהרי בְּפֶטֶר רֶחֶם תָּלָא רַחֲמָנָא – התורה תלתה את חיוב הפדיון במי שפטר את רחם האם ונולד ראשון ממנה, אף על פי שאינו בכור מהאב. מיישבת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא – הייתי סבור לומר, נֵילַף – נלמד דין פדיון הבן בגזירה שוה 'בְּכוֹר' 'בְּכוֹר' מִנַּחֲלָה – מירושת האב, שבפדיון הבן נאמר 'בְּכוֹר בָּנֶיךָ' ובירושת האב נאמר (דברים כא יז) 'כִּי אֶת הַבְּכֹר וגו' יַכִּיר'. ונאמר, מַה לְּהַלָּן, בירושת האב, דין בכורה [שהבכור נוטל פי שנים] נאמר במי שהוא 'רֵאשִׁית אֹנוֹ' [שנולד ממנו ראשון], אַף כָּאן בפדיון הבן, אינו חייב לפדות אלא את מי שהוא גם רֵאשִׁית אוֹנוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן – לפיכך השמיעה התורה שהאב חייב לפדות את כולם.

הגמרא מבררת את המקור לחיוב האב לבנו לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, ושואלת מְנָלָן שהאב חייב בכך. משיבה הגמרא, שחיובו מפורש בתורה דִּכְתִיב (דברים יא יט) 'וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם'. מוסיפה הגמרא, וְהֵיכָא דְּלֵא אַגְמְרֵיהּ אֲבוּהּ – אם לא לימדו אביו, מִיחַיַּיב אִיהוּ לְמִיגְמַר נַפְשֵׁיהּ – חייב הוא ללמוד בעצמו, דִּכְתִיב (דברים ה א) 'וּלְמַדְתֶּם אותם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם'. מבררת הגמרא, אִיהִי, האם, מְנָלָן דְּלֵא מִיחַיְיבָא – שאינה חייבת ללמד את בנה. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב 'וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם' והתיבה נהגית אף בלשון 'וּלְמַדְתֶּם' שמשמעותה שתלמדו בעצמכם, לפיכך יש להקיש את שתי המשמעויות ולומר שכָּל שֶׁמְּצֻוֶּה לִלְמוֹד בעצמו [דהיינו האב] מְצֻוֶּה אף לְלַמֵּד את בנו, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה לִלְמוֹד בעצמו [דהיינו האם כמבואר להלן], אֵינוֹ מְצֻוֶּה לְלַמֵּד את בנו. שואלת הגמרא, וְאִיהִי, האשה, מְנָלָן דְּלֵא מִיחַיְיבָא לְמֵילַף נַפְשָׁהּ – שאינה מצווה ללמוד בעצמה. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב 'וְלִמַּדְתֶּם' 'וּלְמַדְתֶּם', ויש להקישם אף לענין זה ולומר שכָּל שֶׁאַחֵרִים [כלומר אביו] מְצֻוִּין לְלַמְּדוֹ מְצֻוֶּה אף לְלַמֵּד אֶת עַצְמוֹ, וְכָל שֶׁאֵין אַחֵרִים מְצֻוִּין לְלַמְּדוֹ [דהיינו אשה כמבואר להלן] אֵין מְצֻוֶּה לְלַמֵּד אֶת עַצְמוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין אַחֵרִים [כלומר האב] מְצֻוִּין לְלַמְּדָהּ את הבת, דְּאָמַר קְרָא (דברים יא יט) 'וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם', משמע שרק את בניכם עליכם ללמד וְלֹא את בְּנוֹתֵיכֶם.

תָּנוּ רַבָּנַן, הוּא צריך לִלְמוֹד וּבְנוֹ צריך לִלְמוֹד, ואין האב יכול לפרנס את שניהם אם ילמדו, הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם בְּנוֹ זָרִיז – מהיר להבין וּמְמוּלָּח וְתַלְמִידוֹ מִתְקַיֵּים בְּיָדוֹ שאינו משכחו, יותר מהאב, בְּנוֹ קוֹדְמוֹ, ויפרנס אותו האב. כִּי הָא – כמעשה שאירע ומשמע ממנו כדעת רבי יהודה. דְּרַב יַעֲקֹב בְּרֵיהּ – בנו דְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב שַׁדְּרֵיהּ אֲכוּהָ לְקַמֵּיהּ דְּאַבָּיֵי – שלחו אביו ללמוד תורה לפני אביי. כִּי אָתָא – כאשר חזר רב יעקב, חַזְיֵיהּ דְּלֵא הֲוָה מִיחַדְּדִין שְׁמַעְתֵּיהּ – ראה אביו ששמועותיו אינן מחודדות אצלו. אָמַר לֵיהּ אֲנָא עֲדִיפָא מִינָּךְ – אני זריז וממולח יותר ממך, ומכיון שכן תּוּב אַתְּ דְּאֵיזִיל אֲנָא – שוב אתה ופרנס את עצמך, ואני אלך ללמוד תורה. הגמרא מביאה את המשך המעשה, שָׁמַע אַבָּיֵי דְּקָא הֲוָה אָתֵי – שרב אחא בא אליו, הֲוָה קָא הַהוּא מַזִּיק בֵּי רַבָּנַן דְּאַבָּיֵי – היה שרוי מזיק בבית מדרשו של אביי, דְּכִי הֲווּ עֲיָילֵי בְּתַרְיָין אֲפִילּוּ בִּימָמָא הֲווּ מִיתַּזְקֵי – שאפילו כאשר נכנסו לשם שני אנשים יחד וביום היו ניזוקים, שלא כשאר מזיקים שאינם מזיקים לשנים ואינם מזיקים ביום. לפיכך אָמַר לְהוּ אביי לאנשי העיר, שלֵא לֵיתִיב לֵיהּ אִינָשׁ אוֹשְׁפִּיזָא – שלא יתן לו אדם אכסניה ללון, ובלית ברירה הוא ילון בבית המדרש, וְאֶפְשָׁר דְּמִתְרְחִישׁ נִיסָּא – יתכן ובזכותו יתרחש נס וַיִּהְרֹג המזיק. עַל פָּת – נכנס רב אחא בר יעקב וישן בְּהַהוּא בֵּי רַבָּנַן – באותו בית מדרש, וּאִידְּמֵי לֵיהּ – נראה לו המזיק כְּתַנִּינָא דְּשִׁבְעָה רֵישָׁוָותֵיהּ – כתנין בעל שבעה ראשים. והיה רב אחא מתפלל וכורע, וכָּל כְּרִיעָה דְּכָרַע רב אחא בתפילתו להינצל מהמזיק, נָתַר חַד רֵישֵׁיהּ – נשר מהמזיק ראש אחד, עד שנשרו כולם ומת. אָמַר לְהוּ רב אחא לְמָחָר, אִי לֹא אִיתְרְחִישׁ נִיסָּא סַכִּינְתִּין – אם לא היה מתרחש נס, הייתם מביאים אותי לידי סכנה.

תָּנוּ רַבָּנַן, מי שצריך לִלְמוֹד תּוֹרָה וְלִישָׂא אִשָּׁה, יִלְמוֹד תּוֹרָה וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. כי אם ישא אשה תחילה, יהיה טרוד בפרנסתו ולא יוכל ללמוד תורה. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא אִשָּׁה לפי שיצרו מתגבר עליו בהרהורי עבירה, יִשָּׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יִלְמוֹד תּוֹרָה. הגמרא מביאה פסק הלכה בענין זה, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה, נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יִלְמוֹד תּוֹרָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, וכי מי שֶׁרֵיחַיִּים תלויים בְּצַוָּארוֹ, כלומר שעסוק הוא בפרנסתו בכל שעה, וְיַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, בתמידה. הרי אם ישא אשה ויצטרך לפרנסה לא יוכל לעסוק בתורה, לפיכך תחילה ילמד תורה ורק אח"כ ישא אשה. מבארת הגמרא, וְלֹא פְּלִיגִי – לא נחלקו שמואל ורבי יוחנן, כיון שהָא לָן – דברי שמואל נאמרו לבני בבל, שהיו רגילים לצאת ממקומם כדי ללמוד תורה בארץ ישראל, ולא היה מוטל עליהם עול הפרנסה. לפיכך עדיף שישאו אשה תחילה כדי שישהו ללא הרהורי עבירה. וְהָא לְהוּ – דברי רבי יוחנן נאמרו לבני ארץ ישראל שהיו לומדים תורה במקומם, ואם ישאו אשה תחילה יהיו עסוקים בפרנסתם ולא יוכלו ללמוד תורה. לפיכך עדיף שילמדו תורה תחילה.

הגמרא מביאה מעשה אודות נישואין בגיל מוקדם. מִשְׁתַּבַּח לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב הֻמְנוּנָא – רב חסדא היה משבח את רב המנונא לפני רב הונא, דְּאָדָם גָּדוֹל הוּא. אָמַר לֵיהּ רב הונא, כְּשֶׁבָּא רב המנונא לְגָדֵךְ – אצלך הֲבִיאֵהוּ לְיָדִי. כִּי אָתָא – כאשר בא רב המנונא לפני רב הונא, חֲזְיֵיהּ דְּלֵא פָּרִים סוּדְרָא – ראהו רב הונא שאינו מכסה את ראשו בסודר כפי שנהגו הנשואים, וְאָמַר לֵיהּ מַאי טַעְמָא לֹא פָּרֵיסַת סוּדְרָא – מדוע אינך חובש סודר. אָמַר לֵיהּ רב המנונא, מכיון דְּלֵא נָסִיבְנָא – עדיין לא נשאתי אשה. אַהַדְרֵינְהוּ לְאַפֵּיהּ מִינַּיהּ – החזיר רב הונא את פניו מרב המנונא בקפידה, וְאָמַר לֵיהּ חֲזִי דְּלֵא חָזִית לְהוּ לְאַפַּי עַד דְּנָסְבַתְּ – ראה שלא תבוא לפני עד לאחר שתשא אשה. הגמרא מבארת שקפידתו היתה משום שרַב

המשך בעמוד קפג

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ז** בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵין צָרִיךְ לַחֲזוֹר בִּשְׁבִיל שֶׁשָּׁכַח לְהַזְכִּיר הַבְדָּלָה אַף אִם נִזְכַּר מִיָּד שֶׁהִזְכִּיר הַשֵּׁם[32] שֶׁבְּסִיּוּם
2 בְּרִכַּת אַתָּה חוֹנֵן אוֹ מִיָּד שֶׁסִּיֵּם בְּרָכָה זוֹ אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פָּתַח עֲדַיִן בִּבְרָכָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ לֹא יַחֲזוֹר לְרֹאשׁ
3 בְּרִכַּת אַתָּה חוֹנֵן אַף אִם רוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ שֶׁאָסוּר לְבָרֵךְ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה[33] וְאַף אִם רוֹצֶה לוֹמַר
4 אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ בְּלֹא חֲתִימָה אֵינוֹ רַשַּׁאי מִשּׁוּם הֶפְסֵק בַּתְּפִלָּה[34] וְכֵן הַדִּין בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּזְכַּר בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה.
5 אֲבָל אִם סִיֵּם תְּפִלָּתוֹ וְרוֹצֶה לַחֲזוֹר וּלְהִתְפַּלֵּל מֵרֹאשׁ הַתְּפִלָּה בְּתוֹרַת נְדָבָה הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ[יח] וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר
6 בְּסִימָן ק"ז[36].
7 וְאִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִזְכִּיר הַשֵּׁם שֶׁבְּסִיּוּם בְּרִכַּת אַתָּה חוֹנֵן יַתְחִיל מִיָּד אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ וְיִגְמֹר מִשָּׁם עַל הַסֵּדֶר
8 וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ וְכו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' וְכו'[יט]:

חלק ב סימן רצד דין הבדלה בתפלה סעיף ז
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

יח] **הרשות בידו** - ואין צריך לחדש דבר בתפלת הנדבה[35].

יט] **בא"י וכו'** - יום־טוב שחל במוצאי שבת ושכח לומר 'ותודיענו', אם נזכר קודם שהזכיר השם שבחתימת הברכה, יתחיל 'ותודיענו' ויגמור על הסדר[37].

ציונים והוספות

32) עד"ז לקמן **סי' תקפב ס"ו** (לענין מי ששכח לומר ההוספות דעשי"ת שהזכרת השם נחשבת כסיום הברכה שלאחריה אין לחזור לראש הברכה משום ברכה לבטלה). ועד"ז **בסי' תעז ס"ט** (כשהזכיר 'השם' בברכה שלאחר הלל הגדול של ליל פסח - נחשב כהשלים הברכה, ואינו רשאי להפסיק כעת כדי להשלים האפיקומן שהחסיר).

33) עד"ז לעיל **סי' קיד ס"ז**: כל שלא התחיל בברכה שלאחריה לא נקרא סיום ברכה זו לגמרי לענין דברים שמחזירין אותו אע"פ שנקרא סיום לענין דברים שאין מחזירין אותו כגון הבדלה בחונן הדעת ויעלה ויבוא בערבית ראש חודש שאין לאמרם כשסיים הברכה אע"פ שלא התחיל ברכה שלאחריה כמו שיתבאר בסי' רצ"ד ותכ"ב.

34) קצות השלחן סי' צג בדה"ש ס"ק ה: בטור כתב בשם הרא"ש שאחר שסיים תפלתו יכול לחזור בתורת נדבה אבל באמצע תפלה כיון שאינו חוזר לראש נ"ל דהוי הפסק אם חוזר עכ"ל, ונתעוררתי דלמה לי' לתת טעם דהוי הפסק, כיון דאינו רשאי לחזור רק בתורת נדבה, ממילא אינו רשאי לחזור באמצע התפלה ברכה א' בתורת נדבה דאין מתפללין בתפלה אחת חצי' חובה וחצי' נדבה כמ"ש לעיל סי' כ"א.... אבל אדמו"ר ז"ל ישב את זה שכ' וז"ל ואף אם רוצה לומר אתה חוננתנו בלא חתימה אינו רשאי משום הפסק בתפלה עכ"ל, כלומר שאם רוצה לומר אתה חוננתנו אחר שגמר חונן הדעת הוי הפסק דהאיסור להתפלל חצי' בתורת נדבה הוא רק כשמתפלל בברכה, אבל לומר א"ח בלא ברכה - אין בזה רק איסור הפסקה (וראה שו"ת צ"צ או"ח סי' ג אות ז).

35) קצות השלחן סי' צג בדה"ש ס"ק ז: ואדמו"ר ז"ל אחר שכתב שאם רוצה לחזור בתורת נדבה הרשות בידו סיים וע"ד שנתבאר בסי' ק"ז, אין ראיה דכוונתו שצריך לחדש בה דבר דלא הוה שתיק מלפרש את זה אלא מסתבר דכוונתו למ"ש בסי' ק"ז דהרוצה להתפלל נדבה צריך שיהיה מכיר א"ע שיוכל לכוין בתפלתו מראש ועד סוף ואם לאו לא יתפלל.

36) ראה הערה הקודמת.

37) במטה אפרים (סי' תקצט ס"ב) כתב שכיון שהתחיל 'ותתן לנו ה' אלוקינו' וכו' שוב אין לו לחזור, וכנראה משום שהחל מ'ותתן לנו' עובר לענין אחר, אמנם בשוע"ר משמע שהעיקר הוא הזכרת השם שבסיום הברכה ותו לא (וראה שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' כג).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

1 **לט** ...ומן הפס עד הכותל אמצעי של המבוי צריך לעשות
2 שם צורת הפתח אפילו אין שם יותר מעשרה לפי
3 ששם מפולשים ב' מבואות אלו כל אחד לחבירו ופילוש זה
4 דינו כפילוש לרשות הרבים כמו שיתבאר בסימן שס"ד
5 במבוי עקום ויש אומרים שאין צריך לעשות שם צורת
6 הפתח אלא אם כן יש שם יותר מעשרה ויש להחמיר כסברא
7 הראשונה:
8 **מ** אבל אם ירצה להעמיד רוחב הפס לרוחב המבוי אף על
9 פי שנשאר רוחב המבוי פחות מעשרה הרבה מצד זה
10 ופחות מעשרה הרבה מצד זה אינו מועיל כלום לפי שהאויר

של רוחב המבוי שמצד זה ומצד זה מבטלים את הפס שבאמצעם ואלא כיצד יעשה ירחיק שני אמות מכותל זה ויעמיד שם פס רחב שלשה אמות וגבוה עשרה טפחים וכן יעשה אצל כותל השני וישאר פתח רחב י' אמות בין פסים הללו שאז אין האויר שבין הפסים עם האויר שבין פסים לכתלים באים ומבטלים הפסים שביניהם הואיל וכל פס מרובה על האויר שבינו לכותל שאצלו או ירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וכן יעשה בצד השני או ירחיק ב' אמות וב' טפחים ויעשה פס ב' אמות וד' טפחים וכן בצד השני וכן כל כיוצא בזה ובלבד שהפס יהא יתר על האויר שבינו לכותל שאצלו מטעם שנתבאר.

ולבד מפסים אלו צריך לעשות גם כן לחי למבוי שהפסים אינם נחשבים ללחי הואיל והם רחוקים מהכתלים ג' טפחים.

וצריך ליזהר שלא יניחו בני המבוי את פתח הגדול שבין הפסים שהלחי מתוקן בו וילכו להם דרך פתח קטן שבין פס לכותל שא"כ נתבטל תורת הפתח מן הגדול ובטלה הלחי המתוקן בו ונמצא מבוי זה בלא תיקון אלא א"כ יעשה צורת הפתח להקטן אבל מן הסתם אין חוששין שמא יניחו הגדול וילכו בקטן שחזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בקטן:

מא פסים אלו אינם צריכין להיות פסים שלמים אלא שיהא כל אחד עשוי מקנים קנה קנה פחות מג' טפחים שכסתום ושלם הוא מתורת לבוד:

מב מבוי ששוה מתוכו ונעשה מדרון בפתיחתו לרשות הרבים דהיינו שקרקע המבוי גבוה מרשות הרבים והוצרך לשפע אצל פתחו לצד רשות הרבים או ששוה לרשות הרבים ונעשה מדרון לתוכו דהיינו שקרקע רשות הרבים גבוה מקרקע המבוי ותחלת כניסת המבוי מן הפתח ולפנים ג"כ גבוה כרשות הרבים ואח"כ משפע ויורד לצד דופן האמצעי ונעשה מדרון הרי מבוי זה א"צ שום תיקון בפתחו לפי שתל זה שבפתחו נחשב לו למחיצה והוא שיהיה בשפועו גבוה י' טפחים מתלקט מתוך ד' אמות כמ"ש בסימן שמ"ה.

ומכל־מקום אם רבים בוקעים עליו אסור (ואף על פי שמן התורה אין בקיעת רבים מבטלת ממנו שם המחיצה ואילו היה [ברחבו] ד' על ד' גבוהים [י'] טפחים מן הארץ מכל צדדיהם היתה שם רשות היחיד גמורה מן התורה והזורק לשם מרשות הרבים חייב מכל־מקום מדברי סופרים אסור לטלטל כשרבים בוקעים שם ולכן אין נידון ג"כ משום מחיצה למבוי מדברי סופרים.

ומכל־מקום לא אסרו חכמים אלא בבקיעת רבים כעין רשות הרבים אבל כשאין רבים בוקעים כל כך בתל זה מותר ולא גזרו בו משום תל שרבים בוקעים בו כמו שגזרו בכל כרמלית שאין רבים בוקעים בה משום רשות הרבים גמורה שרבים בוקעים בה לפי שכל כרמלית היא שלא נגמרו מנין מחיצותיה ודומה במקצת לרשות הרבים אבל כאן אין שום דמיון כלל לרשות הרבים אלא כשרבים בוקעים עליו בלבד.

ולהאומרים שאין בקיעת הרבים חשובה לעשות רשות הרבים אלא אם כן הם ששים רבוא כמו שנתבאר בסי' שמ"ה אף כאן אין בקיעת הרבים מבטל ממנו שם מחיצה (מדברי סופרים) אלא אם כן בוקעים בו ששים רבוא בכל יום):

מג (וכל זה כשהתל הוא מחיצה רביעית למבוי אבל) אם כל העיר מוקפת תל והיקף זה היה קודם בנין העיר אין תל זה עולה למחיצה למבואות העיר לפי שהיקף התל לא הוקף לדירה כיון שהיה קודם בנין הבתים ואם כן כל העיר היא יושבת בתוך היקף שאינה לדירה שאסור לטלטל בו כשהוא יותר מבית סאתים.

וכתלי החצרות שנעשו אחר בנין הבתים אינם מועילים אלא לעשות מה שבתוכם מוקף לדירה דהיינו החצרות עצמן אבל המבואות שבהן אינם נקראים מוקפים לדירה על ידי כתלי החצרות שהם כתלי המבוי.

(שאינו דומה לתל יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ואחר כך בנה או פתח לו בית דירה ואח"כ עשה על גבה מחיצה יותר מעשר אמות לדירה שעל ידי מחיצה זו נעשה כולו מוקף לדירה כמ"ש בסי' שנ"ח לפי שמחיצה זו עשאה כדי שיתבטל ממנו היקף הראשון שלא היה לדירה וע"י כן יעשה מוקף לדירה כמ"ש שם אבל כתלי החצרות לא נעשו בשביל שיהיו המבואות מוקפים לדירה ויתבטל מהם היקף הראשון של התל שלא היה לדירה.

ולכן צריך לבטלו על ידי צורת פתח שהיא מועלת לעשות על ידה מוקף לדירה כמו על ידי מחיצה גמורה כמ"ש שם וכמו שיתבאר בסי' ת"א.

או אפילו על ידי פס ד' או ב' פסין של ב' משהויין שאף שהם אינם מועילים לעשות על ידם מוקף לדירה מכל־מקום הם מועילים לחלק רשויות כמו מחיצה גמורה כמו שנתבאר למעלה ואם כן נחלקים המבואות מהיקף התל על ידי פסים אלו כמו שהם נחלקים ממנו אילו היו מוקפים מכל צדדיהם בכתלי חצרות אע"פ שגם כתלי החצירות אינן מועילות לעשות המבואות מוקפים לדירה מטעם שנתבאר):

מד (וכן הדין בנהר שמקיף כל העיר קודם שנבנית).

ואפילו תל ונהר שאינן מקיפים כל העיר אינן עולין אלא למחיצה רביעית למבוי שאינו מפולש אבל מבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל שאינו עשוי בידי אדם אינן מועילות להתירו בלא תיקון בשום אחד מראשיו לפי שאם היו ששים רבוא בוקעים במבוי זה היה רשות הרבים גמורה וכיון שאין לו אלא ב' מחיצות מב' צדדיו שמחיצות הנהר מבטלת אותן בקיעת הרבים שבמבוי שהואיל ואינן עשויות בידי אדם אינן חשובות מחיצה כל כך שלא תבטל אותן בקיעת הרבים שבמבוי.

שאף שבמקומן הן מחיצה גמורה ואין עליהם דין רשות הרבים אף אם רבים בוקעים עליהם כמו שנתבאר למעלה מכל־מקום אינן חשובות כל כך לבטל המבוי שרבים בוקעים בו מדין רשות הרבים ואם כן אף אם אין רבים בוקעים במבוי אסור מדברי סופרים גזרה משום רבים בוקעים בו כמו שאסרו כל כרמלית שאין רבים בוקעים בה גזרה משום רשות הרבים שרבים בוקעים בה.

אבל מחיצה רביעית של מבוי הקילו בה חכמים להיות דיה בנהר ותל כיון שבמקומן הן מחיצות גמורות ואינם גרועים מלחי כל שהוא שמועיל ברוח רביעית של מבוי משום מחיצה שהרי הלחי אינו מועיל לחלוק רשויות כמו שנתבאר למעלה והתל מועיל וכיון שהוא מועיל לחלוק רשות המבוי מרשות הרבים שלפניו דיו בכך שהרי הקורה אינה מועלת למבוי אלא מפני שעל ידה ניכר ונראה שהמבוי חלוק מרשות הרבים שלפניו וכל־שכן התל שבאמת הוא חולק ביניהם:

חלק ב סימן שסג דיני מבוי ולחי:

א מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים והוא עצמו אינו רשות הרבים כגון שאין רבים בוקעים בו או שאין ברחבו ט"ז אמה וע"ד שנתבאר בסימן שמ"ה וכן המפולש בראשו א' לרשות הרבים ובראשו השני לכרמלית או אפילו שני ראשיו פתוחים לכרמלית אינו ניתר בלחי וקורה מכאן ולחי וקורה מכאן אלא צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן אם אינו רחב מעשר אמות לפי שצורת פתח היא כמחיצה גמורה ונמצא שאינו פתוח אלא מצד אחד ואינו נקרא מפולש.

אבל אם ראשו אחד פתוח לרשות הרבים וראשו השני לחצר שאינה מעורבת א"צ אלא לחי או קורה בשני ראשיו שהרי ראשו הפתוח לחצר אינו מחוסר מחיצה שם שמחיצות החצר מתירות אותו וא"צ תיקון שם אלא מפני שפרוץ שם במילואו למקום האסור מחמת חסרון עירוב ולא מחמת חסרון מחיצות לפיכך די שם בתיקון כל שהוא.

ויש אומרים שבראש הפתוח לחצר צריך שיהא שם לחי ולא קורה כדי שיהא נראה שם כסתום שהלחי נידון משום מחיצה מה־שאין־כן בקורה (ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל).

וכל זה כשהחצר אינה רגילה במבוי זה כגון שיש לה פתח למבוי אחר אבל אם היא רגילה בו אפילו צורת פתח ודלתות אינן מועילות להתיר שם אם לא נשתתפה במבוי זה עם שאר החצירות הפתוחות לו.

ואם נשתתפה בו אין צריך לערב כלל כמו שיתבאר בסימן שפ"ז:

ב וכל זה במבוי אבל חצר שאין ארכה יתר על רחבה שאינה ניתרת אלא בפס ד' או בב' פסין של משהו וכן מבוי שחסר אחד מתנאי מבוי בענין שאינו ניתר בלחי וקורה אלא בתיקון החצר אין פילוש אוסר בהם אלא אפילו הם מפולשים לרשות הרבים בשני ראשיהם והרבים נכנסין מכאן ויוצאים מכאן די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן:

ג ומבואות שלנו אף על פי שדינם כחצר שאינן ניתרים בלחי וקורה הואיל ואין בתים וחצרות פתוחים לה כראוי מכל־מקום לענין פילוש אינם כחצר אלא כמבוי המפולש שצריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן ולא די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן הואיל ולעולם הם קרובים לרשות הרבים או לכרמלית יותר מהחצר שרוב החצרות הם פתוחות למבוי והמבוי לרשות הרבים או כרמלית לפיכך החמירו בתיקונם יותר מתיקון החצר לענין פילוש כמו שמטעם זה החמירו בתיקונם יותר מבתיקון החצר לענין ארכם יתר על רחבם כמו שנתבאר בסימן שס"ג:

ד (אע"פ שצורת פתח היא כמחיצה גמורה ואם עשה צורת פתח על גבי ד' קונדסין רשות היחיד גמורה היא מן התורה אפילו עשה כן באמצע רשות הרבים גמורה כמו שנתבאר בסי' שס"ב אעפ"כ מדברי סופרים אין צורת פתח מועלת לרשות הרבים גמורה אם נשלמו בה כל תנאי רשות הרבים שנתבאר בסי' שמ"ה אלא) הבא להכשיר רשות הרבים להתיר בה הטלטול צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן והוא שנעלות בלילה שנעילת הדלתות עושה אותה כחצר אחת של רבים ומערבין את כולה על דרך שיתבאר בסי' שצ"ב ושוב אין מבואותיה צריכין שום תיקון.

ויש אומרים שא"צ שיהיו נעולות בלילה רק שיהיו ראויות לינעל שאם משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראויות לינעל ויש להחמיר כסברא הראשונה אף על פי שהעיקר כסברא האחרונה.

וכבר נתבאר בסי' שמ"ה שיש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה:

ה מבוי עקום כמין ד' ומפולש בב' ראשיו לרשות הרבים או לכרמלית דינו כאלו היה מפולש בעקמומיתו לרשות הרבים או לכרמלית וצריך לעשות לו תיקון בעקמומיתו לפי שהתיקון של מבוי מפולש צריך שיהא נראה לכל בני המבוי וא"כ התיקון שבראש זה אינו מועיל להדרים בראש זה וצריך שיעשה צורת פתח בעקמומיתו כדי שיהא הצורת פתח שהוא תיקון של מבוי מפולש נראית להדרים כאן ולהדרים כאן ובשני ראשיו יעשה לכל א' לחי או קורה וכל־שכן אם יעשה צורת פתח בכל אחד מב' ראשיו ולחי או קורה בעקמומיתו ואם עשוי כמין ח' צריך צורת פתח בשני עקמומיותיו ולחי או קורה בשני ראשיו.

ולאחר שעשה צורת פתח בעקמומית יכולין לחלק עירובם שהדרים מצד זה של צורת פתח יערבו לעצמן והדרים מצד זה יערבו לעצמן או אם שבני צד זה עירבו ביניהם ובני צד זה לא עירבו אין אוסרים אלו על אלו אלא אלו אסורים בחלקם ואלו מותרים בחלקם שצורת פתח חולקת רשויות כמ"ש בסי' שס"ג:

ו מבואות הפתוחים אלו לאלו הרי כולם במקום פתיחתן זה לזה דינם כמבוי עקום וצריכים שם תיקון שנתבאר שכיון שהחיצון פתוח לרשות הרבים או לכרמלית הרי אותו מבוי שפתוח אליו חשוב כפתוח לרשות הרבים או לכרמלית מטעם שנתבאר במבוי אחד שמתעקם וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי וכן כולם:

חלק ב סימן שסד דין מבוי המפולש ועשוי כנדל:

לקוטי תורה

[לאחרי שנתבאר תוכן ענין שביתת הקב"ה - יובן הטעם ששמירת שבת שייכת רק לנשמות ישראל:]

ולפי שישראל עלו במחשבה.

הפירוש הפנימי במאמר רז"ל "ישראל עלו במחשבה" הוא, שנשמות ישראל נמשכו ממחשבתו ית', דלא כשאר כל הנבראים כולם (אפילו מלאכים עליונים) שנבראו רק מדיבורו ית' - דזה מורה על העילוי שבנשמות ישראל, שמקורן הוא מה"פנימיות" של אלקות. שכן, המעלה במחשבה על הדיבור היא, שכח הדיבור הוא רק כח חיצוני של הנפש, שעל ידו מוציא האדם את רעיונות שכלו או רגשי לבבו אל הזולת שחוץ ממנו, היינו שהדיבור הוא מה שהאדם מגלה את עצמו לאחרים, משא"כ המחשבה היא בתוך האדם עצמו, ושם מתגלה פנימיות האדם ואמיתתו לעצמו.

וכך, בחינת דיבורו של הקב"ה הוא מה שהקב"ה מצמצם את אורו בשביל התהוות נבראים, משא"כ נשמות ישראל מושרשות בהקב"ה בכבודו ובעצמו שהוא למעלה מגדר "זולת", כמשל מחשבת האדם להבדיל שהיא בתוך האדם עצמו.

וכמאמר ואתה נפחת בי ומאן דנפח כו'.

וזהו מ"ש בבריאת האדם "ויפח באפיו נשמת חיים", ואמרו רז"ל "מאן דנפח מתוכו נפח". דהנה יש שני אופנים שאדם מוציא הבל מפיו - על ידי דיבור או על ידי נפיחה, ו"כמו שיש הפרש והבדל גדול באדם התחתון עד"מ, בין ההבל שיוצא מפיו בדיבורו להבל היוצא על ידי נפיחה, שביוצא בדיבורו מלובש בו כח וחיות מעט מזעיר והוא בחינת חיצוניות מנפש החי' שבקרבו, אבל ביוצא בכח הנופח דמתוכו נפח מלובש בו כח וחיות פנימי' . . ככה ממש . . יש הפרש עצום מאד למעלה בין כל צבא השמים . . שנבראו מאין ליש וחיים וקיימים מבחינת חיצוניות החיות והשפע שמשפיע אין־סוף ב"ה להחיות העולמות, ובחינה זו נקראת בשם רוח פיו עד"מ כמ"ש וברוח פיו כל צבאם . . ובין נשמת האדם שנמשכה . . מבחינת פנימיות החיות והשפע שמשפיע אין־סוף ב"ה".

כלומר:

כשם שבנפיחה גשמית מלובש כח פנימי של האדם, כך הוא בנמשל אצל הקב"ה, דלשון "ויפח" שנאמר כלפי מעלה בבריאת נשמת האדם מורה על כך שבהמשכה זו (לברוא נשמה) מלובשת "תוכיות ופנימיות" של הקב"ה כביכול.

ואמרו רז"ל מאין באת כו'.

ועל זה אמרו רז"ל "מאין באת", שהפירוש הפנימי בזה הוא, שהנשמה שרשה מבחינת "אין", כלומר, "אין" הוא תואר על אור אין־סוף ב"ה שלמעלה לגמרי מגדר הנבראים, כי מאחר שאין לנבראים שום השגה ותפיסא בו ית' לכן קוראים אותו בשם "אין".

והיות והנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש", ומושרשת במהותו ועצמותו ית' - בחינת "אין", לכן אמרו חז"ל "מאין באת".

שבחינת ומדרגת ישראל גבוה מאד נעלה מבחינת התפשטות חיצונית מלכותו ית'.

אשר מכל זה מובן, שנשמות ישראל הן "גבוה מאד נעלה" מהאור והחיות המתפשטים ממנו ית' להחיות העולמות ושאר הנבראים, משום שאותה חיות היא רק מבחינת "חיצוניות המלכות", משא"כ נשמות ישראל מושרשות בפנימיות אור אין־סוף ב"ה עצמו.

ולכן נאמר ושמרו בני ישראל את השבת, להתקדש בקדושתו ית'.

ומטעם זה גם קדושת שבת - שהיא גילוי פנימיות אור אין־סוף ב"ה, כנ"ל - שייכת רק לנשמות ישראל, לפי שרק הן מושרשות בבחינת פנימיות אור אין־סוף ב"ה.

וזהו הפירוש הפנימי ב"ושמרו בני ישראל את השבת", שאין הכוונה רק לשמירת מצוות לא־תעשה שבה, אלא כענין השמירה כפשוטו, שבני ישראל "שומרים" את השבת, היינו שבכוחם של ישראל "לשמור" קדושה זו בתוכם, עד שהם עצמם יתקדשו בקדושתו ית' המאירה ביום השבת.

להיות שבת לה' אלקיך כו'.

ועל זה נאמר "שבת לה' אלקיך", דקאי על גדר שביתת האדם, שצריך להגיע לידי בחינת "שבת לה' אלקיך", כלומר, ענינה של שמירת שבת הוא, שקדושתו ית' (המאירה בשבת) תשכון בתוך הנשמה, עד שהוי' יהי' "אלקיך" - אלקה שלך, שהאדם מתקדש "בקדושתו ית'".

וכתיב ביני ובין בני ישראל אות היא כו', כלומר, כמוני כמוהם כביכול.

ובזה יובן מה שנאמר בשבת "ביני ובין בנ"י אות היא גו'", שעצם נתינת השבת לבנ"י היא אות, מפני שהיא מורה על הקשר הפנימי שבין הקב"ה לישראל, "כמוני כמוהם כביכול". שהרי עניינה של שבת הוא גילוי אור אין־סוף ב"ה עצמו שלמעלה מגדר הנבראים, ורק נשמות ישראל מסוגלות להכיל ו"לשמור" גילוי אלקות זה, מחמת היותן מושרשות כביכול במדריגה זו, כנ"ל.

ונמצא, דזה גופא ש"ושמרו בני ישראל את השבת" הוא "אות" "ביני ובין בני ישראל" - שישראל וקב"ה אחד הם כביכול, עד שהקב"ה אומר על בני ישראל "כמוני כמוהם כביכול".

וזהו ששת ימים תעבוד כו', בבחינת חיצונית עשי' כדי פרנסתו, וביום השביעי שבת לה', להיות מתעלה במקורא דכולא, להבטל אליו ולדבקה בו ית':

היות שנשמות ישראל הן בבחינת "כמוני כמוהם כביכול", על כן גם עבודתן עלי אדמות היא דומה לבוראן, דכשם שבששת ימי המעשה משפיל הקב"ה את עצמו כביכול ומצמצם את אורו וחיותו ב"עשרה מאמרות" להוות ולהחיות את העולמות, שחיות זו היא רק התפשטות חיצונית ממנו ית' (הנק' חיצוניות מלכותו ית') - כך נצטוו ישראל "ששת ימים תעבוד", שבמשך ששת ימי החול הם "משפילים" את עצמם להתעסק בעניני העולם הזה בשביל פרנסה (לשם שמים), שעשי' זו היא ענין חיצוני לגמרי (שאין פנימיות הנשמה מתגלית בזה).

וכשם שבשבת יש "שביתה" למעלה, שהקב"ה מתעלה כביכול מהשפלה חיצונית זו ואז מתגלה פנימיות אור אין־סוף ב"ה - כך הוא בבני ישראל, ש"ביום השביעי" עבודתם היא - "שבת לה'", להתעלות לגמרי מענייני העולם ולגלות את קדושת הנשמה כפי שהיא מצד שרשה ומקורה, ועי"ז הם מתבטלים לאלקות, לדבקה בו ית' בתכלית הדביקות וההתאחדות.

ושמרו בני ישראל את השבת פרק ראשון

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(כד) **ובכל** הנ"ל יובן מ"ש מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה פי' מים רבים הוא כמו ענין טרדת פרנס' במוח ולב ומעשה עד שמחשיך ומכבה כל בחי' אור צלם אדם האלקי וכמשל מים רבים שמכבים את האור. וכמו אדם הנטבע במים רבים שבאו מים עד הנפש ועד בכלל כך ע"י טרדת האדם בחיי גופו נכבה אור האלקי המאיר בנשמתו ונמשל כבהמות כו' אך עכ"ז לא יוכלו מים רבים הללו לכבו' את אור אה"ר שבעצמות הנפש הנק' בחי' יחידה שלמעלה מבחי' אדם במוח ולב כנ"ל וקאי זה בזמן הגלות דנשמות ישראל נזרעו בשעבוד חומר גופני לעבוד עבודת גופם ונבלע אור ניצוץ אלקי' בעומק מצולת ים (וכמ"ש שכורת ולא מיין כו' עד מתי תשתכרין כו') וזה מרומז במ"ש יורדי הים כו' עד יחוגו וינועו כו' וכל חכמתם האלקי תתבלע

אך מים רבים לא יכבו לבחי' אה"ר העצמי' כמו ע"י תשובה מעומקא דלבא שנגע עד עצמות הנפש כענין ר"א בן דורדייא שיצא נשמתו בבכיי' כך כתיב בבכי יבואו ונק' מי בוכין או ע"י קבלת עומ"ש של המצות וע"י שמחה של מצוה שגבוה מגוף מעשה המצוה כנ"ל כ"ז הוא נכלל בבחי' אור אה"ר שמים רבים לא יכבוה ונהרות לא ישטפוה מטעם שמעורר למעלה מבחי' אדם (וכנ"ל דכל בחי' אדם אינו אלא החצי לגבי עצמות הנפש והוא חצי התחתון שבכתר לבד) ואעפ"כ מצד בחי' אדם במוח ולב והעיקר במעשה המצות מזה יהי' העוה"ב שנא' בו להנחיל אוהבי יש חצי העליון דכתר וז"ש ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים חצים אל הים הקדמוני שקדם לעולם והוא ע"י תשובה ומע"ט בעוה"ז דוקא וד"ל:

הקדמות שער התשובה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

והנה ב' בחי' הליכה ועמידה הוא הכל ברגלים, וזהו"ע שלש רגלים כו' שהוא ג"כ ל' הילוך כמארז"ל חיגר ושאינו יכול לעלות ברגליו פטור כו' שנא' שלש רגלים, והענין יובן בהקדים מ"ש במלאכים ורגליהם רגל ישרה, וילפינן מזה לע' תפלה שצ"ל הרגלים מכוונין זא"ז, ובתוס' בשם הירושלמי פי' ישרה בגימט' תקט"ו, וי"ל ע' תקט"ו, וכן במשה ארז"ל שהתפלל כמנין ואתחנן תקט"ו תפלות כי ע' ת"ק הוא ה' מדות לך ה' הגדולה כו' וההוד, כי העיקר הם הה' מדות ובחי' יסוד היא [בחי' כי כל בשמים ובארץ] כללות של המדות כל ל' כללות, ולכן נמצא ה"פ אור ה"פ מים ה"פ רקיע, כי עיקר ההשתלשלות הוא ע"י בחי' אור מים רקיע, ועבודת המלאכים הוא להמשיך בחי' י"ה בה' מדות וכ"א [כלולה] מי' ויו"ד מיו"ד, וזהו"ע תקט"ו, וכ"ז הוא במלאכים דכתי' ורגליהם ב' רגלים, אבל בנשמות כתי' שלש רגלים שהוא לנגד ג' אבות וכמ"ש בבלעם למה הכיתני זה שלש רגלים אומה כזו כו', וג' בחי' תו' ועבודה וגמ"ח, וע' רגל הג' הוא כמו שמצינו ג"כ בע' כוננו ידיך ג' ידות יד הגדולה יד החזקה יד הרמה, אף שלא נמצא רק ב' ידות ימינא ושמאלא, אך הע' כי ע' הב' רגלים והב' ידות הוא רק במלאכים וכנ"ל בע' ב' רגלים שהוא המשכת י"ה בו"ה, וב' ידות הוא בחי' המדות פני ארי' אל הימין כו' אל השמאל אבל בנשמות ע"י ההתכללות דב' בחי' רגל וב' בחי' ידות ממשיכים בחי' רגל ג' ויד ג', שהוא בחי' גבוה יותר, כי עיקר בחי' הג' רגלים הוא בחי' המעשה, כי כל הג' בחי' תו' ועבודה וגמ"ח הוא הכל במעשה, ואנו רואים למטה באדם הגם שיש לו שכל ומדות מ"מ עיקר קיומו והעמדתו הוא ברגלים והם נושאים את הראש, נמצא שיש ברגלים בחי' יתירה מה שאין בראש, וכן מצינו במשה ת"ר אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו, וכמארז"ל ע"פ לך רד, כלום נתתי לך גדולה אלא בשבילם, וכך יובן למעלה שדוקא ע"י בחי' המעשה ממשיך בחי' גבוה יותר ממלאכים והוא כמ"ש עד יעבור עמך הוי', שממשיכים מבחי' שלמעלה משם הוי', וזהו ג"כ הג' בחי' הנ"ל, דגמ"ח הוא בחי' ימין, ועבודה הוא בחי' שמאל, ותו' בחי' רגל הג', וזהו בנהר יעברו ברגל שיעברו למעלה מבחי' נהר, וזהו שם נשמחה בו בעצמותו.

כה אמר ה' צבאות אם בדרכי תלך

בע"ה, שבת בהעלותך תרט"ו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וביאור הענין דהנה כתיב כמגדל דוד בנוי לתלפיות אלף המגן, כמגדל הוא ע"ד מ"ש באברהם ואעשך לגוי גדול ואי' במד"ר שאמר אברהם מנח לא העמדת ע' אומות, א"ל ממך אני מעמיד אותה אומה דכתיב בה כי מי גוי גדול, ולכאורה הלא הם שבעים אומות והם ריבוי יותר, אך הענין כמ"ש השקיפה

ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך, וכתיב הבט משמים, כי אוה"ע אומרים רם על כל גוים שהם מתנשאים א"ע למקום הגבוה אשר אם צדקת מה תתן לו ולכן הם שולטים על בנ"י, אבל שמים הוא שם מים, מים הוא חכ"ע ומים הוא תורה כמ"ש כל צמא לכו למים, וזה אנו מבקשים שיהי' ההשפעה ע"י השמים דוקא כי בשמים הוא דוקא נש"י המקיימים תומ"צ, וזהו שישראל הם הגוי גדול שממשיכים בחי' גדול הוי' באלקים כמ"ש גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו מפני שנש"י הם דבקים לשם הוי' כמ"ש ואתם הדבקים בה' וז"ש אשר לו אלקים קרובים שהאלקים קרובים לנש"י שהם דבוקים בה', ואותה אומה הוא מעמיד מאברהם.

וזהו כמגדל דוד כי דוד הוא מל' כנס"י מקור נש"י ושיהי' ההגדלה בדוד הוא ע"י אלף המגן, כי אלף הוא מספר עצום ומורה על בל"ג, והוא ע"ד מ"ש נוצר חסד לאלפים, ובמדרש דרשו אלף המגן על משה שניתנה התורה על ידו לאלף דור שתתקע"ד דורות עלו במחשבה להבראות ואחר כ"ו דורות ניתנה התורה שנאמר בה אנכי. ובזה יובן מ"ש מגן הוא לכל החוסים בו, כי הנה כתיב טוב לחסות בהוי' מבטוח באדם, כי נגד אדם דקדושה יש אדם דבליעל כמ"ש עת אשר שלט האדם באדם לכן טוב החסיון בהוי' מהבטחון באדם, אבל מגן לכל החוסים בו, לא כתיב ה', כי בו הוא א"ס דלא אתרמיז בשום קוצא ואתא וזהו בו סתם, וזהו מ"ש אנכי מגן לך שהמגן של אברהם הוא מאנכי.

וזהו שכרך הרבה מאד בל"ג, כי בגבול יש כמה מספרים אלף ואלפי אלפים, אבל בבל"ג אין שום מספר והוא ע"ד מ"ש במד"ר לכל יש סיקוסים חוץ מדבר א' שאין לו סיקוסים זהו התורה רחבה מצותך מאד. ופי' בסש"ב שרחב הכלי של מצות לקבל מאד העליון הבל"ג, וכמ"כ תיבת מאד מורה על הבל"ג, והראי' ששכרך הרבה מאד בל"ג שאנכי מי שאנכי מגן לך. ונמצא שע"פ מדת הדין להנברא א"א להגיע כ"א לשרש הנבראים וע"פ רב חסד התשלום שכר הוא בל"ג, וע"י שמקיים תומ"צ ע"י נסיון נמשך מגן הוא לכל החוסים בו.

אנכי מגן לך

בס"ד פ' לך תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

במאמר המוסגר, מקשר זאת הרבי נ"ע לאופן המשכת אור הסובב בעולמות: (**צריך לומר שהכוונה כאן כפי המבואר במקום אחר** על אור הסובב, שהוא אור מקיף (אור הממלא, שהוא אור המתלבש בעולמות ומתגלה בהם לפי ערכם, שייך לגדר 'שפע', וכפי שיתבאר בפרק הבא), **דאור הסובב הגם שנמשך גם כן על־ידי הצמצום אין הצמצום פועל בו** להיות אור פנימי **והרי הוא** נשאר במהותו **כמו העצם**, ופעולת הצמצום בו היא רק מה **שנעשה בבחינת מקיף לעולמות על־כל־פנים כו'** - כלומר, אופן הימצאות אור הסובב בעולמות, הוא באופן שאינו מתגלה בפנימיותם אלא מקיף אליהם (שזה שנעשה מקיף הוא על־ידי פעולת הצמצום) ואין שינוי במהותו, כאור מעין המאור **וכמו שיתבאר**).

והנה כמו באור וזיו **השמש** שהוא משל לבחינת 'אור' ולא 'שפע' **כמו כן הוא** יובן ממשל נוסף **באור** וחיות **הנפש להחיות את הגוף שהוא גם כן** לא בחינה של המשכת מהות דבר, אלא רק **הארה לבד**, שאין בה מן העצם כלל ואינה פועלת שינוי בהעצם, **שהרי עצם הנפש אינו נמשך להחיות את הגוף רק הארתו לבד, ולכן אינו פועל שינוי בהעצם אם מאיר או אינו מאיר כו'**, כלומר, לעצם הנפש לא אכפת כביכול אם היא בתוך הגוף או שלא, שהרי לא חל בה שום שינוי בכל מקרה.

וכמו כן מה שמחיה את הגוף בפועל, **הרי זה שלא על־ידי התעסקות** שהרי התעסקות זה ענין של שפע, אלא **שעל־ידי התלבשותו בגוף ממילא הגוף חי כו'**.

ומה שצריך להיות צמצום של הנפש **בכדי להתלבש בגוף, זהו רק בכדי שיהיה לו שייכות אל הגוף, כי גם הארת הנפש אין לו שייכות אל הגוף** - גם הארת הנפש, למרות שהיא הארה בלבד ולא עצם, היא גדולה וגבוהה מדי בשביל להחיות את הגוף ולכן צריכה צמצום.

(**וחיות הנפש בדרך כלל הוא בבחינת אור פנימי כו'** - כלומר, באופן כללי כאשר משווים את חיות הנפש לענינים אחרים, נחשבת חיות הנפש לאור פנימי - כלומר אור שעניינו לבוא ולהתגלות בפנימיות - כיון שהיא מתלבשת בתוך הגוף, אך כאשר מדברים על אופן

השייכות בין הנפש לגוף, אין זה באופן של התעסקות כיון שהנפש מחיה ממילא את הגוף, **וכמו שנתבאר במקום אחר**),

ועל כן - כיון שחיות הנפש עצמה היא למעלה משייכות אל הגוף **צריך להיות צמצום בנפש שיהיה לו שייכות אל הגוף כו'**, אבל אין הפירוש בזה שהנפש צריכה להתעסק ולהשתנות בשביל הגוף.

והרי זה כמו שהתבאר במשל לעיל **שהנפח נופח במפוח לחמם את המתכת** שלמרות שיש כאן איזו שהיא פעולה של ניפוח הרי שזהו רק **לקרב את האש אל המתכת כנזכר לעיל**, אבל חימום המתכת לאחר שהאש התקרבה אליה, היא ללא שינוי והתעסקות של האש עצמה, **כמו כן ענין הצמצום בהנפש הוא בכדי** לקרב את הנפש לגוף **שיהיה לו שייכות אל הגוף כו'**, אבל, **וכשמתלבש בהגוף הרי הוא מחיה את הגוף שלא על־ידי התעסקות כו'** אלא בדרך ממילא כביכול.

אלא שעל זה אפשר לשאול לכאורה: **ומה שצריך להיות הכנה בגוף לקבל חיות הנפש**, כלומר, כיצד אפשר להשוות את חיות הנפש לפעולה שלא בדרך התעסקות, שהרי יש הכנה מצד חומר הגוף בשביל להיות ראוי לקבל את חיות הנפש - אם כן רואים שיש כאן התעסקות? על זה מבאר הרבי נ"ע: **הרי זה הכנה כללית מה שנברא כך להיות מוכן לקבל צורת נפש האדם**, בשונה מגוף של בהמה שאינו יכול לקבל נפש אדם, אך אין זה הכנה שעניינה התעסקות והתלבשות של השפעת החיות.

ואין זה כמו הכנת הכלים ואיברי הגוף לקבל הכחות הפרטיים של הנפש, כמו כח הראיה בעין וכח השמיעה באוזן וכו', שהוא האור הפנימי, **שזהו באמת הכנה פרטיות להיות בו גילוי הכח בבחינת אור פנימי ממש שזהו תלוי בזיכוך הכלי כו'**. כיון שככל שהכלי יזדכך, תתלבש בו החיות הפרטית בגילוי יותר.

כלומר, יש הבדל מהותי בין כללות המשכת החיות להחיות את הגוף, לבין המשכת הכוחות הפרטיים לאברים המתאימים להם. ההמשכה הכללית להחיות את הגוף זו המשכת הארה, שהיא מעין המאור ונמשכת ללא התעסקות והתלבשות ואינה פועלת שינוי. ואילו המשכת כוחות הנפש הפרטיים באברים זו המשכת שפע, לכן היא נמשכת על־ידי התעסקות והתלבשות והכוחות משתנים על־ידי המשכתם באברים.

ומפרט הרבי נ"ע את אופן ההכנה של האברים הפרטיים כדי לקבל את כוחות הנפש השייכים אליהם, שזה - כנ"ל - משל להמשכת שפע הבאה ע"י התעסקות ופועלת שינוי:

וכמו בחומר המוח שמשפיע על השכלים המתגלים בו, **כשהוא חומר דק הרי הוא כלי יותר לקבל אור צורת השכל שאז מתגלה בו שכלים עדינים יותר מכמו במוח עב, וכל מה שמזכך חומרו יותר** על־ידי עבודה **הרי מתגלה בו אור השכל ביותר כו'**.

וכמו בכל אדם אחר האכילה הוא אינו כלי כל כך לאור השכל והוא מרגיש כבדות ועייפות **מפני האידים העולים מהמאכל** שהם אידים מגושמים **שמעלימים ומסתירים על השכל, ואחר כך כשנח נעשה מוחו מזוכך והוא כלי לקבל** את אותם שכלים **כו'**, הרי זה **הכנה** ממש **בהכלי** - היינו באברים הגשמיים - **להיות כלי לקבל את האור והגילוי כו'**.

וכמו כן יש השערה באור השכל כלומר, השינוי הוא לא רק מצד הכלי אלא גם מצד הכח הפרטי שבנפש הנמשך בו **איך שיומשך ויאיר בהכלי, דכשם שיש הכנה בהכלי לקבל אור השכל כמו כן יש השערה גם כן בכח השכל איך שיומשך בהכלי (וכמו שנתבאר לעיל פרק ו)**, שהרי האורות מתלבשים כדי להיות כפי ערך הכלים. רק שזה - את ההשערה בשכל - **אין אנו מרגישים כו'**, איננו חשים איך עובר אור השכל המופשט שינוי בשביל להתלבש בחומר המוח, אך למרות זאת, יש שינוי גם מצד הכח המתלבש ולא רק מצד הכלי המקבל.

וכמו במשפיע ומקבל שהשינוי הוא גם מצד המשפיע, **שיש השערה בהמשפיע איך להשפיע וכן בהמקבל הכנה לקבל את האור** היינו, שהשינוי הוא משני הכיוונים, **וכמו כן הוא בהכחות** הפרטיים של הנפש המתלבשים באברים הפרטיים **כו'**.

נמצא אם כן, כי המשכת הכוחות הפרטיים שבנפש בתוך האברים היא באופן של התעסקות והתלבשות, וכמו שהתבאר באריכות גדולה במאמר הראשון של המשך זה, וזהו המשל להמשכת שפע.

מה־שאין־כן בכללות אור וחיות הנפש המחיה את הגוף - לא הכוחות הפרטיים, אלא כללות חיות הנפש שמחיה את הגוף מבלי להתייחס לחילוק בין האברים עצמם, שזה המשל להארה ולא לשפע, מצדה **אין חילוק כלל בין גוף גם לגוף דק**, ולא כחיות הכוחות הפרטיים המתגלים יותר ככל שהגוף מזוכך יותר.

וכמו שבגוף אחד כשמדברים על עצם המשכת החיות **אין חילוק בהאיברים פרטים שבו כמו הראש שהוא היותר דק שבאיברים והעקב שהוא היותר גם הרי כולם חיים מהנפש בשוה**. אי אפשר לומר שהראש חי יותר מהעקב, שהרי שניהם חלקים של גוף אחד חי, **כמו כן אין הפרש בכללות חיות הנפש** איזה גוף היא מחיה **בין גוף גם לגוף דק** כי מצד עצם הנפש אין התעסקות פרטית בשביל להחיות את הגוף, אלא זה נעשה בדרך ממילא.

והכנת הגוף כדי לקבל את החיות של הנפש הוא רק בכללות, דכמו שגוף הבהמה מוכן לקבל צורת נפש הבהמה, כמו כן גוף האדם מוכן לקבל צורת נפש האדם, אבל אופן החיות אין זה לא על־ידי הכנת הגוף (המקבל) ולא על־ידי התעסקות מהנפש להחיות (המשפיע) כו'.

וכל זה שלא צריך התעסקות בחיות הנפש הכללית בשביל להחיות את הגוף, ולא צריך הכנה בשביל פעולת גילוי החיות, הוא לפי שההמשכה מהנפש הוא בבחינת אור לא בבחינת שפע, על כן אינו בבחינת תפיסה והתלבשות כו'.

קיצור.

אמנם אור הוא שאין בו העצם, רק גילוי העצם, וכמו אור השמש, ולכן אין מזה שינוי בהעצם ולא בהגילוי מאתו, ואינו מוטרד ומתעסק להאיר, וכמו חימום המתכות מהאש שהוא בדרך ממילא ואינו תלוי בהכנת המקבל,

והמעלה באור שהוא כמו העצם (רק שבהתגלותו מתמעט), מה־שאין־כן שפע הוא רק לפי אופן העצם, וכמו באור השמש כן הוא באור וחיות הנפש שאינו עושה שינוי בהעצם, ואינו מוטרד בזה, והצמצום הוא רק שיהיה שייך אל הגוף, והכנת הגוף הוא רק הכנה כללית (לא כמו בשפע שצריך להיות הכנה פרטיות), לכן מחיה כל הגוף בשוה.

שבת פרשת שופטים

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים תש"י

אור א"ס למעלה עד אין קץ – אור נעלם ואינו בגדר גילוי למטה, מקיף הרחוק. עד אין תכלית – מקיף הקרוב, בגדר גילוי ושייך לעולמות. משל לזה מהשפעת שכל מרב לתלמידו, שבאה בב' אופנים

טז) **וְהִנֵּה** שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ דְּאוֹר אֵין־סוֹף לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, הֵן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְיֵשׁ הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל בֵּינֵיהֶם, דְּמַה שֶּׁאוֹר אֵין־סוֹף לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ הוּא אוֹר הַנֶּעְלָם וְהַסָּתוּם שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר גִּלּוּי וְהַמְשָׁכָה, וּלְעוֹלָם לֹא יָבוֹא בְּגֶדֶר גִּלּוּי לָעוֹלָמוֹת, וּכְמַאֲמַר[1] "אַנְתְּ הוּא עִלָּאָה עַל כָּל עִלָּאִין סְתִימָא עַל כָּל סְתִימִין"[א], שֶׁהוּא סָתוּם בְּעֶצֶם. וּמַה שֶּׁאוֹר אֵין־סוֹף לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית הוּא בְּגֶדֶר גִּלּוּי עַל־כָּל־פָּנִים, וְהוּא הַשַּׁיָּךְ אֶל הָעוֹלָמוֹת, וּבִכְלָלוּתוֹ הוּא בְּחִינַת גִּלּוּי בְּעַצְמוּתוֹ, פֵּרוּשׁ דִּבְעַצְמוּתוֹ גּוּפָא הוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי בְּעַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ הוּא שֶׁגַּם בְּעַצְמוּתוֹ אֵינוֹ בִּבְחִינַת גִּלּוּי אֶלָּא שֶׁהוּא סָתוּם וְנֶעְלָם. דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, מַה שֶּׁאוֹר אֵין־סוֹף לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית הֵם שְׁתֵּי בְּחִינוֹת מַקִּיף, מַקִּיף דְּאוֹר יָשָׁר וּמַקִּיף דְּאוֹר חוֹזֵר, דְּמַקִּיף דְּאוֹר יָשָׁר הוּא מַקִּיף הַקָּרוֹב וְהוּא בְּגֶדֶר גִּלּוּי עַל־כָּל־פָּנִים, וּמַקִּיף דְּאוֹר חוֹזֵר הוּא מַקִּיף הָרָחוֹק וְאֵינוֹ בְּגֶדֶר גִּלּוּי כְּלָל. וְיוּבָן[2] עִנְיָן זֶה בַּהַשָּׁגָה, וּכְמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הָרַב שֶׁהוּא מַשְׁפִּיעַ שֵׂכֶל לְתַלְמִידוֹ, הִנֵּה מַה שֶּׁמִּתְקַבֵּל אֵצֶל הַמְקַבֵּל, הַיְנוּ חֵלֶק הַשֵּׂכֶל וְהַסְּבָרָא שֶׁהַתַּלְמִיד מְקַבֵּל הוּא בְּחִינַת אוֹר פְּנִימִי, וְהוּא מַה שֶּׁיִּתְיַשֵּׁב בִּכְלִי הַמְקַבֵּל בְּכִי טוֹב וּבְחִינַת הִתְיַשְּׁבוּת מַמָּשׁ. אָמְנָם עֹמֶק הַשֵּׂכֶל מַה שֶּׁאֵין בִּיכֹלֶת הַתַּלְמִיד לְקַבְּלוֹ הֲרֵי נִשְׁאָר בִּבְחִינַת מַקִּיף עַל שִׂכְלוֹ בִּלְבַד וּמַקִּיפוֹ בְּהֶעְלֵם, וּמִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה בִּבְחִינַת קָרוֹב אֶל הַמְקַבֵּל, דַּהֲגַם דְּזֶהוּ מַה שֶּׁנִּשְׁאַר בִּבְחִינַת מַקִּיף עַל שִׂכְלוֹ וְגַם בְּהֶעְלֵם בִּלְבַד וּמִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת קָרוֹב, לְפִי

*) נדפס בספר המאמרים - תש"י עמ' 151 ואילך, והוא המשך לג' מאמרים שלפני זה - דיבור המתחיל "באתי לגני" דיבור המתחיל "היושבת בגנים" ודיבור המתחיל "ולבאר זה" ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר.

1) אליהו. בהקדמת תיקוני זוהר. וראה תורת חיים פרשת נח [מאמר] דיבור המתחיל ויהי כל הארץ פרק יא.

2) ראה לקוטי תורה פרשת ראה ביאור על פסוק אני לדודי. [מאמר] דיבור המתחיל השמים מספרים תרס"ז ואילך.

א. אתה הוא עליון על כל העליונים, סתום על כל הסתומים.

שֶׁבְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן יָבוֹא עַל זֶה, וּכְמַאֲמַר[3] "עַד אַרְבָּעִין שְׁנִין לֹא קָאִים אִינְשׁ אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּיהּ"[ב], אִם כֵּן חֲרֵי בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן דְּאַרְבָּעִים שָׁנָה חֲרֵי יָבוֹא עַל עֹמֶק הַחָכְמָה, וְלָזֹאת חֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת קָרוֹב אֵלָיו, וְכֵן מִי שֶׁהוּא לוֹמֵד אֵיזֶה עִנְיָן וְרוֹאֶה אוֹ מַרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֹמֶק גָּדוֹל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַהוּ הָעֹמֶק אֲבָל מַרְגִּישׁ הוּא שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה עֹמֶק עִנְיָן, הִנֵּה הָעִנְיָן הֶעָמֹק הַהוּא, אַף שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹתוֹ כְּלָל, מִכָּל־מָקוֹם מֵאַחַר דְּרוֹאֶה שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה עֹמֶק אוֹ גַּם רַק מַרְגִּישׁ דְּיֵשׁ בָּזֶה עֹמֶק דָּבָר חֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת קָרוֹב, דִּבְמֶשֶׁךְ הַזְּמַן, דְּכַאֲשֶׁר יִתְחַכֵּם יַעֲמֹד גַּם עַל הָעֹמֶק הַהוּא, וְזֶהוּ הַמַּקִּיף דְּאוֹר יָשָׁר, דַּהֲגַם שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף, וּמִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף הַקָּרוֹב שֶׁהוּא בְּקִרוּב אֶל הַפְּנִימִיּוּת, דְּאֶפֶס קָצֵהוּ חֲרֵי מִתְגַּלֶּה וְגַם הֶהֱעָלֵם יָבוֹא לִידֵי גִּלּוּי כוּ', אֲבָל שֵׁכֶל שֶׁהוּא עָמֹק בְּיוֹתֵר, וְהֵינוּ שֶׁהוּא נֶעְלָם בְּעֶצֶם דְּגַם אֶפֶס קָצֵהוּ אֵינוֹ מִתְגַּלֶּה, וּכְמוֹ חָכְמַת שְׁלֹמֹה דִּכְתִיב "וַהֲוָי" נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לוֹ", וְהֵינוּ שֶׁנָּתַן לוֹ הַדֵּעָה הָעֶלְיוֹנָה מַמָּשׁ מַה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הַשָּׂגַת הַנִּבְרָאִים, דְּגַם אֶפֶס קָצֵהוּ אֵינוֹ מִתְגַּלֶּה, וּלְעוֹלָם לֹא יָבוֹא לִידֵי גִּלּוּי מַמָּשׁ, הִנֵּה הַשְּׂכָלוֹת אֵלּוּ בָּאִים עַל־יְדֵי לְבוּשִׁים הַמַּעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים, כְּמוֹ הַמְּשָׁלִים וְהַחִידוֹת, שֶׁבָּהֶם חֲרֵי אֵינוֹ נִרְאֶה וְנִכָּר שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חָכְמָה וְשֵׂכֶל, וּכְמוֹ מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה שֶׁאֵינוֹ נִכָּר וְנִרְגָּשׁ גֹּדֶל הַחָכְמָה דְּחָכְמַת שְׁלֹמֹה, וְרַק שֶׁיּוֹדְעִים אוֹתָם מִמִּדְרָשֵׁי חֲכָמֵינוּ ז"ל מַה שֶּׁגִּלּוּ לָהֶם בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְעַט מֵהַחָכְמָה שֶׁבַּמְּשָׁלִים, אֲבָל בְּהַמְּשָׁלִים עַצְמָן חֲרֵי אֵינוֹ נִרְאֶה הָאוֹר־שֵׂכֶל וְהַחָכְמָה, לָכֵן בְּסִפּוּרֵי[4] מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ בָּהֶן סוֹדוֹת וְרָזִין עִלָּאִין[ג] הַרְבֵּה יוֹתֵר מִכְּמוֹ בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, אֲבָל אֵינוֹ נִכָּר כְּלָל, וְהוּא לְפִי שֶׁעֶצֶם הָאוֹר הוּא סוֹד סָתוּם וְאֵינוֹ בָּא לִידֵי גִּלּוּי רַק עַל־יְדֵי הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְהֵינוּ דְּעֶצֶם הָאוֹר הוּא אוֹר נִבְדָּל, וְלָזֹאת גַּם הַהִתְגַּלּוּת שֶׁלּוֹ הוּא בִּבְחִינַת הַבְדָּלָה וְהִתְעַלְּמוּת בְּעֶצֶם, אַ פַּארְמַאכְטֶער עִנְיָן[ד], דְּכָל עִנְיָנוֹ הוּא בְּהַבְדָּלָה וְהִתְעַלְּמוּת, וְהֵינוּ דְּאֵצֶל הַמַּשְׁפִּיעַ עַצְמוֹ הוּא בִּבְחִינַת הִתְעַלְּמוּת וְהַבְדָּלָה. וְהִנֵּה נִכָּר זֶה יוֹתֵר דְּכַאֲשֶׁר הַמַּשְׁפִּיעַ מַשְׂכִּיל וּמִתְחַכֵּם בְּהַשְׂכָּלָה זוֹ (הֵינוּ בָּאוֹר הַנִּבְדָּל), וְזֶהוּ כְּלָל יָדוּעַ דְּכָל הַשְׂכָּלָה וְהִתְחַכְּמוּת גּוֹרֵם תּוֹסֶפֶת אוֹר וְגִלּוּי, דְּכַאֲשֶׁר הַמַּשְׁפִּיעַ מַשְׂכִּיל וּמִתְחַכֵּם חֲרֵי נִתּוֹסֵף לוֹ אוֹר וְגִלּוּי, אָמְנָם הָאוֹר וְהַגִּלּוּי שֶׁנִּתּוֹסֵף לוֹ הוּא גַּם כֵּן מִתְעַלֵּם בְּעַצְמוּתוֹ, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה כְּלָל לְכְמוֹ שֶׁהוּא בְּהַגִּלּוּי אוֹר־שֵׂכֶל הַשַּׁיָּךְ אֶל הַמְקַבֵּל, דְּהִנֵּה בְּגִלּוּי אוֹר־שֵׂכֶל הַשַּׁיָּךְ אֶל הַמְקַבֵּל דְּכַאֲשֶׁר הַמַּשְׁפִּיעַ עַצְמוֹ מַשְׂכִּיל וּמִתְחַכֵּם בָּזֶה לְעַצְמוֹ בְּעֹמֶק הָעִנְיָן יוֹתֵר חֲרֵי זֶה בִּבְחִינַת קָרוֹב אֶל הַמְקַבֵּל, דַּהֲגַם שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁהַמַּשְׁפִּיעַ מַשְׂכִּיל וּמִתְחַכֵּם בּוֹ לְעַצְמוֹ, מִכָּל־מָקוֹם הִנֵּה גַּם מֵהַשְׂכָּלָה וְהִתְחַכְּמוּת הַחֲדָשָׁה (שֶׁהִשְׂכִּיל וְהִתְחַכֵּם הַמַּשְׁפִּיעַ עַצְמוֹ) בָּא מִזֶּה אֶפֶס קָצֵהוּ לִידֵי גִּלּוּי בְּהַמְקַבֵּל (כַּמּוּבָן לְפִי עֶרֶךְ כוּ'), וּכְלָלוּת מַהוּת הָאוֹר הוּא בִּבְחִינַת קִרוּב, לְפִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַמְּשָׁכָה, פֵּרוּשׁ דִּכְלָלוּת מַהוּת אוֹר כָּזֶה הוּא בִּתְנוּעָה דְּהַמְּשָׁכָה וְהִתְגַּלּוּת, לָכֵן כָּל מַה שֶּׁמִּתְגַּלֶּה בָּזֶה אֵצֶל הַמַּשְׁפִּיעַ, הֲגַם שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁהַמַּשְׁפִּיעַ מַשְׂכִּיל וּמִתְחַכֵּם לְעַצְמוֹ, וְגַם כְּמוֹ שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ הוּא בְּתַכְלִית הָעֹמֶק, מִכָּל־מָקוֹם לִהְיוֹת דִּכְלָלוּת מַהוּת הָאוֹר הוּא בִּתְנוּעָה דְּהַמְּשָׁכָה וְהִתְגַּלּוּת, חֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת הַמְּשָׁכָה וְגִלּוּי, אֲבָל בִּשְׂכָלִים עֲמֻקִּים יוֹתֵר שֶׁאֵינָם שַׁיָּכִים אֶל הַמְקַבֵּל כְּלָל שֶׁהוּא סָתוּם בְּעֶצֶם, אִם כֵּן חֲרֵי כְּלָלוּת מַהוּת הָאוֹר הוּא בִּתְנוּעָה דְּהִתְעַלְּמוּת, הִנֵּה כָּל מַה שֶׁמַּשְׂכִּיל וּמִתְחַכֵּם הַמַּשְׁפִּיעַ בָּזֶה, אַף שֶׁהוּא מַשִּׂיגוֹ וּמַשְׂכִּיל בּוֹ, הִנֵּה לִהְיוֹת דִּכְלָלוּת הַמַּהוּת דְּאוֹר זֶה הוּא בִּתְנוּעָה דְּהִתְעַלְּמוּת, הִנֵּה גַּם מַה שֶׁהוּא מִתְגַּלֶּה אֵלָיו הוּא הָאוֹר נִבְדָּל וּמִתְעַלֵּם בְּעַצְמוּתוֹ.

ב' ניסן, ה'שי"ת

3) ראה עבודה זרה ה, ב. לקוטי תורה סוף פרשת אחרי.
4) להעיר מזוהר חלק ג קמט, ב. קנב, א. הקדמת הרב רבינו חיים וויטל לשער ההקדמות (נדפסה בסוף קונטרס עץ החיים).

ב. עד ארבעים שנה אין אדם עומד (מבין) על דעת רבו. ג. וסודות עליונים. ד. ענין סגור - סתום.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

כא. למדני ליאזנא, אחדים מהם בני גילו של הגאון ר' אברהם הגנן, שני בניו שהיו ידועים בבקיאותם ובחריפותם, ובראשם הגאון ר' ברוך שהחזיקוהו לגאון וכתלמידו המובהק של הגאון ר' אברהם הגנן בסדר נזיקין ובחושן משפט - ביקשו את ר' משה פויזנער, לומר בפניהם, פעמיים או שלש פעמים בשבוע, שיעור במסכת נדרים.

כב. סבי - מספר לי הר' יוסף בנימין - סיפר לי, שחש בכוח הקדוש של הרבי כשהיה עדיין צעיר לימים, עוד לפני שנעשה חתן.

בטבעי, סיפר לי סבי, הייתי מעמיד על דעת עצמי בעקשנות גדולה. גם המלמדים שלו, למרות שהוא העריך אותם מאד, בכל זאת לא יכלו להשפיע עליו לשנות טבעו ולא להעמיד הכל על דעת עצמו, ומשנה לשנה התחזק אצלו הטבע של להעמיד על דעת עצמו ולא תפס אצלו מקום מה שהזולת אומר.

כשהתבגרתי - מספר הסבא - התחלתי להבין שמן ההכרח לשנות את הטבע ולתת מקום גם למה שהשני אומר. אך לא יכולתי לפעול על עצמי.

בטבעי, סיפר לי הסבא, הייתי מהיר, בהיותי בעל כשרון טוב עם תפיסא יפה, הנה בהשקפה ראשונה הייתי תופס את הסוגיא.

ל"בר מצוה" של הרבי התאספו הרבה גאונים ולמדנים גם מויטבסק, פולוצק ומינסק. היתה זו באמת כנסיה של סנהדריה גדולה. שלשה גאונים היו מראשי הראשים: דודו של הרבי - גיסו של אביו - הגאון ר' יוסף יצחק[104], היה מפורסם [גע'שם'ט] בכל הסביבה בשם העילוי מטשאריי: הגאון ר' משה ראובן בן הגאון האדיר ר' אברהם זאב מביעשנקוביץ'[104], שמילא מקום אביו בישיבה הגדולה שבביעשנקוביץ', והגאון ר' אברהם מאיר, תלמידו המובהק של בעל סדר הדורות.

הגאון הרב ר' ברוך והגאון הרב ר' משה פויזנער ערכו שבעת ימי המשתה. כל יום היתה סעודת מצוה עם הרבה חידושי תורה.

חידושי התורה של הרבי עלו על כולם. כל הגאונים הסמיכו את הרבי והכתירוהו בתואר "רב". ואת התואר הזה רשמו בפנקס החברה קדישא, זכרון לדורות.

כג. פעם אחרת - מספר הסבא - ישבתי בבית מדרשו של ר' משה ולמדתי. באותה תקופה למדתי בהתמדה בלתי רגילה, ובטבעי למדתי בקול רם ובמהירות עצומה. הבנתי ביסודיות את מה שלמדתי, אך למדתי במהירות גדולה.

הרבי ישב בחדר הספרים. כשעבר הרבי לידי, אמר לי, שאני אמנם לומד בחשק, אך במהירות רבה. עניתי לו שאני מהיר בטבעי. ואמר לי הרבי: צריכים לשנות את הטבע. עניתי לו שאינני יכול לשנות את טבעי. ואמר לי הרבי: ליהודי יש כוחות והוא יכול לשנות את הטבע בדרך קבלת עול. וכשאדם מרגיל את עצמו הרי הרגל נעשה טבע, והטבע שנוצר על ידי הרגילות משנה את הטבע שמלידה. קבלת עול - אומר הרבי - היא יסוד מוסד בתורה ועבודה.

כד. הרבי אמר לי אז שחשק כזה בלימוד התורה כפי שלמדתי אז - הוא מתנה מלמעלה, וכתוב[105] 'ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ד' נותן לכם'. ארץ - רצון, ארץ הטובה אשר ד' נותן לכם - הרצון והחשק בלימוד תורה וכן הרצון והחשק בעבודת השי"ת. הרי כשד' נותן ארץ טובה, חשק ורצון בלימוד תורה, צריך להיות 'ואבדתם מהרה', יש לאבד את ה"מהרה", וצריכים ללמוד תורה בנעימה, לענג את הנשמה בנועם התורה.

במלים ספורות אלו בפירוש הפסוק 'ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ד' נותן לכם', שינה הרי את הטבע שלי. נגוז בי טבע המהירות, והתעורר בי חוש המתינות. בהסרת המהירות ובקנין המתינות עשה אותי הרבי למאושר לכל ימי חיי.

כה. יומן תרס"ד מרובה בענינים, שכן בשנת תרס"ד היה לי לרשום כל האירועים שאירעו במשך השנה, הן בחיי הפרטיים - שנת תרס"ד היתה השנה הראשונה שאני ורעייתי הרבנית מרת נחמה דינה תי' - כשעברה שנה ממר־חשון תרס"ג שהתחלתי לנהל מסחר הסרסרות בקנין ומכירת יערות - ערכנו חשבון ההכנסה, ריווח והוצאה, ובשמחה גדולה הפרשנו מעשר שהיווה ב"ה סכום משמעותי.

עניני הכלל בשנת תרס"ד גם כן היו בהיקף גדול יותר. בגלל נסיבות מלחמת יפן נחלשה באופן רשמי תעמולת הפוגרומים בחוגי המלוכה, אפילו ראש הצוררים סאווארין ימ"ש, עורך ה"נאווי וורעמיא"[106], הקפיא את הארס שלו, וכל עניני הכלל שהיו צריכים לבצע אז בפטרבורג עלו בקלות יותר. בחוגי המלוכה הגבוהים יותר בפטרבורג הורגשה נטיה טובה יותר כלפי האורטודוקסיה.

נסיעת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שהיתה קשורה בעניני הכלל, ונסיעותיי התכופות למוסקבה, פטרבורג, ורשה, שהיו קשורות יותר למשלוח מצה ומצרכי פסח לחיילים במזרח הרחוק - כל זה רשום במדה ידועה ביומן.

כן עניני ישיבת תומכי תמימים התרחבו מאד בשנת תרס"ד, בכל מחלקות הישיבה. תוצאות טובות גדולות ביותר הניבו בחורף תרס"ד, הקמת החדרים, המשך הידיעות הטובות ממקומות שונים עשו רושם חזק על תלמידי ה"אולם הגדול", שהתמסרו יותר בשמירת זמני לימוד החסידות והתמסרו יותר לעבודת התפילה.

---

104) ראה אודותו בזכרונות כ"ק מו"ח אדמו"ר (ברוקלין, ה'תשט"ו).

105) דברים יא, יז.

106) עתון שהצטיין בשנאתו ליהודים.

(היתה כתת תלמידים שהתרשלו בלימוד החסידות, וזה הביא לכך שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כתב ופרסם קונטרס "עץ החיים"[107]).

כל האירועים הכלליים והפרטיים הללו בהוספת הכירותי עם שני הזקנים מהאראדישץ, ר' יוסף בנימין הגרדי והחסיד ר' יעקב שמשון הבנאי - שניהל עבודת הבניה בחצר הארפאקי, ששני בניו החזיקו בחכירה - הכפילו דפי יומני.

כו. החסיד ר' יעקב שמשון הבנאי הוא יהודי פשוט רגיל. אך התגאה מאד ביחוס האבות שלו. סבו נחום דובער הישוב'ניק, ליד קאליסק, היה חסיד של רבנו הזקן, מכניס אורחים גדול. לקראת כל שבת וחג היה הישוב'ניק החסיד ר' נחום דובער אופה חצי שק קמח לחלות, שוחט עגל או שה, ואת החלות והבשר שולח לקאליסק עבור הרב ותלמידי החכמים.

בנו, החסיד ר' זלמן יצחק - אביו של יעקב שמשון - היה למדן די טוב, אך רצה להיות נהנה מיגיע כפיו, ובחר בעבודת הבניה. ר' זלמן יצחק היה לעתים קרובות בשעת עבודתו חוזר בעל־פה על פרק משניות.

החסיד ר' זלמן יצחק הבנאי התייחס מאוד על היותו אחד מהבונים היהודיים שהקימו עבור הרבי האמצעי ומשפחת הרב את החצר הגדולה ובתי המדרשים בליובאוויטש.

שביעי של פסח בסעודת הלילה, ה'ת"ש

107) נדפס, עם מבוא מכ"ק מו"ח אדמו"ר, תש"ו, ברוקלין.

אגרות קודש

ב"ה, ג' שבט, תרח"ץ

פערכטאלדסדארף

ידידי הרב וו"ח אי"א מוה"ר ישראל שי'

שלום וברכה.

במענה על מכתבו על אודות האברך מוה"ר שלמה זלמן שי' הנני נהנה במאד ממעלותיו וטיב כשרונותיו וכבר השבתי לו בזה להתקרב אל הענין בעזה"י בשעה טובה ומוצלחת.

בהנוגע לשאלה החדשה בענין הזה אין צריכים לחשוש וב[עז]ה"י אין מה לחשוש, ולכל היותר הנה יכולים לקראותה בשם הראשון חייקא תחי' בלבד ואין זה סותר לזה אשר בכל התעודות והשטרות צריכים לכתוב ב' השמות, כי יש כמה אנשים ונשים שנכתבים בשני שמות ונקראים בשם אחד, ודברי קדש הקדשים הצדיקים וברכותיהם חייהם וקיימים לעד ולעולמי עולמים, והשי"ת יעזר לו בגו"ר.

א[ו]דות קנין בנין בית־דירה עבורנו נחוץ הדבר במאד, הן בהנוגע לבריאות והן בהנוגע לפנימי' הענינים, אבל בתנאי שיהי' בסמוך להישיבה היינו חצר אצל חצר, כי הלא רק בגלל הישיבה העתקתי מגורי מריגא לפולין, ואם היו אחדים מאנ"ש שי' מתענינים בזה בהתענינות הראוי' בטח כבר הי' בית עבורנו ועבור הספרים כנדרש, ואם ישנה התעוררות כזו יעזרם השי"ת בגו"ר.

במצב בריאותי אין שינוים. אף כי ת"ל עסקתי בהעבודה העמוסה עלי - במשך ארבעת החדשים שבליתי בביתי - הרגשתי חלישות גדולה, ומפני טעמים שונים לא יכלתי לנסוע קודם, ועכשיו זה שבוע השני' שבאתי לפה להסאנאטאריום, אבל טרם התחלתי לעסוק ברפואות כי עלי עוד להנפש איזה ימים עד אשר אתחיל בהרפואות, והשי"ת ישלח לי רפוא"ש בתוך שאר חולי אחב"י [ה]צריכים לרפואה כברכת אנ"ש שי'.

בטח כבר נתקבלו מכתבי הקודמים ויכתוב ישר לפה.

אם יודרש להם לשלוח איזה סכומים ישלחו לפאריז כמו עד עכשיו.

יפרוש גיני בשלום ידידי אנ"ש והתמימים יחיו ויגיד להם ברכתי שיעזרם השי"ת בגו"ר.

ידידו הדו"ש ומברכו בגו"ר

יוסף יצחק.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

נקודות משיחות קודש - מזמור קיד מתוך "תהילות מנחם"

ג - הים ראה וינס

קריעת ים־סוף בכוח "עצמות יוסף"

איתא במדרש[1] "בזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים לישראל, הדא הוא דכתיב הים ראה וינוס, בזכות ויעזוב בגדו[2] בידה וינס". ומודגש בלשון חז"ל "עצמותיו (של יוסף)". וכן הוא בלשון הכתוב[3] "ויקח משה את עצמות יוסף עמו".

וצריך להבין, הרי אין זה לשון כבוד[4] (הגם שיוסף בעצמו אמר והשביע את בנ"י "והעליתם את עצמותי מזה אתכם"[5]), והי' מתאים יותר הלשון "ארונו של יוסף"[6] וכדומה?

וי"ל הביאור בזה, בהקדים הטעם עפ"י פנימיות הענינים שארונו של יוסף הי' צריך ללכת עם בנ"י במדבר, כי זה נתן להם כח בעבודתם, ללכת במדבר ולקריעת ים סוף, ובזה הי' צריך להיות "עצמות יוסף", העצם והתוקף של יוסף[7], כי עצמות הוא ענין התוקף והחוזק של האדם והבעל־חי[8]. והעצם של יוסף בא לידי ביטוי בשמו[9] ב"ותקרא את שמו יוסף, לאמר יוסף הוי' לי בן אחר"[10].

והענין בזה, עבודתו של יוסף היא "יוסף הוי' לי בן" - להוסיף בקדושה[11], ולא רק זה אלא "לאמר יוסף הוי' לי בן אחר" - שגם יהודי שהנהגתו היא באופן של "אחר", שאינו צד הקדושה[12], מהפך אותו ל"בן", "בנים אתם להוי' אלקיכם"[13].

ולכן כאשר בנ"י היו צריכים לצאת ממצרים, שאז התגלה בכל העולם הקיום בפועל של האמירה "שלח את בני"[14], שיהודים הם בניו של הקב"ה, נדרש אז מבנ"י "מדה כנגד מדה"[15], לגלות אצלם הענין של "יוסף הוי' לי בן", ו"בן אחר", שהו"ע ד"עצמות יוסף" (וזה נפעל ע"י משה, שהוא רועם של ישראל ומוציאם ממצרים)[16].

---

1) ב"ר פפ"ז, ח. וראה תנחומא ס"פ נשא. זח"ב מט, א. ח"ג ריד, רע"א. ועוד.
2) וישב לט, יב.
3) בשלח יג, יח־יט.
4) בסוטה יג, ב "מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא מיחה בכבוד אביו כו'". אבל מובן שגם לאחר מותו, השם "יוסף" סתם או "ארון" מכובד יותר מלשון עצמות. וראה ש"ך עה"ת (בשלח שם) שמביא ממדרש "מפני מה נקרא יוסף עצמות מפני שלא מיחה כו'", ומפרש: הקשה להם ז"ל שיוסף נחנט ודרך החנוטים שאינם כלים ואין הבשר מתעכל, אלא מעמיד אותו בלחותו, א"כ איך אמר ויקח משה את עצמות, אלא לפי שנתעדן בשרו כו'. וראה ראב"ע בשלח שם.
5) ויחי נ, כה.
6) ע"ד הלשון (ויחי מז, ל. מט, כט. נ, ה) בהעלאת יעקב "ונשאתני ממצרים גו' קברו אותי גו'" "אקברה את אבי".
7) כן פירש מגלה עמוקות אופן יז בפסוק זה. וראה גם אוה"ת בשלח (כרך ז) ע' ב'תרסג.
8) להעיר גם מטעמי מצות (בא יב, מו) "ועצם לא תשברו בו". וראה חינוך מצוה טז.
9) כמארז"ל (יומא פג, ב) "ר' מאיר הוה מדייק בשמא". וראה שם מעשה רב.
10) ויצא ל, כד.
11) ראה אוה"ת ויצא רכ, א ואילך. ויחי שפו, א ואילך. שצ, א ואילך. שצז, ב ואילך. ועוד.
12) ל' התניא פ"ו.
13) פ' ראה יד, א. וראה לקו"ש חי"א ע' 2 ואילך ובהערות שם.
14) שמות ד, כג.
15) ראה סוטה ח, ב.
16) מלקו"ש חכ"ו ע' 85 (משיחות ש"פ בשלח ה'תשכ"ג - ה'תשל"ח, ש"פ וארא ה'תשמ"ה).

אגרות קודש

[ח' ניסן, ה'תשל"ב]

ה"ה **שליח** מממה"מ להפיץ יהדות תומ"צ בתוך בניו – בנ"י שי' ומהו נעלה וקדוש וזכות יותר מזה?! וימלא השליחות ויצליח.

פרשת תזריע

יב א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר
וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא:
ג וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: ד וּשְׁלֹשִׁים
יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהָרָהּ בְּכָל־קֹדֶשׁ
לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־מְלֹאת יְמֵי
טָהָרָהּ: (לוי) ה וְאִם־נְקֵבָה תֵּלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם
כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי
טָהָרָהּ: ו וּבִמְלֹאת | יְמֵי טָהָרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת
תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר
לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן:
ז וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר
דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ לַנְּקֵבָה:
ח וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־תֹרִים
אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת
וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה: פ (ישראל) **יג** א וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב אָדָם כִּי־
יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת
וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן
הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים: ג וְרָאָה הַכֹּהֵן
אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ | לָבָן
וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא
וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ: ד וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה
הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶה מִן־הָעוֹר
וּשְׂעָרָה לֹא־הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע
שִׁבְעַת יָמִים: ה וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה
הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ
הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית: (ע"ב בחול)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כב ע' 70. ע"פ ביאורי החומש)

שְׁמָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה - תַּזְרִיעַ

יָדוּעַ שֶׁשְּׁמָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה מוֹרָה עַל תָּכְנָהּ. וְלִכְאוֹרָה שְׁמָהּ שֶׁל פָּרָשָׁתֵנוּ 'תַּזְרִיעַ' - שֶׁמַּשְׁמָעוּתוֹ יְצִירַת חַיִּים חֲדָשִׁים - הָפוּךְ מִתָּכְנָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה, הַמְּדַבֶּרֶת - בְּרֵבָהּ - בְּדִינֵי מְצוֹרָע, שֶׁעָלָיו דָּרְשׁוּ חֲז"ל "מְצוֹרָע חָשׁוּב כְּמֵת".

וְהַהֶסְבֵּר לְכָךְ: הַצָּרַעַת הִיא לֹא רַק עֹנֶשׁ שֶׁמַּגִּיעַ לְאָדָם בַּעֲוֹן דִּבּוּר לְשׁוֹן הָרַע, אֶלָּא יֵשׁ בָּהּ תַּפְקִיד חִינּוּכִי שֶׁנּוֹעָד לְהַרְגִּיל אֶת הָאָדָם לְהִתְרַחֵק מִדִּבּוּר וְסִפּוּר לְשׁוֹן הָרַע. כָּךְ לְאַחֲרֵי שֶׁיִּטָּהֵר מֵהַצָּרַעַת יוּכַל לִפְתֹּחַ חַיִּים חֲדָשִׁים, נְקִיִּים מִלְּשׁוֹן הָרַע. לָכֵן שְׁמָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה מוֹרֶה עַל יְצִירַת חַיִּים חֲדָשִׁים, כִּי זוֹהִי מַטְרָתָהּ הָאֲמִתִּית שֶׁל הַצָּרַעַת - לִזְרֹעַ וְלִיצוֹר חַיִּים חֲדָשִׁים.

שני ו וְרָאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֵׁנִית וְהִנֵּה
כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן
מִסִּפַּחַת הִוא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר: ז וְאִם־פָּשֹׂה
תִּפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר אַחֲרֵי הֵרָאֹתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן
לְטַהֳרָתוֹ וְנִרְאָה שֵׁנִית אֶל־הַכֹּהֵן: ח וְרָאָה הַכֹּהֵן
וְהִנֵּה פָּשְׂתָה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן
צָרַעַת הִוא: פ ט נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם
וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן: י וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־
לְבָנָה בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר
חַי בַּשְּׂאֵת: יא צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ
וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן לֹא יַסְגִּרֶנּוּ כִּי טָמֵא הוּא: יב וְאִם־
פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת
כָּל־עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו לְכָל־מַרְאֵה
עֵינֵי הַכֹּהֵן: יג וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת
אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנֶّגַע כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן
טָהוֹר הוּא: יד וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא:
טו וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַבָּשָׂר הַחַי וְטִמְּאוֹ הַבָּשָׂר
הַחַי טָמֵא הוּא צָרַעַת הִוא: טז אוֹ כִּי יָשׁוּב
הַבָּשָׂר הַחַי וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן וּבָא אֶל־הַכֹּהֵן:
יז וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ הַנֶּגַע לְלָבָן וְטִהַר
הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶّגַע טָהוֹר הוּא: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך א ע' 236. ע"פ ביאורי החומש)

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ (יב, ב)

יִרְמֹז הַכָּתוּב עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מָצִינוּ שֶׁנִּקְרֵאת אִשָּׁה . . 'אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ', פֵּרוּשׁ: הַזְרָעַת מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים (אור החיים)

כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל נִקְרֵאת בְּשֵׁם אִשָּׁה שֶׁל הַקָּבָּ״ה, שֵׁם זֶה מְבַטֵּא אֶת הַקֶּשֶׁר הֶעָצוּם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַקָּבָּ״ה, וְהוּא מוֹרֶה עַל הַתְּשׁוּקָה שֶׁל הָאָדָם לְהִתְקָרֵב לַקָּבָּ״ה, כְּשֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֲחֵרִים טְפֵלִים אֶצְלוֹ. בְּמַצָּב כָּזֶה יָכוֹל הָאָדָם לְהַגִּיעַ לְמַצָּב שֶׁל ׳כְּלוּת הַנֶּפֶשׁ׳, שְׁאִיפָה לְהִתְנַתֵּק מֵהַגּוּף וְהָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, וּלְהִדָּבֵק בַּקָּבָּ״ה.

עַל־כָּךְ אוֹמֵר הַפָּסוּק ״אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ״: גַּם כַּאֲשֶׁר אָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל ״אִשָּׁה״, שֶׁכֻּלּוֹ עָסוּק בִּלְהִתְקָרֵב לַקָּבָּ״ה, עָלָיו לִהְיוֹת בְּבְחִינַת ״תַּזְרִיעַ״ - לַעֲסֹק בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות הַגַּשְׁמִיּוֹת וְהָאַרְצִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁזְּרִיעָה כִּפְשׁוּטָהּ הִיא בָּאָרֶץ, וְרַק כָּךְ הִיא מְבִיאָה לִצְמִיחָה.

שלישי יח וּבָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בּוֹ־בְעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא: יט וְהָיָה בִּמְקוֹם הַשְּׁחִין שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת וְנִרְאָה אֶל־הַכֹּהֵן: כ וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה מַרְאֶהָ שָׁפֵל מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָהּ הָפַךְ לָבָן וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע־צָרַעַת הוּא בַּשְּׁחִין פָּרָחָה: כא וְאִם | יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִיא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים: כב וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע הוּא: כג וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא פָשְׂתָה צָרֶבֶת הַשְּׁחִין הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ׳ 25)

כָּל הַנִּגְעִים אָדָם רוֹאֶה, חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ (נגעים ב, ה)

כְּלוֹמַר: כָּל הַנִּגְעִים (שֶׁ)אָדָם רוֹאֶה (בַּ)חוּץ – (הֲרֵי זֶה) מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ. וּכְתוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָדָם רוֹאֶה רַע בְּזוּלָתוֹ, הֲרֵי זוֹ הוֹכָחָה שֶׁאוֹתוֹ רַע נִמְצָא בּוֹ בְּעַצְמוֹ, כִּי הַזּוּלַת הוּא כְּמוֹ רְאִי (וְזֶהוּ ״כָּל הַפּוֹסֵל בְּמוּמוֹ פּוֹסֵל״). וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, כִּי מִכֵּיוָן שֶׁכָּל מְאֹרָע הוּא בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, מוּבָן שֶׁהִזְמִינוֹ לוֹ מִלְּמַעְלָה לִרְאוֹת אֶת הָרַע בְּזוּלָתוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּדַע שֶׁרַע זֶה נִמְצָא בּוֹ, וְעָלָיו לְתַקְּנוֹ.

רביעי כב אוֹ בָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת־אֵשׁ וְהָיְתָה מִחְיַת הַמִּכְוָה בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לְבָנָה: כה וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ שֵׂעָר לָבָן בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶהָ עָמֹק מִן־הָעוֹר צָרַעַת הִוא בַּמִּכְוָה פָּרְחָה וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת הִוא: כו וְאִם | יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן וְהִוא כֵּהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים: כז וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע צָרַעַת הִוא: כח וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא־פָשְׂתָה בָעוֹר וְהִוא כֵּהָה שְׂאֵת הַמִּכְוָה הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן כִּי־צָרֶבֶת הַמִּכְוָה הִוא: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב, עמ׳ 28)

כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הוּא (יג, יג)

אֵין בֶּן־דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּתְהַפֵּךְ כָּל הַמַּלְכוּת לְמִינוּת. אָמַר רָבָא: מַאי קְרָא, כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הוּא (סנהדרין צז)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ זֹאת בִּשְׁתֵּי דְּרָכִים:

א) מִכֵּיוָן שֶׁהַמַּצָּב יָרוּד וְגָרוּעַ כָּל־כָּךְ, אֵין בְּרֵירָה כִּבְיָכוֹל אֶלָּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה.

ב) הַפִּיכַת הַמַּלְכוּת לְמִינוּת, מוֹרָה שֶׁהָעוֹלָם מִתְבָּרֵר וְהוֹלֵךְ. כְּלוֹמַר, לִפְנֵי בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ יִתְבָּרֵר וְיִתְגַּלֶּה מִי שַׁיָּךְ לְצַד הַטּוֹב וּמִי לָרַע, כַּנֶּאֱמַר (דניאל יב) ״יִתְבָּרְרוּ וְיִתְלַבְּנוּ וְיִצְרְפוּ רַבִּים גו׳״. מוּבָן אִם־כֵּן שֶׁעֲבֹדָה זוֹ, שֶׁכָּל מַלְכוּת שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁאֵינָהּ קְשׁוּרָה לְמַלְכוּת שָׁמַיִם חֲרֵי הִיא בְּגֶדֶר ׳מִינוּת׳, וְרַק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַאֲמִינִים וְיוֹדְעִים שֶׁה׳ אֶחָד - הִיא חֵלֶק מֵהַתַּהֲלִיךְ שֶׁל ״יִתְבָּרְרוּ וְיִתְלַבְּנוּ״.

וְאָז ״בֶּן־דָּוִד בָּא״, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְבָרְרוּ וִיתַקְּנוּ אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לַעֲבֹד אֶת ה׳ שְׁכֶם אֶחָד.

חמישי כט וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בוֹ נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן: ל וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא: לא וְכִי־יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנֵּה אֵין־מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים: לב וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק וְלֹא־הָיָה בוֹ שֵׂעָר צָהֹב וּמַרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן־הָעוֹר: לג וְהִתְגַּלָּח וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֶּחַ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית: לד וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר

וּמַרְאֵהוּ אֵינֶנּוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְטִהַר אֹתוֹ הַכֹּהֵן
וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר: לח וְאִם־פָּשֹׂה יִפְשֶׂה הַנֶּתֶק
בָּעוֹר אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ: לט וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשָׂה
הַנֶּתֶק בָּעוֹר לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא
הוּא: מ וְאִם־בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׂעָר שָׁחֹר
צָמַח־בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ
הַכֹּהֵן: ס לח וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־
בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת בֶּהָרֹת לְבָנֹת: לט וְרָאָה הַכֹּהֵן
וְהִנֵּה בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת כֵּהוֹת לְבָנֹת כֹּהַק
הוּא פֹּרֵחַ בָּעוֹר טָהוֹר הוּא: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז, עמ' 241)

בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ (יג, מו)

מוֹשָׁבוֹ טְמֵא (תורת כהנים)

בַּמִּשְׁנָה (נגעים פי"ג) מְבֹאָר, שֶׁאִם שָׁהָה מְצֹרָע בַּבַּיִת "כְּדֵי הַדְלָקַת הַנֵּר", נַעֲשָׂה הַבַּיִת 'מוֹשָׁבוֹ' שֶׁל הַמְּצֹרָע וְהוּא טָמֵא.

אוֹמֵר עַל כָּךְ רַבִּי לֵוִי־יִצְחָק שְׁנֵיאוֹרְסוֹן זִכְרוֹנוֹ־לִבְרָכָה:

טֻמְאַת מְצֹרָע - רוֹמֶזֶת לְ"הִסְתַּלְּקוּת אוֹר הַחָכְמָה" (חִסָּרוֹן בַּבִּטּוּל הַמֻּחְלָט).

הַדְלָקַת הַנֵּר - רוֹמֶזֶת לְ"הַמְשָׁכַת אוֹר הַחָכְמָה". כִּי אוֹר הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל (בבא־בתרא כה) "הָרוֹצֶה שֶׁיַּחְכִּים - יַדְרִים", וְהַמְּנוֹרָה הָיְתָה עוֹמֶדֶת בַּדָּרוֹם (וְאִלּוּ הַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ יְהַלֵּךְ).

מוּבָן אֲפוֹא שֶׁהַדְלָקַת הַנֵּר מוֹנַעַת אֶת הַהִתְפַּשְּׁטוּת שֶׁל טֻמְאַת הַמְּצֹרָע.

(תורת לוי יצחק עמ' שנח)

מוֹסִיף כ"ק אַדְמו"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ:

בְּמִפְרְשֵׁי הַמִּשְׁנָה מְבֹאָר שֶׁ"הַדְלָקַת הַנֵּר" הַיְנוּ נֵרוֹת שַׁבָּת־קֹדֶשׁ. וְאָכֵן - נֵרוֹת שַׁבָּת־קֹדֶשׁ וְטֻמְאַת מְצֹרָע הֵם "זֶה לְעֻמַּת זֶה":

טֻמְאַת מְצֹרָע - טֻמְאָה זוֹ בָּאָה כְּעֹנֶשׁ עַל חֵטְא לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁהִיא מְבִיאָה בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לַעֲבוֹדָה־זָרָה, כְּפִי שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (סוֹף הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת): "מִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין כּוּ' לְדַבֵּר בֵּאלֹקִים וְכוֹפְרִין בָּעִקָּר".

נֵרוֹת שַׁבָּת־קֹדֶשׁ - נֵרוֹת אֵלֶּה מַרְחִיקִים אֶת הָאָדָם מֵעֲבוֹדָה־זָרָה. כִּי הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ שׁוֹמְרִים עַל הָאָדָם "שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בְּעֵץ אוֹ בְּאֶבֶן", רֶמֶז לְמַה שֶׁכָּתוּב (ירמיה ב) "אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ יְלִדְתִּנִי".

שישי מ וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר
הוּא: מא וְאִם מִפְּאַת פָּנָיו יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ גִּבֵּחַ הוּא
טָהוֹר הוּא: מב וְכִי־יִהְיֶה בַקָּרַחַת אוֹ בַגַּבַּחַת נֶגַע
לָבָן אֲדַמְדָּם צָרַעַת פֹּרֵחַת הוּא בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ
בִגַבַּחְתּוֹ: מג וְרָאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־הַנֶּגַע
לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ כְּמַרְאֵה
צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר: מד אִישׁ־צָרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא
טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ: מה וְהַצָּרוּעַ
אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה
פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא | טָמֵא יִקְרָא:
מו כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד
יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ: ס מז וְהַבֶּגֶד כִּי־
יִהְיֶה בוֹ נֶגַע צָרַעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד
פִּשְׁתִּים: מח אוֹ בִשְׁתִי אוֹ בְעֵרֶב לַפִּשְׁתִּים
וְלַצֶּמֶר אוֹ בְעוֹר אוֹ בְכָל־מְלֶאכֶת עוֹר: מט וְהָיָה
הַנֶּגַע יְרַקְרַק | אוֹ אֲדַמְדָּם בַּבֶּגֶד אוֹ בָעוֹר
אוֹ־בַשְׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר נֶגַע
צָרַעַת הוּא וְהָרְאָה אֶת־הַכֹּהֵן: נ וְרָאָה הַכֹּהֵן
אֶת־הַנֶּגַע וְהִסְגִּיר אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים:
נא וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כִּי פָשָׂה הַנֶּגַע
בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בָעוֹר לְכֹל אֲשֶׁר־
יֵעָשֶׂה הָעוֹר לִמְלָאכָה צָרַעַת מַמְאֶרֶת הַנֶּגַע
טָמֵא הוּא: נב וְשָׂרַף אֶת־הַבֶּגֶד אוֹ אֶת־הַשְּׁתִי |
אוֹ אֶת־הָעֵרֶב בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים אוֹ אֶת־כָּל־
כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה בוֹ הַנֶּגַע כִּי־צָרַעַת
מַמְאֶרֶת הוּא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: נג וְאִם יִרְאֶה הַכֹּהֵן
וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ בַשְּׁתִי אוֹ בָעֵרֶב
אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר: נד וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְכִבְּסוּ אֵת
אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע וְהִסְגִּירוֹ שִׁבְעַת־יָמִים שֵׁנִית:
נה וְרָאָה הַכֹּהֵן אַחֲרֵי | הֻכַּבֵּס אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה
לֹא־הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינוֹ וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׂה טָמֵא
הוּא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ פְּחֶתֶת הוּא בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ
בִגַבַּחְתּוֹ: נו וְאִם רָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע
אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס אֹתוֹ וְקָרַע אֹתוֹ מִן־הַבֶּגֶד אוֹ
מִן־הָעוֹר אוֹ מִן־הַשְּׁתִי אוֹ מִן־הָעֵרֶב: נז וְאִם־

תֵּרָאֶה עוֹד בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר פּוֹרַחַת הִוא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵפֶנּוּ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע: נח וְהַבֶּגֶד אוֹ־הַשְּׁתִי אוֹ־הָעֵרֶב אוֹ־כָל־כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר תְּכַבֵּס וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע וְכֻבַּס שֵׁנִית וְטָהֵר: נט זֹאת תּוֹרַת נֶגַע־צָרַעַת בֶּגֶד הַצֶּמֶר | אוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָל־כְּלִי־עוֹר לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך יב, עמ' 68)

לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ (יג, נט)

יֵשׁ קֶשֶׁר בֵּין תְּחִלַּת פָּרָשָׁתֵנוּ ("אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ") לְסוֹפָהּ ("לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ") - שֶׁכֵּן בִּשְׁנֵיהֶם מַדְגִּשׁ הַיִּתְרוֹן שֶׁל עֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹנִים:

"אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" - רַק הַמְשָׁכָה וְהִתְעוֹרְרוּת מִצַּד עֲבוֹדַת הָאָדָם, "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" (כַּיָּדוּעַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְאִישׁ וְאִשָּׁה), מְבִיאָה לִידֵי "וְיָלְדָה זָכָר" (הַמְשָׁכַת אוֹר קָבוּעַ וְחָזָק).

"לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ" - רַז"ל אָמְרוּ (בבא־מציעא פו) שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּ'מְתִיבְתָּא דְּרָקִיעַ' נֶחְלְקוּ כְּבְיָכוֹל בְּסָפֵק נֶגַע: הַקָּבָּ"ה מְטַהֵר, 'מְתִיבְתָּא דְּרָקִיעַ' מְטַמְּאִים, וְרַבָּה בַּר נַחְמָנִי הִכְרִיעַ שֶׁהוּא טָהוֹר, דִּכְתִיב "לְטַהֲרוֹ (וְרַק אַחַר־כָּךְ) אוֹ לְטַמְּאוֹ". הֲרֵי שֶׁדַּוְקָא רַבָּה, שֶׁהָיָה נִשְׁמָה בְּגוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה, הִכְרִיעַ אֶת 'מְתִיבְתָּא דְּרָקִיעַ'.

ס"ז פסוקים, בני"ה סימן.

שביעי ט וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: י עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: פ יא וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: יב וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָّמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: יג וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: יד וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: טו וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ס

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר **יב** א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: ד וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֻסּוּ עַל־הַשֶּׂה: ה שֶׂה תָּמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ: ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: ז וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: ח וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: ט אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ: י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: יא וְכָכָה תֹּאכְלוּ

אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם
בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הִוא לַיהוָה:
יב וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי
כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:
יג וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם
שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה
בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג
לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ: טו שִׁבְעַת
יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ
שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם
הַשְּׁבִעִי: טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה
לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הִוא
לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: יח בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד
וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב: יט שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא
יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח
הָאָרֶץ: כ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

טז כָּל הָעָם הָאָרֶץ בּוּם יִהְיוּ חַיָּבִים לְתַת אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת וְאַף לַנָּשִׂיא עַל הַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל עָלָיו לָתֵת הַתְּרוּמָה הַזֹּאת: **יז** וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה מִלְּבַד הַתְּרוּמָה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה הַבָּאִים בַּחַגִּים וּבֶחָדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בְּכָל הַיָּמִים שֶׁהֵם נוֹעֲדִים וּמִתְאַסְּפִים בֵּית יִשְׂרָאֵל לְבוֹא אֶת הַמִּקְדָּשׁ הוּא יַעֲשֶׂה מִשֶּׁלּוֹ יָבִיא אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל: **יח** כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ: **יט** וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת הוּא הַהֵיכָל וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ זְוִיּוֹת דִּפּוּס בִּנְיָן גַּג הַמִּזְבֵּחַ וְעַל מְזוּזַת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הוּא עֲזָרַת אֲנָשִׁים: **כ** וְכֵן תַּעֲשֶׂה וְכֵן תְּחַנֵּךְ בְּקָרְבָּנוֹת בְּשִׁבְעָה בַּחֹדֶשׁ יַקְרִיב שְׁנִית פַּר חַטָּאת וִיחַטֵּא מִמֶּנּוּ כְּמוֹ בְּפַר הָרִאשׁוֹן מֵאֵישׁ שׁוֹגֶה נִכְנָס בְּשִׁגְגַת הוֹרָאָה בַּמִּקְדָּשׁ בְּמָקוֹם הָאָסוּר לוֹ וּמִפֶּתִי אוֹ נִכְנָס מִפְּנֵי חֶסְרוֹן יְדִיעָה וְכִפַּרְתֶּם וּבִשְׁנֵי פָּרִים אֵלֶּה תְּכַפְּרוּ אֶת־הַבַּיִת: **כא** בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם זְמַן שְׁחִיטַת הַפֶּסַח חַג שְׁבָעוֹת שִׁבְעַת יָמִים שֶׁבָּהֶם מַצּוֹת יֵאָכֵל: **כב** חוּץ מִקָּרְבָּנוֹת הַיּוֹם כְּפִי תּוֹרַת מֹשֶׁה וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא קָרְבָּנוֹת שֶׁיִּהְיוּ הוֹרָאַת שָׁעָה, לְכַפֵּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת: **כג** וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא מִשֶּׁלּוֹ עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים לְכָל יוֹם מִשִּׁבְעַת הַיָּמִים שִׁבְעָה פָרִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם לְחִטּוּף: **כד** וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין שֵׁם מִדָּה לָאֵיפָה כָּל זֶה הוּא מִצְוָה לְשָׁעָה בַּעֲבוּר הַחִטּוּף לְבַד: **כה** בַּשְּׁבִיעִי

שי למורא

טז) לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל, הַתְּרוּמָה הַזֹּאת הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה (שֶׁנִּזְכַּר שָׁם עַל דְּבַר הַפָּרָשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת) הִיא חוֹבַת כָּל הָעָם, וְגַם הַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל גַּם עָלָיו לָתֵת אֶת הַתְּרוּמָה הַזֹּאת. **יז)** וְעַל הַנָּשִׂיא יִהְיֶה וגו׳, מִלְּבַד הַתְּרוּמָה, יִהְיֶה עוֹד עַל הַנָּשִׂיא לְהָבִיא הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁמַּזְכִּיר כָּאן. הוּא יַעֲשֶׂה וגו׳, כְּלוֹמַר, מִשֶּׁלּוֹ יָבִיא אֶת כָּל אֵלֶּה. **יח)** בָּרִאשׁוֹן, בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, בְּחֹדֶשׁ נִיסָן. וְחִטֵּאתָ אֶת הַמִּקְדָּשׁ, בָּזֶה תְּטַהֵר אֶת הַמִּקְדָּשׁ. **יט)** מְזוּזַת הַבַּיִת, מְזוּזַת הַהֵיכָל. פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ, פִּנּוֹת שֶׁטַח גַּג הַמִּזְבֵּחַ. שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית, שַׁעַר עֲזָרַת יִשְׂרָאֵל. **כ)** וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַּחֹדֶשׁ, וְכֵן תְּחַנֵּךְ בְּקָרְבָּנוֹת בְּכָל מֶשֶׁךְ שִׁבְעָה יָמִים. מֵאִישׁ שׁוֹגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבַּיִת, הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ יָבוֹאוּ לְהַסִּיר הֶעָוֹן מֵאִישׁ שׁוֹגֶה וּמִפֶּתִי שֶׁנִּכְנָס לַמִّקְדָּשׁ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לְהִכָּנֵס. **כא)** שְׁבָעוֹת יָמִים, שִׁבְעַת יָמִים. וְנִקְרָא "שְׁבָעוֹת" עַל שֵׁם שֶׁמַּתְחִילִים מִמֶּנּוּ לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת. **כב)** וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא, יָבִיא מִשֶּׁלּוֹ. בַּיּוֹם הַהוּא, בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן. וְהַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ הֵם קָרְבָּנוֹת מְלוּאִים, וְהֵם מִלְּבַד הַקָּרְבָּנוֹת הָרְאוּיִים לְהַקְרִיב בֶּחָג. **כה)** בַּשְּׁבִיעִי, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, בְּחֹדֶשׁ

הפטרת פרשת החודש לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק מה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג להוסיף כאן גם הפסוקים (טז־יז) כל העם - בית ישראל "ואינו שייך לאחרים, שצריכים לומר [=להתחיל ההפטרה] בפסוק (יח) כה־אמר".

(רשימות היומן תש"ב עמוד תטו עם שינויים).

מה טז כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל: יז וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחָדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא יַעֲשֶׂה אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל:

"צריכים לומר [=להתחיל ההפטרה] בפסוק (יח) כה־אמר".

יח כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ: יט וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל מְזוּזַת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית: כ וְכֵן תַּעֲשֶׂה בַּחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שׁוֹגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת: כא בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפֶּסַח חַג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל: כב וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת: כג וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם: כד וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: כה בַּשְּׁבִיעִי

עטרת מרים

בְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה יָבִיא קָרְבַּנוֹת לְמִלּוּאִים כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחֲטָאת כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשֶּׁמֶן כָּל אֵלֶּה יָבִיא בְּסִכּוֹת בְּמִסְפָּר הָאָמוּר בְּפֶסַח: **א** כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים שַׁעַר הַמִּזְרָחִי שֶׁל עֲזָרַת אֲנָשִׁים, יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה לִפְי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְגִילִין לָבוֹא לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּימוֹת הַחוֹל לֹא הָעָם וְלֹא הַנָּשִׂיא. וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ כִּי אָז הָיוּ רְגִילִין לָבוֹא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה׳ מוּל פֶּתַח הַהֵיכָל וּבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים: **ב** וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר לַעֲמֹד עַל קָרְבְּנוֹת הַחִיּוּךְ מִחוּץ לָעֲזָרָה כְּלוֹמַר יִכָּנֵס בְּדֶרֶךְ שַׁעַר מִזְרָחִי שֶׁהוּא מְשֻׁמָּשׁ בְּנִיסָה וִיצִיאָה וְעָמַד עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר בַּפִּשְׁפֵּשׁ (פֶּתַח קָטָן*) הַדְּרוֹמִי מִשַּׁעַר הַהֵיכָל וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים בְּהִיוֹתוֹ עוֹמֵד שָׁם אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן עַל סַף הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר הַמִּזְרָחִי הַנִּפְתָּח לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעֶרֶב: **ג** וְשַׁעַר הַמִּזְרָחִי לֹא יִסָּגֵר כִּי וְהִשְׁתַּחֲווּ עַם־הָאָרֶץ מוּל הַהֵיכָל דֶּרֶךְ פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת וּבֶחָדָשִׁים לִפְנֵי יֱהוֹה: **ד** וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרֵב הַנָּשִׂיא לַיהוֹה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּמֶשֶׁךְ זְמַן יְמֵי הַמִּלּוּאִים שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל תָּמִים מִלְּבַד הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁצִּוִּיתָה הַתּוֹרָה הַבָּאִים חוֹבָה לְיוֹם: **ה** וּמִנְחָה אֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה מַתַּת יָדוֹ כְּפִי נְתִינַת יָדוֹ וְנִדְבַת לְבָבוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: **ו** וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר תְּמִימִם כְּמוֹ תְּמִים וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂים וָאַיִל תְּמִימִם יִהְיוּ: **ז** וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים יָבִיא מִנְחָה כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ כְּפִי הַשָּׂגַת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: **ח** וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא לַעֲמֹד בְּשִׁעַת הַקָּרְבַּת קָרְבְּנוֹתָיו, דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר בַּשַּׁעַר הַגָּדוֹל יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ בְּדֶרֶךְ הַשַּׁעַר שֶׁבָּא יֵצֵא: **ט** וּבְבוֹא עַם־הָאָרֶץ לִפְנֵי יֱהוֹה בַּמּוֹעֲדִים כִּי אָז הָרְחוֹב עַל כָּל יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נִרְאֶה בָּעֲזָרָה, הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בּוֹ כִּי נִכְחוֹ יֵצֵא: **י** וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם מִמּוּל הַמָּקוֹם שֶׁבָּא יֵצֵא: **י** וְהַנָּשִׂיא גַּם בְּתוֹכָם בְּתוֹךְ הָעָם וְעַמָּהֶם יֵלֵךְ, בְּבוֹאָם יָבוֹא עִמָּהֶם וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ עִמּוֹ:

בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחֲטָאת כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשֶּׁמֶן: מו א כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ: ב וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעָרֶב:

שי למורא

תִּשְׁרִי. **א)** שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית, שַׁעַר עֲזָרַת יִשְׂרָאֵל. וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. **ב)** וְעָמַד עַל מְזוּזַת הַשַּׁעַר, מִשְּׁנֵי צִדֵּי שַׁעַר הַהֵיכָל הָיוּ שְׁנֵי פִּשְׁפָּשִׁים (= שְׁעָרִים קְטַנִּים), וְהַנָּשִׂיא עוֹמֵד בַּפִּשְׁפֵּשׁ הַדְּרוֹמִי שֶׁל שַׁעַר הַהֵיכָל. **ד)** בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְּבָשִׂים וגו׳, קָרְבָּנוֹת שֶׁל יְמֵי מִלּוּאִים הֵם. **ה)** מַתַּת יָדוֹ, כְּפִי הִרְחֲבַת יָדוֹ וְנִדְבַת לְבָבוֹ. **ח)** וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא, כְּשֶׁיָּבוֹא הַנָּשִׂיא בְּשַׁבָּת אוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וגו׳, בְּאוֹתוֹ שַׁעַר שֶׁבָּא בּוֹ, בְּאוֹתוֹ שַׁעַר יֵצֵא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַקִּיף אֶת הָעֲזָרָה כְּפִי הַנֶּאֱמָר בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה לְעִנְיַן הַמּוֹעֲדִים. **י)** וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם, בַּמּוֹעֲדִים גַּם הַנָּשִׂיא צָרִיךְ לְהַקִּיף אֶת

*(מַסֶּכֶת מִדּוֹת) שְׁנֵי פִּשְׁפָּשִׁין הָיוּ לוֹ לַשַּׁעַר הַגָּדוֹל אֶחָד בַּדָּרוֹם וְאֶחָד בַּצָּפוֹן, שֶׁבַּדָּרוֹם לֹא נִכְנַס בּוֹ אָדָם מֵעוֹלָם, וְיִפָּתַח לָעָתִיד לָבֹא:

שי למורא

הָעֲזָרָה וְלִצֵּאת בְּשַׁעַר שֶׁלֹּא נִכְנַס דַּרְכּוֹ, וְלֹא יִכָּנֵס דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר הַמִּזְרָחִי שֶׁאֵין שַׁעַר כְּנֶגְדּוֹ בָּעֲזָרָה. יב) וְכִי יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה, בְּשֶׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. יד) לָרֹס אֶת הַסֹּלֶת, לְרַסֵּס אֶת הַסֹּלֶת בְּשֶׁמֶן.

א) הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, כְּלוֹמַר, מִן הַשָּׁמַיִם תְּבֹאנָה הַגְּזֵרוֹת עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסְאוֹ תֵּצֵאנָה הַגְּזֵרוֹת מִלְּפָנָיו. וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, כְּלוֹמַר, כָּל הָעוֹלָם הוּא שֶׁלִּי וּבִרְשׁוּתִי. אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי, אִם כֵּן מַה שֵּׁנִיתָ לִבְנוֹת לִי בַּיִת וּמָקוֹם מְנוּחָה. כג) מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, בְּכָל חֹדֶשׁ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, בְּכָל שָׁבוּעַ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. כָּל בָּשָׂר, כָּל בְּנֵי אָדָם, וַאֲפִלּוּ שְׁאָר הָעַמִּים. לְפָנַי,

עטרת מרים

יא וּבַחֲגִגִים חַג הַשָּׁבוּעוֹת וּבַמּוֹעֲדִים רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל ק"ץ יְמֵי הַחִינּוּךְ תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר הָאֶחָד וְאֵיפָה לַמִּנְחָה לָאַיִל הָאֶחָד וְלַכְּבָשִׂים כְּפִי מַתַּת יָדוֹ נִדְבַת לִבּוֹ, שִׁשָּׁה כְבָשִׂים כְּמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: יב וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא בְּשֶׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה נְדָבָה עוֹלָה אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ: יג וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: יד וּמִנְחָה תַּעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת־הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד: טו יַעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד:

כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג להוסיף כאן גם הפסוקים (טז־יח) כה־אמר - מאחוזתו, "ואינו שייך לאחרים, שצריכים לומר [=לסיים ההפטרה כאן, פסוק טו] תמיד".

(רשימות היומן תש"ב עמוד תטו עם שינויים).

טז כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה: יז וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבָת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה: יח וְלֹא־יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם מֵאַחֻזָּתוֹ יַנְחִיל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ: (עד כאן)

רק בציבור בישעיהו פרק סו

סו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּבְצֵאתָם יֵצְאוּ: יא וּבַחֲגִגִים וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: יב וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ: יג וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: יד וּמִנְחָה תַּעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת־הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד: טו יַעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד:

טז כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה: יז וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבָת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה: יח וְלֹא־יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם מֵאַחֻזָּתוֹ יַנְחִיל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ:

א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי אִינִי צָרִיךְ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלָּכֶם וְהָאָרֶץ הֲדֹם עִנְיָן שֶׁרַפְרֵף רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם תִּרְצוּ לְיַחֵד

עטרת מרים

בְּעֵת מְנוּחָתִי לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי, אֵינוֹ כְּדַאי לִי: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר כָּל בְּנֵי אָדָם אֲפִילוּ שְׁאָר הָעַמִּים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר יְהוָה: כד וְיָצְאוּ מירושלים לְעֵמֶק יְהוֹשָׁפָט וְרָאוּ הָעכו"ם הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי ה' בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי בְּפִגְרֵי מַחֲנֵה גוֹג וּמָגוֹג כִּי תוֹלַעְתָּם הָרִמָּה הָאוֹכֶלֶת בְּשַׂר הַהֲרוּגִים הָהֵם לֹא תָמוּת הֵגַם וְאִשָּׁם וְהָאֵשׁ הַבּוֹעֵר בָּהֶם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ פִּגְרֵי מַחֲנֵה גוֹג וּמָגוֹג דֵּרָאוֹן לְחֵרְפָּה וּלְבִזָּיוֹן לְכָל־בָּשָׂר: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר כָּל בְּנֵי אָדָם אֲפִילוּ שְׁאָר הָעַמִּים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר יְהוָה:

שי למורא

בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. כד) וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי, אוֹתָם הַגּוֹיִם שֶׁיָּבוֹאוּ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה', יֵצְאוּ מִירוּשָׁלַיִם לְעֵמֶק יְהוֹשָׁפָט, וְיִרְאוּ אֶת פִּגְרֵי מַחֲנֵה גוֹג וּמָגוֹג שֶׁפָּשְׁעוּ בַּה' וְחָשְׁבוּ לַעֲשׂוֹת כְּנֶגְדּוֹ לְהַגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָם. (וְזֶה יִהְיֶה בְּתוֹךְ שִׁבְעָה חֳדָשִׁים כְּשֶׁעוֹד לֹא יַסְפִּיקוּ לִקְבֹּר אֶת הַחֲלָלִים). תּוֹלַעְתָּם, הִרְמָה הָאוֹכֶלֶת אֶת בְּשָׂרָם. וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה, הָאֵשׁ הַבּוֹעֶרֶת בָּהֶם לֹא תִכְבֶּה. וְהָיוּ דֵּרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר, פִּגְרֵי מַחֲנֵה גוֹג וּמָגוֹג יִהְיוּ לְחֶרְפָּה וּלְבִזָּיוֹן בְּעֵינֵי כָּל בָּשָׂר הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי ה'. כג) מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, בְּכָל חֹדֶשׁ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, בְּכָל שָׁבוּעַ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. כָּל בָּשָׂר, כָּל בְּנֵי אָדָם, וַאֲפִלּוּ שְׁאָר הָעַמִּים. לְפָנַי, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה: כד וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת תזריע - החודש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:27	06:20	08:59	08:54	09:34	09:29	10:38	10:35	19:02	19:06	19:28	19:32	18:45	19:42
חיפה (ק)	06:25	06:18	08:57	08:52	09:32	09:28	10:37	10:34	19:05	19:09	19:28	19:33	18:38	19:43
ירושלים (ק)	06:25	06:17	08:57	08:52	09:32	09:27	10:37	10:33	19:05	19:09	19:26	19:31	18:28	19:41
תל אביב (ק)	06:26	06:19	08:59	08:54	09:33	09:29	10:38	10:35	19:03	19:07	19:29	19:33	18:46	19:43
אוסטריה, וינה (ק)	06:28	06:16	08:55	08:47	09:41	09:34	10:48	10:43	19:28	19:37	20:02	20:11	19:17	20:25
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:36	06:41	08:51	08:53	09:27	09:29	10:27	10:28	18:11	18:03	18:38	18:30	17:46	18:41
אוקראינה, אודסה (ק)	06:32	06:21	09:00	08:52	09:45	09:38	10:51	10:46	19:29	19:37	20:02	20:10	19:18	20:24
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:03	05:51	08:29	08:21	09:16	09:09	10:23	10:17	19:02	19:11	19:36	19:45	18:51	19:59
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:13	06:01	08:40	08:32	09:26	09:19	10:33	10:28	19:14	19:22	19:48	19:57	19:03	20:11
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:37	06:24	09:02	08:53	09:51	09:44	10:58	10:53	19:41	19:51	20:17	20:27	19:31	20:41
אוקראינה, קייב (ק)	06:29	06:16	08:54	08:46	09:43	09:36	10:51	10:45	19:34	19:43	20:09	20:20	19:24	20:34
איטליה, מילאנו (ק)	06:59	06:48	09:28	09:20	10:11	10:05	11:18	11:13	19:57	20:04	20:26	20:35	19:45	20:48
אקוואדור, קיטו (ח)	06:14	06:12	08:45	08:43	09:14	09:12	10:16	10:14	18:20	18:19	18:42	18:41	18:01	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:08	07:13	09:26	09:27	10:00	10:02	11:00	11:01	18:46	18:38	19:12	19:04	18:21	19:14
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:03	08:10	10:15	10:18	10:54	10:56	11:53	11:54	19:33	19:23	20:02	19:52	19:06	20:04
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:47	06:38	09:18	09:12	09:56	09:51	11:02	10:58	19:33	19:39	20:02	20:08	19:20	20:20
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:35	06:26	09:06	08:59	09:45	09:40	10:51	10:47	19:23	19:29	19:53	19:59	19:10	20:11
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:36	06:26	09:06	09:00	09:46	09:40	10:52	10:47	19:24	19:30	19:53	20:00	19:11	20:12
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:10	07:00	09:40	09:33	10:21	10:15	11:27	11:23	20:01	20:08	20:31	20:38	19:49	20:51
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:08	07:01	09:40	09:36	10:14	10:10	11:19	11:16	19:42	19:46	20:07	20:11	19:27	20:21
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:36	06:28	09:08	09:03	09:44	09:39	10:49	10:45	19:15	19:19	19:42	19:46	19:00	19:57
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:09	07:03	09:42	09:38	10:15	10:11	11:19	11:16	19:39	19:42	20:04	20:06	19:23	20:16
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:31	06:21	09:01	08:54	09:41	09:35	10:47	10:43	19:20	19:26	19:49	19:56	19:07	20:08
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:00	06:50	09:30	09:24	10:09	10:04	11:15	11:11	19:47	19:53	20:17	20:23	19:34	20:35
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:29	06:19	08:59	08:52	09:40	09:34	10:46	10:41	19:19	19:25	19:49	19:56	19:06	20:08
בוליביה, לה-פס (ח)	06:39	06:40	09:06	09:05	09:35	09:35	10:37	10:36	18:32	18:28	18:55	18:51	18:11	19:00
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:13	06:59	09:37	09:28	10:27	10:20	11:35	11:29	20:19	20:29	20:56	21:06	20:10	21:21
בלגיה, בריסל (ק)	07:13	07:00	09:38	09:29	10:28	10:20	11:35	11:30	20:19	20:29	20:55	21:05	20:09	21:20
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:16	06:18	08:40	08:40	09:11	09:11	10:12	10:11	18:08	18:02	18:27	18:22	17:45	18:31
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:04	06:06	08:28	08:28	08:59	08:59	10:00	09:59	17:52	17:46	18:16	18:10	17:29	18:20
בריטניה, לונדון (ק)	06:30	06:17	08:55	08:46	09:45	09:38	10:53	10:47	19:39	19:49	20:14	20:25	19:33	20:40
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:37	06:22	08:59	08:49	09:53	09:45	11:01	10:55	19:49	20:00	20:27	20:39	19:43	20:55
גרמניה, ברלין (ק)	06:36	06:22	08:59	08:49	09:51	09:43	10:59	10:53	19:46	19:57	20:22	20:34	19:37	20:49
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:57	06:44	09:22	09:14	10:11	10:04	11:18	11:13	20:01	20:11	20:36	20:47	19:51	21:01
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:18	06:20	08:40	08:41	09:12	09:12	10:13	10:13	18:09	18:03	18:28	18:21	17:46	18:31
הודו, מומבאי (ח)	06:31	06:26	09:04	09:00	09:34	09:31	10:38	10:35	18:53	18:54	19:16	19:18	18:36	19:27
הודו, פונה (ח)	06:27	06:22	09:00	08:57	09:30	09:27	10:34	10:32	18:49	18:50	19:12	19:14	18:32	19:23
הונגריה, בודפשט (ק)	06:18	06:06	08:45	08:37	09:31	09:24	10:38	10:32	19:17	19:25	19:50	19:59	19:06	20:13
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:40	06:30	09:10	09:04	09:50	09:44	10:56	10:52	19:28	19:34	19:57	20:04	19:15	20:16
יוון, אתונה (ק)	07:07	06:58	09:38	09:32	10:16	10:10	11:21	11:17	19:50	19:56	20:19	20:24	19:37	20:36
מולדובה, קישינב (ק)	06:39	06:28	09:07	08:59	09:52	09:45	10:59	10:54	19:37	19:45	20:10	20:19	19:26	20:32

לוח זמנים לשבוע פרשת תזריע - החודש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי׳ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:27	06:22	09:01	08:57	09:31	09:28	10:35	10:32	18:51	18:52	19:14	19:16	18:34	19:25
ניו-זילנד, קרייסטצ׳רץ׳ (ח)	06:50	06:57	08:58	09:01	09:39	09:42	10:38	10:40	18:15	18:04	18:46	18:36	17:48	18:48
נפאל, קטמנדו (ח)	05:52	05:45	08:24	08:20	08:57	08:53	10:02	09:59	18:22	18:26	18:48	18:51	18:07	19:01
סינגפור, סינגפור (ח)	07:04	07:02	09:35	09:33	10:04	10:02	11:07	11:05	19:12	19:10	19:34	19:32	18:52	19:41
פולין, ורשא (ק)	06:05	05:52	08:29	08:20	09:21	09:13	10:28	10:23	19:14	19:24	19:51	20:02	19:05	20:18
פרו, לימה (ח)	06:13	06:13	08:41	08:40	09:10	09:09	10:12	10:11	18:10	18:06	18:32	18:29	17:49	18:38
צרפת, ליאון (ק)	07:16	07:05	09:44	09:37	10:28	10:22	11:35	11:30	20:12	20:20	20:44	20:53	20:01	21:06
צרפת, פריז (ק)	07:24	07:11	09:50	09:41	10:37	10:30	11:44	11:39	20:27	20:36	20:59	21:09	20:16	21:23
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:54	05:52	08:26	08:24	08:55	08:53	09:58	09:56	18:05	18:04	18:27	18:26	17:46	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	06:55	06:44	09:24	09:17	10:06	10:00	11:12	11:08	19:50	19:57	20:18	20:26	19:38	20:39
קנדה, מונטריאול (ק)	06:30	06:19	08:58	08:51	09:42	09:35	10:48	10:44	19:27	19:35	19:58	20:06	19:15	20:19
קפריסין, לרנקה (ק)	06:29	06:21	09:01	08:56	09:37	09:32	10:42	10:39	19:08	19:13	19:36	19:41	18:54	19:52
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:22	06:07	08:43	08:33	09:39	09:31	10:47	10:41	19:37	19:49	20:17	20:30	19:29	20:46
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:55	05:39	08:14	08:03	09:12	09:03	10:20	10:14	19:15	19:27	19:53	20:06	19:07	20:23
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:56	05:44	08:23	08:15	09:08	09:02	10:15	10:10	18:54	19:02	19:27	19:36	18:43	19:49
שוויץ, ציריך (ק)	07:00	06:48	09:27	09:19	10:13	10:06	11:20	11:15	20:03	20:11	20:32	20:41	19:52	20:55
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:13	06:09	08:46	08:43	09:15	09:12	10:19	10:16	18:30	18:31	18:53	18:54	18:13	19:03

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי׳, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד׳ עמ׳ 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ׳ 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00520
03/04/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים